RODOLPHI BOTEREII

IN MAGNO FRANC. CONSILIO ADVOCATI

de rebus in Gallia, & penè toto orbe gestis,

COMMENTARIORVM LIB. XVI.

Ad Sereniss. Augustam.

TOMVS SECVNDVS.

PARISIIS,
E Typographiâ PETRI CHEVALERII,
in monte diui Hilarij.

M. DC X.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

RODOLPHI BOTEREI

IN MAGNO FRANCIÆ Consilio Aduocati,

Commentariorum de rebus toto penè orbe gestis,

LIBER NONVS.

ALbertus simulatæ deditionis à *Vaaero*, offensa grauissimè exasperatus, vlcisci parat, omnibus copiis inuadendam expugnandamque Ostendam statuit, octodecim maioribus tormentis 9. Ianuarij propugnacula concutit, ad duo millia pilarum eiaculata, abeunte æstu maris, sex legionibus totidem locis qua peruius murus erat, vrbs inuaditur, scalas, harpagines, vncos, faces, funalia ad exurendas vimineas crates quæ aggestam tellurem fulciebant, fortissimi militum gestant, præeuntibus clypeatis anteambulonibus tegminis speciem præbentibus, ob-

M. D. CII.
Summa vi Ostenda inuaditur.

ſeſſi ad depellendos irrumpentes, machinas non ſingulis globis vt moris eſt, ſed glandibus plumbeis, clauis, cuſpidibus, & ferri minutioribus fruſtis impleuerant, qua farragine vi nitri & ſulphuris diſploſa, magna ſtrage quidquid obuium deiicitur & mactatur.

Nec de concuſſa tantum cadit illice glandis.

Nihil territi oppugnantes internecione ſuorum, prærumpunt omnia, in vetus oppidum pede immiſſo & defixis ſignis, præfectus Vuaerus, vt res ſuas in ſummum diſcrimen adductas videt, qua parte laboratur, Anglicano manipulo ſeptus Hiſpanum propulſat, redintegratur pugna, duabus horis Martis æſtus efferueſcit, multis vtrinque cadentibus Oceano reſtagnante alterno æſtu, vicem ſuorum miſeratus, ſummum & decumanum laborem Albertus, receptui canit, non pauci ſigniferi ex Italis & Hiſpanis deſiderati, cæſorum exuuiis non parum ditati oppidani, qui quod fœliciter pugnaſſent animoſiores facti, deiectas munitiones inſtaurant. paulo poſt recenti milite rerumque omnium copia Hollandicis nauibus recreantur, ſed quos vis humana non expugnat, lues mactat, reflantibus enim ventis peſſimè affecti, in Bataųiam efferri non poterant, ita vt conuictu & contactu languentium, benè valentes in dies inquinarentur. Albertus tam ingenti ſuorum ſtrage nihil deterritus fractuſque, non niſi expugnata Oſtenda ſtationibus caſtriſque diſceſſurum iurat, nouum militem per Germanos

& Heluetios conſcribit, nauibus Hollandicis intercludere aditum & fauces, atque oſtia maris obſtruere, variis machinamentis molitur, perfecto opere obſeſſi alio littore portum nouum faciunt. M. D. CII.

Chriſtian. Rex vt ſubolfecit ab Hiſpano, Heluetios tentari inque ſuas partes pellectari, vt eos in fide contineret renouandum fœdus putauit. Habita comitia in Baſilienſi & Soloturenſi vrbibus, diſcordes animi, varia ſtudia gentis quæ pro meſſibus & vuis locat operas, & in bello venales habet lacertos, prout illecebra ſtipendiorũ impellebat, aliis Gallico, aliis Hiſpanico fœderi annuentibus. Vicius orator Gallus, multos ambactos & clientes ſibi conciliauerat, ſumma ſolertia Hiſpanicas artes & molimina, prece, pretio, fœderatorum alloquiis, & qua præſtabat facundia eluſit. res erat in expedito, hærebatur tantum in aliquot poſtulatis, Sillerius conſors glorioſi operis mittitur, ille inchoata fœliciter peragit, non ſine ſudoribus & negotio ab æmulis, vicini enim Allobroges Inſubreſque Rhætos & quas vocant minores centurias, à fœdere Gallico vtcunq; auerſos fecerant, Sillerius nouantibus amicitias, quã vetuſtum ſit illis fœdus cum Francia commemorat, aduerſus Burgundum inſultãtem miſeris, adhuc in militiæ tyrocinio & tũc minus pugnacibus, auxilia Ludouicũ XI. ſubmiſiſſe, quod terrori ſint reliquis principibus, Gallica ſedulitate amicitia & clientelis factum, veteres amicos nouis nõ eſſe poſt ponendos,

Fœdus renouatum cum Heluetiis procurantibus Sillerio & Vicio ſummis viris.

M. D. CII.

Sillerij exempla & rationes quibus Heluetios ad fœdus renouandum impellit.

vino veteri & amicis vtendum, antiquo prouerbio vulgatum esse, frustra quiritari, qui in confinio sunt ducatus Mediolanensis, annonam & commeatum sibi præcludi, cum è Gallia si pro ea steterint multo vberior annona suppetat, & Insubres alibi res suas tanti vænales habere nequeant, caritatem annonæ non illis esse pertimescendam, cuius emptioni annuum stipendium Rex Gallus præbeat. minus cultis ingeniis crasso & aspero cælo natis ratio suadetur, quàm acutioribus, ita vt cum Heluetiis hebetioribus omne negotium arduum & operosum sit, nec anxiè perficiatur, peruicerunt tamē procera & ingentia corpora, Vicij, & Sillerij lenes & facundi affatus, Bironius vt pollicitationes ratas faceret succedit, ab Heluetiis antesignanis qui sub eius patrisque imperiis militauerant, effusissimis animis excipitur, poculis fidem firmant, quæ apud eos symbola certissima sunt astringendi fœderis, renouatur priscum illud, in Galliæ verba iurant omnes, cæterorumque Regum & Dynastarnm amicitiæ renunciant. At perquam fida sunt auxilia Heluetiorum in castris & ad machinas, ita vt nullo quouis ingenti discrimine à stationibus, nec ipso vestigio dimoueantur, sed magni constant illa, cum etiam oscitantibus in pace, ac mortuis stipendium soluatur, plus licitanti se addicunt, mercede pugnant atque auro venales habent animas, si Gallus contempserit, Hispanus aut alius, vt in auctioni-

Fidissimum præsidium Heluetiorū.

bus fieri ſolet ſeu mancipia conducit.

Mercolius tot attritus militiæ laboribus, ex Vngaria dum in Galliam ad duo chariſſima pignora coniugem & vnicam filiam parat reditum, ſalutato Cæſare atque ab eo honorificétiſſimè dimiſſus Nurimbergam aduenit, febre corripitur, poſt triduanum æſtum tabificis puſtulis toto corpore conſperſus fati inſtantis præſcius, ſacrum viaticum poſcit, rogat vrbanum prætorē & decuriones, vt cum bona eorum venia in vrbe quæ iampridem orthodoxos pontificioſque ritus longè eliminauit, fas ſit ſacerdoti quem in comitatu habebat, rem ſacram facere, tot inſignium facinorum quibus fortiſſimus bellatorum Germaniam ſibi deuinxerat immemores negant, leniuntque repulſam, quod id ipſum Eliſabethæ viduæ Caroli IX. antea negatum fuiſſet. Tandem crebris efflagitationibus principi de orbe Chriſtiano, & potiſſimum de Germania Imperiique ordinibus vrbibuſque benemerito, ægrè conceſſum eſt, vt ex proximo municipio Synaxis, ſacrum oleum tacitè nulla præeunte tæda & æramento deferantur, Flamini corpus dominicum geſtanti è ſtrato proſiliens occurrit, aduolutus in genua veneratur Chriſtum in cruſtula latentem, lachrymis diffluit, ſingultibus æſtuat, anhelat deſiderio ad ſacrum epulum, illo vitali cibo fœliciſſimè refectus, militiæ vitæque ærumnis ſolutus ex hoc mundi ſalo in tranquillum cœli portum emigrauit. Nihil acerbum mo-

M. D. CII. Dum Galliã repetit Mercolius moritur.

Obitus & Elogiũ Mercolij.

M. D. CII.

rienti, nisi quod in coniugis & natæ vlnis, amplexibus, osculisque emori negatum sit, in æde Lutetiana funus regio sumptu ductū & iusta persoluta, Senatu pullato & assidente, laudatus publicè à summo Ecclesiaste Francisco Salla Episcopo Geneuensi, viro non vulgaris facundiæ qua tunc Lutetiam ab ore suo pendentem trahebat, sed nulla vox, nullum præconium, summi imperatoris gloriam adæquat, omnium omnes linguas superat. Hungaria, Germania, & totus orbis mortuo parentarunt vtq; sublatum luxerūt, sic Turcæ summo & acerrimo hoste liberati incredibili lætitia affecti sunt. Mercolio enim duce omnia auspicata & prospera Christianis, aduersa & exitialia barbaris, semper illi fortuna alba & fauens, absente eo vel alibi pugnante, sæpius aduersa alea Martis, ac carendo magis quam fruendo, quam inuictus quantoque robori & fulcro rebus Germanicis fuerit, in posterum experietur Cæsar & totus Orbis. Vereor enim ne proximè, fœdè & ignauiter amittantur, quæ tam fortiter & fœliciter victor quæsiit, nec mirum Mercurio res adeo fuisse secundas, cum omnia prosperè numen colentibus, aduersa spernentibus eueniant. ille à Deo immortali semper rerum agendarum primordia duxit, pugnam anteibat precatio, atque interdum pro lituis, in ipso æstu Martis, rigidioris vitæ funigeros Tyrtæos præcones hortatoresque habebat. multilinguis ille, ac in quantumuis discriminata acie, quemlibet exterum mili-

Encomium Mercolij.

tem ſuo & peculiari idiomate demerebatur, blandiri omnibus, laudare, ad pugnam concitare de more habebat, latinè, Gallicè, Hiſpanicè, Italicè, Theutonicè admodum ſciẽs, denique Mithridatem æquabat, poſtquam à Cæſare accitus fuit, Turcicum idioma didicit, quo non parum à captiuis & mancipiis gratiæ & gloriæ promerebatur.

Italus nomine Scipio, cum ſcitula iuuencula nuptias fecerat, illa in cute, calamiſtris, cultu & mundo muliebri operioſior, procliuiorque ad choreas, conuiuia cœtuſque nocturnos, marito pudicitiæ ſuſpicionem fecit, ille vel gentis ſedulitate nimia, coniugem diligentius obſeruat, monetque vt tecto & familia ſe contineat, illa vero vt erat ad vafriciem & furta veneris exquiſito ingenio, Scipioni ſuo blandiri, exoſculari, atque omnia confingere vultu, quò ignem ſuum celaret, ille muliebri nequitia deluſus, fucum fraudemque ſibi fieri paſſus eſt, ſed cum procacitas iam non erubeſcens in apertum prodiit, facinus egregiè vltus eſt, ille enim ex ea gente fuit, vbi homines in detegendis huiuſcemodi furtis oculatiſſimi ſunt, & quos thori cura tangit angitque potiſſimum: vidit ille, heu? vidiſſe piguit quod illum perpetuò inſomnem & irrequietum facit. Tandem ſtupri conſuetudine detecta, fingit longè & peregrè proficiſci: familiam & penates commendat, ſuauio demeretur illam, vix ille limen egreſſus, cum fiducia longi-

Cædes adulterorum memoranda.

M. D. CII. itineris proco vadimoniū dicit, adeſt nequiquam noctis dilator, poſt nequitias & libamina cum veſtibus pudorem exuunt, thorum iugalem ſubeunt, inconceſſiſque amplexibus fœdant, cum maritus poſtico admiſſus, conſcia ancilla, armatus ſclopo & ſtricto mucrone non peſſulatum oſtium aperit, irrumpitque cubiculum, tranſadigit adulterum, coniugem pronam in genua deprecantem non vno vulnere iugulat, & cordatus Italus male iunctos ferro diuiſit, nam vt appoſitè: admodum Caſſiodorus, *quis ferat hominem ad leges trahere, qui niſus eſt iura* Lib.1.epiſt. 37. *violare, feris inſitum eſt, copulam ſuam extrema concertatione defendere, homo autem quomodo patiatur adulterium inultum relinquere, quod ad extremum ſuum dedecus cognoſcitur admiſſum? genialis enim thori maculam deprehenſi adulteri ſanguine fas eſt diluere, & ſi male iunctos complexus adulterorum morte quis diuiſit, æſtimetur potius vindicta quàm culpa.* Auget facinus quod ipſa die in ſpeciem proba mulier, concioni de adultera Euangelica interfuerat, inconceſſam venerem, furtiuos concubitus diris omnibus deuoueri, cruciatus inferorum minari Eccleſiaſtem audierat, nihilominus quæ perforato animo rem ſacram hauſerat, ſummo flagitio irriſit, vt quæ forſan illi impunè fore abſente marito crederet, vt Euangelicæ fuit Seruatore illam demittente: Scipio ille infelici cæde coniugis cruentatus, veniali princi-

pis rescripto, impunitatem extemplò consequitur, nullo longiori litis progressu, vbi recitata indulgentia, nec vinculis, nec vlla pia mulcta quæ irrogari solet ad propitiandos cæsorum manes coërcitus, domum remittitur. M. D. CII.

Fineus conscius arcanorum Bironis, Regi nefaria consilia, molitiones impias, tacitos conuentus, pactasque conditiones cum hostibus, longa serie detegit, nec alius res alto silentio abditas, verius recludere potuit, quàm qui harum non modo conscius, sed vt volunt qui omnem istam telam texuerat, quo eunte & redeunte ac internuncio, cum hostibus Bironius malorum Iliadem concinnabat. Fineus ille seu facti pœnitens, seu metu pœnæ, seu illecebra præmiorum pellectus, omnia molimina renudat, detectæ coniurationis symbola, tradit epistolas, aliasque *Bironij* manu scriptiones exaratas. Rex rem omnem alta mente tegit, sed vt nihil tam abditum, cuius indago plebs particulam non furetur. subolfecit Bironius, venisse Regi in suspicionem, ille noxium caput, astu & arte potius quã vi aperta, & feram in casses subdolè pellici oportuit, Rex vt tectissimè & opportunè rem ageret, verè iam adulto Blesensem regiam, mox Turones, & Augustoritum pictonum appetit, profectionis causam prætexebat, indictione portorij & vectigalium quæ detrectabant Lemouices, & re vera tãtisper, ob insolens tributum à vulgo tumultuatum, sumptumque supplicium de tribus

Summa coniuratio Regi detegitur.

M. D. CII.

vel quatuor, qui plebi de concitandis turbis ob insolentiam vectigalis suasores fuerant, Iamuillæo præside ad rem componendam & vlciscendam misso. Interea crebris nuncijs, repetitis Veredariis, Bironium Rex ad Aulã pellectabat, ille præsagus fati, caussabatur cũ ob comitia prouincialia Burgundiæ distineri, tum ob transitum Hispanicarum legionum, quæ per Segusianum agrum in Belgium auxiliares iter faciebant, nihilominus morantẽ Rex increpat, vtque calcar adderet, mittit ex aulicis Bironio fidissimum *Descures* qui omnem metum & suspicionem dimoueat, demulceatque blandis alloquiis, in eum Regẽ non alio esse animo, quàm antè fuerit, quin propensiore, in dies crescentibus benemerẽdi officiis, vana esse quæ de Finæo feruntur, nihil ab illo euulgatum, quod illi gratiam apud Regem minuat, aspectu discussurum istas nebulas, vrgetur cunctabundus, Ianini præsidis & Vicedomini Carnutensis aduentu. tãdem malis auibus se in viam dedit, ac Diuione discedit, quò nunquam dabitur regredi. Ferunt enim Bironij Achatem descendenti dixisse, num vt Ianus biceps esset, vt vno capite Lutetiæ cæso, aliud Diuioni sepositum resumeret? Præibat Ianinus, insequebatur Bironius comitante Descureo, interdum perituros fata præmonent. Brutum ante Philippensem pugnam ostentum terruit. Bironio per viam multa tacitè, & in aurem insusurrantur, vt qui properaret ad exitium, cogitabat de regressu, hoc est de

Præmonetur Biron. de summa capitis minutione.

ſalute, cum ille qua erat animi audacia & celſitudine, fidens nimium rebus ſecundis, ac præclare geſtis, immemor malè geſtarum & ſortis Comitis Deſſex, redire in veſtigia ignauum putans, ad fatum pergit. Fiducia & faſtu periit, inſoleſcebat enim gloria rerum bellicarum, ille ipſe qui tot diſcrimina, tot hoſtes Rege conſcio & teſte viciſſet, quem tota Aula nobilium primicerium & anteſignanum, quem Gallia nihil addito, vnum Mareſcallum ſine æmulis pronunciabat, qui nuper ducatus & patriciatus titulo inſignitus fuerat, qui Ambianos ex faucibus Hiſpanorum eripuiſſet, tot trophæis laureato à Rege nihil noxium, à nemine alio nihil violentum ſibi illatum iri, falsò credidit. Tumidos ſpiritus ponere, noxas fateri, veniam deprecari,, ſupplicem eſſe neſciit, ſi vltrô perperam facta faſſus fuiſſet, exoratum Regem, deprecatores non ſolum gentiles ſuos, ſed quemlibet Galliæ fortiſſimum equitem habuiſſet, ſed frangas potius quàm corrigas, nodus ille adeò impactus, vt niſi bipenni ſecari potuerit. At ne Bironium ego, falsò reum proſequi, ſepulti oculos calamo configere, & iubam Leonis mortui vellicare videar, paulò altius telam Catilinariæ factionis, à primo filo ordiamur. Suprà diximus, ſacramento pacis firmandæ cauſa, Bruxellam miſſum Bironium. ille qui aura vanitatis plurimum capiebatur, prædicari ſuam bellicam virtutem ab Hiſpanis, omnibus anteferri luben-

M. D. CII.

Bironius verbo Mareſcalli Franciæ vnus intelligebatur.

Coniuratio à primo ouo.

M. D. CII.

tiſſimè audiebat. Profugus erat apud Belgas, Gallus quidam nomine Picotius, ille Bironio inſuſurrat ea celebritate nominis ſui impleuiſſe Hiſpanorum animos, vt ſi cum illis fœderari velit, ad ſummam fortunam euectum iri. Bironius hoc lenocinio & titillatione vehementer captus, Picotio retulit de re iſta, in Gallia opportunius plura auditurum. Militaris eſt parœmia, vrbem aut arcem ad colloquium paratam penè pro dedita haberi.

Ville & fort qui parlemẽte est à demy rendu.

Ille redux oblatum à Rege coniugium deſpexit, ſe non niſi principe nupta dignum eſſe ratus. Pax, quam ſacramento Regis vicarius ſanxerat, infeſta erat homini irrequieto & bellicoſiſſimo, qua gloria ſua inueteraſceret, vt ferrum ſi non teratur ſquallet rubigine, aliud quærendum regnum nouus Alexãder deliberat. At opus erat aliquo veterano, qui ſubdolè & tacitè nefarium negotium texeret, nullus aptior viſus eſt Finæo illo, *qui verſare dolos, perficere, & tegere ſciret*, vt qui in aula rerum multarum varius artifex conſenuerat, Finæum anguſtiæ rerum, & cũ proceribus diſſidia ab aula abalienauerant. Bironius ocyus dicto hominem ad vota ad eas quas meditabatur artes, faberrimè efficum & obſequentem inuenit, habita inter eos fide ſilentij, ad Ducem Inſubriæ curialem ſacerdotem, ad Comitem Fuentium Mediolani agentem Ciſtercium monachum, Picotium vero in Hiſpaniam mittit. Finæus paulo poſt Taurinum pergit, atque hinc Mediolanum, vbi Picotius Hiſpania redux

opportunè ſiſtitur. Coeunt ſimul Dux Inſuber & qui apud eum eſt Hiſpanus orator, Comes Fuentius, Finæus, & Picotius, in illo penitiſſimo conſeſſu, vt arctiore vinculo Bironium ſibi obſtringerent, deliberatum de nuptiis natæ Ducis cum illo, in dotem quinquies centum millibus aureis attributis, cum omni iure prætenſo in ducatu Burgundico, his prelibatis quod ſceleris caput fuit, initum conſilium de inuadendo regno Galliæ, Allobrogis & Fuentij copulatis viribus, quò tanta vi & tempeſtate bellica irrumperent, vt iam de repoſcendo marchionatu non eſſet Regi cogitandum. Hæc omnia & deteriora ſtruebantur, bello Allobrogico æſtuante, compoſito Lugdunenſi pace (vt ſuprà dictum) conſcius Bironius Regem de Finæi artibus collocutionibuſque, vt aliquid ſubolfeciſſe audiit anteuertendam delationem putauit. Regi vltrò confitetur de coniugio cum Allobrogica heroide nonnihil egiſſe, ab eo alieniorem factum ob negatam præfecturam arcis Secuſianæ, rogare veniam temerè actorum, pœnitere & dolere admodum in hæc errata incidiſſe. Rex qui ſeriò pœnitentem, atque admiſſa integrè faſſum crederet, ignouit ea lege ne deinceps quidquam ſimile auderet. ſed qui ſemel modeſtiæ fines tranſiliit eum grauiter impudentem eſſe oportet, Bironius redit ad occultam fœderationem, denuò cum hoſtibus paciſcitur, Finæo internūcio ac adoleſcēte nomine Renaſeo. Finæo cum de Renaſeo non ſatis iuta fides eſſet ab

M. D. CII.

M. D. CII.

illo ad Allobrogem missus vt Vrias à Dauide in castra Hebræorum, qui captiuitatis propriæ tabellarius erat, indicta causa in vincula coniicitur. Finæus Mediolano per Heluetios, Rhætosque deuio itinere in Galliam subrepit, cœptis nihilominus Bironius non absistit, Baronem Lucium sibi addictissimũ, in vicem Finæi sufficit. Finæus æmuli consortio offensus, alterique rem creditã, nonnihil effutiit, quo intellecto iubetur Regi se sistere, Bironium de vadimonio ad Aulam admonet: ille Finæo dat in mãdatis, vt epistolas & scriptiones omnes exureret, ab his fatum suum pẽdere (imprudens, qui manu exaratas sua ipse manu nõ exusserat) vt quos habuerat viæ comites ad Insubrem & Fuentium missos faceret, paucis Regẽ adiret, ne vltrà de Renazeo anxius esset & ab illo metueret, putaret sublatum, pararet se ad iracundiam Regis, quæ vt vitrea est, sedari posset, si profectionẽ trãsalpinam, peregrinatione ad virginem Lauretanam excusaret. dumque Mediolani ab itinere se reficit, de coniugio Bironij cum tertia filia Ducis Insubrię perfunctoriè sibi facta verba, quæ cum relata fuerint ad Bironium, non audientem fuisse, & fastidiisse alienigenæ nuptias expectatione earum, quas Rex non impares, sed forma & dote luculentas obtulerat, sic Bironius ad demulcendum Regem Finæum erudiebat, at ille more auium quæ nostras voces conari docentur, alieno ore loqui, ac ex commentariis fari, & imperata dicere non didicerat, Rex Finæo non so-

Bironij ad Finæum de Rege adeundo præcautiones.

lũ veniã flagitiorũ & ſalutem, ſed detegendæ cõiurationis ſumma prępmia, opes, faſtigia dignitatum pollicetur, & ſi verax ſit, vltrò quæ petierit conceſſurũ. Finæus hac ſpõſione Regẽ adit, ſemotis arbitris penitiſſimo colloquio omnẽ ſeriẽ conſiliorũ explicat, epiſtolas, ſcriptiones mutuas Bironij & fœderatorũ tradit, eo ipſo tẽpore Baroni Lucio in aula agenti, & ad omnes rumuſculos aurito, vt Rex omnẽ ſuſpicionem depelleret, profitetur plurimum recreari, quod per Finæum intellexiſſet, Bironium à prauis rumoribus, quibus malignè aſpergebatur, immunem eſſe, vtque res occultior foret, Finæus ipſe Bironio reſcribit, nec verbulum ſibi excidiſſe, quo fama eius inquinari, & deteriore loco apud Regem eſſe poſſit, his præſtigiis deluſus Bironius, ſecurè agebat, ſola euocatione ad Aulam territus, iſta interſeri oportuit, ne res digna ſcitu neſciretur. Ille ergo 13. Iunij malo pede, *ſexta* matutina ad regiam Bellæi-Fontis acceſſit, in viretis Rex obambulabat, tam du*bius* de aduentu eius, vt dum limen tereret Bironius, vni ex Aulicis proceribus diceret, *non veniet ille, profectò non veniet:* vix ea fatus, cum ſe in conſpectum dedit Bironius, Regemque ter poplite flexo ſalutat: cui Rex opportunè & ex voto adueniſſe, quem vltrà detrectantem & procraſtinantem erat pertracturus, ille pluribus moram excuſat, dehinc vbi in aliud viridarium ſemotus, Rex acceptos de illo rumores explicat, admonetq; vt vera confitẽti exiſtimationis, dignitatis

Aduentus Bironij ex inſperato ad Regiam Fõtis-Bellai.

M. D. CII.

ſecuritatem vitæque incolumitatem pollicetur, vice verſa ſi fateri renuit & perneget, vel propria manu reum peracturum, nec vltrà fore locũ veniæ. Bironius minus demiſsè reſpondet ſe inſontem non veniſſe, vt crimen depelleret, ſed vt de delatoribus ſibi conſtaret, poſt meridianum epulum, Regem obambulantẽ in maiori triclinio repetit, ſermone aggreditur, cui oſtentãs ſuum ex marmore ingens & armatum ſimulachrum, ſpecie triumphantis, his verbis compellat, *Hen? gẽtilitie* (ſic Reges principes Tribunos militũ ſummoſq; regni adminiſtros nuncupãt) *ſi me Rex Hiſpanus ſic armatum, ſic galea, lorica & enſe fulgurantem viderit, quid dicturum putes?* cui Bironius, haud multum te pertimeſceret: verbo illo deſpicabili & temerario Rex exaſperatus, toruè aſpexit, quo truci oculo vulneratus Bironius mollire dictũ nititur, addiditque loquutũ de ſtatua, quã Hiſpanus vt ſaxũ inanimatũ haud timeret. Dimiſſo colloquio, Rex in intimũ lararium ſeſe abdidit, in quod paulò poſt accito Bironio, omnibus ſemotis clã obteſtatur vt omnẽ noxã aperiat, condonare illã, nulliq; errata prodíturũ. Obſecrationib⁹ nõ mouetur, fallaci fiducia nihil à Finæo detectum, manuſq; ſuæ ſymbola ab eo exuſta. vt ab inuito arcana eruere Rex non potuit, ſubmittit Sueſſioneum Comitem, qui omnibus illecebris, pollicitationibus, & ſacramentis negantem ad verum adigat, perſtat ille ſe inſontem, nulli plus quàm Regi dicturum, nullo locupletiore teſte conſtare

Regis verba ad Bironiũ.

Bironÿ audax reſponſum.

ſibi

ſibi conſcientiam, quàm ſemetipſo, anxiari plurimum quod apud Regem ſua fides ſit in ancipiti, qui eam toties effuſo ſanguine ſanxerit. Rex vt præſenſit ineluctabilem pertinaciam hominis, à rerum capitalium iuridicis, qui noxalem omnem litem clam & ſemotè diſcuſſerant rogat, num Bironius priuatis ſcriptionibus liquido reus ſit, & peragi poſſit, capitiſque pœnam ſit promeritus, obteſtatus apud illos non eſſe carcere includendum, qui ex illo inſons ſolutus, ſi poſſit vlturus ſit, reſponſa fuere prudentum, ſumma capitis minutione expiandum facinus. Iura enim eadem ſeueritate ſceleris voluntatem, qua effectum puniri voluerunt, ridiculum enim, & illecebram eſſe ad peccandum quia res forte perfecta non fuerit, non ſit punienda, perinde quaſi exitus rerũ non hominum conſilia vindicentur, nam qui venenum dedit, ſed vim ſuam remixtum cibo perdidit, venenum illud dando nihilominus ſe obligauit, etiam ſi non nocuit nec minus latro eſt cuius oppoſita veſte telum eluſum eſt, omnia quippe ſcelera etiam ante effectum operis, quãtum culpæ ſatis eſt perfecta ſunt. Bironius more Phrygum ſerò ſapiens, iam ſepto incluſus, alta mente cõcoquebat, quô dilabi poſſet, inerti cogitatione & opera vt qui omnium oculis obſeruaretur, nec veſtigium figebat, niſi comitantibus qui fugiturum erant comprehenſuri; at quæ illi ingenita erat audacia metum adimit, poſt ſerotinas epulas in Regiam reuertitur, à ſorore

M.D.CII.

Iuridicorũ reſponſa de Bironij ſcelere.

Seneca cap. 7. non cadere iniuriam in ſapientem.

M.D.CII.

Comitiſſa de Rouſſi monetur exili chartula, niſi intra duas horas abierit vinctum fore, nihilominus ſeu quod fato alligatus fuerit, ſeu quod præcluſis itineribus non eſſet effugij locus, regium triclinium ingreditur, & cum Auguſta ſortem ludi experitur, ſed ludi extrema luctus occupabit, iam prouecta nocte Rex ludo finem imperat, cauſſatus diluculò venationem craſtinam, ac denuò ſeorſum abductum Bironium de agnitione veri præmonet, ſed fruſtra ſurdo canit, dimiſſis omnibus Rex ſatellitij ſui primipilis Pralino & Vitrio imperat, vt Bironium, Comitemque Aruerniæ cuſtodiæ tradant, ni imperata fecerint, capitis diſcrimen *minatur*. *Bironium* abire volētem, Vitrius iubet regio decreto eſſe audientē, ponat gladium & vltro cuſtodiæ ſe permittat, cui Bironius, nugatis, illudis mihi bone vir, non hoc tibi à Rege imperatum, ab illo recens adſum, ſiſte me illi, negat Vitrius cauſſatus Regem iam ſe dediſſe ſomno, vt qui illo ſemi-ſopitus conſeſſum & aleam diſſoluerit, intempeſtiuum illud, vah! exclamat Bironius Siccine iubes eum enſem ponere, quo vindice toties Regem Regnumque ſeruaui? inſtat Vitrius vt dedatur, non eſſe cunctationi aut quiritationi locum, nec mora fibula diſcinctum tradidit, inermis in vicinum cubiculum abducitur, quo irrequietus noctem intemperiis & queſtibus exegit. Comes Aruerniæ, dum Regia in priuatas ædes ſeſcedit, comprehenditur, & ſeruandus ſatellitio,

Capitur Bironius & Comes Aruernia.

cui præfectus erat Pralinus traditur, biduo post, infero flumine Lutetiam vtrique deducuntur, mox in arcem Antonianam qui primorum honorificus, sed vt ipsi Bironio exitialis est carcer. Bironius toto nauali itinere subnubila & contracta fronte, oculis solito magis trucibus, pertinaci silentio minas & iram præcordiis tegens, nihil epularum delibauit; contra Aruerniæ comes eo vultu, ea animi procacia & dicteriis quibus liber assueuerat; loquutus & pransus est, præsago animo carcerem illum libertatis suæ momentaneum esse impedimentum, eo ipso vespere Rex Lutetiam aduenit; liberius crebriusque repetitis acclamationibus à plebe, plausu & ouationibus exceptus (nam Regum quotidianus in publicum progressus, minus verēdos & stupendos sed charius amatos vulgo facit.) Burgūdiæ metuēs Rex, ne ambacti & cliētes Bironij audita forte captiui, hostibus limitē regni & munitissimas arces proderēt, præmiserat Marescallum Lauardinū cū copiis, quæ celeritate, forte praua eorum consilia anteuertunt, quodque mens scelesta cogitauisset manu exequi vetuerunt, non tam muris & turritæ arci Antonianæ Rex cōfidebat, quàm vel Argo oculatiorib. custodibus, alternabāt illi vices, neue ex vigiliis custodia incuriosior, aut sōnus tot noctib. vigilatis subreperet, recētibus mutabatur, obtusis cultris mensa instruebatur, sed his ferculis epulisatq; ordine ministrātiū, quo in mera libertate, & summis honorib. solebat M.D.CII.

M.D.CII.

Bironius, assueuit paulatim tecto, Senecæ vernacula editione ad ferendas ærumnas animum præmuniebat, satietatem lectionis alea & picta charta exhilarabat, interdum mortem Stoica constantia despicere, fidere fortunæ insultus, ac eam lacessere, ita tamen vitæ cupidus, vt non nisi prælibatis esculentis & poculentis vteretur, nescius sortis futuræ, quasi fatum illi à toxico non à securi immineret, qui minus nocentem credebant, bellicæ virtutis memores, noxam exilio aut potius extera militia & missione in Turcas expiandam: in Mercolij recens mortui nullum dignius sufficí posse, Barbaros Europa deiecturum, denique tam *bellicosum caput* seruandum esse, ea tamen cautela vt regno in posterum nec formidabile nec exitiale esset: leuitas illa consiliorum quàm damnósa fuisset, prudentes viderint, nam quis solutum custodia, iturũ potius in Hungariam, quàm ad Allobroges & Hispanos idoneum sponsorem vademque dedisset? quis Leonem cauea & retibus emissum, ex herili conuictu mansuetiorem fore crederet? alij perpetuo carcere continendum, sed feræ intractabilis difficilis est custodia; vel custos corrumpitur, vel diuturnitate segnius seruatur, vel amicorum conspirationibus, scala, fune iniecto, facto hiatu in pariete, captiuus elabitur, vt nostra ætas ne auorum memoriam repetam, furtiuis his effugiis tota scatet, vel quod luctuosius ex supplici fit minax, ex captiuo seditionis caput & dux latronum, ve-

nena aspidibus mortuis sunt elãguida & nocere desinunt, sic sola mors furentium arma & væsaniam contundit: vt fama centum linguis garrula est, & solers ad comminiscendum, per circumforaneos Epistola deprecatoria veniæ, seu à Bironio ad Regem scripta legebatur, quam vt fictitiam pro germana, posteris tradere mihi religio fuit, qui vernaculè scripserunt eam recensuere, ego nec paginam inserere volui, vt quæ mẽdax & commentitia mihi visa sit, vel certe eo potissimũ cum tota nihil Bironianæ locutionis habeat, composita sit ad veniam, ad demississimum obsequium, quodque in mentem & oculos Bironij nunquam incidit, lachrimas contineat, quæ si veræ fuissent, his Rex emolliri pectus suum passus esset, quodque seueritati nolens inuitusque præbuit, quàm multo lubentius pœnitentiæ non fictæ dedisset: Gentiles Bironij, capta occasione secessus regij in D.Mauri castro, ad genua Regis deprecantes prouoluuntur, ex his fuere prioris notæ, Forcius vnus ex quatuor satellitij præfectis Regi veterana & fida opera notissimus, Comites de Roussi, noui castri, domini de Themines, Salignaci, sancti Angeli alijque plures, quos humi deiectos in pedes erigi Rex iubet. Forcius vice omnium sic deprecatur. Nobis persuasum (Domine) postulata nostra te non auersurum, ea facimus proni in genua, vel centena millia hominum quos toto regno habes deuotissimos, id ipsum obnixè deposcunt: At nos submisse veniam, cle-

Falso Epistola Bironio tribuitur.

Gentiles Bironij apud Regem capiti suo deprecantur.

Deprecatio gentilium Bironij Forcio agente.

M.D.CII.

mentiam, (non vt ille infœlix quam iactat iustitiam) efflagitamus, quotidiana & dominica prece admonemur, offensas condonare vt à numine nostræ nobis condonentur, quod imperas, quod regno potiris, non opis humanæ est, numini totum acceptum referre te æquum est, nulla alia virtute regia celsitudo magis elucescit, quam Clementia, captiuo non fastigia honorum salua cupimus, non libertatem sed ærumnosam in perenni custodia vitam, quotquot adsumus gentiles sui deposcimus, factum perhorrescimus, infectum lætamur: O nunquam satis deuouenda illius ambitio, & cæca cupiditas, quæ illum transuersum egit: at Clementissime Rex ignouisti *nocentioribus*, ne nos suum genus, imaginibus auitisque titulis clarum, & recenti gloria te auspice & largitore inclytum, ignominiæ nota aspersos patere, cuius fuliginem nulla ætas delebit. Iterum vota nostra ex imis visceribus, singultusque alto pulmone erumpentes ne despice, bonus esto deprecantibus, non de pristino statu & honoribus repetendis interpellamus, veniam non summum ius deprecamur, nemo nostrum inficiatur audax & summum scelus, sed quod sua, patrisque in te regnumque præclara facinora, ea sint nota & numero, vt obliterare promereantur, infectum est quod voluit, quod molitus est prudentia tua elusum, at quam præstitisti clementiam hostibus, post ausum patratumque facinus, eam ob cogitatum Bironio non nega, nostra sunt hæc vo-

ta, lachrymæ & suspiria, quibus te propitium & exoratum fore non abnuimus. Rex toties prouolutos in genua, erectos esse iubet ac deprecantibus talia retulit. *En fidissimi procerum, quæ pro Bironio postulata facitis, nunquam auersus & aliena aure detrectabo, æquior ipse qui antecesserunt Regibus; illi iracundè nimium & inexorabili ingenio, non solum amicis & agnatis principum, aurem facilem negarunt, sed parentes ipsos pro liberis, germanos pro fratribus, deprecari sibique hoc nomine esse molestos vetuerunt: Franciscus II. auunculi Principis Condæi vxorem, pro capite mariti deprecantem non tulit, Bironio quam postulatis clementiam, si impertiar, in regnum sæuus sim, si in me vnum priuata esset noxa, quam vltrò vel non rogatus ignoscerem, vt seriò & cordatè illi quod ad me singulare est, impune esse volo, sed de publica quiete, statu & incolumitate regni & liberorum potissimum agitur, mihi ignauo parenti mea proles, posterique meritò exprobrarent, quod nascens malum & in dies inualescens segnis & vecors inclementi clementia tulerim, quid de eo P. Conscripti statuāt expectate, vt sit insons & falsò reus, summopere exopto, adeste, succurrite, quousq; vobis reū esse maiestatis læsæ constiterit, ab hinc cauete ne quo illum fortè prosequimini, immoderatus amor, meum vobis adimat. At vestra inanis est caussatio & metus, de existimationis iactura, infamia sua erit non generis, quod exemplo domestico vobis probatum faciam: Connestabilis S. Pauli, Dux Nemorosi (in quorum ego ditiones*

Regis ad Bironij agnatos responsio.

M.D.CII.

successi) quod capite vterque cæsus sit, nihil ad me gentemque meam noxæ aut famæ deterioris defluxit, ille de quo nũc memini, Condæus auunculus improuisò fato Francisci II. caput iam damnatum & secandum postridie, saluum fecit, ideoque vobis gentilibus Bironij, nusquam probro vertetur, si de reo secũdum leges patrias iudicium feratur, vobis fama & res saluæ manebunt, amplioresque accrescent, si fidi & obsequentes (quod non diffido) permanseritis, ac tantum abest, vt munia publica quæ summa habetis, immunita vobis esse velim, quin si ampliora caduca fiant, vltrò sim adiecturus. Hæc vbi Rex fari desiit Forcius addidit; O Rex hoc nobis saltem solatij superest, vt in tuam personam sceleris reus non sit; subiecit Rex. *Vt ita Iuridicis liqueat operam date, idem ego præstabo.*

Bironius qui Gallici Patriciatus summa dignitate paulò antea insignitus fuerat, non nisi à Senatu Lutetiano, (qui peculiaris est ad causas duodecim parium Franciæ) erat iudicandus, de more iudiciorum indictum P. Conscriptis, vt ex dignitate accusati, grauitate noxæ ius dicant, ac prætermissis forensibus huic vni capitali controuersiæ disquirendæ dant operam: de tota re inquirenda deliguntur, Achilles Harlæus Antistes Curiæ, Nicolaus Poterius alter ab illo, Stephanus Floridus, & Philbertus Turinus, veterani Senatores: In arce Antoniana Bironius de capite causam agit, scriptionibus propria manu exaratis, testibusque, imò ore suo reus

M.D.CII.

peragitur, ille enim primo frigidè & cũctanter ad quæsita respõdere, sed quæ in eo erat iactantia vbi incaluit, plura effutiit, quam ad damnandum necesse esset. Nam in summis quibus perfungebatur honoribus, liberrimè fari & omnia ad libitum agere didicerat, ita his moribus assueuerat, vt vinctus aliam personam induere nequierit. ad frontem (quod vocant pragmatici) adductis testibus, vbi Finæum conspexit, quem nulla acie, nullis castris territum omnes ferunt, valdè commoueri & contremiscere cœpit, rogatus nunquid in eum ad eleuandum testimonium profiteri vellet; vt demulceret, respõdet eum habere pro amico inclytæ nobilitatis ac existimationis viro, sed dicto ocyus vbi testimonium Finæi audiit, plusquam dici possit conuiciorum plaustra in eum ingerit, omnibus diris hominem deuouet, calumniari, cauillari, fallere, mentiri, omnes malas & magicas artes didicisse & docuisse, proprium & de consuetudine esse Finæi: ille contra veritatem testimonij astruere, dolere plurimum cogi, publicæ quietis causa in eum summa crimina confiteri, sed quæ vera sint, vtque fidem & pondus dictis adderet, Finæus à primo filo ad summam telam omne machinamentum detegit. Bironius, vt Finæi tanquam vnius singularem vocem dilueret & eluderet, inclamat, Renazeo teste si extaret falsi reum fore Finæum, vix ea fatus, tãquam Mercurius è machina producitur Renazeus, vt illum vidit quem è vita sublatũ credebat,

M.D.CII.

amplius trepidare, & angi de ſalute cœpit: At miraculo tribui oportet, vt ille tam arctè vinctus in Inſubria & vigilantiſſimè aſſeruatus, corruptis cuſtodibus redierit in Galliam, quo reduce & vno teſte, nulla altiori indagine Bironio capitis iudicium ſtatuitur: ex veteri Galliæ inſtituto paribus Franciæ vadimonium dicitur, vt dicta die iudicio interſint, ritus magis colendæ vetuſtatis, quàm neceſſitatis, quandoquidem ex laicis patriciatibus, quinque regno coaluerunt, alter alienæ ditioni ſubeſt, capitali lite inſtructa iubetur ſiſti Bironius, diluculò Montignius Antonianam arcem ſubit, excitatum, circa comam & veſtes occupatum offendit, euocari in Curiam denunciat, ſibique indictum vt eum deducat, ille ſupremum ratus eſſe diem, ferali nuncio non parum angitur, nihilò moratus rheda cum Montignio ad littus Sequanæ deuehitur, lembo inſtrato deſuper periſtromate, infero flumine ad Curiam defertur, ne qua vis aut tumultus fieret aditus & ripæ ad Sequanam, ſatellitio Heluetiorum præmuniuntur, ex ſcapha in palatinam inſulam eductus, conquieſcit in triclinio donec euocetur, paulo poſt in maiorem cameram (quam ab auratis laquearibus auream nuncupant) adductus iam non illo ſublimi & liliato ſolio ſedet, quo Pares & ipſe paulo antè hac dignitate inſignitus ſedebat, præcone bellicæ ſuæ virtutis fiſci aduocato, ſed nunc verſa pagina, reus humili & libitinaria ſella ſedens,

Deducitur Bironius in Curiam.

M.D.CII.

causam dicit & quem habuit buccinarorem illustrium facinorum regium cognitorem nunc scelerum experitur vindicem. Cancellarius qui vrnam iudicij mouebat, interpellat de obiectis criminibus, ille non assuetus huic militiæ, purpura fulguranti Senatorum acrius terretur, quàm vel si totus orbis in eum ruat. At vbi ex pauore animum recepit, non imperitè vim à capite suo depulsat, ille enim extemporanea facundia, ad lenitatem animos iudicum inflectere vehementer admodum, & si fas dicere, oratoriè enixus est. Hoc me, inquit, (P. Conscripti) solatur & recreat, vt causam capitis dicam apud iudices, qui mea in Regem regnumque summa officia sciunt, neminem latet, quantis vitæ periculis Bironius, è faucibus Hispanorum iam spe ipsa deuoratum regnum eripuerit, quoties caput suum per tela & hostes obiecit, toto corpore ferrum excepit, vt tandem in has antiquas & augustas sedes, ex fortuito & conductitio Turonum hospitio Senatus rediret, me vindice factio Hispanica concidit, quod iam non peregrini estis, sed laribus vestris restituti, quod Lutetia iam non vacua est & famelica, Ibericis mancipijs vectigalis, Bironij non paruus est labor (impetus animi, præceps iracundia, audacem in loquendo fecere) At verba & sensa mea arguuntur, adeò sum factorum innocens, manus proterua fortè nefaria scripsit, sed fœlicissimè pugnauit,

Oratio Bironij ad P. Conscr.

M.D.CII.

fœlicitas tot gestorum , deleat infœlicitatem temerè scriptorum,in mentem incidêre prauæ cogitationes , vt cui à vanis ludificationibus mens syncera non est & immunis , sed dies & pœnitentia ademerũt, si mens cruenta, manus sicca fuit , cogitationis nemo pœnam sustinet, & in omni scelere non tam voluntas quàm euentus spectandus est : nam si vlcisci fas est sensa & cogitata mentis,hoc est plerumque somnia & vertigines , quis rogo mortalium immunis à noxa fiet ? quis incestam dicet , quæ sine stupro cupiit stuprum? cereus est animus , mens lubrica & aura mobilior , quod malus genius suasit , bonus & tutelaris repentè erasit , nec hominum consilia vindicari solent , nisi saltem tentato conatu , at quos ego motus , quas turbas concitaui , quas molitiones struxi ? num prodidi hostibus , quibus imperabam munitissimas arces ? num occultè conscripsi militem ? num in Anglia ? num apud Heluetios ? nouissimis legationibus fidem fefelli , extraneis me addixi ? aut quid aliud nefarium egi ? potui non adesse , copiam mei non facere , castris inexpugnabilibus me tueri , cum finitimis & liminaribus accolis fœdus pacisci , ad eos si male conscius fuissem me recipere , summis honoribus accipi , sed fidem fallere , patriam Regemque prodere , transfugam esse , Bironius exhorruit , & agere quæ in aliis tam sæuerissimè , bellis ciuilibus vindicauit, bona conscientia magis quàm satellitio septus veni,

propria errata quæ Regis lenitas obliterauit, iam non ad censuram sunt reuocanda, erranti fuit medicina confessio, fiducia est, tot mea in Galliam summa officia, præclara facinora vobis memoria non excidisse, quod si ea cum perperam actis ponderentur, merita præualebunt, vel si tacuerim, mea tot mihi vulnera patrocinantur, regiam Clementiam & iudicum indulgentiam poscunt, eam mihi non negatam iri confido, quæ deteriora ausis concessa fuit, de Senatu tamen spes fidesque mihi quàm de Rege certior, quandoquidem effusissimam illam in me beneuolentiam, nunc acerrimo odio mutauit, & sæuum esse in Bironium putat genus esse misericordiæ. Facundum, rerum angustiæ fecerunt, quem sceleris magnitudo patroni ope destitutum esse voluit, cum in crimine maiestatis, opera, argutia, calliditas omnisque cautio forensis superuacua sit, quamquam teste oratore summo, nemini vnquam maiores nostri patronum deesse voluerint, ideo Bironio, togati monitoris ope destituto, priuatim causam dicere duabus clepsydris fas fuit, ac tandiu pro capite suo egit, vt cum instaret meridies, in proximum diem forensem intercalari dominico iudicium dilatum sit. qua fuit ille expedita & militari facundia, non parum animos concitauit & inflexit, visusque misericordia dignus, nisi Regis regnique salus quæ suprema lex est, vetuisset, iam alto die in arcem Antonianam reducitur, visusque lætior fi-

M.D.CII.

M.D.CII.

ducia eloquutionis, qua iudices exoraſſe credebat, ea ſpe pauit animum, non ſine iactantia apud cuſtodes præclarè tyrocinium oratoris egiſſe, egregiam ſibi operam nauaſſe, blandiebatur ſibi Regem ſolo pauore mortis eum affectum velle, vt donati capitis iam ſub ſecuri inflexi arctiore beneficio ſibi obſtringeret, ac æmulari id ipſum, quod olim Franciſ. I. in equitem Sanualierium, quem obnubilata fronte deligatum ad palum, ſub ictu trementem, pro bipenni virgula feriri iuſſit, ictu vt putabat inani & ludicro, ſed profectò lēthali, nam ſeu ſecta ceruice ita diriguit, vt repente expirauerit.

La peur de S. Valier.

Altera die quæ forenſis fuit, Cancellarius Curiam repetit, coactis claſſibus P. Conſcript. ſententiam dicunt, de capite Bironij agitur, purpurati primores & veterani Senatores fuſius, alij paucioribus, vix enim effusè dicturis triduum ſatis fuiſſet, omnium calculis feralibus, capitis damnatur, dimiſſus Senatus iam inclinante die, decretum capitale vbi in mundum redactum eſt, ad Regem in fano Germani mittitur, qui pœnæ capitalis eo loco quo ſolent plecti nocentes, ignominiam ſuſtulit, priuato reſcripto vt intra parietes Antonianæ arcis pœnas daret, è ſpeculis vt effuſum populum ſeu exiturum morantem vidit, ſupremum ſibi adeſſe diem exhorruit, ſed diſcuſſus metus ingenioſo commento ſatellitis, nem-

Rex ignominiã publica necis Bironii ademit.

pe plebem istam Lutetianam semper ad noua properantem illuc coiisse, ad spectandam monomachiam duorum, qui sibi diem in arena dixerant. At vero tam constans fama fuerat, in platea Grauiæ capite damnatum iri, vt illuc Lutetia migrasse videretur, tabulata, ædiculæ, fenestræ, speculæ, fastigia tectorum magni conducta, tam pertinaci expectatione vt à meridie ad summam vesperam nemo loco cesserit, omnibus præreptum spectaculum, ac cum Bironio mitius actum est, quam olim cum sancti Pauli Comite Conneitabili, qui ferali illo compito publicè pœnas dedit, oculis vulgi subductus Bironius, ac dies vltima Iulij, illi vitæ vltima fuit. Cancellarius meridie tempestiuius arcem subit, reum pransum esse voluit, qui dubius fati dapes leuiter delibauit, Cancellarium vt vidit exclamat, hen? tu feralis es nuncius mortis? illum in sacram ædiculam deduci iubet, tunc Bironius iam non mentis compos, ira & dolore æstuans, & plusquam deceret fortem virum intemperiis actus, in Cancellarium dirarum illuuiem effudit, atque vbi illum vel satietas conuitiorum cœpit, vel copia defecit, sedatior factus attrectato brachio Cancellarij, sic minatur læsæ innocentiæ vindictam: Me me insontem damnasti, at Deus æquior absoluet, sed non impunè tibi nec consortibus iniquitatis erit, hinc te ad supremum Dei tribunal intra annum euoco, iudicio mortalium

M.D.CII.

M.D.CII. damnatus, ad immortalem & incorruptum iudicem preco, ab illo de te pœnas exacturus. At Bironij capitale iudicium, numini probatum, hoc potissimum argumēto, quod euoluto anno non solum superstes Cancellarius, sed in quartum annum vitam protraxerit, ita superi falsò quiritantibus non annuunt, & mortales vindictæ appetentes despiciunt, ipsaque terriculamenta rident. Adiicit Bironius infœlicior sum quàm nocens, alij nequiores cruēta manu & opere peracto viuūt; ego meditati sceleris pœnam sustineo, cæteris perduellibus non dicti sed facti cōsciis: sæcula clementem Henricum omnibus, vni Bironio inexorabilem prædicabunt. Si in audendo Comitem Essexæ videor imitatus, qui sum facti pœnitens eius fastum & contumaciam non videbor sequutus, ille adeò Reginæ despector, vt nec tantilla preculà se redemptum esse voluerit, tumido spiritu veniam detrectauit, iamque tremens sub securi deprecari dedignatus est: ego clementiam lenitatemque Regis inclamo pronus in genua, quæ sunt dicata misericordiæ, illam deposco, sed clamorib. meis obsurdescit, num quis misero & morienti præstò adest, qui mora mortem anteuertat, quique per celeres equos, ad Regem meam de sua lenitate deprecationem deferat? fata obstant, saluo Bironio nihil tutum, sublato à bellis & factionibus iam non metus est. Bironio nocet nimium esse bellatorem, ab ignauo enim exitium & perniciem regno quis timeat? Sed

eo

eo ſoluto quis non vlturum, quis feram dila- M. D. CII.
pſam pedicis, manſuetam cicuratam & innoxiam credat? iraſci, inclamare, deuouere, non deſinebat, cum ferale decretum audire iubetur, Cancellario torquem & inſignia ordinis pneumatici repoſcenti vltrò reddidit, nihil in verba & leges militiæ ſacri flaminis deliquiſſe profeſſus, niſi quod paci bellum prætuliſſet, quò eius opera Rex neceſſariò indigeret. conceſſum ius teſtandi quamuis dãnatis, legibus ademptum, ore proprio ſupremum animi iudicium publico Amanuenſi enunciat. annulos, ſupellectilem, ex alea quod illi reliqui erat in loculis gentilibus, amicis, pauperibus, atque ſuis cuſtodibus veſtes largitur, mox adſunt, qui morituris ſacerdotes adhibentur Garnerius ad infulas Agathopolis deſignatus, Egidius Magnanus paræciæ diui Nicolai campeſtris paſtor, ambo eruditi & ad ſedendas procellas animi æſtuantis atque indignitantis quàm idonei: audiit ille decretum Curiæ, à publico ſcriba & recitatore ad aram ſacræ ædis brachio innixus, altero genu inflexo, non tulit vocem rei læſæ Maieſtatis, obteſtatus in Regem nihil molitum, ferocius inſurrexit audito in Grauiæ platea de eo ſumendum ſupplicium, omnia extrema antè paſſurũ, nec vlla vi illuc abduci poſſe iurauit, ſed fact⁹ ſedatior, vbi intellexit ſubductum publico ſpectaculo, intra priuatos parietes arcis indicto ſupplicio: leoni vt aiunt iracundo barbam vellicare præſentis eſt fati, ſic de more vincire Bironium

M. D. CII.

quis mortalium audeat? damnatus & inermis omnes armatos vultu terret, vt multos ſpectaculo interfuiſſe pœnituerit, viſum igitur vinculis non eſſe exaſperandū, per Theologos demulcendum potius, deſpectu rerum ſæcularium & expectatione æternæ beatitudinis, cuius portum contingebat: cordatior factus, reſpondit tota vita didiciſſe non terreri morte, toties per hoſtes & confertiſſimas acies illam quæſiiſſe, dolere plurimum non in caſtris, ſed in carcere illa affici. Cancellarius ad ſolatium addidit, Regem quæcumque indecora vel poſt mortem ſequuntur, ademiſſe bonorum confiſcationem, addidiſſe funeris & ſepulchri decus, quod ſi quis ſenſus eſt manibus & muto cineri *non deſpicabile* ſolatium eſt. Sole iam in Occaſum prono monetur inſtare horam, non ægrè ad tabulatum progreditur, rurſus ad aram prouoluitur precaturus, per Arnaldum ſuos Marchioni Rhonio vt ſibi gentilitate coniunctos commendat. Mainio & liberis ſalutem impertitur, dat in mandatis fratribus, vt in Regis fide & obſequio maneant ſortis ſuæ infœlicis immemores, vtque aula abſtineant, donec probrum mortis diuturnitate inueteraſceret, carceris ſocio Aruerniæ Comiti ſupremam ſalutem mandat, & ſecurum eſſe cupit, nihil apud P. conſcriptos eloquutum quod illi noxæ eſſet, vt ille Carnificem inſpexit, monſtri tactum auerſatus contrectare vetat, vinciri negat, latrones & ſiccarios arcendos eſſe compedibus, homini libero non

esse inijcienda vincula, iterum altero oculo intuitus carnificem tactu prohibet, minatus strangulaturum si contrectarit, cōscendit tabulatum, thoracem discinctum exuit, pectus vulneribus gloriosis saucium ostentat, lineū velamentum oblatum à carnifice respuit, denuò mortem minatus illaturo, à satellitij corona glādis ictum petebat, occisuro se multum obstrictum fore testatus, qui diræ securis infamiam depelleret, ipsemet frontem velo obnubilat, mox velum detrahit, rogatur vt in genua sit pronus, ne frustrà feriretur, ne trepida, inquit, vel repetitis ictibus percute, immobilem experieris, tandem genua inflectit, vrgetque carnificem, & repentè inclamat, num locus esset veniæ, spe enim ducebatur Regem duntaxat præsentissimæ mortis fato terrere voluisse, rogat carnifex, vt luxuriantem capillum forcipe demetere liceat, dicto exasperatus, velum oculis adimit, & tertiò diro homini suffocationem minatur. vterque ab vtroque mortem timet, monitus vt tractari se patiatur, aliter rem non posse peragi atroci iureiurando profatur, si quis vltrà indignatiõnē iramq; illi cōcitet, mediā partē spectantiū oppressurū, in alterā tanta vi & contentione sæuiturū, vt ad eum armis opprimēdū omnes cogantur. qui propius accesserant effugij quærunt aditum, carnifex ab eo vel inermi elisis faucibus necari timet, quem erat actutum necaturus, his animi æstuantis fluctibus sedandis par nemo, pauent omnes, cum vterque Ecclesiastes admonet non

Bironij spectantibus pertimescenda indignatio.

M. D. CII.

decere virum fortem, sic in fatum obluctari, quod cum immineat nec vitari possit, vltrò & intrepidè ferendum sit, aditum esse ad æternam vitam, animæ deliquium in nictu oculi fieri, exemplo Seruatoris, qui tam cruciabilem ignominiosissimamque mortem, pro mortalibus insons passus sit, æquanimiter diuino nutu eam quæ sibi indicta sit esse perferendam, monentibus acquieuit, atque iterum delictorum accepta venia, obuolutis oculis parat se ad ictum, piè & lachrymabiliter exclamãs, mi Deus Seruator meus, egressuræ animæ propitius esto, velum accipit frõti obducit & circumligat, comam in occipitium promissam erigit, & tandem *vltimò in* genua prouoluitur, ille qui *nulli mortalium* nedum poplites, sed nec caput & ceruicem deflexerat. Flamines illi duo moriturum cohortantur, vt fortiter animum demittat, ęternas sedes pollicentur, domino reposcenti depositum non esse ægrè & indignanter abnuendum. assentitur ille, Ea mihi, inquit, fiducia metum lethi adimit, iam mihi videor patentes cœlos intueri, & quod mirati spectantes, mirabunturque post futuri, qui paulò antè leo furens, nunc mansuefactus vltrò securi præbet ceruicem, morantemque spiculatorem increpat. Hen feri, hen feri, hen audacter feri, ita vt non tam mortem ab alio acceptam, quàm imperatam à semetipso tulerit. ille ipse dirus homo qui ex homine trũcum facit, Bironij intemperiis sæpius delusus, ter velo oculis sibi detracto, ratus illi

M. D. CII.

mentem fuisse arripiendi gladij, quo vnus ille omnes tam facilè aut fugasset aut trucidasset, quàm per acies & confertissimos hostes, hoc illi fœliciter assuetum, virum specie quidem mansuefactum, dolo occupandum putat, bonus dolus fuit, monet precatiuncula exitum animæ esse præmuniendum, qua Deo egredientem commendet, alter ex sacerdotibus verbo præit, ille lingua sequitur, inter mystica illa verba, spiculator mucrone sensim arrepto, precanti vno ictu caput demetit, illud aspectu ferox, iram spirans exilit, truncus mox denudatus sindone inuoluitur ad condendum. O mortalium cæca ambitio, aulæ irrequietus labor, bellicæ fortitudinis inanis gloria, heu? ille quem bellatores omnes Martem nuncupabant, quem nullæ acies, nulla castra terruerunt, à mortalium nefandissimo necatur, sic ludit in fastigiis potentum diuina potestas, & quos videt cœlum vertice ferientes, capite minores verrere humum cogit, iam prouecta nocte nullo sumptu funeris in æde D. Pauli sepelitur, postridiè exequiales precationes persolutæ; ac nescio qua populari aura factum, vt turmatim omne genus hominum, ad conditorium per triduum itaret, spargeretque lustrali aqua locum. hinc nata seges scribendi poëticis ingeniis, quæ prætermissa facio, quod illa vernaculè scripta sint, nec gallicæ argutiæ atque acroemata latinè æquari possint: vt sciant posteri, quo Bironius corpore, ingentem animum reconditum haberet, fuit ea statura quæ iustam

Dolus Carnificis in necando Bironio.

M. D. CII

Forma Bironij.

non excederet, vultu ſubnubilo & truci, capillo & barba nigreſcenti, oculis intus depreſſis, ſermone neutiquam blando, & mores aſperſos æquanti, impubes matris hæreticæ ſinu auulſus, catholicè erudiendus traditur, ſed tam auerſus à Muſis, vt ægrè elementa legendi didicerit, pater qui ſumma præfectura caſtrorum apud Valeſios Reges fungebatur militiæ totum deuouit, ac inter gregarios primò tyronem agere voluit, à velite ad ſummum faſtigium gloriæ militaris euectus, vt ſignifer primum pedeſtris cohortis, dehinc equeſtris turmæ anteſignanus, tandem rei nauticæ ſummus præfectus, quem Amirallum vocant, ac poſtremò *Franciæ Mareſcallus*, eo inter cæteros diſcrimine, vt prolato elogio Mareſcalli, vnus Bironius intelligeretur. Vix ex ephœbis egreſſus cum inuictæ fortitudinis magnum ſpecimẽ edidit. ille enim heroici ſpiritus iuuenem Carenciaci principem, certamine pari quo Horatij tres, aduerſus totidem Curiacos Trigeminos pugnarũt, pugnæ locũ dedit ambitum ab vtroque connubium Heroinæ hæredis Caluimõtij, ad quam Mareſcalli San Andræi opulentiſſima hæreditas deuenerat, infauſtis armis cecidit Carenciaci princeps, ab Henri. 3. patris efflagitationibus, penes quem erat caſtrorum & militiæ ſumma præfectura 'Bironius' veniale reſcriptum obtinet, cui tandem ægrè admodum iudicum calculus acceſſit. Bironij mores non alij, quam Aulicorum atque in caſtris educatorum, ille par-

cus Dei cultor, rituum Ecclesiasticorum despector, adeò vanitati aulicæ addictus, vt eā cœli æterna beatitate lubens mutaturū profiteri non erubesceret, ariolorum tota vita curiosus percunctator, cum enim ob cædem illam Carenciaci, profugus personatusq; oberraret, Genethliacū aruspicē adiisset, genesis omni serie explicata respondet Ariolus, illum de quo vaticiniū rogaret summis honoribus affectum iri, bellica virtute eò fastigij venturū, vt cū Regibus æmulus certare posset, nisi fatis indignantibus aliquid obstet, veste famulum mentitus Bironius instat, sortē nō ambigua voce explicari quid obstet, quid ad consortium cum Regibus obstet, liquidò enunciari contendit, atque vatem ipsum senio effetum, in sublimi specula astris inspectandis delitescentem, ita obnixè prece, precio & minis compulit, vt eum cuius sortes inquirebantur, capite truncatum iri affirmaret. Bironius non ferens Arioli indignum vaticinium, pugnis ita contudit miserum, vt lacerum & penè seminecem reliquerit, atque ipse post senis & suam ipse malam sortem futuramque infamiam prodidit. Sublato Bironio Europæi omnes ferè Dynastæ, de coniuratione detecta gratulatum mittunt, Anglicana potissimum quæ osseo terriculamento caluarij Comitis *Exessæ*, similia audentem vel ausurum Bironium, *ne altum saperet* alienæ cladis exemplo præmonuerat. Hispanus orator in Comitem Fuentium no-

Vaticinium Bironio inquirenti dicitur de morte infami.

M. D. CII.

xam reiicit, Allobrox si quæ fortè in capitali disquisitione, de eo nequiter sparsa sint, ea prorsus commentitia & mendaciter conficta, per legatum suum Comitem Viesquensem asserit. vt nulla longa est cathena sine nexibus, sic coniuratio ista fune longo multos colligabat coniuratorum id consilium fuerat, vt scintilla semel excitata vbique incendium daret. omnibusque angulis regnum turbaretur, Fontanellus Baro Armoricæ, hac pice manus inquinauerat, alioquin scelestissimus. In eum suprema capitalisque animaduersio magno Consilio dellegatur. consortio Bironiani flagitij horrenda accessere, de bipedum nequissimo, quæ referri pudor vetat, prodita enim scelera hoc mali habent, vt dū illa execramur vel inuiti doceamus. Ille omnium scelerum reus arresto 27. Septembris, damnatur membratim ferro, in frustra viuus secari, summum sceleris fuit, Iberis portum Britaniæ opportunum precio venalem habuisse, nostro illo domestico Senatu fœda & horrenda relatu facinora memorabantur, quæ ad Bouem Perilæum proximè accedunt, viuos homines lēto igne torruisse, defodiisse alios, clauo impacto terebrasse virilia, in eam partem quâ mulier generat & parit, puluerem sulphureum iniecisse, mox fomite admoto laceram & penè diuiduam cum ingenti cachino reliquisse. At vt posteri sciāt huius notę & probitatis fuerunt, qui patriam, parentes, liberos, agnatosque auctionantibus Iberis addicere conati sunt. Fatū Bironij vt cathena

nexu suo plures colligauit, sic noxa fortè immerentes insontesque implicuit vtque cæteros omittam Turrenius Marescallus in suspicionem venit initæ coniurationis. Iubetur pluribus epistolis sui copiam facere, ille ex parœmia Salomonis, didicerat iram Regis furorem esse leonis, mora leniendam & exarmandam putauit, securius epistolam mitti quàm personam sisti. ille in hanc sententiam scripsit num scitè cautè & prudenter, sit aliorum iudicium, ita enim commentarios scribo vt cum scribam proscribi nolim. *Vt per tuas (ô Rex inuictissime) accepi, me de iisdem flagitiis quorum reus fuit Bironius, conscium accusari, ad hæc refellenda mei copiam facere iubebas, dicto morem gerens, præmiseram qui te me proximè adfuturum certiorem faceret, & iam me dabam itineri, cum in me non solum æmulos sed apertos hostes didici, deterritus eorum potentia & proteruitate, ac etiam non satis pertimescenda ira tua, hinc tutius putaui, per epistolam innocentiam tueri, obtestari & obsecrare plurimum, vt non tam liuori & maleficis artibus inimicorum, quàm à puero toties perspectæ & exploratæ fidei meæ, fidem adhibeas. At qui mihi insultant, meditati & perfecti sceleris in te illi rei sunt omnes, hoc vno telo perfossi, nec probi, nec idonei in caput meum ab illis deuotum possunt esse testes, vt regni & coronæ Francicæ alterum & secundum à primo administrum, à te alienum faciant, eum (inquam) qui tuarum ærumnarũ indiuulsus comes fuit, qui tibi illorũ armis atque omni molitione tandiu oppugnato,*

M. D. CII.

Epistola Turrenij Marescalli ad Regẽ.

M. D. CII. *vetus & incorruptus auxiliator fui: non sum dubius quam pronis auribus falsi & maligni rumores in Aula excipiantur, quibus depellendis nulla vis sit efficacior, quàm omnino non vti remediis, nec securior medella sit quam absentiæ & temporis. Vereor autem, ne eorum susurris à me factus sis alienior, cupio vehementissimè, vt quæ mea est integritas & innocentia tibi constet, sed rogo vt in eo sit Senatu, quem religionem cuius veteranus sum profitentibus, edicto Nannetensi peculiarem esse voluisti, illic delatores æmulosque meos sisto, vt quamprimum adsint, illicaput meum pro innocentia vltrò præbiturus sum. Dispendium fuisset itineris, Lutetianum adire Senatum, quem eram detrectaturus, vt qui ex edicto Nannetensi non alios iuridicos habeam, quam Cameræ Castrensis. Interea donec me apud illos insontem probem, puta eum tibi perpetuo futurum qui ante fuit Turrenius omnium fidẽtissimus.* Sic ab Absente scriptum, sed epistola non erubescit, quodque vix lingua audet, peragit calamus, sicut in aduersos fluctus obluctãtibus lacertis inniti, sic cum irato principe luctari, impar & exitialis congressus, cunctatione & diuerticulis emolliendi sunt animi: quemadmodum enim lanarum fasciculi, arietum & balistarum ictus acerrimos mollitie sua retundunt, quibus nulla vis ferri murorumque obsistere valeat: ita mora, longinqua profectio, resides animos irasque elanguidas faciunt. Sic Turrenius Aulicarum artium apprimè gnarus, qui malo nullam absentia efficaciorem medellam sciret, è sua

Petragoracensi Dynastia, Arausium fraternæ ditionis caput appetit, hînc Geneuam, Basileam, Argentoratum atque ad Palatinum Rheni Comitem, gentilem suum diuertit, subsidetque tuto loco donec inuidiam irasque minuat. Baro Lucius, & qui à partibus Bironij tenacius stabant consternati graui illo turbine, in Diuionense castrum secesserant, nihilominus Præses Ianinus ea apud Lucium fuit facundia, tam valido ariete consiliorum, mentem hominis ineluctabilem concussit, vt pertinacia de capite cum Bironio periclitari noluerit, sed data fide Regem quamproximè aditurum sit pollicitus, & quis neget virum huius notæ & prudentiæ, potiorem fuisse omnibus balistis machinisque? nam quantis opus erat, ad expugnandum Lucium, in vix expugnaculi propugnaculo, tamen suadæ pellacis viri, probè monentis acquieuit, obsidionem & præsens exitium declinauit, sic vere ad expugnandam Troiam & delenda Pergama, Agamemnon decem Nestoras optabat, illos Achilli, Aiaci, Diomedi, & Graiorum pugnacissimis anteferens. Lucius qui Regis & Ianini fidem pignus indubiæ securitatis credidit, Regem adit, alloquitur semotè, facinus tectissimum recludit, ac equi Troiani altissimam compagem resignat, de pluribus abditis quæ Senatum latuerant, quæque nec testibus Finæo Renazeo & Picotio satis comperta erant, Regem certiorem facit, eximitque scrupum rerum multarum, vt ab illius affatu

M. D. CII.

M. D. CII.

Rex solito lætior discesserit. Indulgentiæ, principalis rescripto ob consortium Lucij cum Bironio, Senatus Parisiensis calculus accessit, ordini & priscis honoribus in præfectura Burgundiæ restituitur, sic dum tempestati & ventis cedit, captatque auram Lucius, in littus enatat, alter præceps qui Neptunum furentem despiceret, vitreus ad scopulum illisus est & fiducia periit: Comes Aruerniæ, Marchionissa Vernolia sorore deprecante, Antonianæ arcis ergastulo soluitur, Aulam & mores repetit, tam vrbanus ingeniique sui tenax, vt nemo custodia recens egressum crederet, mens quæ illi est sine fuco, recessu & latebris, tantum illi ad libertatem *valuit*, quantum Bironio furuum ingenium, reconditi mores, & vindictæ tenax animus, spiransque rediuiuum bellum nocuerat. Longiori pagina putaui monendos posteros de Bironij iniquioribus fatis, vt eius bellicam virtutem non tam demirentur, & ad imitandum sibi proponant, quàm fastum eius, spiritus tumidos & nulli satis ferendum ingenium & par exitium fugiant: Sed toto foro tumultuari audio, iustitium esse, conquiescere lites, feriari patronos, frustrà ab illis opem poscere clientes, quid rei sit excutiamus. Iampridem & non semel de grauibus litium impensis (quæ sumptu plerumque fructum deuorant) habitæ querelæ, placuitque ab ordine aduocatorum rem inchoari: æmuli palam dictitabant Causidicinam in summo esse quæstu, quod illi plus æquo honorarium acciperent, atque

Soluitur custodia Comes Aruerniæ.

Decretum in Aduocatos.

M. D. CII.

esse non paucos degeneres, qui quod ad latrocinium proximè accedit pacifcerentur, Coactæ classes, studia in contraria scinduntur Patres, quibus meliore luto ficta præcordia, qui ex gloriosa illa palæstra non segnes, neque inexercitati forensibus armis, ad purpuram conscenderunt, ordinem tuētur, multa de illo probè & honorificè, contrà fuere qui pessimis verbis deshonestarēt, pyraticos, hirudines dicerent, fuitque sine pectore aliquis, qui ita demissè & postremissimè de aduocatis loquutus est, vt quod ineptiæ summum est, apparitores, ostiarios Atrienses lictores & id genus lixarum fori, qui virga submouent vulgus, prætulerit. Nunquam satis laudabitur Harlæus princeps fori, togatorum Antistes, cuius nunquam cessauit ingenium nec errauit iudicium, vir ex omni ęuo incomparabilis qui loquentem officij admonuit, coercuitque nugantem in re seria, sed vetus est verbum, *Vix vnquam miratur artifices qui nescit eorum virtutes.* Aug. Thuanus aliique complures primæ purpuræ, qui prosatores habuere, causidicinæ gloria immortales factos, aduocatos tantum euexerunt, quantum alij depresserant, hac illi laude auorum proauorumque memoriam excitarunt. Magnus enim ille Christophorus Thuanus, dicendi, scribendi & consultandi hanc gloriosam palæstram exercuit, quousque ex forensi celebritate, ad summum togæ fastigium remigio probitatis eruditionisque, nō ambitu neque fauitoribus ęuectus est. Poietius, Monthelo-

M. D. CII.

nius, ne antiquiores recenseam, ex illo ordine ad sigilli supremum magistratum acciti fuêre, aduocatio enim tyrocinium est, & prima semita ad honores, nec tantum nostro æuo, sed ex illa classe præfecti prætorio deligebantur, sic Athalaricus emerito aduocato dignitatem, quæ apud Quirites summa fuit, collaturus, eo elogio eum commendabat. *Aduocationis campus te exercuit, & cum aduocatorum finiuntur actiones, incipiunt honores.* Author est Suetonius Germanicum Cæsarem, & Vespasianum, post triumphum causas egisse, eaque fuit amplitudo Curiæ Parisiensis, vt Petrus Blesensis author sit, Anthonium Linconiæ Episcopum, filium Regis Angliæ, in Senatu Lutetiano causas egisse, ita incliti heroës non damno aut pudori suæ celsitudini putarunt, facundiæ summum decus forensi tritura assequi, neque enim seruum hominem causas agere leges sinunt. At quantum periti medici valent ad salutem, tantum isti ad bonorum custodiam, oppressorum tutelam, opprimentium depellendam iniuriam, ita vt merito aduocatorum princeps dixerit, *Priuata iudicia maximarum rerum, in Iurisconsultorum esse prouincia.* Officium Causidici disertissimus ille Romuli nepotum definit, *Vrbanam militiam respondendi, scribendi, cauendi, plenam solicitudinis & stomachi ideò qui ius ciuile didicit, multum vigilat, laborat, præstò multis est, multorum stultitiam perpetitur, arrogantiam perfert, difficultatem exorbet, viuit*

Encomium aduocatorũ.

Cic. in Topic.

Oratio pro Murena.

ad aliorum arbitrium non ad ſuum, nec tantum militare putandi ſunt, qui ferro decernunt, verumetiam eos qui ciuili ſapientia, quæ non eſt ſimulata Philoſophia, conſiliis, facundia, commentariis & ſcriptionibus, de capite & fortunis periclitantibus opem & operam ferunt, erigunt depreſſos, vim propulſant, liberant periculis homines, in ciuitate retinent, denique publicis priuatiſque rebus tam ſedulò proſpiciunt, vt ſua togata militia, longè caſtrenſem ſuperet, pluribuſque commodis mortales afficiat, & quis niſi vecors & prorſus ſine honore illis honorarium inuidet? cum iudici iuſtum vendere iudicium non liceat, aduocato vero ſuum patrocinium Canon. *Non licet.* cauſa 11. quæſt. 3. fas eſſe dicat. At qui aduocatos tam minimi faciunt, profectò aut illi inuidiæ aut ruſticitatis iudicium proferunt; ſi inuidi, ſcimus nihil eorum ſcabræ malignitati eſſe clauſum, ſi imperiti, quid anſerum ſtrepitu olores commoueri oportet? parcendum illis tam ſtolidis, quàm Heluetiis, qui memoria patrum pyropos, ſmaragdos, aliaſque ingentis pretij Margaritas ex ſpoliis Ducis Burgundici, vitrum putarunt. Auaritiæ expilantium clientes, occurrendum inquiunt: rectè & meritò ſed paucorum ſordibus, cæterorum candor non eſt infuſcandus, piraticum eſt paciſci, & plus æquo exigere à cliente ad latrocinium accedit, ſed quem noſtra nouit ætas prædonem in foro, cuius opes adeo ſtupendæ?

M. D. CII.

Quintilia.

M.D.CII.

vſu compertum eſt quæſtorem ærarium a-liosque qui nummulariis rationibus præſunt vel biennio plus quæſiiſſe, quàm toto æuo ex aduocatis quemlibet veteranum & facun-diſſimum, illos vno hauſtu implet Pactolus, iſtos quaſi per ſtillicidium lucellum tãtillum irrigat,& quotidianus labor, ex multis granis tandem aceruum facit, quanti olim Romæ orabant Cicero, Aper, Maternus, Anthonius, Plinius Iunior, & cæteri coæui, Athenis De-moſthenes, Pericles, Æſchines aliique, quib⁹ vna vel altera fori actio plus opum afferebat, quàm tota vita noſtri æui Cauſidicinæ irre-quietus Euripus. Tandem decreto iubentur aduocati, codicillis ſcriptionibuſque ad ex-plicationem litium quanti acceperint *ſub-ſcribere*. legi morem gerere detrectant, tacitè ſordium & corruptelæ notari, foro & Curia cedere vniuerſi initis comitiis decernunt, nec mora humeralem ſtolam, togamque exuunt, ambulant in procinctu, clientibus quam ſo-lebant opem operamque negant, cogitatum de ſufficiendis in vicem, ſed quis triduo & nuperum I.C. effingat? ex omni ligno non fit Mercurius, non magis illis forum carere quàm ægra ciuitas medentibus poteſt; vocã-tur etiam illi non male oracula ciuitatum, qui de iure reſpondent: Hinc inſolentes fe-riæ, litium intercapedo, totoque palatio altũ ſilentium (niſi quod queruli clientes abrum-pebant) & iuſtitium indicitur, ac carendo magis quàm fruendo exploratum, quam pu-blicè & priuatim ſint neceſſarij, vt qui tacen-do Sena-

Aduocati foro ſeultro abdicant.

M. D. CII.

do Senatores otiosos faciant. Perstabant illi in silentio & procinctu, cum Rex rescripto ad togæ munia eos reuocat, decretisque Curiæ ex edicto Blæsensi audientes esse iubet. Regi sic imperanti morem gerunt, ac intermissam militiam redintegrant, vtque sedatis procellis mare velis nauibusque tegitur, sic antea vacuum & elingue palatium, vix capit turbas & strepitum.

Fontes nuperi & salutiferi in agro Lingonensi.

In pago Lingonensi vulgo, *Corgirenon*, exorti sunt duo fontes, non amplius quam septèm vlnis inuicem discreti, scaturiebãt loco deuexo, liquore sapore cæteris pares, nisi quod vnus limo turbidior, rei nouitate indigenæ attoniti, cum antea arescenti illo loco nulli visi essent latices, seu ad nouum portentum naturæ, accurrunt strumosi, vlcerosi, luxati, vulneribus debiles, vbi se proluerunt hauseruntque medicatos latices, quam nulla humana arte nancisci potuerant, repentè opem singularem senserunt; ita vt qui essedis alienisque pedibus aduecti essent, non longè post propriis sospites domum redirẽt, Carolus Descars Episcopus & dux Lingonensis, veritus ne specie nouorum fontium, superstitione, & præstigiis religioni fucus fieret, ipse cum delectu mysticorum & laicorũ hominum, medicorumque peritissimorum locum subit, iubetque aquarum vim salutatem explorari, quod à medicis syncera fide peractum, longa serie recensitis nominibus & morbis cum obtestatione laborantium, qui haustu, lauacro & fomento aquarũ con-

M. D. CII.

ualuerant, ita vt plus opis insit aquis illis medicatis, quam in graminibus, vel nostris, vel exoticis. Spadanę & Pugeacę limphæ, nouellis fidem tribuunt: nam quis Pugeacas non stupet, non miratur, nō bibit, non medicas & auxiliares experitur? Galliam miraculis implent, ad eas vere & Autumno itur, tam effusis turbis, vt vicus & vicinia omnis hospites nō capiant. Ante exortum limpharum locus auius, solitudini relictus, qui à salubrib⁹ aquis inclaruit, abiitque in ciuitatem, & famam accepit, quam nulla ętas delere possit. Laudauit eas Remūdus Massacus, apud *Aurelios* dum vixit Æsculapius, carmine nunquā satis laudato, elegantia & rei proposito adæquando illi, quo Laurea Tullius Ciceronis libertinus, laticem in domini fundo exortum, oculario morbo saluberrimum, teste Plinio Magno immortaliter extulit.

Limphæ pugeacæ celeberrimæ.

Remon. Massacus Aurelianæ medicus Pugæacas Limphæ Poemate laudauit.

Sub id tempus tria Edicta publicantur, primo nummis additum precium, vetitumque publicis Amanuensibus, ne in posterum vt olim, rerum precia in emptionibus venditionibusque exarandis, aureis nummis sed libris argenteis designarent, ac recenti illo, Henrici III. nō ita antiquum, latum anno 1577. antiquatur: altero cautum est, de rebus metallicis auroque fossili in Gallia, vtque recens inuentum & defossum fuit, de eruendo, excoquendo, defecando ab omni scoria, nouæ leges latæ sunt: tertio edicto nobilium mutuò se iugulantium mutuæ cedes, quas singularia

Tria edicta.

certamina ſeu duella nuncupãt, inhibentur, tribus his cõſtitutionibus nihil profectò ſanctius,ad humanam diuinamque politiam,ſed in Gallia leges figuntur & refiguntur, triduò poſtquam latæ ſunt veteraſcunt, ac impunè calcantur,atque illæ poſtquam per non vſum deſueſcunt,vt ex Roma. Põtif. aliquis quiritabatur,de contemptu Eccleſiaſticorum Canonum,*fruſtra videntur occupare membranas, ex quo non ſeruantur.*

M. D. CII.

Miraculum de puella qua toto triennio nullum cibũ capit.

In Pictonicis ad confluẽtem Vigennæ, fuit puella duodecennis,quæ triennium ſine cibo & potu vixit,ne fabuloſum aut audacter fictũ credant poſteri,omnis ora Pictonis, Iuridicorum vtriuſq; fori, & medicorum teſtimoniis portento fidem fecit. Citeius medicus prouincialis, latius diſſertatione rem poſt futuris mirandam reliquit. N.Rapinus, cultioribus Muſis notiſſimus, carmine eleganti portentum extulit, quod mirentur omnes, deſuetudine edendi in acumine peruicacis morbi, omnium ciborum exortum eſt illi faſtidium, palato & faucibus interclusis, aluo & viſceribus cõtractis, puella triennio nihil cibi, nihil potus ſumpſit, alioquin vultu non exucco, manibus muliebria opera, vt fuſos ſtamina, & familię curam omnem peragebat, pedibus non infirmis nec ceſpitãtibus, ſolo aluo areſcenti & contracto, ita vt cum nihil cibi in os ingereret, nihil prorſus egerebat. Rapinus ſic rem ſtupendam, ante abſolutum triennium expreſſit.

M. D. CII.

Ecce valens & adulta, duos iam virgo per annos,
Vitam agitat, nullo freta vel vsa cibo.
Obseruata magistratu, & vicinia ab omni,
Quâ fluit, exiguo iuncta Vigenna giro,
Iam ieiuna famem tolerat, sine fraude biennem,
Et iam præclusis faucibus arcta gula est.
Mireris, nullum suspẽso à pectore ventrẽ,
Mireris, nullas indè vel inde vices,
Et nihil excernit, stricta vt nihil excipit aluo,
Puraque ab vtrâuis parte pudenda latent.
Illa tamẽ sentit, loquitur, videt, ambulat, audit,
Quod nos intentis vidimus ipsi oculis.
Aut magico fallax in corpore spiritus errat,
Aut pasta exili lampade flamma subest.
Aut docet, ostento natura potentior isto,
Maiorem humanis legibus esse Deum.

Nec Galliæ, nec nostri æui, illud est miraculum, sunt enim circa fontem Gangis populi Astomi sine ore, quibus odor violarũ & Balsamorũ quem naribus hauriunt, vice cibi est: Abaris quidem fuit, hyperboreus, quẽ tota vita nihil comedisse ferunt, sed vero propius accedit, quod Albertus magnus perhibet Colonię Aggripinæ, fuisse mulierem, quæ per triginta dies sine cibo & potu durauerit, aliũque fuisse carceris tædio & tã profundo merore demersum, vt illi per hebdomadas septẽ, omnino ieiuno, humor melãcholicus pro cibo fuerit, sed ista vix stuporẽ faciunt, si ad pictonicam nostram Abstemiam respexeris. At quis credat Galliam, auri natiui feracem, habere in visceribus fulgens hoc metallum, cum retroactis sæculis ignoratum prorsus fuerit.

pro aurifodiuis sunt Galliæ vberrimæ messes, quæ non solũ suos pascunt accolas, sed egentes exteros, vt Rhetos, Heluetios, Ligures, Iberos, quibus vel nullæ, vel exiles segetes sunt, frumento conuecto alunt, vinum, sal, ouium exuuiæ, sandix, & ostrum ad tingendas vestes & omne genus frugum pro Peruuiano & colchico vellere sunt nobis, his opimis & vescis mercibus, quibus vita humana carere nequit aurum Indicum pellicit, sed ne quid eius fœcunditati deesse videretur, nostri sæculi cupido, altius in viscera terræ antiquis patribus penetrauit, eruto vt aiunt auro, sed degeneri, & ex pallore non satis cocto & defecato, in Fuxensibus iugis atque in Lugdunensi agro, non semel effossæ auri laminæ & bracteæ, in Pyreneis æs & cuprum, in Neustria argentum & stanum Anglicano non deterius, sed vel ignauia artificum, vel imperitia decoquẽdi, despumandi, defecandi, metallica artificia apud nos exoleuerunt.

M. D. CII.

Vbertas Galliæ.

Aurum in Gallia.

Væsania pugnandi inuicem non est nostri æui, vetustior est quàm eius origo dici possit. Varius enim, cum apud Germanos iure & legibus controuersias dirimere vellet, populus ferox obstitit inclamans, solum Martem habere arbitrum, atque ille furor ita antiquitus inualuit, vt etiam ferro, suam innocentiam probare Flamines cogerentur, quemadmodũ Archiepiscopus Bituricensis, coram Guntrano: apud Homerum omnia dissidia alea Martis Græci & Troes dirimebant, Hector cum Aiace, Menelaus cum Paride, Antheus cum

Antiqua væsania pugnãdi singulari certamine.

Gregorius Turon.

M. D. CII. Hercule, Romulus Regem Latinum ſingulari certamine vicit, tres Horatij, totidem Curiacos, parcimonia vniuerſalis pugnæ ſuperarunt: pugnauit in duello Dauid cum gigante Goliat. Regum in Reges monomachia frequens legitur. Carolus Andegauus, & Petrus Tarraconenſis, pacti ſunt inter ſe, cum venia Martini Papæ & Cardinalium, armis de iure regni Siculi decertaturos, victumque victori regno ceſſurum, litium expediendarum tam

Origo duelli. ferale & atrox inuētum Longobardis, alij tribuunt, alij Danis & Saxonibus & Borealium partium accolis. Vſus tamen non ita frequēs erat, ſed tantū in ambigui iuris controuerſiis, cum inter litigantes non liqueret, neque promiſcuè in omnibus, ſed in grauiſſimis caſib⁹, velut in facinore maieſtatis læſæ, cōtra thori alieni temeratores, & primi ſceleris conſcios, ſic cum venia Caroli VI. Griſeus Carrugium vxoris ſtupratorem in duello interfecit, nam vt Caſſiodorus: *Ferrum advindicādum maritis porrigere, non eſt leges calcare, ſed cōdere.* Atq; olim coactus ſiccarius pugnare in canem, cuius herum ex inſidiis interemerat. Ludouicus IX. exēplo Honorij Imperatoris filij Theodoſij primi, hunc belluinum pugnandi morē ſuſtulit, biennio poſt Philippus filius, patriam legem abrogare coactus eſt, ac veniam ſingularis certaminis facere compulſus eſt, ad vitandas inſidiātium proditiones & cædes, quæ ideo creberrimæ, propterea quod intra cancellos vindicare negaretur, fraude & inſidiis explere vindictam conabantur. olim in Gallia

rarior vſus duellorum, quorum veſaniam militari prudētia & ſingulari aſtu, Dynaſta Melphius prorex in Inſubria cōpeſcuit. Ille enim cum mediis, caſtris toties de pugnis ſingularibus interpellaretur, edixit, ſeu victus, mortuus & ſuperſtes, plagis & vulneribus quantumuis obrutus, proximo pado qui Taurinū alluit (nam ibi Melphius agebat) obrueretur. Alciatus coetaneus (florebat enim Gallo Tranſalpinam illam regionē occupante) laudat vt plurimum, Gallorum moderationem illam, & morem priſcum heu? nunc profligatum, quem aulici noſtri, nō ſolum contēptui ſed deriſui habent. *Non ſolet, inquit, in Gallia aliter ius monomachiæ, à Rege vel his qui ſunt illi à cōſilio permitti, quam ex Philippi cōſtitutione, quod ſi quis temerè aliū prouocauerit, eum malè mulctāt, qua in re ampliſſimi ordinis ſeueritatē laudo, reguloſque quondā Italiæ deteſtor, qui paſſim & ſine delectu, campum ſecuritatemque omnibus permittunt.* Sed ſi rediuiuus foret Alciatus, mutaret ſtilū & paginam, & Galliā ad cognatas cędes & lanienas efferatā, quam-merito laude immerita priuaret: iam enim nō venia principis, ex Philippica ſanctione pugnatur, ſed belluina quadā rabie, cęco impetu vltrò ruūt Galli in mutuas cædes, hînc ſæpius vterq; prouocator & prouocatus, viciſſim cōfoſſi, vt Alciati verba vſurpē, ad inferos diſtrahitur, Cadmæa verè illa pugna, vel Draconis cū Elephāto, cui⁹ lapſu & pōdere, ſpiris & voluminibus implicitus anguis illiditur. Vtinā, præclarū aureumq; dictū Caij Marij ſepties

M. D. CII.

Singulare edictum principis Melphij proregis in Inſubria, ad tollenda ſingularia certamina.

Verba Alciati in opuſculo de ſingulari certamine.

M. D. CII.

Cõſulis, Gallorũanimis perenni memoria inſideret, cũ enim temerè à furẽti & perdito, ad ſingulare certamen vocaretur, reſpondit, *Cupido mori furcam eſſe petendam, ſapientis eſſe non tam hoſtem quàm victoriam quærere.* Vt enim alter vetus & elegans ſcriptor, omnia prius ſapientẽ experiri decet, quàm armis vti: At quod potiſſimum diris omnibus eſt deuouendum, ſæpius res per ſe inanis & ludicra, luctuoſo ſpectaculo dat cauſam, ſi quis enim alium minus blando oculo intuitus ſit, ſi ex procis alteri ſerenius matura viro arriſerit, ſi verbulum incautius excidit, protinus ad ſtadium vadimonium dicitur. at vt pugnandi ſæpius omnino vanæ & ridiculæ ſunt cauſæ, facetè & per iocum ſunt componendæ, vt feſtiuè olim Rex Anglo-britannus, apud quem cum duo Patricij de ſtemmatibus Gentilitiis pugnarent, alter contendebat ab æmulo Taurinum caput, gentis ſuę familiare ſymbolum vſurpatum; Cõtra alius familiare & auitum eſſe ſtemma obnitebatur, accitum vtrũque Rex interpellat, num eius arbitrio ſtare velint, annuunt (nam quid potentiſſimo Regi vectigales negatum vellent vel auderent?) vtrumque pugna faceſcere iubet, ac reconditis mucronibus, vnum Taurinum habere caput, alterum vaccinum ſeu iuuenculæ. At illo edicto (vereor ne illud vitreum ſit & triduanæ obſeruantiæ) Philippica conſtitutio renouatur, vetitumque nobilibus, ne principe inconſulto pugnarent, læzæ exiſtimationis iniuriam non ferro vlciſcendam,

Regis Angliæ feſtiuum iudicium.

M. D. CII.

quibus vis illata sit, aut inquinata fama, apud Conneſtabilem & Franciæ Mareſcallos queruli ſint, & ſibi fieri ſatis depoſcant. Edicto Senatus calculum adiecit, hoc temperamento ne militiæ ſupremi illi Tribuni, de rebus merè forenſibus quidquam ſtatuerēt: ad piè & Chriſtianè viuendum nulla profectò conducibilior ſanctio, nec parentibus, vxoribus, & liberis optatior, nam vt verè Flaccus, ſunt iſta bella matribus deteſtata piis, hinc animarum & corporum ſuprema ſalus, ſed vt procellis iactatam nauim non ſatis vna anchora compeſcit, nec ceruicoſus equus & peruicax leuibus lupatis coercetur, ſic nec illius Edicti freno, aulicorum veſania cohiberi poteſt, ita vt qui funera cæſorum in numerum retulerunt, affirment plures in monomachiis ab inita pace interemptos, quàm toto bello ciuili aperto & æquo Marte, ac collatis ſignis: mihi priuatim liquet (qui ſum homo fori à pluribus annis non otioſus nec rarus ad dicēdum) in Prætoriano Senatu, tot reſcripta veniæ principalis ab interfectoribus oblata fuiſſe, vt numerus ſtuporem faciat, ita vt in Theſſalia capitalius fuerit occidiſſe Ciconiam, quam in Gallia hominem vnum vel plures.

Horrenda laniena Gallorum.

Sub id tempus pars illa regni. quā Delphinalem vocant, per ſuos prouinciales Regi & Auguſtæ de natalibus primogeniti gratulatū mittunt: coaluit regno, illa ſubalpina regio, Huberti Dynaſtæ liberalitate in Regū primogenitos, ſunt qui emptione dicant, ille enim

Legati Delphinales Delphinum ſalutatum veniunt.

M. D. CII.

rerum sæcularium pertæsus, amissis liberis, Dominicanorum cuculla, fastum sæculi priuatumque dominium mutauit, ac ille in huiusmodi sodalitio, supremis muniis & tandem vita deffunctus, sepultus est in basilica ædis Dominicanæ Parisiensis, ante primariam aram via Iacobæa, tegiturque lamina ahenea protrita pedibus, hoc elogio litterata. HIC IACET PATER AMPLISS. DOMINVS HVMBERTVS, PRIMO VIENNÆ DELPHINVS : DEINDE RELICTO PRINCIPATV, FRATER ORDINIS PRÆDICA. IN HOC CONVENTV PARISIENSI, ET DEINDE PATRIARCHA ALEXANDRIÆ, AC PERPETVVS ADMINISTRATOR RHEMENSIS ECCL. ET PRÆCIPVVS BENEFACTOR HVIVS CONVENTVS, OBIIT AVTEM ANNO DOMINI M. CCCLV. DIE XXII. MAII. ORATE PRO EO.

Oratio ad Infantulum Delphinum.

Hieronymus Villarius, Viennæ Allobrogum Antistes legationis caput, & deprecator fuit, ille in fano Germani, ad Delphini cunas quas limbus ambibat aureus, nudo vertice Orator, cæteris altero genu demissis, infantem sic affatur : ab ordinibus missum qui nato gratuletur, suam illam peculiarem & subalpinam regionem, iugis impendentibus, pruinis niuibusque longioribus, in posterum non fore squallentem, quæ nouo Sole splendescat, nil mirum, si tot annis

caliginoſa & obſita fuerit, cum tot annis peculiare ſuum ſydus, iubar & Phoſphorus non illuxerit, nunc illo exorto prouinciam illam ſitum & ſcabritiem ponere, ſubſidere iuga, aſpera adæquari & læuigari, niues diffluere, meliore coma nitere Soles, illis qui nato natiui ſint prouinciales & vectigales, ab Humberto, nihil vnquam fortunatius contigiſſe, quam cunas faſciolaſque exoſculari, ſuauiari crepundia, vbera quæ lactarent venerari, vt eorum liquore altus, quam fœliciſſimè adoleſcat. Hen? inquit, ô magnum Galliæ incrementum, noſtris ærumnis debita proles, fulcrum pacis, interitus belli, terror hoſtium, liliorum ſeneſcentium rediuiua propago, nos tui vaſſali & vectigales, proni adſumus, fidem & ſacramentum profeſſuri. Atque vtinam tua ætatula, voces & vota noſtra exaudiret, ſed quos habes infantiæ ſedulos nutricios, vbi fari cœperis, hanc noſtram concionem pro rudimentis Gallici idiomatis ediſcendi explicabunt. Pluribus Delphinales, ſuum Auguſtulum demereri enixi ſunt, viſuſque riſu & ocellulis annuere, qui fando non potuit, illi ex auro menſæ eſcariam ſuppellectilem, Delphinûm iconibus aſperatam obtulere, cubiculariis etiam, omnibuſque regiæ educationis famulis, ex auro itidem compactam laminam, cuius vno orbiculo, Delphin ſimo roſtro, cauda reflexa inter ſquammas, lilijs intermicantibus innatabat, altero Thetis M. D. CII.

M. D. CII. Achillem tenellum, vt inuulnerabilē faceret amne Stigio tingebat.

Intercepta & derelicta Buda castro obluctante.

Octobri à Christianis infœliciter pugnatū in Vngaria, Budam illi interceperant, sed castrum pertinacia præsidiariorum spem Christianorum ludificauit. Carolus Gonsaga Niuernensis Dynasta, qui iniussus spontaneusque auxiliator, cum insigni delectu nobilium Gallorum, in Pannoniam iuerat, in expugnatione Budensis castri, sclopo circa humerum percutitur. Bruma prouectior, castrum pertinacius obluctans occupatæ Budæ, vrbanis stationibus cedere coegit Christianos, qui ad coercendos barbaros, proximo & ex regione oppido (Pestum nominant) præsidiū validissimum imponunt. Buda verò Vngarici regni nunc primaria est ciuitas, quam sic nuncupatam à Buda conditore suo, fratre Atilæ non pauci autumant. Sunt qui à Budinis Scythiæ populis, nomen acceptum referant. Sigismundus Rex, arce amœnissima & munitissima, viretis, ambulacris suburbanisque deliciis exornauit, pontis lapidei fundamenta iecerat, quo Budam cum Pestano oppido coniungere moliebatur, vt sicco pede Istrum calcaret, sed stupendi operis gloriam Sigismundi mors inuidit. Pesti præfectus Budanis in horas insidiabatur, egressos ad balnea per concretū Istrum ambulantes inopinantesq; aggreditur, & ad vnum concidit, tantillum solatium ad præteritas clades, quod Albæ Regalis & Budæ iacturam vix sarciat.

Buda caput regni Vngarici.

Cum Heluetiis percussum fœdus dixi-

mus, illi cum primoribus suæ gentis, ad firmandum publico Sacramento Lutetiam accedunt, dapsilè, vnctè, lautè, oppiparè sumptuosè excepti sunt. Diuioni, Trecis & qua iter fecerunt per Gallicas vrbes, conuiuiis atque omni comitate publicè & priuatim cohonestati, vini generosissimi, & natiui apophoretis, vbique locorum demulcentur, vt flumina vini in comitatu suo difluere vel ipsi putarent, ad Charentonium municipium subsistunt, à Vicio suo contubernali & Legato conuiuio excipiuntur, penè ad vesperam exacto, medio itinere à Montbazonio Duce, & Francico Patritio, ac Montignio, vice regia salutantur. vbi limen Antonianæ arcis subierunt, ædilitatis vrbanę præfectus, comitantibus Decurionibus, ac satellitio balistariorum vrbanorum, sic optimates Heluetios excipit. Hen? Franciæ veterani amici & fœderati, auspicatò adeste, ego qui apud vos Orator sum, Regio mandato cum omni decuria & commilitonibus vrbanis, vt vobis aduenientibus de fausto cum nobis fœdere gratuler, iam penè sæculum exactum, quo ineunte vobiscum primordia fœderis ducta sunt, fides vestra nulla vnquam defectionis labe inquinata est, quod si vnquam gloriosum & vobis profuturum fœdus, cum Francicis Regibus contigit, profectò nouũ istud, cumulo honoris & vtilitatis lõgè prisca omnia superat, illi quidem summis virtutibus incliti fuere, alij ob res fœliciter gestas Augusti, alij à Deo dati, victores, parentes pa-

M. D. CII.

Heluetii ad fœderis iusiurandum Lutetiam veniunt.

Oratio præpositi Mercatorum ad Heluetios.

M. D. CII.

triæ & populorum dicti ſunt, quæ profectò elogia ſunt luculentiſſima, ſed qui nunc imperat Henric. IIII. titulos omnes illos non ſolum eſt promeritus, ſed auitis & prioribus illis duos addidit Clementiæ & Veritatis, quorum lumine totus fulgurans, ſcintillas longè lateque ſuæ virtutis radios ſpargit, longiorem orationem locus, intempeſtiuum tempus, nec ad quos ferebatur animus patiebatur. In vrbem admiſſi, ad parata diuerſoria deducuntur, poſtridie à Belleuræo Nomophylace, ad conuiuiũ accerſiti Heluetij, poſt epulum exquiſitum & multi meri, à Rege in Luparam euocantur, præuio & monſtrante viam d'Eſguillonæo, illi per ſtationarias legiones Regij ſatellitij tranſeunt, vt ad limen Luparæ ventum eſt, à Montipenſerio principe regij ſanguinis excipiuntur, longius progreſſi ad teſtudinis aſcenſum à Sueſſionenſi, deductos in regium triclinium, ſalutat ipſe Rex, ſingulos conſerta manu demeretur & ſibi obſtringit, quod veteris & infucatæ amicitiæ ſymbolum eſt, ex Heluetiis primicerius, Aduoyerum populari lingua vocant, ore patrio ſic Regem alloquitur, ſuæ gentis primorum mandato legatos adeſſe, vt Regi regnoque fœdus ratum, ſuamque fidem ſempiternam ſacramento ad aras teſtaretur, vbi peregrinæ voces vernaculè redditæ ſunt, Rex ad illas addidit: acceptiſſimam habere illam animi ſignificationem, gratia & beneficiis propenſionem illam æquaturum. vbi hæc verbis alternarunt Heluetii, Auguſtæ ſalu-

L'Aduoyer de Berne.

tandæ veniam ſibi poſcunt, annuitur, adeunt illam, demiſsè ſalutant vel à manus oſculo temperantes, illa de ſuo in Gallicum regnum penitiſſimo affectu, Heluetiis grates agit. poſtridiè ac diluculò Solem orientem eunt ſalutatum, Delphinum nempe, qui Galliæ illuceſcere incipit, puſio erat vix menſium duodecim, omnibus tamen blandiente nutrice, manum tenellam contrectandam porrigit, calloſiſque manibus inſerit, demirati omnes pluſquam ferret ætatula proceriorem, poſt Soteria Delphino deprecata, excipiuntur conuiuio, viridariis, laticum hydraulicis artificiis recreantur, quãquã de more gentis effuſiores ſint in pocula, nihilò tamẽ in rebus agẽdis ſegniores ſunt, poſtulata vrgent, ac de illis pleniſſimè, nũc, & in poſterũ ſibi caueri ſatagũt, priuſquã fœderi ſe obſtringãt. Belleuræus Cancellarius, Rhoſnius, Villaregius, *Sillerius*, Vicius, ac plures qui lumina ſunt *Galliæ*, à Rege cõſtituti, qui de re tota cũ Heluetiis agãt, tandẽ voti cõpotes ad publici ſacramẽti fidẽ, cũ parati eſſent die Dominico, qui Octobris 20, fuit, carrucis vecti in præſulis Lutetiani tricliniũ deducũtur. Paulò poſt Rex, cũ inſigni & numeroſo nobiliũ & ſtipatorũ delectu ædẽ Virginis ſubit, tota illa aulæis, ſtragulis luculẽtiſſimè inſtrata erat, ſoliũ erat regiũ loco editiore, ad læuã Heluetij aſſidebãt, Auguſta cũ Heroinis & Gynæceio, tabulato remotiore, ad rẽ opportunè deſpiciendã cõſidebat, longo ordine hinc & illinc, myſtici purpurati, & ſæculares principes, vbi Archipræſul Viennæ Allobrogũ, ad aras acceſſit

M. D. CII

Delphinum ſalutatum eunt Heluetij.

Iuriſiurandi ſtata & ſolemnis dies.

M. D. CII. sacrũ factur⁹, auersi cultus Heluetij subducũt se, & in speculã abscedũt, peracta Liturgia sedilia repetũt, qui operatus erat idẽ ipse Antistes, codicẽ Euangeliorũ deferens, ad Regem propius accedit, adsunt Heluetij, præeuntibus Sillerio & Vicio, Solothurensis contubernij publicus Amanuensis, serico puluinari admotas fœderis tabulas geminas deferebat, vnam vernaculè, aliam theutonicè exaratam. Sillerius sic Regem affatur, Ego cum consorte, Vicio fœdus his tabulis descriptum pepigi, adsunt Heluetiorum oratores, qui iureiurando sancire parati sunt, mox infit Bernatium Primicerius: Regum Christiani. & potentissime, cum gente nostra antiquum fœdus antecessoribus tuis adeô conducibile visum est, ad fulcrum regni Gallici, vt per Oratores tuos Sillerium & Viciũ, è re tua esse vt redintegretur putaueris, ab vniuersis ordinibus missi adsumus, vt mutua fide sempiternum fœdus inter vtramque gentem maneat, sponsores sumus, fidem illius inuiolatam fore apud nos, qui coronæ Francicæ veterani sumus, hæc vbi dicta dedit Heluetius, Rex in pedes erectus, tecto vertice cæteris nudo, ad illa profatus: *Fidentissimi amicorum, de robore & præstantia Heluetiorum, ea mihi semper fuit existimatio, vt nihil prius & antiquius habuerim, quam priscum fœdus à proauis fœliciter percussum, nouo fidei sacramento instaurare, hoc vno potissimum, quod in rerum angustiis, ciuili bello Heluetios præstò auxiliantes habuerim, quorum suppetiis non mediocriter adiutus, tot bella*

Forma iurisiurandi.

Oratio Auoicrij.

Regis Oratio ad Heluetios.

M.D.CII.

bella intestina fœliciter exhausi tantique beneficij memorem, munificum & perpetuo fœderatum sperate. At fortissimi commilitones, tanto mihi hoc fœdus gratissimum & percupitum, quanto in omnibus meis castris & militiæ expeditionibus, quam fidissima sit opera vestra mihi constitit, ego enim diffidens indigenis meis & subditis, tunc cum dubiam fidem fortuna ferret, tanquam triariis, Heluetiorum præsidiis caput meum & res summas concredidi, hos habui trophæorum socios, mecum hostium profligatores, in aduersis interritos, aspera quæque & extrema pati induratos, explorata in dubiis fides chariores facit. quæcumque a Sillerio & Vicio prosperè inita sunt rata esse iubeo, regiam fidem interpono, quos habetis vel habituri estis hostes, meos credite, nec vobis serum aut oscitantem auxiliatorem fore.

Ab adytis arisque itur ad symposium Persici apparatus, pugnatum scyphis, regiæque saluti vastissimis haustibus litatum, seorsum Rex pransus ad conuiuas Heluetios diuertit, poculo illos sibi demeretur, hocque inuitamento, bibendi pugna & sæuitia redintegratur, sub noctis crepusculum, publica via Grauiæ accensi ignes geniales, machinæ lætum crepuerũt postridie in ęde publica Ædilium, epulo stupendo excipiuntur, dehinc Longouillæa Herois, Noui castri Comitissa in Heluetiorum finibus, conuiuas habuit, mensa lautissima, spectaculis, venationibus omnibusque Aulæ delitiis recreati, ad quas suaptè minus sunt procliues, assueti victui

M.D.CII.

inculto & aspero, tandem vt eos conuiuiorum, Aulæ & vrbis satietas cœpit, humanissimè à Rege dimissi, singuli torque aureo cum pensili numismate donantur, cuius in vno orbiculo acroama illud legebatur, *Ex auro Francigena, anno fœderis Francici renouati effosso*, altero, *Regis sacra fœdera magni*. addita quę ad viaticum reuersionis necessaria erant, ne conducti bello homines, suis impensis appetiisse Galliam conquererentur.

Res Belgicę.

Bataui vt Albertum in castris Ostendæ induratum agnouere, qui nisi expugnata stationibus discessurum toties erat professus, tota Germania, & Anglia, militē conscribūt, quo non vno loco Belgium inuadant, tam effusis copiis stupendisque viribus, vt Albertum vel nolentem auerterent. In Cliuensi ditione, Hollandici suum lustrant exercitum ac tripartitò diuidunt, Ernestus Nassouuius primam aciem ducebat, alteram Guillelmus Nassouuius: Anglus tertiæ præfectus erat. Vadato flumine Mosa, circa Antuerpiam populabundi oberrant, expilant, incendunt, atque omnia fædè deformant, ibi accepto commeatu, stipendio, & castrensi supellectile, ad Tarraconensis Admiralli castra iter faciunt, Mauricius stationibus conclusum non semel per tubicinem ad pugnam lacessit, ille prouocanti respondet, sibi in mandatis esse, ne loco ipso tantillùm pedem dimoueat, quod si tantus pugnę ardor Mauricium accendat, pugnandi ansam non defuturam, si ille castra suasq; stationes prærumpere velit,

Hollandicus exercitus lustratur.

quod cum non ſatis tutum Mauricius proſpiceret, hinc aciem aliò tranſtulit atque ad obſidendam Grauiam ſe accingit: oppidum eſt ad Moſam quod auito & peculiari iure Arauſienſis citra controuerſiam poſſidebat. Alexander Farneſius Parmenſis, dum in Belgio vicarius ageret, longa & operoſa obſidione iampridē abſtulerat, validiſſimo pręſidio, machinis cōmeatu atq; omni re caſtrēſi firmauerat, vt penè ineluctabile crederetur, vndiq; magno flumine alluitur, quo non ſolum ductis alueis murū cingentib. præmunitur, ſed ad annonā plurimum conducit, quæ ex Sicambris, Menapiis, Eburonibus, vbertim infero & ſupero amne deuehitur, priuſquam Grauiam corona cingeret Mauricius, vt ab Hiſpano-belgis tutus eſſet, lōga & alta foſſā caſtra ſua circūdat, tellure etiam in tumulos eggeſta, aduerſus oppidanorū eiaculationes ſuos præmunit, ad duo millia pręſidiarij erāt, penè omnes Iberi, quiq; Hannonij & Belgæ erant, veterani illi ex delectu habito: Albertus vrbi metuēs, Tarraconēſi vt quamprimum obſeſſis auxilio ſit, diſtrictè imperat, ille recēſito exercitu è cōſpectu Mauricianorū, loco munitiſſimo ſua caſtra ponit, Moſam interſectā pōte cōiungit, ſparſiſque vndiq; legionib. toto flumine annonā Mauricio intercludit, ſuoſq; frumētatores intercipit, & à pabulationibus prohibet, hinc obſeſſi, illinc auxiliator Tarraconenſis omnibus machinis caſtra Mauriciana impetunt, ſæpiuſq; erumpētes oppidani, quâ incautius

M.D.CII.

Mauricius Grauiam obſidet.

M.D.CII.

hostis agit, vim faciunt, aliunde tota acie Amirallus in Mauricianos effunditur, instat qui ignem, faces, scalas, vncos, ligones, secures ad expugnandum, vrendum, secandumque deferrent, rati turbatis castris in oppidum immitti posse, sed neutiquam imparatum Mauricium offendunt, qui machinarum præuias eiaculationes pro classico futuræ pugnæ præuiderat, nec solum à castris vim summam depulit, sed Hispanis pessimè acceptus receptui canere cogit. Tarraconensis triduò post, recésito exercitu cum Mauricium statione castrensi dimouere, atque oppidanis suppetiari opis suæ non crederet, præmissis carris, sarcinis impedimentisque castra mouit. Mauricius foris *hoste* liberatus, omnibus machinis murum quatit tanta vi, vt oppidani impetum non ferentes, auxilij omni spe amissa de deditione his legibus pacti sint; Mauricium, oppidanos, mysticos, æquè ac laicos in suam clientelam accepturum, Mauricio vt cui iure pignoris oppidum vectigale sit, fidem præstituros, prisca iura & immunitates oppidi saluas fore, flaminibus laicisque Orthodoxæ religionis & Pontificiæ cultoribus, liberum & sine fraude in vrbe incolatum permitti, cōcessa ædicula ad cultum numinis, liberum fore cucullatis ac vestalibus, in suis cœnobiis de more suo vitam votiuam ducere, suisque prouentibus fruisci, qui mutare sedes voluerint, intra triennium aliò migrandi liberum illis ius fore, in prædia sua secedere volentibus, in

Tarraconensis re infecta discedit.

Deditio Grauiæ.

vicinum oppidum itum & reditum ſine noxa permitti. Mauricium operam daturum, vt oppidani bellicis cladibus tantopere attriti, intuitu ſummæ egeſtatis, vectigalibus & portoriis Batauorum exonerentur, eo delectu proſpecturum vrbi Mauricium, vt qui ad præſidium relicti fuerint, ciuibus iniurij nec diſpendioſi ſint, ad leuandam publicam inopiam biennes induciæ indulgentur, intra quas ære alieno qui obſtricti ſunt, in ius vocari non poſſint, vt recreati mora illa attritas fortunas ſarcire valeant. His pactis Mauricius vrbe potitur, humaniſſimè dimiſſi Hiſpani, cum peculio caſtrenſi quô libitum innoxiè deducuntur. At deditio illa Grauiæ, quamuis Albertum vt plurimum affecerit, nihilominus vt amiſſam ſolaretur, ad Oſtendæ expugnationem pertinacior hæret, ab illa dimoueri pernegat, quem amiſſi totius Belgij ruinæ impauidum ferirent, ſed adhuc ſua *meſſis* in herba eſt, & qui teritur annus quique inſequitur, morantem in caſtris ludificabit, ille tamen infracto animo, ſudibus, roboribus interiectis, aliiſque obicibus impedimentiſque obſtruere oſtium & fauces portus nititur, nam quaſi pro Batauis pugnaret pelagus hiſque propitius eſſet Neptunus, maris æſtus omnia molimina torrente fluctu diſſipabat, ac fruſtra obluctante Hiſpano Batauæ & Anglicanæ naues, interdum mera die paſſis velis vrbem ſubibant, ſed lues & morborum non vnum genus, multo acerbius obſeſſos, quàm vis omnis bellica

M.D.CII.

M.D.CII.

afficiebat, ad ſerpentis mali vim ſiſtendam, nihil cõducibilius viſum, quàm affectos oppido ſubducere, aut ſeorſum ſeponere, ne vicinitate & conuictu inuicem ſe inquinarent. In caſtris Alberti non mitius aduerſa valetudine laboratum eſt, ſed ægrorum medella, & facilior euectio è caſtris contagium prohibuit. Sub id tempus ab Hiſpanis octo ingentes triremes milite, mancipiis, armamentis, atq; omni bellica munitione inſtruũtur, duce & ſummo nauarcho Ferderico Spinola, ſed Anglicana & Hollandica Claſſis intercepit expugnauit expilauit, quãquam ab indignante Oceano multũ attritæ eſſent, nec enim patitur triremes, quæ non niſi Tyrrheno mari & Lybico aſſueſcunt. Prætoria qua vehebatur Spinola propoſita libertate mancipiis remigantibus, ſumma contentione lacertorum ad Itium portum ſemiruta ægrè enatauit, ille amiſſis triremibus & ſociis, ſalo grauiſſimè conflictatus, poſt nauſeam Gallica comitate exceptus, Oſtendã ad Albertum ſe recipit, propriæ & tantæ cladis inauſpicatus nũcius, amiſſa Grauia Alberto nouum negotium ſuccedit, nempe defectio aliquot cohortium, quæ ob negatum ſtipẽdium obſequio & caſtris ſe ſubduxerant, illi cum Batauis primùm conſortium clam moliuntur, mox apertè & nullo pudore ſe illis fœderare cogitant, naſcenti malo Albertus occurrendum ſtatuit, ne paucorum impunita audacia, cæteros illecebra peccandi ad ſimile audendum pertraheret, nam priuſquam adoleſcat,

Noua defectio Hiſpano bellatorum.

M.D.CII.

coercéda ferocia militum, ni maturè feceris, vel quolibet hoſte nocentiores ſunt. Albertus publico programmate edicit, vt ſi huiuſcemodi ſegreges & deuios quos à cupidine lucri ſitibundos vulgo *alterés* nuncupabant, intra triduum ad obſequium ſigna & manipulos non redirent, proſcriptos & extorres denunciare, eorumque bona & fortunas fiſco addictas eſſe, nec tantū impunè huiuſcemodi deſertores & transfugas occidi fas eſſe, præmiis internecio imperata, vt qui gregarij caput deferret, decem ſcutis aureis donaretur, centum qui ſigniferi, qui ſummi anteſignani quingentis, vtque illi mutuis cædibus ſe ſe cōficerent, nec à ſocio ſocius tutus eſſet, impunè eſſe voluit commilitoni, ſi cōtubernalem occidiſſet, ſic per hoſtes de hoſtibus vindicandū ſibi Albertus tutum putauit, ſed vt aduerſus pertinaciam flagitiorū nulla vis nulla ratio ſatis potens, tātum abeſt vt transfugæ hac proſcriptione territi reſipuerint, vt illa exaſperati penitus mentem exuere, Rubiconem tranſire, & Mauricio ſe ſociare moliti ſint, nec illi tantum pugnare armis, ſed verbis & apologetico reſponſo ad programma Alberti, non ſolum defectioné illam excuſant, ſed peruicacitatis ſuę cauſā, in Archiduces regerunt, publicata & typis excuſa eſt Apologia eorū, quos cōtumaces, Hiſpanicè mutinados vocant, illa audax, amaruléta & probroſa, tota ad dicacitaté, cōtumeliā, ſcōmata, ſpicula verborū, potui totā referre ſed obſcœnitate deterrit⁹, tēperaui ab huiuſcemodi

Programma Alberti.

Præmia propoſita ad cædes mutuas.

M.D.CII.

quæ minus æquis auribus accipiuntur, nec enim immorandum putidis rebus, more vulturum & coruorum, qui Arabiam fœlicem præteruolantes, posthabitis balsamis & odoratis syluis, ingluuiosi conuolant ad cadauera & morticinia, eaque depascuntur. Alberto vbi cōstitit perduellibus suum programma irrideri, cauillis appeti, apologetica dicacitate refelli, denique instar fulminis bruti fuisse, insanabiles mente iam non verbis, sed verberibus esse coercendos statuit.

Expeditio in Transfugas milites Alberti.

Tarraconensis Amirallus, profugos in oppidum vulgo *Hoocstratè*, fortuito & subito operę ab illis munitum obsidet & inuadit, iam illi non pro aliena salute dimicantes, sed pro propria, ita fortiter hostem propulsant, vt multis desideratis atque inter proçeres Rosnæo Gallo, veterani filio, re infecta Amirallus discedere coactus sit, hinc illi ferociores facti latè populantur, viresque eundo acquirunt, vt ad eos paulatim similiū, ad sex millia equitum & peditum accessio facta fuerit, ita vt nec oppidum, nec vicina castella increscentem numerum caperent, audacia ita inualuit, vt iam non tacitè & per cuniculos, cum Batauorum ordinibus, sed palam & publicè colloquuntur. Grauiam illi ad confugium receptumque, aduersus programmata & fulmina tonantis Alberti postulant, diu negata, sed pertinacia obsecrandi concessa est, his pactis vt precariò & ad annum duntaxat illis vice hospitij vtenda cederet, donec cum Archiduce rediissent in

Le ieune Rhosne.

Grauia concessa precario a Mauricio desertoribus Alberti.

M.D.CII.

gratiam ea lege, vt liberum trāſitū equitatui & pedeſtribus copiis Batauorum prębeřent, & quandiu diſſiderent ab Alberto, in eum & Hiſpanos fortiter, neque ſimulatè prælia-rentur, eos haberent pro hoſtibus, donec cum illis amicitiam reſuiſſent, Batauos illis adæquata gratia, per fines ſuos tranſitum permiſſuros, milite & armis ſi egeant auxi-liaturos, quod ſi intra annum, cum Alberto non redierint in gratiam, à Batauis longio-res inducias prorogatas iri. Si in illum Mau-ricius expeditionem paret, obſtringi pactis eius acies & caſtra inſequi, militarem fidam-que præſtare operam, illoque abſente ſub-præfectis Guilelmo Henrico Erneſto, & Lu-douico Naſſouuiis, morigeros & obſequen-tes futuros, propriis impenſis militaturos omnes, exceptis octingentis qui ad Grauiæ præſidiū relinquerētur. Si à communi hoſte obſideatur Grauia, eā fidiſſimè propugnatu-ros, & Mauricianos auxiliatores accepturos, quod ſi forte cum Archiduce & Hiſpanis conueniant, vrbem eo ſtatu quo acceperint æquè ſartam ſaluamque dedituros, bellicis munitionibus, tectiſque quæ ad publica vel priuata commoda conſtruxerint relictis; quandiu aſylo vrbis vtentur, cum magiſtra-tu & ciuibus placide victuros, ac poſt reſti-tutam non pugnaturos in Mauricium, niſi poſt diem decimum quintum, nec inſciis ordinibus Batauorum, miſſuros ad Alber-tum & Hiſpanos, vel ab illis accepturos lit-teras, tubicines, caduceatores, tympano-

M.D.CII.

rum pulsatores, aliosque nuncios & exploratores, per quos consilia ineuntur & cōmunicantur. Si cum Alberto suisque res suas tractare velint, delegati Batauorū conscij & testes adhibeantur. Prouincialibus accolis Traiecti, Gueldriæ, Hollandiæ, Zelandiæ & finitimis fœderatisq; cōmeatum, pabulum, frumentum atque id genus annonæ, aut aliud vectigal bellicū non imperaturos, Si Mauricio libitum sit, Grauiā vt suam & sibi oppignoratam recipere, in aliud migrare oppidū opportunum pollicentur, vtque huiuscemodi pactis vicissim fides inuiolata sit, octo obsides à Batauis seligentur, quorum capite pacta sanciantur, plura vicissim conuenta quæ si fusius explicentur fastidio sint, nam è Belgio Melitē euocor, inspecturus quid fortissimi Christianorum Rhodij equites, summo suo magistro & Duce Alolpho Vignacurio nostrate moliūtur, nec enim vnquā illi quiescunt: Melite insula, est non procul à Pachino Siciliæ promontorio, satis lato à Sicilia freto periculosoq; desiuncta, quę paucos sed fortissimos equites, amissis Solymis expugnata Rhodo excepit. Sparta est Christianorum, claustrum Italiæ imo Europæ, aduersus insultus Turcicos, obiex & insuperabile munimentum: oppidum est in Affrica, à somniatore scelestæ superstitionis nominatū, vulgo *Mehomet*, olim & toties ac frustra tentatum à Thunetensi regulo, & principe d'Autia Genuensi, equites Melitenses ex improuiso inuadere cōstituunt, illi quinq; triremib. ve-

Quæ & quāta sit Melite insula.

Expugnatur & incenditur vrbs Affricana vulgò Mehomet.

cti, vbi in altum progreſſi duas celoces turcicas introſpiciunt, remis veliſq; feſtinant ad intercipiendas Rhodij, aſſequutas inuadunt, expugnãt, expilantq; 58. barbaris ſeruituti & compedibus triremium mancipatis, tempeſtiuius quàm in votis erat vrbem appellunt, id enim conſilij fuerat, vt non niſi poſt occaſum, quaſi non intellecti portũ ſubirent, vt tenebris tecti inopinantem incuſtoditamq; vrbem adorirentur, nihilominus cum maturius propoſito ſucceſſiſſet, fruſtra oppidanis à littore arcere conantibus, omni vi deſpecta ſuperatoq; diſcrimine, Rhodij in continentem exeunt, relictoq; ad præſidiũ triremium forti ſatellitio. Mille quadringẽti, anteſignano domino de Matha equite Melitenſi, facinus glorioſiſſimũ agrediũtur, alij cubitales tubos ad portas defigũt, quib. fomite admoto crepantibus, portas laceras diuulſaſque facerent, alij ſcalis muros ſcãdunt, vtrinque non infeliciter, vt qui in vrbẽ irruperint ſed longius progreſſi, à plurib. armatis depelluntur, quàm ipſi oppugnãtes ſint, ſumma ſalus fuit Chriſtianis, nullam niſi fortiter pugnando ſperare. Barbari Chriſtianos feriunt & ſubmouent, nihilominus illi toto agmine ſuccreſcentes, muris & turribus barbaros depellunt, coniicere ſe in pedes, coguntque in priuatas ædes & latibula ſeſcedere, prærumpunt Chriſtiani abditiſſima quæcũque, quibus ingruentibus Barbari faſtigia tectorum conſcendunt, vnde ſaxis iaculis, fuſtibus, atque fragmentis parietum Chriſtianos

M.D.CII.

obruunt, & conterũt, quatuor horis vtrinq; ſtrenuiſſimè pugnatum, ſed inclinantibus Turcis, qui pugnaciores in palatium præfæcti ſe recipiunt, fortuitiſque munitionibus aduerſus ſubitum impetum ſe tuentur, Nobiliſſimus eques à ſancto Luca, ſummi illius tormentorum præfecti filius, quem ſupra in Ambiana obſidione ſublatum luximus, dum inſtat animoſius, ædes prærumpit & expugnat, & reliquias barbarorum perſequitur, haſtilis cuſpide medius transfigitur, à commilitonibus cadauer elatum, conditumque à pollinctoribus libitinariis odoribus Melilitem deuehitur, & ſumptuoſiſſimo funere cohoneſtatum, pro dignitate equitis & gentis Gallicæ. At Barbari improuiſa expugnatione territi, ad duo millia poſtico ſe ſubduxerant, direptis opibus & omni ſupellectile, quadringẽti in captiuitatem abducuntur, oppidum nec muris nec ſitu ſatis tutum, quod ſine magno diſcrimine auio loco ſeruari non poſſet, incenditur, peractoque tam illuſtri facinore Rhodij, inſpectantibus equitum peditumque copiis, quæ barbaris auxiliatum venerant, tuto ad triremes cum captiuis & ingenti præda ſe recipiunt. Rurſus vel à penitiſſima Lybia remigio pennæ, repetamus Galliam finitimaſque gentes. Omnibus compertum eſt, quam toruo oculo Allobrogici duces Geneuam introſpexerint, doluerintque vel ſuam vel epiſcopalem vrbem, exemplo Italicarum, in Reipubl. ſtatum memoria auorum conuer-

Occiditur Sanlucius eques Rhodius.

fam, At qui nunc rerum potitur Emanuel, dum Gallia bello ciuili ardet, terra & lacu in summas angustias coniecerat, compescuit vexauitque adeo, & ..a arctè obstruxit, vt ad summam inediam redacta fuerit, Saguntinam tamen illam famem, constantia seu pertinacia quæ in nouatoribus non parua est, diutissimè tolerauit, vis tamen bellica longo bello fractos ad deditionem compulisset, nisi Bernates & contermini Heluetij, qui sunt sui cultus, fœderatæ vrbi suppetias tulissent. Allobrox prædam non tam sibi subductã, quàm dilatam putauit, nec vnquam ille Geneuæ intercipiendæ expugnandæque spem & desiderium amisit, rei benè gerendæ opportunitatẽ semper quæritans, ratus multa semel amissa & prærepta recuperari. Hinc ille Diuæ Catherinæ cuius supra meminimus, propugnaculum penè ad portas Geneuæ tanquam frenum posuerat, cuius vicinitate & præsidio euaganti ad pomerium vsq; ita premebatur, vt suis mœnibus quasi libero carcere Geneuates continerentur. Iustum ille bellum caussabatur, quod ditionis sit Allobrogicæ Geneua, & iure clientelari sibi obnoxia, perduelles ciues, omnium gentium fece inquinatos, nouitate religionis vrbem olim piissimam, & vt volunt Pontificiam, omnium perditorum hominum officinam aut potius sentinam fecisse, dominorum suorum Ducis Sabaudiæ & Episcopi, arrogato sibi dominio. Contra Geneuates vt probrum eiurati obsequij à se auerterẽt, optimo

M.D.CII.

Allobrox suam esse contendit Geneuam.

M.D.CII.

& peculiari Epiſcoporum iure in ſe tranſlato, vrbis imperium ſibi vindicabant, Pontifices Geneuenſes in quorum vicem ſuffecti ſint, Allobrogico dominatu nō ſolum fuiſſe liberos, ſed ipſos olim comites nunc Duces Sabaudiæ, præſuli Geneuenſi fuiſſe vectigales, fidemque feudalis obſequij non ſemel præſtitiſſe; vrbem quidem ſubiacere imperio Germanico, quod bipartita & biceps Aquila, in vrbis ſtemmatibus probatum facit; abrogata veteri religione cum Epiſcopis, cum noua quam profitentur caſtigatam imo coëuam Apoſtolis ſuo more dicebant coaluiſſe, & iam penè exacto ſæculo roboratā, quiritationem alienæ vrbis occupatæ ad Allobrogem non pertinere, illū fruſtra (quod Gallica parœmia dictat) de infulis pallio ſeu cappa Epiſcopi conqueri & anxiari. At ille non ferens faſtum oppidanorum, qui ſe fungorum more nouellos dominos, alienis ſpolijs induti profeſſi ſunt, quos toties repetitis caſtris vi bellica expugnare non potuit, arte & dolo, & ſpecie publicæ ſocietatis occupandos conſtituit, hinc ad fallendum Sabaudici, promiſcuè cum Geneuenſibus nullo habito delectu, omnem ſocietatem cōmerciorum agitabant. Senatus Sabaudici primarium præſidem Allobrox miſerat, qui Geneuates demulceret, certoſque faceret cum illis in poſterum, (quod bello Gallicano fœderati & contermini comprehenderentur) velle omnia amicè & pacificè experiri. At ſub cinere doloſo pacis bellum tegit, aduerſus

mortalium ſuſpicaciſſimos, auritos ad motum arundinis, ad omnem auram mobiles, vt qui ſciant ſe à pluribus appeti, magnis & tectiſſimis artibus opus erat, Albignius Gallus transfuga ad Allobrogem, in ſubalpina ſua ditione vicarius, laneis pedibus ad rem arcanam progreditur, ſenſim & ſine lituo milites, in vicinos pagos & municipia perſonatos ſubmiſerat, qui præſtolarentur totum agmen: die præſtituta adeo periculoſæ aleæ, à ſingulis Albignius ſacramētum exigit, profitentur omnes, vel cum vltimo vitæ diſcrimine nefandam & Babilonicam, vrbem expugnaturos, Deo aras, Duci & Pontifici patrio illam reſtituturos, Albignius multa facundè profatus ad gloriam tanti facinoris, hoc vnum ab anteſignanis, centurionibus, militibuſque exigit, vt niſi penitus expugnata, domita & paccata Geneua, ad diripiendam ſparſi & diſpalati proſilirent, ac commemorat (vt erat lingua & manu æquè bonus) tum priſca tum recentia exempla rerum geſtarum, quibus moniti eſſent, prædandi cupidine non ſemel partam, & iam in manibus victoriam, vt auem minus cautè comprehenſam repente euolaſſe, victoreſque ipſos victis in prædam ceſſiſſe, non inuidere tam fortibus viris laborum & vulnerum præmia, hoſtium exuuias & quæ iure belli debita ſit præda, ſed ne præcox & intempeſtiua ſit, quæque anteuerteret victoriam rogat, vox ſua claſſicum fuit, omniumque in animis tantum nonmodo pugnæ, ſed

Albigni⁹ totius expeditionis anteſignanus à comilitonibus ſacramentum exigit.

M.D.CII. adipiſcendæ victoriæ deſiderium concitauit, vt recentes ab ipſa concione, omnes iam pro capta & expugnata Geneuam haberent, iamque compita, plateas, ædes, ciuiumque fortunas ſibi inter manipulos diuidebant, & ſpe prædam hauſerãt. At furtiuum delectum militum, latentes inſidias & occulta molimina, præfectus Lugdunenſis ſubolfecerat, vt enim ille audiit Ducem Inſubriæ intempeſto & hyberno cælo, Alpes tranſmiſiſſe, tãtum itineris lõgi & aſperi, nõ ſine aliquo ingenti facinore cæpiſſe coniecit, ſuſpicionem auxit rumor quamquam dubius, de canabinis ſcalis, quæ cis Alpes complicatæ in ſarcinas mulis onerariis conuectæ fuiſſent, res in nube erat, tamen vigiliis crebrioribus cautiuſque Lugduno proſpectum, incaſſum tamẽ cum leoni vulpes non inſidiaretur. Nox illunis erat & longa tenebris, vt ſunt hyberno ſolſtitio, ſed obnubila, nullis ſyderibus intermicantibus, ita vt obduxiſſe cœlum caligine numen videretur, ad intercipiendos eos qui eius cultum tandiu aliena non ſua vrbe exegerunt, omnia foris agriſque conterminis tacita, obſeſſæ viæ, intercepti viatores omnes, ne quis forte dilapſus, hominib. fortẽ ſomniculoſis aurem vellicaret, nareſq; conſtringeret, is ordo fuit ad peragendũ facinus, vt ſi ſeruatus fuiſſet, profectò nunquã fuiſſet infectũ. Brigueletius Allobrox bellator inuicti ſpiritus, notæ fidei apud Ducem, quo potiſſimũ monitore ſuſceptũ negotiũ, agmen ducebat eorum, qui audentiores & præuij ad

exitium,

M.D. CII.

exitiũ ad murũ scandendũ se deuouerãt, quâ Rhodani ruentis fluctus, fragorem sensumq; audiendi obtusiorem faciunt, opportunior locus visus est, ad fallendas vigilias, vrbisque excubitores, nec spei euẽtus defuit, quãdoquidem ventorum flabra, & fluminis impetus, parte illa, ita rem tacitam fecerunt, vt Allobrogici non intellecti, laneo & suspenso gradu, in palustrem fossam subrepserint. vigiles vrbani somniculosi, & obstructa aure, minus fideli custodia fuere, quàm Annates, qui toto alueo solito clamosius perstrepuerunt. Illos enim Geneuates gregales nutriunt, ad prodendas insidias, exemplo Quiritum & Anseris illius, qui Brennum Gallosq; nocturno dolo Capitolium inuadentes, fidelissimè detexit, non sine mercede Romulidum, vt ille Annalibus memoratissimus inclaruerit, Maclouienses, Molossos ad nocturnam custodiam vrbis, totiusque orę maritimæ alunt, nesciunt enim feræ illæ, prodere dominos, & demulceri ab insidiantibus. Allobroges verò crates vimineas iniiciunt, quibus sternunt fossam ne lacustri limo deprimerentur, hoc fortuito tabulato, palude transmissa scalas comportant admouent affiguntque muro, illa ea arte fabrefactæ fuerant, vt in se cõplicatæ, atque in fasciculum redactæ, mulis onerariis instar sarcinarum deuehi possent, per eas ascensus & descensus æquè facilis, ac per testudinem, quæque ad sublime vel depressum muri fastigium, accommodari tam opportunè possent, vt si murus demissior con-

M.D.CII. trahi, ſi excelſior extendi poſſent, eo tamen nexu & robore, vt vim ingentem hominum, non ſecus atque ædium priuatarum cochleæ, ferre poſſent. Imum fulcrum, geminis vncis & cuſpidibus in terrã penitiſſimã defigebatur, vt loco ſuo dimoueri & labi non poſſent, ſinguli maleos ferreos, ſudes, aſcias & bipennes geſtabant, tã penetrali calibe, vt ferrum diſcinderent, egregiè omnibus ad expugnandũ inſtructis, ſola quæ ſperabatur fortuna alba & fauens defuit, quæ vna in bello magnam partem euentuũ ſiue ſecundorũ, ſiue aduerſantiũ ſibi vindicat, oportunè tamen ducenti murũ conſcendunt, præuio Briguelletio qui excubitorem, verbo excubiali prærepto mactat. Ille mentitus oppidanũ, muros aliũ oberrantẽ excipit, & verbo deluſum itidem occidit, ſed tædifer hoſtẽ intus eſſe nunciat, vigilias clamore concitat, illi vrbẽ ſomno ſepultã ſubeunt vbique pauor, clamor, voces inconditæ, eiulatus, forma captæ vrbis, vt certè fuit, ſi iã capta nõ ſe liberaſſet, ecce diſcincti, ſeminudi, ſemiſopiti ſtratis exeunt Geneuates, Allobroges vt ſe detectos agnouere, non niſi ſub crepuſculum, totis caſtris vrbem inuadendã ſtatuunt, illi tamen ad portã nouã properant, viginti circiter oppidanos mactãt, vno dilapſo, qui cum admotum portæ cubitalem tubum audiiſſet, clathrum deſuper pẽſile ſecto rudente dimittit, atque illo obice fruſtrà & inaniter tubus crepuit, vrbe creſcũt clamores & vlulatus, ac tãdem oppidani metu diſcuſſo, ad arma conuolant, qua parte laboratur adſunt, pugnatur acerrimè, donec

Deteguntur inſidiæ.

sclopo Brigueletius lethaliter traiectus, suis animum ademit, perstabant tamen, sed vndique excitis ciuibus & succrescentibus, Allobroges pedem referunt, ac in eam partẽ muri qua ingressi erant depelluntur, vt illos pauor deprimit, sic oppidanos vrbis summa clades erigit, animosque adiicit, iamq; illi superiores cogunt hostes, alios per scalas, alios per murum pręcipites se dare, periti rerum castrẽsium nequiter factum ac fœdè erratum à Sabaudicis asserunt, qui prima irruptione in summa trepidatione vrbis, ciuibus adhuc somniculosis, asciis & bipennibus portas, ac omnia repagula & præmunimenta, hinc non effregerint, aliunde ignem ad incendium non sparserint, ad ingeminandum terrorem, depellendosque à coitione ciues, sic res fœliciter inchoata pudendum & infœlicem exitum habuit, omnibus dilapsis, 13. Allobroges superfuere, qui pacti incolumitatem se dedunt, fides tamen non seruata, caussati enim Geneuates, non habendam fidem his, qui pacis publicam fidem summo scelere prodidissent, visum tamen primoribus, non ita feruidè de eorum capite esse statuendum, peruicit tamen vulgi & mulierum eiulatus, itaut populari indignationi, tanquam victimæ omnes illi ad vnum laqueo necati sint, genus mortis implacabiliter tulerunt, qui inter eos primæ nobilitatis Sabaudicæ erant, videlicet Baro Attigniacus, Diui Mauricij torquatus eques, Domini de Sonas & de Susfardon, cæteri gregarij, equites illi laquei ignominiã frustrà

M. D. CII.

Allobroges re infecta discedunt qui intercepti laqueo necantur.

M. D. CII.

deprecantur, generique suo sectæ ceruicis fatum deberi contendebant, nequicquam illi misericordiam deposcunt ab illis, quibus si victores fuissent, nou erant impertituri, amputatæ ceruices omnibus, ac etiam cadaueribus in strage necatorum, omnesque longa linea sudibus præfixæ, in pinnis ad terriculamentum similia ausuris ostenduntur, Geneua ipsa tam præsenti exitio liberata, Deo publicè grates agit, de violata pace apud Regē, fœderatosque Heluetios; Rhetosqne cōqueritur, sibi cautius prospicit, ab vtrisque militem præsidiarium aduocat, vt ictus piscator sapit, & qua parte vis facta est, solito tutiorem facit, ne in posterum illi noxæ sit, nec tantum Geneuates de custodia vrbis, *sed de* vlciscenda iniuria, belloque inferendo cogitant, conscribunt militem, aciem ordinant, in Sabaudicos fines populabundi inuolant, expilant, incendunt, atque Allobrogi par referunt, minanturque ad Antuates, Branouices, Blauonios vsque progressuros, vt Ducē transalpina sua ditione contineant, ne deinceps vicinitate noceat. Rex non aliter auxiliaturum spondet, quàm si Geneuates aperto Marte, obsidione & castris positis à Duce opprimantur. Dat Vicio apud Heluetios oratori in mandatis, vt àlegatione diuturna dum rediret, Geueua iter faciat, moneatq; ad pacem cum finitimis, Vicio itur obuiam honorificentissimè, exceptus apud patricios, regia mandata explicat, nempe vt publicæ quieti studeant, bello abstineant, quod plerumque

Vicius mandato Regio Geneuates quietos esse monet.

M. D. CII.

primis auspicijs arrideat, sed ancipitis sit & luctuosi exitus, Rubicone transmisso, non esse regressum, nulla arma ciuibus foris expetenda, sola domestica esse necessaria, aduersus insultantes diurnos nocturnosque insidiatores. Plura ad pacem facundè obloquutus, quæ minus pronis auribus accepit vulgus ferox & inconditum, quasi in turbidis rebus, lucrũ maius quã in otio sit ciuibus. Bernates & Tigurini, pro vicina & fœderata vrbe, Heluetij antiquæ & receptæ religionis cultores, Allobrogico arma expediunt, Basilienses, Solothurenses, Scaphusiani, aliique medios se interponunt: ac tandem Vicio vrgente, pax cõponitur, discessumque ab armis. Hoc opere Rex, præter auitum elogium se Christianissimum præstitit, qui finitimos odiis intestinis efferatos, iamque ad arduum & inexplicabile bellum vicissim se acuentes, ad concordiam reduxit. Nil mirum si tam impensè Insuber expugnatam suam Geneuam esse velit, vt quæ transalpinæ suæ ditionis princeps ciuitas sit, vel etiam Iulij Cæsaris temporibus, non incelebris erat, ibi enim ponte Rhodanum transmisisse asserit, illo alluitur & bipartitam facit, sed diuisa fluctibus, ponte ligneo coniungitur. Cæsaris cũ Heluetiis pertinaci bello, ruinis deformatam, Aurelianus Imperator instaurauit, ac de suo nomine Aurelianam nuncupauit, sed fastidito nouello nomine, vetustum retinuit. vitiferos habet colles, agrum quem amœnitas vbertasque satis commendant, qui totius Sabaudiæ vber

Lib. 1. de bello Gall.

Geneua olim dicta Aureliana.

M. D. CII.

ſit. Hinc ab omni æuo, illius imperium Allobrogici primum Comites, dehinc Duces, efflictim affectarunt, illiuſque cupidine cum vrbanis Antiſtitibus, vt qui ſe Geneuæ priuatos Dynaſtas contenderent, toties præliati ſunt. Annales prima belli ſemina referunt, inter Humbertum Geneuenſem Epiſco. & Aymonem Sabaudiæ Comitem, vbi fatis cōceſſit Humbertus, qui ſucceſſit Inſubriæ, à Cæſare Federico ſine æmulo ſibi priuatum imperium aſſeruit, ſed lubricum. Nam paulò poſt Ferdericus ille factus alienior, Geneuenſem Epiſcopum, cum commilitonibus belligerantem deſeruit, ſenſim annis labentibus Comites latius pedem intulere, & vectigalem ſibi Geneuam fecerunt, tandem per Amedeum ſumma vis illata Epiſcopo, & quod priſtinis bellis vehementer concuſſum & labefactatum erat imperium, penitus conuulſum eſt. Ille enim cum à Carolo IIII. imperij vicariatum obtinuiſſet, Epiſcopum Geneuenſem ſibi obſequentem voluit, nihilominus Antiſtiti & populo Geneuenſi, ſua iura ſalua manſerunt, quouſque Amedæus octauus prioris illius nepos, (qui primus Sabaudiæ Ducatus elogium arrogauit) à Martino Rom. Pontifice, in Geneuates ius fori impetrauit, quod derelictui habuit, poſtquā ad Apoſtolicum ſolium aſſumptus eſt, ac Fœlix nuncupatus: Carolus Dux Allobrogum, auus illius, qui nunc rerum potitur, Epiſcopo non refragante, vt qui familiaris eſſet & gentilitius, non ſemel ſibi Geneuæ ſupremū ius vin-

Priſca diſſidia Comitū Sabaudiæ cū Epiſcop. Geneue de vrbis priuato aut mixto Imperio.

Amedeus 8. primus in Ducatum Sabaudiam erexit.

Amedeus 8. factus Pont max. dictuſque fœlix.

M. D. CII.

dicare euixus eſt, ſed domeſticis bellis cum Gallo & finitimis prohibitus, vt qui nedum alienum appetere, cum vix priuatum retinere potuerit, Auorum memoria, nouatores eiectis Epiſcop. & Pontificiis ritibus, Bernatium ac Heluetiorum (quos nuperæ religionis titillatio & faſtidium Apoſtolicæ fœderabat) ope & opera ſupremam poteſtatem ſibi vindicarunt, è Gallia, Italia, omnibuſque orbis finibus religionis cauſa extorres, illuc ſe ſuaſque fortunas exportabant, Niuernenſis Epiſco. culturæ Cœnomanenſis Cœnobiarcha, omneſque ſacerdotij eiuratores, cũ ſcortillis, auroque ſacro, bonorum decoctores, æris alieni fraudatores noxij & huiuſcemodi hominum purgamenta, illuc concurſabant, quaſi ad portas liminare iſtud Aſyli, & impunitatis inuitamentum Geneua haberet.

Quilibet hûc dixit confuge, tutus eris.

Ex pluribus, exemplum probatæ fidei & penè domeſticum ſuppetit, aurifex Carnuti erat lenocinio noui cultus ineſcatus, vt gens omnis Gallorum auida eſt nouitatis, mentem ſubdolè tegit, & nequiſſimam fallaciam molitur, ex nuptiis incliti alicuius nobilis, expilandæ rei alienæ occaſionem captat. Fingit enim crateres aureos, vaſa argentea ſubminiſtrare pollicitum & pactum, non parum hinc ſibi eſſe lucri, ille hoc furtiqueſito colore, à gentilibus, amicis, cõciuibus precariò & mutuò accipit, quidquid erat aurificinæ, & de redhibitione ſub ſyngrapha vltrò ſe obligat, vbi aureã argẽteãq; ſupellectilẽ corraſit, nõ ille ad

M.D.CII. solemnes quas falsò iactabat nuptias, sed recta Geneuam auiis itineribus contendit. vbi de furis latibulo constitit, spoliati rebus suis, repetitum mittunt, fit querela ad Iuridicos Geneuates, nō ferendum esse tam insigne latrocinium, iamque quiritantibus annuebantur, cum subdolus ille Ianum Caluinum Geneuæ imperantem, parte opima prædæ sibi demeretur, qui ex suggestu, rē omnibus probatam facit, ex Bibliorum sumpto argumēto Isacidarum, qui à Pharaone fugituri, non solum se illius iugo, sed res suas, vasa aurea, argentea & id genus subduxerunt, numini nō furtum, sed rem acceptissimā fuisse, omniūque suffragiis transfuga ille absolutus, & qui venerat rem furtinam cōdicturus, inanis domum reuertitur. His auspiciis, hoc tyrocinio pietatis, Geneua in eum statum se erexit, cuius expugnandæ Allobrox desiderium vix vnquam ponet, illam bis tentauit, obsidione cinxit anno 1583. liburnicis scaphis, phaselis, ad præcludendum commeatum lacum omnē contexerat. Dehinc 1590. intercepto omni aditu, terra & vndis, in eas annonæ angustias coniecerat, vt iam vltrà inediam non ferens, deditionem factura esset, nisi Insuber desiderio Phocensis prouinciæ, abductis copiis, liberiorem reliquisset, sic dum aliena & longinqua appetit, opportuna & finitima amittit.

Res Transyluanica. Suprà dictum, Sigismundum Battori permutationis iure resoluto, à Cæsare Transyluaniam repetere omnibus modis conatum;

toies victus pati fortunam non potuit, aduersus rebellantē, Georgius Bastius Cæsarianorum summus præfectus mittitur, Bistricum Transyluaniæ principem ciuitatem obsidet, ac pluribus machinis concutit, summum exitium & internecionem oppidani metuentes, de deditione paciscuntur. Sigismundus iussus legem pati, toties aduersę fortunæ, & victori Cæsari obluctari impar, triduò post potestati victoris vltrò se permittit. At qui Iauarinum Comorram, & confinia tutabantur Christiani milites 60. Turcas in velitatione captos abducebant, vbi vero certiores facti per exploratores, Basciam *Haly*, nauali itinere per Istrum, ire obuiam Basciæ Vexir, cum satellitio non ita numeroso, inter quos eiurator fidei Christianæ quidam erat nomine Prangerus, captiuos loco ipso ad vnum cædunt, ne pugnaturis & ad ampliorem victoriam oneri & impedimento essent, non longè à Buda & Bellagrada insidias collocant, abditi in arundinetis & salictis, liburnicas præuias intercipiunt, atque vbi prætoriam nauim *Hally*, Basciæ ad iactum catapultę conspiciunt, adoriuntur intrepidè, quaquauersum inuadunt, pluribusque cæsis, atque inter ipsos desertore Pranguero, Basciam captiuum cum ingenti præda Iauarinum abducunt. sed ad rem Christianam nihil opportunius, quàm quod Bysantini Imperatoris ingentia molimina, aduersus Christianos seu animi fracti ignauia, seu eculei & tormentorum formidinę Bascias enunciauit. Mathias

M. D. CII.

M.D.CII.

Archidux præreptis arcanis Turcicæ molitionis, mente & manu consilio & opera adhibitis qua parte potissimum laborabatur munimentis, inanem effecit.

Barierius, Fuliensis Abbatiæ in Riuiensi diocæsi, apud Tectosages Cœnobiarcha, iampridem sub Henr. III. Cistercium ordinem, ibi fœdè colapsum prisco candori & rigori restituerat, ac seuerioris vitæ monachis ortum & nomen dedit, qui ab ipso loco Fulienses sunt nuncupati. Ab illo Henrico Valesio, alioquin præ cæteris, monastices amantissimo, vt qui illam interdum æmularetur, deligendi Abbatis æquis suffragiis & sortitione electionis, arbitrium haud impetrarunt, sed ex sodalitio tribus delectis viri assensurum. Medium erat istud inter priscas electiones, & ius nominandi Regibus Bononiensi fœdere concessum, gratia quædam, sed non plenissimè grata, quæ veluti inter manus dantes hæsit, quod ægrè dimittere visus est, tanquam sibi præriperet. Sed Henr. IIII. non parca manu, non anxiè sed effusè plenam gratiam fecit, qui tabulis in Prætoriani Senatus monumenta relatis, ad Fuliensem Abbatiam nominationem suam penitus abdicauit, quacunque victima, latifundiis ingentibusque donariis, amplius beneficium ac gloriosius monumentum, quo vetus disciplina & decus monastices sancitur, locustæ & graculi arcentur, & sacri prouentus in suos vsus erogantur, nec enim aliundè cœnobiorum fœda

Henr. IIII. nominationi ad Abbatiã Fuliensem renunciat.

facies, monachorum ignauia, imperitia, mores inconditi, quam quod cucullatos præfectos non habent, ſed Aulicos ſæpius non initiatos, Cynedos, aucupes, venatores, imo bellatores & id genus qui non ad frugem, ſed ad fruges aduolant, quas vbi demeſſuerunt, celerrimè ad decoquendas abeunt. Rex itidem veſtalibus montis martyrum, iure regiæ nominationis remiſſo, ſibi deligendi Antiſtitam ius perpetuum fecit, immortali erga Deum beneficio, ad eliminandam ſpurciciem morumque corruptellam, quam ad gratiam Aulicorum nominatæ Abbatiſſæ inuexerant, vix enim dici poteſt vitio bellorum ciuilium, quam ſacer ille locus impiatus eſſet, perſtabatque immundus eſſe, ni quæ nunc præeſt virgineo cætui, clara genere & ortu Comitum ſancti Aniani, ſed mundicia vitæ clarior, pudorem profugamque pudicitiam aris adytiſque reuocaſſet. Vnde non dubia ſpes nobis affulget, aliquando Galliæ Aſtream è cœlo reuerſuram, hoc eſt ſublato Bononienſi pacto, electiones (quæ Palladium Eccleſiæ & regni olim erant) rediuiuas fore. Floridus Remondus Senator Burdegalenſis, hoc anno magnum ſui deſiderium reliquit, vir non modo togæ muneribus, ſed Gallica facundia clarus, qua rudioris ſæculi de Ianna quadam pſeudo-Pontifice, deliria & nouatorum

M. D. CII.

Rex idipſum monialibus montis martyrum concedit.

Elogium & obitus Florim. Remondi Senator. Burdigal.

M. D. CII. longioribus nugis concinnatam fabulam, erutis ex abditiſſimo vetuſtatis ſinu fallaciæ notis, irridendam & explodendam exhibuit, docuitque poſteros ſedem Roma. muliebri hoc portẽto nuſquam fuiſſe inceſtatam. Dehinc ille qui mucrone calami perpetuo cum ſectariis pugnauit, opere indelebili hæreſis coæuæ cunabula, progreſſum, iamque ſeneſcentis elumbatæ & morbidæ occaſum recenſuit, tam piis lucubrationibus de fide orthodoxa & Roma ſede egregiè promeritus, qui eam tam luculenter & eruditè, ab æmulorum mendaciis vindicarit. Calen. Decembris, Lutetiam deducti quinquaginta & amplius, turcica ſeruitute ex piorum erogationibus exempti Chriſtiani, redemptore Ioanne paruo, ordinis ſanctæ Trinitatis generali moderatore, præibant tubicines duo, eiuſque ordinis ſodales totidem, deferentes ſericum labarum crucis, bicolori ſtemmate inſignitum, ſubſequentibus olim captiuis, geſtantibuſque iam non collo ſubacto, ſeruitutis ſuę exuuias infœlices, immane pondus cathenarum, quæ interiori limine ædis Mathurinæ, ad parietem affixæ adhuc viſuntur. Peractis gratiis numini & redẽptoribus monachis, triduano cibo & quiete recreati, domum vel quò abire libitum dimiſſi ſunt, hæc recenſenda putaui, quod noſtro æuo, huiuſcemodi redẽptiones vel parcimonia Chriſtianorũ, vel ordinis tepeſcente miniſterio, vel barbarorum inexplebili auaritia & ſæuitate, rarò contingant Ordo huiuſcemodi, ab Innocen. III. inſtitu-

Lutetiam redempti captiui deducuntur.

tus, conditoribus Ioanne de Mata & Fœlice Anachoreta, qui in Meldenſi ſolitudine, loco M. D. CII. auio cui nomen Ceruus frigidus, cælitus admoniti de procuranda Chriſtianorum in Syria redemptione, Romam profecti, eam illis veſtem à ſimilitudine quam in ſacra Liturgia viderat Innocentius attribuit, operanti enim ſacra apparuit Angelus, candido ſyrmate amictus, cruce bicolori pectus diſcriminante notabili, nuncupauitque nouellum inſtitutum, de Trinitate & redemptione captiuorum.

RODOLPHI BOTEREI

IN MAGNO FRANCIÆ Consilio Aduocati,

Commentariorum de rebus toto penè orbe gestis,

LIBER DECIMVS.

STare loco nescit calamus, non vna est pagina historiæ, vt illa nuncia est famæ, sic eius mobilitatẽ æmulatur. Ab Vngaria, rerum Belgicarum Euripus, me rursus ad Ostendam reuocat. Altero anno Albertus, Calẽdis Ianuarij pro xeniis & apophoretis, non ea missilia congiaria & dulciaria, quæ in vulgus triumphantes Romani, ad captandam ouationem, auramque popularem iactabant, sed ignea & lethalia tela, grauissimis tormentis eiaculatur isto nihilò mitior, Salmoneum agit, alter-

nant oppidani tonitrua belli, dubiumque à quibus, plus globorum & pulueris ſulphurei conſumptum ſit, qui iactus numerant, pauciores quàm ſint retulerunt, copia non capit numerum, & bellatorum vtrinque pertinaciam & gloriam minuunt qui numerare velint. Albertus fauces portus, nauali militum præſidio obſtruxerat, ſed ea vis fuit procellarum pelagique deſæuientis, vt miles non vltra ferens tempeſtatum ſæuitiam, in ſiccum ſe receperit, & ſic derelicta nauali ſtatione, Batauorum nauibus peruium oſtiũ reliquit. Albertus, vt indignante pelago artes ſuas turbari videt, præaltam molem aggeſta tellure, è regione portus erigit, quatuor machinis in faſtigium euectis, quibus naues aditu prohiberet, Alberti molitionibus ęſtus pelagi ſemper obſtitit, ac pro obſeſſis pugnare viſi ſunt Neptunus & Æolus, ſed quid in tertium annum pertinax animus profuit Batauis, niſi ad lanienam & internecionem ſuorum, quos ex orbe toto in partes ſuas acciuerunt, ita vt Oſtendæ pertinacia, nouatoribus longè maiori exitio fuerit, quam ſi illicò incruentè & nullo ictu arietis deditionẽ feciſſet, illa enim inſtar eſt malorum Medicorum, qui repetita ſæpius ſanguinis emiſſione, dum profligare morbum conantur, ægrum exſanguem & exhauſtum iugulãt, quotquot enim fuere ſummi duces, & ſpectatæ fortitudinis milites, ſeu victimas pro tutãda cauſa, ad arã Oſtendæ ſe deuouerunt, quidquid apud eos fuit inuicti & generoſi ſanguinis, ibi effuſum eſt, &

M. D. CIII.

Alberti miles à ſtatione tẽpeſtatibus depellitur.

M.D. CIII. plusquam Æmathia Romanorum, acta illis piscatorum, illorum ossibus perpetuò albescet; sed nondum ibi satis Bellonæ litatum, ante deditionem vna & altera æstas recurret.

Canabis, lini, lanæ, si qua alia pars est Europæ, Gallia feracissima est, stamina bombycum, magis neglectu & ignauia accolarum, quàm intemperie cœli & soli ignorabat, cum in Occitania, Auenionensi & Vinciensi comitatu, mori arbores, in summam proceritatem & fœcunditatem frondium, ad pascendos bombyces excreuerint, compertumque ex francigenis bombycibus, sericum lanificium Veronensi & Siculo lucidius, atque textura tenacius. Rex non vltra socordiæ suarum gentium indulgere voluit, in vna quaque diocæsi & paræcia, per vectigalium præquatores & rationales, imperat mororum sationem, non irritus atque inanis labor, & Gallica tellus vel exemplo regiæ constitutioni æquior est, quàm ipsi accolæ, qui enim vel perfunctoriè curarunt tenellas propagines, intra bimatum adultas, pabulo bombycum sufficientes experti sunt, ignoratione enim boni, aut verius ignauia, profutura plurima amittuntur, ita vt de nostris Francigenis, in mororum satione & cultu oscitantibus, & nescientibus ex frondibus quantam messem facturi sint, fas sit vsurpare antiquum illud.

Mororum satio tota Gallia edicto regio iubetur

O fortunatos nimium sua si bona norint
Agricolas.

Luxui Gallicano hoc inuentum, & peculiaris hollosérici officina deerat, nam quis vel plebeiorum,

M. D.CIII.

plebeiorũ vſque ad ganeones, baiulos & ſandapilas, bombycina veſte, ſaltē feſta luce non fulgeat? Illi enim ſitu & ſquallore poſito, cũ patriciis de phaleris veſtium certant, ita vt promiſcua induendi conſuetudine, iam nullum ſit diſcrimen inter gregarios & primores. Quid facias? faſtus ille faſcinauit Galliam, vt vel in ſumma paupertate veſte fulgendum ſit, & cum væſania, cunctis ſanctionibus mediocritatem imperantibus, potentior ſit, inſanabili populo cum indulgendum ſit, viſum eſt conducibilius, ingenita habere Bombycum ſtamina, quàm ex Italis, Siculis, & Iberis mercari, vnde ingens vis auri & argenti, regno quotannis exportabatur, ad vitandum maius malum, inſolentis texturæ artificia deſignantur, primum delecti qui moros ſererent, ſatas vicatim per municipia traderent, donec aſſuetudine ſatio in ſyluas abiret. At quid non promouet, ſolers cura & colendi ſtudium, quid ſocordia non deprimit? artis præclaræ amantes homines, primo anno tyrocinij ex Bombycum inſolēti fœtu, & bis vicenorum dierum otioſo labore, amplam mercedem tulere, hominibus autem addictis raſtro & glebæ nobile iuuentum ſorduit, falſo illis perſuaſum, illo lanificio culturam deſeri, agros inani illo opere ſterileſcere, verè ruſtici homines, qui vel monente vernaculo programmate non audierunt, Bombycem excludi ouo, repere, adoleſcere, nere, & propter quod appetitur opes ſuas eructare, ſeneſcere & mori, paulo

M. D. CIII.
Ignauia rusticorum in arte Bombycum.

minus duobus mẽſibus, hiſque vernis & inanibus, dum meſſis in herba & lactea eſt, nec agri manus poſcunt, ſed fruſtra monueris ſtipites, malunt in canabe quo deſpicabiliter veſtiuntur, ſegnes operas ponere, quàm in fœtura bombycum, vnde ex bimeſtri labore impuberũ, plurimũ lucri accedit, quid facias? non niſi longa dies, rem illis probatã faciet, & ſolo vſu ſenſim ars inſolens inualeſcet.

Nos rurſus in Belgium Batauivocant, auro Indico præliantur, hoc eſt aduecto ex Peruuiana nauigatione, vel ab Hiſpanis ſuffurato, bella tam diuturna fouent, alio neruo & cõpage nouellum ſuum dominatum non fulciunt. At Hiſpani & Luſitani, quaſi pars illa noui orbis, priuatim illis condita ſit, fortè quia à ſuis detecta & calcata primum, ab iſtis littoribus vt griphes in Scythia, rimantes auri-fodinas cæteros mortalium longè ſubmouent, nec quemlibet ſocium & riualem ferunt, tam impotenti ſtudio, vt Philippus pactis connubialibus Iſabellæ cum Alberto, diſtrictè cauerit, ne Belgæ iniuſſu ſuo nouum orbem peragrarent, & ſcrutarentur abditas opes. Batauí quibus ſumma voluptas eſt, ſi Hiſpano noceant, hoc anno inſulam Iaua, ad conquirendas aromaticas merces accedunt, à Luſitano-Hiſpanis depelluntur Batauí, accitis in auxilium inſulanis, tota claſſe clauſtra & repagula prærumpunt, magna ex parte Iberos interimunt, triremes naueſque incendunt, pipere girophilacio, ac huiuſcemodi arbuſtorum exoticis fœtibus, vbi naues com-

Batauorum nauigatio ad inſulã Iaua.

pleuerunt, dant se pelago & Bataviam repetunt, ferunt pessimo exemplo vlciscendi, Lusitanos Iberosque odio gentis Hollandicæ, syluam omnem odoratorum arbustorū stirpitus excidisse, cum potius ignauiæ pœnas à semetipsis exigere debuerint, qui non satis fortiter à suis littoribus externum hostem depulerint. M. D.CIII.

Bysantini Imperatoris vicarius erat Scribianus, homo tā impotentis audaciæ, vt Asiatico dominatu, aut vi bellica aut arte sibi arrogato, acie numerosissima ad Bysantium non lōgius quàm triduano itinere, castra posuerit. Ianissarij, apud quos rerum bellicarū summa est potestas, indignati Asiaticum hominē, eò fastus progressum, vt ab obsidione non lōgè abesset, torpore imperantis & vitæ solutioris luxu, talia audere vicariū conqueruntur. Imperatorem ad tantos motus oscitātem excitant, Assano cuidā, quem ab horariis clepsidris vocabāt, imperij hoc probrum tribuunt, qui Scribianum insolescentem paruis initiis cum in ordinem cogere posset, neglexit, & bellicā pecuniā in suas libidines conuertisset, deniq; in eū, tanquā in dirū & deuotū caput, omnis vulgi indignatio, Ianissariorū feritas, & sentina conuitiorū cōgesta est. Assanus, iussus purgare se de peculatu, tacita fœderatione cum Scribiano, reique castrensis minus recta administratione, ab omni noxa longè se alienum & immunem contendit, qui toties de Scribiani molitionibus, & affectato Asiæ dominatu, sæpius interpellare Bysantinū Imper.

Scribianus in Asia vicarius rebellat.

Assan horloger.

M.D. CIII.

Ingens tumultus Bysantij.

enixus ſit, ſed ne vellicaret aurem prohibitum ab Imperatrice, atque ab exoticarum libidinum miniſtro. Res ibat in grauiorem tumultum, cum Mahometes III. ſedaturus hãc procellam, ſe conſpicunm facit, ſed neutiquam quietiores animi, ſæuit vulgus, clamores redintegrat, capita duorum poſcit, ſi negantur, promiſcuè ſæuiturum. Mahometes, iam ſibi ab efferata plæbe & Ianiſſariis metuens, ægrè admodum & diu reluctans, furentium carnificinæ amantiſſimos tradit, vtriuſque ſectis ceruicibus, expleta vindicta vulgi & Ianiſſariorum, ſemetipſum vlciſci parat, Mahometes, & Baſciarum nõ diſſimili morte litare cæſis, iamque ſpiculatori deuotas ceruices ad ſecurim extendere iuſſerat, cum Ianiſſarij obluctãtur, præſenti fato damnatos ſubducunt, coguntq; illum iram inultam concoquere, hoc præludium fuit atrocioris lanienæ. Vxor enim Mahometis pertæſa ignauum & ſocordem virum, otio & voluptatibus fractum, minus cautè ferocem interpellat, num filius patri in auitum imperium ſuccederet, hoc intellecto Mahometes, vt qui crederet in ſuos annos inquiri, iamque ſibi viuo funus parari, matris & nati cupiditatem regni affectati anteuertendam ſtatuit. Ergo ille ferox & barbarus, qua ſunt feritate in gentem ſuam Othomanidæ, filium inſpectante matre, mantilibus collo innexis, & in contrarium adactis ſuffocari, eamq; tam horrendo ſpectaculo medullitus ſauciatam demergi iubet. ex famulitio vtriuſque 14. truci-

Mahometes filium ſuffocãdum, vxorem demergendam curat.

dati quibus administris se veneno necatum iri, homo credulus & nimium suspicax animo conceperat. Ille Scribianum non longè à Bizantio castra metatum, lenociniis præmiisque magis quàm viribus fractum, ad suum obsequium reuocat, auget honoribus & præfecturis, ea lege, vt in Hungaria aduersus Cæsarem Christianum sit auxiliator. hoc dissidium rei benè gerendæ summam opportunitatem Christianis præbuit, quos si fortè Scribianus acriores in Turcam cognouisset, in euiratum perditumque voluptatibus hominem, non ita segniter & demissè se gessisset. Sub id tempus Turcis aliud non leue, damnum inflixit Christianum mãcipium, Canisæ furtim admoto igne, in nitrum & puluerem bombardicum, quo tantum incendium excitatum, vt tota vrbs penè in fauillas abierit, impetu & bombo turres & mænia altè conuulsa sint. Ineunte vere Rhodiorũ summus magister, delectu commilitonum habito, quæ sunt ad Cephaloniam bina propugnacula euertere statuit, ille cum aliquot nauibus triremes suas in altum demittit, ad opus tam arduum, non nisi fortissimos selegerat, Gallos, Italos, & Hispanos, sed Gallorum maior numerus, quibus summa rei gerendæ commissa erat, vt pote cubitalium tuborum, ad valuas affigendorum periculosissimum negotium. Gallicum enim inuẽtum, licet ferale & execrandum, patrios homines & artifices exigit. sub noctem opportuna statione improuisi locant triremes, Vuierus sub-præ-

M. D. CIII.

Horrenda sæuitia Imper Bysãtini Cum Scriuiano paciscitur Bysantinus.

Furtiuũ incendium Canisa.

Expeditio Rhodiorum militum.

M.D.CIII.

fectus Lugdunenſis, totius cohortis anteſignanus ad explorandum ſcapham ſpeculatoriam, interceptus Græcus, qui rogatus de hoſtibus, admonet in propugnaculis ſummum eſſe præſidium, & ſolito accuratiorem cuſtodiam, quod forſitã Turcæ, nonnihil de Chriſtianis ſubolfecerint, hoc rumore Græculi, meticuloſi homines cœptis abſiſtere potuiſſent, ſed Rhodij, toties experti ingenia & mendacia Græcorum, nihil de concepto facinore remittendum ducunt, 19. Aprilis media nocte, Vuiuierus non longius quàm milliari ſpatio, à caſtro quod Patras vocant, claſſem ſiſtit, omnem bellicum apparatum in continentem educit, ordinata acie ad iactum ſagittæ, ſub crepuſculum dubiæ lucis caſtro ſuccedunt, Bellagnæus eques præmittitur, ad portam tormentum cubitale affixurus, ab excubitoribus clamore proditur, in eum telorum, ſcloporum, ſaxorum, ſtipitumque denſa & lethalis grando dimittitur, ille nihilominus ad portam ſubrepit, diſfigitque tubum, quo crepante & diſploſo, funditus porta minutim lacera deijcitur, eques Dognoneus cum manipulo 60. equitum primus inſilit, atque arcem occupat, ſuccedit Porteus, cum ſuo agmine, ac paulò poſt Viuierus omnibus copiis, hoſtem cum ſuis acerrimè pugnantem offendit, ſed impar Chriſtianorum inſultibus, in penitiorem arcem illico ſe proripit. portæ aliud tormentum admouetur, cuius vis ſegnior hiatum arctiorem fecit, quo ægrè ſinguli ſe immiterent, omnibus

M. D. CIII.

tamen intromissis, vndiquaque obrutos hostes ad vnum mactant. Aliundè aliud castrum pari arte inuaditur & expugnatur, eques Camporemigius, portam admoto & disploso tubo in frustra & fragmina deiicit, duce Cremalio equite proximú agmen irrumpit, cumque superiore hoste inclinaret, Comes de Gastinare suis laborantibus, cum vniuerso milite aduolat, pugnatur cominus, interiecta fossa & medio aggere hostis se tuetur, atque illo obice, victores Rhodios cohibet, illi mox scalas expediunt, & tandem superata fossa, aggeris fastigium occupant: perfugium erat in turritum aliud munimentum, sed vrgentibus Christianis, illuc euadere haud Turcæ potuerunt, postico dilapsi ex arcibus, ad opprimendos Christianos omnem oram concitant, equitum peditumque ingentibus copiis cinguntur, quas per quatriduum variis eruptionibus, Rhodij non infœliciter lacescunt. vt se tamen tantis insultibus impares agnouere, nec vtrumque castrum exili præsidio, aduersus numerosissimos hostes seruari posse, abductis in captiuitatem damnatisque ad remos Turcis, omnibusque tormentis, ac per cuniculos vi igneæ pulueris turribus deiectis 24. Aprilis triremes repetunt. victoriæ accessit ex improuiso, duarum nauium Turcicarum expugnatio, quæ tritico onustę, Rhodiis non paruum annonę charioris leuamentum præbuerunt.

Chãp Remy.

Metis inter ciues & præfectum non leuiter

M.D.CIII.

Tumultus Metensis.

tumultuatum. Espernonius sub Henrico III. summus aulæ moderator, Metensi præfectura ab eo donatus, Sobolleum vicarium, cum ingenti & fido satellitio, ad custodiam arcis & continendos ciues constituerat. æstu bellorum ciuilium & diuturniori Espernonij absentia, dum in Occitania, & Phocensi prouincia, diutius aleam Martis experitur, Sobolleus minus obsequens erat, iam non se vicarium sed præfectum professus, & vt voce, sic mensa, sumptu, & famulitio rem ęquabat. ab illo auersi animi oppidanorum, tum ob asperius hominis ingenium. tum quod ex augustioribus ciuibus, nonnullos probro coniurationis cum Alberto Austrio, apud Regẽ aspersisset, qui Sobollei inuidia diutius habiti in vinculis, tandem vt falsò delati insontes dimissi sunt, Espernonius de fide vicarij dubius, dum ad Spadanos fõtes valetudinis causa proficiscitur, per Metensem vrbem iter facit, Mediomatrices de Soboleo grauissimas querelas deferunt, liberã olim ciuitatẽ, nunc durissima seruitute premi, non vltra ferre impotentis hominis audaciam, pronis auribus expostulationes oppidanorũ excepit Espernonius, cui vt de se suspicionem omnem eximeret Soboleus, summos honores & intima obsequia deferebat: ita tamen rebus suis, & arcis custodiæ prospexerat, vt si in vrbanum hospitium Espernonij veniret Soboleus frater in arce morabatur, dehinc fratre inuisente Espernonium, alter Soboleus arcem occupabat, sic eius custodiam alternantes, vt nulli alteri tam preciosum pignus credide-

rint, Eſpernonio tamen peruiam facit, in ingreſſu claues obtulit Soboleus, atque hinc dixit falſos rumores inimicorum argui, qui aditum arcis negaturum malignè confixerāt, non tamen ſecurior Eſpernonius de fide Sobolei, quin potius in ingreſſu, armatorum militum bini ordines, & nimia cautio ſatellitij, ſuſpicionem Eſpernonio auxerunt, illa tamē conniuentibus palpebris introſpexit, & vt ſumma ſemper fuit prudentia, pro rei opportunitate diſſimulandum ſtatuit. In aulam reuerſus, de hominis procacia in oppidanos, deque eorum grauiſſimis querelis, Regem certiorem facit, Diuodunum recurrit, diſſidia compoſiturus, ſed ciues Eſpernonij præſentia recreati, omni diſcuſſo metu acerbius clamoſiuſque de Soboleo expoſtulant, vt res initio paruæ, apud vulgus repentè excreſcunt, ingraueſcit tumultus, compitatim turmæ coeunt, ad arcem inuolant, dolia congerunt, & circum molitiones tumultuario opere conſtruunt, res ibat in grauius diſſidium fremente populo, vtroq; fratre aduerſus inſaniam vulgi ſe in arce munitiſſima protegentibus. Boeſſizeus & Varaneus miſſi, qui rem componerent, illi mitigata plebe à Soboleo impetrant, vt non alio quam Regi, Soboleus arcem dederet, ad recuperandam Rex cum Auguſta ad Mediomatrices proficiſcitur, vt ita diſcordes animos ciuium cum præfecto, nec in poſterum coalituros explorauit, amoto Soboleo, arcis cuſtodiā Archiano & Mōtignio fratribus, ſpectatiſſimæ nobilitatis & fortitudinis, Metenſiſque regiunculæ præfe-

Diuodunum Metz.

Rex Mediomatrices appetit.

M.D.CIII.

Germanici principes Regem salutatum veniũt.

ctură, vt Espernonij vicariis cõcredidit. Dux Bipontinus, Lantgrauius Hessus, ac Pomeraniæ princeps, Regem Augustamque salutatum veniunt, Rex per Virodunum iter fecerat. ab Academicis Iesuitis rogatur, vt interdicto Senatusconsulti Parisiensis, qui in Virodunẽsi ludo litterario discũt, eximãtur. quod ditionis Gallicæ non sit Virodunũ. Rex arresto non comprehendi respõdet, ea tamẽ lege vt qui in Pontamussina schola litteris dant operam, Virodunum redeant, in Galliã reuersionis dat fiduciam, si in posterum sint fidi clientes, Regem illis fore propitium, vt illa secunda aura affulsit, deliberatum à Virodunensibus, & Pontamussinis Iesuitis, de Rege adeundo & alloquendo, sacra hebdomade Parasceues, postulationi dies sacrosannuere, Ignacius, Armandus, Castellerius, Brossardus, & Turrius, à sodalitio missi opportunè adsunt, Feria 5. in Cœna Domini, Rex de more & mystico ritu maiorum, 13. egenorum pedes abluit, detergit & exosculatur, cuilibet cum regali epulo 13. nummis argenteis attributis. Post prandium Varẽneus, Iesuitis ad regium colloquium aditum facit. Ignatius in hæc verba sic fertur loquutus.

Virodunensium Iesuitarum de reditu in Galliã deprecatio.

Iesuitæ Regẽ adeunt feria 5. Parasceues

Admissi ad Colloquium.

Cũ primũ auito regno numinis stupẽdis auspiciis, potiri (ô Rex Christianissimè) tibi cœlitus tributum, summas in te virtutes, quibus Reges & principes omnes qui antecessere longè superas, agnouimus, ac potissimum Regiæ celsitudinis tesseram & summũ ornamentũ, maximã virtutum clementiam,

Iesuitarum ad Regem Oratio.

quæ perduelliũ grauiſſimas offenſas condonaſti, eadẽ in nos æquanimiter vſurũ confidimus. Sed, ô rerũ ſæculariũ ſpes lubricę, in primordiis regni, cũ omniũ noſtrorũ ſodalitiorũ vota & obſequia in te cõſpirarent, feralis caſus & nulli noſtrûm præcognitus cõtigit, quò veluti ingenti turbine perculſi, à te non ſolũ alienati, ſed extorres facti ſumus. quocumq; tamen terrarũ ſparſi fuimus, nec in te Principẽ noſtrũ, nec in patriã ingenitũ amorẽ & debitum obſequiũ, nec ſpẽ tuæ manſuetudinis exuimus, quãuis congeriè omniũ ſcelerum maleuoli apud te nos cumulauerint, hac vna ſpe ſecuri, noſtram innocentiam, aliquando diſcuſſis nebulis famæ inſultantium, tibi exploratam fore confidimus, rati noſtrarum ærumnarum, tempus eſſe medellam. Fiducia illa tuæ clementiæ antea obſcurior, vt hunc regni angulum tuo aſpectu illuminaſti, liquidius affulſit, & ad tua genua aduoluere cogit, rogamus ne mora tuæ gratię beneficium diutius protrahas, cũ nobis nihil ſit acerbiꝰ, quã illa excludi, finibuſq; patriæ ſemotos, quibus alienas & peregrinas gentes iuuamus, non poſſe ingenio & induſtria natalẽ Galliã proſequi. Heu? nimis exploratũ nobis eſt, apud te lõgè alios quã ſimus, inſimulatos habitoſque fuiſſe, hoc eſt omniũ flagitiorũ colluuie cõtaminatiſſimos, regno & omnibus ordinibus exitiales, gentẽ noſtram vt nouã & noua molientẽ, Gallicanæ Eccleſiæ aduerſam, denique quæcumque deterrima liuor & impietas comminiſci potuere, in nos omnibus diris & deuotionibus congeſtum. Sed ſodalitia

M.D. CIII.

M.D.CIII.

noſtra, non ſemel à proauis Regibus Galliæ, & Curiæ placitis probata ſunt, vt quæ longè anteà à Pontifice max. Chriſtianæ Reipub. ſalutaria ſancita ſint. ex quibus tanquam ex inſtructiſſima officina, aduerſus bacchantes hæreſes tela depromi poſſint, priuatæ conſtitutiones contubernij noſtri, quæcumque nobis falsò tribuuntur, vt diuinis præceptis& mutuæ dilectioni prorſus diſſentanea diſtrictè prohibēt, quod ſi vera ſunt quibus falsò inquinamur, noſtra ſocietas nō ſolum ad ſalutem animarum eſſe non poteſt, ſed ad præſentiſſimum exitium, at quis credat, ingenio & rerum ſcitu digniſſimarum ſcientia pollentes homines, defecatiſſimos, vltrò ſe in ſocietatem noſtram dedêre, quæ vt cauſſantur maleuoli, omnium facinorum ſentina ſit& vorago?numvero proximum eſt qui ſalutem quærunt, in eum non appellere portum, in quo per tot ſcelera certum ſit animæ naufragium. At inſuſurrant, nos penitiſſimo obſequio generali noſtro deuinctiſſimos, eaque cathena votorum, vt ei in omnibus & per omnia ſimus audientes, non abnuimus, nos vt membra capiti noſtro penitiſſimè obſequi, ſed regibus, magiſtratibus & politico regimini minus eſſe obſequentes non prohibemur, quin eo ipſo adigimur, & Apoſtolico præcepto, quo deuiis & minus rectis dominis ſubditos obtemperare neceſſe eſt. Adiiciunt venari nos,& ineſcare ad ſodalitium noſtrum, ex patriciis familiis ſelectiſſimos adoleſcentes, vt his accitis,hæreditatis

suæ ad nos fiat acceſſio. qui hæc de nobis fabulantur, minus accuratè priuatas noſtras leges nouerunt, quę ſeueriſſimè diſtringunt, ne quemlibet vlla arte ad inſtitutum noſtrum pelliciamus, diuino ſpiramini cætera relinquentes, abundè munus noſtrum impleuiſſe credimus, ſi iuuenes rectè & probè in ſcholis noſtris doceantur. vel exemplis hoc liquet, in Gallia eo aucupio nō eſſe nos hæredipetas, cum ex nulla gente inſtituti noſtri profeſſores, pauciores ſint quàm Galli. ſi emunctores illi noſtrarum fortunarum, eas ad computum reuocent, vix vllum prouentum ſumptibus collegiorum parem inuenient. Lutetianum, quod in vrbe regia ita proclamatur, ab inuidis fuiſſe opulentum, coaceruatis Clarimontani Epiſcopi & præſidum Sancti Andreæ & Hānequini piis largitionibus, vix tria millia librarum annui reditus adæquat. quid tantillum illud, ad tot profeſſorum in omnibus diſciplinis centurias? ne magno Regi in tot publicis negotiis longior oratio tędio aut damno ſit, vno verbo tuam illam nulli negatam clementiam deprecamur, nos qui tui indigenæ ſumus, Hiſpanis, Italis & Germanis cæterarumque gētium commilitonibus noſtris, erga te inofficioſiores eſſe nollumus, nec eam tibi non præſtare fiduciam, vel cum præſenti vitæ diſcrimine, quam illi Regibus principibuſque gentilitiis præſtant ſacra tēpora, paſſi Chriſti quæ nunc colitur lugubris recordatio, nobis æqua poſtulantibus patrocinari videntur, ſanguis ab eo in ara crucis,

M.D.CIII.

M.D.CIII.

pro noxiis mortalibus vltrò effusus, ad indulgendũ nobis concitat, tanta gratia indignos nos fatemur, ſed conceſsũ indultũq; eſſe velis Chriſto, in cuius nomine magis de eius gratia quã de meritis noſtris cõfidentes, noſtra hæc poſtulata facimus. Poſtquã dicendi finẽ fecit Ignatius, Rex paccato vultu pauca hæc retulit. Nihil à Senatu Pariſienſi incogitatò in Ieſuitas fuiſſe pronunciatum, nullo in eos ferri odio, nedũ in aliquẽ mortalium, petit verbis enunciata ſcripto exarata tradi, habebãt codicillum recitatæ concionis in expedito, quẽ vt Rex beneuolè accepit, Villeregio tradit, præcepitque Ignatianis vt in aula ſolemnia Paſchæ peragerent. Poſtridiè Dominicæ Reſurrectionis admiſſi ſunt in lararium, quibus Rex ſummæ beneuolẽtiæ ſpecimẽ dedit, palã teſtatus, toto regno eos eſſe reduces non ſolũ cupere, ſed eorum opera vti velle. Ignatio dat in mandatis, vt Lutetiæ cũ Cotoneo eum adeat, nec ſolum leni alloquio, ſed quẽlibet cõplexu dignatus eſt. Non tã Metenſis propugnaculi deditio, Regem illuc proficiſci cõpulit (nã eius aduentũ præceſſerat, qua peracta nihil vltra illũ progredi neceſſe fuit) quã componẽdę controuerſię, pro Argentoratẽſi Epiſcopatu, inter æmulos Lotharingum Cardinalem, & Brandeburgenſem Principẽ, Lotharingus, de more & ritu impetrandorum ſacerdotiorũ, pontificio diplomate infulis donatus erat, Brandeburgenſis à ciuibus Argẽtorati, inſolenti more apud Orthodoxos, ſed inuecto ex Auguſtana confeſſione, poſt repudiũ Eccleſiæ Rom. à pluribus Germaniæ vr-

Reſponſum Regis ad Ignatianos.

bibus. Ciues in Brandeburgensem procliues, tũ fauore quã profitebatur Augustanæ confessionis, tũ odio Lotharingi, cũ quo ob fines non semel contenderunt. In hoc potior Lotharingo ciuiũ cãdidatus, quod re ipsa prouẽtus Episcopales, atque omnia iura perciperet, Lotharingus non ferens hanc iniuriã, armis ius suũ, infulasque neglectas vlcisci, quãdoquidẽ aliter non posset statuit. iam ille cõscripserat exercitum, & res ad præsens bellũ spectabat, Brandeburgensis de componenda controuersia Regẽ rogatũ Lutetiam venerat, qui habito colloquio ad Fanũ Germani, vtrique (si annuerent) arbitrum fore erat pollicitus. Ille ergo adhibitis ad consortium arbitrij Archiepiscopi Treuirensis legato, Lanthgrauio Hesso, & Duce Bipontino, mediis amicis inter vtrũq; bipartito Episcopali prouẽtu, ex præscriptis limitibus vicissim, vt quiescerent edicit. Dum Lutetiã redeunt Rex & Augusta, per Nanceium diuertunt, sororem principesque Lotharingos inuisuri. Ignatiani Regiæ pollicitationis memores, dum incalescit ferrum, quod vulgò dicunt tundendũ, cunctatione iã nõ opus esse cogitãt, adsunt, rogant, vrgẽt, per se & suos, Frõto-duceus, Richom⁹, apologeticis libellis, de obiectis criminibus sodalitium expiant, quàm sint regno necessarij ad pubis Christianæ educationem, stirpitusq; auerruncandas hæreses, facundè prædicant. Pontificio Legato deprecatore vtuntur, nec parũ maturauit negotium, æmulorũq; furuas molitiones irritas fecit, Clemẽtis intercessio, cui Rex nihil vnquã negatũ esse

M.D. CIII.

Rex & Augusta per Lotharingiam redeunt.

Iesuitæ reditum in Galliam vrgent.

M.D. CIII.

In Ignatianos impediendi reditus aduersariæ rationes.

voluit, postliminio reuersuris plures obluctantur, vim Arresto & piramidi fieri, illis regno & vrbe receptis, exitij monumentum alto vertice fastigiatum & litteratum funditus diruendum, standum esse rebus iudicatis, nihil in illos incogitanter, inuidè maleuolè decretum, obelisco euerso S. Cons. labi & corruere, infirmatione rerum iudicatarum regna conuelli. Senatum Parisiensem, cæteris qui sunt in Gallia, antiquitate & dignitate antistare, cum ille olim vnus esset, à quo vniuersum regnum ius acciperet, atque hanc gloriam sibi priuatim vindicasse, vt ille solus parium Franciæ sit Senatus, isto ariete non modo pyramidem illam, flagitiorũ proscriptionis tabellariam, sed totam Palatij machinam concuti, ac longè plura aduersus Frontonis & Richominis suadam suadebantur, sed qui iuris & æqui animata lex est, vocalis & spirans Rex, vt vni priuatim reditum suum in Galliam Iesuitæ deberent, qua suprema est potestate edixit, vt Tholosæ, Auxis, apud Garites, Rhutenos, Burdigalæ, Petrogorij, Ratiasci, Turnoni Albenati, & Bitteris, vbi anteà precariò agebant, perpetuò, & quietè esse illis liceret: Diuioni præterea & Lugduni antiquas sedes repetere, & nouas Flexiæ instituere, vel in regia natalitia, in qua fœlicissimè Rex conceptus est, certis tamen legibns permissum est, videlicet nevlla parte regni collegia & sodalitates nouas, Rege inscio instituere possint, vt qui regnum incolunt Ignatiani, Rectores, prouinciales, præfecti, & quicunque rebus

Ratiascum Limoges.

Rex Henric. 4. Flexiæ oppido agri Andegau. conceptus.

Leges præscriptæ Ignatianis.

rebus suis præsunt, indigenæ sint, quemlibet exterum sine venia principis, ad publica munia sodalitij non asciscerent, si qui sint alienigenæ, intra trimestre regni finibus facesscerent. Auenionensem & Venciensem comitatum verbo; exterorum non comprehendi, vt ex sodalibus in aula vnus sit, qui apud Regem verbi diuini præco, de cæteris sponsor sit, quo internuncio & collocutore de sodalitiorum rebus Rex certior fiat, vt qui nunc agunt vel futuri sunt Iesuitæ, apud magistratum iureiurando se obstringant, nihil in regiam maiestatem, regni & pacis publicæ quietem molituros, cuius iurisiurandi formulas iuridici prætores ad Cancellarium mittant, qui iusiurandum detrectauerint, regno protinus extorres sint, vt Ignatiani, nullo discrimine votorum simplicium vel strictissimorum, nulla prædia censusque in regno emptione, donatione alioue titulo Rege inconsulto sibi asciscant, ius adeundi hæreditates, exemplo cæterorum monachorum non habeant. Sed his omnino exequantur, quantum ad abdicationem bonorum, qui tamen à sodalitio remissi fuerint, bona sua reposcendi ius habeant, accitorum in suam societatem res soli quas immobiles dicimus non assumant, sed ad agnatos & gentiles, vel ad eos quos testamento scripserint hæredes quibusue legauerint deueniant. Regni constitutionibus, iuridicorum decretis, edictis, ac foro sæculari, vt cæteri initiati & monachi obnoxij sint. In messem præsulum M.D.CIII.

M.D.CIII.

Capitulorum, paræciarum, academiarum, aliorumque monachorum falcem non immittant, nec inprisca & Gallicana iura nihil prorsus moliantur. Fas non sit illis concionari, parochos agere, sacramentorum mystica munia operari, ad exomologesim & synaxim aduenas, nisi à suis præsulibus rectoribusque dimissos excipere, idque strictè & *præscriptis* verbis obseruandum indicitur, in finibus Senatuum Tholosani, Burdegalensis, & Diuionensis, Flexiæ tamen & Lugduni operari sacra, & de more suo agere permissum est, vtque Rex illos amplissimo fœnore gratiarum cumularet, suos reditus censusque omni programmate fiscali, & pignoratione absoluit, hisque plenissimè fruisci in posterum liberum facit. Restituti suis penatibus ludisque litterariis, in præscriptis vrbibus, sensim se effundunt, inque dies vires capiũt, vt accepto & sanato vulnere vegetiores, dãno crescere, malis inualescere visi sint, vt cæsæ vites falce superflua ponũt, inque propagines fusius luxuriant, qua autem sunt inter mortales præcipua sagacitate, probatum faciunt quod vulgo dicitur, apprehensa gleba campum cedere, Ignatiani, tum sua tum Ædilum Decurionumque intercessione, Auarici Bithurigum, Rothomagi, Ambiani Rhedonib. antiqua musæa repetũt & noua condenda impetrant. Lutetiæ vero media Academia, non scholam Claro-montanam (vt quibus docere non sit permissum) sed sacrarium, & secessum seniorum, Ludouici in-

digetis titulo insignitum, Borbonij senioris Cardinalis sumptibus conditum repetunt, interea vt testatior sit omnibus, quantos alãt viros, quãto robori sint ad fidem Catholicam, seu propugnandam seu propagandam, in primaria suggesta Basilicarum, quos habent facundissimos præcones submittunt, Gontierum, Alexandrum, Macaltium, Latobastonum, Cotoneum, & cæteros primæ eloquentiæ, ille quem postremum recensendo facio, in concionibus primas sibi vindicauit, vir sedato ingenio, leni affatu & perquam suaui suada, orator quietus, aulæ ingeniis mirè aptus, ea pellacia dicendi Regem auribus vinctum trahit, nec tantum in rebus theologicis sapere visus est, sed vt audio, qua in eum Rex est propensione, intimis colloquiis adhibet: At nihil adeo eximium, quod liuor & procacia non appetant, pessimi ganeonum, & scurrarum, quibus sola Gallia infestatur, quos dicunt à pedibus, Cotoneum cauillo & conuiciis ex triuio assumptis appetiuerãt, Rex conuiciatores ad pœnam vocari, & vt in turma, singulorum noxa vix deprehenditur, cunctis abnuentibus, vniuersos flagris coercendos iubet, dant pœnas, ex ista fæce (vt coniicitur) aliquis audacior ad summum scelus, dubia luce sub noctem, Cotoneũ rhedavectum, tegumento coriaceo perfosso, mucrone circa occiput & humerum ferit. Indignitate facinoris Rex grauissimè commotus, de siccario curiosissimè inquiri iussit, sed nox furua, pedesq; à pedibus dictum, pœnę ad tẽpus subduxerũt,

M.D.CIII.

Elogium Phi. Cotonei.

Cotoneus à perdissequis proditoriè vulneratur.

M.D.CIII.

Nihil magis doluit Regi (qui proditorum & sicariorum vel à puero inexorabilis est vltor) quàm latere nocturnum percussorem, quem nox (quæ potissimum apta est sceleri) hùc vsque ignotum fecit, Cotoneo, Francici Præsulatus vberrimi infulas obtulit, quas priuato voto & lege Ignatiani instituti, perfractè recusauit despexitq;, quod tam *perditè*, nauibus atq; quadrigis huius æui homines ambiunt, vtque assequantur, nihil intentatum relinquunt, nec auro abstinent, S. Pontifex, purpuratorum Senatus, quique Ignatianæ sodalitatis caput est (generalem vocant) & toto orbe Christiano diffusi Iesuitæ, de summa beneuolentia & propensione in eos, Regi gratulatum mittunt, laudibus efferunt, vel hoc potissimum quod sua benefacta, præteritas inflictasque omnes perpessiones superarent, tamque effuso præconiorum fastigio Regem extollunt, vt nihil ad æternitatem illius desiderari possit, ita vt illi æquè ac illis, proscriptio ad summam gloriam cesserit. At Rex tota vita irrequietus, vt alter Hercules, quem vel in cunis monstra exagitarunt, nihil agere indocilis, cui vita in perpetuo motu est, vbi à lituo & tuba quiescit, munia pacis obit, animumque accingit ad fabriles operas, & Vrbis summa decora, Augustum vt nomine, sic fœlicitate imperandi æmulatus, (nisi quod Cæsar ille paccatum omninò imperium habuit) in hoc potissimùm, quod vt ille Romam ex lutea marmoream fecit, sic iste ipso situ & squallore ob-

M.D.CII.

ſitam Lutetiam, palatiis luculentam, & pene alteram ab antiqua fecit.

Obitus & mores Eliſabethæ.

Quarta Aprilis, viuere & imperare deſiit Eliſabetha, quæ tandiu muliebri & pacato Imperio Anglicano, Britãnicum regnum adminiſtrauit; vitæ ſeries quæ longua fuit, non vna rerum facie, facinora vltra fœminam latiorem paginam exigunt, Ex Anna Boullæna Henricus VIII. anno 1533. ſuſceperat, fonte luſtrico ablutam, coactis Londini procerum ordinibus, ablegata Maria, ex Catharina Hiſpanica priore nata, Eliſabethã regni hæredem pronunciat, iurare primores in verba illius exigente ſacrmaentum Canthuarienſi Archipræſule iuſſit. Henricus ille toties vxoratus, Annæ non ſolum pertæſus repudium miſit, ſed ne nouis nuptiis quas appetebat, moleſtiam aut negotium faceret, ſecuri percuſſit: tam cruentè ſoluto matrimonio, cum Iohanna Seimei copulatur, quæ illi Edouardum peperit, qui nouennis patri ſucceſſit, ac vicaria opera impubes per ſeptennium imperauit. Illo ſic tenello, vicariorum audacia, quos in religione nouitas ineſcauerat (nam Henric. pater Sedi Pontif. ſe ſubduxerat) nouantibus plurimum licuit, & penè orthodoxa extorris erat, illo ſublato, Maria quamuis paterni iudicij bruto & iniquo fulmine abdicata, vt quæ maior natu & ex iuſtis nuptiis, in regnum allecta eſt, adyta & aras priſcis ritibus reſtituit, æmulam habuit Ianam Sulfociam, quæ de regno illi cõtrouerſiam fecerat, tantumque potentiæ ſibi acciuerat,

Nata anno 1533. Henrico 8. patre matre Anna Boullæna.

Pronunciatur adhuc in cunis Regina.

Iana Sulfocia Regnum inuadit.

M.D.CIII.

vt cum auita religione Antistites, Flamines exulauerint, suffectis ad infulas & sacerdotia pseudo-pōtificibus zuinglianis, nam ab Heluetiis, tabifica illa dogmata trāsmisso Occeano insulam peruaserant, atque ita Sulfocia inualescebat, vt inclinante Maria, pro Regina haberetur. At tandem sortem variantibus superis, è regio solio ad ferale tabulatum & supplicium ducitur, suaque morte Mariam, & religionem antiquam, summa rerum perturbatione liberauit. Philippo, Cæsari Caroli V. filio nubit, atq; auersantibus coniugium pluribus, in suspicionem venit Elisabetha concitati tumultus, & affectati regni, suasumque Mariæ, ne in eam mitior esset, quàm in Sulfociam, quæ cum idem ausa esset facinus, pari exitio esse adæquandam, iamque securis ceruici imminebat, cū intercessore Philippo, donata vita, custodiæ mācipatur Elisabetha, nihilominus haud quiescere potuit, totumq; quinquennium, quo imperauit Maria soror, crebris molitionibus, & factionum procellis irrequietum fecit. Maria vt ad metam æui se deductam, ineluctabili morbo præsensit, ore suo Elisabethā sororem regni hęredem pronunciat, mittitque nūciatum & rogatum, vt restitutam auitam religionem in Anglia, rursus opprimi & exulare non sineret, vtque creditoribus qui laborantem ære suo iuuissent, nomina persolueret, vtriusq; fidem dat Elisabetha, & pro opportunitate temporis, donec regni ineuntis primordia firmasset, orthodoxam egregiè simulat, cum re vera externis ritibus & fronti, dissentire animus,

Capite damnatur Sulfocia.

hoc fuco illuſit Catholicis, regium diadema de more Anglicano ſuſcipit, auguratione Catholica inungitur, religionis auitæ cultum & columen ad aras iurat, cumq; hînc à Philippo Hiſpano Mariæ ſororis marito, illinc ab Henrico Valeſio 2. de nataliū defectu impeteretur, mittit Romam rogatum, vt ex iuſtis nuptiis nata, pontificio diplomate pronunciaretur, ille enim Henr. II. nurui Mariæ Stuartæ Scotorū Auguſtæ, Anglo-Britanicum regnū debitum contendebat, quod Eliſabetha ex inconceſſa copula genita eſſet. At Paulus 3. poſtulanti Eliſabethæ non indulſit, ne Clementis 7. decretū, de iniuſto irritoque cōiugio Hērici patris cum Anna Boullœna, irritum faceret, ille enim inceſtas & nefarias nuptias, in conſeſſu purpuratorum pronunciauerat, paſſa repulſam, ſenſim ſe Catholicis ritib. ſubducere, & noua moliri in religione cōſtituit. Philippus Hiſpanus, dolebat amiſſa cōiuge Maria, regni Anglici adminiſtrationē ſibi præreptā, patriiſq; legibus, vt externū regno faceſſere iuſsū, hoc ſibi ſolatij reliquum fecit, vt tacitis cōſiliis & molitionib. Eliſabethā, vt inceſtā, à regno abalienaret, illa verſipellis admodū, inſigniter cordata, & vt ex rebus geſtis liquet, nata ad imperium, non vltra tegēdas artes putauit, Anglicano obſequio in poſterum fraudandos Roma. Pontifici. qui tantillo diplomate, à probrô ſua natalia vindicare deſpexerint. Ergò illa regni coactis ordinibus, in publicis comitiis rerū myſticarum, æquè ac ſæculariū, paterna audacia ſummum imperiū ſibi arrogat, puduit mulierem

M.D.CIII.

Excludit penitus Anglia auitā religionem.

M.D.CIII.

quod pater & frater ausi fuerant caput Ecclesiæ se profiteri, abundè illi cautum esse, si nutu suo res Ecclesiasticas velut summa Antistita temperaret, tam pudendo & portentoso decreto Ecclesiastici audientes esse negát, nam quis mulierem de sacris & religiosis statuere ferat? cum neque apud Ægyptios, vlla mulier Deorum Dearumne sit sacerdos, putarunt enim sapientissimi hominum, sacerdotium esse virile munus, nec satis esse mundas mulieres ad ministeria Deorum. Anglicani qui obsequium detrectant, sacerdotiorum amissione, & diutinis carceribus afficiũtur. Nobilitas & plebs Anglicana, quæ in auita fide antiquabat, non æquanimiter res nouas in religione ferebat, vt frementes deliniret, inter Orthodoxos & nouatores dissertationem publicam indicit, vt exploratum fiat, cui postmodum religioni standum sit, sed rarò contigit ex argutationibus dissidia huiuscemodi componi, quin potius non aliter quàm cote, obtusi mucrones acuũtur vel ex silicum collisione, scintillæ ingens daturæ incendium erumpunt, ingenia vtrinque exasperantur, protestantibus commentitiam & nuperam religionem propugnantibus, orthodoxis verò auitam & gentilitiam retinentibus. Cordatioribus præsulum Anglicanorum, qui colloquio interfuerunt, visum fuit, Elisabetham sacris deuotionibus, coetu Christianorũ submouendam, aliis arbitrios summi Pontificis tam arduum negotium relinquendũ, Elisabethæ hînc Comes Aron-

Elisabetha sacris vult præsse.

delius, illinc Dux Nortpholcius, vterque seorsum spe nuptiarum blandiuntur, aliundè ingentibus donis illa, regni proceres & magistratus in sua vota pronos facit, quos nullo lenocinio demereri & expugnare potuit, Antistites sacerdotesque, atque inter ipsos primariũ Eborascensem Archip. præsulem infulis sacerdotiisque exutos, regni finibus excedere iubet, cum his religio exulat, & secum regno patrios Deos, & ritus vix vnquam redituros, vt olim Troes Ilio exusto suos Penates exportant, nec iam clandestinis molitionibus, sed totius pudoris pietatisque euulsis repagulis, vi aperta priscus mos colendi abrogatur, edito programmâte, quo districtè vetitũ, indictione grauissimarũ mulctarũ, ne quis in posterum ex Ecclesiæ Rom. ritibus, sacra vel faciat vel audiat, non tamen stirpitus abrogatæ ceremoniæ, quandoquidem qui præficiuntur Ecclesiis, elogia & nomina præsulum, tyaras, & infulas, flamines stollas, in psallendo musicos numeros, & ex tubis symphoniam quos organa vocant, ac plura alia ex veteri instituto retinuerunt. At quæ vxoratos sacerdotes esse voluit, ipsa cõsortis impatiens, nulli nubere apud sed constituit, ne cum viro participaret imperium, admonita veteri dicto *nec tædas nec regna pares ferre.* tamen expectatione nuptiarum leniuit, atque eorum opera, vbi lubricum imperium firmauit, ludificauit omnes, ac tandem serior ætas, cani & rugæ spem riualibus ademerunt, Dux Andium qui postea Hen- M.D.CIII.

M.D.CIII.

ricus 3. frater Dux Alenconius, Elisabethæ coniugium expetiuere, sed Anglicani proceres Gallum & externũ principem iniquè ferentes, Elisabetham ab vtroque alienarunt, illa gloriata sæpius, se à Philippo Hispaniarum Rege expetitam, quem priuato odio, thalamo iugali dignari noluisset. Pius 5. vt hęreticam pontificiis diris deuouit, sed quas vt fulmen brutum despexit, & irrisit hoc cauillo, non habere tam longas manus Iouem Romanum, vt diuisam & tutã interiecto Oceano ferire posset. Iactabat votum perpetuæ continentiæ, & velle hunc mausoleo incidi titulum. *Iacet hîc Elisabetha, cui tota vita, quæ illi lõgæua fuit, virginitatis propositum placuit.* Motus ciuiles, & perduellium conatus summa indagine detectos, vltimo ferro vlta est, Mariam Stuartam gentilitiam, quæ ad eam profuga, & dilapsa ex custodia rebelliũ Scotorum, seu ad auxiliatricem & hospitalem agnatam confugerat, post diutinum carcerẽ incredibili feritate morte affecit, duo sacratissima inter homines, hospitiũ & affinitas, non deprecatoris Henr. 3. nõ Catharinę Mediceæ intercessio, feralem securim à regia ceruice depellere potuerunt, ex illa carnificina (parcite si verbum æquat facinus) ingẽs odium omnium gentium sibi cõflauit. Oratione habita in funere Scoticæ Reginæ, in æde Lutetiana, Reginaldus Bælneus Archiepiscopus Bituricẽsis, ea voce scelus publicauit. Hinc seges nata poeticis ingeniis criminandi, deuouendique Elisabetham Iambis,

Titulus sepulchri quem Elisabetha sibi cõscripsit.

Guisiani gentilitij, populari aura quasi classico concitati ad vlciscendum, non inultum spondebant. Hispanus stupenda illa classe nauali, quę vel recitatione apparatus audientes terruit, manes Stuartæ vindicare parauerat: illam deiectam laceramque, Iacobus sextus peremptæ filius, littoribusque sparsos & mendicos, maternæ necis mente, sin minus facto, vltores excepit, iuuit hospitio, & ad reditum necessaria largitus est. Elisabetha tamen, perculsa horrore tanti facinoris, admonita præsenti Nemesi, quam testem in corpore gestabat, probrum tam indignæ cædis, in suos Senatores consultoresque reiiciebat, qui eam vt consciam Anglicanarũ factionum dãnauerant. At Elisabethã ream cognatæ cædis, vno verbo omnes peragunt, quod *hospitã* gẽtilem, vel olim bis reginam, etiam omnia quæ obiiciantur si molita fuisset, tædio tam diuturnæ captiuitatis, & ingenito amore libertatis recuperandæ excusandam: *nã quis* liber & sui iuris, nulli alieno addictus, vt inter mortales sunt, quos esse principes *Deus* voluit, vel accitis hostibus, ex captiuitate sese in libertatẽ nõ vindicet? quis Stuartam, profugã ad Anglicanam non excuset, si omnibus procellis turbinibusq; bellorũ ad se redimendã, Angliam concitare voluerit? feramus hostem & insidiatricem fuisse, tædium & indignitas diutini carceris, vel plæbeiã ad similia audendũ impulisset? sed potuit Anglicana, suo regno, suis finibus captiuam exturbare, vel naui lacera sine remige, velis & malo, eam vndis ventisq; cõmittere,

Classis Hispanica acta tempestatibus dissoluitur.

M.D.CIII.

ablegata, omnia illi tuta erant, quod æternæ laudis fuiſſet, parcere cognato ſanguini potuit, ſummis tamen Regibus Europæ deprecatoribus hanc clementiam negauit, regnare per ſtrictos mucrones & ſecures voluit, quod illi benè ceſſit, fortunatũ magis, quam laudandum. Britãnicum eſt de iugulatis hoſtibus triumphum agere. Viſam, inquit Flaccus, *Britanos hoſpitibus feros*, vt ſupra monuimus Philippum Hiſpaniæ regẽ, claſſe ſua per nauarchum Comitem Exeſſæ, in Gaditano freto multis incõmodis Anglicana affecerat, antea per Drachium rei nauticæ ſummum præfectum, Indicas exuuias ſæpe prædata fuit, cumque Philippo vitam ſeruatam deberet, quod eo deprecante, Maria ſorore eam ad pœnam depoſcente, ſecuri ſubducta fuiſſet, nihilominus erga eum, qui tam inſigni facinore illam deuinxerat, atrox & quod nũquam depoſuit odium concitauit, ita altè muliebrib. ingeniis odia inſidẽt, vt Philippo iniqua & infenſiſſima, ſic in Hẽricum 4. Galorum Regem propenſiſſima, quẽ milite, auro laborantẽ in primordiis regni opportunè iuuerat, illa quæ cæteros Europæ principes minus quam deceret obſeruabat, vnũ Henr. ſummopere coluit, & inclitis titulis affecit, alios præ ſeipſa longè habuit, tam excelſo ingenio linguarumq; exoticarum cognitione abſoluta, vt Latinè, Gallicè, Italicè, Hiſpanicè, Belgicè, Theutonicè pluribuſque exterarum gentium linguis loqueretur & ſcriberet, hoc vnum negauerat viragini natura, quod

Scientiſſima fuit Eliſabetha.

virum non fecit, verita forsan, ne si tale ingenium in marem incidisset, foret nocentius, seuerissimè cauit tota vita ne quis de successore sciscitaretur; ominosa est enim illa percõtatio, hînc sibi funus duci, atq; in suos annos inquiri principes suspicãtur: argutè enim roganti, quẽ esset successorẽ nominatura vel relictura? respõdit sibi rectè valẽti nullam adhuc incidisse cogitationẽ, de scribendo testamento: non obscurè tamen hæredem suum designauit, qui nunc fœliciter regno potitur, Iacobũ VI. Scotiæ regem, missis ad eum insignibus ordinis poplitarij, ab ipsa ferali morte Comitis Exessæ visa in dies morosior, pœnitentiæ internum vlcus alens, ac paulatim cum tabesceret, Consiliariorum præcipiti iudicio interemptum dolebat, cumque rogaretur, aliis sontibus veniã impertiri, de Comite seruando, nullum fuisse nec deprecatorẽ nec monitorẽ lugebat, hem? ô cæci Consiliarij, pro Comite nõ solũ, nõ rogastis, sed parcere affectãtẽ nõ tulistis? Vere ineunte de more suo sonipedi Cãtherio insidens, cũ esset venatũ egressa, in cõspectu fuit castrum, in quo Comes Exessæ expugnatus & captus fuerat, quæsiuit cuius esset: respõsum, Comitis, heu? Comitis, heu Comitis, inquit, mox equo dillapsa spiritu deficit, à pedisequis qui circunstabãt excipitur, & lecticæ imponitur, ex mœrore & pœnitẽtia indignãtis animi, vt cõiicere est, morbum contrahit, alui torminibus grauissimè conflictata, omnẽ esum & potum egerebat, per dies decem omninò insomnis M.D.CIII.

M.D.CIII.

hisq; intemperijs acta, vt plumas mollissimas, stragula, & quæcũque lectisternia non ferret, sed nullo loco quieta Comitis Essexæ manibus, hac voce sępius repetita parentabat, heu? Comes, eam biduò antequàm excederet, sermo defecit, vt à primoribus regni pro conclamata habita est, deliberatur de successore deligendo, aut potius agnoscendo. *Robertus* Cæcila obsignatas litteras ab Elisabetha, antequam decumberet, sibi concreditas, in publicis comitijs obtulit, resignatæ & perlectæ sũt, illis compertum, Iacobũ VI. Scotiæ Regem, vt qui oriundus esset ex Margaride Henrici 8. sorore, quæ ab Elisabetha Eduardi IV. filia genus ducebat, hæredem Regemq́; nuncupatũ. Illicò publico programmate Iacob. VI. Britanniæ Rex pronunciatur, regionatimq́; ac vicatim, per stationarios cursores, Anglicanorum procerum in hæc penè verba Sãctio mittitur. Nos ordines Angliæ, rebus mysticis ac sæcularibus prefecti, habitis comitijs cũ regni primoribus, nobilibus, Ædilibus, ciuibusque Londinensibus, regionumq́; Anglo-Britãnicarum vicarijs, vt constet omnibus, ad quem gentilitio & hæreditario iure regnũ pertineat, nos concordi suffragiorum cõspiratione, corde & ore assentientibus pronuntiamus, ad excelsissimum Iacobum VI. Scotiæ Regem, Angliæ & Hiberniæ regnum, fato Elisabethæ inclytæ memoriæ Reginæ nostræ, fœliciter trãsmissum, assertoremque religionis & fidei eum agnoscimus, cui perenni obsequio, fide perpetua, vt par est subditos, nos posterosque immortaliter deuinctos confitemur, illi pro-

Iacobus VI. regni hæres publicatur.

liqueregiæ numina propitia depoſcimus, vt lõga æuitate nobis fœlix imperet, qui ſãctioni ſubſcripſerãt, perẽniter obſeruandæ iureiurãdo ſe deuinxerũt, priuata ſponſione obſtati, hoſtes regni habituros expugnaturoſq; qui ſanctioni reclamarẽt, illicò citis itineribus per curſorẽ pegaſeũ, ad Regem mittitur, alto ſilentio noctis, boni pedis nuncius, Regiã Edimburgi acceſſit, ille gaudio præceps, non procraſtinandũ eſſe nũcium, nec Regis quieti vltra indulgendũ, excitandũ ſomno ad capeſſendũ regnũ, vt qui nunquã opportunius poſſet excitari, re audita ſtratis exilit, in genua pronus, vertice manibuſque ſurſum erectis, Deo grates agit, qui vel dormientib. cultoribus ſuis, inexpectata bona vltrò deferat, nihil illi auſpicatius cõtingere potuit, qui arcanis cõſiliis Eliſabethę, de regni ſucceſſione, ſẽper dubius fuit, ita enim trepidè, ne reuerẽter dicã, mulierẽ impotentẽ & ſuſpicacẽ verebatur, vt quos habuit Londini oratores, pluſquã eorũ ferret dignitas, coerciti ſint, vt nihil de hærede futuro quidquã ſiſcitari, aut liberius inquirere auſi vnquã fuerint, pars illa Britãniæ, quę olim Caledonia, nũc Scotia dicitur, populis bellicoſiſſimis, & ad omnes militię aſperitates induratis potẽtior, quam vectigalibus, tributis, alioq; annuo regũ cenſu, agri non ita vberes, vix tot alendis gentibus ſufficiũt, ita vt Scotia, indigenarũ copia laborare videatur, quod regẽ ęris egẽtẽ facit, nobiliũ eſt sũma & penè ęqua poteſtas, quib. ſi bellũ immineat, militem imperare, tributa & aurum non poſſit. Ea eſt rerum humanarum

Excitatur Rex vt de regno nũcium audiat.

Numini gratias agit Iacob.

M.D.CIII.

viciſſitudo, vt quæ mortalia ſunt quantumuis ardua, & in excelſo ſolio, cœlitum imperiis obnoxia ſint, & ab illis pendent. Anglia cor & medula inſulæ (quæ veteribus ab albeſcentibus ſcopulis, qui aditus & littora præcin gunt) olim dicta eſt, Iacobum ſpatiis iniquis concluſum, ad maiorem lucem & longè opulentius regnum euocat, ille ad ineunda noui imperij auſpicia, non vltra cunctandum putauit, nec ille plus quàm decem dies in Scotia moratus, vt de vicario regimine, deque migratione ſtatueret. At dum ille ſuæ natali Scotiæ, qua ſingulari eſt prudentia, omniumque diſciplinarum accurata cognitione, proſpicit, Anglos in Eliſabethæ exequiis, ſumptuque funeris ſtupendo occupatos, pollinctores, libitinarios, præfices, æneatores, tubicines videamus, operoſa res & longus ordo, vt qui vnã & alteram paginam ſibi vendicet. Eliſabetha vt viuere deſiit, & conclamata, recens funereo thoro componitur, vtque iam conſortium viuorum cadauer non tulit, ſyndone faſciiſque inuolutum, exanteratum, aromatibus conditur, icone ad ſimilitudinẽ viuentis ſuffecta, atque poſt viceſimum diem, gipſatum illud ſimulachrum, ſumma & incredibili pompa effertur, æmulatione quadam Catholicorũ funerum, inaurato Eſſedo, ſtragulis holoſericis inſtrato, quali victores & laureati deuehuntur, imponitur, fictile opus viuã proximè referebat, redimitam regio diademate, & dextera ſceptrum geſtantem, concolores infuſcato candore

Anglia olim Albion.

Funus Eliſabethæ.

M.D.CIII.

dorequadriiuges, epiphipiis pullatis velati, carpentum leniter trahebãt, illud præibant primores optimatesque regni, atrati omnes, insignia stemmata, vexillaque regni deorsum inuersa, regium simulachrum vtrinque sex Comites circumstabant, permistis domesticis & stipendiariis nobilibus. Insequebantur quos Angli vocant, Antistites suos, infulati vittatique quasi more Romano, sodalitia Ecclesiarum, Flaminesque taciti omnes, sine næniis & modulis, Londinensis Antistes Reginæ eleemosynarius, sigilli regij annulique custos, Cantuariensis Archiepiscopus, Caduceatores atque aliquot nobiles, candidis virgulis notabiles succedebãt, vltimũ ordinem funeris claudebat, Elisabethæ neptis Marchionissa Arbella, magno Quæstore Anglicano & Thallasiarcho vtrinque eam stipantibus, dehinc effusissimum agmen heroinarum, gynecæum mulierum & virginum, quas in famulitio Elisabetha habuit, amictæ omnes syrmatibus pullatis tallaribus terramque verrẽtibus, stipatorum satellitium atris chlamidibus, hastarum inuersis cuspidibus, vulgus submouebat, ne funeris ordo turbaretur: vbi ventum ad ædem *Vuestmontier*, feretrum bollosericis stragulis obductum, rheda depositum, crypta fornicata conditur, nullæ Deo & superis habitæ supplicationes, non tædæ, non funalia illuxere, cum prisca religione adytis arisque, condendorum corporum pij ritus exoleuere, qui Apostolis coëui sũt, virgini enim Christiparæ, toto orbe sparsi,

M.D. CIII.

in eius deliquio adfuere, hymnis migrantem in cœlos prosecuti sunt, si Nicephoro fidem habemus, D. Hieron. Paulam Eustochij matrem, Macrinamque soluto matrimonio dicatas mulieres, eo quem adhuc colimus more sepultas scribit, Eusebius Cōstantinum præeuntibus tædiferis, concinentibus lugubres hymnos flaminibus, conditum fuisse, author est tam priscæ fidei, vt omni exceptione maior sit, Iustinianus nouella 123. *cap.* 32. *districtè* vetat, sine crucis labaro, flaminibus numen propitiantibus, iusta persolui, D. Cyprianus sparsim suis opusculis, pro mortuis sacrificiū offerri iubet, pro lapsis & extra fidem functis vetat: sed Anglo-Britāni, calcatis patrum ritibus, ita sibi de salute cōfidunt, vt talibus manes non indigeant. Publica concione laudatúr Elisabetha, vitæ series, longæuitas ac fœlicitas Imperij prædicatur, inter cælites beata refertur, nouello Regi faustitas, religionis concordia, hostium pernicies, per præconem à numine efflagitantur, cineri non aliter propitiatum, quàm erogatione panni lugubris in egentium innumerabiles cateruas: Nec sola Anglia Elisabetham desiderauit, Maria Vngariæ & Bohemiæ regina, Caroli 5, Cæsaris filia ex Isabella Lusitanica, Maximil. 2 Cæsaris cōiunx, neptis & nurus Ferdinandi 1. Rodolp. 2. qui nunc regit Aquilas mater, longo æuo exhausta, in aula Valdoletana apud Philipp. 2. Hispaniarum Regem nepotem, placidè moritur, hærois inclitæ recordationis, pietatis stupendæ, numinis irrequieta cultrix, solitæ

Quàm veteres sint ritus funerū quos adhuc seruat Roma. Eccles.

Mors & elogium Mariæ Vngariæ & Bohemiæ Reginæ

M.D.CIII.

diluculo ad preces antelucanas surgere, corporis penè nullo cultu, vt quæ veste vix à plebeia discriminaretur, parca cibi & sõni, effusissima in egenos, quæ dote cassas puellas, nuptui collocare, viduas solari, iuuare tacitis erogationibus solebat, crebrà ad mensam & sacrũ epulum corporis dominici, cui de more erat, quotannis in cœna Domini, duodecim, egẽtiũ pedes, in pelui abluere, detergere, osculari, pascere, veste & stipe nõ exigua dimissos facerę, quotidianum illi erat, ex appositis ferculis, duo edulij opimi ad vinctos trãsmittere, atq; hac semita, sera in cœlũ progressa est: Vt iubar exoriẽs, noua luce mortales recreat, sic lugubres has nenias Iacobi aduentus discussit, ac longè ampliori cumulo lætitiæ Angliam beauit, in veteri cœnobio Chartusianorum (superest illud, mitioresq; Angli Gallicis nouatoribus, qui ab incendiis ruinisque sacrarũ ædium tẽperarũt) & paulò post in castro seu turre Londinensi, ex veteri instituto dies aliquot moratus, dũ Annæ coniugis, filiæ Dacorũ Regis, atq; primogeniti Vualiæ principis, aduentũ præstolatur: vbi aduenere, incredibili apparatu pompæ & publicæ ouationis Lõdinũ ingrediuntur, ac postridie, Iacob. & Augusta, Anglicano more inunguntur, nec enim cũ veteri religione, sacrũ hunc regiæ inaugurationis morem Angli exuerunt, ita vt qui psallentes vernaculè, & concionantes non audierit, stolla, infulis, sacris vestibus ab orthodoxis nõ dispares esse putet. At ineũtis regni primordia, acerrima lues Londini

Aduentus Iacobi in Angliam.

Regis Augustæ ac primogeniti Vualiæ principis in vrbẽ ingressus.

Vnctio Regis & Reginæ.

M. D. CIII.

& in vicinis oppidis & pagis, tanta mali sæuitia turbauit, vt nulla læthalior præsentiorque ad funera, & summam regni perniciem à multis annis bacchata sit, eo tamen delectu sæuiendi, vt nonnisi Anglos affecerit, nec enim ad finitimas gentes prorepsit, ita vt quadam intemperie syderum, huic insulæ hoc virus insederit, nō secus ac olim *sudor, qui propterea Anglicanus dictus est*, qui nō *nisi Anglos*, vel in turba alienigenarum appeteret, subduxit se regia familia presenti fato, & tam crebris quo Londinum perhorrescebat funeribus, diuertitque in salubria & amœna castra. Regi nouello, Europæ quotquot sunt Christiani Reges, ac principes, gratulatum mittunt. ipse Pontifex vltro misisset, nigentis vetus odium, & in Apostol. sedem dictæ voces, scriptionesque Lycambeæ, benè tamen sperātem de Iacobo, deterruissent, ita tamen sibi blandiebatur Clemens, vt ad obsequium Roma. sedis, aliquando rediturum sibi spem faceret, multa ad hanc fiduciam impellebant, fœda laniena optimæ parentis, quæ pro fidei orthodoxæ constantia impiè cæsa fuerit, literarum rerumque Theologicarum accurata cognitio, qua nouatorum præstigiæ, à veteri & vero cultu discriminari possunt, Anglorum qui antiquant in religione, nec numerus nec dignitas despicabilis, denique in eam spem se erigebat summus Pontifex, vt tādem post tot annos, Anglia auitā pietatem quasi postliminio ad se reuocaret: sed nec suæ expectationi, nec Catholicorum fiduciæ Iacobus

Lues tota Angliaacerrima.

Rex & Aula Londino discedunt.

M.D.CIII.

obsecundauit; seu quod animus dissentiret, seu quod recens accito principi, in auspiciis Imperij, nihil sit aduersus mores receptos moliendum, obstupuere omnes, tam pacata exordia apud gentem, quæ ad rebellandum procliuis est, quæque vix vllum Regem initio quietum reliquit, & vereor ne blandiẽs aura illa, in tempestatem proximè abeat: Orthodoxi antea, Isabella sæiuente, cryptis & latibulis abditi, liberius in lucem se dedunt, & de non satis perspecta mẽte nouelli principis, animos sumentes, ab eo auitæ religionis liberum cultum, supplice libello deposcunt, Audite in hunc propè sensum sic deprecantes: Maiestas tua regia, ex Bibliis (ô Rex) didicit, cum Israeliticæ tribus, indictionibus pressurisque leuari à Roboano toties postulassent, Rex ille impuberum iuniorũque consiliis, ab eorum postulatis vbi auersus factus est, ab illo subita defectio decem tribuum, quę alium qui populi ærumnis ęquior esset, sibi delegerunt. Quod si Isacidæ, ad leuandam sarcinam rerum sæcularium, quibus premebantur, ita anxiè vel mutatis dominis, vindicias libertatis prosequuti sunt, & ob negatum populo leuamentum, regno abdicatus sit, animis nostris ea insidet opinio, probro aut noxæ tribui nõ posse, si nos qui tui clientes vectigalesque sumus, Anglicani Orthodoxæ fidei tenaces, Israelitica quacũque tribu, atque duriori sorte acerbius oppressi, si (in quam) tot ærumnarum, quas proscripti, damnati, adẽptis bonis, libertate amissa, sub

Catholicorũ Anglo-Britanorum ad Iacob. libellus supplex.

M. D. CIII

Elisabetha tot annis immisericorditer perpessi sumus, aliquod laxamentum poscimus, obsequiosè, nec vt illi ceruicosi Isacidæ, minaciter, vi armorum, non ferociente animo, sed prona ceruice, demissi in genua, submissa oratione, de patrum fide & auito cultu *caueri* nobis poscimus, quidquid statueris ęquum, & quod decreuerit tua lenitas, pro *summa lege* nobis erit, quotquot *supplices adsumus*, eam colimus retinemusque religionem, *quæ* coëua Apostolis, & vna ad salutem via est, quæ diuinis oraculis vna consentanea, qua olim illustrata omnis hæc Britannia, & quæ latè adiacent tuo imperio ditiones, gentilitatis discussis nebulis & erroribus, veram lucem Iesum Christum agnouit, eam (inquam) religionem colimus, quam antecessores tui, vtriusque regni inuictissimi & potentissimi Reges, atque ipsa immortalis memoriæ, beata illa tua parens, propter quam indiges facta est, & cælitum addita cœtibus, obnixè nunquã ab amplexa deuii coluerũt, nos priscæ religionis cultus exules, proscriptos, bonis honoribusque exutos fecit, tot cladibus tandiu affecti fuimus, quod eam eiurare animus horruerit, in qua Christo regenerati fuimus, adoleuimus, consenuimus, atque in *ipsa*, quæ nuper fato functa est Elisabetha, *sacro* fonte abluta fuit, adulta, cumque in regnum accita fuit, de ea colenda & obseruanda fide iusserat. At quæcumque in nos, hoc vno nomine immaniter decreuit, ab exteris principibus, gentibusque Christianis summæ im-

pietati, ignominiæ & sæuitiæ deputata sunt, M. D. CIII.
& exilia feritate, ingens illa sibi odium & probrum, quique atrocium edictorum suasores illi & conscriptores fuere, toto orbe conflauerunt, quorum ita illos puduit, vt perperam & crudeliter iussa & facta, tecta esse voluerint, omnique arte & opera enixi sunt, ne ad exteras gentes fama erumperet, hoc adhibito fuco, vt non odio religionis, sed ad vlciscendas proditiones, in nos ita inclementer animaduersum fuisse prædicauerint. hinc toto regno intestina odia, & dissidia exorta sunt, quæ infecta & inulta haud fuissent, nisi à tua lenitate malis nostris expectata remedia vim inhibuissent. hac grauissima seruitute, hac sarcina ingentium malorum, quæ sub Elisabetha exantlauimus, à tua clementia leuari suppliciter deposcimus, vt abrogatis muliebris sæuitiæ decretis, in posterum te fælicius mitiusque imperante, auita sacra operari nos Catholici securè valeamus, tua quæ summa est prudentia nouit, quam anhelanti animo, suspirantibus præcordiis, nec siccis oculis, in his pressuris ad auram tuæ lenitatis accedimus, non insolens illa quiritatio Christianorum, etiam apud ethnicos Cæsares, qui vicem eorum miserati, summa gloria & incremento rerum prosperè gestarum, illis hoc ipsum non semel annuerunt, nec ipse barbarus Bysantini Imperij inuasor, in suburbana vrbe, Christianis suos ritus, priua-

M.D.C.III. tim habitos, non aras, non adyta inuidet, Auguſtus, cæterique Germaniæ principes, numinis colendi libertatem, diuturnæ & per tot annos interruptæ pacis vinculum eſſe putant. tam iuſtæ deprecationis repulſa, multorum auerſos animos faciet, nec *aliunde* ſub Eliſabetha exorti ſunt motus, omnium enim ærumnarum duriſſimum eſt *iugum, religionem nollentibus imperari*, nec *vis vlla* toleranda minus, quàm quæ animis, vt *inuita* & auerſa credant, infertur, nec defuit inter plurimos audentior aliquis, qui tot malis impar, ruptis patientiæ obicibus, mortem vltrò ſibi oppetendam, vel per exquiſitiſſimos cruciatus, potius quàm in tot preſſuris vitam longiorem elegerit. tam ferales auſus conatuſque auertere potes, ſi colendæ nobis auitæ religionis veniam feceris, vnde ad immortalitatem gloriæ tuæ non parua acceſſio fiet, tibique vni nos noſtrique poſteri, hoc ſingulare bonum acceptum perpetuò referemus: eam religionem profitendi gratiam petimus, quam à Doualdo (qui primus tinctus Chriſto nomen dedit) omnes qui Britanniæ imperarunt Reges, atque tua quæ indigetum faſtis addita eſt parens, ſummo conſenſu & obſeruãtia coluerũt, quæ vetuſtate, doctrina non maculoſa & verſatili, omniumq; virtutũ cumulo cõmendatur, quam Cæſares Chriſtianiſſimi, aduerſus inſultantium tyrãnorũ procellas propugnarunt, martyrũ innumerabiles catervæ, sãguine ſuo adhuc pubeſcẽtem irrigarũt ſummi Antiſtites teſtimoniis, virgi-

votiuæ, continentiæ candidiſſimis floſculis decorarunt, quæ iuri naturæ, Prophetarum vaticiniis, Euangelicis præceptis, verbo diuino, & Chriſti oraculis vna inter varias & commentitias conſentanea eſt, huius colendæ religionis, etſi minus eam probaueris, veniam indulge. At Catholici Anglicani non ita ſibi æquanimem, & propitium Regem experti ſunt, liberioris ſtili mucrone exaſperatus fuit, ſurda tamen aure loquendi ſpicula præteriit, & offenſam cōdonauit, verba enim libelli, non tam ſupplicia quàm minacia viſa ſunt. At fruſtra illud expectauerant, ab eo qui à puero aduerſæ religioni innutritus ſit, qui è ſinu matris Catholicæ auulſus, à Buchanano acerrimo hoſte & ſcriptore in orthodoxos, pontificiæ odium cum diſciplinis didicit, quamquam ſuaptè Iacobus à præſtigiis ſuorum Puritanorum auerſiſſimus ſit, vrbanis moribus, ſed mentem eam induerat, vt in primordiis noui regni, religionem mutare, nec ſecurum, nec forte regiæ celſitudini ſatis decorũ crediderit. Longè igitur alium, quàm ſibi finxerant Catholici, ſe profeſſus eſt, editis fidei articulis, quibus preter baptiſmum & cœnam Dominicam, nō alia eſſe ſacramenta confitetur, cætera quæ in vſu ſunt Catholicis, quamuis æqueua Apoſtolis (vt D. Iacobus, vnctionem infirmorum liquidò aſtruit) nupera & cōmentitia contendit, Liturgiæ imprecatur, pontificios ritus & priſca dogmata execratur, antiqua patrum decreta, ac ſynodi Tridentinæ, vt mendoſa & exitialia explodit,

M.D.CIII.

M.D. CIII.

Institutio Iacobi regis ad filium.

atque vbi acerbius calamum distrinxit, parenesi illa & institutione ad primogenitum, (sane quo ad sæculi mores & imperandi optimum modum luculenta & insigni) ad Anglicanæ religionis constantiam cohortatur, disparis cultus vxorem non esse ducendam suadet, denique eius ingenium & mores ita format, vt cui religioni assueuerit, *tenax hæreat*, nullaque de causa repudium mittat, in cæteris quæ ad rectè probéque viuendum in politico regimine, aureum est opusculum, quod Xenophontis Cyropediam, vel Leonis Imperatoris, de Augustulorum educatione institutũ adæquat. Est enim Iacobus 6. vtraq; oratione politissimus scriptor, qui pugnatam fœliciter à Christianis pugnã ad Nicopolim, ex Salustij Bartassij vernacula poesi, Epico opere latinè expressit, nec Buchanano cui in disciplinam datus est, inferiora scripsit, ac nulli Virgilianum illud magis conuenit quàm Iacobo 6.

Elogiũ Iacob. à singulari eruditione.

Qui Geticum moderatur Apolline Martem.

Educationis pubis regiæ, gemmam illam ita abditè seruari voluit, inuiditque posteris, vt in vulgus non exituram à Typographo vel iureiurando exegerit, sed fax etiam sub conditorio nequit celari, fulgor per rimas se dat foris, quod liberis (vt peculiare animi paterni symbolum) priuatum & singulare esse voluit, intimi lararij rupta custodia, tenebris indignantibus lucem affectat, fit publicum & non vna lingua pluries prælis mandatur.

Institutio de regia prolis educatione publicatur variis linguis

Vbi Iacobus Bethonius, apud Scotos per

lustri gente ortus, Glacuacensis Archiep. à duodequadraginta annis Mariæ Stuartæ & Iacobi filij in Gallia fida legatione defunctus, vita defungitur, vbi de obitu Anglicanæ audiuit, ille plenus dierum voti compos, Simeonis cantico exultationem testatus, è strato se erigẽs, in cælum conuersus, in has voces prorupit, Tãdem me summe Deus postremo voto beasti, qui morituro hoc tribueris solatium, vt Iacobum audiam, vniuersa cõsensione ordinum, vel supremo iudicio illius, cæde materna ęternũ infamatæ, & cuius nunc apud Deum reposcentem dat pœnas, ad auitum regnum, nihil minus cogitantem euexeris, ô si à morbo tantillum recreari daretur quantumuis senex, quàm lubens ipse Oceani iactationem & nauseam quæq; pelago insunt discrimina subirem, summum est votorum, videre, alloqui, videre (inquam) quem nõ nisi pictum vnquam licuit venerari, cuius toties simulachrum in penititiore larario, seu præsentem tatus colui, Hęc & plura triduò quàm migraret Bethonius, me conscio & audientę regis, gentisque suæ amãtissimus, præ gaudio vbertim fluentibus lachrimis elloquebatur.

Obitus Iacob. Bethonij Scotorũ Regis veterani legati.

Sed satis rebus Anglicanis indultũ, rursus & toties, me Ostẽda ad sua castra reuocat. Albertus, nauium Hollandicarũ quotidiano itu & reditu, vt illã recreari animaduertit, ex annonariis & auxiliaribus, intercipiendas aliquot statuit, Maio desinente, Ferdericũ Spinolam, cum octo triremibus, & quatuor maioribus celocibus, ex Sclusa huius oræ vrbe

M.D.CIII.

non despicabili, in altum progredi iubet. Hollandici nautæ, vt vento & fluctu obsecundantibus ad inuadendas triremes, vt se superiores putarunt ex anchoris naues soluunt, passisque velis pelago se credunt, sed ita repente trenquillum mare, vt vix aura carbasa moueret, Spinola vt pontum & resides fluctus, operam sibi dare vidit, bipartitis triremibus, Batauas naues fortiter inuadit, secunda tamen post prætoriam validè impellitur, atque ipse nauarchus Spinola lethaliter globo concutitur, aliæ triremes vlcisci parant, sed non leuiori exitio tormentis laceræ, vnde soluerant ad portum Sclusæ se recipiunt.

Triremes Hispanicæ pessimè habita à nauibus Hollandicis.

Amato Brotheo flamini, in magno consilio vadimonium dicitur, ab ordine & conuentu Altisiodorensium Chirurgorum, ne in posterum fractis, luxatis, aliisue immedicabiliter laborantibus & conclamatis mederetur. Fran. Iolitus & Petr. Bernagius, ille pro regio tonsore & chyrurgo, iste pro sodalitio Chyrurgorum, homini probrum dabant, quod secaret, vreret, vetitamque artem synodalibus Pontificiisque decretis exerceret, nec immeritò sacrificulis vetitam, quod ab humano sanguine eliciendo, in curandis morbis temperari non possit, hominem vulnerarium, cruenta manu, aris aditisque ritè dimoueri, quod ab Ethnicis religiosè obseruatum, siquidem, post captam incensamque Troiam, multa cæde Graiorum Æneam pollutum, diuinus scriptor, Deos Penates gẽtilitiosque contrectare formidantem inducit.

Senatusconsul. prætorianum quo sacerdoti medicinam incruentè profiteri permissum.

Me Bello è tanto digressum, & cæde recenti
Attrectare nefas, donec me flumine viuo
Abluero.

Præterea hominem esse nullis præceptis imbutum, temerario vsu, nescio quibus amuletis forte adhibitis, deuotionibus, carminibus, & precum susurris, assuetum rusticis mederi, ex quibus nonnulli magis sorte quam arte, optima corporis indole & constitutione conualuerint, sed plures capitali inscitia necatos, contigisse paucorum sanitatem casu potius, quàm vlla peritia, vt olim quam non potuit arte, canis spumam exprimere pictor, proiecto indignanter incogitanterque penicillo, fortuna artem superante expressit. Iampridem Empiricos, Paracelsitas, circumforaneos, nebulones, girouagos, platearum obsessores vt præstigiatores, & salutis publicæ hostes, Senatusconsultis damnatos, vrbibus pagisque eiectos, ægrorum curatione districtissimè interdicta, solitos enim huiuscemodi nugiuendulos & impostores, animas negotiari, profiteri se Æsculapios, cum sicarij sint & homicidæ impudentissimi. Nulla enim ars est inconstantior, cum nulla sit fructuosior, & in hac sola euenit, vt cuicunque se medicum professo statim credatur, & sic (vt argutè Sydonius) *parum docti & satis seduli, languidos multos officiosissimè occidunt*, manes inferis, Plutoni vmbras, Libitinæ quæstum, præficis planctum, polinctoribus vnctiones, vespilonibus funera, sandapilis feretra, designatoribus ordines, tibicinibus nænias quotidie pa-

M.D.CIII.

rant. Plura adiiciebant, vt mysticum hominẽ ab ægrorum curationibus submouerent, ego verò sic clientem meum à probris conuitiisque tuebar. Nihil contra canones sanctionesque synodorum moliri, non vulnerarium, non sectorem, quod ipsis Chyrurgis peculiare est. Sic eos enim insectatur Plinius, & à sæuitia vrendi secandique, transiisse *nomen in carnificem*, & in tædium artem, *scalpello, nouacula*, vncis, harpaginibus, laminis candentibus non vti, non elicere cruorem, laniena assueta Chyrurgorum manus suas non fædari, habere puras & vacuas à cædibus, diuinitus illi insitam peritiam, qua ossa loco dimota, membra luxata restituit, neruis arteriisque punctim cæsis, vel contractis incruentè mederi, herbarum viribus fouere, mulcere, nunquam ferro & mucronibus, certare cum ægris quod solent Chyrurgi, ita vt cum ad eos cum tanta ferri officina, accedere videas, non ad amicos sanandos, sed ad iugulandos hostes proficisci putes, non fascinationibus precum, superstitionibus, aliisque maleficarum præstigiis vti, sanare manu vi occulta numinis, qua se præditum non diffitetur. nec supra fidem est, à Deo quibusdam vim quandam salutiferam infundi, tributum enim cælitus Francorum Regibus, vt strumarum fæditatem edacitatemque, solo tactu compescant & tollant, & septimo mari superstitibus fratribus, eandem vim inesse ferunt, & vsu compertum est, non quæstu mederi, nec ab ægris

Archiater Regis Christi Dulaurentius opus egregiũ de mirabili sanatione strumarum nuper edidit.

auariter ſtipem exigere, quod ſolent Chyrurgi, qui ære crumenas verius, quàm morbis corpora languentium exinaniunt. Decuriones Altiſiodorenſes liti interceſſerãt, vt olim ſeptem vrbes Graiæ Homerum, ſic illi Brothæum vt toti prouinciæ ſalutiferum vendicant. Petr. Camuſius qui pro his orabat, longo ordine medici ſacerdotis fidam gratuitãque operam, ſtupendas curationes hominum à Chyrurgis derelictorum, vel ab eis peius quàm à morbis affectorum (vt qui ipſis malis ſæuiores ſint,) enarrabat, intereſſe eorũ, noſſe quam probi & periti ſint, quibus ſe ſuoſque liberos in ægritudinibus committant. recenſebat ex priuatis teſtimoniis ſanatorum, quantos homines à faucibus lethi eripuiſſet, Ille dum tectum ſarciret à culmine, iſte ab arbore cum putator ramos decideret, dilapſus, lacer, & obtritus vterque membris luxatis, oſſibus ſtatione ſua ſemotis, diu à Chyrurgis ſe ludificatos diſtortoſque, à Brothæo vno mirificè, incruentè & gratuitò ſanatos fuiſſe, apud publicos ſcribas elogiis aſſerebant; Denique controuerſia glorioſo certamine, & ſudore forenſi diſcuſſa, togatorum Antiſtes, facundia, & ſupra omnem inuidiam probitate notiſſimus Hacquauillæus pronunciauit, Brotheo fas eſſe oſſibus dimotis, membris luxatis, neruis contractis, aut cæſim punctis ſine ferro mederi, Chyrurgica operatione, quæ ferro & vſtionibus exercetur, omnimodo prohibita.

M. D. CIII.

Andr. Hacquauillæus in magno Cõſilio primarius præſes.

M.D. CIII.

Marchio Rhoſnius regius orator ad Anglo Britannum regem mittitur.

Ad Iacobum vtriuſque citerioris Britanniæ Regem, Chriſtianiſſimus luculentam legationem adornat, Marchio Rhoſnius ſummum caput illius, cum numeroſiſſimo delectu nobilium, Caletum appulit. de aduentu Iacobus certior factus, duas ingentes naues ad itium portum præmittit, quibus ille cum commilitonibus deueheretur, Vicius Caleti præfectus, Gallicas naues in expedito habebat, Rhoſnius tamen Anglicanas non faſtidiuit, altera ſe vehendum dedit, inſequutæ Gallicæ cum vniuerſo comitatu, quo Gallia ab Anglia diſterminatur, non plus quàm octo horis continentem appulit. Prætoria nauis Gallica, vt exonerata fuit, nihil morata in anchoris reditum feſtinat. Marchioni Rhoſnio bombardæ emiſſo globo vale dicit, carbaſa explicat, vexillum erigit, Anglicanus nauclerus, homo ferox ipſo ſalo indignante indignantior, non ferens ſtemmata Gallica, ſolito iratior clamoſiorque, vt contrahantur iracundis nutibus lacertorumque contentionibus admonet, cùm intemperiis ſuis Gallos non audientes intellexit, homo præceps & turbinibus agitatior, machinę bruto fulmine Gallos terrefacit. Rhoſnius furentis naucleri tam ſubitam procellam grauiter tulit, & reuocauit ad animum, hominis dementiam iuſtius cauſſatus, quod ſe deuehendum Anglicanæ naui, poſthabitis Gallicis, concrediſſet, querelas nauſeantis animi non audit, aſſuetus mari & procellis, nec illis mitior, ac tandiu ferox & impacatus, quouſque Rhoſnius

Naucleri Anglici indignũ facinus.

M. D. CIII.

nius Gallico nauarchæ vexillum ſubmittere iuſſit, faſtu inſanientis Angli, Galli exaſperati, non diutius ferendam iniuriam inclamãt, Neptunum Anglicano non eſſe obnoxium, mare priuata dominia neſcire, nullis conſcribi finibus: nam vt priſcus ille,

Quid prohibetis aquas, vſus cõmunis aquarũ eſt.

Qui potentior ſit, pelagi habere imperium, Batavi, qui legationis Gallicæ cohoneſtandæ & amplificandæ cauſa, ſe adiunxerant, Anglo ſuam inſaniam exprobrant, proterue & intemperanter ab eo factum, qui potentiſſimi Regis oratori minus obſequens fuerit. Gallicæ genti ſine æmulis tributum eſſe, vt qua latè patet terra marique orbis, fas ſit ſua ſigna explicare vniuerſas gentes Chriſtianas in Turcicis ditionibus, ſub ſymbolo liliatiſque ſignis Galliæ tuto nauigare, Anglos, Hiſpanos, atque omne genus nauarchorum hac teſſera ſæpius, prædonum manus & ſeruitutem Mahometanam euaſiſſe. ne deinceps ſimilia vel deteriora obueniant, Gallus ab Anglo, viciſſim legem inter eos conſtitui rogat. ille offenſam naucleri, aſperis moribus excuſatam lenitamque deprecatur. Douuram vbi Rhoſnius delatus, ab vrbano prætore & Ædilibus inuiſitur, poſtridie cũ ſatellitio oppidanorum militum equeſtri itinere, Cõtraticum appetit, excipitur ſummis honoribus, præterea nihil: moris eſt enim exteris legatis, vbi in fines regnorum delati ſunt, viaticum epulumque perſolui, Anglus rogat proregem Rhoſniũ ne parcimoniæ aut decremẽto

Chriſtiani omnes ſub vexillis Frãcicis inditionibus Turcicis ſecure nauigant.

Querimonia Gallici oratoris de furẽte nauclero.

Rhoſnius Angliam ſubit.

M. D. CIII.

amicitiæ & arctiſſimi fœderis in Chriſtianiſſimum Regem, morē intermiſſum tribuat, id ab eo cautum, ne cęteri legati qui agminatim vndique gratulabundi appellebant, deſpectui haberent, ſi inempto epulo non æquarentur, Cydneus, regalibus liburnicis & lintribus, Rhoſniū per Tameſim fluuium, Londinū deuehit, expoſitus in ripā, cum comitatu à cimbis rhedas omnes conſcendunt inque palatia, ac foribus pręnotatis parata hoſpitia deducuntur. Robertus Cecila, Angliæ fidus æquè ac veteranus moderator, Rhoſnij de aduentu it gratulatum, Regem in ſyluas abiiſſe venatum, ipſo die tamen reducē ſpondet, primitias venationis Anglicanæ ceruum mittit, in craſtinum dicto vadimonio ad caſtrum de *Grenuich*, vbi Rhoſniū ad mutuos amplexus & colloquium pręſtolabatur, *illuc* cimbis deducitur, egreſſo it obuiam longus ordo gētilium nobilium, in triclinium deducitur tātiſper moraturus, donec Rex de aduentu certior fiat. illico magnus Anglię Cancellarius deducit, ſtabat Iacob⁹ in regio ſolio ſublimis, proregi Gallico aſſurgit, & altero gradu tabulati ad excipiendū ſe demittit, Rhoſniū ſingulari beneuolentia excipit, ille mādata ore compoſito, ſingulari ſed breui facundia, à quo miſſus eſſet exponit. cui Rex ex tēpore, nec meditata oratione quāuis noſtrate, infit Chriſtianiſſimi Regis in ſe propēſiſſimum animū agnoſcere, parē referre affectū, cum Scotia anguſtiorib⁹ terminis clauderetur, ſæpius teſtatū, acceſſione regni Anglicani veteranū amorē nō depoſuiſſe, Hērici IIII. inuictiſſimis armis eam ce-

Le milor Cydné.

Rhoſnius legationis mādata exponit

ferre gloriã, vt ad æmulandũ nullũ aliud exẽplum toto orbe luculẽtius existat, seriò loquuti, ad familiare colloquiũ diuertunt. Inquirit Anglus, quæ tamẽ probè nouerat, de Gallico statu, regia familia, priuatis studiis, Rhosnij rerũ benè gestarũ consiliis, nõ minimã partẽ tribuit: ille cõtra ad prudentiã & bellicas virtutes Regis Christianissimi, prospera fata & secundos euẽtus regerit. Anglus nonnulla de Põtifice Rom. interserit, visusq; in colloquẽdo ab eo alienus, quiq; de eo Romæ spem cõceptã, sit prope diẽ frustraturus, vt ex euentu perspectũ. altero cõsessu de fœdere renouãdo habita oratio, post triduũ Cecila sancitũ renouatumq; renunciat, nõ dissimilibus verbis. Anglũ Regẽ, non solũ prisca fœdera inita cũ Christianiss. Regibus redintegrare, sed arctiora, & magis peculiaria, vel ad nutũ Galliæ ini-turũ, interea strictissimæ amicitiæ nexu obuinctũ Regi & regno manere Rhosnius, nouis pactis ineundis operã dedisset, nisi per emunctores exploratũ habuisset, in cõsistorio Anglicano, plures esse qui Hispano fauerẽt peracto de legatione colloquio, Rex mẽsa Rhosniũ, & Bellomontanũ Comitẽ non semel dignatur, gazophylacij stupẽdis opib⁹ recreat⁹, primores regni illũ cõuiuiis & spectaculis excipiũt, nihilq; prætermissũ, ad sũma officia regiæ legationis, Rhosniũ Angl⁹ torq; & selectissimis margaritis honorificẽtissimè donatũ dimittit, vicinior Angliæ Austrius Legat⁹, Rhosniũ Lõdini anteuerterat, digniori legato locũ cedit, nõ tã officio quã sumpta opportunitate explorãdi, quid Gall⁹ suo ad Anglũ accessu

M. D.CIII.

Regis cum Rhosnio familiare colloquium.

M. D.CIII.

moueret & promoueret, vt qui Sole orienti, ſalubres auras & ſtillas mellis aerij decerpere volunt, ipſam lucem præueniunt: ſic concurſu facto, vndiquaque certant Chriſtiani principes, qui primi Iacobum ex nebulis Scotiæ, Anglicano regno illuceſcentem accedant. Harembergius Comes, legatus *Archiducis* Auſtrij, hunc potiſſimum mouet *lapidem*, vt rebellantibus Batauis non ſit auxilio, *ille ipſe* qui filio, non alendas eſſe factiones perduellium ſubditorũ, in præceptis politici regiminis dederit, adiicit legatus Auſtrius, Deum & Nemeſim par referre principibus, qui ferocibus populis auxiliãtur, vt ipſi ſimiliter ſuorũ populorũ in ſe ferociam & defectionẽ experiantur, Ethnico Cæſari, à Chriſtianis populis mutuatam hanc auream vocem, crebrò vſurpatam fuiſſe *Alteri nõ feceris, quod tibi fieri nõ vis*. Batauos ad fomentum defectionis, regionatim omnes principes in ſuum auxiliũ accinuiſſe, Henricũ III. tã iniuſtę cauſæ patrociniũ negaſſe, Eliſabethã magis odio priuato, quàm vlla ratione cũ perduellibus ſocia arma iunxiſſe, hoc illi ſemper fuiſſe damno, vt quę milite numeroſiſſimo, & ingenti ære mulctata fuerit, in tot bellorum exantlatis laboribus. Omne Belgium, ex materno genere, vt Caroli V. Cæſaris, Philippi II. fuit ſua peculiaris & auita hęreditas, ſic nunc eſt Archiducum iure ceſſo, & Auguſtæ Hiſpanicæ, ex pactis connubialibus dotalis facta eſt, Batauos non magis ipſo mari piraticam agere, quàm cum ipſi naturali ſuo principi, gẽtes ſuas, vrbes, oppida &c.

Omniũ principum ad Regem nouellũ crebræ legationes.

Legatus Hiſpano belgicus à Batauorum auxiliis dimouere nititur Anglum.

butaatque alia suæ ditionis præripiunt si priuatus in prædiũ vicini similia audeat, iure ciuili vt re aliena cedat, prætorem coacturum, quod legibus Bataui audientes non sint, non esse ferendum, nec iuuãdos aduersus suos naturales principes, quib⁹ omne ius in armis sit, Archiduces sua tantum reposcere, non cogitare de propagandis finibus, suis esse contentos, inuitos pugnare, pacẽ vel supplices ab indomitis ferocibusq; subditis petiisse, negasse perduelles, vel qui ex præscriptis à se tabulis, pacẽ ipsam & lõgiores inducias, procacia rebellionis fouẽdæ recusarunt. Sic Harembergius, contra æmuli, qui in regnis nihil aliud sciunt, quàm vicinorũ principũ odiis & mutuis dissidiis sua alere latrocinia, cũ Belga pacẽ dehortãtur, Batauos cõtundere fastũ Hispanicũ, si Archiduces pacato Belgio potiantur, in vicinos ausuros aliquid, Angliã & Scotiam vt propinquiores primis insultibus fore obuias, Batauiã instar esse priscę Carthaginis, quæ Romanorũ Pœnis insultantium malleus fuit, domitoresq; orbis Quirites, intra suos fines coercuit, Philippũ II. Batauis aduersis, licet toto orbe accitis virib⁹, frustra in Angliã arma mouisse, si cum Hispano quieti sint, affectati regni voto illũ citius potiturũ, in Belgicis tumultibus, pacẽ & securitatẽ Anglicanam sitam esse: At quid nõ dictũ scriptumue fuit, à turbidis ingeniis, vt Anglus in Austriacos, cum haberet auersum animũ, quẽ tenax odij habuit fouitq; ad vltimũ spiritũ Elisabetha. Sed vt vindicta muliebribus ingeniis im-

M. D. CIII.

Contraria molimina in legatum Albertiut à Batauorum fœdere Anglus non discedat.

M.D.CIII.

mortaliter inſidet, ſic virilibus innata ſtrenui-
tas, priſca odia amicitiis cõmutat. Iacobus VI
Regni hæres, nõ odiorũ nouercaliũ Eliſabe-
thæ, legato Auſtrio vtriuſq; gẽtis Anglicanæ
& Ibericæ cõmerciorum libertatẽ indulget:
interim auxilia fœderatarũ gentiũ non inter-
miſſurũ, donec apud vtroſq; de pace conſtet.
At dum lues grauiſſima toto regno graſſatur,
occulta inteſtinaq; & multò lethalior prodi-
torũ conſiliis, nouello Regi & familię inſidia-
tur: ferunt enim aliquot regni proceres, cogi-
taſſe de Marchioniſſa Arbella, in regnũ ſuffi-
ciẽda, Hiſpanicis auxiliis, ea lege vt Allobro-
gico Duci nuberet, à Catholicis hæc tentata

Prima coniuratio in Regẽ Angliæ.

molimina, vt exulẽ religionẽ reuocarẽt, ſed à
vero hæc eſſe aliena, quę paulò poſt cum Hiſ-
pano pax inſequuta eſt arguit. conſtãtior fa-
ma eſt, cõiurationi cauſã dediſſe contumaciã
aliquot Anglorum, qui in præfecturis fori &
militiæ, Scotos prælatos viderint, inter vtrã-
que enim gentẽ vetus odium & implacabile
interceſſit, atque inter eos Eliſabethæ ſtipa-

Coniurationis cauſaque fuerit.

torũ anteſignanus, nomine Rallek, indigna-
tus quod ſatellitij regalis dignitate amotus eſ-
ſet, prælato ſibi Scoto, ſtatuit vlciſci, ille intẽ-
periis actus, ſorori vltimũ vale dicit, rogatque
vt ſibi numẽ propitietur, illuc proficiſci vnde
non eſſet rediturus, nec lõgè progredi, vt qui
ad tria milliaria ab vrbe, vbi Rex morabatur,
pergeret: ſuſpicata eſt mulier, fratrem ad ſin-
gulare certamen proficiſci, gẽtiles veriti hoc
diſcrimen, ſiſtunt hominem, ſilcitantur quid
turbato animo moliatur, quò præceps feſti-

M.D. CIII.

net, cum quo congredi paret, ille facinus suũ detectum putans, vltrò omnem seriem insidiarum explicat, regiam cædẽ animo concepisse, quæ iam non esset infecta, si vis occulta numinis trepidãti vim nõ inhibuisset, ad hoc facinus adactũ odio Scoticæ gentis, & exauthoratione sua, Rex ab ipso cõfitente arcana coniurationis nosse voluit, conscij omnes in vincula cõiecti, non leui nota legatũ Harembergiũ initæ societatis asperserunt, ex cõsciis plures damnati, luere pœnas Anglicano more, hoc est, vt semiuiuis medium pectus, carnificis dolabra discecetur, & cor vi auulsum, eius cruore vultu fœdato in feralem piram proiiciatur. Georgius Brochius, & cum eo duo sacris initiati eo supplicio affecti sunt. Cobhanus, Grayus, & Marchanus iisdem pœnis addicti, nisi quod pro laqueo nobilitati datum est, vt ense capita demeterẽtur, præcordiis similiter auulsis exustisque, atque ipsa capita hastilibus præfixa, in Londinensi turre ostẽtarentur, Carnificinæ dicta dies, erectũ tabulatum, Marchanus primus ad pœnam vocatur, iuit intrepidè, & numẽ precatus genua & ceruicẽ inflectit, Rex in re ferali lusit, non morte sed metu contẽtus, proditores suos affecisse, stricta erat securis, & collo minax iam imminebat, cũ per summũ præfectũ ex priuata manu Regis, iubetur deligat⁹ ad palũ solui, & deduci in atriũ. Grayus simili terriculamẽto vinct⁹ dimittit genua, & se prębet secãdũ, iubetur itidẽ ex tabulato in atriũ deduci, idẽ de Cobhano peragitur, mox vt reducti ad tabulatum

Coniuratores ad pœnam damnati more Anglicano

Ex coniuratis nonnulli solo metu mortis affecti pœna eximuntur.

M. D. CIII.

Stnpẽda nec adhuc visa Regis lenitas.

tribus damnatis principis venia recitatur, qua apud vulgus & posteros, constare voluit lenitate sua incredibili, magnitudinẽ sceleris superasse, vincti qui se iamdudũ in peculio Libitinæ numerauerãt, stupore & silentio potius, quàm oratione, quæ plerumq; attonitos deficit (casus enim ingentes stupent, leues loquuntur) regiam clemẽtiam faucibus lethi erepti mirantur, atque sic Iacobus longè dissimili ingenio, primordia Regni auspicatus est, quam Elisabetha, ille enim teterrimũ facinus condonauit, illa nihil vel tantillum inultũ reliquit, vt magis timeri quã amari affectauerit. Anglia, ab orbe cõdito talem nullũ exemplum vidit, quo Rex plura odia, molimina & proditiones in posterum fregit, quàm acerbitate omniũ pœnarũ. sunt enim ingenia, quę nullis equuleis, ignibus & tortoribus cedant, mãsuetudine molliantur, & mitescant. Iacobus neminem habuit, ex Anglicis Regibus cuius simile factum æmularetur, ipse author sibi tã generosi facinoris, quod mirentur & imitentur posteri, vel cum summo fructu exemplum reliquit.

Austriaco legato succedit Hispanus, ille ipse Taxis, qui Veruineo fœderi interfuit, apud Iacobũ cõqueritur, minus propensum fuisse in Hispanũ, vbi Angliæ Rex factus sit, quàm cum Scotiæ regno potiretur, sex millibus scutorũ recens iuuisse Mauricium, rogat vt domum Scotos Anglosque reuocet, & perduellis populi nec auro, nec suis copiis non vltra alat ferociam, amicitiam tam potẽtissimi Regis eam esse, vt omnes Europę principes

M.D.CIII.

sedulo & officiosissimè ambierint, quod vltrò se Hispanus offerat, nō ideo esse despicabilē: cum Philippo 2. & Elisabetha vetus & acerrimum odium intercesisse, sed vtrique priuatum fuisse, cum mortuis illud sepultum, Reges cum aditione regiæ hæreditatis, antecessorum inimicitias non adire, non induere: quem obiiciunt æmuli, totius orbis subigendi ambitum, vetus esse commentum, cuius nulla tentauit primordia Philippus 2. quod si ea incessisset cupiditas, alieni inuadendi initium fecisset ab Italia, cuius caput & pedes, Mediolanum & Neapolim possidet, cum præter Venetos, nulli sint reguli pares eius viribus; ita tamen cum illis, vel qui vix biduani itineris dominio coercentur, moderatè & bona fide vixisse, vt nulli de finibus suis controuersiam fecerit, amicitiam Angli regis plurimi facere Hispanum regem, ad quam firmandam Taxis missus sit, atque ideo obsecrare ne Batauis rebellibus, aduersus suos principes legitimos sit auxiliator, Anglus contra retulit: cum Hispano ineundi fœderis desiderio plurimum teneri, Scotos stipendia facere Batauis, vt Heluetij promiscuè omnibus, vt in Scotia conscribat & mercede conducat militem Hispano liberum facere, vt Anglum Regem, Hollandicis ordinibus de iuuandis obstrictum teneri, quod illi multæ vrbes, ob magnitudinem æris mutui, quo illos Elisabetha deuinxit, oppignoratæ sint, necessitate priuata adigi, vt antiquis fœderatis regni auxilio sit, percupere tamen vt cum Hispano in gratiam redeant. Taxis pergit plura

Regis Angliæ ad legatum Hispanicum responsum.

M.D.CIII.

de potentia sui Regis magnificè loqui, qui si velit, coactis imperiorum viribus, in Batauos ruere, funditus eos deleturus sit, rogat Anglū vt proceres deligat, cum quibus de legatione agere possit. Præficitur huic negotio Cecila, qui limine primo, Hispano ineūdæ pacis spē omnem adimit, nisi cum fœderatis prouinciis negotium commune sit, Taxis Anglos stupēdis opibus regis sui, inescare laborat, vel magnis dispendiis pacem empturū simulat, Cecila, & qui secum adhibiti consilio mandati tabulas exigunt, ille non habere in expedito respondet, sed missum fuisse, ea sponsione vt pactis quæ iniuerit, fides nō abrogetur. Angli colloquutores, non tutum pluribus cum Hispano agere statuūt, ne exploratori arcana regni euulgasse viderētur. Taxis re infecta abiit, nisi quod nōnihil de rebus Anglicis subolfecit, tentauit vadū, triuit semitā, secuit glaciē, Connestabilis Castellę opus perficiet. Ille per Galliā in Belgium iter facit, quà progressus summis honoribus excipitur, Burdigalæ potissimum à prorege Marescallo Dornano, illi obuiā itū est, cum exquisitissimo delectu nobiliū cohortiū, Lutetiā vbi accessit minus reuerēter habitus, quod in toto comitatu, carris, impedimentis, ingentis auri sarcinis, nec equus aut iumentum esset, sed vniuersi mulis veherentur, atque hoc genere quadrupedum rhædæ & esseda traherentur, plebs demirata insolens spectaculum, cauillo illudens mulorum Legatum nuncupauit. Ille Regem it salutatum, stabat in larario, vbi admissus Co-

Aduentus in Galliam Cōnestabilis Castellæ dum pergit in Belgium.

M.D.C.III.

nestabilis inflexo ad humum poplite veneratur, sic demissum illicò Rex erigit, amplectitur comi alloquio demulcet, nonnihil de Hispani regis in eum affectu fœderisque sempiterno nexu profatur, cui Rex suas voces reddidit, testatus nihil officij & amicitiæ prętermissurum, quod ad Christiani orbis quietem & priuatum fœdus attineat, ille prouecta Bruma cum tempestiuè vesperasceret, à Rege digressus, in alteram Luparæ partem tædiferis præeuntibus, Augustam it salutatum, de regis in eum comitate, vt qui illi esset consanguineus, multa honorificentissimè prædicat, dehinc salutandi Delphini veniam petit, de cuius aduentu pusio præmonitus, cum Hispanum audiisset, suapte nullo impellente exclamat Hen? gladium porrigite, ita cum lacte & crepundiis infantes, mores gentium, odia & amores hauriunt. Connestabilis post triduum ad Albertum festinat, cum optatissimis sarcinis, in cuius comitatu octogenos mulos, auro abieginis capsis incluso, onustos numeraui. Rursus Dux Moises in Transiluania tumultus & bellum redintegrat, ex anni præteriti clade refecto exercitu, ille ineunte vere Tartarorum & Sarmatarum auctus copiis, Transyluaniam populabundus ingreditur, & à Cæsare aliquot indigenas deficientes ad sua signa reuocat, Albam Iuliam inuadit & expugnat, Georgius Bastius vicarius Cæsaris, militem & stipendium poscit, aduersus tātos

Connestabilis Regem salutat.

Delphini vix biennis ad vocem Hispani plu quā puerile facinus.

Res Transyluanica.

M.D.CIII.

Moisi insultus, Ratisbonæ habitis comitiis, magna vis pecuniæ Cęsari indicta est, vnde repentè militem cōscribit, mittitque ad Georgium, cui se adiungit nouus Dynasta Valachiæ, ac simul iunctis castris, in Moisem extemplo progrediuntur, fit pugna atrox, verso in fugam Moise & Tartaris, Cæsarei hostium centum circiter signis, atque ditibus & opimis exuuiis potiuntur. quô se receperat Moises, munitissimam arcem Georgius expugnare moliebatur, vt bis fugiens tertiò non pugnaret; sed angustæ res Pannoniæ aliò copias Cæsaris vocabant. Budæ commeatum Turcicum intercipere statuerat Georgius; sed per abrupta viarum, onerarios mulos & iumenta Barbari subduxerunt, non tamen sine ingenti clade & velitationibus, nam ad duo millia desiderati sunt.

Obitus Mahometes.

Paullò post Imperator Bysantinus, lue interiit, homo indomitæ feritatis & libidinis, vt qui ab internecione fratrum regnum sit auspicatus, quos nouendecim mantilibus collo innexis, suffocandos curauit, ita vxorius, pruriensq; venere, vt ne quod voluptatibus suis tempus subduceretur, hac ipsa titillatione scortandi lasciuiendique, indecorè sibi & rebus partis cum Christianis pacē inierit, nam ille ita otio & inertiæ deditus, vt æstuans vino, atque epulis distentus, in vastissimū ventris abdomen intumuerit. Paulò antea quam fatis concederet, ita comiter ad Christianiss. Regem scripserat, vt turcica ferocitas, nulli vnquam totius orbis principum, ita se demi-

M.D.CIII.

ſerit; peculiaribus enim titulis, elogiiſque luculẽtiſſimis & glorioſiſſimis eum afficiebat, & dignabatur, vt eum inter Chriſticolas Imperatorem ſummum & præcipuum vocaret, diſſidiorum inter Europeos arbitrum, quo vno moderatore & iudice, inter iurgãtes grauiſſimæ contentiones conticeſcerent, ſupremæ celſitudinis dominũ, opibus ſtupendum, quod ęmulantur omnes, bellicæ fortitudinis exemplum, Franciæ inuictiſſ. imperatorẽ, cui fortes exercitus, firmum Imperium, longos annos, vitæ fœlicẽ tranquillumque exitũ precabatur, de Anglo-Britannorum latrociniis, qui per maria ditionis Turcicæ, fœderati cum ſuis, Gallos & Venetos diripiebant, probrum longè à ſe depellit, ad Anglicanã graui expoſtulatione Eliſabetham conqueſtum, de ſuorum iniuriis, Thunetenſem proregẽ Muſtapham, & Solimanũ Baſciam Affricanum ſuo vicariatu abdicaſſe, quod vterque latrocinij piratici cum Anglis conſcius eſſet, & in prædæ conſortium veniret, in eorum vicem ſuffeciſſe Epirotam, qui fœderis & nominis Gallici, & dignitatis obſeruantiſſimus eſſet, non reſcribere, ad nouellum Angliæ Regem, quod ex celſitudine ſua non ſit, ſcribendi initium facere, quod ſi litteris ſuam amicitiam demereri velit, reſcripturum, vt tamen ſuos qui Libico mari, piraticam faciunt, & nauarchos expilant, quietos eſſe iubeat, per Aſſanũ Baſciam monuiſſe, ad Feſſanũ Regem reſcripſiſſe, ne in poſterũ Gallos, pro municipiis habeat, auctionibus & haſtæ ſubiaceat, tẽperet-

Littera Mahometis ad Reg. Chriſt.

Elogia tributa Henri. 4. ab Imp. Byſantino.

M.D.CIII.

que ab omni iniuria', lōgè alia plura sunt quibus liquet, quanta obseruantia Henricū IIII. colat Bysantinus Imperat. alioquin ceterorū Regum despector, quique omnes vel quorum potestas nobis stupori est, ita postremos habet, vt nec eorum nomina audire velit, ac ipsum Germaniæ Cæsarem, per despectū Viennæ regulum nuncupat. Veneti ratinullum tutius præsidium, quàm Rhetorum, quos habēt contreminos, vt si fortè soli appetantur, in propinquo sibi sint auxilia, annuente Rege Christian. fœdus percutiunt, Comes Fuentius minis & terrore irritum facere, omni arte molitur, si fecerint ferro & fame expugnaturos Rhętos minatur, pabulo commeatu & frumētatione & quod illis suauius, vino Insubriæ & Cisalpinæ regionis prohibiturum, ad deterrēdos à fœdere maxima illa, nec exquisita oratione opus erat, quandoquidem Rhætia Alpinis iugis circumsepta, agrū habet pumicosum, cum quo luctandum sit, qui ægrè aratro & vomere mansuescit, ideo neglectus & vbi ligones patitur, exili segete cultori iniqua est, ideo derelictus sterilescit, in caprino pecore omnis est vbertas, nec nisi comportato farre & vino vtūtur, plus tamē valuit apud Rhætos, ex fœdere Venetorū annuū vectigal, quā Fuentij terriculamētū, rati viā ferro sibi facturos, auro Veneto nō defuturam annonā, ergo percutitur fœdus præscriptis verbis, cuius pacta strictim delibare operæ preciū putaui: si milite Veneti indigeant, Rhætos ad sex millia præsidiarios spōdere, hac lege, vt tantū solo, non salo (vt quibus Nauma-

Fœdus inter Venetos & Rhætos.

Pacta fœderis Veneti cũ Rhætis.

chia est insolens) pugnaturi sint, & quia Gallicano fœdere regi Christianiss. si auxilia imperentur, millia sexdecim pugnatorum conscribere obnoxij sunt, si Gallus hunc illi numerum imperet, & tunc præsidiarij egeant Veneti, quatuor millia ad illos solummodo transmittentur, ne Rhetia exhausta tot emigratis militibus, ipsa ad suam salutem præsidiis vacua sit, & dum alios propugnat expugnata sit: vt conscriptus exercitus non lõgiore mora quàm decẽ dierum, intra fines Venetos se recipiat, cui menstruum stipẽdium, trigesimum intra quemque diem numeretur, solutis militia & domum remissis, trimestre stipendium ex integro persoluetur, si ipsi qui aliis militant Rhęti, bello premantur, ius erit reuocandi domum suos cõmilitones, vt suis ipsi auxilio sint, & à parentibus, liberis, penatibusque iniuriam propulsent, quod si propriis hostibus expugnandis impares sint, laborantibus omnem opem Veneti pollicentur: Cuiuscumque cultus viatoribus in ditionibus Venetis, tutum erit ire, redire, morari, mercari, ac vniuersa publicæ societatis munia agere, & à censoribus fidei Catholicæ securè erit, dummodo dissertationibus, argutationibusq; librisq; vetitis, & palam religionis nõ receptæ cultu abstineãt. Vicissim Rhæti & Veneti, per fines suos copiis ab vtraq; gẽte accitis, eaquę adhibebitur cautione, transitum sine fraude facient, vtraque gẽs hostibus itinera aditusque præcludet, & ad depellendos, ope mutua se iuuabit, in decẽnium fœdus huiuscemodi percutitur,

M.D. CIII.

fide data ab vtrisque dilapso renouatum iri, quinimo si altera gens alteri cõtrariam mentem non denuntiet, renouatum censebitur: fœdere isto, prioribus inter alias gentes ictis, nihil prorsus derogabitur. Plura sunt, quæ quod ad priuata commoda hominum in bello conductorum sint, prætermissa facio, nam quid iuuat nosse quanti prælientur, qua mercede locant, imo suas animas negotiantur, qui acuto ferro quæstum faciunt, cum obtuso & conuerso in ligones, terram quam nullã vel reluctantẽ habent, fulcare non possint.

Elogium & obitus Ian. Passeratij.

Ianus Passeratius, Rom. facundiæ regius professor, vigiliis & æuo confectus, moritur vir cuius gloriæ, nec præconium addere, nec liuor detrahere quidquam potest. Plauti & scriptorum melioris æui interpres fœlix, fidus restitutor, prosa & versu nedum Latinè, sed vernaculè elegans, vt opuscula soluta & vincta testantur. cęcitas quæ ex iugi lectura homini oborta est, ferias à publicis lectionibus fecit, de illa luculentam orationem habuit, quæ tota oculata est, & picta floribus, qua damnum lucis solatur. Mortui funus, non tam Libitinario apparatu, quàm litteratorum lugubri comitatu, conspicuum fuit. Ipsę sibi hoc epitaphium scripsit, quod marmore incisum, in æde Dominicanorum vbi conditus, legitur.

Hic situs, in parua Ianus Passertius vrna,
Ausonij doctor regius eloquij:
Discipuli memores, tumulo date serta magistri,
Vt vario florum munere vernet humus.

Hoc

M.D.CIII.

Hoc culta officio, mea molliter ossa quiescent,
Sint modo carminibus non onerata malis.
Veni, abij: Sic vos venistis, abibitis omnes.

Aliud.

Miseri beatus portus hic est corporis,
Commune tectum, turbidæ vitæ quies,
Nemo vndè aberrat, cæca sit licet via,
Egreditur vnde nullus, ingressus semel,
Necessitatis lege sed potentior,
Hinc Christus, inuictum vnus extulit pedem;
Ad astra functis liberum pandens iter,
Hac habito, clausus æterna domu,
Vbi opes auari conditæ Ditis iacent.
Qui sim viator quæris, ipse nescio,
Qui sis futurus, tu tamen per me scies,
Ego, tuque puluis, vmbra, & vmbræ somnium.
F. Iac. Memnius, Erri. fil. Ioa.
Iac. nepos supp. libell. in Reg.
Mag. discip. præcept. Cariss. hoc
Monum. de suo fieri cur.

Rex cum regionatim censores misisset, qui stirpe & natalibus nobiles, ab his qui falsis titulis commentitiam nobilitatem vsurparũt, discriminarent, cum de iure nobilitatis domino de *Blesneau*, qui domus de *Courtenay* caput est, apud supremos iuridicos vectigalium, controuersia moueretur, indignatus supra modum statum suum, gẽtisque Courtenayæ in dubium vocari, accitis gentilitiis & cognominibus familiæ, non modo se claræ stirpis, sed regiæ & quæ liliato stemmate fulgeret contendit, illi omnes non

Dni. de Courtenay se à Petro de France & Lud. Crasso oriundos contendunt.

M.D.CIII.

modo auitam nobilitatem tueri, sed à Rege supplicibus libellis deposcunt, vt sua familia tanquam palmes domus Franciæ, per masculos legitima successione descendens à Ludo. Crasso Francorum Rege, agnosceretur, sic vero seriem arboremque cognationis, in varias stirpes ramosque diffindebant vt Ludouicus Crassus ex nuptiis Alexiæ Sabaudiæ, sex mares genuisset fœminam vnam, quintum fuisse Petrum Franciæ, qui ex Isabella de Courtenay, primis nuptiis Petrũ de Courtenay Altisiodorensem Comitẽ, postea factum Bysantinum Imperat. & Robertum de Courtenay, Franciæ summum primicerium genuisset, ac longo anfractu genus suum diffusissimè explicabant, quod latissimè totius Orbis imperatorias regiasque domos, propinquitatibus propaginibusque compleuisset, nec dubitarunt picta tabula, seriatim gentem suam explicare, neue post tot sæcula, nouam fabulam confinxisse viderentur, Europeos omnes iuris vtriusque antecessores, ac etiã Theologiæ professores, Rom. academiæ, Parmẽsis, Ticinẽsis Bononensis Maceratensis, Pisanæ Friburgensis, Lipsensis, Basiliensis, Argentinensis & Hæildebergensis, consuluerunt, quorum responsa assertionesque, pro sua origine discuti petierunt, re adhuc infecta, quod vetustate sæculorum, silentio auorum proauorumque, qui propius à Ludouico Crasso descendentes, regiam stirpem contingebant, ius prætensum, obliteratum extinctumque videre-

tur. At non tam facilè regij ſanguinis principes deſignantur, quam olim Cæſares fato functi, Diui creabantur, quod multis ſæculis à Courtenays neglectum & intermiſſum, euigilatibus illis non ſtatim inconſultis comitiis expediri debet, ſed hac delibatione, nullius iuri detractum eſſe volo, pro more meo, quæ ſumma eſt cautio in Annalibus, iudicium hîc, nec alibi interpono, omnia alieni arbitrij ſint.

Qui anni dies nouiſſimus, fatalis & vltimus fuit Iano Adamo, Maguntinenſi Archipræſuli, Germaniæ primati, vni ex ſeptemuiris imperij: vbi conditus, de more capituli ſuffragiis Flaminum, non ſine ambitu & lucta potentiſſimorum æmulorum, Ioannes Schueicard alto ſanguine & ſtemmate, ad infulas & ſeptemuiratum delectus eſt. At quod huc vſque Germania, tot portentis opinionum variegata, germanam & priſcam fidem retinet; tribui oportet ſeptemuiris myſticis & infulatis, qui Cæſarem nouantem in religione nuſquam admiſerunt, quanquam proteſtantibus Saxone & Palatino obluctantibus, ità vt non iniq; ſit ferendum, ſi in Roma. Eccleſ. ſummis ſacerdotiis ſplēdor & poteſtas ſæcularium dignitatū adiuncta ſit, cum aduerſus Tyranos inuaſores, aliter ſe tueri non poſſit, & vi ipſa expugnādi ſint, quos non religio, non pietas tantillum comouent. Vniuerſa Germania, ſeptem habet Archipræſules, quibus Maguntinus antiſtat; illi ſubſunt Curienſis, Conſtantienſis,

Obitus Ioannis Adami Archiep. Maguntinenſis.

Archiep. moguntì primas eſt Germaniæ.

M.D.CIII.

Argentinensis, Spirensis Vormaciensis, Herbipolensis, Augustanus, Arestensis, Hildesheinensis, Baderbo nensis, Halbertatensis & Verdensis, infulis dedit initium sanctus Crescētius, coæuus Apostolis, vt quem diui Pauli tyronem & discipulum fuisse perhibent, qui profligata gentilitate, Germaniam Christo consecrauit. Electionis ritus delibare, non extra orbitam fuerit, moris est, post fato functum Archipræsulem, vt viduæ Ecclesiæ capitulum vices agat, curet prouentus, ex iuris pontificiis veteri cautione, quo indictum vt in vacantibus Ecclesiis, œconomi ponātur, sacri Flamines in Metropoli coacto cœtu, conclaue subeunt, varia studia, non aura pneumatis tantum aspirat, fauitoribus sortitio ambitur, nam vt suo sæculo conquerebatur Origines, sæpe clamoribus, aut gratia, aut præcio electio peragitur, exoleuit mos ille Apostolicus, quem sic Bernardus, ad clerum Senonensem præscribit, & ex antiquis patribus repetit, *indicate ieiunium, accersite Episcopos suffraganeos, assensum religiosorum, qui sunt in Episcopatu poscite, in commune tractate negotium*, tandem variantibus suffragiis, vrna sortitionis, in Soueicardum recidit, vbi renunciatus Antistes, à primario Episcopo ad aras deducitur, Ambrosiano cantico numini peraguntur gratiæ, plæbs exultat, optimates gratulantur electo, nihilominus priuatus agebat, donec Flamines breui chartula tesseram tradunt, ille pontificio & Cæsareo Oratoribus, summisq; Ger-

Cap. 4. de officio Iud. ordinarij.

maniæ principibus comitantibus, ad castrum pergit, fores pulsat, sibi aperiri poscit, præfectu rogat, quis sit, vnde missus, nec plura tradita chartula panduntur portæ, arx recluditur, supremo dynastæ assurgit præfectus, summis honoribus dignatur, machinæ lætum & geniale crepant: Germania in hoc potissimum laudanda, quod Maguntinensis, Coloniensis, Treuirensisque Ecclesiæ, nec à veteri ritu, nec electoratu defecerunt, atque ad illas supremas infulas, quæ cum imperio consortium habent, non assumuntur nisi contubernales, ex collegio Flaminum, quique sacerdotio probè defungãtur, à quo si deficiant, ius est abdicandi, vt non iampridem Coloniense capitulum, Gasparem Truchesium, Agripinensem Archipræsulem, nouãtem in religione, nuptiis Annæ Mansfeltiæ dedicatæ incestatum, infulis exauthorauit, illumque sic nefariè vxoratum, Protestantium præsidiis fultum, non semel collatis signis superauit, coegitque sacro & opimo prouentu omnibusque bonis exutum, cum monacha excuculata, infœlicem inopemque vitam agere. M.D.CIII.

RODOLPHI BOTEREI

M.D.CIIII.

IN MAGNO FRANCIÆ Consilio Aduocati,

Commentariorum de rebus toto penè orbe gestis,

LIBER VNDECIMVS.

Henrici 4. studia pacis.

VEL ipsa pace quiescere Henric. IIII. nescit, vbi à bello feriari datū, in otio negotiosus est, in labore illi quies, longè tamen alia studia pacis & belli, ferrum antea in gladios acutū, in vomeres & ligones hebescere cogit, vel si acuitur, nō nisi secādis marmoribus & quadratis saxis, quibus altas moles cælo attollit, & nouis operibus Lutetiam luculentam facit, ille qui in castris pernox & perdius erat, qui tandiu artes Vegetij exercuit, nunc totus in Victruuio est, tractat fabrilia, mente struit, quod artifex manu exequitur, non inani cogitatione, ad famæ longæuitatem, ædificia non parum conducere. Delibauimus supra Ignatianos, ad reditum

primam ſemitam triuiſſe, toties poſtulatum rogatumque toties, tandem enixè impetrarunt, indefeſſi ad rogandum homines, qui ſenſim lento progreſſu quæcumque ardua ſuperant, dura & adamantina quæcumque, alta & quæ ſperabantur perennia, molli & laneo ictu deiiciunt, vt ſtilicidium lapidem cauat, ex ſodalitiis veteranum in comitatu regis nomine Maium, diu deprecatorẽ habuerunt, ille ſenio non ferens aulam, vbi quieti redditus eſt, ſuccedunt vegetiores, Armandus, Alexander, & Cotoneus, nullus gratior illo, cuius lenis & facunda oratio nomen æquabat, aulam atque vniuerſam Lutetiam ad ſacras conciones trahebat, maiori fama inter Euangelicos præcones, quàm antea Cornelius Mutius, & Panigarolus apud Italos; verè ille Amphion, qui ſedatata oratione & miti alloquio, ad reficienda vetera & obſoleta, & ad condenda noua Muſæa, ſuo ſodalitio non ſolum ligna, cæmenta & lapides, ſed annuos vbereſque cenſus pellexit; Edictum enim de reuerſione Ignatianæ ſodalitatis, in Lugdunenſe, Diuionenſe, Rothomageũ, & Bituricenſe, Muſæum publicatur, Varanæus qua omnes ſciunt apud Regem gratia, huic ſodalitio, Flexiæ vel in ipſa Regia vbi parens Henr. IIII. fœcundata, nouas Athenas procurauit: At quis non ſtupeat rerum vices, nemo inſoleſcat ſecundis, nemo aduerſis frangatur, alternat fortuna ludum, eccè qui non iampridem regno eiecti, damnati, proſcripti, tabulis, marmoribus, ſaxis loquentibus, pro

M.D.CIV.

Cotonaus eloquentiſſimus inter ſodales Ieſuitas.

Edictum de reuerſione Ignatianorum.

Flexiæ nouũ muſæum Ieſuitis conditur.

M. D. CIV.

regni hostibus habiti, nonmodò redeunt in amissas & populares ædes, sed in regias sibi aditum faciũt: eccè enim vbi Rex conceptus, latium cedit Ignatianis, sic victi vincũt, proscripti reuertuntur, naufragi natant, sed vt nemo est per omnia fœlix, eo ipso tempore Veneti, & Heluetij priscæ fidei, finibus suis Iesuitas facescere cogunt, sic *varia studia* mortalium, vt in epulo nihil tam *dapsile*, opiparum & saliare, quod conuiuis omnibus sit ad palatum.

Rex in Regia Flexia conceptus.

Anno ineunte, podagra cepit tentare Regem, & irrequietum vel inuitè quiescere coegit, illa pedum torpedine vinctus, quod aucupio & venatui solebat, dat rebus consilio gerendis, luctatur cum morbo, & quanquam ægris pedibus, campos & circum affectat, oculatissimi Archiatrorum, in hoc genere mali cæcutiunt, nec dum ætas nostra eluctando medelam inuenit, vbi tantisper recreatus, Alexandrum extra nuptias natum, in militiam Rhodiensium cooptandum curat, solent Reges huiuscemodi liberos, vel ad opima sacerdotia, vel ad Rhodiorum sodalitium ablegare. At quamuis veteri decreto Fra. Hugonis Riuelli, Hierosolymitanæ militiæ summi magistri, vetitũ sit non nisi ex iustis nuptiis prognatos, ad equestre sodalitiũ admitti, tamen dynastarum regulorumq; filij eximuntur, quinimò Philipp. Villerius Villadamus, princeps Melitensis familiæ, ita Riuelli decretum temperauit, vt quamquam minus legitimis natalibus, si tamen claris &

Podagra Rex tentatur.

Decreta ordinis Melitensis.

heroicis sint progeniti, militiæ ascribi possunt, sic nostra memoria Henricus Engolismensis, Henrico II. extra coniugium prosatus, in hunc ordinem cooptatus. Itaque Rex Alexandrum tenellum, Augusta, principibus primoribusque aulæ inspectantibus, in Lutetiana æde Templariorum, (postquam eiecti, in quorum prædia & sacras opes suffecti sunt Rhodij) ad aras initiandum obtulit. Ille pusio, quod fando ad formulas votorum respondere haud posset, præibat Rex verbis, ac pro eo fideiussit, videlicet vt cum primùm adoleuerit, sciens ipse in verba militiæ, nuncupata votorum formula iuraret. M.D.CIV.

Paulò antea Mahometem sublatũ, filiumque primogenitum suo iussu suffocatum diximus, cui successit iunior Acmat annum decimum quartum agens, vel nondum adultus imperandi præclara initia dedit, qui missilibus, congiariis, aliisque donatiuis, Ianissariorũ, militumq; obsequia sibi officiosissimè deuinxit, & quamquam ille ferox, sapiens, qui res adeò turbidas inuenit, externo bello sibi abstinendũ, ad præsens conducibile putauit, donec ille cum imperio pubesceret & irroboraret, atq; auiæ æmulæ & consortis imperij occulta molimina comprimeret. At Persa cum Bysantino bellator perpetuus, ex æuo impuberi Othomanidæ, audendi in res Turcicas occasione capta, dum fidei dubios vicarios prouinciarum præsensit, Ægyptum stupendo exercitu ingreditur, Pharias vrbes & potissimum Babylonẽ, non tam machinis, *Acmat nouus Turcarum imperator.*

M.D.CIV. *Persa in Turcas.*

& vi aperta, quam lenocinio vitæ solutioris & fortunarum, atque illecebra Turcicæ seruitutis propulsandæ expugnare nititur, Taurim Persici regni Regiã, anteà sibi præreptam cum finitimis vrbibus & castris recipit, suisq; finibus Turcas longè depellit, nec tantum amissa repetit, sed aliena propriis adiecit, & quamuis Persa, ad verum nõ propius accedat quam Turcæ, tamen inter vtrosque odium vetus & implacatũ, Christianis summo bono cedit, cum Persicis viribus Turcicæ plurimum allidantur, ni potenti illo hoste compescantur Othomanidæ, totum Orbem subegissent, sed illi ad mutuum excidium nati sunt, vt inuicem serpentes se conficiunt, & genus suum natura indulgente rarius faciunt.

Obitus Catharinæ sororis vnicæ Regis.

Hoc anno moritur, Chatarina regis Christian. soror, ex Lothareno nulla relicta prole, mortuam adæquato luctu Gallia & Lotharingia defleuit, Archiatrum Laurentium Rex miserat vt laboanti mederetur, ille penè conclamatam, quod perperam ab imperitis medicis & mulierculis curata esset, inuenit, illæ enim ratæ pregnantem, vel quod ipsa efflictim percupiebat, vt persuaderent, in eam partem qua mulier parit, succos & gramina instillauerant, quæ alui tumorẽ concitarunt, sed blanda specie fœcunditatis, cum re vera non nisi flatibus, ex pessima medendi arte illi vterus intumesceret, nihilominus Catharina, quæ supra omnes fœminas mater esse cuperet, in his torminibus sibi blandiebatur, quæ falsa assentationẽ ob-

ſtetricum, illa prænũcia partus crederet, tanta cupiditate pariendi, vt enixo partu ſaluo & incolumi illicò emori vellet, his deluſa præſtigiis, poſtquam morbus inſanabilis factus eſt, nec facta parens moritur, ſocer, coniunx omneſque Lotharingiæ ordines, pullatis veſtibus parentarunt, quamque viuenti coniunx obſeruantiam præſtitit, mortuæ non negauit, cadauer exanteratum, myrrhinis odoribus, conditum, rheda lugubri holoſerico inſtrata imponitur, qua in ædem Vindocinenſis caſtri deueheretur, vt in mauſoleo Nauarreorum Albretenſiumque dynaſtarũ, cõderetur, mortuæ exuuias Lothareni equites proſequuti ſunt, vſque in fines Gallicos, vbi ad flebile & funereum officium ſucceſſere, qui à Rege præmiſſi erant; herois comis, manſueta, nulli malefica, non mediocriter litterata, in religione tamen & ſupra modum peruicax, vt quæ mariti, ſoceri efflagitationibus, nulla arte, nullis Theologorum concionibus, diſſertationibus à priſco more colendi, auerti potuerat, morienti impenſius vt ſalutis curam gereret, obnixè inſtant ſocer & maritus, præmonent ſub fatali hora, non vltra emendationem differendam eſſe, euocari ad ſummum tribunal, alio ſæculo non dari locum operibus, dum mortales agimus, hanc agendam curam, illa exorari non potuit, profeſſa mori velle, eo ritu quo vixerat, nullũ autẽ coniunctius nec paccatius coniugium, nulla fides coniunctior, ſi non diſpar fuiſſet religio, ita vt de vtroque Horatianum illud, aptè dici potuerit.

Elogium Catharinæ.

M.D.CIIII.

In hoc dissimiles ad cætera pene gemelli.

Qui fuit primus amor non deferbuit, non tepuit, tam caluit suprema hora, quàm in hymeneis, At vnicæ sororis obitu supra quam dici possit, Rex affectus, vbi ferale nuncium pectus illi lancinauit, ne quos haberet piarum lachrymarum testes, larario exclusit omnes, ibique flens vbertim eam *luxit*, vt quæ dimidium suæ animæ fuerat, pullato amictu cum omnibus aulicis, luctum publicè testatus est. Vicini principes, lugentem per suos legatos solantur, solus Pontificius orator, mœrorem veste testari renuit, caussatus, mortuæ in auersa religione, hoc præstare officium scrupulo vetari.

Omnes principes cum Rege lugent.

Vereor ne quis nugarum anilium probro me afficiat, si quæ tota Europa narratur, de Iudeo coæuo seruatoris Christi, fabulam huic paginæ inseram, nihil tamen vulgatius, & nostratium vernacula historia, hoc profiteri non erubuit, sic qui prius Annales nostros scripserunt, astipulatores habeo. Ferunt hominem illum, toto orbe erronem, nullis certis sedibus vnquam defixum, omnia terrarum mariumque spatia peragrasse, atque huiusce vitæ instabilis pœnas promeritum, quòd cum Seruator pro tribunali vocaretur ad pœnam, vnus fuerit ex fece recutitorum, qui primus Christum cruce afficiendum, latronem *Barrabam* soluendum vinculis, exclamauerit, peruicisse nebulonem, & impetrasse summum scelus, atque alterum addidisse, nam cum Christus anhelus,

De Iudeo prodigium si modo verum est penes alios fides sit.

M.D.CIIII.

dessudansque sub pondere crucis constitisset, ante tabernam gregarij illius, (nam is fuisse cerdo dicitur) ablegasse Seruatorem, atque illi tantillum leuamentum inuidisse, quinimò, vt genus hoc hominum acerbum est & petulans, hac voce insultasse, vt ibi illi non esset quiescendum, sed vsque ad Caluariæ iugum, ferale crucis pondus sibi esse deuehendum; cui Christus, *Quiescam & tu irrequietus errabis*, ac mox dicto ocyus, præsenti vltione intemperiis actum, vagum & discursantem tota vrbe Solymorum, væsania prodidisse facinus, atque ille immortalis ad pœnam, orbe vniuerso huiuscemodi œstro actum, superstitem adhuc scelus luere, errare, vagari, *Nec fibris requies datur vlla renatis.* Eum non vno sæculo in Hispania, in Italia, Germania, visum fuisse, atque agnitum, hoc anno eum ipsum esse qui visus fuisset Hamburgi, anno 1564. plura de eo vulgus comminiscitur, vt audax est ad rumores, quos ego ne quid indictum sit, refero.

Anglicanæ luis excidia, Londinum funeribus horridum diximus, verum Bruma vbi mitiorem Libitinam fecit, Iacob. 6. regium & solemnem ingressum ad vrbem apparat, priusquam vero rem genialem aggrediatur, (profectò pace tanti principis, quem priuatim colo & obseruo, & cui post Christianiss. vltrò nulla alia mercede, quàm virtutis suæ inclitę, quæ potens est ad concitandos amores) rem feralem aggreditur. Ille enim ratus

M. D. CIIII.

Edictum Regis Angliæ in Iesuitas.

à mysticis & Ignatianis, qui regno tacitè nidulabantur, sibi aduersa parari, nil tutum esse putans his hospitibus, programmate publico vniuersos, intra Calendas Aprilis regno excedere iubet, ea coercitione & seueritate, vt qui post diem edictalem comprehensi fuerint, extemplò nullo ordine vel mora iudicij, pœnas darêt, indictum *omnibus indigenis*, ne hospitio, tecto, mensa, aut *alia* ope, non secus atque illos quibus igni & aqua interdictum est, qui receperint, occultauerint, aluerint vt flagitio sic pœna adæquari, Anglia, vel cum Elisabetha per ferrum & ignes formidabilis esset, in cryptis auiisque locis mysticos fouebat, furtiuis sacris Catholici Deo litabant, sublata illa, rati sedatas procellas, ac mitius imperium; extorres ex Anglia redierant, Quiritatione illa audacter nimium, se se extulerant, Rex alta mente tumidos spiritus verba aculeata reposuerat sicca pœna, hoc est exilio & proscriptionib. afficere statuit, satis tutum esse putans, si in Anglia nulli essent Catholici, quasi vetus certamen nobilitatis Anglicanæ in lupos, nunc renouatum esset in Catholicos, vt his atque illis Anglia penitus careret. Desinēte Martio, Londinum ingreditur, Tamesi fluuio Naumachia instituitur, ludicrū propugnaculum, puluere sclopetario ac omnib. piroctenîæ opificiis fartum, inuaditur à nauarchis & expugnatur, aliud spectaculum solo adornatur, dumque fictis armis in speciem grauissimè pugnatur, adsunt ex machina hinc

Spectacula in ingressu Regis.

M.D.CIIII.

Diuus Andreas Scotorum tutelaris, illinc Georgius Anglorum, qui mutua conſpiratione, ad cooptationem vtriuſque gentis pancratiſtas iubent eſſe quietos atque in poſterum, vt ſub vno regis imperiò promiſcuè coeant nullo diſcrimine, vniuſque regis vna gens ſit & vnus populus. Arcus, obeliſcos, toremmata, circos, & id genus ſpectaculorum, vel ſciens omitto, mox vbi Londinenſes rerum ludicrarum ſatietas cœpit, Rex ad ſeria conuerſus, publica comitia omnium ordinum indixit, præfatur apud ſuos proceres, vt inter duo regna olim diſſita & pugnantia priſcis & immortalibus odiis, peſſimo more auorum deinceps ſimultates & diſſidia ſtirpitus euellerētur, cum iam illa ad vnum imperiũ redacta ſint, illi eſſe animum, vt indiſſolubili copula indiuulſa perpetuò maneant, & ne titulorum nominumque diuerſitas, gentem diſcriminaret, conſtituit vt Scotiæ & Angliæ abrogato nomine, tota illa inſula vndiq; à circunfuſo mari circundata, & ab omni orbe continenti diuiſa lõgitudine DCCCM. paſſuũ, latitudine CCCM. veteri repetito nomine, quo Iul. Cæſar & antiquiſſimi ſcriptorum eam ſignarunt, maioris Britaniæ regnũ vocaretur: putabat exhin domi foriſq; quietius fore imperium, & foris apud exteras gẽtes formidabilius, vt virgulta collecta in faſciculum, nullo quãtumuis robore frangi poſſunt, ſi diſſoluantur, vel à puero ſingula caduca ſunt, nihil eſſe priuatum & exterũ, quod enoſin illam & cõpagẽ vtriuſq;

Iacob. 6. de vtriuſque Regni coitione & vniuoca denominatione conſilium.

M.D.CIIII. regni inuideat, quandoquidem Lancłastriæ & Eboracensis domus, vetus insania conquieuit, nec iam alba rosa, rubræ æmula est, vnde semina immortalium odiorum; cuius nullæ fibræ extant, ita acutis ligonibus auerruncatæ sunt, si domestica seditio absit, vtrumque regnum, imò iam vnum cæteris gẽtibus esse ineluctabile, quod à continente, potentissimis Diis Marte & Neptuno fultum est, ita vt qui Gallias subegerat Iulius, in ipso aditu Angliæ tot parta trophæa, atque imperij Rom. summum decus penè amiserit, sola cooptatione, Anglo-Scotos insuperabiles, imò sublata hac voce, veteri & Romana, Britãnos esse nuncupandos, atque alludens Iacob. ad Diuorum Andreæ & Georgij ope sedatam pugnam, vsurpabat sacrum illud verbum, *Quos Deus coniunxit, homo non separet*, sum (inquit) sponsus, insula pro coniuge est, eam amare, colere, propugnare non desinam. Si Veneti pronubo annulo quotannis, Bucentauro delati in altum, imperium maris sibi despondent, nolo mihi probro verti, me non vnius vxoris esse virum, quod fieret, si Scotia & Anglia seorsùm & discretis nominibus finibusque censeantur? Regio decreto obluctantur ordines Angliæ, cum Caledoniis vno titulo adæquari non ferunt, nec enim auorum mentẽ exuerunt, qui cum Scotis implacabiliter & ferè semper pugnarunt, enimuero vt sub bono principe liberę sunt voces, cur non assentiantur; cooptationi indiscriminatæ,

multa

M.D.CIIII.

Cur Angli vtrumque regnum confūdi nolint.

multa Angli cauſſati ſunt, primum quod vtriuſque regni vnione antiqua & peculiaria vtrique genti iura, immunitates, elogia & id genus abolerentur, iuridici & Anglicani conuentus, quos lege gentilitia & indelebili nuſquam excedere fas eſt finibus ſuis, Regem ad Scotos abeuntem & ibi morantem ſectari cogerentur, & quod ad gentiles agnatoſque regni Anglicani hæredes, potiſſimum attinet, ſic coalito vtroque regno, ſi ſine prole Rex decederet, ad Scotos hoc eſt exteros, ſuis hæredibus excluſis Anglicanæ coronæ ius tranſiret, ac Scotia longè inferior, vt quæ vectigalis fuit regni potentiſſimi, ſibi ſolium cum ſummo dedecore Anglorum arrogaret, quodque nulli Anglo ferendum eſt, Anglia quæ titulis, ſtemmatibus, ordine ſedendi & præeundi, Scotiam longè poſt ſe reliquit, ex illo faſtigio ad infima ſubſellia dilaberetur, plura acerbè & ſtomachoſè Angli, qui pares non ferunt in publicis comitiis, diſſerebant, quos vbi Rex tenaces priſcæ conſuetudinis vidit, ſeorſum res ſuas agere, vtramque gentem tulit, ſed vt vnda ſuperuenit vndam, vbi ſedandæ huic procellæ imparem ſe vidit Iacob. ad conciliandam diſcrepantiam Anglicanorum, cum Puritanis Scotis ſe accingit. Angli etenim, cum religione ritus pontificios, ſacras veſtes, infulas, ſtolas, modulos atque ipſa elogia myſtica non exuerunt. Scoti vero prædicãtes, in procinctu & profana veſte, à ſcurris & ganeonibus nihil differũt, niſi quod talarib⁹ paludamẽtis, vt noſtrates Caluiniſtæ

M.D.CIIII.

amiciũtur, ſed potiſſimum exaſperati Angli, quod inſolenti voce Scoti ſe Puritanos, hoc eſt puros & mundos iactent, hac priuata denominatione, rati Angli ſe immundos vocari, quod cum puris illis non conueniant, quinimò longe antea, eiectos extorreſque fecerũt, huius impuritatis homines: *nam anno* 1565. ſomniator quidam *Sanſonius, in Anglia* non leuiter turbas concitauit, quod *ille Scoto*-puritanus, huc vſque põtificias veſtes *vſu* receptas, ita demens perhorruit, vt pileum quadrifariam angulatum, quo Flamines orthodoxi caput operiunt, indignãter abiecerit, ne capitis operculo pontificios æmularetur, tanta pertinacia, vt Anglicanum ſacerdotium opimi reditus mille aureorum recuſauerit: Iacobus VI. qui ab Henric. VIII. genus ducit, vt in auitum regnum, ſic ab eo in arrogatos ſibi titulos & cõmẽtitios ſucceſſit, ille enim caput Anglicanæ Eccleſ. ſe profeſſus eſt, tot martyrum centuriis inſaniam illam cruentauit, Reginaldi Poli, Thomæ Mori Cancellarij, & tot ſanctitate, nobilitate, eruditione inclytorum procerum, publica carnificina ſe fœdauit. Longe ille aliter à Conſtantino, Carolo magno, Ludouico pio, Ludouico IX. ne cæteros longo ordine recenſeam, qui vt thuribulum araſque profana manu non contrectarunt, ſic nec in elephantiaſim inciderunt, in Anglia tamen inualuit, vt ab illo Hẽrico in nepotes lepra illa defluxit, ſic portentoſus titulus in conſuetudinẽ abiit, ita vt Eliſabetha virgo (nam ſepulchro hoc elogium incidi voluit) ſeu vira-

Ab Henrico VIII. multi ad pœnam vocati quod illum Anglicanæ Eccleſiæ caput vocare exhorruerint.

go, seu fœmina, (neutrum nec tertiũ illi inuideo) se caput Ecclesiæ professa sit, ita vt cum dux Andegauẽsis, illius ambiret nuptias, & ipsa Herodiade ad numeros & choreas doctior, moueret pedes, à Gallo quodã spectaculũ demirante, cum Anglus quæsiisset, quid de elegãtia & motibus Elisabethę sentiret, respondit homo sedatus, caput Ecclesiæ Gallicanæ perquã scitè saltare, At qui nunc se nuncupat Canthuariensem Archiep. longe alter ab illo Thoma, quẽ Rex Anglicanus ad aras seu victimã necari iussit, in publicis comitiis totius Cleri vniuerso nomine, (est enim Cãthuariẽsis primus & sũmus Antistes Anglo-Britanorum) prefatur non aliũ quã Iacob agnoscere Ecclesiæ supremũ moderatorẽ, atq; ideo nõ melius, quam ab illo morũ emẽdationẽ expectari, deterrim⁹ assentatorũ, peior Ethnicis, qui nõ nisi ad Põtif. max. Flamins, Aruspicesq; arcana religionis deferebãt, sic enim M. Tulli⁹: *decreuit Senatus, vt de sacris ac religiosis, ad ordinẽ Aruspicũ referretur, ego enim habeo authores & magistros, religionũ colendarũ, maiores nostros*, & Valerius Ethnicæ superstitioni hoc decus tribuit vt *religioni sẽper sũmũ imperiũ cesserit. Omnia enim* (inquit) *post religionẽ ponẽda, nostra duxit ciuitas, etiam in quibus sũmæ maiestatis decus cõspici voluit, quapropter non dubitarunt, sacris imperia seruire, vbi enim de sacerdotio agitur iudicium religio agit*, tamen in consessu habito Haptoncurij, in Puritanos multa decreta sunt, quæ nostros ritus nõ parũ fulciunt, vindicantq; à probro nostratium

M.D.CIIII.

Oratio Cantuariensis Archie. in publicis comitiis.

De Aruspicũ responsis.

Lib. 2. cap. 1.

M.D.CIIII.

Decreta in comitijs Haptencuriij cæremoniæ quæ ad pontifici as proximè accedunt.

Caluiniſtarum, indictum enim vt Antiſtites, ſacerdotes, inaugurantur & ordinantur, vt peruigilia Diualia coluntur, dies feſti ab operibus immunes ſint, infulis, ſtollis, cucullis, ſyrmatibus initiati amiciantur, nomini Ieſu Seruatoris, vt nudo vertice, genu inflexo aſſurgatur, vt non niſi ab inflexis ſynaxis ſumatur, ſigno crucis frons muniatur, vt per eſcuriales dies quadrageſimæ, & variantiũ temporum quatuor vices, à carnibus abſtineatur, vt poſtquam tincti adoleuerint, iuratã fidem in fonte luſtrico, profiteantur & confirment, hæc & plura Symiæ Apoſtolicæ religionis edixere, articul. 1.8.14.15.17.18.23.30.31.10. quæ ex huiuſcemodi Anglicanis conſtitutionibus ſtrictim & cum delectu excerpſimus. Dum ver appetit Dux Ethruriæ, in Turcicas ditiones, ingens aliquod facinus molitur, forte Nauarchus Anglus, in maritimum oppidum vulgò Libourne, ex Libia appulerat, rogatus de rebus Turcicis, retulit in portu Argieri, octo ſtare triremes, quæ vbi Fauonius aſpiraret, in altum progreſſuræ erant, rei benè gerendæ cum Anglo conſortium init Ethruſcus, & de comburendis meditatur aſtũ, nẽpe vt ſclopi, puluis ſulphureus, ignita iacula & quodcumque eſt pyrij artificij, ima naue abſconderentur, cuius ſuperficiem ſal tegeret, conderetque inſidias: Argerum vbi Ethruſci equites delati, Anglicana naue mercatores Hollandicos ſimulant, ac participato conſilio, cum aliis duabus Anglicis triremibus, ex improuiſo turcicas adoriuntur, ignibuſque

Chriſtiani Turcicas triremes exurunt.

M.D.CIIII.

eiaculatis exurunt, audax facinus & non infructuosum, cũ amissis illis, tota æstate piraticã agere Affricani latrones haud potuerint.

At Rex Christianiss. ad exornandam, exoticis insignibusq; inuẽtis Galliam se accingit, vtq; immortali aliquo opere proauorũ gloriã superet, hoc anno Sequanam Ligeri iungere aggressus est, per anfractus & longa diuortia viarum, ducto ingenti alueo, quo alter in alterum influat, atque ille quotidiano & impenso labore fossorum, ita vrgetur, vt intra triẽnium redemptor operis, absolutum spondeat, sic ab Oceano ad mare mediterraneum nauigatio erit compendiaria, relicto illo tam longo & sinuoso anfractu freti Gaditani, vicissim cõfluentibus duobus fluuiis, hoc consummato opere, Rex non solum antecessoribus longe fœlicior erit, sed Rege Demetrio, Dictatore Cæsare, Domitio Nerone, & aliis qui infausto exitu Isthmum perfodere conati sunt, angustia est in cuius faucibus, olim sita Corinthus, Peloponesi vrbs clarissima, quem ideo Corinthiacũ, sunt qui etiam Achaicum vocant, quinque millium spatio Ægeum mare ab Ionio intersecans, stricto tramite Peloponesum Helladi, Isthmus coniungit. Sectio illa toties inani opera & sumptu tentata, vt de stulto labore & insuperabili dicatur, *perfodere Isthmum:* sic olim Carolus Magnus, perperã, à Danubio in Rhenum nauigationem tentauit, fossa ducta inter Rhadantium & Alomoram fluuios, quia horum ille Danubio, alter Rheno miscetur, ac magna homi-

Henr. 4. Sequanam Ligeri iungere aggreditur.

Perfodere Isthmum paræmia vetus de re ardua & impossibili.

M.D.CIIII.

num multitudine, (scribit Amoinus) totum Autumni tempus in eo opere cõsumpsit. ducta enim fossa inter prædictos fluuios, duorũ millium passuum longitudine, latitudine trecentorum pedum, sed in cassum, nam propter iuges pluuias & terram quæ palustris erat, nimio humore naturaliter infectã, *opus* quod fiebat consistere non potuit, *sed quantum* interdiu terræ à fossoribus fuerat eggrestum, tãtum noctibus humo relabente subsidebat, nos vero incæpti operis exitum expectabimus, à quo Deus Isthmi parœmiam dimoueat.

Verba Aimoni lib. 4. Cap. LXXXIIII.

Annus hic percelebris extitit, accitis serici velleris textoribus, aliisque qui aurum lẽtescens vi extensum, ductile faciunt, quo stragula & Aulæa preciosissima intexuntur, accesserunt etiam opifices, qui pelles vario emblemate inaurant pingunt & discriminant, quibus triclinia obducuntur. At nunquã nobis quies ab Hispano, ille iterum conqueritur, fęderi Veruinæo à Gallis fraudem fieri, quod Batauos auro & recenti milite iuuent, hisque auxiliis, potiundæ Ostendę gentilibus suis Archiduci & sorori expectationem protrahant. Rex Christianiss. negat, exinde vim fieri fœderi, illo inscio, imò qui districtè vetuerit promulgato edicto, otio & longa pacis torpedine homines quiescere nescios, pruritu militiæ illuc fugere, locare se & stipendiũ facere, vt qui conducti sunt ad operas, non auxiliari Hollandicis, agere quæ bonæ fidei debitores solent, vt creditoribus æs suum

Noui artifices.

Regis respõsum ad querelas Hispani.

M.D.CIIII.

Querela Regis Christia. de portorio imposito mercibus.

persoluant, sic illum id ipsum facere, sed longè ille acerbius iustiusque Gallus de Hispano conqueritur, qui omnigenis mercibus, vectigal & portorium insolens, & nulli tolerandum indixerit, nempe vt ex centesimo quolibet nummo, tricesimum per publicanos suos exigat, cumque toties rogatus & amicè monitus, grauissimam indictionem minuere recusaret & vt vel inuitè Hispanũ ad quod iuri & æquo consentaneũ est impelleret, Rex Christianiss. cum Hispano-belgis, suos indigenas mercari, illosque fines Gallicos, seu empturi siue vendituri sint accedere sũma cautione prohibet, prospiciebat Hispanis, id summo damno futurum, & rerum angustiis adactos iri, vt tributum remitterent, quandoquidem frumento Gallico, lineis canabinisque mercibus, quæ ex Gallia aduehũtur, diu carere nõ possẽt, potiores enim sunt quolibet auro Indico, cũ vt fabulãtur Rex ille fatuus, cęca opũ cupidine incẽsus, impetrata facultate in aurũ quæ vellet cõmutãdi, tactu suo, esculẽtis poculẽtisq; in aurum versis, fame cõtabescere adactus sit, nec vim factam Veruineo fœderi dici potest, cum ob insolẽs portoriũ, Rex suis exterisque vicissim merces cõmutandas inhibuerit, genus est pietatis, in publicanos esse sæuum, compescere publici sanguinis illas hyrudines; nihil enim magis pellicit copiam mercium & negotiatorum, quàm moderata indictio tributorum, nec tam illi scopulos, breuia & Syrtes fugiunt, quàm huiusmodi publicanos, qui viuos ho-

M.D.CIIII.

mines, sæuitia pensitationum deglutiunt, Hispanus vero non diu feret frumentatione, pabulo & commeatu Gallico intercludi, ac mox ille remittet portorium. Sed longè Gallo, grauior alia expostulandi nata est occasio, ob corruptum & abalienatum, ab obsequio, & clientela adolescentem arcanorum Gallicorum conscium: coërciti ciuilibus pœnis, qui sollicitabat alienos seruos, deterioris animi faciebant, atque in eos serui corrupti agere fas erat, & lege Mosi a numine præscripta, piaculare erat, si quis domino seruum subduxisset, vel aliter egisset, quò ille esset nequior, sed vt ad rem, nihil vulgatius apud nos, Nicolaum Lhosteum, malis artibus corruptum, à patriæ, regis, parentum fide & obsequio impiè abalienatum, sed vt res in explorato sit, apud exteros & posteros quibus etiam scribimus, illa ab ortu suo explicanda est. Ille patrem habuit, qui Villeregio primario ex quatuor primiceriis Amanuensibus, in famulitio diù fidem non indubiam præstiterat, ille in eam familiam admissus, est paterni obsequii recordatione, nec inter gregarios habitus, sed vt solerti erat ingenio, non postremum locum habuit inter tabellarios illos, qui scribendis Epistolis, ad exteros principes Villeregio dāt operam, illi enim, quæ omnium grauissima, huiuscemodi cura demandata est, in qua plus ingenij, prudentiæ & fidei exigitur. Ille mutandi soli cupidus, Rupipotio Hispanicam legationem obeunti, datus est Amanuensis,

De furtis & seruo corrupto.

Nicolai Lhostei cum Hispano consortium.

minus obſequens Rupipotio viſus eſt, paulatim res nouas moliri, & tacitis conſiliis ambire conſortia Iberorum, ad illa ſibi facit aditum, opera & interuentu Galli proſcripti, qui ibi gentium agebat nomine Raffis, aperit illi mentem, fida conſilia, egregiam operam atque hinc proſperos euētus Hiſpano pollicetur. Raffis prima colloquia Lhoſtei, cum Amanuenſi Hiſpanico conciliat, ſed ab Iberico moratore, Gallus leuitatis & adoleſcentiæ vitio primo deſpectus, ſed ille (quod inſitum eſt omnibus bonæ indolis, vt ex contemptu offendantur) perſtat nihilominus, nec exuit prauam mentem iuuenis, alium minus ſeuerum & credulum adit, ſua vota & obſequia profitetur, vtque operam ſuam neceſſariam & exoptandam faceret, quantumque valeret in detegendis arcanis, & litterarum compēdiariis notis, ac occulto ſcribendi genere, extemplò ille ipſe, ipſas & germanas litteras Regis Chriſtianiſſ. ſcriptas ad Rupipotium, legendas præbet & explicat, Hiſpanus (is erat Marchio Denia) hoc ſymbolo, vt agnouit non futilem neque inanem fore operam hominis, quo emunctore nihil tam abditis conſiliis, in Gallia geri poſſet, quod non proderetur, in ipſo veſtigio, Lhoſtei fidem donatiuo mille ducentorum aureorum, ſibi oppignorat. At nepotis, & contubernalium carcere, vt ſupra memorauimus, turbata legatione Rupipotij, atque in Galliam illo reduce, Lhoſteus in Villeregij familiam redit, ſi vt ille Hiſpania, ab Hiſpanico fœdere diſ-

M.D.CIIII.

M.D.CIIII.

cessisset, res illi in vado erat', sed praua mens ęmendari nescit, perstat esse fidus Hispano, pluribusque officiis demerendi opportunior vberiorque occasio, ille enim apud Tripodē, oracula & responsa omnium principū (quorum adytum est Villeregij domus, aut verius à nomine & opera, Regia quædam, *omnium* regni arcanorum) excipiebat, *resignabat*, explicabat compendiariis strictisque notis exaratas litteras, ab illo nullus fraudis aut noxæ metus erat, quod pater auspiciis Villaregij, ad sortem non despicabilem euectus esset, de illo ea erat fiducia vt de patre, sed qui nulli suspectus erat, peiora impunè audendi animum sumpsit, domesticus hostis, omnia consilia quotidianis sermonibus & susurris, agēti Lutetię legato Hispanico communicabat, & calamo eliminabat. At tandem proditoris scelus sic proditum, Rex Christianiss. ad oratorē suum Barraldum in Hispania, nonnihil scripserat, quod Pontificium Legatum ibidē agētem participaret, epistola explicata quousq; legi vellet, cætera parte obducta, Pontificius Gallico legato nihil nouum & indictum sibi legi retulit, plura sibi renunciata esse, atque omnem seriem, vel non lectæ & obductæ recēsēt. Hoc intellecto, ad Regem Christianiss. Barraldus rescripsit, præripi sua arcana', tempestiuius illa sciri ab aliis, quam sciret ipse, quæque ad eum scriberet, ocyus delata ad Hispanum. Raffis ille profugus, vt Legatum Gallicum hæc subolfecisse intellexit, proditorem arcani detecturum spondet, si princi-

Detegitur Lhostei proditio.

pis reſcripto, vitæ & fortunis ſuæque natali Galliæ reſtituatur, vt fidem habuit, in Galliam reuertitur, diſceſſu illius non mediocriter affecti & attoniti, qui conſcij noxæ erant, Legatum Hiſpanicum admonent, vt quamprimum Raſſim illum intercipiat, aureoque freno os illi cohibeat. Hiſpanicus orator Lhoſteum certiorem facit, de illius aduentu, qui conciliorum particeps, totiuſque negotij proxeneta fuerat, omnia euulgare poſſit, vt præceps ſe det in viam, ac quamcitiſſimè in Belgium profugiat, admonet. Lhoſteus de migratione non vltra deliberandum ratus, Aula ſe proripit, de fuga paulò poſt Rex certior factus, per celeres equos vias præcludi, itinera, littora obſideri, hoſpitia obſeruari, excuti, adoleſcentem ætate, vultu, veſte notatum intercipi, & ad ſe vinctum deduci, grauiſſimè imperat, non acrius neque denſius ad feram curſu præuertendam, venatores aduolant, quàm Veredarij curſores ad intercipiendum, latrunculatores compita, triuia, ſaltus, vada fluminum obſeruant & præmuniunt, quò fugiat, quæ poſſunt illum latibula condere, omnia præpedita & illi inuia, ac tandem infelix in venatores ſuos incidit, Meldarum enim præfectus, ad inueſtigandam feram, cum ſatellitio egreſſus, deprehenſis veſtigiis fugientem proximè conſectatur, Lhoſteus portoria naui, ſe vehendum vltra ripam dederat, tantilla ſpecula ad fugam ſupererat, ille ab aduerſo littore

M.D.CIIII.

M.D.CIIII.

inclamat nautæ, ne proditorem traijceret, Lhostæus vero, stricto mucrone cogit portitorem transmittere, prospicit cum Hispano veredario, ab insequtoribus, qui trans flumen Cymbæ reditum præstolabantur vtrosque facile comprehēdi posse, equos stationarios, fractos luxatos, & cursu anhelos abijciunt, rati fiducia noctis, per arundineta, & virgulta, quibus Matronæ margines densè præcinguntur, tutius abscondi posse, at præfectus, ex derelictis equis sparsisque in gramine, fugitiuos non longè abditos conijcit, contis, gladiis, sclopis, senticeta excutiunt, Lhostæus prodi veritus, flumini se committit, cuius vorticibus sorbetur, infœlici exitio corporis & animæ, vbi illuxit, galerus in ripa conspectus, locum vbi mersus esset indicauit, eruitur, à iuridico Vestalium Iotrensis Cænobij, qui cadauer suo solo erutum, à se puniendum contendebat, sed decreto Senatus, iussus abstinere cognitione publici criminis, quod eius coercitio ad vicanos infimique subsellij iudices non pertineret, Cadauer recens exanteratum fartum odoribus, diu seruatum, donec capitalis Iudicij formulis peractis, discussisque consortibus, Metij Suffetij supplicio affectum, quadriiugis enim equis in contrarium actis discerptum, cuius frusta quadrifariam ad postes defixa, quà ab vrbe in campos exitus est, doluit Regi plurimum, spōtaneo naufragio, proditorem salutem animæ, proditionis explicationem sibi inuidisse, Villaregius vix dolori parem se præbuit, hoc nomine po-

Lhosteus ne in manus insequentis deueniret mergitur.

M.D.CIIII.

tissimum, quod si viuus dedisset pœnas, conscios sceleris, qui in ædibus Amanuensium, sæpius sub dolosa specie probitatis nidificant, detexisset.

Galliam inclinantem fulciunt noua instituta pietatis, in suburbiis Iacobæis, cœnobiũ virgineum conditur, accitis ex Iberia monialibus, nouellum ordinem profitentibus, cuius inuentrix dicitur mater Teresia, mulier Hispanica sanctitatis receptæ, quæ superstes & functa miraculis inclaruit, Carmeli ab Helia, vt volunt, veterem sodalitatem iampridem collapsam, ad priscam seueritatem reuocauit, illæ quod in virgunculis & vltra sexus teneritudinem est, nudipedalia exercent, Catharina Aurelia Longouillæa, innupta herois, thalamos iugales pertæsa, cœnobij prima iecit fundamenta, Carmelitanæ nudipedes, in vetus delubrum quod maiori monasterio obnoxium est, annuente Cœnobiarcha Cardinali à Ioyeusa, indulgente Pontif. max. aliò transmissis monachis migrarunt, quodque virile erat, virgineum factum est, nec vnicum illud monumentum pietatis, quandoquidem alibi, ex voto Lodoicæ Lotharingiæ, Henr. III. viduæ, suburbanum aliud cœnobium funigeris virginibus positum, quas ab instituto Capussinorum, vulgus cognomines facit, cum tamen ex acuminato capitis operimento nomen sit factitium, visum conueniẽtius, vt de Passione Domini sorores nuncupentur.

Carmelitanæ ex Batica in Galliam accita.

Sorores de passione.

Sed toties ad Ostendam redit oratio, non

M.D.CIIII.

hyems, nõ rerum ionpia, lues acerrima, horror funerum, ſæuitia pelagi, & quæcunque dira ſunt & immania, quæ mortalium animos conſternere poſſunt, obſeſſis obſidentibuſque pertinaciam minuunt, tantæ ne animis mortalibus iræ? Alter Spinola, fraterna morte quam ſupra attigimus exaſperatus, in Hollãdicos acrius Oſtendæ expugnationem, ac fœliciori quàm antea Marte & arte vrget, inaniter ſumptuoſa, & quæ ſunt oneri caſtris remouet, neceſſaria ad expugnandum conquirit, ære ſuo iuuat Albertum, ſed fœlicius mente, manu & ſtrenuitate, ita ſæpius ab vno, maximarum rerum fortuna & gloria pendet. Italus quidam nomine Pompeius, machinam ingentem, orbiculis rotarum, in modum carpenti mobilem & verſatilem confecerat, inſtar montis erat, & velut equus Troianus, ſuo tegumento, quaſi clipeato fornice, non paucos ſclopetarios tegebat, fortiſſimi obſidentium, hac machina tuti murum propius ſubeunt, aggerem octo pedum ſpiſſitudine perfodiunt, iamque illo obice reuulſo, cominus pugnant obſeſſi, ſaxis, ſudibus, contis, ignitis iaculis, omnique molimine obſidentes propulſant. Albertus dum fortiſſimi ſuorum, ſub teſtudine pugnant, quadraginta maioribus tormentis obſeſſos verberat, vt maiori hiatu facto, Pompeij machina, rudentibus & rotis mobilis, in oppidum impellatur, æſtus vero qui Martio intumuerat, obſeſſos quaſi decumano fluctu penè demerſerat; cor-

Spinola in expugnatione Oſtendæ egregiam operam nauat Alberto.

Ingens & ſtupẽda machina.

rupta hinc annona, deiectæ moles, rupti aggeres, nec vno loco peruium oppidum factum est, obsessis res erat ad Triarios, nec aliter ex his angustiis eripi posse Mauricius credidit, quàm si totis castris Albertum, ex obsidione ad pugnam eliceret, quod vix ægrè fieri poterat, ita enim triennali obsidione, Hispano-belgæ loco assueuerant, vt castrenses ædiculæ, diuersoria quæ sibi milites tumultuario opere concinnauerant, aduersus hyemes & æstus, Ostendam latitudine & ambitu superarent. Toto Aprili bombardicis ictibus grauissimè concussa Ostenda, vt obsessis aduersus ferream grādinem, nullum satis tutum munimentum esset, locus vliginosus sub ima tellure, hippogæa, effossiones, & latibula negabat, tanta oppidanorum internecio, vt trimestri spatio quinque summi Chiliarchi ferro sublati sint. At Mauricius vt Albertum ab Ostēdæ obsidione auerteret, rursus in Belgium omnibus copiis irrumpere molitur, qui defecerant, & quibus Grauiam præcariò dederat, Hispanos ex pactis interpellat, auxiliares vt sint, & socia arma expediant, non abnuunt illi, adiunctique Mauricio, ad tria millia populabundi Brabantiam irrumpunt, ac circa Bruxellam, Batauis ipsis ferociores, agrum omnem, oppida, municipia vastant, incendunt, incolas mactant, omniaque cædibus & latrociniis fœdè complent, vt nulli barbari sæuius in iuratos hostes, vnquam bacchati sint, quā eiurati Hispani in Hispanos & Belgas, atque

M.D.CIIII.

M.D.CIIII.

vbi impune fuit, aliæ Hispanorum cohortes, eam æmulari insaniam cogitant, si tandiu debitum sibi stipendium non soluatur: illi tamē non exemplo commilitonum, sed rerum omnium penuria, inuitos ad defectionem cogi profitentur, militem nudum & egentem necessitate solui sacramento, famem acerrimum esse telum mortalibus, à militibus quidem obsequium, sed à Ducibus & antesignanis, annonam & congiaria deberi. Albertus mente voluens, quod scitè de contagio morborum poeta expressit,

Vtque malum latè solet immedicabile cancer
Serpere, & illæsas vitiatis addere partes.

Ne vesania latius inualesceret, lenociniis promissisque demulcet, sed cum venter molestus sit interpellator, & verba non audiat, caussatus tenuitatem ęris, resque angustas castrorum, triente stipendij quietos Albertus fecit. Cardinalis Lotharingus, ex supremo Dynasta & Claudia Valesia Henrici II. filia genitus (sic eum liliorum insignibus, à cognominibus eiusdem tituli & purpuræ, discriminatum facio) malefici cuiusdam fascinationibus sortilegiisque, adeo pessimè diuexatus, vt rei insolentia & facinoris magnitudo, omnem orationem superet, erat Cardinalis ille, ante fascinationem bona & firma valetudine ac vegeto corpore, mox afflatus diro spiritu auernalis hominis, ita contabuit, diriguit, atque exsuccus factus est, vt vix pellucida cutis ossa operiret, nec tātum macies horrori, sed tormina, angores & cruciatus incredibiles

Cardinalis Lotharingi stupendus morbus.

M.D.CIIII.

dibiles Lotharingum ita torquebant, vt nulla supplicia cum illis comparanda viderētur, primum tota Lotharingia, finitimisque prouinciis, mox tota Europa, quæsiti & acciti ingentibus præmiis medici, omnes etiam Empirici, Paracelsitæ, nec illi modo, sed promiscuè omnes viri & mulierculæ, qui vel nugas proferebant, ea enim artis inconstantia, vt cuilibet, medico se profitenti statim credatur, illi quidem operam sed non opem adhibent, peruicacia mali omnem peritiam superat, tandem obstupescere & cæcutire in morbo insolenti omnes confitentur, ergo infœlix heros, humana ope destitutus, à numine medelam poscit, vota, supplicationes, ieiunia, nudipedalia, ac huiuscemodi Christianæ expiationes decernuntur, non illis vis mali sistitur, perdius & pernox torquetur, nec vt alligato ad vulturem in Caucaso, fibris requies datur vlla renatis, tandem insperatò spes medelę affulsit: Marchio de Lullins, dum in Angliam it orator ducis Insubriæ, atque iter facit per Lotharingiam, tantillum in aula diuersatur, vt Cardinalem sic tortum vidit, eius vicem incredibiliter demiratus, & miseratus, venit illi in mentem, Amedæum ducis cuius legationem obibat, fratrem nothum, non dissimili nequitia lamiarum, & maleficorum artibus cruciatum, frustra accitis omnibus medicis, ab Ambrosiani ordinis Mediolanensi monacho, exorcismis expiationibusque diuinitus curatum fuisse, vt tota Insubria res pro miraculo fuerit, illicò per vere-

M.D.CIIII.

darios accerſitur, malleus ille maleficarum, venia Clemen. VIII. adfuit, à pluribus annis ſummi exorciſtæ apud Pontifices Max. vices agebat, vbi Cardinalem penitiſſimè introſpexit, de morbi torminibus, eſus, potus, quietis, eggeſtionis, ſimiliumque ſtatu certior factus, mali genij artes eſſe palam profeſſus eſt, abigendas diuina ope & ſacris ritibus, qui illi de vſu erant conſtituit. Primum iuſſit cubiculum, quo decumbebat Cardinalis, auleis, ſtragulis, atque omni ſerica & lanea ſupellectile nudari, quod ille diceret faſcinationes, in illis interdum & ſæpius eſſe abditas, vt re vera in culcitra, oſſa cadauerum, caudæ fellium, præſagmina vnguium & pilorum, & fœda plurima reperta ſunt. Diebus ſingulis priuſquam Mediolanenſis ille exorciſta, ad Liturgiam ſe accingeret, ter percuſſo tintinabulo, in nomine & virtute tremendæ trinitatis, malos genios adigebat adeſſe & fateri, qui qualeſue eſſent, quorum maleficio corpus principis inſiluiſſent, ſacro peracto, iterum percuſſo tintinabulo imperabat, vt Cardinalis oſſeus, aridus, totis artubus immobilis, manum illam vel iſtam erigeret, pedes moueret attolleret, tranſuerſum inſereret, nec mora qui antea non magis mouebatur, quàm truncus vel ſilex, manus pedeſque ad modum imperantis mouebat. pectori admota erat crux, in qua dominicæ portiuncula inerat, iubebat Mediolanenſis monachus, Cardinal. ſemper thoro immotum & quaſi clauis & cuſpidibus defixum, vt ſe erigeret,

Ambroſianus monachus ſūmus exorciſta Lotharingiam venit.

Ritus adhibiti.

Res ſtupēda.

dorsum inflecteret, ac prona ceruice crucem deoscularetur, dicto ocyus quasi nouus homo, velut quatriduanus ille è sepulchro olidus, ad seruatoris vocem exiit, Cardinalis vertebris sese ex diutino rigore dissoluentibus, cruci labia admouebat, mox subitus rigor, ariditas & paralysis redibat, cunctis obstupescentibus, ac ipso Cardinali demirante, quavi ignota, tantillum pristinas vires & munia corporis reciperet, vtque dæmonis nequitia conspectior foret, adegit exorcista illum, laxare manus articulos rigentes Cardinalis, quò ille in subiecta charta pingeret, dicto morem gerens, qui nec digitum mouebat, more quo solebat ante sortilegia, *Iesus* vocabulum nitidè expressit, vix manus peregerat, cum exarato verbulo diriguit. Immundi illi spiritus, vt qui pertinaciter in obsidionibus hærent, vix stationibus discedunt, vbi tamen ariete crebro, & machinis vrgentur, ad colloquium impelluntur, sic Mediolanensis dæmonem adigit, vt palam fateatur, quot fascinationes, deuotionesque Cardinalem obstringerēt, quaue parte corporis, quo qualiue maleficio iniectæ, quando tyrannide sua erat principem liberaturus, vtque discessus innoxij signum proderet, hoc genus dæmonum verbi diuini imperio audiēs, prodit maleficium fascini, fallaciā detegit, ac tandē post duodeuicesimū diem, ab incœptis ritibus exorcismi, immundus spiritus obsidione sua principem liberauit, egressus notatur, cùm in M.D.CIIII.

M.D.CIIII.

Liturgia corpus Dominicum eleuaretur, exorcista operante, & imperante his verbis, *& quia verbum caro factum est, & quia Christus imperat, da gloriam Deo, gloriam Iesu Christo, cede spiritui sancto, adiuro te non vt homo mortalis & peccator, sed tanquam minister Dei, tanquam minister sanctæ Rom. Eccl. & summi Pontif. & tanquam exorcista & sacerdos*, exhinc Lotharingus, torminibus cruciatibusque liber, placidè & in vtramque aurem quieuit, esus & potus illi ad palatum, paralysis abit, redit succus, decor oris, aspectus vernat, & paulatim totus inualescit, vt quiantea thori mollissimas plumas ægrè ferebat, paulò post lecticam pateretur, prope Argentoratum Mantuanæ ducissæ, ad ineundas cum fratre nuptias, aduenienti obuiam iuit, in diutina autem morbi lucta, cum vouisset aditurum aram adytumque virginis, quæ in municipio Brabantino, inclita stupendis miraculis, toto Belgio prædicatur, damnatus voti, vt exolueret, per Moselam quo mollius deueheretur iter facere constituit, Liburnicis cimbisque ea latitudine compactis, vt instar ædium, cœnacula, triclinia, atria complecterentur, vt ibi loco immotus, cum aulico famulitio pernoctaret, visus enim erat medicis corpusculo debiliore, qui in diuersoria quotidie sub noctem emigraret, vix in cymbam delatus, cum cœpit esse vegetior, paulatim cœlo, ventis imbribus assuescere, vbi nox appetiuit, in proximum castrum

Verba Exorcistæ.

Cardinalis sanitatem recipit.

M.D.CIIII.

pernoctatum abit, in dies inualeſcebat, nec vtantea dum veſtibus indueretur, cubiculariorum ſuſpēſas manus, tactuſque leues perhorreſcebat, diuertit ad ducem Cliuenſem gentilem ſuum, vbi triduò moratus cum ſorore Cliuenſis coniuge, ad virginem Hallenſem vota perſolutum vegetus abiit, vbi Diuæ litauit, lectica redit Nanceium, citis itineribus, quotidie ſellaria geſtatione, vulgo ſui copiam faciebat, ad eius conſpectum inclamabant omnes; curationem ſolius numinis miraculo eſſe deputandam. Sorores Cliuenſis & Bauariæ duciſſæ, iiſdem faſcinis ſortilegiiſque diuexatæ ſed mitius, ſunt tamen qui in vtraque prolis defectum, Lamiarum ſtrigarumque maleficiis tribuunt, cum gens Lotharena liberorum ſit admodum ferax, & vtraque principibus procreandæ ſoboli idoneis nupſerint: qui Cardinalem faſcinauerat, lento igne, vt qui boue Perilæo torrebantur, exuſtus, quamuis acres, ſcelere tamen mitiores pœnas dedit, non diffiteor fore non paucos, qui me inania, ludicra, commentitia, & anilia fingere & ſcribere dicant, totoque cachinno hanc paginam perlegant (ſi modo faſtidioſè perlegerint) ſed tota Lotharingia mihi pro teſte eſt, ac etiam qui de familia Catharinæ Borboniæ Auguſtæ Nauarricæ, nouatores ſuperſunt, ita vt herois illa, nulla re alia, ad catholicos ritus magis impulſa fuerit, quàm vi arcana exorciſmorum, quorum flagello ſpiritus nequam, toties per-

Noſtre Dame de hault.

M.D.CIIII.

cussus aufugerit, ita vt palam polliceretur, ad orthodoxos reuersuram, si liturgiæ auspiciis, sacrisque Ambrosiani monachi ritibus, Cardinalis sanaretur, re perfecta haud fidem impleuit. Archiater illius, dominus de Lorme, edito opusculo rem delibauit, ego omnia penititius ab inspectore, & operante in mysticis illis ritibus, homine probo & minime nugaci accepi, atque eo præeunte verbis, omnia ista noscēda & stupenda posteris exaraui. Mediolanenses, Romæ in consistorio, Cardinalis Borrhomei contribulis sui, diualem Apotheosim à Clemente VIII. deposcunt, quantis virtutibus viuus mortuusque inclaruerit, inque dies inclarescat, publicis monumentis prædicant, pontifex piis postulatis annuit, iubetque de vita, rebus gestis, miraculisque, sedulò & rigidè inquiri, nec enim oscitanter & neglectè, mortales fastis diualibus ascribuntur, vt enim ex omni ligno non fit Mercurius, nec vt olim Cæsares, postquam desierant esse viui, Diui nuncupabantur, Ecclesia enim aris adytisque nō dignatur, nisi quos infucata & probatissima sanctitas commendat: opus est interdū non vnius sæculi, cum Diui Hiacinthi diualis honos, ab excessu Diui Dominici qui sub Innocentio III. claruit, ad Clementem VIII. Pontif. qui eum beauit, dilatus fuerit, hinc fuco, & præstigiis via præcluditur, sic olim in cunabulis nascentis imperij Gallici, Fredegunda piacularis & sce-

Postulant Mediolanēses Borrhomaeum Card. diuis ascribi.

M.D.CIIII.

lestissima mulierum nondum improbitate detecta, pro diua culta est, vbi fœtor scelerũ erupit, cultus in contumeliã & opprobriũ versus est, hominum ingenia etenim sæpius falli possunt, Diuus enim Augustinus cõqueritur, multorum corpora venerari in terris, quorum animæ torquentur in inferis, narrat autem Seuer. Sulpitius in vita D. Martini, cũ ambigeret de cultu ossium, cuiusdam vulgò martyris, ad capsam & loculum, assumptis secũ fratribus accessisse, oratione peracta, clamore edito vt sepultus proderet, quis & quomodo apud mortales vixisset, ecce ad Martini vocem, Larualis vmbra exiit, retulitque ossẽũ esse simulachrũ latronis, qui ob flagitia publicè pœnas dedisset: sic pius Antistes falsò ascriptũ è Calendario erasit, ac ludificatũ populũ, inconsulta superstitione liberauit. Hoc anno, Cardinalis Ossatus Romæ moritur, ille apud Auscos, gente plæbeia ortus, remigio inclytæ virtutis eruditionisque, quæ in eo summa fuit, ad purpurã euectus est, vbi enim in Lutetiana Academia litteras profitendo, non vulgarem famam quæsiit, altiora spirans, Romæ in Estensis Cardinalis familiã se dedit, ibique perpetuas sedes defixit, animo voluens, quam postea Henrici IIII. elogio, & commendatione, assecutus est purpuram: Ille cum Perronio tunc Ebroicensi Episco. consors gloriosi operis, res Gallicas, cum Clemente VIII. stabiliuit, factionis Hispanicæ molimina confregit, claues cum liliis, æterno glutino copulauit, cum

Obitus & elogium Cardin. Arnaldi Ossati.

M.D.CIIII.

Augusta Medicea nuptias conciliauit Margaridis Valesiæ, vt quæ ab initio nullæ & inconcessæ essent, irritas pronunciari curauit, tam illustribus factis, de Gallia insigniter promeritum, Rex opimo præsulatu Baiocensi donauit, quique fidem & intima obsequia famulorum expertus fuerat, testamento illos hæredes reliquit, quibus ego in Prætoriano Senatu, ad Legatorum controuersias sibi priuatim delegato, forensem operam præstiti; Romæ Cardinalium facta accessio & noua inauguratio: summa & vetus est dignitas, ferunt ab ortu suo, non plures fuisse quam quatuordecim, quod olim Roma, sub Ethnicis Cæsaribus, in totidem regiones distributa esset, vndè qui præerant prouinciis, nuncupati curatores regionũ, placuit enim numini, vt gentilitatis omnia symbola & monumẽta, ad veri cultus gloriam conuerterentur, sic omniũ Deorum quos Ethnica superstitio coluit, delubrum (Pantheon vocabãt) eliminata omni spurcicie, veris cęlitibus dicatũ, atq; vbi olim Aquilæ, Capitolium, imperij sedes, ibi petrã Angularẽ, claues regni cælorũ, Deus esse voluit: originẽ vero Cardinaliũ, sunt qui Euaristo, qui Anacleto successit tribuant, quod ille titulos vrbis præsbiteris assignasset, sunt qui Marcello, rem acceptam referant, ab Innoc. III. ostri muricisque colorem attributũ, quidem perhibent, quo igneum & impensissimũ amorem suum, ad effundẽdum sanguinẽ pro fide, propaganda testãrẽtur: paulatim excreuit numerus, & creati 60. qui totidem discipulos

Origo & primus numerus Cardinal.

Euaristus seu Marcellus Cardina. instituit.

Innocẽti III. purpuram attribuit. Cardin.

referrēt, vt ſcriptum reliquit Petrus de monte, ac tandem ſumma dignitas, multitudine laborauit & viluit, refert enim Zarabella, ſuo æuo, ſacra purpura & conchiliato galero 236. coruſcantes fuiſſe, ille enim ſacerdotij ſummus apex, non minus ambitur, quàm ſæculi ſupremæ dignitates & præfecturæ, in Eccleſia enim faſtigium eſt inter præſules, Pontificis max. Aſſeſſores & collaterales ac conſiliarij paſſim dicũtur, eoſque in creatione hac formula affatur & inaugurat *Eſtote fratres mei*, in decretis abſona voce, principes mundi nuncupantur, dictique Cardinales, non vt quidã ſomniant, à cardinibus valuiſque portarum, ſed ab amplitudine dignitatis, quemadmodum Cardinales virtutes, ob præſtantiam dicuntur, vel vt putat purpuratorum eruditiſſimus, ſic vocati à titulis Cardinalibus Eccleſiarum. At vetuſtiſſimam eſſe Cardinalium inſtitutionem, vel ex eo coniicitur, quod magnus ille Gregorius, qui Mauricio Imperatore, Childeberto & Brunchilide in Gallia Auguſtis floruit, crebrò ad Cardinales ſcribit, qui tunc aureis & purpuratis moribus erant, non veſte coccinea & fulguranti, in ſumma inopia diuites, nunc vero ſtupenda illa culmina dignitatum, quibus Eccleſia fulget, appetuntur propter vberrimos prouentus, & ſacerdotiorum vel inter ſe pugnantium infinitam coaceruationem; ea eſt enim vis rubri galeri, vt plura & diſcrepantia beneficia ſimul ab illis poſſideri poſſint, hoc quæſito colore, vt decentius illi dignitatē ſuam tueri valeant,

Cardinalis vt vulgò dicitur es apertum.

M. D. CIV.

ſed commentarios ego non cenſionem ſcribo, cui res geſtas narraſſe ſatis ſit. Clemens VIII. tamen in creandis Cardinalibus, ſummo delectu vſus eſt, vt qui hominibus lutulẽtis, fulgorem ſacræ purpuræ inquinare noluerit, memor aurei dicti Adriani anteceſſoris, quod toties vſurpare ſoleo, *qui ſe homines dare velle ſacerdotijs, non ſacerdotia hominibus profitebatur*. Iacobus Dauid Perronius Ebroicenſis Epiſcopus, ob ſingularem & ſtupendam eruditionem, & profligatas hæreſes, hac ſumma dignitate affectus eſt, vt nõ tam eum ornet purpura, quàm ſit ornaturus purpuram. Sarmata vnus, Germanus alter, ſimiliter creati, cæteri Itali, inter quos more inſolenti, Franciſcus Anſelmus Marcaltius, ex Capucinorum lacera cucullа & centonibus conſuta, ad fulgens oſtrum, vel inuitus & detrectans euocatus eſt. S. Pontifex voti vinculum reſoluit, hoc enim habent primum & peculiare, funigeri illi vitę auſterioris, vt concepta formula & nuncupatim, quod aliis Franciſci ſodalibus inſolens, Eccleſiæ omnibus præfecturis, perpetuò renuncient, ille primus in voto vim paſſus, ab humili & contempto genere vitæ, ad luculentam & verè Cardinalem accitus eſt. Perronij ego purpuram longè antea quam eſſet aſſequutus carmine præſago cecineram.

Capuſſinus vel nolens fit Cardin.

Aurelius Spinola Marcellus ille nouus, iam prouecto vere, inſulam ſitu & propugnaculis ad coercendos Batauos opportunam inuadere, ex improuiſo conſtituit, ex Oſtendæ ca-

M. D. CIV,

ſtris fortiſſimos militū deligit, cimbis & lintribus in continentem aliquot cohortes exponit, quæ minus cautè progrediuntur, quod inſulæ littorumque cuſtodem, nihil de aduētu ſuo ſubolfeciſſe crederent: Ille vero per emiſſarios, de Hiſpano-Belgarum conſiliis certior factus, locis abditis excubias collocauerat, quas ex ſtationibus opportunè egredi iuſſit, factoque impetu Spinolæ cohortes, in pedes coniicit, quas in fugam effuſè præcipites, vſque ad lintres inſectatur, plurimi necantur, vinciuntur, cæteri nullo ordine in limbos inſiliunt, tantoque pondere depriment, vt impares dehiſcente compage, cum militibus alto flumine demerſi ſint, ſic infortunatè ceſſit Spinolæ expugnatio inſulæ, nec ille fœlicius, Scluſam obſidione incluſam protexit, ſēper in Romanos, eorumq; nepotes Italos, Arctoi populi admodum peruicaces, & pene ineluctabiles ſe præbuerunt, nunquam enim Iul. Cæſar magis dubia & nutante ſorte Imp. Roma. pugnauit, quam aduerſus Germanos, Rhœtos, Heluetios, Sicambros, Vbios, Menapios, finitimaſque regiones, inter quas Belgæ, non poſtremam gloriam pugnandi, in ſuis rerum geſtarum commentariis obtinent. At Mauricius ille, Scluſæ obſidionem, tentat iam non fama ſed apparatu, & quaquauerſum ductis alueis foſſiſque, intercludenda auxilia conſtituit, Spinola, in caſtris Alberti, nouus Demetrius & Archimedes, gemino quod aiunt obtutu, foſſores & lixas conſpexerat,

Scluſæ obſidio.

M.D. CIV.

Præfecti Iactantia inanis.

Spinolæ summa vis in Mauritianos.

inermes imparique numero qui perfacilè inuadi poſsēt vel faſtidiuit, vel vt oculatiſſimis cōtigit non proſpexit. Scluſæ propugnationē ſummamque rerum, Matheo Sarrano commendat, ille faſtu Hiſpanico, contemptor Diuum Mezentius, qui vocabat in certamina Diuos, Thraſonicè iactabat, etiamſi Tartarus, Auernales omnes ſuos genios in illum effunderet, loco non ceſſurum, loquaculo bellatori credidit, alioquin ſagaciſſimus ducum, quos Alberti caſtra habuere, & qui Parmenſis (ſi militiæ non deſueſcat) gloriam æquaturus ſit, ille Sarrani fiducia plenus, Scluſæ nihil metuens, foſſores inuadit, Friſonum auxiliares copias prærumpit, iamque inclinabant, cum Mauricius intuitus laborantes, Comitem Caſtillonæum & Voerum illuc progredi, & fatiſcentibus auxiliari rogat, ea eſt enim comitate in caſtris, vt non verbis ſed factis Imperatorem agat, adſunt illi opportunè, Hiſpanos propulſant, noctium vigiliis fracti, impaſti, labore exhauſti non admodum in pugnando pertinaces, receptui canunt. Mauricius omen capiens maioris victoriæ, Ardemburgum & Midelburgum ſuburbia ex improuiſo inuadit, cogitque conuiuantes ciues, turbatis relictiſque epulis poſtico dilabi. Obſtabant Mauricio ad expugnationem Scluſæ, quinque millia peditum & paulò plus equitum, qui maris & fluminum littoribus, ad prohibendum vadum excubabant, Mauricius velitationibus equitum leuis armature, tentandos & ex mu-

nitionibus eliciendos ſtatuit. Hiſpani pro more ſuo exilem manipulum deſpicientes, neſcij inſidiarum, vltro ſe effundunt, fiducia indubiæ victoriæ, ſed longius incautiuſque egreſſi, vndique coitione facta, à Gallis, Germanis, Anglis & promiſcuis militibus, qui per auia & nemoroſa clam progreſſi latebant, opprimuntur, tanta illuuie inſultantium, vt Hiſpani impares, magna ſuorum internecione affecti ſint, mille ducentos cæſos, captiuos trecentos ferunt, hoc præludio victorię Mauricius, cum victore exercitu confluẽtes fluuios traiicit, & Scluſam poſitis caſtris adoritur, die 13. Maij, Spinola nihil intentatum reliquit, vt in Scluſam numeroſiorem militem, ad pręſidium immitteret, ſed Mauricius celeritate talia conantem anteuerterat, Triuulſius Comes, minus feruidè & cunctantius, quàm res bellicæ ferant, Spinolæ adfuit, in bello eſſe moratorem & nimis cogitantem ſæpe nocet, Mauriciana irruptione territi, qui ad præſidium ſtabant, in propugnaculo ſuburbano, degeneres in vrbem profugiunt, ſeptem cohortes in alio Diui Georgij, ignauiter ſe dedunt, quamuis Mauricianas naues itu & reditu prohibere, ac plurimum infeſtare poſſent, ſic littoribus ac portu vndique factis liberis, Mauricius cum foris & à tergo nihil timeret, Scluſam omnibus modis expugnandam conſtituit, tanto oportunius, quod exili commeatu vrbem munitam, per emiſſarios intellexerat, atque ideo non tam ferro, quàm fame conſi-

M.D.C.IV.

M.D.CIV.

ciẽdos oppidanos, citra aleam pugnæ tutum putauit, nihilominus deuio & incuſtodito loco, per paluſtria & aquoſa primo ſexcenti, ſecundò octingẽti auxiliares, Scluſæ irrepſerunt, Mauricius, ne in poſterum parte illa quid ſimile contingeret, viam obſtruxit, fidei plenus vrbem conſumpto commeatu, vrgente inedia, vltrò ſe dedituram, quod eum non fefellit. Fruſtra enim, (inquit Vegetius) ferro tentatur, qui fame expugnatur hoſtis, vbi vero Mauricius intellexit per exploratores, centum quadrigas farre molito onuſtas, Brugis ad inuehendum commeatum Scluſæ paratas eſſe, ad intercipiendas animum adiicit, præmittit Mauricius ſuos, qui ex inſidiis annonæ conuectores & ſtipatores fugant, pluribus deſideratis & captiuis, in Scluſa incluſi, intercepti commeatus rumore accepto, ieiuni duriter & aſperè victitantes, animum ſubmittunt; panem furfuraceum in fruſtula & vncias partiuntur, à mancipiis remigantibus, à lixis cæteriſque fruges conſumere natis premuntur, ſi daretur exitus à Mauricio, quàm lubenter decoctores illos, ſtrenui milites vt pondus inutile eiicerent, ſed vetat ille, qui quanto plures ſint, tanto ocyus ſe dedituros ſperabat. Albertus vero ſuos cum non poſſet commeatu iuuare, tantillum recreauit, ſpectaculo nouem cohortium equeſtrium, quæ fruſtra tentato aditu, vt in acceſſam & imperuiam Scluſam, experti ſunt, fiducia tenebrarum receptui canunt. At rebus penè conclamatis, humana ingenia,

Mauricius commeatum intercipit.

Summa inedia in Scluſa.

M. D. CIV.

quæ vocant extrema remedia, adhibere solent Albertus Spinolam cum millibus decem quos totis castris pugnacissimos selegerat, ad auxiliandum immittit, inclusi Sclusa, vt auxiliatores è speculis prospexerunt, ducenti erumpunt, conati pontem seu colligatas trabes supra alueum iniicere, quo instrato suis aditus præberetur, sed Mauricianæ machinę, pontifices illos in vrbem regredi, conatosque tabulato opere traiicere flumen reuerti coegit. Spinola maiora ausus, quã vis humana ferat, aliundè in vrbem tentat aditum, fossas ducit, aggeres erigit, machinas in altum euehit, quibus Mauriciana castra verberat, Mauricius pluribus machinis Spinolam suosque concutit, tanta strage, vt milites vigiliis, fame, laboribus exhausti, suorumque internecione fracti, animum desponderent. Si labatur orbis, impauidum Spinolam ruinæ ferient, perstat inuictus, ad triarios rem deducit, 6. Augusti, selectos equites, à tergo in clunis equorum, singulos sclopetarios assumere iubet. Frisones ex insperato inuadit, fit atrox pugna, loco cedunt & stationibus relictis, Spinolæ & suis ad Sclusam viam faciunt, obsessi ex pinnis & speculis animos incendunt classico nolarum, clamoribusque suos auxiliares acuunt, in illo æstu Martis, qui summus fuit, Mauricius vt suos in summum discrimen adduci videt, Terminum primæ nobilitatis Gallum, suosque commilitones hortatur, vt inclinantibus suis

Summũ facinus Spinolæ.

De Termes.

M.D.CIV.

præſtò adſint, & ſummũ periculum auertant, illi dicto ocyus, Friſonum receptis ſtationibus, hoſtem deturbant, & ſe recipere cogunt veſpere minabatur regreſſum Spinola, ſed matutina ſorte deterritus & admonitus, prouerbio morem geſſit, *Neſcis quid veſper ſerius vehat.* Ille ergo re infecta, ad Albertum reuertitur, ſi non victoria ſaltem inſigni gloria inclytus, tentata omni via opis humanæ, nam ſupra mortalem ſapere & conari, quid aliud eſt quàm fatum exaſperare, & Deorum ſibi concitare inuidiam? Oppidani præcepta ſibi omni ſpe auxilij, inediam vltra non ferentes, equis, canibus depaſtis, verſiſque in eſculenta rebus immundis, deditionem non indecoris neque iniquis conditionibus paciſcuntur, milites explicatis ſignis, timpanis tubiſque perſonantibus, accenſo fune ſclopetario, globulis in ore, cum caſtrenſi peculio, initiati & laici ad quatuor millia exeunt. Albertus iacturam Scluſæ, iam ſpe non fallaci vt toties, potiundæ Oſtendæ ſolatur, ſed ille poſt exactum in caſtris triennium, tot funera fortiſſimorum hominum, artificiorum molimina, æris incredibilis profuſionem, quam meritò & indignanter, alludens ad ſuum fatum, pertinaciam Oſtendæ & Mauricij dicere poſſet.

Re infecta diſcedit Spinola.

Deditio Scluſa.

Vix Priamus tanti totaque Troia fuit.

Dum Scluſa, à Mauricio in arctum cogeretur, fama percrebuit transfugas Hiſpanos, qui à ſignis cauſſatione negati ſtipendij defecerant, ad Mauricium proficiſci, atque ad eum

ad eum ſibi aditum facere, quâ Scaldis vadoſus eſt, illa perditorum acceſſione ad Mauritiana caſtra, Albertus hoſtium res iam nimium proſperas augeri, ſuas attritas nimium peius habitas iri proſpiciebat, malo occurrendum maturè, demulcendoſque putauit, effecitque vt tandem his pactis reſipiſcerent, Albertus omnes condonare iniurias, ac deuotiones proſcriptioneſque, programmata in eos lata irrita, atque ex hominum memoria eraſa fore promittit, æs ſuum emeriti ſtipendij certa die ſolutum iri, & quouſque perſolueretur, dietim pro quotidiano victu, gregario pediti decem ſolidi, equiti 24. numerarentur, Alberto Hoocſtratem & Karpem oppida reſtituere, atque armamentum omne, in oppido *Erkelene* amotum pollicentur, quandiu ſtipendij ſolutio procraſtinaretur, Ruremonda præſidio illis relicta eſt, die vero dicta ſi æs ſuum non diſſoluatur, fide liberati ſint, poteſtate ſibi facta, quos velint in ſuum conſortium aſciſcendi, exigendique ſtipendij paſſim ab incolis, vt ante fœdus, ſibi fas eſſe putarunt. Trãsfugæ illi, quos populari verbo mutinados vocant, ex pactis conuentis cum Mauricio & Ordinibus Batauorum, Hocoſtratem cum omni pignoratitia gaza quam tempore fœderationis tradiderant, ſine controuerſia repetunt, reſtituta Mauricio Grauia, ac paulo poſt numerato ſtipendio, ad Oſtendæ funera eunt, fugæ & ſeditionis ſanguine pœnas luituri, illi, enim vt noxas penſarent, dum audentius ſe

Deſertores vulgo les mutinés ad Albertũ redeunt.

M.D.CIIII.

gerunt, penè omnes necantur. Batavi capta Sclusa, Alberto circa Ostêdam per triennium ingrauescente, auro, ære, milite, ducibus exhausto, immortaliter exultabant, sed præcocem lætitiam, repentè luctus occupauit, Alberto enim Sclusæ expugnatio indignationem, indignatio vires & extremum robur periclitandi addidit, contra Batavi, dum Sclusæ expugnatione inaniter animos recreant, Ostendæ propugnatoribus animi relanguescunt, jam altius Germani in veterem irrumpunt, portum præcludunt, ita vt animum despondentes, ad exportanda armaméta nouum portum aperire coacti sint, frustra Mauricij auxilium terra morantur, mari omnino præclusum tempestatibus prospiciebant, Septembri, vt Martio, illuuie Oceani, reliquiarum vastitatem, aut potius naufragium perhorrescebãt, illi ergo de deditione interpellati, non vt olim rebus integris, irridere & insultare, sed seriò collocuti, ad suos incolumem reditum paciscuntur, quem non ingloriè impetrarunt, cesseruntque vrbe, aut verius ruderibus, & sepulchris tot fortium commilitonum, exeũt 22. Septembris cum quatuor machinis, castrensi peculio, antesignani & centuriones à Spinola magnificè, conuiuiis excepti addito cuique præconio bellicæ virtutis.

Ostendæ summus labor.

De Ostêdę expugnatione dici poteſt, quod olim de Cadmæa victoria, in qua victor & victus æqualiter lugent, At quanti, glebam istam, aut verius tantillum arenæ, Hispano-

belgæ emerint, liquet carmine, quod propter singularem mundiciem adiicimus, illo enim (quisquis author sit) non minus quã Ostenda, tam pertinaci obsidione, posteris inclarescet. M. D. CIIII.

Area parua Ducũ, totus quam respicit Orbis,
Altior vna malis, & quam damnare ruinæ,
Nunc quoque fata timẽt alieno in littore resto,
Tertius annus abit, toties mutauimus hostem,
Sæuit hyems pelago, morbisque fluentibus Æstas,
Et minimũ est quod fecit Iber, Crudelior armis
In nos orta lues, nullum est sine funere funus,
Nos perimit mors vna semel, fortuna quid hæres?
Qua mercede tenes, mistos in sanguine manes?
Qui tumulos moriens hos occupet, hoste perẽpto
Queritur, & sterili tantum de puluere pugna est.

Ciues duo Lausanenses, sectæ Caluinianæ renunciant, Thononi (oppidum est ditionis Allobrogicæ, vbi Pontificia sedes Geneuæ translata est) in sacra æde, ex omni vicinia accitis inspectãtibusque populis, conceptis verbis, hanc formulã eiurationis emisere: Nos Claudius Buccardus, & Petrus Gilletus, sincerè imbuti mysteriis fidei Catholicæ & Apostolicæ, hic publicè, in numinis & spectantiũ cõspectu, hæreses omnes, Caluinianã præcipuè eiuramus, dãnamus, deuouemusq; qua fascinati olim fuimus, queq; cæterarũ caput est, interq; eas quibus scatet, blasphemias, missam propitiatorium esse sacrificium, Christi corpus verũ, in sacra synaxi inficiatur, mortalesque sola fide saluos fieri

Ciuium Lausanensium heresis eiuratio.

M.D.CIIII. affirmat. At nos hac prauitate olim & tandiu imbuti, delusique, postquam verba lux nobis affulsit, Romanæ Ecclesiæ nunc adoptati filij, vt veluti membra capiti nostro cohæreamus, in posterum sedi Apostolicæ obnoxij deuinctique, ore confitemur & corde credimus, vniuersa & singula quæ Christianis, ex Synodi Tridentinæ decretis credenda sanxit, & nuncupatim Liturgiam, propitiatorium esse sacrificium, à Christo Seruatore institutum, velut symbolum mortis passionisque suæ, superstitibus functisque, qui igne expiatorio noxas eluunt salutare, inque augustissimo, quod altaris vocant, sacramento, corpus Christi ipsissimum verè & substantialiter existere, panis vinique substantiam, in corporis sanguinisque substantiam conuerti, confitemur, nec solam fidem, satis esse ad salutem hominis Christiani, bonis tamen operibus fæcundatam perfici, quæ si auspice Deo fiant, adiuncta virtuti & efficaciæ passionis Dominicæ, ad ęternitatem aditum referant, quæ omnia per sanctæ Triadis tremendum mysterium, perque Euangelici codicis oracula, vera obtestamur, & nobis perpetuò credenda pollicemur, quique aduersa docuerint, omnes anathemate dirisque deuouendos pronunciamus, quod si nos (quod numen auertat) in posterum deuij, huic assertioni minus cõsentanea, sentire & profiteri contingeret, vt reos obnoxiosque canonum castigationi nos pronunciamus, sic nos Deus adiuuet.

Episcopus, qui & princeps Geneuensis veteri elogio nuncupatur, palam & publicè sic professis, Apostolico præconio benedixit, *Gratias ago Deo meo, per Iesum Christum pro omnibus vobis, quia fides vestra annunciatur in vniuerso mundo.* Post Bironianũ supplicium, comes Aruerniȩ carceris soci⁹, custodia emittitur paulo post Aula digressus, in eam prouinciam vbi priuatas opes, cliẽtes, ambactos cuiusque vice regia præfecturam habet, se recipit, ibi nouarum molitionúm consiliorũque telam retexere, Regi in suspicionem venit, iubetur se sistere, rescriptũ veniæ seu abolitionis poscit, cõceditur ea lege, vt Regem adeat, profectionem detrectat, cumque illum cunctatione diu ludificasset, ex Aruerniæ iugis eliciendum deliberat, aggredi vi aperta & vincire, non sine motu & discrimine poterat, astu intercipiendum visum securius, dolus struitur, ingenio & arte commendabilis, & relatu non iniucundus, in agrum Boiorum, cohors equestris cataphractorum Ducis Vindocinensis, regis nothi filij mittitur, quæ sensim in Aruerniam progreditur, succeditq; circa Gergobiam, vt ibi in æquore recensita, militare stipendium acciperet, Eurius antesignanus, cui Comitis intercipiendi cura demandata erat, de lustratione Comitem commonefacit, laudat cohortem, tum ob equitum fortitudinẽ, tum ab equorum armorum phalerarumque delectu, rogat vt spectaculo dicta die adesse velit, vt illo inspectore & testȩ, apud Regem Tribunosque

Res Gallicæ.

Gergobia Clerement.

M.D.CIIII.

militum cohortis gloria prædicetur. Ille vt est aperto ingenio, nihil doli suspicatus, affuturum spondet; nec vadimonio defuit, vt tamen mortalibus, sæpius mali præsaga mens est, de insidiis illi cogitatio incidit, quas serò præsensit, vbi toto campo hora dicta tempestiuius, iam ordinatam cohortem videt, cumque globis militum vndique se inuolui, nec fugæ locum esse videt, mucronem vagina tantisper dimouet, statim Eurius conspecto occurrit, & de militari præstantia suæ cohortis multa prædicat, aliunde Nerestanus aduolat, ex equo in pedes desilit vt salutaret Comitem, mox conscenso equo dat signum rei gerendæ, illicò quatuor pedites, habenas equi constringunt, eoque summa vi Comitem deiiciunt, Eurius ensis manubrio manum iniicit, & conantem stringere cohibet, equum gregarij segnipedem conscendere adigitur, dehinc indignari, & proditionem incusare cœpit, mox sedatior factus, rogat ad quandam amasiam, quæ eius amplexus morabatur, nuncium mitti, qui eam de aduerso suo statu certiorem faceret, vt audiit illa, Eurio Nerestano & cæteris imprecatur, atque Amazonio spiritu, mortem sua manu illis minatur. Vbi ad Ligerim ventum est, cum satellitio cymbæ impositus, secundo flumine Briaram vsque deuehitur, dehinc Rheda Lutetiam, arce Antoniana includitur, æquanimiter & qua est animi vrbanitate sortē tulit, dicax, festiuus, nec cibi nec somni parcus, à captiuitate nihil ominosum expectās, seu innocentiæ fiducia,

M,D.CIIII.

seu gentilitatis & clementiæ regiæ, semper interritus, quousque eo ipso ferali cubiculo Bironij, agere & morari iussus est recordatione sortis Bironianæ, similem veritus, non parum animo turbatur, donec assuetudine & quo est ad curas minime procliui ingenio, carcerem pro palatio habuit, insequente anno, in eum quæ cudatur faba expectabimus.

Nostri operis anno secundo, Strigonium à Carolo Mansfeltio, Septembri receptum diximus, eodem huius anni mense, à Turcis obsidione frustra tentatum est. *Iagenrentreus* quidã nomine, homo Thrasonicæ garrulitatis, Pæstum valido præsidio occupabat, ad deliquiũ animæ propugnaturũ spõdebat, si Othomanidę accesserint, supremũ excidiũ minatur, sed linguã nõ ęquat man⁹, at profectò

Quid dignum tanto feret hic promissor hiatu?

Primo rumusculo Turcici aduentus, fortis ille cõsternatus, caussatus oppidum impar tantis viribus, è vestigio deserendũ cõstituit, nec mora, tormentis clauo rimæ impacto vsu adempto, corrupta annona, incẽso oppido, ignauiter Strigonium se recipit, & post exprobratã socordiã, pœnas dedit. Othomanidæ illicò Pæstum inuolant, incendium restingũt, & ab edita vastitate reliquias seruãt, facti audẽtiores Strigoniũ, positis castris corona cingũt. Georgi⁹ Bastius Cæsaris vicari⁹, Mansfeltius, Comites de Sults, & de Hohenloh, & Germ. nobilitatis primores alij nõ solũ intra murũ strenuam operã nauabãt, sed crebris eruptionib. barbaros lõge ꝓpulsãt. Vna

Obsidio Strigonij.

Pæstum à Christia. ignaniter deseritur.

M. D. CIIII.

fuit facinore immortali Christianorum, & turcica clade notabilis, Strigonio, peditum duo millia circiter, equites quingenti vbi se foras dederunt, Turcas vndique adoriuntur, stationes prærumpunt, globis inuoluunt, castra expilant, omnia strage complent, septingentos ex barbaris, ex Christianis non plures quam centum cæsos ferunt. Illi hoc fulmine Christianæ fortitudinis deterriti, cum pabulo & commeatu in castris anxiè laborarentur, vrgentibus Ianissariis, Serdar Bascias, re infecta discedit: In propugnando Strigonio, tantum gloriæ assequuti sunt Christiani, quantum in recipiendo anno 1595. sibi comparauerant, sed vt Caroli Mansfeltij nece expugnatio, sic propugnatio Casimiri Comitis de Hoheleno notabilis fuit, plurisque illorum cædes, quam tot Barbarorum despicabilis internecio. Alibi à Christianis pugnatum fœliciter, Bethlinus Habor, dum iter facit in Transyluaniam, quò eam Othomanidarum imperio subiiceret, positis castris ad ripam fluuij vulgo *Themese*, incautius se gerebat, ac hostili solo sine excubiis, vt dicitur in vtranque aurem dormiebat, Comes Tambiernus, de incuria Barbarorũ admonitus, oscitantes & semisopitos aggreditur, ex tabernaculis tegeticulisque egressos & palantes concidit, in pedes coniicit, dilapsos insequitur, & Básciã Becker, è stratis excitum sola interula indutum, in proximum fluuium se dare precipitem cogit, Bascias de Themessuar, de commilitonum internecione per

Strigonij obsidio dissoluitur.

Le Conte Tambier.

M. D. CIIII.

fugitiuos admonitus, illicò auxiliares expedit, Comes Tambiernus nihilo ſegnius illos adoritur, fugat, inſectatur vſque ad illam arcem, vnde egreſſi, præfectum clamoribus vrgent, vt ſublicium pontē dimittat, & præſenti ſtrage reliquias eriperet, negat ille, veritus ne Chriſtiani promiſcuè cum illis, irruptione facta arcem prærumperent, ſic præfectus ille, ſuorum internecionem ex pinnis ſpeculiſque deſpexit, atque hunc occidendi limitem Chriſtiani habuerūt, ingens præda, ſigna duodecim intercepta, paulò poſt, ducenti circiter Turcæ, eiurata ſuperſtitione Mahometana, ad Chriſtianos trāſeunt, ſparſi per manipulos, ne ſimulata fide quid nefarium auderent. Baſtius ineunte Octobri cum ad ſeptem millia bellatorum coegiſſet, Turcicam aciem machinis & velitationibus appetit, illi effuſis habenis in Chriſtianos feruntur, non diu ſed acerrimè pugnatum, vt ſeſqui horæ ſpatio, quingentis cæſis deſideratiſque ſuorum, barbari in ſtatiua receſſerint, Baſcias Serdar tot cladibus attritus, de pace colloquutores mittit, quam vt lubricam & toties peieratā cum fœdifragis Chriſtiani negant.

Summa internecio Turcicorum.

Montius nobilis, Gallus, noui orbis partem, quam vernaculè Canada vocant, peregrinatione præuia delibauerat, vt plaga temperie cæli, amænitate & vbertate ſoli, ad incolandum arriſit, rurſus adornata Claſſe, mandato & vicariatu regio illuc proficiſci, ſedes figere, Gallico Imperio gentē ſubdere,

Montij altera nauigatio in eā partem Orbis, quæ vulgo Canada.

M.D.CIIII.

nouis accolis armentis, pecoribus, vitibus, arboribus, ad conſerendos agros noſtris ſeminibus excolere & ornare, oppidis municipiiſque firmare, conſtituit, ergo ille hominum genus omne colligit, nautas milites artifices, potiſſimum fabros, vitiſatores, ruricolas, pellicit, conducit, aureos montes, inſulaſque fortunatas pollicetur, vt colonias & nouum imperiũ ſtabiliat, nepotes, decoctores quibus nihil reliqui, qui Calendas & idus metuũt, quos fama deterior inquinat, mens conſcia habet attonitos, & ſurdo verbere cedit, ignoto & barbarico ſolo Galliam mutant, & nouũ Veſpucium, per tot terrarum, pelagique ſpacia ſectantur, vnde pauci redituri ſint, non tamen, ſatis laudatus Montius, qui propagandi nominis Gallici cupidine incenſus, vbi pax à bello ferias dedit, remoti orbis plagas ſcrutatur, ne ſola Europa Galli & lilia claudantur, quanquam ad gentem noſtram, niſi gloria exinde prouentura ſit, non aurea illa meſſis, quæ ex Peruuianis fodinis, Hiſpanos quotannis beat, quam enim nactus eſt plagam Montius, nec foſſile habet aurum, nec in ramentis fluminum voluit, ferarum exuuiis, ſolummodo ditem ferunt quæ non tanti ſunt, vt tot peragratis ſpatiis inquirantur, cum Sarmatia & Moſchouia affatim ſuppeditent.

Edict de la Paulette.

In Gallia, ab exceſſu Ludouici XII. magiſtratus & præfecturæ forenſes, ſub Franciſco I. vænales eſſe cæperunt, nouo

M.D.CIIII.

mercimonio & auctionibus ille causam prætexuit, molem bellorum, quæ à Cæsare & ab æmulis grauia & crebra, omnibus pene regni angulis imminebant, nec potuisse confici, nisi ex magistratibus ære collecto, quod tamen veterum prudentissimus, dixit esse totius iniquitatis principium & finem, nec solo Francisco id probro dari potest, cum ipsi legum conditores, Romani Cæsares, dignitates venales habuerint, vnus, fœdum hoc mercimonium exhorruit, hac aurea voce *Odi mercatores potestatum*: conquerebatur suo sæculo Seneca, etiam purpuram ad hastam deuenisse, ferendum est, quidquid corrigere est nefas: nec magistratuum vænalitas HENRICO IIII. nec pragmaticæ abrogatio, nec in vicem electionum, regiarum nominationum ad prælaturas subrogatio, tribui potest, ista vt tollantur, magis optandum quam sperãdum, & vix sedatè & opportunè, pro isto qui tandiu inualuit rerum statu, id fieri potest, vt vlcera quæ sine totius corporis exitio excindi non possunt, ferenda sunt, sic tempori & longæuæ consuetudini inseruiendum, receptum autem erat, vt nisi eiurantes magistratus & præfecturas, à die procuratorij, quadragesimũ diem superstites excessissent, eorũ fato caducæ fierent, valetudinarij senesq; metuentes suis exuuiis, ne in fiscum caderent, maturè nimium ordinibus se subducebant, latum edictum, pro nequitia temporũ non dãnandum, quo rex persoluto

Alexander Seuerus.

M.D.CIIII.

ſibi annuatim certo nummo, præfecturæ eorum obitu fiſco non accreſcerét, ſed fas eſſet hæredibus, ex illis precium contrahere, non aliter quam ex prædiis, vel alia quacumque re hæreditaria fieri ſolet edixit, hoc boni noua lex attulit, vt veterani emeritique pedem repreſſerint, priſca ſua integritate & peritia, publicam diſciplinam retinuerint, quæ adoleſcẽtibus intempeſtiuè & effusè irrumpentibus ſoluebatur, vt enim aliquis, ſui ſæculi Cenſor, *Moribus antiquis ſtat res Romana viriſque*; viri illi conſulares longæui, hoc ſublato metu, quam depoſituri erãt purpuram, ſummo & ſingulari bono patronorum & clientum retinuerunt, à quibus Tyrones & muſtæi iſti Senatores iuris dicundi peritiam diſcere poſſint, quam viciſſim illi vbi conſenuerint, aliis ſucceſſuris relicturi ſint, edictum ab eo qui colligendis nummis præfectus fuit, nomen ſortitur, vt enim ille Pauletus ſic Pauletinum nũcupatur, diuturnum & indelebile elogium, quod mutatione æmulorum cõductorum, publicanorumque haud mutabitur, ita res nouellæ vocabulorum ſunt tenaces.

RODOLPHI BOTEREI

M.D.CV.

IN MAGNO FRANCIÆ Consilio Aduocati,

Commentariorum de rebus toto penè orbe gestis,

LIBER DVODECIMVS.

ANNI huius primordia Clementi fatalia sunt, Aruspices priore anno, supremam horam minabantur, delusit vaticinium, sed tantilla mora, ille enim senio & podagra grauissimè affectus, post conciliatam inter Christianiss. reges principesque pacem, receptam Ferrariam, auro & milite suo recreatam Sarmatiam & Pannoniam, disciplinæ Ecclesiasticæ restitutum decus, ad eum cuius vices agebat Christum, vitæ pacato deliquio migrauit, nos sparsim nec vno loco, optimi Pōtif. summa & fœlicia facinora delibauimus, recensere illa cumulatè, nec otij, nec mei est propositi. Vbi proreta nauis

Clemētis egregia facinora in Rempub. Christianam.

M.D.CV. Petri ſubductus, cogitatum impenſiiſſimè de ſufficiendo, Senatus purpuratorum in ſeptum illud, quod conclaue vocant, cogitur, res alioquin ſacra, non caret ambitu neque fauitoribus, cũ Eccleſia in incunabulis, diues eſſet Apoſtolicis gazis, egens rerum *ſæcularium*, quantis nunc appetitur ſtudiis pontificatus, declinabatur diffugiis, vbi verò

Creuerunt & opes, & opum furioſa cupido,

Poſtquam (vt volunt) Cõſtantinus, aliique pij elargitores, ſummas opes ditioneſque, quæ ſunt in exarchatu, Roma. Eccleſ. contulerunt, exhinc cæpit perditè & efflictim, ſummum ſacerdotium ambiri, nec erubuit Iulius II. cùm pecunia & largitionibus Pontificatum adeptus eſſet, apud familiares iactare, hunc apicem pluris æſtimãdum, quam vendi aut emi ab imperitis conſueuiſſet, nil mirum, ab homine à ſacerdotij dignitate alieniſſimo, de quo coætaneus ſcriptor, in Italia frigent ſtudia, feruent bella, ſummus Pontifex Iulius, belligeratur, vincit, triumphat, planéque Iulium agit. Clemens longè alius, & vt ille Iulium Cæſa. ſic iſte Clementem, vbi ergo deſideratus, coitione facta purpuratorum, in varia ſtudia ſcinduntur, res tracta longius quàm ſperaretur, ita vt de Pontificiis electionibus, verè dictum ſit Coruum iampridem columbam occidiſſe, æquior pars, in Ethruſcum Cardinalem inclinabat, publicæ quietis hoſtes, contra ſupremum illi hoc ſacerdotium inuidebant, tandem aura Flaminis, turbinem factionum,

Eraſmus. „ „ „

M.D.CV.

liuorem, virtus vicit, ſed paucorum dierum illa fœlicitas, ergò æquis ſuffragiis, delectus Ethruſcus, qui Alexander erat pronunciatur Leo XI. caducus honos, floſculo non vegetior, quod in ipſis ritibus pontificiæ inaugurationis, liquido demōſtratur, dum enim trigemino & turrito diademate velantur ſummi Pontif. ne faſtigiato illo operimēto, quod à Perſicis Auguſtis videtur mutuatum, inſoleſcāt, vtque in illa ouatione, memores ſint, vt homo bulla eſt, quā breuis æui mortalium faſtus, ſtipulæ incenduntur vrunturque, vt hoc ſymbolo teſtatum ſit, tantillum fulgere ſęcularium dignitatum ſummos apices, ſic poſt fulgetra ſtipularum, Leonis X. vita in fauillas & cineres abiit, ille enim vbi nimium incaluit, in negotioſa illa pompa coronationis, poſt æſtum diriguit, & viceſimo poſt electionem die moritur, ego neſcius tam breuis fati, de longiore vita & Pontificatu falſus vates, dum Gallia illo pontifice exultat, ne in publica lætitia mutus eſſem, hoc illi, quod attexuimus carmen cecineram.

Publica Galliæ ouatio in pōtif. Leonis xj. ad Dominum Bethunium Romæ Oratorem Regis Christiani.

Abſtulerat terris (ſi fas fari) inuidus Æther,
Clementem, æquabat ſanctos qui nomine mores,
Iuerat ad ſuperos, ſuperûm ille vicarius ingens,
Et tanto rectore, ratis ſine Remige Petri
Orba fuit, ſolitos dum menſtrua luna meatus
Integrat, Etruſco cum Flaminis aura Leoni
Ætherei affulſit, plebs Romula & Enthea patrum
Rubra manus, votorum vno ſpiramine concors,

M.D.CV. *Summa hunc sede locāt, & pro Clemente Leonis*
Mite ferunt summi Imperium: seu Vere reducto
Splendidiore coma, post Brumæ frigora inertis,
Floriferos sine nube dies, fax aurea Phœbi
Reddit, ab exorto æternùm lux verna Leone:
Aurea lux, faciat sed quæ aurea sæcula, fœlix
Astrum; Europæ oculus, nostro Leo Posphorus Orbi,
Purior, & triplici nunc ille micantior auro,
Vertice Trigemino, & turrito frontis honore,
Quam cum purpureus, solóque coruscus in ostro,
Missus ab hoc, quem nunc æquat, fausti ominis Ales,
Venit ad Henricum, ramo pacalis oliuæ
Tēpora cana virens, clausurus Tēpla Bifrōtis,
(Clausit enim) Gallūq; potens, & vinxit Iberū
Martem, & iuratas in mutua fœdera gentes,
(An credes venture nepos?) ad amica reduxit
Fœdera, & Astreā profugam deduxit Olympo,
Pagina non mendax nobis, non Cinthius audax
Fingere pro veris, nebulas Helicone ministrat:
Das Veruine fidem, priscis vicine Morinis,
Parue quidem, æterno sed ibi tu pacis honore
Ictæ insignis, & historia memorande perenni:
Miserat At proceres mea Gallia, Nestora Gallum
BELVRÆVM, *Atlantem regni nutantis in æstu*
Bellonæ, & te nunc O magni inuicte laboris
SILLERII *cōsors, Themidísq; tot inclita nostræ*
Lumina, miserat & sua lumina Belga, tumēsq;
Indorum exuuiis, potius quàm robore Iberus:
Vt pelago in magno, ratis acta furētib⁹ Austris,
Tartara nunc petit ima, dehinc rorātia lambit
Sydera,

M.D.CV.

Sydera, dum Æolij peragunt sua prælia fratres
Sic certant proceres, Gallus sua lilia, Iberus
Belga itidem, sociata simul sua iura tuentur,
Cedere vterque alio gens nescia, Gallus vtroque
Ni cogat, melior ferróque & iure minorem.
Magnus Alexander (fuerat gentile Leonis
Nomen) non alio studia in contraria fertur
Turbine, dum mollitque animos & tēperat iras,
Tandem victor opus peragit, pax aurea gentes
Fœderat aduersas, prædata relinquit Iberus,
Ardea, Cameracū, quódque Itius æquore Asylū
Portus habet, rūpēda truci nō claustra Britano,
Liligero patrias repetunt sub principe leges,
Fit mare veliuolum, fœtæ vrbes mercibus, arua
Agricolis, fora iudicibus, vis summa Senatus
Purpuræ honos, & prisca Togæ est rediuiua potestas.
Olim, sub Decimo, portentum immane Leone,
Infecit cœlum & terras Lutherus, at isto
Desinet, & magno cedet fera tetra Leoni.
Religio vna, Dei par cultus, & vnus erit Grex
Sub pastore, lupos stabulis arcere potenti
Hæc & plura tibi Leo debet Gallia, debent,
Qui Scaldim, quiq; vsta tenēt tua littora Ibere,
Belga, quod Ostendæ sterili se iactat in acta,
Fœdere Cameraco, quod tanta amissa redempti
Francisci pretium, retinet fragmenta Coronæ,
Pacis opus, summi & decus immortale Leonis,
Dum pater Italidum Tyberis regnator aquarū,
Thyrreno pelago, dum Sequana, flumine Thusco
Latior, Oceano maioribus influet vndis,
Ille gubernator, sacra longæuus in Argo
Sit Leo Petri, æquet Cumæi pulueris annos,

M.D.CV.

Serus & indigetes repetat, super Æthera auitos.
Inter ego flammas geniales, inter inane
Fulmen, ahena vomit quod machina, cursor in
vrbem
Pegaseus vel ab vrbe recens, cum optata ferebat,
Inclite stemmatibus, BETHVNI *& sanguine*
auorum.
Longo, qui Batauos olim rexere supremi,
Præco forem vt primus, versu hæc properante
canebam.

Baro Salligniacus à Rege Christian. Orator Bysantium appellit.

X. Ianuarij Baro Saligniacus, à Rege Christianis. orator Bysantium appulit, vbi veteranus Dominus de *Breues*, qui tandiu res Gallicas, apud Bysantinum procurauit, de aduentu audiit, duabus trimeribus appellenti obuiam progressus est, tãtò lubentius, quod illum diutina legatione, apud barbaros nauseantem, desiderio Galliæ affectum, Saligniacus missum faceret, luculentissimo comitatu nobilium Gallorum vrbem ingressus est, summis honoribus exceptus, palatio, epulo, similibusque apophoretis, quanti eum Bysantinus faceret testatus est, bimestri nauigatione tot spatia pelagi emẽsus erat, ille enim Venetiis Calend. Nouembris alto se crediderat, hyberno cælo, dubia iactatione sali, vt qui non semel, cum omni suo comitatu & naucleris, à fato Palinuri non longè abfuerit. At profectò cum bonis moribus, Gallia non solum, sed ipsa Lutetia, priscum & gloriosum Diui Hieronymi elogium amisit, nempe vt quæ semper monstris caruit, nunc

Ostentum natum Lutetiæ.

illa in ſinu fouet, Libiæ probro laborat, partubus natura indignãte genitis & portentoſis. Lutetiæ enim 15. Iunuarij in paræcia Diui Seuerini, quà ex Caſtelleto in Malbertinam plateã, aduerſo flumine itur, Dionyſia Condun, plæbeia vt quæ piſcatoris coniux eſſet, gemellas fœminas, inferiore vmbilico cohęrentes, mortuas in paritudine, nec pluſquam ſemeſtres enixa eſt, ad hoc oſtentum adhibitij Medici Chirurgique, qui vt plurimum obſtupuerunt, cum vtraque diſſecta, geminis vnum eſſet iecur, ſingulis aluus & venter, ſplen, pulmo, & inteſtina diſcreta, duabus tamen cor vnum, latius tamen, quam quod natura vni eſſe voluit, ex quo venæ duæ, animam vtrique, vno quaſi infundibulo copulatim inſtillabant. At nunc rerum abditarum indagatores, quantumlibet perſpicaciſſimi, rimentur & explanatum faciant, vnde inſolens partus mulierculæ, num defixa mente & obtutu in tabulam, vel aliud ſpectrum conceptis idæis contigit? quemadmodum refert Saxo Grammaticus, mulierem glabram, & cute leuigata, hirſutam & piloſam filiam enixam, quod Diui Ioan. Cameli exuuiis veſtiti, in eremo, pictæ tabulæ pertinacius immorata fuiſſet, at piſcatoris gregaria mulier, quæ duriter, quotidiana opera victum queritabat, longè ab his animi nebulis & ludificationibus erat, cui tantum domui erat negotij, vt de pane potius quam pictura, vel alio ludicro

M.D.CV.

M.D.CV.

vagæ cogitationis spectaculo anxia esset, illud vero, diuinæ vltioni verius tribuendum est, qui sic iram suam in mortales testari solet, nec hoc insolens, Alexandro enim 6. Pontif. max. (vt sexcenta taceam, quæ Conrardus Licostenes recenset, & icones exhibet) duo simillima ostēta extitere, vnū Veronę, Romę aliud, quorum, species pictæ visuntur leguntúrque apud historicos, nomina & notæ temporum: at nulli partui magis conuenit definitio Vlpiani, quàm huic Lutetiano, est enim ostentum vt Labeo definit, contra naturam cuiusq; rei genitum, factumque, quoties quid, cōtra naturam nascitur, tribus manibus forte aut pedibus.

De verbo. sign. l. ostentum.

Hoc anno, lucidissimum sydus Curiæ extinctum est, Symo Marius, à natura ad forensem facundiam, atque ad imitandum nostro togato ordini homo effictus: ille Nouiomi ad Ligerim natus, vt aliquandiu in Senatu delituit, repentè tanquam Sol vel indignantibus tenebris, ruptisque rabularum obiicibus, latè inclaruit, tanta fœlicitate non dicam ingenij & facundiæ, sed quod mirum est (hoc ipso loco, vbi liuor plurimum potest & obstrepit) tanto applausu & conspiratione audientium, vt omnis noster ordo penderet ab ore dicētis, ita vt si quando Marius esset dicturus, vt olim Roma ad Tulliū, & Hortensium, Athenæ ad Periclem & Demosthenem, sic omnes ad audiendum Marium, certatim ruerent, fauerentque linguis, dum ille sua, tanquam Gallicus Her-

Symonis Marij in foro summa celebritas.

cules cathenis aureis sui eloquij, vinctos omnes auribus traheret. Certè homini fuit fœlix & sedatum ingenium, vis dicendi non tam concitata, quam lenis & concinna, eruditio plurima & recondita, sed quam phaleris & authorum farragine non ostentaret, vna lege selecta ex pelago iuris, solitus coaceruationes multarum, & fastidia importunè clamantium superare, non aliter quam peritus gladiator, qui vno telo, prægrauatum sarcinis armorum, vincere solet. Mario vero licet innominato (vt sciant posteri) Gallicæ facundiæ palmam, vir in ea maximus detulit, tam indubiis signis, vt de eo loquutum, omnibus eruditis constet, quamuis aliquis superstes, longè alter à Mario, hanc gloriam per susurrones, sibi arrogare non erubuerit. At postquam, in gloriosa palæstra nostri ordinis consenuit, ad purpuram præfecturæ classis inquisitionum conscendit, mox silentij prætesus, qui assuetus erat publicæ facundiæ, & oraculis augustæ & principis cameræ, factus est Triumuir fiscalis.

Iudicium verũ de Mario.

Guillelm⁹ Vairius innuit certe Mariũ Gallicæ eloquentiæ principem.

Lutetiani prædicantes Abloni (suburbanum est municipium, ex edicto Nannetensi, nouatoribus ad suos precandi ritus attributum) multa edixerũt, habeo penes me ex autographo Montignij, Molinæi, Vastinij & Poupartij, quam vocant Prouincialem Synodum, illa Ecclesiis insulæ Franciçæ, pastores (sic voces nostras æmulantur, adeo factorum sunt indociles) regionatim deligũt, pecuniam imperant, quæstores ærarios ad

M. D. CV.

computum vocant, de iuridicis Edictalis cameræ conqueruntur, ad Castelodorum proxima comitia indicunt, de academia Salmurensi, æmulatione Flexianæ, nonnihil decernunt, quod miremur, feria sexta parasceues publicum ieiunium præcipiunt, paulatim enim esurialibus Christianorum castigationibus assuescunt, quas primi nouatores non solum detrectabant, sed ad ludibrium feria illa sexta, & quadragesimali ieiunio, ac peruigiliis Apostolorum, quibus orthodoxi ab esu & potu temperant, distenti epulis largius conuiuabantur, plura sunt sed inania illa, in falsò nuncupata synodo, quæ posteros scire nihil est necesse.

Ieiunium insolens indictum à nouatoribus.

Nicolaus Sillerius Brulartius, vt Atlanti sub pondere cœli depresso & inclinati, Hercules ad leuandam sarcinam additus, sic Belleuræo attrito sub fasce negotiorum, procancellarius adiicitur, in Senatu purpurato & Prætoriano recitatæ tabulæ, & in publica monumenta relatæ, isto Claudius Lanæus multa de Sillerij in Regem regnumque eximiis factis, facundè prædicauit, qui bello Allobrogico finem imposuit, regium coniugium fœlicissimè procurauit, fœdus cum Rhetis & Heluetiis pepigerit, cui Gallia altam quietem acceptam referre debeat, tot præclaris facinioribus perfunctum Brulartium, ad hoc fastigium Regem meritissimè euexisse, vltra quod non est ascensus ad dignitates, nec virtus altius ire potest, nam

Nicola. Brulartius fit Procãcellarius.

qui apud Rom. Cæsares fuit præfectus Prætorio, is est apud nos, quem vulgo Cancellarium vocamus, exoleuit nomen, sed vetus & summa præfectura huc vsque permansit, prisci nostrates Referendarium nuncupabant, sed annis labentibus variatum nomen, nullibi conuenientius rescriptum recitatum, quàm in Prætoriano Senatu, cuius est caput & princeps Cancellarius, in quo olim frequens erat & quotidianus, priusquam colluuie rixarum, augustissimum principis consistorium inquinaretur: At vbi quis Procancellarius renunciatus est, annulum Regis, (sigilla vocant,) penes se habet, ius dicit, rescripta expungit & vnde nomen, vbi minus æqua sunt, cancellat, solius nominis splendorem retinet Cancellarius, solutus omnibus negotiis, ac ex hinc tam otiosus, vt fores & cardines à consueto strepitu Aulicorum, togatorumque quiescant, vt pene viuo videntique funus indictum videatur, nam vbi quis luce honorum, atque illo pabulo vitæ exuitur, situ & rubigine obscurari, & tabescere necesse est. vt piscis in arido, sic vbi quis ab aula ad caulam abigitur.

Cancel. primus præses magni Consilij.

Diximus, Comitem Aruerniæ dolo interceptum, arce Antoniana inclusum, Interaqueus, marchionissa Vernollia filia, ob tacitam molitionem in Regem, ille in palatino carcere, ista domi suę, cũ satellitio custodiuntur. Rex ad proreges magistratusq; vrbanos,

d'Antragues.

M.D.CV. regionatim de limitibus vrbibusque tutandis per veredarios litteras transmittit, quibus monitos facit, vt à domesticis exterisque hostibus caueât, ignem detectum latentem sub cinere doloso, qui nisi confestim opprimatur, quo vbi flabris factiosorum latè se effudisset, Gallia tota ardeat, ad aquas confugisse, & à prima scintilla illum restinxisse. Interea Lutetiani Conscripti, Comiti Aruerniæ, Interaqueo, & filiæ, atrum & ferale iudicium instruunt, quid noxæ sit, cuius sint rei, quia non liquet, nec suffurari arcana Curiæ fas mihi est non scribo, vnum est tamen, quod sciunt omnes, Comitem & Interaqueum capite damnatos, Marchionissam Vernoliam, in Vestalium Turonêsium cœnobium ablegatam, donec de crimine liquidius constaret, Iacobi 5. clementiam supra admirati sumus, non dissimilis clementiæ, domesticum exemplum à Rege Christian. habemus, qui feralis iudicij vim inhibuit, ac rescripto summam capitis diminutionem perenni custodia mutauit: O quoties Bironius hac sorte beari voluit, & à ceruice imminentem securim depellere optauit, quoties perpetuis compedibus saluum caput cupiit, postulauit, negatumque homini, à quo nihil tutum, si saluum illi caput fuisset, vtque dies frangit iras, Palatino carcere soluitur Intereaqueus, ea lege vt in castro suo, vincto non dissimilis, quietam senectutem ageret, Vernolia nec vrbe digressa, regium cognitorem vrget, vt stato tempore capitali controuersiæ fi-

nem faciat, si quos habet sistat testes, sin minus insons exorsque criminis pronuncietur, formæ magnum imperium est, nec ad exorandum potentior orator, oris pulchritudine, vrunt oculi, fascinant, feriunt lethalius quocumque telo, quoties Tonantem Iouem Io, Europa, Læda, & quæ inter mortales formosissimæ placarunt, cœlo auulsum in feras mutarunt, sic Rex qui nec Ioue pugnacior in Cupidinem, Vernoliam rescripto expiat, absoluit, aulæ honoribus restituit, summumque cognitorem, in posterum querulum & vindicem vetat, nec habet victoria laudem fœminea in pœna, condonatam noxam Regis clementia, sub inuolucro patrocinij Cupidinis, eo ipso tempore carmine adumbraui, quod subiicere non iniucundum putaui

Vos quibus arma Themis, sed inermia porrigit arma,
Arma fori, miseris valitura clientibus arma,
Pitho suas veneres, quibus & sua mella loquēdi
Ille dat Antoni, dat & Atticus ille Philippi
Hostis, vterque potens lingua, atque forensibus armis,
En vestra ille puer, nunc induit arma Cupido, *Amor patronus.*
Ille togam, facibus positis, arcu atque pharetra,
Qui puer ales erat, talari in veste patronus
Fit nouus, & senior iam non se agnoscit amorē:
Hunc Iouis offensi, rea pulchra Calisto patronū
Poscit, & in Nemesim rogat insultare patronā,
Juppiter irarum memor, audacisque puella,
Phlægreosque suis ausos se attollere fratres

M.D.CV. Sedibus, vrgebat sontes, iam dicta reuinctis
Atra dies, miseratus amor, cum fata vicemque,
Heu: vincta, heu? quãtum mutatæ fata Calistus,
Tunc puer, Atlantis facundior ille nepote,
Jlle togatus amor, iam tela trisulca parantem
Audet adire Iouẽ, & placido hũc sic ore serenat:
Amoris Oratio. Quam cito inermis eris, quam te citò fulmina anhelum
Deficiant, commissa paras si cuncta seuerus
Vlcisci, & pœnam properas muliebribus ausis?
Si te oculis, si crine vnquam, formosa Calisto,
Vssit & implicuit, ferro vsque tenacius omni,
Per caput atq; oculos, per dulcia vincula crines,
Per thalamũ, & sũpti libamina prima pudoris,
Perque arcana, leui mihi nec vulganda susurro,
Juppiter esse sinas saluam, intactamque securi,
Si toties tibi tela manu si sustulit iras,
Si semel impresso tibi fulmen ademit ocello,
Hanc habeat veniam, quã sæpe nocentibus vna
Exorauit, habet nec enim Jouis vltio laudem
Fœminea in pœna, quã sexus amorq; decorque,
Et tua flamma vetus, qua illã dignata cubili es,
Innocuam magis efficiant, veniaque piandam:
Vix ea fatus erat, rugas & nubila frontis
Temperat, oblitus noxæ muliebris, amoris
Iuppiter antiqui memor, & iam prolis adultæ,
Annuit Idalio iuueni, & dat lite potiri,
Ille ego, qui quondã regno in mea sceptra rebelli
Jgnoui, cui Mars paucos, Clementia plures
Vicit, an imbelli cupiam certare puellæ?
Imbelli & bellæ, quamuis mihi bella pararet,
Viuat ait meliore fide, & leuitate moueri
Desinat, & nimium celsis se attollere rebus.

M.D.CV.

Ignatianis postliminio reuersis, nihil ad pristinũ statũ obstabat, quam palatinus ille obeliscus, litterato mormore, Iambis eos deuouentibus, quod obstructa ora tacebant, saxa loquebantur, quamque Edicta loquentibus vocem auferebât, in marmore perennis erat. At quam paucis mutatis, Virgilianum illud apté vsurpabant.

Heu? hæc in nostros fabricata est machina mores.

In vrbe, salua fama morari non licebat, nisi submoto publico illo teste, & obliterata saxea pagina, non ariete, non balistis, sed sensim laneo ictu, monumentum illud sempiterni dedecoris concutiunt, impellunt, & tandem vt funditus euellatur impetrant. Mironi Prætori vrbano Rex dat in mandatis, vt per fabros & artifices, alta strues solo adæquetur, & quia metus erat à fremente vulgo, euertentibus adhibitum satellitium, inani opera, quandoquidem nemo contra hiscere ausus est, & velle regis suprema lex fuit: sic olim sub Carolo IX. simulachrum crucis, vulgo *de Gastine* quod ad contumeliam nouatores positum dicerent, sublatum, sed fremente populo, iamque sæuituro, nisi coercitus ab armatis copiis, quæ latè compita obsidebant.

Passim tota Gallia, insolêti scaturignie exorien tibus medicatis fontibus, explorandorũ summã præfecturã Riuerio Archiatro Rex attribuit, tabulis idibus maij, quæ in Prętoriani Senatus monumẽta relatæ sũt, nec postrema

M.D.CV.

illa cura est, speculari quæ noxiæ vel saluta-res aquæ, potu, balneo, limo, quæ quibusue morbis medeantur, sunt quæ capiti, aluo, neruis, vlceribus edaci pruritu insanabilibus medentur, ita vt nec succis & graminibus, natura iuuare mortales, sed aquarum vi abdita voluit, sunt tamen lethales, & quę morbos generant, vt quæ ex Alpinis iugis fluunt, quia peralgidæ in faucibus tumorem faciunt, hinc accolæ plures gutturosi, sunt etiam quæ præsens venenum habeant, vt iuxta Nonacrim Arcadiæ, aqua est nec odore nec colore aliis differẽs, quæ epota illicò necat, illa in vngula mulæ allata (nam quęcumque æris, Calybis, auri argentique vasa erodebat, nec aliter ferri potuit) sublatũ Alexandrum Magnum ferunt, in Beroso Taurorum colle tres sunt fontes sine remedio, sine dolore mortiferi, sed in Gallia, pene omnes medicati & salutares.

Plinius histo. natur.

Superiore anno, in transmarina Britannia, Betici Oratores fędus pacis pepigerunt, quæ retulisse pro inani labore duxi: nã quid aliud ista concinunt, quam quod in omnium ainmis est quod toties ab omni æuo factũ, nempe vt vtraque gens, quę vicissim se fęderat, sibi suisque amplissimè cautum velit, isto anno vero in Aula valdoletana, Anglo-Britãni Oratores fæderi publico sacramento se addicunt, excepti in Hispania grauiter & ex dignitate, spectaculis, pugilatu, gymnicis certaminibus, ferarum mutuo laniatu recreati, habeo penes me, quidquid serium, abditum,

ludicrum in ista legatione peractum, sed vt nebulæ quia luxus abit, quid iuuat hæc signare notis? M.D.CV.

Vt procera arbos, fibras multiplices, altasque habet radices, sic capite minutus Bironius, sua pice inquinatos nō paucos reliquit non pauci sceleris eandem tundunt incudem, ac imperfectum perficere conantur, efficerentque ni renascenti hydræ, ipse qui primam secuit Hercules, eam diligētiam roburque adhibeat: Bironius, ad Lemouices, Petrogorios, Cadurcos, Aquitanos, vt latifundia, castella oppida, & fastigium sui patriciatus habebat, sic multos ibi ambactos & clientes, quodammodo restinctus ignis, sed sub cinere doloso scintillę & fulgetra latebāt, coniurati Agatopolim, Narbonem, Biterras, intercipere moliebantur, in Vasconia tacitis pactis plures quam mille se fœderauerant, in dies consortium inualescebat, & sensim se effundens factio vires capiebat. Vasco erat interritus, non postremus inter coniuratos, qui Themineum apud Cadurcos proregem, quod sceleri iret obuiam, ex insidiis necare animo conceperat, iamque peractū fuisset, ni vt vltrò fassus est, Deus vim scelestam inhibuisset, ille facti pœnitens, Regem adit, præfatus de venia, omnem seriem flagitij aperit, & Gracchos illos factioni antiquum fucum prætendere, nempe plæbis, nobiliumque exhaustorum leuamētum, vectigalium & portoriorum moderationē, & similia, quibus in Ludoui. XI. tentatum

Semina relicta coniurationis Bironianæ.

Agathopolis Agde.

M.D.CV.

bellum obducebatur: Rex non solum venia admissorum, sed non despicabili donatiuo Belinum sibi obstringit, remittit ad fœderatos, vt arcana totius molitionis præripiat, paulo post reuertitur, Regemque commonefacit, viginti circiter in Bironiano castro se tueri, quod si erratorum venia indulgeatur, non solum cœptis nefariis absistent, sed ab ouo rem exploratam facient, Themineus, in speciem deprecantibus, rescriptum quo noxæ omnes abolentur, obtulit, respuunt illi, caussati non esse vniuersum, pro consortibus in Aruernia & Aquitania. Vt induratos Rex vidit, classem iuridicorum capitalium, ex Lutetiano & Burdegalensi Senatu, Ratiascum Lemouicum transmisit, territi aduentu togatorum, acrius quam castrorum, compagem nequitiæ dissoluunt, soluto grege, singuli pœnæ se subducunt, obsequio illi, fuga alij, tamen in securim incidere Baro de Calueyras Cadurcus, Grispelleus Lemouix, Chassainus & Mathelrnus, qui omnes summa capitis minutione affecti sunt, plures picta tabula incruentas pœnas dedere, quos nunc aula media, Conis aureisque phaleris fulgurantes demiramur, fortè quos non innocentia, sed fuga vitæ optima custos, coruis subduxit, sic paucorum supplicio cæteri deterriti, coniuratio maiori metu, quam damno regnum affecit, quod tamen ignis, vel à prima scintilla metuendus, in fumum & cinerem abiit, numinis prouidentiæ tribuendum, cuius au-

Ratiascum Limoges.

ſpiciis, Henric. IIII. toties meditata facinora eluſit, inque ſuos authores exitium retorſit. Diximus paulo anteà ex decreto ſynodali nouatorum habito Abloni, (vt exteri ſciãt vim vocabuli, ſuburbanũ eſt mancipiũ, agri Lutetiani vbi nouatores ſua ſacra peragunt) indicta comitia Caſtelorodi, ad Vigenam fluuium, in agro Pictonico, ad huiuſcemodi conſeſſus proceres, Mauricius Naſſouuius Batauorum Achilles, tam notus vt tuba mea exili non indigeat, deprecatur, vt Philippo Naſſouuio fratri, Arauſiẽſi principi fas ſit, & cum bona illorum venia, ſuam arcẽ vrbemq; liberè poſſidere, ac vice fratris fideiubet, nihil quidquam, quas vocant reformatis Eccleſiis, nec ciuium & vicanorum ſecuritati detracturum, quinimò in arce quæ munitiſſima eſt, eum habiturum vicarium, qui acceptiſſimus ſit: indignum facinus, vt à ſubditis & vectigalib. vel aliis deprecatoribus, ſupremus Dynaſta res ſuas depoſcat, vindicetque ab improbis poſſeſſoribus, Iacob. 6. vel ab Imp. Byſantino a Chriſtianiſſ. Rege, ab Iberis etiam de piratica ſuorũ non vno mari grauiſſimas expoſtulationes acceperat, Eliſabetha enim odio gentis Beticæ, Drachium Tiphim, Comitem Eſſexæ Iaſonem ſuum, ad diripiendas naues, occupanda littora, inuadendas arces, quæ ad maria ſunt concitauerat, vt prædæ aſſueti homines, rem fædam ſed ſpoliis ſuauem vix relinquere potuerint, nam vbi flagitiis adiunctum lucrum, atque

M.D.CV.

M.D.CV.

impunè est vix à scelere receditur, Iacob. 6. cum Iberis fœdere inito, Pompeij magni gloriam æquauit, qui maria latrociniis sæuiora, quam procellis perpurgauit, reclusit, Piratas ipsos, Rom. imperio multitudine & immanitate terribiles compescuit, captosque cruce affecit. Iacob. Edicto suis districtè pyraticam inhibuit, neue qui Batauis exterisque principibus militant, prædas necessitate militiæ excusarent, quamprimum à promulgatione programmatis, Anglo-britannos Scotosque suos domum reuocat, pignorationes Clarigationesque, quas vulgus repensalias vocat, amouet & prohibet, neue in Anglicos portus, nauarcho & naucleris profugientibus, vis vlla fiat, littorum custodes iuridicosque rei maritimæ designat, qui huiuscemodi prædones, pro more gẽtis pœnis consuetis coerceant. Indictum etiam vt in Piratas, derepentè coactis nauibus, pro rerum opportunitate excurratur, èque illorum faucibus, mercatores exagitati, eripiantur, sintque illis omnes præsidio, vt istis exitio, quod si tempestatibus actæ naues bellicę exterorum principum, Anglicanos portus subeant, ibi quiescere ac tuto esse liceat, omni vi inhibita, accolis littorum oppidorumque, quæ pelago contermina sunt, seuerissimè interdictum, ne à Piratis & prædonibus, res vi & latrociniis ablatas emant, recipiant, occultent. Illo Edicto non solum flagitia cohibentur, sed quæ est medulla, cor, & saginatio regnorum mercatura, restituitur, &

Plutarch. in Pompeio.

Edictum Iacob. 6. in piratas.

mari

M.D.CV.

mari à latronibus vacuo, fit vberior. Accedit proximè ad id quod iussum vetitumque ab Impp. Constant. & Iuliano l. 3. de nauiculariis: *Nullam vim oportet naucleros sustinere, species annonarias deferentes, nec concussiones perpeti, nec aliquod genus incommodi, sed venientes & remeantes, omni securitate potiri decem librarum auri mulcta proponenda his, qui eos inquietare tentauerint*, atque altera quæ sequitur lege ab Impp. Arcad. & Honor. sic naucleris prospectum. *Ab his qui in naucleros prædas egerunt, volumus eorum commodis satisfieri, & ideò ne crescat in posterum eorum audacia, sancimus, vt quicunque in rapinis fuerit deprehensus, pœna quadrupli teneatur.*

Spinola, vt quæ ad Rhenum sunt oppida interciperet, Comitem Bucoium, cum dimidia parte castrorum in Vbios præmiserat, ille Batauorum naues Hollendicas, quæ vadum fluminis præpediebát profligat, ac libero sibi facto aditu, Rhenum non longè ab Agripina transmittit, ac vtrumque littus tumultuario opere excitatis arcib. premuniuit. Aliundè per Mænapios, Spinola aciem traducit, ac cum Buquoio coniunctis castris, Oldenselam obsidione cingit, indesinenter machinis quatit, & expugnat, Linga mox obsidetur, parique celeritate ac vi adhibita, Batauis ad suppetias oscitantibus, deditionem facit, qui Lingæ imperabat, præsidiariique aliquot milites, exauthoratione, ignauiæ pœnas dederunt. Mauricius, Spinolæ ad prosperos rerum euentus coercendos, pro-

Res Belgicæ.

Spinola cum Bucoio feliciter præliatur.

M.D.CV.

greditur, vtique Rheni littoralibus oppidis prospiceret, Groningæ potissimum, de qua tutanda vt plurimum erat sollicitus: ille ergò ad Couerdam finitimum oppidum statiua ponit, sed dum totus in hanc partem est, Buquoius, Marte æquè propitio, Vvachtenduncum, improuisa obsidione cingit, quatit machinis, vrget oppidanos, irruptione cruēta per hiantem murum adeo consternit, vt celerius omnium expectatione expugnauerit. Aliũdè Terralius, qui à Gallia in Belgium defecerat, insidiis nocturnis, tuborumq; crepērorum vi sulphurea, Bergopsomam aggreditur, tam fœlicibus initiis, vt ille cum Hispano-belgis, media vrbe iam superior, vltra irrumperet, sed oppidanis præsidiariisque coeuntibus, versa alea Martis deturbatus sit.

Tunc temporis, Mauricianæ cohortes, circa Ruram fluuium pabulantes, Hispano-belgas adoriuntur, summa vi vtrinque pugnatum, nam velitatio acciuit ad suorum subsidium antesignanos, Spinola laborantibus illis adfuit, ipsis Mauricius, illorum præsentia acrius certamen audacia creuit, castigata ignauia, strages maxima, desideratis hinc Theodoro Triuultio Insubre viro Heroici spiritus, (vt gens Triuultia bellicis facinoribus semper inclita fuit, & nostrate historia nominatissima est) illinc Domaruillæo contribuli meo, Chiliarcho Batauorum fidentissimo, captiui non pauci digni pagina, Nicolaus Doria Ligur, Spi-

nolæ conciuis gentilisque, ex Mauricianis Lasalius, Pigotius, Ratelesius, permutati vicissim sine auro, & ab vtraque parte, virtute bellica æstimatione adæquati sunt. M.D.CV.

Tumultus in Brun uicensi ducatu.

Circa Rhenum dum immoror, audio in Brunsuicensi Ducatu tumultuari, qui genti præest Dynasta, quasi precariũ haberet imperium, nec pro nutu suo res ageret, oppidani ad Cæsarem toties, & ex antiquo quiritantur, non huius est æui controuersia, At dum in Cæsareo tribunali, lis nimium veterascit, ecce Octobri mense, milites negotiatorum vestibus personati, rheda vulgari veredariorum vecti, vrbis liminare septum subeunt, detracta persona, dum primores vrbis in funere alicuius primæ notæ occupati sunt; lugentque mortuum, vltra irrumpere conantur, detectis insidiis, intermisso funere ciues, ad depellendum hostem coaceruantur, ad vesperam vsque acriter pugnatum, noctis interuentu tantillum motus conqueuit, sed quod miramur, Octobri medio ferunt, eam vim fuisse frigoris, vt tantum facinus ausi milites, gelu diriguerint, & vecordiores facti parte vrbis occupata deiecti sint. Dux spe sua lapsus, suorumque oppidanorum odio exasperatus, vel repugnante Bruma expugnare molitur, gentiles fœderatosque suos aduocat, Regem Daniæ, Ernestum Nassouium, pluresque è Belgio & Germania quorum coitione ciuibus metuendam aciem effecit. Cæsar Rodo. medium se interponit

M.D.CV. rem foro nō ferro decernendā indicit in detrectantes minatus proſcriptionem, Dux verò iura negat ſibi nata, armis ſuos vectigales premit, in eaſque anguſtias coniicit, vt Ocerræ fluuij alueo per ſulcos in vrbem immiſſo, aggeribuſq; ruptis, defrenato tota vrbs ſumma illuuie infeſtaretur quæ contrariis alueis nec vna porta data flumini, magis terruit quā nocuit. Interea vrgentibus à Cæſare fæcialibus, Dux fide data ſibi de contumacia ſatisfactum iri, ab vrbe caſtra dimouit.

Sed quid tandiu alienis malis immoramur? quos propria & domeſtica tantopere premunt, Turrenium Mareſcallum, ad gentilem ſuum Rheni Palatinum Comitem profugum diximus, in ſua Turrenenſi Dynaſtia, relicto præſidio veteranorum addictiſſimorumque, qui regiis vicariis minus obtemperantes, arces munitiſſimas, maiori inſania quam robore propugnare, ineluctabili propoſito conſtituerant, fruſtra tentati erratorum venia, illecebris ſtipendiorum, perſtant in fide Turrenij, Rex ad ingraueſcentis mali vim ſiſtendam, qui per vicarios legatoſque, inſaniētes ad mentem reducere non potuit, præſens vi & ferro ſubigere, illuc proficiſci decreuit, ratus quod euentus monſtrauit, non aliis opus eſſe machinis, quàm aduentus ſui fama: nec mora, cohortes ſui ſatellitij, equitatum leuis armaturæ, qui nunquam diſſoluitur, & perpetuò ſtipendia facit præmittit, Aulicos nobileſque Pictonicos, Lemouices, Petragorios, ad ſigna vocat, remo-

tioribus otia facit, vt qui crederet aduersus paucos prouinciales, ab obsequio deuios, non nisi prouincialibus opus esse, nec eum sua fefellit expectatio, vix enim ille Ratiascum deuenerat, cum manus illa perditorum dissoluitur, deditione vltronea cruces & quæcunque extrema anteuertunt.

Vni mihi, ad Lemouices militaris illa profectio feralis, clade quã nulla dies solabitur: ex pluribus mihi frater erat iunior non illiteratus, sed qui ad res aulicas procliuior esset, à pluribus annis in Domini Lomenij, lararij regij ab interioribus arcanis, familiam accitus fuerat, obsequio, calami politissimis notis, ingenio ad aulam nato, ita sibi nonmodo Lomenium, sed regij comitatus quoscunque proceres & administros deuinxerat, vt omnibus innotesceret, iamque ad altiora sibi aditum faciebat, cum ille iussus Lutetiæ subsistere, post confecta negotia vno comite tantum, citis itineribus Retiascum, vbi tunc Rex agebat contendit, Mirabelli latrones duos, in diuersorio pessimo fato offendit, cum illis epulatur, pernoctat, vtque vel in ignotos non satis cautè, comis erat & effusus, vtriusque viaticum persoluit, illi despoliando & necando, nocte ipsa nefarium consilium inierunt, festinanti ad aulam, itineris compendium suadent, fidos comites se pollicentur, credulus annuit, comitem quod segnius iter faceret dimittit, credit se agnus lupis, in auia, syluas, saltusque inaccessos

Ihoa. Boterei fratris mei qui domini Lomenij ammanuensis fuit, nefandissima cædes.

M.D.CV.

abductum immaniter trucidãt, aurum', gemmas, quæ non minimi precij, equum auferunt, quas deferebat in ani arcani tabellas, diplomata lacerant, & sparsim abiiciunt. Lomenius absentem tandiù desiderat, ego de illo anxius, cum ab eius profectione ne verbulum accepissem, fati præscius, quod verum erat ominor, incidisse in latrones, aula reuertitur, adeo Lomenium, de fratre inquiro, ille me vicissim de illo, vbi gentium & terrarum se abdiderit, frustra cogitamus, cæsum omnes diffitebantur, quod tota illa publica via nulla cædis vestigia extarent, nec vllus rumor, illicò veredarij quà iter fecerat, mittuntur, de cæde nuncium referunt. Rex, qui quotidianum in larario, de vultu & opera nouerat, præfectis, Latrunculatoribus regionatim imperat, vt siccarios conquirant, vinctosque Luparam abducant, vrgeo opus, sumptibus non parco, sceleris caput erat perditus quidam falsò nobilis (nec enim clari ortu, ad latrocinia & meditatas cædes animum adiiciunt) ab omni vicinia conuincitur, cæsi fuisse comitem, ille cum equo, gemmis & horologio faberrimè facto, è Pictonibus Nannetes aufugit, fugientem persequor, coniicitur in vincula, sed custodiæ adhibiti, corrupti auro effugio dant aditum, eos ad pœnam posco, vt sistant fugitiuum damnatos facio, abhinc mihi agũt, vigilant, excubant, venantur feram, ni faciant, pro noxio capite proprium daturi sunt, hoc metu impulsi, magis quàm cura & sedulitate

M.D.CV.

qui publici muneris eam adhibent operam & diligentiam, vt deterrimum latronem, media nocte in gentilis domo, per murum hiatu facto ianuis effractis intercipiunt, vtque noxam pensarent, ad Regis cõspectum sistunt, nec mora, ex equi, horlogij indiciis reus peractus, membra ferro quati, secarique in frustra damnatur, eaque victima fratris manibus parentaui, solamen acerbum, ad tantam iacturam erepti fratris, qui Regi, & cui ad arcanas scriptiones operam dabat domino Lomenio acceptissimus, ad aulæ non postremos gradus, sibi aditum faciebat. Illi hæredem fuisse non ex opibus glorior, sed ex monumentis scriptionibusque rerum aulicarum, quas in pugillaribus, dietim annotabat, vnde his ego commentariis, verissimam rerum narrationem, magna ex parte desumpsi. sed vt Dædalo, nati lapsum & naufragium exaranti, toties manus ciciderunt, sic mihi calamus, nec tam atramento, quam lachrymis hæc funebria intersero, at fas sit mihi, Catullianis his næniis, illum sic affari.

Hoc te postremo, nunc dono munere mortis,
Alloquor & mutum frater ego cinerem,
Quandoquidem fortuna mihi, te te abstulit ipsum,
Heu? miser, indignè frater adempte mihi.
Omne mihi studium, luctu fraterna mihi mors
Abstulit, hei misero frater adempte mihi.
Tu mea, tu moriens fregisti commoda frater,
Tecum vna, tota est nostra sepulta domus.

M.D.CV.

Accipe, fraterno multum hæc manantia fletu,
Atque in perpetuum frater aue, atque vale.

Ecclipsis maxima.

3. Octobris, circa primam à meridie, Sol tanta defectione laborauit, vt ruptis naturæ legibus, turbata rerum vice, dies propè in noctem versa sit, nam per sesqui-horam, tam densa caligo cęlum obduxit, Lutetię, potissimum, vbi rei insolentiam oculatissimè obstupui & sum demiratus, vt qui sunt circa Bosphorum Cimerij, minus caligantes esse putem, tam prodigioso Solis defectu, numinis iras, regnorum mutationes, & feralia huiuscemodi excidia portendi, omnes coniiciebant, inani tamen formidine, cùm illa eclypsis, nihil auersum à consueto ordine habuerit, quemadmodum illa, quæ Dionysium Areopagitam, astrorum inspectorem solertissimum, tanto stupore affecit, vt vel Deum pati, vel machinam ruiturã publicè Athenis professus fuerit, nisi forte Geneuates Solis defectũ hunc, tribuãt fato Theod. Bezæ, quo sublato tanquam luce limpidissima priuati fuerint, ille enim paulo post, Geneuæ moritur, vir tota Europa, Gallia potissimum, longo bellorum ciuilium æstu, sacrarum ædium incendiis, & plusquam Vandelica vastitate notissimus. Ille enim, post excessum Henrici II. sub filiis impuberibus, Franc. II. Caro. 9. inflatis buccis, nouitate religionis nuperæ, tuba & fax belli fuit, in Pisiacensi consessu indicto, ad componendos de illa motus, flammis oleum instillauit, gladio vt dicũt, ignẽ fodiit, illo enim alloquio nedum

ſedati animi, ſed acrius exaſperati Bezæ tribunitiis concionibus ita, vt verè & argutè aliquis de illo colloquio dixerit, *ſoluta hac niue, multum erit luti*. Polotrotius, dum illi capitale iudicium dicitur ob veterani Guiſij cædem, a Beza, propoſita ſpe immortalitatis addictum fuiſſe, non ſemel confeſſus ſit. Ego qui vitia & virtutes tegere, inuidere non ſum ſolitus, Theodori ſingularem eruditionem, in manſuetioribus muſis, non poſſum non prædicare, ille mira venuſtate & mundicie verſus fundebat, argutiis ſalibus conditos, & qui cum deſinerét, legenti aculeum relinquerent, ſibi & patriæ ſummo ornamento fuiſſet, ſi è Latio, Athenis, Helicone, & Pindi fontibus, Lauſanam primùm, mox ad Lemani lacunas non abiiſſet, ac illotis manibus, (certè bonus poeta) ad ſacra quæ non nouerat, in ludicris tandiu tamque operosè occupatus, non trãſiiſſet, nam ea fuit ad Poëticen Romanam facilitate & elegantia, vt qui ſe iactabant Itali, trans Alpes incluſiſſe Muſas, ab vno Beza in Galliam accitas, vltrò faterentur: ſeu aris à puero deuotus fuiſſet, opimo primatu Longi-Iumelli monaſtico, fiducia commendæ affectus fuerat, ſed ſpecie eiurationis, collecta pecunia, qui de fide dubius publicos rogos metuebat, ad Latobriges diuertit, atque ibi in ludo literario, decennio exacto, Caluino iam ſeneſcente, ſecundus ab illo Geneuam migrauit: natus eſt Vezeliis, oppido Sequanis finitimo, Quintili M D X I X. Nicolai Bezæ conſcripti Sena-

Latobrigi ceux de Lauzanne.

M.D.CV. toris, impenſis liberaliter educatus, non ad eas res quas poſteà molitus eſt, defecta illi ſenectus, vt qui 23. Octobris migrauerit.

Anglia ſemper aliquid monſtri alit: detectam & condonatam ſupra proditionem diximus, ecce ſæuior & capitalior in regem, regnique proceres, tectiſſimè & dolo inſolenti ſtruitur. Iacob. 6. ad Veſti-monaſteriũ, publica regni comitia indixerat. Catſebius & Percius, duo Anglici primores Catholici, cum de meliori ſtatu religionis, ſub Iacobo deſperarent, qui nuper Ignatianos, myſticoſque regno eiectos fecerat, quem obſequiis demereri, & orthodoxis propitium facere debuerant, ſummo ſcelere tollere moliuntur, de regia nece conſilia ineũt, Percius, vi aperta & ferro, ſeu alter Decius vel Sceuola, ſibi necandũ conſtituerat, Catſebius ſedatior, ſecurius putat, ſi inſidiis res ardua tentaretur, ac ille pactus ſilentij religionem, mentem aperit, hippogæa quæ triclinio vbi comitia haberentur ſubiacent, ſulphure, puluere tormentario, ramalibus virgultorum, faſciculis complenda, vt furtim accenſo fomite, & ſubrepente ad pabulum, conuulſo tabulato Rex cum proceribus, laceri & vſtulati necarentur, Catſebij techna Percio placuit, cogitata aggrediuntur, pirio puluere fornicem complent, facinus alioquin tectiſſimum, ſed quid numinis cura non prodit? ſic euulgatur: Baroni Montaquileo priſcæ religionis cultori, ſed

In regem Anglicanum altera & capitalior coniuratio.

Proditio occultiſſima diuinitus detegitur.

pacatis moribus, quietis politicæ ſtudioſo, ad comitia cum reliquis proceribus dies erat dicta, cui cum timerent inſidiarum conſcij, epiſtolio monitum faciunt, ſi ſe ſaluum vellet, conſeſſu illo abſtineret, ab ignoto delatæ literæ, quas vbi Mõtaquileus, ſine elogio & nomine à quo ſcriptæ eſſent legit, illicò ad Saliſberiẽſem comitem detulit, ille ad Regem, quibus viſum aliquod ingens flagitium quod immineret, ſignificari, quid rei ſiet latet omnes, excidium litteræ manabantur, ſed quo diximus dolo, vix vllus ſuſpicari poterat, adeo à communibus inſidiis, proditionibuſque alienus eſt, nihilominus ſeu virgula diuina, regi venit in mentem, occultam pyrotecniam deſignari, audierat his artibus, ab exitio, non longè abfuiſſe Eſpernonium: ille ergo hippogea, ſub fornice ſubterranea loca excuti iubet, prima indagine fraus omnino non patuit, vt quæ abdita erat ſtrue lignorum ſuperiecta. M.D.CV.

Attienſis iuſſus explicare, cuius tanta eſſet ligni coaceruatio, reſpondet Thomæ Perceij Montaquileus adiicit, ſuſpicari eius manu exaratas litteras, lux maior affulſit, noctu homine intercepto Percij famulo, rogatus de nomine & ſtatu alium ſe finxit, excutitur, in femoralibus calybs cum ſilice inuentus, cuius attritu ſcintillæ excitantur, farrago illa ligni, vbi dimota, illicò omnę ferale machinamentum

M.D.CV.

recluditur, triginta ſex pulueris tormentarij capſæ inuentæ ſunt. Incendiarius ille vltrò, ſine eculeo ſcelus omne aperit, dolere infectum, nec ad incendium facẽ intuliſſe, cum ſtrues ligni loco dimoueretur, flagitij nullos habere ſocios, vt perageret cælitus admonitum, dæmonem vt orthodoxæ religionis reditum, ſic peractum facinus inuidiſſe, clarum eſſe natalibus, alienum nomen ſibi acciuiſſe, ſed vero & gentilitio Vidum Faukium nuncupari. At, qui perfractè conſortes negauerat, exquiſitiſſima pœna fidicularum conſternatus, omnes prodit, pyrotecniæ artes illas in Flandria didiciſſe, cum Roberto Catſebio, & Thoma Percio conſilium participaſſe, ab illo proximas ædes palatio comitiorum conductas, ad aras omnes iuraſſe ſilentium, nocturnis effoſſionibus hiatum feciſſe, quo in hippogæum triclinio comitiorum ſuppoſitum, aditus eſſet, vtque opportunius eſſet, Percium ab Atrienſi ſubterraneam cellam conduxiſſe, ad congerendum carbonem foſſilem, comitia toties dilata, rei bene gerendæ opportunitatem diſtuliſſe, plura homo piacularis euulgauit, quem vt conſcij interceptum audierũt, extemplò fuga ſe ſubducunt, coeunt omnes, atque vbi dolus non ſucceſſit, armis ſe tueri, & impunitatem conſequi ſatagunt, perditum quemque ſibi aſciſcunt, copias conſcribunt, armis tutandæ religionis Orthodoxæ fucum obducunt, vix dementiæ aſtipulatores centum habuere, diſpalantes per agros, vrbibus & municipiis

M.D.CV.

eiecti, tantillum pœnas procrastinant, à præfectis prouincialibus exagitantur, & cùm agris iam non illis esset securum, in arcem profugiunt, obsidetur, ferro & igne passim immisso, cum premerentur portis refractis, per globos militum se dant precipites, Catsebius sclopo necatur, Percius grauissimè cæsus, vulneri medellam respuit, ac triduo post moritur, ceteri Londinum vincti abducuntur, fremebat vulgus in eos, qui Orthodoxæ religionis tacitè insimulati erant, ac exterorum principum labe illa legatos aspergebant, quam Iacob. eluit, ac publico programmate ab illis noxam longè auertit, Catsebij & Percij cadauera, per lutulenta volutabra tracta ad scalas Gemonias, & si quis sensus fato functis, pœnas dedere, ceteri Anglicano more, secta ceruice, cæsis reuulsisque precordiis, cruciabilem mortem perpessi sunt meritissima vltione, quāuis enim Orthodoxæ religionis reuocandæ, pium sit propositum, tamen rem sanctissimam, summo scelere tentari non oportuit, pubescentes Christiani, non Ethnicis Cæsaribus insidiati sunt, non in eos aperta aut occulta bella concitarunt. quinimò Plinius iunior, ad suum Traianum, de illis hoc tulit elogium, vt innoxiè viuerent, non Tribunitij essent, non fures, qui depositum non abnegabant, illis militabant, in castris fidentissimi, dummodo in colendo numine nulla vis fieret, ad omnia obsequia & ministeria propensissimi. At qui volunt excusatos, Orhodoxæ

M.D.CV.

religionis cultum vetitum caussantur in Anglia, ad instaurandum talia ausos, absit vt cædibus aræ & adyta reficiantur, nam vt Ethnicus ille,

Non benè cœlestes dextra cruenta colit.

Res Transylvanica & Vngarica.

Auersatur Deus sanguineos, hinc à Dauide cædibus contaminato, Deus sibi Solymis delubrum augustissimum construi noluit, sed filij Salomonis puris manibus, operis gloriam reseruauit.

Bothkaius, cum Cæsarem ferre nollet, maluit pati Bysantinum, nouello Achmat se fœderat & adiungit, fidem caduco imperio mutat, barbarorum fultus robore, se Transyluaniæ Vayuodam, atque in citeriore Pannonia Othomanidæ vicarium, publicis elogiis se iactare non erubescebat, ille præfectum habebat Lippayum, vt ad inuidiam pronæ sunt aures principum, Bothkaio æmuli insusurrant, Lippayum moliri res nouas, & cum Cæsare in gratiam deditione Cassouuiæ redire velit, homo suspicax, & ad omnem aurem credulus, vel quod falsum verum ratus, vt se hoc metu liberum faceret, Lippayum securi percutit, ac quinque centuriones similis pœnæ socios facit. Georgius Bastius, in Pannonia non tam Cæsaris supremo vicariatu, quàm constanti fide, immortalibusque factis in rem Christianam notissimus, Bothkaium monitum facit, vt à Turcico fœdere discedat, ille non detrectat, legibus à se præscriptis, nempe vt

Bothkaius cū Turcis fœderatus.

Bothkaius suos supplicio afficit.

Transyluaniæ, & Pannoniæ superioris, summa præfectura concedatur, vt præsidiariis, nisi Vngarus & indigena antesignanus sit vt Galli, Vuallones, Itali, denique vt exteri omnes finibus Vngaricis facescant, vt dietim militibus stipendium persoluatur, vt non nisi ad Pannonios, regni fasces, præfecturæ togatæ & militares deueniant, vt religionis cultus promiscuè feratur, vt dedantur, qui motus tantos in Pannonia concitarint, quò de illis patriis legibus supplicium summatur, vt Cæsar Rodol; non per vicarios, sed præsens Vngaricis comitiis, arbiter & summus moderator intersit, vt Germanici milites, in statiuis se contineant, neue in posterum dispalantes, pabulatione, & frumentatione incolas fatigent. Bastius quod ab æquo & desiderio pacis, pacta huiuscemodi aliena essent, despexit. Interea Bothkaius vires capit, inualescit Turcicis auxiliis, perditorum eiuratorumq; Christianorum factionibus, in sua verba iurare vrbes adigit, illas Cæsaris obsequio, tum pollicitationib. tum vi ipsa subducit, Bastius vt in fide contineat, nihil non agit, Vayuodam Rodolphum sibi adiungit, nobiles Pannonios, à semi-orbiculari luna, ad Aquilas publico programmate (Bannum vocant) reuocat, Bothkaius, ad incendia & vastitates Barbaros immittit, Coccoram è regione Strigonij, intercipiunt, expilant, Germanicos præsidiarios socordius excubantes, ad vnum iugulant, sed dum illi iussa à

M.D.CV.

Bothkaius nimium sibi arrogare vult pactis.

M.D.CV.

Qui nunc Imperat. Turcis Achmat vocatur.

Botkayo ſcelera exequuntur, *Vaiuoda Ra-*
dulphus, munitiſſimam arcem illi ſubripit:
Achmat laboranti Bothkayo, millia decem
armatorum auxilio mittit, Baſcia Hali ante-
ſignano, Nouiogradum, Vacciam, & quæ
in confinio ſunt oppida, aggrediuntur, Sti-
riam Thraces, denſius quàm ſata locuſtæ de-
paſcuntur, ſubeunt, incendunt & perditam
faciunt. Achmat præmiſſos iactat, ſubſequi
illum ad Viennæ expugnationem, Baſtius
non deſinebat vrgere Bockhaium, ad obſe-
quium Cæſaris, ille annuere finxit, ſi quæ
prius recenſita, pacta concedantur, æmulum
habebat vulgò Colonits, quo cum exorien-
tibus diſſidijs, quos potuit commilitones, in
ſuas partes traxit, detrectantes expugnat &
concidit, Botkaius hanc iniuriam non ferẽs,
in fines Colloniti, prædones incendiarioſq;
immittit, ille magis ad nocendum quam pu-
gnandum, natos homines excipit, palantes
concidit, ſuoque ſanguine ſuccenſas faces
reſtinguit, at qui ferales ſunt, ſolis Chriſtia-
nis ignes, geniales ſunt Turcis & Thracibus,
qui nonniſi noſtris diſſidiis irroborant, ſed
à luctuoſa Panonia tantiſper domum reuer-
tamur.

Lhoſtæi domeſtica proditione, infœlici
ſuo exitu nihil deterrit[9], Phocẽſis prouinciæ
nobilis Merargus, non diſſimilis flagitij con-
ſortium, cum oratore Hiſpano inibat. Ille à
prouinciæ ordinibus, vt patriis rebus con-
ſuleret, ad Regem mittitur, longè antea ad
colloquium intimum admiſſus, Regi ſuaſum

fecerat;

fecerat, vt geminas triremes consuetis adderet, quibus, excubitoriis circa Massiliam, à piratis tutior esset nauigatio, postulâti Rex annuit, ille in triremibus mancipium habebat, perspicaci ingenio & maritimi latrocinij apprimè gnaro, quo monitore à naucleris tectissimè opima spolia corradebat, vbi Merargus artes quæstuosas expertus est, ratus fidum & silentij tenacem, aperto pectore arcana effundit, videlicet de Massilia Hispano dedenda consilium; per triremes rem non ita factu difficilem, cum illarum accessu & stati one in portu, facinoris nulli suspicio oriri possit, vtque opportunius meditata perficeret, ad consequendam ædilitatē vrbis, seu vicariatū populari verbo *Viguerie*, multorum redempta habere suffragia, qua præfectura, penes illum Massiliæ supremum imperium futurum sit: Vinctus ille vt libertatem demereretur, illecebrâ percontandi blandiendique, à Mairarguo arcana omnia ex intimo pectore suffuratur, vbi ille à primo filo exorsam telam sciuit, Guisio insusurrat, si compedes excutere velit, conscium esse rerum, quæ si nesciantur, regni Regisque summo exitio futura sint, quod si fallat, & dictis veritas absit, nedum cupitæ libertati renunciare, sed vltrò se exquisitissimis cruciatibus deuouere. Guisius Regem monitum facit, ille Guisio rescribit, vt rem abditam exploratam faciat, vinctum soluit, ille precium libertatis soluit, enunciatione arcanorum, qua constitit quotannis Hispa-

M.D.CV.

num, triremium duarum impẽsam omnem, stipẽdia militum & remigum soluere, indi-cta à Rege Christia. Mairarguo ad priuatum quæstum cedere. Guisius ita suspenso gradu altoque silentio rem confecerat, vt Mairar-gus nihil subolfecisset, Lutetiam ille ve-nit, adhibiti domi forisque, qui obseruarent consortia, colloquia, sodalitates, ab emissa-riis perspectum, Legati Hispanici amma-nuensem Belgicum, quotidianis itionibus Mairargum inuisere, in multam noctem longos tacitosque sermones trahere, Vara-neus aulicorum notissimus, Defontius suc-cinctus in vrbe quæsitor, prima noctis vigi-lia, Mairargui diuersorium adeunt, famulos de colloquio interpellant, illi non oppor-tunè adire respondent, quod in larario de arduis negotiis ageret, nihilominus coerci-tis famulis, sensim cubiculum ingrediuntur, ad parietem ergastuli aures admouent, de proditione confabulari audiunt, perstant in excubiis, vbi colloquij satietas vtrumque cœpit, egredientem Mairargum Defon-tius corripit, ille voce facinus prodidit, vt qui palam se morti addictum exclamaret, quod si Rex veniam impertiri dignaretur, euulgaturum, quæ eius regnique summo bo-no cederent. ammanuensis Hispanici orato-ris, stricto mucrone sibi viam facere nititur, sed à satellitio coercitus, Castelleto, Mairar-gus arce Antoniana includitur. tum in scri-nio Mairargui, tũ sub tibialibus ammanuen-sis, scriptiones erutæ nocentem vtrumque peragebãt, Rex Duci Mõpẽserio, & Ioiuse,

Cardinali renunciat, Mairargui noxam condonare, quod eius vxor vtrumq; gentilitate contingeret, illi contra rogāt, vt non inultū sinat, nonmodo Mairarguo oblatā gratiam auersati, sed vltionē flagitare, Regis regnique incolumitatē, omni affinitate sibi chariorē, deprecari vt legib. summum scelus vindicetur: ergo capitalis iudicij formula, à iuridicis de vtroque decernitur, Orator Hispanicus, ius gentiū violatū cōqueritur, quod ammanuēsis, Gallicis legibus solutus, vinctus sit, & ex vinculis causam dicat, à Mairarguo tentatum & abductū, exterorū principū Legatos, cōsortes & famulos, in alienas domos facilè pellici, quidquid egerint, colloquuti sint, ad suorū principū res prouehendas, vel cum dispendio eorū ad quos missi sunt, alieno foro non subiici, mitti illos vt rebus suis, non alienis caueāt, eorū domicilia, vt Deorū aras & delubra sacra esse, deniq; omnia illa, quæ Rupipotius, in temeratores legationis domusq; suæ in Hispanos caussabatur, nec aptè nec ad similem casum regerebat, Hispanū de Gallorū tacitis molitionibus in Asturia, regno Granatēsi non ita conquestū, & acerbiora surda aure præteriisse, Borderiū in Belgio res gallicas procurantē, conatū Archiducum obsequio, Comites Vandembergenses, eorūque ammanuensem subducere, conniuentib. palpebris, Hispanū & Archiduces introspexisse, dissimulasse, cum vbiq; gentium res suas agere, legatis liberum sit, Belgicum illum ammanuensem, cum Mairarguo hoc vnum negotij habuisse, vt ad militiæ stipēdia

Expostulatio Oratoris Hispanici.

Recriminatio Legati Hispanici.

M.D.CV.

Archiducum, in Batauos pelliceret, vt ſua ſi-
miliumque Gallorum bellica virtute, cum
Mauricianis fœderatos Gallos & ſociales re-
tunderent. Ad hæc & plura Rex de Borderij
cum Comitibus colloquio, nihil reſciuiſſe
penitus, Germanos eſſe non Belgas illos, &
Archiducum imperio ſolutos, qui ad res bel-
licas maioribus ſtipendiis, vt cæteri huius
gentis conduci, de conſuetudine glorioſum
habuerint, vetuiſſe repetito programmate,
ne ad Batauos Galli tranſirent, calcatis edictis
aſſuetos bello homines, in otio inopes, nul-
lius artis gnaros, adactos præliari ad merce-
dem, non paucos ad Archiduces tranſiiſſe,
atque ipſum Terralium, deſpecta Delphina-
lis cohortis equeſtri præfectura, fuiſſe tranſ-
fugam, de ſubducto ſibi non fuiſſe conque-
ſtum, in Belgium, Batauiam, vt in Vngariam,
Gallos pro nutu ſuo ferri, ad lituum & tubam
cogi milites, vt manè ad operas addicti gle-
bæ conducuntur, præterijſſe illum, multa
quæ nequiter contra Veruineum fœdus, in
gentem Gallicam ſtructa fuerant, conſtare
omnibus, quãtis illecebris præmiiſque, *Hiſ-
panus* cum Heluetiis Rhætiſque fœdus con-
uellere enixus ſit, Fuentium, vt ad id *inuitos*
compelleret, arcem conterminam condi-
diſſe, præſidio firmaſſe, quo eos in *annonæ*
ſummas anguſtias coactos, fœderi Gallico
renunciare cogeret, Bironium non *alio fa-
ſcino*, à patria & gentilibus auerſum, Lho-
ſteum recenti memoria corruptum, *Hiſpa-
num*, nedum Gallos in ſuis ditionibus aduc-

Pietas vrbis Venetæ.

M.D.CV.

nas & receptos obſequio ſubducere, ſed in Gallia imo in principe vrbe, in ipſa Lupara Gallos hamo aureo expiſcari. At vero Rex (concitatius vocem attollens) legatorum certè ſancto & neutiquam violabili iure, fas erit extero homini, ſupremum exitium moliri, omnia ferro, flammis & cædibus miſcere & architectũ tot flagitiorum, contrectare nefas erit? perinde iſtud, ac ſi quis è ſinu ſcorpionem excutere, à pectore ſtrictum mucronem, à tecto flammas propulſare prohibebitur? Legatus aliquis, ſi in via gregarium aliquem pulſauerit, occiderit, num impunè erit? quia legatus, quinimo iure gentium, legibus patriis, vbi degit obnoxius eſt, quod ſi gregarij cæſi hæredes, iuſtè pœnas depoſcunt, quid ſtatui oportet de Legato, qui vno vulnere Galliam iugulare deterrimè, & per inſidias nititur? Legatus (pace tanti viri dictum ſit) inofficioſè, ne irreuerenter dicã, Henri-4. dicto exaſperauit. Anglobritãnus Rex (inquit) quamquam diſparis cultus, promiſſis ſtat tenacius: apud noſtrates in parœmia eſt, aliquem alicui comparari, numquam eſſe citra odium & inuidiam, Rex Chriſtianiſſ. ad animum, quæ prælicenter nimium Legatus effutierat accepit, tam iuſtè quam ſeuerè caſtigat. Anglus (inquit) meo exemplo de fide Hiſpanica iudicium faciet, at mihi tutandæ pacis, & mens & fides immota eſt cum Rege Catholico (ſic Legatum alloquebatur) ſi rumpendæ cauſas non præ-

Legati repetita oratio ad Regẽ.

M.D.CV.

beat, sin minus rupta illa, ad bellum imparatum neque inermem non experietur. Interea de ammanuensis scelere, per iuridicos quæsitores, vbi certior factus ero, quid noxæ fiet, manifestum tibi faciam, quod si commissa probaueris, quid è re mea fiet, apud me & cum meis constituam, lite discussa, quamuis more maiorum nedum Gallicis legibus, sed iure gentium & ciuili, de ammanuensi posset supplicium sumi, Rex tamen, qua est in omnes exteros fide & clementia, impunè esse voluit, vindicatum duorum facinus, in vno Merarguo, damnatus ille ad securim, caput Massiliam delatum, præfixumque conto in speculis prætoriæ portæ elatum, quadrifariam secti cadaueris, ad quadriuia frusta affixa sunt, bona quæ latissima possidebat, addicta fisco, quorum nihilominus Rex viduæ gratiam fecit, ex re ampla quæ illi fuit, scelus ingrauescit, quid enim homo nobilis, duarum triremium præfectus, inter prouinciales suos ortu, affinitate, opibus amicitiis inclytus, qui Massiliæ ædilitatem proximè erat consecuturus, egebat auro Hispanico? illoque corruptus, quanto scelere se obstringebat? qui patriam, parentes, & liberos, alieno imperio, impotentiæ & feritati subiiciebat? Mairargus, de se veram vocem illam Senecæ prodidit, *Naturæ pauca, auaritiæ omnia desunt*: quam longè illi, nunc qui vrbes, arces, propugnacula ostia, fluminum, aliaque regni munimenta negotian-

Supplicium Mairargui.

tur à Romana fide, constantia & frugalitate absunt Fabricij illius, qui Samnitibus magnam vim auri offerentibus, ad foculum olera conquoquens respondit, *Donec ori, auribus, cæterisque corporis partibus imperaret, nihil oblatis indigere*: Sed vt stoicæ seueritatis scriptor, Auari sic diuitias habent, quomodo habere dicimur febrem, cum illa nos habeat, è contrario dicere debemus, febris illum tenet, sic dicendum est, diuitiæ illum tenent. In Mairargui enucleanda proditione, Ianini Præsidis, & Lomenij summa prudentia emicuit, ita vt eorum blando affatu, præmonitionibus, plura fassus sit, quam si equuleorũ summa vis adhibita fuisset, puduit enim hominem alioquin ingenuum & strenuum, negare & diffiteri illis, quæ tormentis non fuisset negaturus, nec maiori flagello, quàm conscientia tortus fuit, nam vt prisci æui sapiens, conscientia est animi pædagogus.

Strigonium, altero anno fœliciter & fortiter propugnatum diximus, isto amissum, ignauiter Germanicorum militum socordia dolemus, toties illud Martis aleam vicesque instabiles expertum est, infulis Archipræsulatus celeberrima est metropolis, vt ad Strigonienses Antistites, Epistolæ & decreta Pontificum cræbra sint, at non puduit vinosos & somnolentos custodes, ad cõspectum auxiliantium castrorum, Pannoniæ præcipuum munimẽtum, barbaris dedisse aut pro-

M.D.CV.

didiſſe verius : ſi rediuiuus eſſet qui poſt tot annos recepit, quàm amiſſum turpiter doleret magnus ille Mansfeltius, quod eſſet mitiſſimum ſub iugum mitteret omnes, vel decimum quemque ſortitione necaret, & tamen ita ignauiæ aſſuetam eſt, vt in bello eſſe degenerem, penè omnibus impunè ſit, vnde res Chriſtianorum in peius ruunt & dillabuntur, Turcicæ ſeueritate vlciſcendi creſcunt, neruus enim militiæ caſtigatio eſt. qui in filium ſecuri ſæuus fuit Torquatus, in poſterum Romanis aliiſque caſtrenſem diſciplinam ſtabiliendam docuit.

Elogiũ & obitus Lauallæi.

Lauallæus, primæ nobilitatis adoleſcens, vt qui ad duces Armoricæ, Arragonios ſummoſque principes, patrios exteroſque referret, de fide catholica apprimè edoctus, à nouatoribus deficit, vtque bellicæ virtutis primitias Chriſto dedicaret, ac de re Chriſtiana egregiè promereretur, cum delectu Gallorum nobilium in *Pannoniam* abit, in Cæſaris caſtris magnificè exceptus, præclara facinora edidit, priuatis velitationibus Barbaros ſummis cladibus affecit, lenocinium victoriæ victoris fuit exitium, nam dum ille audentius & feruore gallico, quamquã ſuis dhortantibus, Turcas diſpalantes inſequitur, ne cladis ad ſuos nuncium relinqueret, ſclopo circa vmbilicum traiicitur, nec tunc ſe ille cæſum ſenſit, animoſius inſtat, ſed poſt æſtum pugnæ vbi lorica exuitur, ex hianti vulnere ſanguine erumpenti, indomabili fluxu moritur, priuſquam excederet, cruore rubicantibus

M.D.CV.

notis castrense testamentum scripsit, quod a suis nec vna linea hęredibus, magna procella fori impetitum, num Lauallæus, impuberi æuo in castris, sub pellibus, de non castrensi peculio, sed Gallicis ditionibus municipiisq; (prædia non enumero quod illa vulgi sint & popularium) statuere potuerit, non ad clepsydras, vt in centumuiralibus causis dictum, sed quatriduana actione, testamẽto in modum Hippoliti lacerato, mox refecto & ferruminato ambigente Senatu, altiori indagini rem commiserint.

Testamentum a Laual. conscriptum exagitatur.

Carolum, Sueciæ prodominum relictum, à nepote Sarmatarumque rege diximus, toties abiecto vicariatu, rupta fide, regni Sueciæ titulos sibi arrogasse, inuasisse vrbes, fudisse non semel Sarmatas, altiusque progressus in Liuoniam, Rigam metropolim obsidione cingit, oppidani, Caroli vt fœdifragi imperium detrectant, pro Sarmata vrbem propugnant, intus forisque strenuè agunt, obsidionem trahunt, dum illis Polonus auxilia maturat, nec sua spe lapsos facit, quandoquidem hinc Chotkieuicius, quamuis exilibus copiis, illinc Fredericus dux Churlãdiæ, Carolum in castris inopinantem adoriuntur, profligant, fugant, concidunt, nouem millia cæsa ferunt, cum Sarmatæ auxiliares tria millia vix excederent, ægrè Carolus, cum paucis cõmilitonibus tanta internecione dilapsus, in naues se recipit, sic Deus impia arma vlciscitur, eoque auspice, vnde ius est victoria inclinat, nec tamen toties victus Carolus,

Carolus Sueciæ vicarius a Sarmatarum Rege fusus.

M.D.CV.

victorem patitur, in Suecia vbi ille superior, militem conscribit, vires elisas resarcinat, & denuò periclitari statuit, tanto deteriori nequitia, quod auunculus nepoti, vicarius domino, regnum auitum patriumque auferre moliatur, sed Nemesis claudo pede vltimum agmen perduellis insequitur, si iure ciuili res dirimatur, quis Carolum summo scelere immunem dicat? cum colonus, inquilinus, vicarius, depositarius, fideicommissarius, & cæteri quibus res concreditæ custodia traditur, si rem non æquè bonam liberam & saluam restituant, tantò facinorosius si auferant, suamque faciant, inficiati depositi, eiuratæ fidei infamia aspergũtur, nam vt Fabius probè & ad rem, cum aliquis dixit deposui apud te, scis ipse, quid aliud videtur aduocare quam Deos testes? In re priuata, qui rem depositam sciens prudensque in vsus suos conuertit, furti tenetur, in publica re, regnique commissa administratione, qui sibi fasces & imperium vindicat, sacrilegium est, & omnium prædonum crudelitatem superat, Bysantinus quantumuis barbarus & extex, Romanis gentilibus Christianisque seueritate vlciscendi æquior est, ille enim tantillum res nouas molientem vicarium, non solum vicariatu, sed capite minuit, at vt anguis sectus, fragmenta colligit, ferruminat & resuit, sic auunculus aduersus nepotem, collapsas vires instaurat, ea pertinacia vt verisimile sit non nisi cum vita regnandi desiderium depositurum.

l. si depositi §. sicut quidam Cod. depos.

Turrenius Marescallus, propter illas quas supra delibauimus causas, è Gallia profugus, vt certis verisque rumoribus audiit, proximo vere regiam obsidionem Sedano parari, vrbem arcemque quæ supereminet, milite, annona, supellectile militari, fossa, vallo instruit. Longè antea supremi dynastæ, domini de la *Mark* aduersus Carolū 5. Cæsarem insultantem, quod partes Gallicas sequerentur, egregiè munierant, sed vt nostro æuo obsidendi expugnandique artes, longè aliæ sunt, quam illis temporibus, multo ampliora munimenta adiecit Turrenius, quanquam inani labore & opera, cum Sedanum nedum machinas, sed nec Regis aspectum tulerit, & supremum excidium vltronea deditione, quibus postea narrabitur pactis anteuerterit, nam quî Sedannum breui giro constrictum oppidum, illius vim ferret? qui regnum vniuersum vnus subegit, vindicauitque tam diutino bello, vt non tam auito iure & beneficio Salicæ legis, quam vi bellica partum possidere videatur? quin cum Henoticis, sociali bello iuncti Iberi, atq; Laudunum & Ambiani non tulerunt, sed pro ratione temporum, ad res gestas temperanda oratio, cum hirūdine prima, rem futuram expectabimus.

Audio Italiam tantisper commoueri, ad Pauli 5. anathemata, quibus Venetos ipso die natali Seruatoris, à sacro epulo coetuque Christianorum submouet, quod eorum leges politicæ, sacris & mysticis ac sacerdotio aduersæ essent, Venetos potissimum *Dissidium inter Paul. 5. & Venetos.*

M.D.CV.

exaſperauit, anathematis indictio, tam augusto & ſolemni die ſub ipſa hora, qua ſacra ſynaxis ſumitur, quamuis enim cauſa non ſubeſſet, tamen inſolens factum pias & meticuloſas mentes, non parum commoueret. Veneti legationib. repetitis, ſcriptionibuſq; Theologorũ anteceſſorũ aſſertionib. immerẽter hoc turbine ſeaffectos quiritantur, hoc vno potiſſimũ, quod Reſpub. Veneta, penè coœuaſit monarchiæ Frácicæ, in ſubditos de rebus politicis & ſecularibus ſummum ius habuerit, nulli eſſe vectigalem, quinimo inſulas plurimas, & vrbes ſolo ſaloque ſibi ſubditas habere, in Albania & Sclauonia Dirrachium, ſiue Epidamum, Corciram nunc Corfulam, Pharum, Vincentiam, Veronam, Ticinum, Aquiliam, forũ Iulij, Treuiſiam pluresque olim & nunc inclyti nominis. In ſæcularibus, vni Deo addictam eſſe Rempub. ducemque Venetum, hinc hoc ſibi vindicare elogium, vt Dei gratia creatus nuncupetur, Pontif. Maximũ rogat, ne priſcá libertatem inuideat aut imminutam velit, vix tota Europa vrbem eſſe imo prouinciam, quæ plura monumenta pietatis, diuorum ſacra pignora contineat, gloriari Diui Marci corpore, quod proaui tanta impenſa ex Alexandria Venetias aduchi anno 810. curarunt, cui tanquam tutelari numini, ſi quod aliud toto orbe eſt auguſtiſſimum delubrum, condiderunt, nam in inerti illo maris ambitu, parœciæ ſunt 62. monaſteria 41. ſuoque æuo Commineus, dum pro Lud. XI. oratorem ageret,

Dux Venetiarum Dei gratia ſe Ducem profitetur.

M.D.CV.

apud Venetos monachorũ & dedicatarum, vel ad ſtuporem plures fuiſſe cẽturias recenſet, nihilominus S. Pontif. immotus perſtat, leges Clero minus propitias abrogari petit, ni Veneti dicto audiẽtes ſint, Petri fulmẽ nõ reuocaturum. Eunt redeuntque Legati Romam, inani opera, primùm colloquiis, diſſertationibus apologeticis, ſcriptionibus res agitur, mox lacertis & ſtrictis mucronibus, nam vt liquet, qui ſcribendo & loquendo valent, tantum abeſt vt animos ad concordiam leniuerint, quin ad ſummam internecionem irritarunt, hînc animis ſæuientibus, vtrinq; ſibi proſpiciũt, Paulus 5. Reges principeſque Chriſtia. Veneti eos ipſos, ac priuatim ſibi fœderatos, ad ſociale bellum pelliciũt, vtque Romanorum ſcriptiones retundant, ad reſcribendum ſuos acuunt, exterorum operas & calamum præmiis demerẽtur, denique magni fremitus, vt proximo anno narrabitur.

M.D.CVI.

RODOLPHI BOTEREI IN MAGNO FRANCIÆ Consilio Aduocati,

Commentariorum de rebus totò penè orbe gestis,

LIBER DECIMVS TERTIVS.

HOc anno, inter Paulum V. & Venetos, metu quidem, rumore & apparatu ingens bellum exarsit, quod tamẽ magis acerbitate scribentium, calamo & verbis potius, quàm verberibus & ferro gestum est, quodque vicissim relanguescentibus odiis deferbuit: causas recensere superfluum, cum interdicto Pontificio quod attexere placuit, latissimè contineantur.

„ *Paulus Papa V.* venerabilibus fratribus Pa-
„ triarchis, Archiepiscopis, & Episcopis, per
„ vniuersum dominium Reipublicæ Veneto-
„ rum constitutis, & dilectis filiis eorum vica-
„ riis, in spiritualibus generalibus, necnon
„ vniuersis Abbatibus, Prioribus, Primiceriis,

Præpositis, Archidiaconis, Archipresbyteris, Decanis, Plebanis, & Parochialium Ecclesiarum Rectoribus, aliisque personis, in dignitate Ecclesiastica constitutis, in eodem dominío existētibus, tam secularibus, quàm quorumuis Ordinum & Institutorum regularibus, salutem & Apostolicam benedictionem.

M.D.CVI.

Superioribus mēsibus, ad nostram, & Apostolicæ Sedis audientiam peruenit, Ducem, & Senatum Reipublicæ Venetorum, annis elapsis, in eorum Consiliis plura, ac diuersa decreta, tum Sedis Apostolicæ auctoritati, & Ecclesiasticæ libertati, ac immunitati contraria, tum generalibus Consiliis, & sacris Canonibus, necnon Romanorum Pontificum constitutionibus repugnantia statuisse: & inter cætera sub die 23. mensis Maij anni 1597. sumpta occasione, ex quadam lite, seu controuersia, inter doctorem Fanciscum Zabarellam, ex vna, & Monachos Monasterij de Praglia, nuncupatos Ordinis sancti Benedicti Congregationis Cassinensis aliàs sanctę Iustinæ de Padua, in Diocœsi Paduana ex altera, partibus vertente, in eorum consilio statuisse, non solum vt dicti monachi tunc, aut deinceps vllo vnquam tēpore, actionem, per quam sub quouis titulo, aut colore in bonis Ecclesiasticis Emphiteoticis à laicis possessis præferrētur, prætēdere, ac etiā iure prælationis, seu consolidationis directę cū vtili dominio, aut extinctionis lineæ in primis inuestituræ cōprehensæ, aut alia quauis causa

M.D.CVI.

bonorum prædictorum, proprietatem sibi vendicare minimè possent, sed tantummodo ius directi dominij illis preseruatum esset; verùm etiam vt idipsum, quoad cæteras omnes personas Ecclesiasticas sæculares & regulares, Monasteria Monialiũ, Hospitalia, & alia loca pia, in eorum temporali dominio existentia, declaratum, & firmiter deliberatum censeretur. Et sub die decima Ianuarij 1603. ad superiora quædam Consilia ab eorum Maioribus, vt etiam asserebant, habita respicientes, quibus cauebatur, ne quisquam siue sæcularis, siue Ecclesiasticus in vrbe Venetiarum, Ecclesias, Monasteria, Hospitalia, atque alias religiosas Domos, & pia loca, sine eorum speciali licentia fundaret, & erigeret; in Consilio Rogatorum congregatos iterum decreuisse, vt id eandem in omnibus iurisdictionis eorum locis vim obtineret, & prætérea exilij, ac perpetui carceris, & publicationis fundi, venditionisque ædificij, contra secus facientes pœnam edixisse: vlterius eosdem Ducem & Senatum, die 26. mensis Martij anni 1605. inhærentes alteri decreto ab eodem Senatu facto, in quo (vt asserebant erat expresse prohibitum, ne quis sub certis in illo contentis pœnis, in vrbe Venetiarum, eiusque Ducatu, bona immobilia ad pias causas testamento, seu donatione inter viuos relinqueret, aut alio quouis titulo alienaret, siue ad earum fauorem vltra certum tunc expressum tempus obligaret, (quod in illum vsque diem, vt ibi etiam dicebatur,

vsu receptum & obseruatum non fuerat:) non modo iterum id vetuisse, sed expresse etiam prohibuisse, ne bonorum eiusmodi immobilium alienationes, in fauorem personarum Ecclesiasticarum, sine Senatus prædicti licentia, fierent; ac insuper decretum ipsum, & pœnas in eo contentas per vniuersum eorum dominium extendisse, & per Rectores, & Potestates Ciuitatum, & locorum sui dominij, promulgari fecisse, atque bona immobilia omnia, quæ contra præmissorum formam vendi, aut quouis modo alienari contingeret, vltra nullitatis pœnam, publicari & vendi, eorumque pretium inter Rempublicam ipsam, Magistratū exequentem & eius ministros, ipsumque denuntiatorem diuidi mandasse, & aliàs, prout in decretis, & mandatis Ducis & Senatus prædictorum, latius dicitur contineri, Ac præterea eosdem Ducem & Senatum, Scipionem Saracenum Canonicum Vicentinum, & Brandolinum Valdemarinum Foroiuliensem Abbatem Monasterij, seu Abbatiæ de Neruesa Taruisinæ Diocæsis, personam in dignitate Ecclesiastica constitutam, ob quædam prætensa crimina in ciuitate Vicentina, & alibi per illos (vt dicebatur) commissa, carceri mancipasse, & mancipatos detinuisse, sub prætextu, quòd eis hæc facere liceret, inter alia ob quædam, ipsis Duci & Reipublicæ, à quibusdam Romanis Pontificibus prædecessoribus nostris concessa (vt asserebant) priuilegia, Cumque præmissa, in aliquibus M.D.CVI.

M.D.CVI.

Ecclesiarum iura etiam ex contractibus initis, ipsis Ecclesiis competentia auferant, ac præterea in illis, & aliis Sedis Apostolicæ ac Nostræ auctoritati, & Ecclesiarum iuribus, & personarum Ecclesiasticarum priuilegiis præiudicium inferant, ipsamque libertatem, ac immunitatem Ecclesiasticam tollant. Ac ea omnia in ipsorum Ducis & Senatus animarum perniciem, & scandalum plurimorum tendant. Et cum ij, qui supradicta, ac similia edere, & promulgare, illisque vti ausi sunt, in censuras Ecclesiasticas à sacris Canonibus, generalium Consiliorum decretis, & Romanorum pontificum constitutionibus inflictas, nec non etiam priuationis feudorum, & bonorum si quæ ab Ecclesiis obtinent, poenam, eo ipso incurrerint, à quibus censuris, & pœnis, *nonnisi* à Nobis, aut Romano Pontifice pro tempore existente, absolui, & liberari possint, ac præterea inhabiles, & incapaces sint, qui absolutionis, & liberationis beneficium cõsequantur, donec editas leges, nouis edictis atque decretis sustulerint, omniaque inde sequuta, re ipsa in pristinum statum reintegrauerint: Cumque etiam Dux & Senatus prædicti, post plures paternas nostras monitiones, à multis mensibus citrà eis factas, adhuc decreta, & edicta præfata non reuocauerint, ac eosdem Canonicum Saracenum, & Abbatem Brandolinum carceratos detineant, & illos venerabili fratri Horatio Episcopo Hieracensi, nostro & Apostolicæ Sedis

apud eos Nuncio, vt debebant, non consi- M.D.CVI.
gnauerint; Nos, qui nullo pacto ferre de-
bemus, vt Ecclesiastica libertas, & immuni-
tas, Nostraque & Sedis Apostolicæ aucto-
ritas violetur, & contemnatur, Inhæren-
tes plurium generalium Conciliorum decre-
tis, ac vestigiis Re. me. Innocentij III. Gre-
gorij IX. Alexandri IIII. Clementis IIII.
& Martini etiam IIII. Bonifacij VIII. Bo-
nifacij IX. Martini V. & Nicolai V. & alio-
rum Romanorum Pontificum Prædecesso-
rum nostrorum, quorum aliqui similia statu-
ta, aliàs contra libertatem Ecclesiasticam
edita, tanquam ipso iure nulla, inualida, &
irrita reuocarunt, ac nulla, inualida, & irrita
esse decreuerunt, & declararunt, & aliqui
contra similium edictorum statutarios, &
alios ad excommunicationis promulgatio-
nem, necnon ad alia infra scripta seu eorum
aliqua deuenerunt; habita cum venerabili-
bus fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus
matura cōsultatione, de ipsorum consilio, &
assensu, licet supradicta decreta, edita, & mā-
data ipso iure nulla, inualida, & irrita sint, ea
nihilominus, ipso iure adhuc de nouo nulla,
inualida & irrita, nulliusq; roboris, & mo-
mēti fuisse, & esse, & neminē ad illorum ob-
seruātiā teneri, per præsentes decernimus, &
declaramus. Et insuper auctoritate omnipo-
tētis Dei, ac beatorū Petri & Pauli Apostol.
eius, ac Nostra, nisi Dux & Senatus prædicti
intra viginti quatuor dies, à die publicationis
præsentiū, in hac Alma vrbe faciēdæ compu-

M. D. CVI.

tandos, quorũ primos octo pro primo, octo pro secundo, & reliquos octo pro tertio & vltimo, ac peremptorio termino, & pro monitione canonica illis assignamus, prædicta decreta omnia, & in illis contenta, & inde sequuta quæcũque, omni prorsus exceptione & excusatione cessante publicè reuocauerint, & ex eorum Archiuiis, seu Capitularibus locis, aut libris, in quibus decreta eiusmodi annotata reperiuntur, deleri, & cassari, & in locis eiusdem dominij, vbi promulgata fuerunt, reuocata, deleta, & cassa esse, neminemque ad illorum obseruantiam teneri publicè nunciari, ac omnia inde secuta in pristinum statum restitui fecerint, & vlteriùs nisi à similibus decretis contra libertatem, immunitatem, & iurisdictionem Ecclesiasticam, ac Nostram & Sedis Apostolicæ auctoritatem, vt præfertur, facientibus, edendis, & respectiuè faciendis in posterum cauere, & penitus abstinere promiserint, ac Nos de reuocatione, deletione, cassatione, nunciatione, restitutione, ac promissione prædictis certiores reddiderint, & nisi etiam prædictos Scipionem Canonicum, & Brandolinum Abbatem prædicto Horatio Episcopo & Nuncio cum effectu consignauerint, seu consignari fecerint, ipsos tunc & pro tempore exiſtẽtem Ducem & Senatum Reipublicæ Venetorum, statutarios, & eorum fautores, consultores & adhærentes, & eorum quemlibet, etiamsi non sint specialiter nominati, quorum tamen singulorum

M.D.CVI.

nomina & cognomina præſentibus pro expreſſis haberi volumus, ex nunc prout ex tunc, & è contra excommunicamus, & excommunicatos nunciamus, & declaramus: A qua excommunicationis ſententia, prçterquam in mortis articulo conſtituti, ab alio, quàm a nobis, & Romano Pontifice pro tempore exiſtẽte, etiam prætextu cuiuſcumque facultatis, eis & cuilibet eorum tam in genere, quàm in ſpecie pro tempore deſuper conceſſæ, ſeu cocedendæ, nequeant abſolutionis beneficium obtinere: Et ſi quempiam eorum, tanquam in tali periculo cõſtitutum ab eiuſmodi excommunicationis ſententia abſolui contigerit, qui poſtmodum conualuerit, is in eandem ſententiam reincidat eo ipſo, niſi mandatis noſtris, quantum in ſe erit, paruerit: Et nihilominus ſi obierit, poſt obtentam huiuſmodi abſolutionem, Eccleſiaſtica careat ſepultura, donec mandatis noſtris paritum fuerit: Et ſi dicti Dux & Senatus per tres dies, poſt lapſum dictorum viginti quatuor dierum, excommunicationis ſententiam animo (quod abſit) ſuſtinuerint indurato, ſententiam ipſam aggrauantes, ex nunc pariter prout ex tunc ciuitatem Venetiarum, & alias Ciuitates, Terras, Oppida, Caſtra, & loca quæcunque, ac vniuerſum temporale dominium dictæ Reipublicæ, Eccleſiaſtico interdicto ſupponimus, illamque & illud ſuppoſita eſſe nunciamus, & declaramus, quo durante in dicta ciuitate Venetiarum & aliis quibuſcunque dicti Dominij

M. D. CVI.

Ciuitatibus, Terris, Oppidis, Caſtris & locis, illorumque Eccleſiis, ac locis piis, & Oratoriis etiam priuatis, & domeſticis Capellis, nec publicè nec priuatim, Miſſæ tam ſolemnes, quàm non ſolemnes, aliaque diuina Officia celebrari poſſint, præterquam in caſibus à iure permiſſis, & tunc in Eccleſiis tantùm, & non alibi, & in illis etiam ianuis clauſis, non pulſatis campanis, ac excommunicatis & interdictis prorſus excluſis, neque aliter quæcumque indulta, & priuilegia Apoſtolica; quoad hoc quibuſcunque tam ſæcularibus quàm regularibus Eccleſiis, etiam quantumcumque exemptis, & Apoſtolicæ Sedi immediatè ſubiectis, etiamſi de ipſorum Ducis, & Senatus iure patronatus, etiam ex fundatione, & dotatione, aut etiam ex priuilegio Apoſtolico exiſtant, ac etiam ſi tales ſint, quæ ſub generali diſpoſitione non comprehendantur, ſed de illis ſpecialis, & indiuidua mentio habenda ſit, Monaſteriis, Ordinibus etiam Mendicantium, aut inſtitutis Regularibus, eorumque Primiceriis, Prælatis, Superioribus, & aliis quibuſcumque etiam particularibus perſonis, aut piis locis, & oratoriis etiam domeſticis, ac Capellis priuatis, vt præfertur, in genere, vel in ſpecie, ſub quibuſcumque tenoribus, & formis hactenus conceſſa, & in poſterum concedenda vllatenus ſuffragentur: Ac vlterius eoſdem Ducem & Senatum, & quemlibet eorum, non ſolum Reipublicæ, ſed etiam priuato nomine, ſi aliqua bona

M.D.CVI.

Ecclesiastica in feudum, seu aliàs quouis modo à Romana, aut vestris, seu aliis Ecclesiis concessa obtineant, illis feudis, & bonis, necnon etiam omnibus, & quibuscumque priuilegiis, & indultis, in genere vel in specie, in quibusdam videlicet casibus & delictis, contra Clericos procedendi, illorumq; causas, certa forma præscripta, cognoscendi à Romanis Pontificibus Prædecessoribus, nostris forsan quomodo libet concessis, ex nunc similiter, prout ex tunc, & è contra priuamus, ac priuatos fore, & esse nunciamus, & decernimus'. Et nihilominus si ipsi Dux, Senatus in eorum contumacia diutius perstiterint indurati, censuras & pœnas Ecclesiasticas contra illos, eisque adhærentes, in præmissis quouis modo fauentes, aut auxilium, consilium & fauorem præstantes, etiam iteratis vicibus aggrauandi, & reaggrauandi, aliasque etiam pœnas contra ipsos Ducem & Senatum declarandi, & ad alia opportuna remedia, iuxta sacrorum Canonum dispositionem, contra eos procedendi facultatem, nobis & Romanis Pontificibus successoribus nostris nominatim & in specie reseruamus. Non obstantibus quibusuis constitutionibus & ordinationibus Apostolicis, necnon priuilegiis, indultis, & litteris Apostolicis eidem Duci & Senatui, aut quibusuis aliis personis in genere vel in specie, præsertim quod interdici, suspendi, vel excommunicari non possint per litteras Apostolicas, non facientes plenã,

M.D.CVI.

& expressam, ac de verbo ad verbum de indulto huiusmodi mentionem, ac, aliâs sub quibuscunque tenoribus, & formis, & cum quibusuis etiam derogatoriarum derogatoriis, aliisque efficacioribus & insolitis clausulis, ac irritantibus, & aliis decretis, ac in specie cum facultatibus absoluẽdi in casibus nobis, & Apostolicæ Sedi reseruatis, illis quouis modo per quoscunque Romanos Pontifices, ac nos, & Sedem Apostolicam in contrarium præmissorum concessis, confirmatis, & approbatis: Quibus omnibus & singulis, & aliis suprà expressis, eorum tenores præsentibus pro expressis habentes, hac vice duntaxat specialiter & expresſè derogamus, cæterisque contrariis quibuscunque. Vt autem præsentes Nostræ litteræ ad omnium maiorem notitiam deducãtur, Vobis & cuilibet vestrum per easdem præsentes committimus, & in virtute sanctę obedientiæ, & sub diuini interminatione iudicij, nec non sub interdicti ingressus Ecclesiæ, ac suspensionis à Pontificalium exercitio, ac fructuum Mensarum Patriarchalium, Archiepiscopalium & Episcopalium perceptione, quoad vos, Fratres Patriarchæ, Archiepiscopi, & Episcopi, ac etiam priuationis dignitatum, beneficiorum, & officiorum Ecclesiasticorum quorumcunque, quæ obtinueritis, ac etiã vocis actiuæ & passiuæ, ac inhabilitatis ad illa, & alia in posterum obtinenda, quoad vos, filij vicarij, & alij supradicti, eo ipso incurrendis, aliisque arbitrio nostro infligen-

M.D.CVI.

dis pœnis districtè præcipiendo mandamus, vt per vos, vel alium ſeu alios, præſentes litteras, poſtquam eas receperitis, ſeu earum notitiam habüeritis, in veſtris quiſque Eccleſiis, dum maior in eis populi multitudo ad diuina conuenerint, ad maiorem cautelam, ſolemniter publicetis, & ad Chriſti fidelium notitiam deducatis, nec non ad earundem Eccleſiarum veſtrarum valuas affigi, & affixas dimitti faciatis. Et vlterius volumus, vt præſentium tranſumptis etiam impreſſis, manu alicuius notarij publici ſubſcriptis, & ſigillo perſonæ in dignitate Eccleſiaſtica conſtitutæ munitis, eadem prorſus fides vbique habeatur, quę ipſis præſentibus haberetur, ſi forent exhibitæ vel oſtenſę, quodque ęedem præſentes, ſiue illarum exēpla, etiam vt præfertur impreſſa ad Eccleſiæ Lateranenſis, & Baſilicæ Principis Apoſtolorum, & Cancellariæ noſtræ Apoſtolicæ valuas, & in acie *Campi flore* vt moris eſt affixæ, & publicatæ eoſdem Ducem & Senatum, ac alios quoſcunque prædictos, voſque etiam vniuerſos, & ſingulos, reſpectiuè perinde afficiant, ac ſi eorum ac veſtrum cuilibet perſonaliter directæ, intimatæ & præſentatæ fuiſſent. Datum Romæ apud ſanctum Petrum ſub Annulo Piſcatoris, die 17. Aprilis 1606. Pontificatus noſtri anno Primo.

Veneti, vt audiuere tota Italia ſe deuotos, cætuque Chriſtianorum publico programmate exemptos, cogunt Senatum, ab anathemate, tanquam iniuſto & irrito prouocan-

M.D.CVI. dum, vtque prouinciales & ſubditi ditionis Venetæ, in obſequio & fide contineant, in hunc ſenſum litteras vicatim, oppidatimque celerrimè ſub titulo & elogio, Ducis ſui tranſmiſerunt. Leonardus Donatus, Dei
» gratia Dux Venetiarum, Reuerendiſ. Patriar-
» chis, Archiep. Epiſco. eorum vicariis, Abba-
» tibus, Prioribus, Rectoribuſque parochia-
» lium Eccleſiarum, atque vniuerſo Clero no-
» ſtri Dominij. Perlatum eſt ad nos 17. Apri-

Litteræ Ducis Venetorum.

lis, ex mandato ſanctiſſimi patris Pauli V. Romæ per tubicines publicatum, atque ad
» limina & compita præfixum diploma inter-
» dicti, in nos Senatum dominiumque Ve-
» netum, vobiſque tranſmiſſum. Cum verò
» muneris noſtri ſit, vt cui præſidemus, re-
» gimen cælitus conceſſum, quietum paca-
» tumque maneat, vtque noſtrum princi-
» pumque ſupremum imperium, quod in
» ſæcularium rerum moderatione, nulli præ-
» terquam ſoli numini obnoxium eſt, aſſe-
» ramus vindicemuſque, Deum homineſque,
» hac noſtra pagina obteſtamur, nihil à nobis
» prætermiſſum, quo ſua Sanctitas, validiſ-
» ſimis noſtris conſiliis & rationibus aquieſce-
» ret. Nobis eum placatum facere, primò
» per noſtrum, qui illi de more aſſidet orato-
» rem enixi ſumus, adiecimus, litteras, quæ
» interdicti inuidiam, à nobis immerentibus
» æquanimiter depellebant: Poſtremò Ora-
» torem alium; qui naſcentes motus compri-
» meret, miſimus. At cum ille nobis cauſam
» dicturis, aures obſtruxerit, atque interdi-

M.D.CVI.

ctum nulla via rationis & æqui, contra ſacrorum canonum ritus, orthodoxorum patrum decreta, rerum ſæcularium à Deo datam poteſtatem, Veneti imperij libertatem, quiete & poſſeſſione noſtrorum ſubditorum grauiſſimè percuſſa, & perturbata, cum omnium graui offenſa publicandum præfigendumque curauerit, Iam nos ipſi, neutiquam dubitamus, habere, pronunciare, anathema huiuſcemodi pro nullo, iniuſto, irritoque, quodque temerè & immerenter in nos, nullo iuris ordine ſeruato, emiſſum ſit viſumque nobis, aduerſus hoc brutum fulmen, maiorum noſtrorum, aliorumque principum temporalium præſidia & munimenta vſurpare, quibus olim aduerſus huiuſcemodi deuotiones, imprecationeſque ſe protexerunt, ſi quando extra recti ſemitam, à paterno affectu deuij Pontifices, aberrarunt, nec dubitamus, quin à vobis fidelibuſque noſtris ſubditis, ac toto orbe tale habitum iri huiuſcemodi interdictum; cumque apud nos conſtet recta fides veſtra, propenſus animus in Deum, & ſolers cura in paſtorali officio, ac numinis cultu, (qui in Veneta dominatione ſincerè, & vt plurimum viget) ſperamus, in eo obſeruando, vos in poſterum non fore remiſſiores, obteſtamurque in fide Catholica & Apoſtolica, ac veneratione Sanctæ Romanæ Eccleſiæ, quam habuere Maiores noſtri, ab ipſis cunabilis exorientis imperij, mentem perpetuò habituros, iubemuſq; ad omnium

M.D.CVI. notitiam, in triuiis, compitisque non modo vrbis nostræ, sed cæterarum quæ nobis subiacent, has nostras litteras præfigi, vt ad omnium quos interdicti fama affecit, aures perueniant, atque ad ipsum Pontificem, cui à Deo hanc mentem precamur, vt tandem agnoscat, quàm præceps & iniusta sua in nos sit deuotio, nobisque colendę Sedis Pontificiæ studium increscat, cuius nos & maiores nostri fuere, erimusque semper obseruantissimi. Datum in nostro Palatio Ducali 6. Maij, indictione quarta 1606. Iacobus Girardus Secretarius.

Alia littera. Diuina ordinatione, ad regimen mortalium, & ciuilis politiæ fulcrum & columen, principes quasi Dei vicarij & æmulatores dati sint: vt enim æternus ille pater, creator sospitatorque omnium, incredibili sua bonitate & inexhausta sapientia, omnibus opitulatur & prospicit, sic illi subditos consilio, prudentia, ac legum fræno regunt, protegunt & tuentur: In hanc curam incumbit Respublica Veneta, nec modo sibi, sed cæteris minoribus, quæ subiacent ciuitatibus, æquè propenso animo cautum & prospectum esse cupit, illas legum, decretorum & politicę ordinationis participes esse voluit. At verò à multis sæculis in vrbe veneta & Ducatu prohibitum, ne bona quę soli sunt, vt fundi & prædia emptione aut alio alienationis titulo, ad Ecclesiasticos transferantur, ne fortè iugi ac inexplebili acquirendi studio, latifundiis è manu Laicorum in se accitis, sensim ad eos

M.D.CVI.

vniuerſitas, vel ſaltem pars maxima bonorum deueniret, graui detrimento ciuium, ad quos tributorum indictionumque perſonalium & publicarum moles, bello & pace, domi foriſque recidit, qui opibus fundiſque exhauſti, malis ſarciendis depellendiſque patriæ laborantis, præ egeſtate eſſent impares. quod cum in dies Reſpubli. maiori quàm antea ſuo incommodo, tum Venetiis, tum alibi fieri experiatur, neue in poſterum mali labes, in Venetæ ditionis partibus ingraueſcat, Eccleſiaſticorum lenociniis, quibus ad rem diuinam propenſiores, ſimplice ſque ineſcant, & hoc hamo bona expiſcantur, quadrans vel triens fundorum ad eos deuenerit, æquũ credidit qua latè patet Venetum imperium, legem hanc vt iuſtam, ſubditorumque bono conducibilem ſeruari, atque haud æquum eſſe putauit, vt cum ciues & populi omnia onera ſubeunt, impleant perſoluantque, iſti nulla in Rempub. vel ſaltem exigua bonorum operarumque erogatione, partis maiorum veſtrorum ſudore & ſanguine bonis, deſides & in otio fruãtur, nec iſtud peculiare inſtitutum eſt Venetorum, in hoc æmulamur exteros principes, qui id ipſum ſubditis obſeruandum imperant. Lex hæc priuatim dicta eſt Laicis, boniſque quę foro ſæculari ſubſunt, iuri immunitatibuſque Eccleſiarum, nihil Lex illa prorſus inuida, quibus liberrimum nunc vt priùs, aurum argentum, vaſa, ſuppellectilem, & quidquid eſt peculij & gaſæ mobilis, cõgere-

M.D.CVI. re, ac etiam fundos resque omnes à Senatu moderamine præscripto, quæquidem opes Ecclesiasticæ, synodorum Pontificumque decretis Reipubl. laboranti, rebusque pace & bello gerendis, pro quiete publica meritò & religiosè obstrictæ sunt. Accidit verò sæpius, vt specie religionis, in vrbem & vicina oppida alienigenæ subrepant, qui conditis sodalitiis, cœnobiis, oratoriis, vel in locis minimè securitati publicæ opportunis, peregrinos mores auersosque à gentilitiis inuehant. Vnde nonnihil mali exoritur, ne succrescentibus tot examinibus nouellorum, piæ erogationes antiquis ordinibus religiosorum, quorum precibus res Veneta vsque in hunc diem excreuit & stat incolumis, non sufficiant, adeo exoticorum hominum mole laboratur, vt veterani Religiosi sedibus suis migrare, & recentibus cedere propemodum cogantur. A maioribus nostris, prouidè & politicè institutum, ne inconsulto Senatu huiuscemodì nouæ propagines hospitesque suscipiantur, nouas sedes, aras, & adyta ponerent, non vt à nobis piæ constructiones inhibeãtur, quæ nullibi frequentiores operosioresue sunt, quàm in Veneta ditione, sed quia publica securitas, & coercitio nouitatis potissimum conducit, cumque maiorum decreta, incuria & desuetudine exolescerent, publicæ saluti conducibile visum est, ea renouari publicarique, vt Deo tutò & sincerè able-

gata prorsus omni nouitate, seruiatur, & Respubl. Veneta, in prisca quiete conquiescat. M.D.CVI.

Ad Senatum autem pertinet promiscuè, in omnes subditos ius dicere, potissimum in proteruos, qui publicæ quieti insidiantur, inter quos sæpe regulares sæcularesque Ecclesiastici, non pauci deprehenduntur, qui numero, potentia opum, otio & desidia insolescunt, insultantque ciuibus, eorumque vitę honori, opibus non modo forensibus cauillis & tricis, sed veneno & ferro inhiant. At genus hoc hominum, quamuis immeritò se religiosorum nomine venditet, via juris & legum, maioribus nostris, (qui probè & catholicè hanc Rempub. rexere) ad Dei & decus Ecclesiæ, bonorumque leuamẽ publicè pœnas dedit, quod non semel pij Pontifices, suis rescriptis laudarunt, ideoque nos veteris politiæ legumque sanctissimarum cultores, eas more maiorum in homines, grauioribus noxis inquinatos quas recensuimus, animaduertendum putauimus. At verò Paulus 5. Pontifex Max. à publicæ quietis hostibus assentatoribusque delusus, priscas sanctiones nostras, longæuasque consuetudines conuellere constituit, quod nulla vis & humana potestas, duodecim labentibus sæculis, vnquam moliri, nec ius legum ferendarum vobis, ô fidissimi ciues, & charissimi filij præpedire, nec in illarum violatores, pœnas decernendi ausa fuit. quod si ciuile ius est tantò æquius, id ipsum

M.D.CVI.

poteſt ad veſtrũ omnium cuſtodiam & præſidium à Deo condita Reſpub. quique nobis præeſt liber & nulli addictus princeps,
" qui ob collatas in Sedem Romanam opes,
" fuſumque ciuium pro eius vindiciis & ſalutẽ ſanguinem, non modo gloriam eſt promeri-
" tus, ſed vt ab illa, illius imperium augeretur.
" Cum autem per Legatum noſtrum, Pontificis æquiorem mentem, cum intimi obſequij
" & ſingularis obſeruantiæ obteſtatione de-
" precaremur, noſtri propoſiti validiſſimis ra-
" tionibus non ſemel enuntiatis, ille noſtrum hũc de illo benemerendi candorem (ipſo die
" natalis Chriſti, cum ad ſacram ſynaxim tota
" vrbe accederetur) anathemate & à ſacris abdicatione pẽſauit, cumque immeritò de no-
" bis cum in purpuratorum ſuorum conſiſto-
" tio, tum apud cæteros principes conqueſtus eſſet, nihilominus ab obſequio neutiquam
" defecimus, vtque in eum mens noſtra & fi-
" des teſtatior foret, nouam & inſolitam le-
" gationem ad eum direximus, qua nihilò mãſuetior factus, nihil de rigore & inclementia
" remiſit, quinimo exaſperatis animis, male-
" uolorum conſilio exagitatus, anathemata, & quæ illi peculiaria ſunt arma, in nos iniuſtè
" vibrare conſtituit, quæ apud Deum, nos re-
" ctè conſcij, retundere haud dubitamus; Ideo-
" que pro noſtro in vos amore & paterno affectu, de huiuſcemodi rebus, vos eſſe moni-
" tos voluimus, vt vobis conſtet, id ipſum pro
" veſtra omniumque ſalute, ſine diſpendio Eccleſiæ & diuini cultus, id à nobis factum &

ordina-

ordinatum, vt status Veneti rem communem, & vestram priuatam tueamini. Hæc Veneti: sed vt vtraq; aure & gemino obtutu, vna eademquepagina, posteri audiăt legantque qui melius sentiăt, nobis ideò opportunè visum fuit, si epistolæ duorum, I. C. Italiæ adderentur. M.D.CVI.

Contra Edictum inquisitionis Romanæ.

La: Gu: Co: Cr: J: V: D:

Beatissime pater: Nunquid & oculi tui carnei sunt: & tu vides sicut videt homo? Pateris noua fulmina contra legentes literas Serenissimi Principis Veneti, quibus se Catholicum, & Sanctæ Sedis Apostolicæ Romanæ obseruantissimum, profitetur: Bone Deus? Benediceres ne si contraria audires? Repetam alias dicta, vt eo magis Edicti Romanæ Inquisitionis infirmitas detegatur.

Suo iure vtitur serenissima Respublica, cũ leges dat subditis, ac publicum ius, & subditorum facultates tuetur. Ad hoc Principes à Deo constituti sunt. Quin non modo bonis, sed & discolis Petrus (Epist. 1 cap. 2.) cuius tu successor es, & vices tenes, iubet populis subiectionem, & obedientiam. Discordant ista à doctrina Petri, auctoris tui. Manus Domini fecerunt eos, & sic repentè fulminas? Pergis, & consilium impiorum adiuuas, nouissiméque Edicto publico, sub vinculo Anathematis, curasti prohiberi, ne

M.D.CVI.

literæ Serenissimi huius Principis, tum ad communitates Subditas, tum ad Patriarchas, & alios Prælatos, nec alia quæcumque similem materiam continentia, legantur, retineantur, vel quouis prætextu communicentur, Audi in primis, quid Pontifices Prædecessores, de legibus Principum Sæcularium, dixerint. Leo quartus & Gelasius scribunt, *Quis leges Principum dicat debere contemni?* quæ irrefragabiliter sunt custodiendæ: Et si quis aliter dixerit, vel vobis dicturus fuerit, sciatis eum mendacem: Et leges, quæ hactenus viguere absque procellis, & pro nullius persona hominis vllus reminiscitur esse corruptas, nunc & in æuum, robur suum, propriumque vigorem, obtinere volumus.

Tu sanctissime Præsul, longè ambulas à voto Prædecessorum tuorum, qui vis leges, consuetudinesque Dominorum Venetorum obstruere, irritasque facere. Hæc sunt signa irati animi. Ostende mihi cur ita iudices? Queris in congregato quorundam Cardinalium Senatu, ac Consistorio, de legibus Venetis, super bonis emphiteuticis latis. Attende, non Cardinalium, sed Pontificum, & sanctorum Patrum votum. Alexander III. *Quia non ad Ecclesiam pertinet de possionibus iudicare, ideo Regi, possessionum iudicium relinquatis, & de causa matrimoniali cognoscatis:* D. Augustinus tradit, & est in sacris canonibus registratum, *Quo iure defendis Villas Ecclesiæ, iure humano? quia per Rectores*

seculi, Deus eas distribuit humano generi. Si autem vt teneantur ista ab hominibus, iura Regum M.D.CVI.
fecerunt, vultis vt reticeamus leges, vt gaudeatis? Dixisti, quid mihi & Regi? sed quid tibi & possessioni; qui ea possides iure Regum. Noli ergo dicere possessiones tuas, quia iura humana renunciasti. Hæc Augustinus, Ex quibus prudentes inferunt, Constitutiones Principum Secularium, ligare bona Ecclesiarum, in eorum territorio existentia. Impugnas decretum dominorum Venetorum, quod sine licentia Ecclesiæ ædificari non possint. Licentia requiritur ante constructionem, quo tempore, & situs, & materia, & omnia sunt temporalia, & in temporalibus nulla auctoritas Pontificum. Potestates enim sunt distinctæ à Deo, vnde terminos non transgreditur Decretum. Doles de lege, quod bona Ecclesiasticis non alienentur, Intellige Præsul sancte, votum super hoc, Ambrosij, Hieronymi, & Augustini, nec vota Cardinalium conferas cum sententiis horum sanctorum Patrum. Primus, nullam, per similem Legem, suo tempore editam, Clericis iniuriam afferre attestatur. Secundus eam Legem prouidam appellat. Tertius attestatur Ecclesiæ non relinquendum, vbi sunt sui hæredes. Tandē accusas iudicia Sæcularium in Clericos; Vsus Reipublicæ talis est, per tot sæcula approbatus, à Prædecessorib. Pontificibus. Nunc contradicere, est iura per Reges quæsita, tollere; quod neque contra priuatos solet Ecclesia.

M.D.CVI.

Vltimò, hæc omnia ſunt introducta ob publicum intereſſe, & ius publicum præfertur iuri Eccleſiaſtico, ex Peritorum, & Pontificum ſententia.

Iſta non leuia, (vt quidem Senatores tui „ notarunt) ſed maximi ponderis, debuiſ- „ ſent animaduerti, & ſuper his & aliis circa „ hæc, oratores etiam expreſsè audiri: Atta- „ men, voto ſuſcepto, à quibuſdam tuis Car- „ dinalibus, in tuo Senatu vocatis, poſt ſenten- „ tiam tuam iam firmatam, & typis datam, „ quod notorium eſt, hi inter ſpem, & metum, „ captiuantes eorum intellectum, votarunt „ pergendum. Fulminaſti Cenſuras in Sereniſ- „ ſimum Principem, & Excellentiſſimum Se- „ natum Venetum, & interdixiſti eorum Do- „ minium. Quidnam in hoc diſcrimine, Pater „ Sancte, agendum per Religioſiſſimum Prin- „ cipem, niſi quod tumet feciſſe dicis? Con- „ ſulere Peritos, & conuocare Senatum ſuum. „ Id actum eſt. Hinc vrgebat propenſum ob- „ ſequium erga ſanctitatem veſtram, Illinc iu- „ ra & libertas Reipublicæ, ac facultates, nec- „ non publica quies ſubditorum. Re diſcuſſa „ in Senatu, trecentorum penè virorum, ſum- „ mæ doctrinæ, præſtantiæ, & probitatis, con- „ curſu ſancitum eſt: Non obtemperandum „ præcepto, quo euertebantur libertas, & vſus „ Reipublicæ, ac ſubditorum bona & quies, „ Docuerũt hæc ſancti Patres, & decreta Pon- „ tificum Prædeceſſorum. Qui apertis verbis „ pluribus locis ex Sacris literis affirmant, Non „ parendum Præſidi Eccleſiæ, cum mala iubet

M.D.CVI.

&illicita, & irrationabilia; & si hac de causa ad Censuras deueniat, non esse obediẽdũ: quia non ligant, nec apud Deum, nec apud Ecclesiam. Quod autem sint illicita, & irrationabilia, quæ præcipiũtur, alio loco ostendimus. Nouum, & nusquã hac ætate auditũ, vulgatur in subditos nuncium huius interdicti, & Censurarum insolitus, ignotus, & improuisus sonus huius Tonitrui, non vt putabas, dispersit, sed sub alis Piæ Matris conseuit, & vniuit. Pietas, & Religio Serenissimi Principis Veneti, literis consolatur Communitates subditas. Rem declarat, & quæ saluti status Serenitatis suæ visa sunt oportuna scribit.

Hæ literæ, non adeo imprudenter per Ministros diuulgatæ fuerunt, vt earum tenor potuerit Romam vsque conuolare, Quod si hac occasione confictæ sunt aliæ literæ, è vicu allatæ, hic est partus suppositus; nec satis competenter, (parcant Illustrissimi Domini Inquisitores,) fuerunt de literis prædictis edocti.

Et hoc vnum, Senatus Veneti resistentia non obstante, toti orbi innotesceret, nil detractum cõtinuatæ obseruantiæ huius Serenissimi Dominij, erga sanctã Roma. Sedem; propterea decreuit Respublica, literas patentes affigi, quibus declarata causa resistentiæ, protestatur Senerissimus Princeps Religionem suam his prægnantibus verbis.

Cum nobis decretum constitutumque sit, in sancta fide Catholica, & Apostolica, atq;

M.D.CVI.

in obseruantia erga Sanctam Romanam Ecclesiam persistere, quam maiores nostri, à prima Ciuitatis origine, hucusque, diuina „ comitante gratia, & sine vlla intermissione, „ coluerunt.

Sanctitas vestra in Consistorio, ac Senatu „ suo, dixit se audiuisse homines doctos, vo- „ luitque etiam votum aliquorum Cardina- „ lium in eo congregatorum, qui eam vrge- „ bant ad fulmina, vt suprà. Serenissimus „ Venetus Princeps, quamplures Theolo- „ gos & iuris tum Pontificij, tum Cæsarei, peritos consuluit, & votum non aliquorum, „ sed trecentorum Senator. sine spe vel metu, „ nemine contradicente, ad resistendum Censuris, habuit: Quod te latêre non debet, „ verior & communior sensus Serenissimi „ Principis Veneti, longè maiori numero „ peritorum suffultus, probandus erat.

„ Nouum tamen fulmen vibras contra le- „ gentes, tenentes, & communicantes literas „ prædictas, & scripturas in hac materia nostri, quòd Serenissim⁹ Princeps, litteris tenuit „ in officio subditos suos, quos alij seducere, „ & diuidere studebant: subditi qui Principem suum naturalem audiunt, & intelligūt; „ & cui diuino mandato obligantur, merentur ex hoc ipso feriri anathemate? Bonè „ Deus, quomodo intra terminos modestiæ continebimur? Regnum à Deo est, (*Per me* „ *Reges regnant*) si populi subuertantur, & seducantur, quibus regnabit & imperabit Rex?

M.D.CVI.

Paſtor congregat oues, non diſgregat. Iubentur Apoſtoli, quorum tu ſucceſſor es non diſperdere ſed vnire: ſi in officio ſubditi tenentur, hoc eſt Præceptum Dei, iſtud tamen prohibetur & damnatur, & Cenſuræ fulminantur, vt hæc officia abſcondantur, & lateant? hæc ſunt ſigna irati animi: *oſtende mihi cur ita iudices?*

Multò minus, patentes literę affixe debent hoc Anathemate impediri, ſepeliriue. Finis earum eſt, vt ſe Princeps declaret, & proteſtetur Catholicum & obſeruantiſſimum ſanctæ Eccleſiæ Romanæ, vt anceſſores ſui. Quã do operibus, viribus, & præſentia ſe talem declarauit Princeps Venetus, annuerunt Põtifices, gratias Princip. benemerẽti habuerunt. Talis ſemper continuauit, talem ſe adhuc exibet, & proteſtatur. Lætatur vniuerſa Eccleſia his officiis, & muneribus. Paulus autem V. Pontifex damnat, & anathemate ferit, qui diplomata hæc Chriſtianiſſima legunt, & memoriæ tradũt, & eà conatur obliuioni mandare. Cogor dicere cum ſancto viro Iob, *Cur faciem tuam abſcondis? & arbitraris me inimicum tuum? & ſcribis contra me amaritudines?* Sed quid iſta ad officium inquiſitorum hæreticæ prauitatis? Hæreſis eſt crimen contra fidem Chriſtianam. Nos, in noſtris litteris, & expreſsè Chriſti fidem Catholicam Romanam ſequimur, & eam profitemur & proteſtamur. Habẽt Inquiſitores Iuriſdictionẽ attributã, conditione exiſtẽte;

M.D.CVI.

vnde neque poſſunt cognoſcere, an aliquis ſapiat manifeſtè hæreſim, vt dicunt Prudentes. (*C. Accuſatus ſanè, & ibi Glo. in verbo Manifeſtè de hæreticis in 6.* Quid verò dicam de titulis datis in Edicto, litteris, & ſcripturis noſtris; vbi aſſeritur, eas prohiberi, quia continẽt multa temeraria, calũnioſa, ſcandaloſa, ſeditioſa erronea? Omnino nõ pertinẽt ad Inquiſitores hęreticæ prauitatis iſta. Idcircò, ſicut, primæ Cenſuræ, tanquam nullæ, & inualidæ, ſeruatæ non fuerunt; ita prohibitio, & Edictum iſtud, vti extra Iuriſdictionem Inquiſitorum, ſpernetur, & voſmet detrahitis dignitati Eccleſiaſticæ, qui præcipitis, non præcipienda. Cautius eſſet agẽdum, maximè in negotio Cenſurarum, & eo magis contra Principes ſupremos & Catholicos: quia qui malè iubet, nõ benè obauditur.

Non pateris ſcripturas in hac materia. Noluiſti iura Reipublicæ ab Oratoribus percipere; recuſas eas ſcripturis ab aliis intelligi. Quid eſt hoc, niſi defenſiones omnino negare, quæ de iure Diuino ſunt? Audi Melchiadem Pontificem Præceſſorem tuum. *Primò ſemper ante omnia diligenter inquirite, vt cum iuſtitia & charitate diffiniatis, neminem condemnetis, ante verum & iuſtum iudicium, Nullum iudicetis ſuſpicionis arbitrio:* Sed primum probate, & poſtea charitatiuam ſententiam proferte. Et quod non vultis fieri vobis, alteri facere nolite.

Cogita, Pater Sancte, ſi in tuis ſententiis, has Prædeceſſorum tuorum ſeruaſti regulas;

M.D.CVI.

Iſta debent Pontifices Secularibus poteſtatibus: Nos autem cogimur hæcmet Paulo Quinto Pontifici inſinuare, & errata Magiſtro indicare: Quod tibi diſpliceret, aliis ne facito: Cenſebuntur oculi tui carnei, cùm ea non ſeruaueris: fertur iis mediis Eccleſiaſticos affectaſſe Monarchiam, & Poteſtatem à Deo diſtinctam, totam ad ſuum Tribunal vnire, quod eſſet admodum tyrannicum, & contra expreſſam mentem Diuinam: Videte ne his vaſtis prætenſionibus, Claues vim perdant, & rubiginem inducant, & menti recõdite, *Quod cum res reducitur ad affectum, omne perit iudicium.*

Vide, Pater Sancte, quæ Sathanas mala ſemina ſpargat, hac occaſione? Audiſtin quæ dicuntur de auctoritate Pontificis, de diuiſione Poteſtatum? Vtinam non incidiſſemus in hæc tempora, nec conſilia mala præualuiſſent: Reſpublica nunquam deficiet à Religione Catholica, & à communione ſanctæ Eccleſiæ Apoſtolicæ Romanæ: Sed nec vnquam patietur libertatem ſuam, vſuſq; ſuos, facultateſque Subditorum ſubuerti. Stant ſimul, reſiſtere præcepto Pontificis iſta turbanti, & non deſerere communionem Eccleſiæ Romanæ, & Catholicã Religionem: Memineris exempli Ignatij Patriarchę Conſtantinopolitani, qui anathemate iniuſto vulneratus à Ioanne Pontifice Octauo, non paruit. Mortuus nihilominus miraculis claruit, & in numerum Sanctorum fuit relatus. Audi quæ nuperrimo hoc proximo anno,

M.D.CVI.

docuerunt Patres illi Societatis *Iesu*, scribentes librum typis datum, ad Henricum 4. Francorum Regem, in his verbis: *Si adeo iratum Numen haberemus, vt ad se Clementem accerseret, & Bonifacios Octauos, Benedictos XIII. & Julios Secundos induceret, quid ageremus? Nempe, breui dicam, quod in illo tempore probos, & bonos Francos, quod moderatos, ac frugi Ecclesiasticos, cum Rege Philippo Pulchro, cum Ludouico XII. accepimus fecisse. Qui ius suum, ac Regni, cum mordicus tuerentur, contra dictos Pontifices infestos, nunquam propterea à Sancta Sede Apostolica desciuerũt.* Recognouerunt in spirituali *Dominatione Pontificem, officij Christiani potissimas partes deseruere nunquam, Christi vicariam Maiestatem sunt omni studio, omni fide, omni obsequio prosequuti: de quo, ne dubitandi suboriri posset vlla suspitio, fecit Philippi Pulchri Regis, à Tilletio scripta, atque in posteritatem transmissa, responsio.*

Illud idem exemplum, ac Consilium Christianissimorum Regum, sequitur Respublica. Nec paruit, sed resistit Censuris inualidis. Nec se separat ab Ecclesia Romana, nec officia potissima Christiana vult in suo dominio prętermitti: de qua, in fidem Catholicam, & Sedem Romanam perseuerantia, ne suboriri posset vlla suspitio, fecerunt Serenissimi Principis Veneti litterę affixę publicè, sicut & Philippi Regis responsio, vt supra. Malo ingenio audis ista (Beatissime Pater) siste gradum, tolle fulmina, quiescat

ira tua, & esto placabilis super nos, nil noui agimus, vtimur antiquo iure nostro, *& qui iure suo vtitur, nemini iniuriam facit.* Res aliter agitur cum Principibus, manu, viribus, & Potestate supremis. Dominos Venetos, alia via, vel in tuam trahe sententiam, si potes; vel melius consultus, tu in eorum intres opinionem. Si pergas, nosti quod non obędieris, Abissus Abyssum inuocabit, detrahetur gloriæ Sedis tuę, absque Dominorum Venetorum culpa, qui iura publica, & subditorum tenentur custodire, & tunc non in emendationem, sed in destructionem perges, contra præcepta Patrũ, & tuorum Prædecessorum. Nam ad hoc indictæ sunt Cẽsuræ, *vt construant, non vt destruant.* Quòd si fortè putasti, vt istud posses euincere, non succedet, quia res est cum prudente, potente, & benemerito Principe: Et tu Sedem, & subditos tuos, sine fructu deplumabis. Sed interim, quę desolatio populorum & totius Italiæ? In quo discrimine sedem tuam constitues? Spumant ora Luporum, exspectant vt hæc agantur, omnes hæreses Italiam inuadent, deturbabitur sanctissima Sedes, in caput tuum, Pater Sancte, tota faba cudetur.

Igitur, ne te Præsule, mala ista eueniant, muta sententiam, præcidenda est occasio tam grauis incendij, habes in Sacris literis, *Quod non possumus superare, tollerare debemus.* Retia Domini rumpenda non sunt, nec deserendus grex Domini.

M.D.CVI.

Si ita egeris, habebis hanc Christianitatis fortissimam Columnam obsequentissimam. Dominus tecum erit; Longitudine dierum replebit te; & ostendet tibi salutare suum.

Ad Summum Pontificem.

Al: Li: AEq: Ve: I: V: D:

Admiratus valdè sum summe Pontifex, Legē à te latam, qua omnes, qui pro Veneta Republica scribunt, diris execrationibus prosequeris, ac detestaris. Hæc enim remoue quæso, dum pauca humiliter, ac piè, perinde ac si Deum Optimum Maximum alloquerer, propono authoritatem, & rem ipsam tene: cum omnia circa diuina possis, verè non potes: Vris, cædis, lancinas, & viscera dignitatis, decoris, libertatis Reipublicæ, sæuerissimè, ne dicam crudelissimè, & ingratissimè differs, & silentium indicis? vocem comprimis? ora obstruis? extrema minaris? Ne Dei Optimi Maximi opem implorare audeat, prohibes? Virginem decoram, pudibundam, honestissimis, ac modestissimis moribus præditam, non fuco illitam nec calamistris inustam, sed viuo sanguine & præclaro, ac splendididissimo pulchritudinis flore perfusam, & mirificè nitentem, & ab incunabilis ad hæc vsque tempora castè & liberali custodia septam, & conseruatam, & admirandam in totius orbis veluti Theatro, tanquam impudentissimum, & turpissi-

mum scortum exponis, producis & quàm maximis potes vocibus & clamoribus, ac veluti maximarum tubarum clangoribus proclamas, & vocem vt contineat, iubes? non potes, Pater, non potes, fac velit, nec ipsa potest. Cum dolet acriter, lachrymæ excutiuntur, vox dolentis exprimitur, & erumpit naturæ vi cogente. Cæde puerum, aut seruulum, clamabit, statim vociferabitur; iube sileat, non parebit, altius clamabit, & maximas contumelias, & turpissima ingeret iurgia. Naturæ ius, & vis, & lex est, vt quis quacumque ope potest, vim sibi illatam repellere, & decus suum tueri conetur, & saltem dolere queat. Hanc tu tollere, seu immutare nunquam poteris. Altius tuo, naturæ est solium, & tu parere cogeris: Hæc vero te docere possunt, hominem esse non Deum. Si vera sunt quæ dicuntur, quid doles? Corrige, abstine, imitare veterum Romanorum Principum morem, & prudentiam, quin & Græcorum. In libera Ciuitate, liberas esse linguas non vis? nec hoc potes Pater: nam etsi eas euelleres, spiritu ipso & clamoribus libertatem, vita longè chariorem, libera hæc ingenia præ se ferrent, ac profiterentur, & nutibus ostenderent, ac significarent. Non possunt enim ferre cum contumelia damnũ. Non legis, aut Pontificis cõtemptus hic est: Maiorum mores, veterum instituta verentur Veneti, ne quid immutetur prospiciunt, & summopere cauent. Si aliam in gerenda Republica, & in eius administratione, viam

M.D.CVI.

inire cogerentur, omnia ruitura exiſtimarent. Proinde initiis obſiſtendum cenſent. Nimis attentè, ais, libertatis ſuæ habenas continent. Quid tua? Sed quid pro Sepulchro Chriſti egerunt, quid pro Leone nono, quid pro Nicolao ſecundo, quid pro Gelaſio ſecundo, quid po Alexandro Tertio, quid denique pro Pio V. cogita. Humillimè, Pater Sancte, te obteſtor, vt ad omnia oculos circumferas, ad ſalutem Italiæ imprimis, & totius Chriſtiani orbis, ad vetus Venetæ Reipublicæ, cum Apoſtolica Sede coniunctionis vinculum, ad labores, ad ſumptus, ad ſanguinem Ciuium Venetorum, pro Apoſtolica Sede effuſum, ad Barbarorum terrorem, ac vim, necnon & ad eorum gaudium & exultationem. Maximus es, & excelſus, maior eris, ſi pace & concordia, tibi nihil potius erit, aut antiquius. Glorioſum erit ſupremo Principi, à quo pietatis exempla ſumuntur, ſi grauitati ac ſæueritati ſuæ, lenitatis & bonitatis ſimul ſuæ guttam aſperſerit. Iucundiora, lætiora, auſpicatiora omnia Principatus tui erunt. Quod enim holocauſtum maius, aut gratius diuinæ poteſt offerri Maieſtati & Bonitati, quàm Pax, & obſequentiſſimæ Ciuitatis conſeruata libertas? Non enim Reſpublica nouarum rerum cupida, non aliena appetit; libertas tantum & mos maiorum, altiſſimo tanquam cuiuſdam neceſſitatis lex tradita, & ſibi impoſita, animo inſidet; ſi quicquam immutaretur, omnia funditus euerſum iri arbitrarentur.

Cur igitur Pater irascatur? excandescat, & furias cum ardentibus tædis immittat? & ad furorem filiam impellat, vt vastitas Italiæ & strages, & eluuies, ac rerum omnium perturbatio, ac confusio consequatur? Pacem igitur, Sancte Pater, cæteris omnibus omissis, benedictione tua cõstitue: quod si sponte, & non rogatus feceris summæ virtutis, & veræ Christianæ, pietatis, & laudis, & gloriæ columen ac fastigium, omnibus coronis, & triumphis excelsius, assecuturum & omnium denique virtutum numeros impleturum te existima, & certò scias. Ne vero totus Venetus esse dicar, iam me profiteor Pontificium, atque alteram paginam aduersariis concionibus liberam facio.

M.D.CVI.

Sententia Baronij Cardinalis, super excommunicatione Venetorum.

Duplex est, Beate Pater, ministerium Petri *Pascere & occidere:* Dixit enim ad eum Dominus: *Pasce oues meas:* audiuit è cœlo vocem, *occide & manduca.* Pascere oues est, curam gerere obsequentium fidelium Christianorũ, mansuetudine, humilitate, ac pietate oues & agnos præ se ferentiũ. Cum verò, non cum ouibus, sed refractariis & aduersantibus agendum est, iubetur Petrus eos occidere; obsistere scilicet, pugnare & expugnare, ne tales sint penitus. Sed quod huiusmodi occisio non esse debeat, nisi

M.D.CVI.

ex summa charitate, quod occidit præcipitur manducare; nempe per Christianam charitatem, intra sua viscera recondere; in seipsum condere, vt simus vnum & idem in Christo: Quod dicebat Apostolus, *Cupio vos in visceribus Iesu Christi:* Sic igitur non est occisio ista, crudelitas, sed pietas atque sinceritas, cum sic occidendo saluatur, quod eo modo viuendo verè perierat. Est, vt Nicolaus I. docet, *Excommunicatio, non ad occidendum venenum, sed ad sanandum optatum medicamentum.* Sic & videmus Patrem amare vincula, quibus à Medico filius ligatur phrænitide laborans, sperantem posse curari. Perge igitur, Sancte Pater, quod cœpisti, in quo te nemo regarduere potest nimiæ festinationis, quòd dicat Paulus ad Christianos fratres scribens, *Ecclesiam in promptu habere vlcisci omnem inobedientiam:* in promptu hoc illi faciendum præcepit. Tua verò Sanctitas, in his diutius est immorata, scribens, dilationemque iterans in hunc vsque diem. Ego, vt ingenuè fatear, exulto spiritu, dicam cum Apostolo, superabundo gaudio: videor videre, in Sede Petri Gregorium, siue Alexandrum, has scilicet præcipuas radices collapsæ penitus Ecclesiæ libertatis, ambos ex Senensi Metropoli, (vnde V. S. originem ducit) vocatos ad Cathedram Petri, quorum alter expugnauit Henricum peruersissimum Imperatorem, alter verò, mira constantia resistens, Fredericum penitus superauit. Idem tibi certamen ineundum, modo ruinæ hæ in

manu

manu tua. Dicam cum Esaia: *Erige collapsam, prostratam Ecclesiasticam libertatem, certa paratam victoriam.* Etenim nobiscum Deus, Verbum Christi est, Et portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Positus es in Ecclesia successor Petri, in promissione ipsi facta, præueniant & firmentur de petra. Et quod Hieremiæ, tibi dictum est, *Posui te in columnam ferreã, & murum aheneum.* Memor esto te in Ecclesia positum esse in petram, in quam omnes qui offendunt, confringentur. Tu verò permanebis illæsus, cõiunctus Christo, qui pro te pugnabit & vincet.

Sententia Cardinalis Columnæ.

Obsistere parentibus impium. Eam verò matrem oppugnare, cuius Clementia in vna suorum filiorum curanda salute, defigitur, planè detestabile: Eóque magis, quo pluribus nominibus in eam maiorum obsequium declaratur. Satis cuique notum, quantum in ætatem hanc, Romana Sedes Reipublicæ Venetæ commodi fuerit studiosa, quantum illa se pariter erga illam Sedem, obsequentẽ, gratamque præbuerit: illam nunc ab huius religionis obseruantia, nostra tempestate deficere, & contrà libertatem Ecclesiasticam iniquas ferre leges, nemini ferendum. Remedio est opus. Satis à B. V. diuturnũ concessum ad resipiscendum tempus. Decreta Patrum, Conciliorum Canones, illis declarati, Euangeliumque docuit obseruandum:

M.D.CVI. ne maiorum ſuorum religionis Reſp. Veneta oblita, firmius in ſuo errore perſiſtat, flagellis corripienda potius, quam lenitate in„uitanda: forſan qui tantæ Benignitatis indul„gentia obduruere, pœnæ ſeueritate mite„ſcent, & qui nunc nihil timere videntur in„commodi, deſtituti paterno præſidio, iuri„bus *Eccleſiaſticis excitati, reſipiſcent*: Pro Venetis aduerſus põtificias imprecationes ſcripſere Anthonius Quirinius Senator Venetus, Frater Paulus ordinis ſeruorum Monachus, Ioannes Marſilius, omnes vernaculè & populari lingua. Pontificijs verò quotquot ſunt eruditi ſacerdotes, præcones vindicesque fuere, inter quos anteſignani Belarminus, Baronius, & Columna Cardinales; ex Gallis non plures quam duo, quod ſciam *Francophylus* vnus, alter anonymus edito opuſculo titulo *Conſultationis*, certauitque Reſpublica Veneta (quod illi peculiare eſt) torquibus aureis, aliiſque opimis muneribus, tum gentilitios tum exteros ſcriptores demereri, amarulentis illis ſcriptionibus, non aliter quam flamma infuſo oleo fit acrior: viciſſim odia exaſperantur & deſæuiunt, vndique miles legitur, fremit armis Italia, vicini Heluetij Pontifici, alij & Rhæti fœderati Venetis operas locant, in partes ſuas vtrique ad ſociale bellum Principes pertrahere, legationibus nituntur, res ad internecionem progreſſura videbatur, vtroq; hoſte opibus, ferro, amicitiis, clienteliſq; potenti, peruicaciq; ac neſcio ſibi inuicem cedere. Rex Chriſtianiſ. alieniſſimus ab eorũ improbitate, qui

M.D.CVI.

belli fomitem flatu discordię alunt, animis æstuantibus moderationem adhibet, cunctatione iras frangit, receptui vt canant, suadet, atque ita mora lentescere cogit, vt incendium illud, quo ne tota Italia arderet, timebatur, in fumum & cinerẽ abierit. Cardinalis à Ioieusa, sedandi motus primarius & irrequietus arbiter, ire, redire, monere, vrgere pacem, non prius destitit, quàm exorauerit, totius Europæ incredibili lætitia, cui ex bello Italico tantum mali imminebat, quantum rei Christianæ hostibus incrementi. At sinamus tantisper Italiam commoueri, arma expediri, bellum adornari maiori metu, quàm damno. Lingua enim magis, quam manu, stilo potius quàm ferro pugnatum est. Delibauimus supra, ab eo tempore quo Bironiana coniuratio detecta fuit, Marescalũ Turreniũ maleuolorũ inuidia & liuore nonnihil aspersum, sibi aula abstinendum decreuisse, è Gallia in Germaniã, mox Sedanũ suæ dynastiæ primariũ oppidũ profugisse, illo se continebat, atq; ad regiam obsidionẽ arduis molitionib. se parabat: sunt qui velut Illium, non nisi post decẽniũ expugnandũ iactarent, tantæ molis esse Sedanũ, vt tota Gallia expugnando inferior esset. Rex tamen qui res bellicas vulgi & imperitorum arbitrio nõ agit non molitur vt mẽdacij reos faciat nihilq; cõcordis Galliæ virib. ineluctabile, dũ martio Bruma mitescit, non regionatim militem, annonã fossoresq; imperat, sed satellitij sui cohortibus equitatu leuioris

Rex Christianiss. sedandis animis mediũ se prabet.

M.D.CVI.

armaturæ cataphractiſque aliquot ſignis & comitatu aulico ſeptus atque ipſa Auguſta Sedanum obſeſſurus proficiſcitur. At ô minora imperia audite Diui Pauli ſacrum dogma. *Omnis anima ſublimioribus poteſtatibus ſubiecta ſit :* Vix Sedani fines prodromi attigerant, cum Oppidanorum audacia, minæ, molitiones, & in decennium iurata peruicacia concidunt, Turrenius, qua ſumma eſt cautione & prudentia, quo nemo alius, Regis ingenium & robur nouit caſtris iam metandis obuiam eundum, ac obſequio & deprecatione, ſummum exitium ſibi præuertendum ſecurum putauit, dum Tribuni militum metandis caſtris dant operam, ſtatiua deſignāt ad cingendum oppidum, opportuna loca adituſque ſpeculantur, Rex Doncherio oppidulo ad Moſam, non longius à Sedano, quàm ſeſquihoræ equeſtri itinere ſubſidebat, cum eccè, de pace, colloquutor Netancurius Regem adit, deprecatur, Turrenij intimum obſequium pollicetur, ac tandem ad æquas conditiones impellit, quibus viciſſim admiſſis, à bello incruentè, ſine ictu arietis diſceſſum eſt. à Villaregio primicerio quatuor amanuēſium, & Dinteuillæo Campaniæ præfecto, in hunc modum ſancitæ ſunt: Vt Turrenius, in poſterum cum regis regnique hoſtibus, omni fœderi renunciaret, vt Arcem Sedanenſem, ſequeſtro cuſtodiendam, ſuo tamē milite & ſumptu in quadriennium permitteret, quo peracto, ille liberam & ſuo nutu, vt prius regendam reciperet,

Rex ad Sedani obſidionem proficiſcitur.

M.D.CVI.

Quod si rebus nouis Turrenius studeret, auferendi dominij, inque alium transferendi ius penes regem esset, vbi de pactis vicissim habita fides, placuit vt Turrenius, diluculò Regem & Augustam adhuc decumbentes salutaret, quod opportunè præstitit, cui Rex sereniter arridens, profitetur, tam arduam profectionem, non desiderio Sedani expugnandi adornasse, sed potius Turrenij reuocandi ad gratiam, obsequium & summas pręfecturas, quibus à puero veteranum commilitonem, posthabitis plurimis insigniuerat, tantum recreari tranquillo illo exitu, quantum si marte fuisset decernendum, doluisset: hęc vbi dicta dedit, eo ipso die, Rex cum Augusta, Sedanum ingreditur, plausu, ouationibus, ignibus compitalibus, tormentorum bumbis, publica lętitia significatur, Arx Netacurio, sequestra custodia, vice depositi ex pactis concreditur, hocque fulgetro belli non anxiè sedato, militum soluti ordines, atque Aula citius omnium expectatione Lutetiam reuertitur. Venit in suspicionem sulphureæ & Anglicanæ coniurationis quam supra exagitauimus, nescio an odio eius quā professus erat Ignatianæ societatis præsbyter Henri. Garretus è latebra erutus: ille ad supplicium deposcitur, reus peragitur, quod cruenta mente, sicca manu proditorum consilium persensisset: nam sedatus homo sulphureis illis artib. non se admiscuerat, ille autem falsò delatus longè è se crimen dimouet, obtestatus palam nihil resciuisse in-

Turrenius cum Rege in gratiã redit.

Verba Regis ad Turrenium.

Henr. Garretus Iesuita ob sulphuream conspirationem ad supplicium rapitur.

M. D. CVI.

ſidiarum, Cateſbium in arcanis conſcientiæ detexiſſe quidquam, ſibi in animo eſſe, quod religionem iuuaret, ſed nihil prorſus de nece regia ſibi ab illo fuiſſe enunciatum, cætera fide ſacerdotij & ſigillo confeſſionis ſibi perenniter eſſe reticenda; nihilominus homo prudens & cordatus, ad furcam deducitur interritus, quinimò exporrecta fronte, & multo lætiori quàm in carcere fuiſſet, obteſtatur plurimum gaudere, quod die ſacra inuentæ Cruci (3. enim Maij qua eius memoria recolitur Garnetus paſſus eſt) ipſe crucem inueniſſet, quæ illi ad immortalitatem aditum reſeraret, omneſq; cruces ærumnaſq; ſæculi finiret, percupere, vt pro omnibus Catholicis pœnas vnus daret, & ſua morte in poſterum quietem illis impetraret.

De imperio, bellicis virtutibus, cruenta & proditoria nece Demetrij Ioãnidæ Moſcorũ Magni Ducis, Germanici ſcriptores multa ſcripſere, quæ cum mihi ignota & figmentis propiora, quam vero ſint, alieni mendacij ex parum fido relatu pœnas luere nolui.

Renatus Choppinus, obitu ſæuo inter ſectorum manus, dum eruere ingenitum lapidem conantur, Senatum omneſque litteratos mœrore compleuit, ille inter fori ſymphlegadas, fax fuit ad rectam ſemitam veri, & multiiugæ eruditionis, ex illo fonte vberrimo haurire abdita & meliora priſci æui, vetuſtatis amantes ſolebant, homo totus in chartis, diurna nocturnaque manu rudera ſæculorum, gentium rerumque omnium

excutiebat, vndè gemmas erueret, quibus opera ſua vbique ſcintillant, ſolitus illè medullam ſcrutari potius, quàm inauratum corticem, nec enim vt qui ad ſimilitudinem parietum extrinſecus culti ſunt, florem dicendi ita ſecutus eſt, vt intimum fructum decerperet; at quid calamo intactum reliquit? iura fiſci & coronæ Francicæ non paucis membranis complexus eſt, operi titulum fecit *de Domanio*, ſuorum municipum conſuetudinem commentario illuſtrauit, Lutetianam longè ampliori & fœcondiori pagina quam Molinæus, iamque ſerior, ad ea quæ ad pietatem propius accedunt fori ſtudia, ſe accingit, nēpe ad iuris Pontificij, ſacerdotiorūq; lites explicandas, quæ vt ancipites ſunt & flexuoſæ, paucos habent noſtro æuo, qui nodū Gordiacū quibus innexæ ſunt, diſſoluant, Choppinus filum Ariadnę texuit, cuius ſequaces ex antro alioquin irremeabili, implicici ſe eruant, atque opus nuncupauit *ſacram Politiam*, tādē nouiſſimus illi labor *Monaſticōn*, pium opus varium, teſſulatū, quo veterē monaſticē collapſam dolet, noſtri æui ſolutā & elumbatā caſtigat, quomodo reſarcienda ſit docet, vix vllus ordo, & cœnobiū quorum elogia, diplomata, immunitates, non recenſeat, ita vt ſua primordia, origines, cōditores, largitores, cognitos vni Choppino debeāt: cōgregatio Benedictinorū ſanctæ Iuſtinæ Paduenſis, (cui aſcripta ſunt quinque cœnobia huius regni, quæ vulgò nuncupantur de caza Benedicti) indictione generalis

Opera varia Choppini.

De Domanio in conſuetud. Andeg. & Pariſienſ.

Sacra politia.

Monaſticōn.

M.D.CVI.

capituli, Choppinum vt tutelarem præconē suum, suis liturgiis, sacrificiis, indulgentiisque concessis participauit Henri. III. mille aureis solaribus, opus de Domanio offerētem prosecutus est, Deus cœlorum æternitate, Orbis totus perennitate nominis & famæ beauit, ille enim exegit monumentum ære perennius, ego veterano meo veteris cultus & obseruantiæ pignus, non siccis genis has notas ad huius tumultum flens adhuc & pullatus exaraui quas ad testimonium meæ erga illum obseruātiæ adiiciendas putaui.

Choppini summa falicitas.

Ad Renati Choppini Patroni clarissimi cineres, lachruma.

Lugete quotquot Togati estis Ordines, vos dignitatum Apices supremi, purpurati patres qui ius dicitis: Vos qui ius docetis & explicatis, ad purpurā si voltis educati & expectati: Lugete, Pan magnus Oraculorū forensium occidit, *Choppinus* ille, scrinium legū, canonum sacrarium, lux iuris Gallici, fax municipiis, ad suarum consuetudinum Symphlegadas, Praxis beneficiariæ ex meliore seculo reliquiæ, & vnum pectus, Orator causarum pius, verus, elegans, mirabilis, operum immortalium scriptor perdius & pernox, qui, quod nisi fato functis contingit, in foro se dubiarum quæstionum citari interpretem, & arbitrum viuus vidit, famæ æternitatem anteueniens. Iacet ille *Choppinus* (fallor vsu sepulchralis verbi) non iacet, qui viuus per ora litteratorum volat: Heu? mortalium sors deterior, quàm stirpium & graminum, illa cæsa è surculis renascuntur, ac noua propagine senium reparant, homines autem huma-

M.D.CVI.

nitus ſublati, æternum abeunt, vnde, nulli redeunt, poluis & vmbra, vltio magni faſtus: At *Choppinus*, poſtquã viuere deſiit, ſecũ artis beneficiarię peritiã abſtulit, cõdiditq; ſepulchro, ni tu *Buteleri*, cũ paucis cõmilitonibus, rediuiuam ſaluamque facias. ſed parcius temetipſo vtere, ſerua te, explicandis, ſecandis ſanandiſque litibus, vt morbis peritos medicos longæuos eſſe, publicæ ſalutis intereſt. At quiſquis ad Togę decus anhelat, nõ aliud ſpeculum typumve, ſibi proponat, hoc noſtra ſcit Ætas, ſciet poſtera, dum leges & iura erunt.

ALIVD.

Cæſarei iuris, diffuſa ſcientia in omnes,
Prætoris qui Edicta, itidem Conſulta Senatus,
Et plebis qui ſcita ſciens, enarret, acutè.
Inuenias multos, & tota Lutetia in hoc eſt:
At ius Pontificum, Decretaque, & addita nuper
Decretis, Techna & quidquid Romana forenſis
Curia habet, varia & Rota quæ vertigine lites
Voluit Siſyphio rurſuſque labore reuoluit,
Inque ſacerdotiis quæ Regia iura, potens ſit
Quæ cõferre, velut Rex myſticus vnctus & Aris,
Ad quæ duntaxat, quos nominat ille patronus
Principi Apoſtolicæ ſedi, quæ iura ſupremus
Indulſit ſociis, fulgente rubentibus Oſtro,
Felſinea & Paulus quæ indulſit tertius vrbe
Patribus, exercet quæ iura vicarius illis,
Cætera quæque fori, nõ Sphinx ænigmata ſoluat,
Talia qui faciat vulgata, vel ore loquatur,
Aut calamo exaret, nunc rarior, alta videntur
Iſta etenim, paucorum animis arcana recondi:

M.D.CVI.

Antistes doctrinæ huius, Coryphæus & Artis,
Buteleri, *vos Consilij qui* Oracula *magni,*
Quos sua fama satis notos facit, indice nullo
Nominis, hæc arcana diu seruate, nepotes
Vtque sciant, tacitis ne condite auariter illa
Pectoribus, Choppini *instar sed spargite in*
Orbem,
Jmmortali operum charta, calamoque perenni.

ALIVD.

Ter magnus Choppinus *erat, tria dona Palati*
Egit, in officiis consenuit que tribus,
Eloquio ille suos iuuit calamoque clientes,
Eloquio, Argiui quale Periclis erat,
Hostis & Antoni, fuit hostis quale Philippi,
Roma & Cecropidæ quod stupuere viri.
Inducias linguæ & calamo, sed serior ætas
Fecit vbi, Nestor consilio alrer erat,
Respondet, veluti de iure Quiritibus olim
Scæuola, & Astreæ Papinianus honos.
Poscere vt à Delphis Oracula, sueuerat error
Ethnicus, ad Phœbi fatidici antra frequens,
Ad Choppini *ædes, sic litigiosa ruebat*
Turba, laboranti dum sibi poscit opem:
Vt quantò magis hauritur, fit purior vnda
Et vena exundans vberiore fluit.
Sic nihil imminuit Choppino, *ast verius addit,*
Dum bibit ex huius Dogmata fonte cliens,
Quos Arar & Ligeris, quos alluit vnda Garumnæ,
Agmine seu facto consuluere virum,
Vitro inclusa fluens, horas numerabat arena,

Pulsus ab vrgenti sæpe cliente cliens,
Non audita prius, melioribus abdita libris,
Quæque sinu in prisco clausit auara dies,
Eruta promebat quæ litibus apta, nocerent
Quæ contra, in simili iudicia acta modo:
Causæ fata cliens, præsago ex ore sciebat,
An foret hic victor, victus an ille foret.
Otia quæ potuit furari à litibus, illa
Non dedit hic nugis, non dedit illa pilæ.
Non ebori trino, Regumque icone notatis
Chartis, conteritur tempus inane quibus,
Sed lucrum faciens sibi tempus, auariter instat
Libris, & veras quærit anhelus opes,
Dum tamen hic nimius studio incubat, interit, & cui
Dant vitam æternam, fata dedere libri.

ALIVD.

Causidicis indicta triplex est functio, dicunt,
Scribunt, respondent de iure, ast addita quarta
Choppino, *trib⁹ his, opera immortalia scripsit:*
Sacra sacerdotum, ruralia iura colonos,
Andes & patrios gentilia iura, simulque,
Sequanios docuit, Fiscique & iura Coronæ
Maius opus, scabro liuore & dente maligno,
Quodq́; Typi toties ad feruida præla reposcunt.
Nūdinæ & hinc vicibus redeūt quæ sæpius anni
Ad Mœnum, non parua istis commercia libris
Exercent, Tybcris potorque binominis Istri,
Vistulæ & algētis, quiq; vltimus accola Thyles,
Choppini *æternos mirantur emuntque labores.*
Si patriam quæris, cunabula vindicat Andes,

M.D.CVI.

Septem vrbes Graiæ veluti cunabula Homeri,
Mãtua Virgilij, & qui viculus adijacet Andes
Pulcher Olorifero qua Mincius amne superbit:
Nec tantũ Bacchi Cererisque, nec vbere frugum
Cunctarum fœtu, sed fertilis Andia magnis
Ingeniis, quæ educta sinu, & transmissa palati
Ad studia ingentis, clarescunt luce forensi.
Testis erit viridi Botreus *ademptus in æuo,*
Spirans alta, sonans quo Tullius ore, Pericles
Fulmine quo, veteres olim impellebat Athenas:
Ergo atrata tuo propera nunc funus alumno,
Andia, non posthac similem genitura Patronũ,
Non etenim tanti communia semina fœtus,
Amplius hocce luto, nec figit pectora Titan.

Diræ in sectores ad calculi morbum.

Ah? malè sit vobis, audax ô Turba secandi,
Vrinæ obductos, qui ferro aperire meatus
Qui lumbos artusque, vno haud mucrone soletis
Rimari, ingenitos scopulos natiuaque saxa,
Qui cæci, dubio per vulnera quæritis ausu,
Quã malè Choppinus *vestra tractatus ab arte?*
Ferrum inter, sæuasque manus, & dira cruenti
Tela ministerij, fato meliore necatur
Dignus, tranquilla qui vita & mitibus annis
Vixerat, innocuo morum candore verendus.
At nihil ille truci perterritus arte, secandum
Scæuola vti flammis dextram, se præbuit vltro.
Sed nihil immitis iuuat illum sectio, vita
Per stillicidium vrinæ pugnacis adempta est.

Sed me recentem à funere Choppini, rursus ad feralia vocat Belgium, dum enim hæc barbarus scribo, audio cecidisse sæculi nostri

M.D.CVI.

Vartonē Lipſium, addere laudibus inſaniē-tis ſit, vt qui Soli radios, Oceano fluctus ad-iicere voluerit, vt ille fluminibus, non intu-meſcit, ſic nec iſte alienis præconiis, tam ex-celſo loco fama collocata, vt liuor qui dege-ner & ſemper pronus humi ſerpit, quo eſt o-bliquo obtutu apicē illum ſuſpicere & con-tueri non poſſit, Ioſeph. Scaliger, alterum lumen litterarum, ſociuſque glorioſi laboris, palęſtri tam ſummum immortali carmine de-fleuit. Aubertus Mirræus Canoni. Antuerp. Mirrynis odoribus mortuum condiuit, imò rediuiuū fecit, opuſculo omnib. ſuauiis deo-ſculando, qui Lipſij vitam, à puero ad de-liquium, puro & puto ſtilo concinauit, ego verò myrrino ſuffitu illo cōdire hanc pagel-lam, & plumbo meo aliquot indè ſelectas gēmas intexere pium & aptum putaui: *Mo-rienti Lipſio præter domeſticos adfuere tres è ſo-cietate Ieſu ſacerdotes, & vnus è ſodalibus Fran-ciſcanis, oculoſque amici clauſit, Nicolaus Ou-dardus Canonicus & Officialis Machlinienſis, mediocri pompa, vt qua erat modeſtia iuſſerat, elatus eſt pridie paſchatis, 8. Kal. Aprilis, hora poſt meridiem quarta, humeris vniuerſæ vt ſic dicam Academiæ, certantibus inter ſe ſtudioſis, vt extremum illud præceptori optimo, pietatis officium impenderent, elatus eſt autem cœlo ad-modum pluuio, vt id ipſum in lachrymas ſolui videretur, inſequuti biduò poſt venti ab homi-num memoria vehementiſſimi, & quales nun-quā flauerant, viuo Lipſio, ventoſæ ambitionis ac vanitatis domitore, conditus iacet, vt tabulis*

Obitus & Elo-gium Iuſti Lipſii.

Ex vita Lipſij Aubo. Mirræi aliquot pagellæ

M.D.CVI.

mandarat, in æde sacra Franciscanorum sodalium, ante Virginis Deiparæ aram, ad quam preces quotidie fundere solitus erat voluit, nimirum & à funere, istud sui in Virginem cultus, sempiternum apud posteros extare monumentum, inscriptionem verè philosophicam, tumulo appendendam paucis ipse versibus, biennio antea complexus fuerat.

Quis hic sepultus, quæris? ipse edisseram
Nuper locutus, & stilo & lingua fui;
Nunc altero licebit, ego sum Lipsius,
Cui litteræ dant nomen, & tuus fauor:
Sed nomen, ipse abiui: abibit hoc quoque:
Et nihil hic orbis, quod perennet, possidet.
Vis altiore voce, me tecum loqui?
Humana cuncta *fumus, vmbra, vanitas,*
Et scenæ imago, & verbo vt absoluam, Nihil.
Extremum hoc te alloquor:
Æternùm vt gaudeam, tu apprecare.
I. Lipsius *vixit annos* LVIII. *menses* V.
Obiit anno Christiano CIↃ. IↃCVI. X. *Kal. April.*

Marmoreum tumulum vnà cum statua, ære suo vidua excitauit: Senatus verò Populusque Antuerpiensis, virum de vrbe ac ciuibus optimè meritum, quique peculiari quodam adfectu, & illam præ cæteris Belgicæ dilexit, & cum plerisque istorum, singulari familiaritate coniunctus fuit, sarcophago itidem marmareo complecti voluit; hac epigraphe additâ:

M.D.CVI.

IVSTI LIPSI
QVOD CLAVDI POTVIT.
HIC IACET.
S.P.Q. ANTVERP.
INCLVTI VIRI
FAMAE ORBI NOTAE
VIRTVTI CÆLO RECEPTÆ

H. M. P.

Caterùm iusta Iusto *persoluta sunt III. Kal. Aprilis, in primaria vrbis basilica, D. Petro Apostolici cœtus principi sacra. Defunctum pro funere laudauit Gerardus Corselius Antecessor clarissimus, quem secuti alij postea amici, variis clarissimæ memoriæ virum epicediis, laudationibus, epitaphiisq; editis certatim sunt prosecuti. Vt auo suo Titus, sic nostro Lipsius verè delicium generis humani fuit. Hunc namque Pontifices, Reges, Principes coluerunt: hunc Itali, Hispani, Galli, Germani, Britanni, Pannonij, ipsi denique Daci ac Sarmatæ venerati sunt: huius denique amicitiam eruditi omnium gentium, omnium ordinum homines expetiuerunt, atque ambierunt. Testes sunt Epistolarum editarum Centuriæ decem, testes sexcentæ virorum doctrinâ illustrium ad ipsum Epistolæ, ex quibus Centurias duas à Vvouerio seligēdas, auidè expectamus. Itaq; bonos & eruditos amauit, laudauit; & de iis magnificè sēper,*

M.D.CVI.

cum publicè, tum priuatim, disseruit: adeò quidem benignè ac candidè, vt nimia in alienas laudes facilitas, à quibusdam notaretur. Vicissim ipse, ab aduersariarum etiam religione partium studiosis, amatus, laudatus fuit, vix ab vno alterone nugatore aut sycophanta (quem malignitas siue cæcitas abripuit) calumniosè traductus. Atque ex iis ipsis scio, Domannum postea, Antuerpiæ cùm esset, pœnitentiam apud Vvouerium sponte suâ professum. Sed & Tomsonus, quamquam à Scoticis Ministris, (quos sulphureo esse ingenio Iacobus VI. Britanniæ Rex dictitare solet) eductus (cum fortè Lugdunum Batauorum ad se venientem hominem pro acerbitate, quam in suo scilicet Vindice veritatis profitetur, Iosephus Scaliger castigasset) non negauit, se oblitum humanitatis, seque impetu scribendi abreptum, ab hac violentia calamum temperare non potuisse. Sic & ab aliis vel inuitis Tempus ac Veritas meliorem mentem expriment. Carmini funero quod Cygnea voce moriens Lipsius sibi cecinit, attexere hoc inconditum magis ad officium quàm ad elegantiam volui.

In Dispunctione Notarum Cod. Mirand. ad Tacitum.

Scaliger epist. ad Fr. Svvcertium 12. Maij 1606. data.

Belgica Bellonæ lachrimabilis area tellus,
Belgica ciuili non tantum attrita duello,
Nec tot funeribus vexata, virumq; ducumque,
Vrbibus æquatisq; solo, & raro auspice Martis
Alea, & Ostendæ exili pugnacis arena,
Cladibus & variis, quas intulit acer Jberi
Ille solo ille salo, fœlix Mauricius vltor,
Quantum morte tua iustissime Iuste: parentat

Non

M. D. CVI.

Non tibi sola parens tua Belgica, at axis vterq;
Qui coquit ardentẽ Lybiam, suppostaq; Cancro
Littora, qui algẽtes sub sæuo Aquilone Gelonos
Vrit, perpetuis cælo indignante pruinis:
Pindi innupta cohors, daphnæa fronde virẽtes,
Quæ iuga Parnassi, Eurotæque fluenta tenetis,
Humentes laniate genas, laniate capillum,
Inquè sepulchrales laurum mutate cupressos,
Arescat nũc Castalius, quique Entheus humor,
In lachrymas se se ille latex toto amne resoluat,
Cinthius & citharã, cõpactaque dentibus Indis
Plectra dolore ferox abrumpat, mentis inopsque
Exululet, veluti cum Mænades Orgia sæuæ
Exercent, tollit quâ vitifer alta Citheron
Culmina, & Ægei quâ littoris Insula Naxos
Frondea pampineo nemore, atque rubentibus vuis:
Flet Tacitus, Seneca, authores melioris & æui,
Restituit prisco Lipsi quos cura nitori,
Quorum solerti fragmenta retexuit arte,
Hippoliti, vt laceros artus Latonia virgo;
Phœbus, Musa, Charis, Latiumque & Achaia ademptum
Lugent, amisso quod par sit nemo futurus,
Nostra nec æqualem, nec sæcla datura nepotum,
Amplius hocce luto, nec figit pectora Titan,
Parcite at inculto violati carmine manes,
Versibus hisce malis, nec oportuit ossa grauari,
Magnus at exilis non despicit ille Rodolphi
Iustus iusta, licet cineri non æqua verendo.

In Gallia & Belgio, nescio an in remotioribus prouinciis, peruigiliis feriisque Paschalibus, tãta vis ventorum & turbinum bacchata

M. D. CVI.

Summa vis ventorum Lutetiæ.

est, vt ædium disiecta culmina, non paucos Lutetiæ lethaliter attriuerint, ita vt vix tutò per compita iretur: Ruri autem annosæ arbores, alto solo turbinibus auulsæ: sed, quãquam hominum, tectorum, syluarumque ingens edita sit strages, mitius tamen actum solo, quàm salo, quo ob impotentiam procellarum crebra naufragia contigere: Mense maio, cum Sequana repentinis imbribus intumuisset, Rex cum Augusta, dum à fano Germani reuertitur, Rheda admissa in cimbam onerariam cum applicuisset ripæ, desultu equorum repulsa, in profundum rheda delabitur, aulici ad summum discrimen depellendum vltrò ruunt, celerius fœliciusque omnibus Castenerius, eques nobilissimus, qui qua potuit Augustam fluctibus eripit, atque in littus exportat, liberatorem suum insigni gemmarum aurique cælatura donauit: Æstas autem solito nimbosior, satis & vitibus plurimum nocuit, Gallia enim quæ Borealior, inque imbres solutior, torridos soles exigit, quamuis in Belgio, iugibus pluuiis grauius multò laboratum sit, ita vt non nisi prouecto Iulio, Spinola alter Parmensis, ad præliandum & obsidendum copias eduxerit, serò quidem sed satis opportunè, nec enim Batavi minus in sicco, ille vero Lochum oppidũ, ad coërcendas Hollandicorum infestationes otiosè expugnauit, hinc Grollam progressus, corona cingit, vallo & fossa aduersus Mauricianos castra præmunit, his sepimentis tutus, omnibus machinis concutit, subterraneis

Augustæ sũmum discrimen.

Castenerius Reginam fluctibus eripit.

Spinolæ præclara facinora.

effossionibus ad vallum vsque prorepit, peditum viginti cohortes, ad præsidium relictæ Spinolam fortiter excipiunt, propulsant, ac postico egressæ in castris adoriũtur, nõ sine damno, ille cautius præcluso omni tramite in arctum cogit, auxilij omnem spem præripit, ac tandem decumano impetu inuadere minatur, oppidani cum præsidiariis, Maurici serij auxiliatoris moram non ferentes, XIX. Sextilis, non iniquis pactis Spinolæ se permittunt, ille in celeritate summum lucrum ratus, qui iuxta parœmiam dum incalescir ferrum tundendum putaret, ne blandiens fortuna si neglecta, vultum mutaret, è vestigio castra ad Rimbergam promouet, illam ad ostium Rheni (nos supra à Mauricio expugnatam, omnibusque bellicis artibus munimentisque instructam diximus) atque ad illius tutius præsidium, in aduerso Rheni littore ac insula, Mauricius propugnaculum construxerat, Spinola ne castris haberet vicinum hostem, expugnat, ac Batauos ab insula lõgè depellit, vnde libera suis pabulatio, hoc potissimũ mense, quo gramina falce secari solent, præsidiarij nõ solũ intus egregiè se tuẽtur, sed eruptionibus nõ infœliciter tentatis, Spinolã in horas infestabant. Mauricius, qui nõ lõgè castra habebat, fiducia auxilij propugnãtibus animos adiiciebat, sed quasi æstate ipsa Martẽ improsperũ haberet, ad suppetias tã diuturnus morator fuit, vt obsessi non ferentes vim machinarũ, & cunicularias suffossiones, cum Hispano-belgæ penè in vrbe pedẽ haberent,

M. D. CVI.

Grolla deditur.

Spinola Rimbergam recipit.

M. D. CVI. primum de Rimberga dedenda Agrippinensi Episcopo, colloquum fecerint, quod cum Spinola auersaretur, vt qui alteri venari feram nollet, vi ingrauescente, inclinantibusque oppidanis Rimberga deditur. Terralius qui ad Albertum defecerat, vir manu audax, vrbiumque expugnandarum peritus, Sclusas inuadendas constituit, cum per exploratores audiisset, portam quæ ad ortum spectat, indiligentius custodiri, murumque ea parte, ita humilem & deiectum, vt facile ascendi descendique posset, Terralius, vndique ad inuadendum spargit militem, vt dum oppidani, non vno loco exagitantur, ipsam tormento cubitali portam commodius effringeret, nec conatibus prospera fortuna defuit; ipsa deiecta, duobusque sublicijs pontibus, sed ignaui commilitones, vltra progressuro defuere, vrget tamen, per silentium noctis morantes aditumque facit per pontem, oppidani somno discusso prosiliunt, inque Hispano-belgas impetum faciunt, qui degeneres, loco & porta vrbe turpiter discedunt, quod quibusdam non impune fuit, de quibus Bruxellæ publicè sumptum supplicium 19. Iunij, vt in posterum reliqui cordatiores esse discant.

Mense Iulio, Princeps Contius, secundas nuptias fecit, cum Catharina Lotharingia, Guisiani Ducis & Catharinæ Cliuensis filia, Borboniorum Lotharingorumque beneuola conspiratione, animorumque consensu, nec vana fide in posterum vtrãque domum,

relecta omni ſimultate coniunctiorem fore, nec enim arctiori vinculo, magnatum familiæ colligantur, quàm coniugiis & quæ ex his naſcitur promiſcua prole. HOC anno Byſantinus Impera. ſuorum defectione & domeſticis ſeditionibus vt plurimum laborauit, præſertim Baſciæ Alepienſis, cuius coercendæ libidini opprimēdiſq; conatib⁹, mature occurrendum putauit, atque ad compeſcendum Baſciam Tripolitanum & Damaſcenum, sociis viribus concitauit; illi vero vt naſcentem Tyrannidem opprimerent, cum acie ſexaginta millium equitũ peditumque rectà Allepum progrediuntur. Alepienſis verò de eorum progreſſu factus certior, maturo occurſu eorum obſidionem anteuertit, atque impari exercitu cum eis congreſſus, tam opportunè, vt vnus Trium-viratum Turci cum profligauerit, ſortis proſperę nõ eo lenocinio cõtentus, Tripolim obſidet vnde Baſcias, ablata omni gaſa cum familia Cyprum aufugit, ſicque Alepienſis, vacuam præfecto & præſidio vrbem, non ægrè admodum ſuam fecit, neue mora, victoriæ amplioris ſeriem interturbaret, victor ouanſque Damaſcum pergit & obſidet, cui laboranti Tripolitanus reſtaurato exercitu, dum it auxiliatum, iterum aduerſo marte conflixit, & priori fugæ alteram addidit. Vrbs quæ totius Syriæ princeps eſt, auxiliari exercitu profligato, impar obſidioni diutius ferendæ, Alepienſis poteſtati vltrò ſe permittit, qui laureatus, tumēſque victorum ſpoliis, non dubitauit totius oræ ſibi im-

M. D. CVI.

Alepienſis Baſchia de pluribus ingentes & repetita victoria.

M.D.CVI.

perium arrogare, expilato ærario, quod Bysantinum proximè euehendum fuerat. Addidit se tribus victis sociũ nõ melioris fortunæ Belgibergius Mysiæ seu Æolidis, qui vt Alepiẽsem recenti dominatu deturbaret, ad eum oppugnandum cum ingenti exercitu festinabat, sed Alepiensis, de more suo occurrit, dilapsumque in insidias Belgibergium, suorum magna strage in fugam vertit. Tot victoriarum audito rumore Persarum Rex, odio gentis Turcicæ, Alepiensi cum exoticis exquisitissimisque muneribus gratulatum mittit, interpellatque nouum Syriæ dominum, vt sociis viribus Bysantinum Imperium pessumdarent. His cladibus attritus Turca, à Christianis pacem deprecatur, quæ inuicem coaluit, vtque sit Reipub. Christianæ vsui & cõmodo, barbarorum excidio, Deum obnixè rogo.

Persarum Rex cum Alepiensi se sociat.

Valetudinarium erat, in suburbiis Diui Marcelli, ab Henrico III. suscipiendis hospitandisque debilitatis emeritisque militibus positũ, sed nullo addito prouentu, vacuæ & neglectæ ædes præterita tempestate bellorum ciuilium, penè corruerant, Henricus IIII. tum sua, tum militum singulari fortitudine tot bellis exhaustis, inopum militum, truncatorum debiliumque sortem miseratus, publico edicto sanxit, vt Nosocomiorum, hospitalium, atque huiuscemodi piarum ædium, quod de prouentu superest, discussisque exactorum rationibus,

Iuillet 1606. Erectio Cameræ iuridic. vulgo de la charité Chrestienne.

M. D. CVI.

quod ſuperfuerit in alimoniam huiuſcemodi emeritorum militum erogaretur, inſtituto Conſeſſu Iuridicorum, titulo Cameræ Charitatis Chriſtianæ, qui hoc pium opus procurarent, monumentum eximiæ pietatis, quouis ære perennius, cuiuis æmulandi exemplum, Ethnici Chriſtianis reliquerunt; ſiquidem Epheſij, nedum artifices operarioſque, qui viceno opere delubrum Dianæ, orbis ſeptimum miraculum conſummauerant, ſed etiam mulos onerarios & iumenta, quæ trabes, cæmenta, lapides & id genus deuexerant, poſt ſenium feriaſque laborum publico ſumptu aluerunt: Piſiſtratus Athenis edixerat, vt qui in bello miles debilitatus fuiſſet, ciuium ærario aleretur, nam vt glorioſum eſt ſanguine patriam tueri, hoſtem profligare, vulneribuſque fortitudinem teſtari (ea enim aptè vocat Caſſiodorus, *ſine aſſertore præconium & propriam linguam virtutis*) ſic miſerrimum eſt militem effætum, lacerum, toto corpore ſectum egere & ad ſtipem redigi.

Lib. 8. Rex Athal.

Appetente Iulio, Chriſtianus Daniæ & Noruægiæ Rex, ad Iacobum Scotiæ & Angliæ Regem, apparatu regio appulit, Britannus venienti, cum Auguſta ſorore Regis Danici, & prole regia occurrit, poſt oſcula & amplexus, nullum genus beneuolentiæ, lautitiæ, voluptatis prætermiſſum eſt, comeſſationibus,

M. D. CVI. choreis, venationibus, ac omni genere ſpectaculorum, Anglicus gentilem ſuum per menſem integrum excepit, donec rerum genialium Regem Daniæ ſatietas, ſuique regni repetendi deſiderium, ad ſuos remigrare ſub finem Auguſti compulit.

Delphini & Regiæ prolis ſacra ablutio.

Cõtagio Lutetiæ Luſtricã pompam ad Regiam Fontecbellei tranſtulit.

Luſtrica ſolemnia regiorum liberorũ Lutetiæ, in æde primaria virginis, dum ſtupendo apparatu & luxu adornantur, ecce Sextili menſe lues tabifica tota vrbe deſæuit, eamque gloriam primariæ vrbi inuidit, mali tanta vis, vt iuſtitium indixerit, ciueſque magna ex parte in prædia emigrauerint, vnde non parua ſolitudo vrbis, & artificum calamitas, quos lues & inopia ceſſantibus opificiis non mediocriter afflixit. Ergò tingendis liberis, Regia fontis Bellæi deligitur, quò principes, Magnates, Primarij coronæ officiales, exterorum Principum Legati, cantores, tibicines, pictores, ſtatuarij, voluptatumque huiuſcemodi artifices, & vt verbo dicam, ipſa Lutetia portis ſeſe effundens emigrarunt. Luſtralis pompæ, hic ordo fuit. Pro Auguſtulæ Regiæ minoris inauguratione, Baro Caſtreus vrceolum, Montigniacus peluim ferebat, Ruppipotius puluinar, Chameraldus cereum, Liécurtius infulas chriſmales, Feruacus ſal, Boſcodelphinus Mareſcallus, infantulam in vlnis molliter deferebat, Dux Lotharingiæ, & filia Christiana magni Ducis Ethruriæ vxor, cuius vices obibat Ianus Medicæus, in ſacro lauacro ſponſores erant, atque puellula *Chriſtiana* nuncupatur. In ma-

Ceremoniæ ſi qua aliæ inſigniter notabiles atq; ipſa verba rem notant.

Natu minor Chriſtiana vocatur.

ioris Augustulę inauguratione, Marescallus Lauardinus vrceolum, Castræus Marescallus peluim, Dux Sullius puluinar, Dux Monbazoneus cereum, Espernonius infulas chrismales, Aiguilloneus Salinum, Ioinuillæus princeps Augustulam collo innixam gestabat, herois Rhoana, paludamenti liliati fluentes fimbrias attollebat, Ducissa Engolismensis, Ysabellæ Claræ, Eugeniæ Archiduchissæ Belgij, vices obibat, sola sine consorte, tinctæ nomen imponitur *Isabellæ.* In Delphini inauguratione, Dux Valdemontius cereum, Vindocinensis Rhodius eques infulas, Dux Vindocinensis Salinum, Dux Montpenserius vrceolum, peluim Comes Suessionēsis, puluinar Princeps Cōtius, Cōdeus Delphinū gestabat, Guisius paludamenti extremum attollebat. Pauli V. sponsoris vices obibat Cardinalis à Ioieusa, Ducissa Mantuana sacræ fideiussionis consors, tincto Ludouici nomen imponitur, Delphinus ipse, Gondio Cardinali operanti, ad postulata ore rotundo respondebat, cum enim siscitaretur, quid in tam celebri & mystico apparatu deposceret, respondet baptismatis Christianos ritus: Rogatus an tinctus fuisset, ita factum iampridem numinis gratia respondet, orationem dominicam, Angelicam salutationem, symbolum Apostolicum memoriter, nullo præeunte vel insuflante, stupentibus turbis pronunciauit. Peractis sacris, quæ in multam diem porrecta sunt, Rex omni genere deliciarum, lucis huius faustitatem

M. D. CVI.

Isabella natu maior nũcupatur.

Dum tingitur Delphi. ad præsulis rogantis postulata respondet concinnè.

M. D. CVI. prosequutus est, visus est omnibus solito hilarior hac sua prole iuuenescere, faxit Deus, vt illa munimenta Imperij Gallici, aulæ subsidia & columina, longæuitate, fortitudine patria cæterisque virtutibus, Galliam fulciant, atque ipse Ludouicus 13. noni proaui sui æmulator, non modo Thunetem & Algierum omnemque illam oram vbi quondam Carthago, quod iterum, sed minus feliciter tentauit ille indiges liliorum, sed vniuersum imperium Turcicũ funditus pessundet, impleatque vaticinia, quæ barbaris à Gallo Principe excidium minantur. Paulus V. Vicario suo in hac lustrica celebritate, trimestrem legationem attribuit, cui cum Senatus calculum adiecisset, mirum est vt in comitatu suo Romam translatitiam fecerit.

Postridiè lustricorũ solẽnium, equestribus hastiludijs in stadio atq; huiuscemodi ludicris certaminibus pugnatum, dehinc Rhosnius, tormentorũ summus præfectus, per suos pyrotecniæ Architectos, arcis (vt videbatur) ad obsidendum & inuadendum arduæ simulachrum, sulphureo puluere, bombis creperis iaculisque ignescentibus suffartum, expugnandũ exhibuit, vt spectaculum lucul̃etius, ignisque cõspectior foret, nõ nisi fusca nocte tẽtatũ & incẽsũ, vbi primus fomes iniectus, ecce tota machina derepẽtè in subitas flammas, & tonitrua disploditur, putes Ætnam ad momentum spectaculi huc translatum, tantus fulgor fragorque ac vis ignium.

At ipse Paulus V. nonmodo Petri claues ex thesauris Ecclesiæ depromit, sed Pauli gladiũ

vagina diripit & ſtringit, Veneti contra Diui Marci ſui numinis tutelã opes & robur omne explicant, ingenſque belli ſtrues adornatur, ſed lentè & cunctatione Italica, cũque æſtas peteriiſſet, recurrente bruma, belligerare iam nimis ſerũ erat, & mora, aſperoſque animos mediis amicis lenientibus odia ſeneſcebãt, Ignatiani & Capuſſini patres, qui ſtrictius Põtifici Maximo addicti ſunt, ſacris operari, vetante ſupremo moderatore, nefas putarũt, ideòque vel iniuſſi exceſſerũt aris aditiſq; interea belli claſſicũ, qui bello sẽper abſtinent ſcriptores, concinebant, ita vt nulla alia cote gladij magis exaſperati ſint, prætermiſſa facio quæ hinc Pontificij, illinc Veneti vtrique felle Lycãbeo, & mutuis deuotionibus ſcripſerunt, piaculũ vero credidi, epiſtolã Zetirieli Thomaſſij Bouij Veronẽſis prætermitti, hominis, vt liquet longæui, & apud Italos Neſtoris, cuius conſiliis vaticiniiſque magna ſemper fides habita, at ſenem audiamus ſic loquentem.

M. D. CVI. Pauli V. bellum cum Venetis ardere incipit.

" Pater sãcte, finis preceptorũ eſt charitas, ex
" puro corde & cõſciẽtia bona, & fide nõ ficta,
" hoc igne ſuccẽſus, ſæpius ad Cæſares, Reges,
" Epiſcopos, Cardinales & ad põtifices Max. per
" 80. annos ſcripſi, atq; ipſamet charitas, ad T.
" S. vt nunc ſcriberem, me impulit. Magnates
" omnes, qui cõſiliis meis aquieuerũt, gloriã &
" honorẽ, qui verò nihili duxerũt, neglecti cõ-
" ſilij pœnas, dãmnũ & dedecus retulerũt, vt A-
" chabo cõtigit, ob deſpectũ Michee cõſilium:
" contra Dauidi, fœliciter & ad ſalutẽ ceſſit, cũ
" Nathãno monẽti audiẽs fuiſſet, Clemẽs VIII.

M. D. CVI. iucundæ recordationis Pontifex, mihi non iampridem de absoluendo, arisque restituendo Rege Christianissimo, morem gessit, vltroque Episcopatum obtulit, cuius onus detrectaui, animo sæpius reuoluens, quod Petrus de natalibus Dominicanus, Episcopus Equilinus in fastis Diuorum scribit, videlicet Leonem 2. Pontif. Max. in quotidiano missæ sacrificio, nuncupatim Diuum Petrum interpellasse, vt apud Deum deprecator exoratorque esset erratorum, tandem die quadragesimo, Petrum Leoni se conspicuum fecisse, ac talia locutum: *exorasse quidem à numine veniam delictorum tantummodo, obstrictum tamen manere rationibus reddendis de manuum impositione*, sic ego huiuscemodi ostento territus, cuilibet præfecturæ Ecclesiasticæ repudium misi. Ideòque sanctitas vestra, sæpius sedulò cogitet & mente reuoluat hanc meam Epistolam, lectam releget, dehinc quod aura diuini flaminis aspirauerit, peragat, vt antequam ad scribendum me accingerem, ab ipso patre luminum, mihi Epistolam dictari deprecatus sum: Omnis nostra fides Catholica, seu columnis & fulcris innixa est Euangelistarum, ac Diui Pauli preconis Apostoli & Doctoris gentium scriptis, & dogmatibus, de Seruatore Christo Dei filio, & virginis Mariæ, concepto de sancto spiritu, qui regnabit in æternum, super domum Israël, & regni eius non erit finis, sic Lucas: subdiditq; Matthæus ipse saluū faciet populū suum à peccatis eorum, nec refert disquire-

re, an regnum ſuum ſpirituale & temporale fuerit, cum Dei conditoris moderatoriſque rerum omnium vnigenitus fuerit. Ille enim qui ipſa eſt veritas, ſacro affatu & vocis ſuæ oraculo præfatur. *Regnum meum non eſt de hoc mundo*, cumque Apoſtolis de illo prædicaret, ſic ad eos: *vos qui in tentationibus meis manſiſtis mecum, at ego diſpono vobis, ſicut diſpoſuit mihi regnum meum pater meus, vt edatis & bibatis ſuper menſam meam in regno meo, & ſedeatis ſuper thronos duodecim iudicantes tribus Iſraël.* M.D.CVI.

Apud Lucam vnus hæredipeta dominum interpellat, vt fratrem ad paternæ ſubſtantiæ diuiſionem cogeret *quis, inquit, conſtituit me iudicem ſuper vos?* Diuus Ioannes ita præfatur. Sic Deus dilexit mundum vt filium ſuum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum, non pereat, ſed habeat vitam æternam: non enim miſit filium ſuum in mundum, vt iudicet mundum, ſed vt ſeruetur mundus per ipſum. Atque ille ipſe ſeruator in Diuo Ioanne ſic præcipit: Si quis verba mea audierit, & non crediderit, ego non iudico eum; non enim veni vt iudicem mundum, ſed vt ſeruem mundum. Iacobus & Ioannes, cum inſtar Eliæ cœlo ignem & fulmina elicere, & eiaculari in ciuitatem Samariæ, quæ viaticum negauerat à deo precibus contendiſſent, Seruator dixit, filius hominis non veniet, ad perdendas animas hominum, ſed ſaluandas. Atque in Marco addit, *filius hominis non venit vt ſibi miniſtretur, ſed vt mi-*

M. D. CVI. *nistraret, & daret animam suam pro multis;* Atque id ipsum Petro satagenti de rebus sæcularibus, comminatus est. *Abi post me Sathanas quia sapis ea, quæ sunt hominũ non Dei,* Cumque vt in Ioanne recensetur, quinque millia populorum, quinque panibus tribusque pisciculis ad fastidium vsque satiasset, cum turbæ de illo creando Rege cogitarent; secessit in montem solus: sic Christus in hoc mundo regnare semper auersus est, vtque Regi æterno esset morigerus, passus est se in cruce configi: lato in eum falso testimonio, quod se Regem nuncupasset, siue falsi elogij occasione sumpta, vt Hebræorum libidini obtẽperaret, Pontius Cruci addixit iniquæ sentẽtiæ velum hoc obducens, *Iesus Nazarenus Rex Iudæorũ*, hinc à Romano Cæsare iniquitatis pœnas tulit. Ergò nec se Regem Christus professus est, nec regibus in populari regimine coërcendis vnquam se immiscuit, quin potius percõtanti, num indictiones & vectigalia Cæsari pensitanda de iure essent? Insidiantes verbo, hac voce delusit, *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, quæ sunt Dei Deo.* Et quamuis omnis potestas, omne imperiũ desursum sit à deo, tamen ille stipem publicano conductori vectigalium soluit. Ille autem cũ neutiquam se Regem professus esset, nec tantillum sæcularibus negotiis se immiscuisset, Apostolis hoc præceptum reliquit, quæ sursum sapite, non quæ sunt deorsum. Atque Petro dictum, repetitum, & tertiò adiectum, Pasce agnos meos, pasce oues meas:

M.D.CVI.

Non eam illi indulsit potestatem, quam ipsemet sibi eiurauit, quamque non exercuit, vt pote qui apud Iohannem dixerit. " Non est seruus maior Domino suo, nec le- " gatus maior eo qui legauit eum, Dixitque " qui vult venire post me, abneget semetip- " sum & tollat crucem & sequatur me, & alibi " quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis, " dixitque Apostolis & Petro, quæcunque li- " gaueritis super terram, erunt & ligata in cœ- " lis, & quæcunque solueritis super terram " erunt soluta & in cœlis. Precepit etiam Apo- " stolis *modestia vestra nota sit omnibus homini-* " *bus,* adiicitque, *Si frater tuus peccauerit in te,* " *vade & corripe eum*, cumque, ille castigatio- " nem auersatus fuerit, adiungit *sit tibi tan-* " *quam Ethnicus & publicanus* : D. Paulus ad " Titum hoc dat præceptum, Hæreticum ho- " minem post vnam aut alteram denunciatio- " nem deuita. Nec tamen Christus, vasque " electionis Paulus, hominem anathemate per- " cutiendũ, rescindendum, perdendumue præ- " cipiunt. Cur autem, nos tibi addictos clien- " tesque nullius in Ecclesiam offensionis con- " scios, sic nos perdere eniteris? Euãgelicus pa- " stor, inuẽta oue quæ à grege aberrauerat, tan- " totopere exultat, & contra tua sanctitas tot " insontes populos pessundare cupit, nõ aliam " ob causam quàm quod à Deo datis principi- " bus obsequuntur; sic ad obsequium cohor- " tante sapientia, *data est à Domino potestas* " *vobis*, & D. Paulus : *Omnis anima* " *potestatibus præcellentibus subdita sit* : "

M. D. CVI. Itidem Hieremias, cap. 23. *væ paſtoribus qui perdunt, diſperdunt pecudes paſcuæ meæ dicit*
„ *Dominus.* Ideo ſic dicit Dominus, Deus Iſ-
„ raël, ad paſtores qui paſcunt populum
„ meum, *vos diſperſiſtis pecudes meas & eieciſtis,*
„ *nec viſitaſtis eas, ecce viſito ſuper vos malitiam*
„ *operum veſtrorum, dicit Dominus.* Pater San-
„ ctè, inuitus dico, imò non ipſe dico, ſed Ser-
„ uator Ieſus Chriſtus & Diuus Matthęus re-
„ petit, atque ipſe ſpiritu bono ſcribo, *qui*
„ *ſcandaliſauerit vnum de puſillis iſtis, qui in me*
„ *credunt, expedit ei, vt ſuſpendatur mola aſina-*
„ *ria in collo eius, & demergatur in profundum*
„ *maris, væ mundo à ſcandalis, neceſſe eſt vt ve-*
„ *niant ſcandala, vah illi per quem ſcandalum*
„ *venerit.*

„ Tua illa molimina in Venetos, ſuamque
„ gentem, non quidem ſunt contra vnum de
„ puſillis, ſed in omne genus Chriſtianum, &
„ forte in vniuerſum orbem plura fuſius ſcri-
„ bendi cauſa ſuppetebat, ſed quia cum intel-
„ ligente verba facio, ſatis ſuperque ſcriptum,
„ interea cum omni veneratione, tuos ſanctos
„ pedes exoſculor, veni ſancte Spiritus.

Sextili cum æſtu lues tabifica, quæ prioribus menſibus latere ac furtiuis cælari funeribus, de more ſolebat, graſſari effusè & ſæuire acrius cœpit, ac ſub Autumno ingraueſcit: qui Curiæ addicti ſunt, quibuſque otia faciunt quotannis induciæ, in ſua & aliena prædia emigrant, At nos qui in Senatu Prætoriano irrequietam vitam agimus, meſſis & Vindemia quibus nullas dat ferias, deterriti mali ſæ-

Lutetia contagio.

mali ſæuitia, foro & libitinæ nos ſubducim⁹, valetudinarium, in toto illo compendio orbis, anguſtum nimis, vim mali auxit, cum illud contactu & promiſcuo conuictu maximè contrahatur: affecti enim cellis non diſcreti inuicem ſe inquinabant, quod ab Ædilibus ſed ſerò proſpectum, & cum in extremo angulo ad Iacobea ſuburbia eſſet, qui in aduerſa vrbis parte laborabant, non ferentes tam longinquam euectionem expirabant, ac pene ſpirantes à veſpilionibus pro conclamatis habiti, in mortuorum peculio deputabantur. At verò ne in poſterum his anguſtiis laboraretur, cæpit cogitari de admirãdi operis valetudinario, in longe aduerſa vrbis parte, cuius extructioni ſuo loco non ingloriam paginam pollicemur, mitius tamen lues ſæuijt, quam anno 1596. nec adeo peruicax, vt quæ primis frigoribus conquieuerit, at qui vrbis libitinariæ ſtragem fugiunt, ruri locisque ſaluberrimis inſequens fatum ſubeunt. Philippus enim porteus, (nam niſi fama inclitos memoro) in cænobio Ciſtercienſi boni portus, commendæ titulo ſibi concredito, moritur, & funeratur inter vernaculos Poetas cultiſſimus, cui venuſtas in pãgendis amoribus populari metro ad Aulã penitiſſimè aditũ fecit, ita vt fauore, gratia, ſacerdotiorum infulatorum fiduciariis titulis, Ronſardum & grauioris cothurni ſcriptores longè ſuperaret, illo Henri. III. non modo ad luſus poeticos deliciaſque ingenij, ſed ad res ſerias & inti-

M. D. CVI.

Obitus & elogium Philippi Portai.

M. D. CVI. ma consilia vtebatur, tam impensè vt regni summas præfecturas non nisi ex Portæi arbitrio & delectu conferret, quo vno testimonio quantus esset posteris Rex indicauit. Adolescens leuiter tinctus erat bonis artibus, sed ingenio fuit tam apposito & procliui ad Musas, vt verè ad poeticem à natura effictus videretur, cumque ab æmulis ob literaturæ reconditioris defectum despiceretur, domestico studio amplissimè consequutus est quod puer in scholis delibauerat: vt vero sciant Itali, quorum ingenia & vernaculam poesim præcipuè demiror, quis quantusue apud nos fuerit Portæus, certum habeant, tanti fuisse quanti apud proauos Quirites Naso, Tibullus, Propertius, apud recentiores Naugerius, Ariostus, fuit enim tanta scribendi mundicie, stilo adèo puro & puto, vt Petrarchæ & Tasso grauioribus conferre aptum non putarim. At tandiu sepulchri expers erit fama Portæi, quandiu Gallica facundia, rythmi numerique vernaculi in deliciis erunt.

Eodem mense abiit quò Portæus, Reginaldus Belneus, Archiep. Sennonensis magnus Franciæ Eleemosynarius, Gallicanorum Antistitum litteratissimus, facundia in comitiis, legationibus, aulicisque negotiis incomparabili, gemino illo funere ingentia & opima sacerdotia caduca fa-

cta sunt, opportunè ad Cardi. Peronij cohonestandam purpuram, qui ex Belnæi exuuiis, infulas Senonenses & Aulæ Antistitium, hoc est magni elemosynarij dignitatem consecutus est. M. D. CVI.

Pyramidem teterrimi facinoris æternam ad posteros (vt putabatur) nunciam sublatam diximus, at in huius vicem Francis. Myro vrbis Prætor, Ædilium Decurionumque præfectus, fontem captiuis vndis vberrimum, patrio marmore sculptura egregia insignem suffecit, illum conditorem, nouumque opus sic ego versibus signaui.

Hic vbi erant sceleris monumenta excelsa nefandi,
Qui lauet horrendum, prosilit ecce latex:
Porrige, at illimes populis sitientibus vndas,
Nunquam & captiuæ desinat humor aquæ,
Dumque ô purè latex, fluxu labere perenni,
Sit quoque sit nomen Myro perenne tuum.

Quantum Ignatiani antea patientia, nunc potentia valeant, alternæ rerum vices suaque sors ex atra in albam conuersa, atque ipsius pyramidis euersio, satis indicant, non solum publicæ infamiæ oblitterata monumenta, prisca libertas, opes, musæa restituta, sed longè ampliora addita prioribus, diximus antiquis penatibus redditos, Flexianam Regiam, in Athenæum Ignatianum conuersum, sed postliminio

M. D. CVI. reuersi latius se effuderunt, largitore illo, quē osorem profligatoremque summum & accerrimum fere omnes crediderant: nam tabulis in prætoriani Senatus monumenta relatis, prioratus monachorum Biterris, in Ignatianam sodalitatem immutatus, nec nostro æuo quantumuis ab auita probitate degeneri non infrequentes sunt, huiuscemodi conuersiones, nec minus pium creditur, eiiectis ignauis malisque possessoribus, meliores sufficere, quam cænobia posuisse, latifundia errogasse, Sic & hoc ipso anno ad Diuionensiū Ædilium & decurionum postulationem, Henr. IIII. his nouis facinoribus Christianiss. prioratum Vallis minoris Caullium, vbi titulus caducus factus fuerit, sororibus de Carmelo, ex Iberia nuper accitis assignauit, sic ab improbis possessoribus res sacras vindicat, & ad suum primæuū vsum reducit, facitque ne à prætereuntibus obiiciatur vetus illud dictum: ô Antiqua domus, quam disparibus seruis dominis! miserrimum enim est, vt eleemosyna vnius, fiat peccatum alterius, hoc est vt ad officia vsusque pietatis tantæ opes errogatæ, in luxus aulicos, aucupia, venationes aliosque nequitiæ vsus conuertantur.

Rex Poloniæ, non modo externis bellis laborauit, in Suecia & Liuonia potissimum, sed nobilium Sarmatarum factionibus domesticis exagitatus est, caussantibus illis, quod Regni inconsultis ordinibus, nuptias & cum gente Austria clam fœdus contra-

M. D. CVI.

xisset. Adiiciebant, contra ius Regni, Brandeburgico Prussiæ inuestituram, posthabitis Sarmatarum primoribus, in eorum contumeliam concreditam fuisse. Plura bello serendo prætexebant, comitia ineunt, diemque Regi certo loco, vt se sisteret dicunt. Ille moras nectere, conniuere, & tempus trahere, illis blandiri, hos terrere, comitia tacitis susurris suffragiisque turbare studet, donec ad perdomandos, exercitum conscripsisset, nihilominus efferati nobiles, eo vesaniæ proruperunt, vt nisi ad certum diem se sisteret, regno abdicaturos, inque eius vicem alium suffecturos minarentur. Ille fastum non vltrà ferens, qui ratione componi detrectabant, ferro in ordinem cogendos statuit, in eos totis castris progreditur, qui vt se tantis conatibus impares agnouerunt, quem indignè exasperauerant, demulcent, fide data in posterum nihil in regiam dignitatem ausuros, facturosque, quæcumque proximis comitiis imperarentur, sic domi incruentè, prudentia grauissimos motus composuisse, Regi laudabile fuit, nisi postea lenitas damno esset, iisdem nobilibus intestinam seditionem redintegrantibus, quod priorem audaciam impunitas, quæ est illecebra peccandi, fouisset.

Res Polonica.

Nobilis Allobrox nuncupatus de Charmette, mense Septemb. cum de more in proximã syluam ad venandas conficiendasque feras, longiore catapulta & pugio-

M.D.CVII.

Fidei caninæ verumque insigne exemplum.

ne armatus, vno comite & propugnatore acerrimo cane, de genere molossorum, qui loro vincti naribus feras inquirunt, & spelæa monstrant, abiisset, peragrato saltu post longam indaginem deuius à semita, longis erroribus syluæ actus, tandem anxiè in viam rediit, iam dubia luce, ac non longè progressus, in latrones incidit, qui stricto mucrone ex improuiso inuadunt, ille venatorio procinctu impar tantis, protinus herili voce, in pugnæ societatem canem aduocat vrgetque, atque sclopi globo vnum ex latronibus sternit, premitur à tribus, iamque ille de fuga cogitans, molossus alterum ex latronibus iugulo appetitum mordicus cohibet, illi sic cum cane implicito nobilis Allobrox gladium diripit, quo factus audacior reliquos fugat, fidus comes sparsos latratibus vrget, atque pertinacius insectatur, ni herus illum armo percussum, & vulnere debilem à sociali certamine reuocasset, hoc grassatorum repentino insultu ereptus Allobrox in vicinũ municipium vulgo, *Sainct Albain* abit, sortem narrat, tum sua tum canis vulnera ostentat, iuridicum & vicanos ad conquirendos latrones excitat, nec mora, effusi in syluam vestigia relegentes ad inuestigationem feruidè ruunt, vt qui eorum latrociniis antea imperiti fuerant, nec diu latere potuerunt, quandoquidem in auio diuersorio receptatorum, tres iuuenti ex quibus alter ex vul-

nere transfixi brachij reus peractus est, ac omnes illi Camberiacum deducti, cædium latrociniorumque quassatis artubus membris & ossibus, rotæ semineces alligati pœnas dedere, veritatem gloriamque caninæ fidei, tum prisci, tum nostri Annales astruunt, sed nullum aptius testimonium quàm principis scriptorum in història naturali, sic ille ad rem nostram : pugnasse aduersus latrones canem pro domino accepimus, confectumque plagis à corpore non recessisse, volucres & feras abigentem, ab alio in Epiro agnitum, in conuentu percussorem domini, laniatu & latratu coactum fateri scelus, Garamantum Regem canes ducenti ab exilio reduxerunt, præliati contra resistentes, propter bella Colophonii, itemque Castabalenses, cohortes canum habuere, eæ primæ dimicabant in acie nunquam detrectantes, hæc erant fidissima auxilia, nec stipendiorum indiga : paulo post ad casum Allobrogis adiicit : memoratur apud nos, Volcatium nobilem, qui Ceselium ius ciuile docuit Asturone è suburbano redeuntem, cum aduesperauisset, canis à grassatore defendit, item Cælium Senatorem ægrum Placentiæ ab armatis oprpessum, nec prius ille vulneratus est, quam cane interempto. in Montisargensi, Castro non dissimilis caninæ fidei & strenuitatis, vetus pictura est alterius qui Phyrri non segnior cane, domini percussorem agnitum iussumque pugnare, herilis necis vltor,

M.D.CVII.

*Pli. Cap.*40. *lib.* 8.

M. D. CVI.

multis plagis confecit. Iſta ad vanitatis & mendacij probrum adducere neceſſe putaui, ne quis me portenta fingere & fabulas comminiſci arguat, vrite, ſecate mortales, intemperiis veſtris publicam quietem, vel à fundamentis orbem vniuerſum conuellite, ecce qui nuper tantas turbas ciebat, Botkaius tota Pannonia & Tranſyluania, qui ſi non eiurator, ſaltem proditor & flagellum Chriſtianæ fidei, qui toties Turcæ ſe fœderauit, qui Lypayum ſub-præfectum, Cãcellarium alioſque plures, vt ſumma capita papauerum demeſſuit, tot ille cædium, incendiorum conſcius, Caſſouię moritur, ſub fatali hora in hoc fœlix quod facti pænitens, ſuarũ partiũ Pãnonios Tranſyluanoſque, ad Cæſaris fidem & obſequium, Turcici fæderis repudium nouiſſimis verbis, cohortatus eſt, doluit tot ab illo nequiter & diriter commiſſa, non longiorem exoptare vitam profitebatur, quam vt tantillo ſpatio noxas & flagitia melioribus factis expiaret & penſaret, cum hora ſuprema vrgeat, lugere hoc vnum quod præſtare ſe meliorem, ſibi negetur. Sic homo turbidus & ferox, morte ſua Tranſyluaniam paccatiorem reliquit. Paulo poſt Prouinciales Sigiſmundum Ragotſium, in publicis Comitiis, Cæſaris nutu & ſuffragiis non expectatis, ſummum præfectum ſibi deligunt, excuſantque factum, quod remotioris prouinciæ res anguſtæ, moram longiorem non ferrent, & ad ſedandos tumul-

Botkaij obitus & pœnitentia.

tus, coercendosque qui Botkai Tyrannidem æmulari conabantur, celeritate opus M.D.CVI. fuisse, ac necessitate adactos, vt sibi principem in demortui locum quàm maturè sufficerent.

M.D.CVII. RODOLPHI BOTEREI
IN MAGNO FRANCIÆ
Consilio Aduocati,

Commentariorum de rebus toto penè orbe gestis,

LIBER DECIMVS QVARTVS.

SVPERIORIBVS annis, Britanniam transmarinam, lue primùm tabifica, dehinc factionibus, dirisque in Regem suum, & vt verba sua vsurpem, sulphureis molitionibus, vt plurimùm exagitatam diximus, at nunc quasi satis pœnarum non dederit, subito incremento fluminum tanta illuuies defrenata per agros, municipia & oppida se effudit, vt accolæ, armenta cum mapalibus, torrente fluctu auulsa sint, vim omnem depellendi fati, subita quæcunque auxilia & repagula, vortices superauerint, quid tot simul adglomeratæ clades portendant,

In Anglia extrema illuuies.

non est meum coniicere, satis est monuisse posteros. M.D.CVII.

Batavi de more suo, cum ingentem classem ad præripiendum aurum Indicum adornassent, quamuis inter eos & Belgas, iam præuiis induciis, de pace esset colloquiũ, nihilominus qui mare liberum, nullisque Imperiorum terminis distinctum crederent, dant vela ventis, summo Nauarcho Iacobo Henskerhio: At verò vt qui feras venatũ eunt, syluas, saltus, latibula, spælea excutiunt, sic Batavi totâ Lusitaniâ, opportuna littora speculãtur, eunt, redeunt, excubant ad prædam, Hispani præmoniti per episcopias celoces, tutis littoribus insistentes, diutina expectatione hiantes, Hollandicos frustrantur, illi longis erroribus pelagi procellisq; attriti, vltra moram non ferentes, in Gaditani freti speculatorias naues vindicandum statuunt, nec mora Batavi Hispanicas adoriuntur, Aluares d'Auilla Architalassus, arcis præsidio, portusque stationi munitissimæ nimiùm fidẽs, insultantes pro despectu habuit, quod illi impari classe, suo solo & salo impetere auderent, nihilominus fit pugna atrox & anceps, & vt plærũque hostis contemptus fit pugnacior, Batavi fiunt superiores, facibusque iniectis aliquot naues Ibericas incendunt, in ipso æstu d'Auila necatus, Hispanos inclinãtes facit, nec sors melior Hanskerkio, qui cæsus ipso loco, nec Hollandicis præter vindictam aliud lucrum fuit, quàm quod mortui cadauer, odoribus conditum ad familiare sepulchrũ retulerunt.

Classis Hollandica.

Pugna Naualis in littore Gaditano.

M.D.CVII.

Initium colloquij de pace seu induciis inter Archiduces & Batauos.

Verum esse vsu experimur, nullum tam acre odium, quod non longinquitas temporis minuat atque molliat. Ineunte Martio, prima semita ad inducias calcari cœpit, inter Archiduces & Batauos, Ioannes Naius primus glaciem secuit, negotioso operi, si quod vllum à pluribus annis extitit, se accingit, Hollandici, omne cum illo detrectant colloquium, ni prius Archiduces, Ordines fœderatasque vrbes & prouincias, pro liberis habuerint, ab hoc præuio elogio sibi incipiendum, vt sui iuris dominiique censeantur, atque in omni consessu & colloquio vt passim hoc titulo prænotentur, illo sibi arrogato, Imperium suum vi & armis partum, hoc præiudicio plurimum fulciebatur. Naius insolentiam tituli, non modo non exhorruit, sed spem fecit probatum iri, spe induciarum quæ ad pacem preuiæ esse solent, nec grauatè Archiduces annuunt, vt Naius & socij legationis, cum Batauorum Ordinibus socialibusque prouinciis, tanquam liberis, vel in quas nullum ius & Imperium sibi vendicent, de pace vel induciis in plures annos agant peragantque. Interea dum colloquiis negotium trahitur, vtrique partium res suæ saluæ maneant, ab omni vi dolo & insidiis abstineatur, vtque ad pacem vel longas inducias, tractatio liberior sit, octo mensium ineuntur, quid per has inducias, vel etiam illas quæ prorogatæ sunt, hoc loco vel sparsim & hiulcè referre abstineo, cum vna serie, ardui

Hollandici ordines & fœderata prouinciæ pro liberis haberi volunt.

Octo mensium induciæ.

sanè negotij summa capita quæ scire posteros perquam necesse est, mihi exscribenda proposuerim, non illa quidem ex vulgi rumoribus, aut nugacibus libellis, sed ex priuata annotatione Domini Præsidis Ianini, qui mihi gemmas suas plumbo, purpuram centonibus meis insuendam dedit. M.D.CVII.

Nascitur Regi alter filius, magnum Galliæ incrementum, lilia enim, nunquam prole præsertim mascula laborant, securis est domesticarũ seditionũ, legis Salicæ perpetuũ fulcimẽtum, recẽs edito Ducis Aureliani titulus imponitur, illo enim alterà Delphino insignitur, nec enim toto regno luculentior ducatus. Aurelianæ enim vrbis ad Ligerim, vetus est celebritas, quanta fuerit sub Iulio Cæsare non excutio, sed post agnitum Christum, Oecumenicis Conciliis nominatissima est, atque Pontificum decretis & Annalibus, olim regnum fuit, nam post Clodouei obitum, filij trifariam paternum imperium secuerunt, ac Clodomiro cessit Aurelia, anno 516. Dehinc huiuscemodi laciniæ coiere simul, sed rursus diuulsæ, quas cum Clotharius retexuisset, illo functo vniuersa regni compages, quadrifariam dissoluta, Childeberto regnum Parisiorum, Chilperico Suessionense, Metẽse Sigiberto, Gũtrano Aurelianẽse, tributũ testibus Agathia, & Gregor. Turonensi. Nil mirum ergo, si postnatus regius, hoc titulo nuncupetur. Hymnis ad superos,

Dux Aurelius nascitur.

Quam Antiqua sit Aurelia.

M. D. CVII. genialibus flammis, machinarum bombis publica ouatione, Aureliani Ducis exornata natalitia, Castori Pollucem additum, tota Gallia exultauit, vt quæ nouellis his propaginibus, senescentem arborem iuuenescere videat, sub quarum vmbra, in æstu, pluuio & procelloso cœlo, perfugium habeat.

Vt in castris, tubicines loco tuto sepositi, nihil aliud sciunt quàm ære ciere viros Martemque accendere cantu, sic aculeatis quos attigimus libellis hinc Pontificij, illinc Veneti animos acuunt, exasperant, & vt dicitur oleum flammis instillant, ita vt ex delectu militum, & ad militiam apparatu, proxima æstate Italia ingens bellum perhorresceret, cum Rex Christianis. ea qua Francici Reges, in S. Apostolicæ obseruantia, fuere inque Venetos beneuolo & verè regio animo, iam congressuris arma excutit, nec enim conquieuit Cardinalis à Ioieusa, ire Romam, redire Venetias, rursus ad illam, mox ad illas recurrere, rogare, monere, belli ancipitis exitus, certissimam vastitatem totius Italiæ ostentare, ex huiuscemodi intestino bello, hinc Turcas, illinc hæreticos plurimum recreari, altos ducere spiritus, ac in rem suam bellum verti, hostium Ecclesiæ impiam hanc lætitiam pace comprimendam, nec vtrisque grauiorem molestiam creari, quàm si Pontif. Max. cum Venetis pristinam concordiam redintegrarit. Itali benè monentibus, præ cæteris mortalium, non anxiè

credunt, atque vbi ſine armis ſibi abundè conſultum eſt, facile à bello diſcedunt, ſic Paulo V. Veneti de poſtulatis annuunt, ſic ille anathematis vinculum reſoluit, riſque reſtituit. Romæ & Venetiis, numini aguntur gratiæ, Cardin. Gallus, penes quem gloria pacis compoſitę ad aram primariam Diui Marci ſolennem Liturgiam egit. Leonard. Donatus, Dux Venetiarum, qui in illo fribuſculo non ponebat rumores ante ſalutem, quique impenſè Pontificem, ad paternum affectum, literis tum priuatis tum publicis impulit, Ioieuſam ambabus vlnis, vel hedera tenacius conſtrinxit, quod ille fecialis, tantam belli molem compoſuiſſet, hinc Adria, illinc Tyberis, genialibus bombis perſonuerunt.

M.D CVII. *Concordia pontif. Max. cum Venetis procurante illam Card. à Ioieuſa.*

Cæſar Baronius, hoc anno in cœlum abiit, Eccleſiæ dum vixit magnum lumen & columen, æternum victurus, immortali opera & ſtupendę molis Annalium, quibus naſcentis Eccleſiæ cunabula, pubeſcentes annos, adoleſcentes, indigetum vitas, miracula Pontificum, Cæſarumque facinora, illibata & caſtigata fide recenſuit, Centuriatorum Magdeburgenſium luminibus non modo offecit, ſed mendacia, figmenta ludicra, conficta fabulas, & in re ſeria ſyncophantiam ſcurrilem profligauit. Opus multorum ſæculorum, Baronio pluſquam ſecularem vitam exigebat, ſed emeritum militē ærumnis ſæculi ſoluit,

Obitus & elogium Card. Baronii.

M.D.CVII.

qui ſcriptores ſuos æternitate beat. Ac vix vlla ætas, ad ſeriem & conſummationem operis, parem dabit, vt enim poſt Apellem, nemo extitit qui imperfectam Venerem abſolueret, ſic vix alius poſt Baronium, hoc rerum & ſæculorum pelagus ingredietur, vt non niſi ab illo Cæſare res inchoari, ſic nec perfici potuit.

Res Polonica.

Superiore anno, diximus Regis Poloniæ lenitatem damno ſibi futuram, nec dictis hoc anno fides aberit, quandoquidem Sarmatica nobilitas, fide violata nouos motus ac ſolito vehementiores concitauit, Rex ſibi & totius regni principi ciuitati Cracouiæ metuens, raptim legit militem, de quibus fides erat, nobiles & aulicos aduocat, præſidio & annona Cracouiam inſtruit, armis perduelles compeſcit, ac naſcenti malo maturè & prudenter occurrit, atque ille menſe Iunio, Varſoviæ comitia indicit, vt firmandæ paci conſilia exquirantur, nihilominus ferocientes illi, deſpecto programmate turbas non intermittunt, perſtant in armis, quibus ſi Regem opprimere nequeant, ſaltem in eas anguſtias conijciendi ſibi ſpem faciunt, vt victum minoremque ſuas pati leges cogant. Ille cordatus, & vt ſæpius contigit bello non infœlix, perduellibus non cedit, ſed contra audentius in eos fertur, ille circa Varſouiam caſtra ordinauerat; perduelles (voce populari Rokoſchanos nuncupant) fidentes

fidétes maioribus copiis, regiām aciem adoriuntur, fit pugna Diis vindicibus, quib. placuit sterni, concidi fugariq; qui impia arma sumpserant: Aliunde Carolus Suecus, Regi Sarmatæ, in Liuonia belli quod cõquieuerat, nouam telam orditur, pugnat expugnat, & cum nullum habeat ius, sibi facit in armis. M.D.CVII.

Henricus 4. cum etiam Regulum Nauarræ ageret, auitis patriisque ditionibus, apud Vascones, Aquitanos, Vindocines, & ne sim nomenclator nimius, sparsim non solum in regno, sed in Belgio, exterisque aliis finibus, stupendos prouentus habebat, ad longè amplius fortunatiusq; regnū iure Gallico & gentilitio euocatus, tabulis edictalib. April. 1592. Nauarricum aliosq; priuatos cēsus suos, seorsum & discriminatim haberi & censeri voluit, pia & accurata ratione, vt sorori vnicæ, cuius erat amantissimus, creditoribusque ante regnum adeptum suis prospiceret, res enim Nauarricas, peculiari nexu hypothecæ oppignoratas habebant, ideoque prius quàm æs illud dissolueretur, regno Gallicano coalescere, haud æquum putauit. Cognitor publicus, in Regis votum obluctatur, caussatus legibus Francicis, omnia quæ Regum fuerant, delibatione ipsa liliorum, regno coalescere & promiscuè fieri, non aliter quàm minora flumina maioribus, illa Oceano obruuntur, famam & nomen amittunt. Senatus intercessioni cognitoris fisci astipulatur, tabulisq; assensum negauit, sic vt olim, de veterum classe sapiens aliquis, apposite

Rerum Nauarricarum cum Francicis confusio.

M.D.CVII.

dicebat, *optimè pareri iussis principum, si statim non pareatur.* Vbi autem Rex, sine prole mortuam sororem desiderauit, post luitionem æris alieni, mense Quintili hoc anno edixit, à suis in regnum Gallicum auspiciis, res Nauarricas cæterasque ditiones, quæ priuatim auitis patriisque titulis possidebat, sic Gallicis accreuisse, eoque, nexu & copula adglutinatas, vt in posterum diuelli nequeant, hinc Nauarricorum officialium sublata nomina & munia.

Donauerda vis illata Orthodoxis.

Vindicati contemptus à Cæsare exẽplum, haud reticendum putaui. Douauerda oppidum est ad Istrum, Caroli V. bello cum protestantibus satis notum, quod vel eo tempore Lutheri nouitatem hausisset, quam mordicus retinuit, nihilominus orthodoxis auita religio salua manebat, ita vt publicè & in omnium conspectu suos ritus agere fas esset, ac illos quos ab itione ab vna sacra æde ad alteram, processiones vocant: sanctæ Crucis Cœnobitę, religionis ergò in publicum progredientes, à plebecula dicaciter & proteruè accipiũtur. Cœnobiarcha nequicquam apud vrbanos iuridicos de iniuriis expostulat, qui in posterum vulgi proteruitatem haud coerceri posse dicunt, nisi ab huiuscemodi ceremoniis cessetur, ille de repulsa apud Cæsarem conqueritur, rogatque vt ex decretis cameræ imperialis, religionis orthodoxæ colendæ ius liberum sibi sit, nec surda aure accepta quiritatio, quandoquidem ciuibus districtè, & sub graui mulctarum indictione imperatum, vt Abbatem & Cœnobitas, sua

sacra agere innoxiè sine conuitiis & ludibrio sinerent. Nihilominus Cæsaræo mandato minus audiens Senatus, plæbem ferociẽtem, à dicacitate & nequitia non cõtinuit, & cum in dies insolesceret, repetita indictione Cæsar oppidanis, vt quietè & moderatè in Catholicos se gerant mandat, neue iussiones vt antea contemptui essent, missi etiam à Duce Boiorum ad Rhenum, qui Senatum & ciues quietos facerent, sed nec Cæsaris mandato, nec Bauari dynastæ monitorib. Legatis mãsuetiores facti sunt, quin efferatiores, cœnobitis ac etiã ipsis legatis si in sacro comitatu sint, extrema minantur, nec ore tantũ procaces, sed & manu malefici, duos orthodoxos ad cœnobiũ progrediẽtes, immaniter cæsos semineces sternunt, vulgus furẽs in diuersoriũ legatorũ Bauari Ducis abit, ad cædẽ conquirit, vbi audiit in cænobio interesse sacris, illuc profugit irrumpere nititur, vimque intulisset nisi portis obstructis tunc coercita vesania. Orthodoxi laborãtes seditione populi, Senatũ vt sistat, & domũ reuocet rogat, ille non opis esse suæ furentẽ compescere respondet, indignitate facti, Rodol. Cæsar vehemẽtet admodũ exasperatus, Bauariæ Duci mãdat, vt quandoquidẽ monitis non potuit, ferro & armis Douerdanos ad sanitatẽ reducat. Iterũ monẽtur, vt verbo & opere, monastico sodalitio & orthodoxis iniurij nõ sint, pollicẽtur quidẽ, sed rurs⁹ in similes cõtumelias pallabũtur, cũq; peruicacia nõ nisi ferro curãda videretur, Bauar⁹ Cęs. vicari⁹ collecto

M.D.CVII.

M.D.CVII. quamcitiſſimè exercitu, admotis machinis Douerdam obſidet & concutit. Plæbs illa, in paucos Orthodoxos nuper adeò furens, eò ignauiæ redacta eſt, vt abiectis armis, relicto vrbis præſidio, quatriduanas inducias ad capiendum conſilium petierit quas, cum negaſſet Bauarus vel etiam biduum, vim & impetū redintegrat, quem non ferētes Douerdani, Bauari poteſtati ſe permittunt, ille vrbem præſidiis firmat, à ciuibus tamen vim omnem prohibet, res turbidas componit, atque in poſterum orthodoxis vt ſecurè ſit proſpexit. Rebus ex voto fœliciter geſtis, Bauarus perſoluto ſtipēdio copias diſſoluit, ſic illa ciuium ceruicoſitas, ſtrenuè vix menſtruo bello domita, reliquos imperialium vrbium Cęſari obſequentiores faciet.

Ethruſca Claſſis.

Qui Cyprum Inſulam accolunt, Turcicam ſeruitutem pertæſi, tacita conſilia cum Ethruſcis naucleris inierant. Illi Carphatio mari, incertis littoribus inter Ciliciam & Syriam, Paphon, Citheram & Salamina, cum oberraſſent, Famaguſtam patrum memoria Venetis ereptam adoriuntur, ſed peſſimè accepti à Turcis, re infecta multis deſideratis, ad triremes ſe recipiunt. Cyprij, omni immanitate ſuppliciorum in Chriſtianos incolas proditionem vlciſcuntur, ita vt vix vnquam Inſularum pulcherrimam, & ab vbertate olim Macariam hoc eſt beatam dictam, quę regni olim ſedes fuit, Veneti cum Ethruſcis recipient.

Cyprus à fertilitate dicta olim Macaria.

Comes Fuentius prorex Inſubriæ, de limi-

tibus cum Rhætis habitam controuersiam, non nisi arbitro Marte dirimere voluit, inopinantes inuadere mens erat, cum conscriptas copias ad bellum Pontificiũ cum Venetis iactaret, sed quas in Rhætiã propediem educturus esset, venere in suspicionẽ proditionis, cum Fuentio quinq; viri qui cæso capite pœnas dedere. Tandem Rege Christianiss. Heluetiis, Venetisque ad pacem suasoribus, terminalis controuersia sedata est.

M.D.CVII.

Fuentius cum Rhætis delimitibus contẽdit.

Pannonij, (quos voce populari Haidducos vocant) cum Christianam fidem & mentem exuissent, ad alendã diutius vesaniam, Turcas sibi adiungunt, Cæsarem pro Rege detrectant, peculiarem ac Prouincialem sibi deposcunt, regnum Hungaricum exoculatum esse, qui Regis sui aspectu & præsentia non recreatur, non aliunde turbida ingenia & ciuiles motus, vel in priuatis ædibus si pater-familias absit, liberos famulosque tumultuari ac nequiter agere, Caussati ista ac longe plura, de rege sibi deligendo consilia ineunt, turbas concitant, quas vt compescere Archidux Mathias, Presseburgi publica comitia cogit, Haidducorum dissidia dum excutiuntur & sanantur, accessit de promiscuo cultu religionum, vulgi & procerum postulatio, qua nisi concessa qui tunc grauissimi motus erant componi haud potuere.

Motus in Vngaria & Sarmatia.

In Satmatia itidem perduelles ipsi quos supra Roskanos diximus, exhausti domesticis præsidiis, à Ratgosio Trãsyluaniæ Nouello

M. D. CVII. Dynasta, suppetias deposcunt, quas perfractè negauit vt qui inter Christianos, alere discordias summum scelus putaret, ne Roskanis auxiliator sit, tum amicitia, & vicinitate Poloni, tum suo in Cæsarem obsequio, qui illi affinitate coniunctus sit prohiberi, iniustis armis iusta auxilia meritò negari, pari nequitiæ infamia exæquandos esse, qui in patriam suumque principem pugnāt, & qui impiè sic præliantibus auxiliantur. Denique non satis laudata probitate, Roskanos Ratgosius missos facit, suisque finibus ablegat, qui quanquam spe sua, non autem animo lapsi, in Pannoniam hac ipsa de causa suppetiarū abeunt, sed cum Archidux ferociētibus Haiducis arma excussisset, repulsam passi domum redeunt, & domita ceruice in regis gratiā recipiuntur. Inualuit vt omniū sacerdotiorū, penes Max. Pontifi. Ius supremum sit, frustrà Quiritantibus ordinariis in messem suam falsam immitti, Ita vt quæcumque vel eiurata in fauorem vel morte caduca, posthabitis collatoribus, qua est plenitudine potestatis concedat, tantum circa Cardinales ius istud tēperatū, videlicet vt Rom. Pont. suæ collationis beneficiis, intra sex vel octo menses abstineat, hac lege, vt Cardinalitij candidati rescriptum Pontificium adiiciant, Enimuerò cum illa Gratia sacræ purpuræ vnicè peculiaris sit (illam in Prætoriano Senatu verbo forensi indultum vocamus) nihilominus Carolus Borbonius Regis Christia. frater naturalis, vbi maioris monasterij & D. Florentij vtroque opimo Cænobio ad

Indultum Caroli Borbonij Cænobiarchæ Maioris monasterij.

ligerim, titulo cõmendæ affectus fuit, pari rescripto cum purpuratis adæquatus est, atq; vnus ille primus quod sciam huiuscemodi gratiæ cum illis consortiũ habuit, priuato intuitu regiæ cognationis Carolo hoc tributũ: Pontifex max. Illo rescripto sibi præscripsit, vt illius collationis beneficia intra tẽpus præstitutũ cõferre non valeat, adiecta clausula si inscius fecerit, gratiam pro subrepta & irrita habendã, non leuis momenti rescriptũ, quo Pontificiæ preuentiones coercẽtur, & prisca libertas iuris primæui & Ordinarij restituitur, quandoquidem Canones & decreta Synodalia, Episopis Cænobiarchis præsulibusq; aliis in suæ diocesis & præfecturæ Basilicas ius omne & imperiũ ac coercitionem liberrimã esse voluerũt, nã vt scitè & ad politiam Ecclesiasticã D. Cyprianus: *Scire debet Episcopũ esse in Ecclesia, & Ecclesiã in Episcopo* ac pene in hunc sensum D. Ignatius: *nec Episcopus sine Ecclesia, nec illa sine Episcopo consistere potest.* Et Gregorius ille sic ad scindentes Ecclesiã, exclamabat. *Si sua iurisdictio Episcopo non seruetur, quid aliud agimus nisi vt disciplina Ecclesiastica, quæ a nobis seruari debuit confundatur?* Sic ille non tam apice supremi Põtificatus, quã eruditione & sanctitate, quæ illi magni cognomẽ peperit, inclitus terminos quos posuerant antiqui patres egredi noluit, sed eo præcepto intra suos cãcellos vnumquemq; coerceri voluit. Igitur hoc genus rescripti, nõ tã vt quidẽ volũt nupera est indictio, quã ad ius priscũ & ordinariũ reductio, quandoquidem facile suaptè &

M. D. CVII.

Episto. de detrectator.

M.D.CVII. spõte omnia ad primæuum statum redeunt, sic potentiores liberati obductos casses rumpunt, exiles sua imbecillitate retibus implicantur. Supra Anglicanam coniurationem, & machinamentum sulphureum ac cunicularium exagitauimus, sed puluis ille non modo Angliam crepitu & fragore concussit, altiora tonitrua cōcitauit, visum enim Iacob. Regi & ordinibus, ad continendos in fide & obsequio latētes pontificios, quorum in Anglia non exilem esse numerū perhibent, & à regio capite auertenda exitia, iurisiurandi concepta formula, quasi nouo religionis vinculo, omnium mentes constrictas tenere, sed Regem loquentem citemus, sic ille monitoria Epistola, ad Cæsarem Rodolph. *Horrenda illa & prodigiosa coniuratio, quæ per tormentarij pulueris impetum destinabatur, de cuius flagitij immanitate, nulla vnquam ætas conticescet, non in me tantum meosque posteros inita, sed publicos etiam regni ordines euertere ac delere, instituerat, nec alij tanti facinoris auctores, quàm Papistæ aliquot, præpostero suæ religionis subuehendæ zelo, ad hanc immanitatem inducti, ex his nonnulli tanta pertinacia obstinauerāt scelus, vt nec in supremo vitæ articulo, detestarētur suum crimen, supremisque verbis, & penè supereminente morte præcisis, reos se vllius flagitij confiteri abnuerent, aut petere cogitati facinoris veniā, nisi prius Rom. Ecclesia, hoc tantæ cōiurationis consilium damnauisset, nec multo post innotuit, non paucos ex meorum subditorum numero, qui Roma.*

religionem profitentur, omnis conditionis atque sexus, alios domi, alios foris, & apud gentes exteras, confusa & obscura significatione, resciuisse magnum aliquid, quo Romanæ Ecclesiæ vtilitas promoueretur, in id coeuntium ordinum tempus comparari, quanquam illis, ne vulgata res omne secretum perderet, destinatæ rei modus, ac consiliorum ratio, nequaquam proderetur. Sed & certæ precationum formulæ conceptæ, & a multis vsurpatæ, quibus prosperos rerum successus, tanto & tam graui negotio precabantur, ipsi quoque coniurationis auctores atque architecti, in constantiæ suæ pignus, & silentij auctoramentum, sæpius & multorum, sacerdotum ministerio, Eucharistiæ sacramento sumpto, animos suos ad flagitium obfirmarunt, hæc tanta & tam atrox coniuratio tot circumstantiis infamis, vtrum illis regni ordinibus, in quorum exitium conflata fuerat, iustam occasionem præbuerit, vt cum primum deinde conuenissent, magno ardentique animo, omnes vias quærerent inirentque, quibus posset deprehendi, an adhuc restarent hic aliqui, qui cum coniuratis in tam immani scelere sentirent, id verò vestri iudicij sit, quos Deus, præcipuos sibi in terris vicarios, in administratione iustitiæ esse iussit, inter cætera, quæ ad hanc rem facere videbantur, hoc etiam fidelitatis iusiurãdum, quod hodie tam indignè ab iniquis æstimatorib. carpitur, sancitum & in publica Ordinum decreta relatũ est: quod si tunc leges aliquæ tristiores sunt latæ, in papistas, qui tamen receptis his antea legibus minus audiẽtes erant, sane

M.D.CVII.

M.D.CVII. temporis locique & hominum denique ratio, qui eas ferebant, vobis omnem, seu mirandi seu indignandi ansam praeripiet, cum haec omnia seueritatem illam legum non tam suaserint, quàm extorserint.

Ea pars publicorum Ordinum, quae inferiore Curia continetur, (inferiorem domum parlamenti vocant) cum primum conciperetur iurisiurandi formula, clausulam inseruerat, qua Pontifici excommunicandi mei potestas adimebatur, sed hanc clausulam induci protinus ac deleri volui, vt vis alia huius iurisiurandi non esset, quam excommunicationem Pontificis, iustā ac legitimam causam meis subditis ministrare non posse, vt quicquam apertis aut clandestinis consiliis in me, meumque imperium moliantur, qui abdicandorum Regum ius, nullo legitimo modo Pontifici quaesitum esse censeam, & hanc iniustam Paparum vsurpationē, & violentiam saecularem excommunicationis quae spiritualis censura est, fines longè latéque excedere arbitrer, tanto studio tantaque solicitudine cauebam, ne quicquam hoc iureiurando contineretur, praeter fidelitatis illius, ciuilis & temporalis obedientiae professionem, quam ipsa natura omnibus sub regno nascentibus praescribit, addita sponsione qua opem & auxilium, contra omnem vim debitae aduersam à subditis stipulabar.

Hoc igitur iusiurandum, tantis tamque iustis rationibus subnixum, tam aequa tamque moderata formula conceptum, cuius vnus ille finis erat, vt Pontificij nequaquam turbulenti, cete-

raque boni ciues, ab eis dignoſcerentur, quorum animis opiniones illæ factioſæ & ſanguinariæ inhæſerant, quæ coniurationem nitrati pulueris pepererunt, hoc inquam iuſiurandum, cum promulgatum eſſet, poſitumque iam in vſu, tantum turbarum, in Pontificis Clerique pontificij animis conciuit, vt inſtar vndarum ſuperuenientium, breuia in Angliam certatim aduolarent, quibus interdicebatur Catholicis, ne ſe illius ſacramenti religione obligarent, rem eſſe fidei contrariam, quamque ipſi ſine iactura animarum, admittere non poſſent, Cardinalis quoque Bellarmini litteræ, ad Blakuellum allatæ ſunt, in eandem ſententiam quidem ſcriptæ, ſed quibus prolixius de hoc iureiurando diſſerebatur. M. D. CVII.

Hic ego tam æqui iuriſiurandi, tamque legitimi tam iniuſtam oppugnationem perpendere, hinc metuere, ne Sophiſtarum illorum calumniis & argutiis, rudes ſimplicioris vulgi animi, religionis & conſciẽtiæ obtentu, in fraudem inducerẽtur, viſum itaque è re eſſe, vt huius iuriſiurãdi Apologiam ederem, in qua ſuſcipiebã probandũ, nihil in eo contineri, niſi quod ad obedientiam merè ciuilem ac temporalem ſpectat, qualis ſummis principibus à ſubditis debetur, huic autem æquiſſimæ legi controuerſiam, non aliunde eſſe motam, quàm ab ambitioſa Pontificis tyrannide, quam illi contra authoritatem ſcripturarum, contra Conciliorum antiquorumque patrũ mentem, ſibi in tẽporalia Regum iura iniuſtè vſurparunt, in qua quidẽ Regũ auctoritate aſſerenda totã meã Apologiã impendi.

M.D.CVII.

Ista Iacobus præfatur apud Cæsarem, Reges principesque, sed vt ipse non diffitetur, vbi noui sacramenti religio prætergressa Oceanum, & Romam allata, ibi pessimè accepta, exagitata, discussa, deuota, & dānata, vt quæ non ad fulcienda imperia, subditosque in fide continendos scripta esset, sed visum Orthodoxis illo iureiurando vim fieri religioni, neue Catholicorum Anglicorum, mentes illo impellerentur, & ab auita fide tantillum deflecterent, Apostolico diplomate seu breui sic illos Paulus 5. præmonet.

CATHOLICIS ANGLIS, *Paulus PP. Quintus.*

Primum breue Pōtificium datū. 10. Cal. Oct. 1606.

Dilecti filij, Salutem & Apostolicam benedictionem. Magno animi mœrore nos semper affecerunt tribulationes & calamitates, quas pro retinenda Catholicâ fide iugiter sustinuistis. Sed cum intelligamus omnia hoc tempore magis exacerbari, afflictio nostra mirum in modum aucta est: Accepimus namque cōpelli vos grauissimis pœnis propositis, Templa hæreticorum adire, cœtus eorum frequentare, concionibus illorum interesse: profectò credimus proculdubio eos qui tantâ constantia atque fortitudine atrocissimas persecutiones, infinitas propemodum miserias hactenus perpessi sunt, vt immaculatè ambularent in lege Domini, nunquam commissuros esse, vt coinquinentur communione desertorum Diuinæ legis.

Nihilominus zelo Pastoralis officij nostri impulsi, & pro Paternâ sollicitudine quâ de salute animarum vestrarum assiduè laboramus; cogimur monere vos atque obtestari, vt nullo pacto ad hæreticorum Templa accedatis; aut eorum Cõciones audiatis; vel cum ipsis, in ritibus communicetis, ne Dei iram incurratis. Non enim licet vobis hæc facere sine detrimento Diuini cultus, ac vestræ salutis. Quemadmodum etiam non potestis absque euidentissimâ grauissimâque diuini honoris iniuriâ, obligare vos iuramento, quod similiter maximo cum cordis nostri dolore audiuimus propositum vobis fuisse, præstandum, infrà scripti tenoris; videlicet; M.D.CVII.

Ego A. B. verè & syncerè agnosco, profiteor, testificor & declaro in cõsciẽtiâ meâ, corã Deo & mundo; quòd supremus Dominus noster Rex Iacobus, est legitimus & verus Rex huius regni, & omnium aliorum Maiestatis suæ Dominiorum & terrarum: Et quòd Papa nec per seipsum, nec per vllam aliam auctoritatem Ecclesiæ vel sedis Romanæ, vel per vlla media, cum quibuscunque aliis aliquam potestatem, nec auctoritatem habeat Regem deponendi, vel aliquorum Maiestatis suæ Dominiorum vel Regnorum disponendi, vel alicui Principi extraneo ipsum damnificare, aut terras suas inuadere auctoritatem concedendi, vel vllos subditorum suorum ab eorum suæ Maiestatis obedientiâ & subiectione exonerandi, aut vllis eorum licentiam dare, arma cõtra ipsum gerendi, tumultus seminandi, aut aliquã violentiam aut damnum

M.D.CVII.

Maiestatis suæ Personæ, Statui, vel Regimini, vel aliquibus suis subditis infra sua Dominia offerendi. Item, iuro ex corde, quò non obstante aliquâ declaratione, vel sententiâ Excommunicationis, aut depriuationis factâ vel concessâ, aut fiendâ vel concedenda, per Papam vel successores suos, vel per quamcumque auctoritatem deriuatam vel deriuari prætensam ab illo, seu à sua sede contra dictum Regem, hæredes aut successores suos, vel quacumque absolutione dictorum subditorum ab eorum obedientiâ; fidelitatē tamen, & veram obedientiam suæ Maiestati, hæredibus & successoribus suis præstabo; ipsumque & ipsos totis meis viribus cōtra omnes conspirationes & attentata quæcunque, vel contra Personam illius, vel illorum, eorūque Coronam & dignitatem, ratione vel colore alicuius sententiæ vel declarationis, aut alias facta fuerint, defendam: omnemque operam impendam reuelare, & manifestum facere suæ Maiestati, hæredibus & successoribus suis omnes proditiones & proditorias conspirationes, quæ contra illum aut aliquos illorum ad notitiam, vel auditum meum peruenerint. Præterea iuro, quòd ex corde abhorreo, detestor, & abiuro tanquam impiam & hæreticam, hanc damnabilem doctrinam & propositionem, Quòd Principes per Papam excommunicati vel depriuari possint per suos subditos, vel aliquos alios quoscūq; deponi, aut occidi. Et vlterius credo, & in cōscientia mea resoluor, quòd nec Papa, nec alius quicūque potestatē habet, nec ab hoc Iuramēto, aut aliqua eius parte absoluendi, quod Iuramentū agnosco recta ac plena auctoritate esse mihi legitimè ministra-

M.D.CVII.

tum, omnibusque indulgentiis ac dispensationibus in contrariũ renũcio. Hæcque omnia planè ac syncere agnosco & iuro iuxta expressa verba per me hic prolata, & iuxta planum ac cõmunẽ sensum & intellectũ eorũdem verborũ, absq; vllâ æquiuocatione, aut mentali euasione, vel secreta reseruatione quacũque. Hancq; recognitionem & agnitionẽ facio cordialiter volũtariè, & verè, in vera fide Christiani viri, Sic me De⁹ adiuuet.

" Quæ cum ita sunt, vobis ex verbis ipsis perspicuũ esse debet, quòd huiusmodi iuramẽtum, saluâ fide Catholicâ, & salute animarũ vestrarũ, præstari non potest, cùm multa cõtineat quæ fidei ac saluti apertè aduersantur. Propterea admonemus vos, vt ab hoc, atque similibus iuramentis præstandis omnino caueatis: quod quidẽ eò acriùs exigimus à vobis, quia experti vestræ fidei constantiã, quæ tanquã, aurũ in fornace perpetuæ tribulationis igne probata est, pro cõperto habemus, vos alacri animo subituros esse quæcunque atrociora tormẽta, ac mortem deniq; ipsam cõstãter appetituros, potiùs quã Dei Maiestatẽ vlla in re lędatis. Et fiducia nostra cõfirmatur ex his, quæ quotidie nobis afferuntur de egregia virtute atq; fortitudine, quæ non secus ac in Ecclesiæ primordiis, resplendent nouissimis hisce tẽporibus in martyribus vestris. State ergo, succincti lũbos & induti loricã iustitiæ, sumentes scutũ fidei, cõfortamini in Domino, & in potẽtiâ virtutis eius, nec quicquã vos detineat. Ipse autẽ, qui coronaturus vos certamina vestra in cœlo intuetur, bonum opus quod in vobis cæpit, perficiet.

M.D.CVII.

Nostis quia discipulis suis pollicitus est, se numquam eos relicturum esse orphanos: fidelis enim est qui repromisit. Retinete igitur disciplinam eius, hoc est, radicati & fundati in charitate, quicquid agitis, quicquid conamini, in simplicitate cordis & in comitate spiritus, sine murmuratione aut hæsitatione vnanimes facite. Siquidem in hoc cognoscunt omnes, quia discipuli Christi sumus, si dilectionem ad inuicem habuerimus. Quæ quidē charitas cùm sit omnibus Christi fidelib. maximè appetenda, vobis certè, dilectissimi filij, prorsus necessaria est. Hac enim vestrâ charitate diaboli potētia infringitur, qui nūc aduersus vos tētoperè insurgit, cùm ipsa contentionibus atque dissidiis nostrorum filiorum præcipuè nitatur. Hortamur itaque vos per viscera Domini Iesu Christi, cuius charitate è faucibus æternæ mortis erepti sumus, vt ante omnia, mutuam inter vos charitatem habeatis. Præscripsit sanè vobis pręcepta maximè vtilia de fraternâ charitate vicissim exercendâ, fœlicis recordationis Clemens Papa octauus, suis literis in formâ Breuis ad dilectum filium *Magistrum Georgium Archi-presbyterum Regni Angliæ*, datis die quintâ mensis Octobris 1604. Ea igitur diligenter exequimini, & ne vllâ difficultate aut ambiguitate remoremini. Præcipimus vobis, vt illarum literarū verba ad amussim seruetis; & simpliciter, prout sonant & iacēt, accipiatis & intelligatis, sublatâ omni facultate aliter illa interpretandi. Interim nos nunquam

numquam cessabimus Deum Patrem misericordiarum præcari, vt afflictiones & labores vestros clementer respiciat, ac vos continua protectione custodiat atque defendat: quos Apostolica benedictione nostra clementer impertimur. Datum Romæ apud Sanctum Marcum, sub annulo Piscatoris, Decimo Calend. Octob. 1606. Pontificatus nostri anno secundo.

M.D.CVII.

Dilecti filij, Salutem & Apostolicam benedictionem, Renunciatum est nobis, reperiri nonnullos apud vos, qui cùm satis declarauerimus per literas nostras anno superiore, decimo Calend. Octobr. in formâ Breuis datas, vos tuta conscientia præstare non posse Iuramentum, quod à vobis tunc exigebatur; & præterea strictè præceperimus, ne vllo modo illud præstaretis: Nunc dicere audent huiusmodi literas de prohibitione iuramenti, non ex animi nostri sententia, nostraque propria voluntate scriptas fuisse, sed potiùs aliorũ intuitu atque industria: eáque de causa iidem persuadere nituntur, mandata nostra dictis literis non esse attẽdenda. Perturbauit sanè nos hic nuncius, eòque magis, quia experti obedientiam vestram (filij nostri vnicè dilecti) qui vt huic sanctæ sedi obediretis, opes, facultates, dignitatem, libertatem, vitam denique ipsam piè ac generosè nihili fecistis, nunquam suspicati essemus potuisse vocari apud vos in dubium fidem literarum nostrarum Apostolicarum, vt hoc prætextu vos ex mandatis nostris eximeretis.

Secũdum Breue Pontificium datum, decimo Cal. Sept. 1607.

M.D.CVII.

Verùm, agnoſcimus Verſutiam atque fraudem aduerſarij humanæ ſalutis, eique potiùs quàm veſtræ voluntati tribuimus hanc renitentiam. Ea propter iterum ad vos ſcribere decreuimus, ac denuò vobis ſignificare, literas noſtras Apoſtolicas anno præterito decimo Calend. Octobr. datas de prohibitione iuramenti, non ſolùm motu proprio & ex certa noſtra ſcientia, verumetiam poſt longam & grauem deliberationem de omnibus quæ in illis continẽtur adhibitam, fuiſſe ſcriptas, & ob id, teneri vos illas omnino obſeruare, omni interpretatione ſecus ſuadente reiecta. Hæc autem eſt mera, pura, integráque voluntas noſtra, qui de veſtra ſalute ſolliciti, ſemper cogitamus ea quæ magis vobis expediunt, & vt cogitationes ac conſilia noſtra illuminet is, à quo Chriſtiano gregi cuſtodiendo noſtra fuit præpoſita humilitas, indeſinenter oramus: quem etiam iugiter precamur vt in vobis filiis noſtris ſummoperè dilectis, fidem, conſtantiam, mutuámque inter vos charitatem & pacem augeat. Quibus omnibus, cum omni charitatis affectu, peramanter benedicimus.

Datum Romæ apud S. Marcum ſub annulo piſcatoris decimo Calend. Septemb. 1607. Pontificatus noſtri anno tertio.

Petrus Strozza.

In Anglia veteranus eſt ſacerdos Blakuellus cuius meminit Iacob. qui ſuos prouin-

ciales clandestinis lithurgiis & concionibus in auita religione confirmabat, atque ille ob id ipsum Archiflamen nuncupabatur, il- " lum iurisiurandi formulam non exhorruisse " ferunt, vt quæ tota ad sæculare obsequium regibus præstandum concinnata esset, nihil " illo animis & conscientiæ detrahi, adiecisse " calculum iuriiurando atque exemplo suo Orthodoxis probatum fuisse. Bellarminus " improbitate facti deterritus, sic ad vetera- " num sodalem scripsit. "

ADMODVM REVERENDO Domino D. Georgio Blakuello Archipresbytero Angliæ.

Robertus S. R. E. Cardinalis Bellarminus. S. D.

Venerabilis in Christo Domine frater, " Anni sunt ferè quadraginta, quòd inuicem " non viderimus: sed ego tamen veteris nostræ consuetudinis nunquam oblitus sum, teque " in vinea Domini strenuè laborantem, quan- " do aliter non potui, orationibus Deo commendare non destiti: me quoque in tua me- " moria toto hoc tempore vixisse, & in tuis " orationibus ad Altare Domini locum ali- " quem habuisse non dubito. Ita igitur ad hoc vsque tempus non verbis, aut lite- " ris, sed opere, & veritate vt Sanctus " Ioannes loquitur, alter in alterius dilectione permansimus. Sed hoc silentium rumpere "

M.D.CVII. coegit nuncius, qui diebus istis de tuis vinculis & carcere ad nos venit. Qui quidem nuncius, etsi tristis videri poterat ob iacturam pastoralis tuæ sollicitudinis, quam Ecclesia ista fecit: tamen lætus quoque videbatur, quoniam ad Martyrij gloriam, quo dono Dei nullum est fœlicius, propinquabas, vt qui tot annis gregem tuum verbo, & doctrina pauisses, nunc exemplo patientiæ gloriosiùs pasceres. Verùm hanc lætitiam non mediocriter interturbauit, ac ferè corrupit tristis alius nuncius, qui de constantia tua in recusando illicito iuramento ab aduersariis tentata, fortè etiam labefactata, & prostrata successit. Neque enim frater charissime, iuramentum illud ideo licitum esse potuit, quòd aliquo modo temperatum, & modificatum offerebatur. Scis enim eiusmodi modificationes nihil esse aliud, quàm Satanæ dolos, atq; versutias, vt fides Catholica de primatu sedis Apostolicæ vel apertè, vel obscurè petatur: pro qua fide tot inclyti Martyres in ista ipsa Anglia ad sanguinem vsque pugnarunt. Certè enim quibuscumque verbis iuramentum ab aduersariis fidei concipiatur in Regno isto, eò tendit, vt auctoritas capitis Ecclesiæ à successore Sancti *Petri* ad successorem *Henrici* octaui in *Anglia*, transferatur. Quod enim obtenditur periculo vitę Regis, si summus Pontifex eam in *Anglia* potestatem habeat, quam in aliis omnibus Christianis Regnis habet; inane prorsus esse, omnes qui sunt aliqua prudētia

M.D.CVII.

præditi facilè vident. Neque enim auditum est vnquam ab initio nascentis Ecclesiæ, vsq; ad hæc nostra tempora, quod vllus Pontifex Maximus Principem vllum, quamuis hæreticum, quamuis ethnicum, quamuis persecutorem cædi mandauerit, aut cædem fortè ab aliquo patratam probauerit. Et cur quæso, vnus Rex *Angliæ* timet, quod ex tot Christianis principibus nullus timet, nullus timuit? Sed, vt dixi, vani isti prætextus decipulæ sunt, & stratagemata Satanæ. Qualia nō pauca in Historiis veterum temporum inueniuntur, quæ facilè referre possem, si non Epistolam, sed librum integrum scribendum suscepissem: vnum tantùm, exempli gratia, ad memoriam tibi reuocabo. Scribit Sanctus *Gregorius Nazianzenus* in prima oratione in *Iulianum* Imperatorem, illum vt simplicibus Christianis imponeret, in imaginibus Imperatoriis, quas Romanis ciuili quodam genere honoris pro more adorabant, imagines Deorum falsorum admiscuisse, vt nemo posset Imperatoris imaginem adorare, quin simul Deorum simulachris cultum adhiberet. Hinc nimirum fiebat, vt plurimi deciperentur, & si qui forte fraudem subodorati, Imperatoris imaginem venerari recusarent, ij grauissimè punirentur, vt qui Cęsarem in sua imagine contempsissent. Tale aliquid in Iuramento vobis oblato mihi videre videor, quod ea fraude compositum est, vt nemo possit proditionem in Regem detestari, ciuilemque subiectionē profiteri,

M.D.CVII. quin primatũ ſedis Apoſtolicæ perfidè abnegare cogatur. Sed Chriſti ſerui, ac præſertim „ primarij Domini Sacerdotes, vbi periculum „ Fidei ſubeſſe poſſit, tantum abeſſe debent à ſuſceptione illiciti iuramenti, vt ab omni „ etiam ſuſpicione ſimulationis præſtiti iuramenti cauere debeant, ne fidelibus populis vllum præuaricationis exemplum reliquiſſe „ videantur. Quod egregiè præſtitit inſignis „ ille Eleazarus, qui neque porcinas carnes comedere, neque ſimulare comediſſe voluit, „ quamuis grauiſſima tormenta ſibi cerneret „ imminere: ne, vt ipſe ait, in ſecundo libro Macchabæorum, multi iuuenum per eam „ ſimulationem ad Legis præuaricationẽ animarentur. Neque minùs fortiter Magnus „ Baſilius, & exemplo ad res noſtras magis accommodato, cum Valente Imperatore ſe „ geſſit. Nam vt in hiſtoria ſcribit Theodoritus, cùm Præfectus imperatoris hæretici „ hortaretur Sanctum Baſilium, vt non vellet „ propter paruã dogmatũ ſubtilitatẽ imperatori reſiſtere; reſpõdit vir ille ſanctiſſimus, & „ prudẽtiſſimus non eſſe ferẽdũ, vt de Diuinis „ dogmatibus vel vna ſyllaba corrũpatur, ſed „ potiùs pro eorum defenſione omne genus „ ſupplicij amplectendum. Equidem arbitror non deeſſe apud vos, qui dogmatum ſubtili- „ tatem eſſe dicant, quæ in iuramento Catholicis hominibus propoſito continentur: „ & non eſſe propter rem tam paruam Regis „ imperio reluctãndum. Sed non deerunt „ etiam viri ſancti, ac magno Baſilio ſimiles,

M.D.CVII.

qui palàm affirmabunt, non esse de Diuinis dogmatibus, vel minimam aliquam syllabam corrumpendam, etiamsi tormenta & mors ipsa toleranda proponatur. Inter hos vnum, vel potiùs horum principem atque antesignanum, te esse par est. Et quamuis vel inopinata comprehensio, vel acerbitas persequutionis, vel senectutis imbecillitas, vel quid aliud in caussa fuerit, vt constantia titubauerit; confidimus tamen de Domini pietate, & de diuturna tua virtute, fore, vt qui Sancti Petri & Sancti Marcellini casum aliqua ex parte imitatus videris, eorundẽ fortitudinem, in reparandis viribus & veritate asserenda fœliciter imiteris. Nam si rem totam diligenter apud te cogitare volueris, videbis profectò non esse rem paruam, quæ ob iuramentum istud, in discrimen adducitur, sed vnũ ex præcipuis Fidei nostræ capitibus, ac religionis Catholicæ fundamentis. Audi enim quid Apostolus vester magnus Gregorius, in Epistola quadragesima secunda, libri vndecimi Scribat; *Apostolicæ sedis reuerentia, nullius præsumptione turbetur: tunc enim membrorum status integer perseuerat, si caput Fidei nulla pulsetur iniuria.* Itaque Sancto Gregorio teste, cùm de primatu sedis Apostolicæ vel turbando, vel minuendo, vel tollendo satagitur, de ipso capite Fidei amputando, ac de totius corporis, omniúmque membrorum statu dissipãdo satagitur. Quod ipsum Sãctus Leo

M.D.CVII.

confirmat, in sermone tertio de assumptione sua ad Pōtificatum, cùm ait, *Specialis cura Petri à Domino suscipitur, & pro fide Petri propriè supplicatur, tanquam aliorum status certior sit futurus, si mens Principis victa non fuerit.* Ex quo idem ipse in Epistola ad Episcopos *Viennensis* prouinciæ affirmare non dubitat, *necesse esse exortem illum mysterij esse Diuini, qui ausus fuerit à Petri soliditate excedere.* Qui rursum ait, *Quisquis huic sedi principatum existimat denegandum, illius quidem nullo modo potest minuere dignitatem, sed inflatus spiritu superbiæ suæ, semetipsum in inferna demergit.* Atque hoc quidem, & alia eiusdem generis multa tibi notissima esse certò scio, qui præter cæteros libros, visibilem monarchiam Sanderi tui, scriptoris diligentissimi, & de Ecclesia Anglicana optimè meriti, sæpe legisti: quique ignorare non potes, sanctissimos viros, eosdémque doctissimos, *Ioannem Rossensem, & Thomam Morum* pro hoc vno grauissimo dogmate duces ad Martyrium plurimis aliis, cum ingenti Anglicę nationis gloria, nostra memoria fuisse. Sed ad memoriam tibi reuocare volui, vt colligas te, & magnitudinem rei considerans, non tuo iudicio nimiùm fidas, neque plus sapias quàm opportet sapere; & si fortè lapsus tuus non ex inconsideratione, sed ex infirmitate humana, ex metu carceris & suppliciorum, profectus est, non anteponas libertatem temporalem libertati gloriæ filiorum Dei: neque ob momentaneam, &

leuem tribulationẽ fugiendam, amittere velis æternum gloriæ pondus, quod ipsa tribulatio operatur in te. Bonum certamen diu certasti, cursum fermè consummasti, fidem tot annis seruasti; noli igitur tantorum laborum præmia tam facilè perdere, noli corona iustitiæ, quæ tibi iamdudum paratur, teipsum priuare; noli tot patrum & filiorum tuorum vultus confundere. In te sunt hoc tempore coniecti oculi totius Ecclesiæ, quin etiam spectaculum factus es mundo, Angelis & hominibus, noli in extremo actu ita te gerere, vt & tuis luctum, & gaudium hostibus relinquas. Sed contrà potiùs, quod omnino speramus, & pro quo ad Deum nostrum assiduè preces fundimus, vexillum Fidei gloriosè erigas, & quam contristaueras, lætam facias Ecclesiam: nec iam solùm veniam merearis à Domino, sed coronam. Vale, viriliter age, & confortetur cor tuum. Romæ, die 28. Septembris, 1607.

M.D.CVII.

Reuerendæ admodum D. V. frater & seruus in Christo, Robertus Cardinalis Bellarminus.

Iacobus, vt Sacramentum regiæ fidelitatis, non vno telo sed omnibus machinis appeti videt, apologetico opusculo propugnat atque in consortium Cæsarem Reges principesque orbis Christiani, Epistola monitoria aduocat, in oppugnatione illius iurisiurãdi, causam communem versari omnium, si

Epistola monitoria Iacobi magna Brutannia Regis.

M.D.CVII. feratur vniuersorum imperia & dominicalia iura penitus conuelli, ab obsequio & fide subditorum mentes solui, ad mutuam ergo dissentionem omnes quasi classico concitat: Ex regia Epistola liquet, qui in Iacobum sacramenti assertorem, calami mucronem acerbè & virulentius, quàm eius ferret dignitas (vt conqueritur) strinxerint.

" Sed cùm id operis Emisissem, ecce tibi exortos subitò duos Censores, qui non tam " argumentis in librum, quàm in me conuitiis " certauerunt; vt impudentiam hominum omnes meritò mirentur. Cùm enim li- " brum Anglico sermone conscripsissem, " qui pro argumento iurisiurandi *Angli-* " cani patrocinium complecteretur, *totáque* res Anglos meos potissimùm tangeret; & " mox aliqui, faciliorem illi viam ad exteras " gentes sterni cupientes, eundem latinitate donassent, rediit ad me non multò pòst malè " mulctatus, & vtroque idiomate vapulans. " Atque equidem credo, si tot tamque variis linguis prodiisset, quotquot erant in illa " confusione Babylonica, vexatum illis om- " nibus fuisse rediturum: ex quo intelligas, " quàm impiger sit Diabolus, & quàm in omnes occasiones intẽtus, quò venenatas suas " merces extrudat. Sed illorum malam men- " tem, vel hoc ipsum liquidò arguam, quòd me statim gemina confutatione exceperint: " Blakvvelli autem Archipresbyteri libro (quo " ille huius iurisiurandi æquitatem, & ius Re-

gum in rebus ciuilibus innumeris Scholasticorum Pontificiorum testimoniis, tuetur) ne verbo quidem responderint. "

M.D.CVII.

Quod ad istum, qui mihi Anglicè respondit, fugitiuum illum meum, & officiorum quæ mihi iure naturæ debuit, eiuratorem; neque sacras vestras aures violari, neque stylum meum fœdari patiar, in eo homuncione depingendo, qui non erubuit, immò non exhorruit debacchari, atque acerbitatis suæ virus in Reginam recentis fœlicisque memoriæ euomere. Subditúmne Principi naturali maledicere? Virum fœminæ, eique Heroinæ conuitiari? Hominem pium, externa saltem professione, in demortuam impiè insultare? Deniq, Rhadamanthi munus inuadere, sedere, atque agere iudicem apud Inferos? Hoc illum cruciat scilicet; hinc omnis illius furor & rabies, quòd ferre non potest, vel me successorem vel quenquam ex eius ministris, quicquam honorificè de ea prædicare. Maledictus, qui maledicit vncto Domini: pereatque interitu Core, qui peccauit in contradictione Core: foras eiusmodi canes, porcique eiiciantur, extra cœlestem, dico, Hierusalem. "

οὐχ ὁσίη φθιμένοισι λοιδορεῖν.

Venio nunc ad illum, qui Latinè in me scripsit. Sanè de homine ipso quod dicam, non habeo: ex subditis meis non est, Domino suo stat, vel cadit. hoc tamen mihi constat, vtrumque eorum iecisse sortem super libro meo, quem diuidere non "

M.D.CVII.

poterant. Fugitiuo meo obtigit, vt defunctæ Reginæ memoriam, conuitiis oneraret; ſed non alia re, quàm reſte refellenda ſunt huius Rabulæ mendacia. Alteri externo, vt me meámque Apologiam petulantius laceſſeret, quod & videbatur maiori cum audacia facturus, & reuerà confidentiùs præſtitit: ſed quàm iuſtè, ſiue ipſam materiam, ſiue tractandi modum ſpectes, nunc videndum.

Primùm quidem, quis illi libro auctor ſit, tantùm ex coniectura augurari poſſum, id nominis ſibi adſcripſit, *Mattheus Tortus Cardinali Bellarmino à ſacellis*; diſtortus ſanè Doctor, tortuoſa Mathæologia imbutus; auctor obſcurus, mihi quidem prorſus *incognitus*, & parũ vt opinor, ex vllis ſuis *operibus* orbi notus. Quis non igitur perditum nebulonem arbitretur, qui non in refutando tantùm Rege, ſed etiam calumniis onerando, prima artis ſuæ rudimenta poſuerit? Verùm quiſquis totius libri ſeriem accuratè perpenderit, quàm elato ſpiritu ſtylóque decurrat, vt nec toti Regum ordini, nec mihi nominatim ipſi pepercerit, quanto denique faſtu & ſupercilio, hæc & ſimilia in eo ſcribantur.

Deuotiones huiuſcemodi Anglicani iuriſiurandi, Iacobo 6. ſtomachum concitarũt, vt temperare à calamo, vel Rex & is certe maximus, belli & pacis muniis inclytus, non potuerit: doleo tamen acerbius quam Regia fert dignitas, appetitum, æſtus ille ſcribendi

M.D.CVII.

comprimi, & ad illum monita ad regias aures accommodari ex præcepto illius, qui non nisi Bombycinis verbis hoc est mollibus & blandis, Reges demulcendos dixit, Sed dum ille Apologetica Epiſtola ſe vlciſcitur, Romæ Bellarminus, nec Lutetiæ plures in ea incude retundenda conquieſcunt, ne ſilentio Victorem Regem agnoſcant, At ſinamus eos ad lucernam in biennium vrſino more ſuos partus lābere, nam laceſſiti vix talione abſtinebunt.

Pomponius Bellæureus Galliæ Cancellārius, noſtri æui Neſtor, ex huius mundi ſalo in cœlum emigrauit, patrio & Grationopolitano Senatui pubeſcentes gloriæ primitias dedicauit, ſed cum Accuſianus eum nō caperet, ad maiorem lucem Lutetiani euocatus, propius regibus innotuit, cumque Aulæ intimis conſiliis arduiſque regni negotiis, quàm Curię forenſibus nodis, procliuiorem ſe agnoſceret, quamuis ille non ſolum purpuratus, ſed pileatus præſes principē ſedem apud togatos teneret, ſecutus genium, ad regias legationes animum adiecit, quas luculentiſſimas fortunatè admodum peregit, quique orator ad omnes gentes iuerat, exorator rediit, præterquam è maiori Britānia, quò miſſus, vt deprecatorib. Henrico III. & Catharina Medicea, Mariæ Stuartæ caput, liliato ſuoque & auito diademate olim inſignitum, à ſecuri redimeret, ab Elizabetha immaniter repulſam paſſus eſt, nihil immanſuetum muliebre ingeniū, hominis facundia

Obitus & Elogium Pompon. Bellaurei Fran. Cancell.

Bellaureus miſſus ad Elizabetham ſaluum caput Reginæ olim Frāciæ & Scotorū ſaluum non fecit.

M.D.CVII. mouit: illi enim hoſpitij & cognationis ius violatum ſcitè admodum & acutè exprobrauit, acroemate Ethnici, in cuius ſinum cum ſe paſſer ab accipitre appetitus abdidiſſet, impellenti vt eiiceret ad prædam, reſpondet, *non eſſe prodendos hoſpites noſtros:* his aureis Ethnicis quidem, ſed verè Chriſtianis verbis, Marpeſia illa cautes non magis mota eſt, quàm ſuæ inſulę ſcopuli inſultantibus procellis, Bellæureo, imò toti Orbi Chriſtiano negauit Eliſabetha, quod Othomanidæ, minorum principum legato non negarent, ſed vt indignatio vel facit vel elicit verſum.

Abſtulit, hæc habeat ſecum ſeruetque ſepulcro.

Redeo ad inferias, Bellæureus admodum illuſtribus elatus eſt, longus ordo funeris, pullatorum, tædiferorum, æneatorum, Pontifices multi, Torquatæ militiæ equites, vniuerſus Senatus, vis dicam luce illa tota atrata Lutetia, Fænoillius Agathopolis deſignatus Epiſcopus, mortuum funebri laudatione proſecutus eſt, monumento marmoreo quod aſcribimus Epitaphium aureis notis inciſum eſt.

D. O. MA.

POMPONIO BELLÆVREO, FRANCIÆ CANCELLARIO, VIRO PIETATE, DOCTRINA, MAGNITVDINE

ANIMI, SVMMA IN PRINCIPEM FIDE CLARISSIMO, QVI SVB V. REGIBVS, HONORIBVS AMPLISSIMIS, AC VARIIS LABORIOSISSIMISQVE LEGATIONIB9 PRO REP. GESTIS, PACE, DOMI FORISQVE, CONFECTA, LEGIBVS ET SIGILLO PRINCIPIS INTEGERRIME PRÆFVISSET, GLORIA NON OPIBVS CVMVLATVS OBIIT, ANNO SALV. CIↃ IↃC. VII. V. EID. SEPTEM. ÆTATIS LXXVIII. MARTIA PRVNERIA LIBERIQVE MÆSTI. POS. M. D. CVII.

M.D.CVII.

In conſcios peculatus iuridici capitales dati.

In Gallia, vt ſciant poſteri, genus eſt hominum, quorum parentes nec de nomine noti vnquam fuere, vbi vncinis manib. ad publicum regiumque ærarium acceſſere, repentè fiunt aurei, toto ſe Pactolo proluunt, menſa, veſte, famulitio, palatiis vel ſummos dynaſtas ſuperant, quàm rectè plures dubitant quàm impunè ſciunt omnes, terrentur tamen Trieterico Edicto, ſed quaſi fulmine bruto, vbi enim de ingenti præda vectigal tantillum perſoluerunt, quaſi omnibus flagitiis abſoluti ſint, ad peculatum audentius & edacius ſe adiiciunt, ad comprimendam ſpongiam, hoc anno delegati iuridici, re vera ad vindicanda publica latrocinia inexorati, iamque nimię opes poſſidētibus exitio erat, nec aliunde teſtibus opus erat, quàm ortus, patrimonij & rerum partarum, ſeu verius raptarum indagatione, capitales controuerſiæ non erant operoſi negotij, res erat in expedito, cum qui ſacrum aurum contrectarunt, conſortio facto ad vniuerſorum redemptionem, vlciſcendi ſeueritatem irritam, auroque ſe liberos faciunt, illo victa Nemeſis faſces ſublimittit, nam vt ille,

Aurum omnes picta nunc pietate colunt.

Contilia Cleri Gallicani Lutetiæ longa nimis.

Clerus Gallicanus, hoc anno Lutetiæ comitia habuit, de myſticis æquè ac profanis, ſacra non attingo, quod illa nondum euulgata, & religione ſilentij, parietibus triclinij comitiorum incluſa ſint, de ſæcularibus audio,

audio, de diſpungendis rationibus quæſtorum, multum anxios fuiſſe, credo inani opera, nam dum primores Cleri, à prouinciis miſſi de accubitu & ſedendi prærogatiuis nimium diſputant, & fortè inania terunt penè annus exigitur, ita vt ſumptus fructum deuoret, quandoquidem Antiſtitum, & aſſidentium opima & diutina ſtipendia (ſunt enim qui duodecim ſolaribus aureis, dietim copiam ſui faciebant) magno & intolerabili diſpendio gregarios ſacerdotes mulctarunt, ferunt in huiuſmodi comitiis, multa ad diſciplinæ Eccleſiaſticæ inſtaurationem decreta fuiſſe, quod de more eſt, ſed membranis illa eximiè ſcripta, vix vnquam ſtrenuo opere clareſcunt, ſic verè Ethnicus. — M.D.CVII.

------ pietas laudatur & alget

vt addidit

Protinus at cenſum de moribus vltima ſiet
Quæſtio.

Ex omnibus decretis vnum ſe dedit foras & erupit, nempe vt fas ſit Clero, veniâ Pontificis diſtracta prædia, ab anno quadrageſimo quarto ab emptoribus recipere, cui Rex ſuum & Prætorianus Senatus calculum addidit, vt fuſius ſuo loco dicetur.

Marchio Allaigreus, ciuili bello Hallotium inermem & diſcinctum, ſpecie ſalutandi armatus ipſe & cum ſatellitio domeſticorum, ex inſidiis Veronæ ad Sequanam necauerat, illicò à regiis partibus quarum tenaciſſimus fuerat, ad fœderatos deficit & per expeditos equos aufugit, vt verò ſibi primum ac con- — *Cædes proditoria domini Halotij.*

M.D.CVII.

ſciis nefandæ cædis impune eſſet, per adoleſcentem qui illi ad aulicum miniſterium erat, feretrum ſeu capſam Diui Romani non ſine ambitu & æmulatione æquè facinoroſorum, publica traductione efferendam impetrauit, quotquot lanienę conſortes fuerant, capitalibus eremodiciis in Prętorio Senatu, picta tabula damnati fuerant, quotquot verò intercipi potuere ſupplicio affecti, ſuperſtes enim coniux; impenſarum vix æſtimabili diſpendio, ſanguine nocentium, vel eorum qui ſicca manu ac inſidiarum neſcij ſpectaculo interfuerant, litauit, poſt irrequietas animoſę vxoris indignationes Motæus ille tandem in caſſes incidit, ex vinculis cauſam dixit in Prætorio Senatu, ætatis teneritudine, obſequio in dominum, manibus incruentis, vt qui gladiolum impubes non diſtrinxiſſet, ſe inſontē profitebatur, ſi reus ſit oculis fuiſſe qui viderit, quod auertere nequierit, leges nō damnare niſi illos, qui cùm prohibere poſſēt noluerint, oſcitantibus cōniuentibuſque ad vim illatā eſſe probro, non his qui depellēdæ vi impares ſint, & qui tacendi quieſcendique neceſſitatē habent. Piſo ad comilitones exitiū ſuum ſpectantes inclamabat, *quieſcendo cōmune crimē facitis*, & apud Poëtam transformationum, alius oculorum crimen ſic expiabat,

De Capſa Diui Romani Rothomag. Antiſtitis luculenta controuerſia.

Lib. 7. Metamor.

Cur ego nunc ſpecto pereuntem, oculiſque videndo
Conſcelero.

Adiicebat Motæi patronus, in longè diſſimili fuiſſe conditione ab ea, quam ſic Ioannes Papa ad Ludo. Imper. noxæ deputat: *Facietis culpā*

habet, qui quod poteſt corrigere, negligit emendare: nihilominus Motæus de capite anceps, qui non tam conceptæ de innocentia opinioni fidendum putaret, ad diuales aras & adyta confugit, quaſi illa nequitiæ præſidia ſint, vt de ſuo Aſylo Romulus voluit, propoſita hac liminari epigraphe, M.D.CVII.

Romulus vt ſaxo lucum circundedit alto,
Quilibet hûc dixit, confuge tutus eris.

Dum capiti ſuo iudicium dicitur, Diuum Romanum vindicem aſſertoremque condonatæ noxæ interpellat, Archipræſulem Ioieuſam, & flamines Rhotomagenſes, ad tutelaris ſui numinis vindicias, ſolemni quiritatione & ad litis conſortium impellit, ſi reus ſit peccaſſe oculis, vt qui purasà cæde manus habuerit, nihilominus quantumuis piacularis, omniumque cædium carnificina contaminatiſſimus fuiſſet, vna feretri publica geſtatione, condonata delicta, nec iam renouanda flagitia, ſi exquirantur, Neuſtriæ priſcas immunitates & priuilegia conuelli, gentili Diuo vim & contumeliam inferri, à multis ſæculis inualuiſſe conſuetudinẽ: non inſolens neque nuperum inuentum, cum lege Hæbrea, quotannis ante Paſchalia libamina, nocentem eximi vinculis de more eſſet, nec à Romuli Aſylo diſſimiles fuiſſe in Palæſtina aliquot ciuitates, quæ ad perfugium nocentium conditæ fuerant: Gregorium Turonenſem, ſparſim annalibus ſuis fidem facere, quantæ venerationi, aræ, puluinaria, delubra reliquiæ Diuorum fuerint, quanti homium noxiorum, diuerticiculo illo

Liti ſe offerũt Archiep, & canonici Rothomagenſes.

M.D.CVII. securesꝫ præsentes pœnas declinauerint, nec sanguine solo crimina dilui, cũ pœnitentia, ad exorandum numen nulla sit efficatior medela, & quam acceptissima sit, docuisse Seruatorem, cum ille adulteram iam ad granditem lapidum, ex seueritate legis Hæbreæ deligatam, incondemnatam reliquerit, quamdiu apud mortales egerit, non solum damnasse neminem, quantumuis scelestum, sed piaculares, qui antea sæuâ & immania spirauerant vt Paulum qui post lux gentiũ Publicanos vt Matthæum, focarias vt Magdalenem, & contaminatissimum quemque consortio & conuictu beauit, recutitorum insultantium toties probra diluit, vt qui palam profiteretur, non venisse nisi vt immundos curaret, quandoquidem benè valentibus medico opus non sit, diui Romani, de immani hydra quæ Neustriam infestabat necata, non esse figmẽtum, vt Alcidis de Lærneo & septicipiti angue, Romanuũ illum sæuiẽtem belluam ex antro eruptam, quasi cicuratam & mansuefactam, stola quasi loro vinctam, ad publicum rogum media vrbe, piaculari homine adhibito duxisse: longa cathena sæculorum morem inualuisse, vt quotannis maleficus carcere solutus, vita donetur, magno pro teste esse vetustatem, plura esse quæ membranis nullisue notis signata & exarata credantur, fluxisse ad posteros quasi per traduces, in assertione miraculorum, fidem antiquitatis omnibus monumentis antiquiorem esse. Sic Augustinus, vt miraculorum fidem astrueret, hæc ambigentibus scribebat: *Christum qui vi-*

M.D. CVII.

sus est & apparuit non vidi, & eos qui illum viderunt non vidi, sed credidi gentium confirmatæ opinioni, & famæ admodum celeberrimæ, hæc est prudentia veræ religionis; hoc iussum diuinitus, hoc à maioribus traditum, hoc ad nos vsque seruatum, hoc perturbare velle atque peruertere, nihil aliud est quàm ad religionem sacrilegam viam quærere. Inualuisse ab omni æuo, vt priuato intuitu numinis, nocentes pœnæ eximerentur, Ninum primum statuisse statuas, ad quas impunitatis causa confugeretur, Belo patri ad eius similitudinem simulachrum posuisse, quod vbi contrectassent malefici, à scelere, & pœna immunes pronunciabantur, aram Misericordiæ Athenienses collocasse, Ephesios in Delubro Dianæ, nocentibus perfugium tribuisse, Osyrim Ægyptiis, Assiriis Apollinem, Itacensibus Iouem, Mineruam Lacedemoniis, diuos tutelares fuisse, denique gentiles falsò tribuisse dæmonibus, quod verò numini, à Christianis tribui solet. Non diffitemur frequētia latronum & sicariorū ad Deorū aras fœdè lapsum, sed iā pridē quæ & à Gregorio Turonēsi Asyla memorātur, sublata penitus, quæ tamen ad monumentum non fictæ pietatis sunt, viuaciora omnibus edictis perstant: Romæ pridie assumptionis virgineæ, duo sontes pœnæ subducuntur, hoc virgini tributum, quæ totius mansuetudinis exempla æmulanda reliquit: pridie Floraliorum è Castelleti Lutetiani carcere vinctus educitur, Vindocini in sanctæ Triadis æde monastica, maleficus postquam nudus

Exempla Asylorum quæ impunitatem tribuunt.

M.D.CVII.

& tædifer resti collo innexa, præeunte Clero vrbem lustrauit, admonitus per præconem de meliore vita, non solum compedibus eximitur, sed opimo epulo recreatus, libertatem consequitur. Nouellus Antistes Aurelianus, hominum noxiorum centurias, primo in vrbem aditu auspiciisque pontificatus absoluit, hoc datum numini, non vt illecebra impunitatis nocentes audentiores fiant, sed vt Deo vitam non ademptam, denuò acceptam referant, quis putet tot sæculis sapientissimos patres, præstigiis (vt volunt maleuoli) ludificatos, tandiu imposturam passos? quasi sola hæc ætas, quæ nouerca vetustatis, in hæreses degenerauit, fucum & laruam detexerit? At nos proles vitiosior, auis & patribus, non mente, non fide, sed oculis sapimus, vt non tantum visa sed nisi contacta & compressa manibus credamus, cum tamen fides sit de auditu. At nulla alia virtute, homines propius ad Deum acedunt, quàm misericordia, quæ in eo præcipua est, vt ferrum & secures adimat, nam vt sapiens Ethnicus, *periret totus orbis nisi misericordia iram finiret*: sic Theodoticus apud Cassiodorum: *sacris diebus in pietatis domicilium iure deflectimus, vt ad redemptorem omnium, remissionis itinere peruenire possimus, quapropter tormenta damnamus, pœnas abdicamus, & tunc verè iudices sumus: macte indulgentia, qua soluis & præsides, tu patrona generis humani, tu afflictis rebus medicina singularis, quis tuo non egeat munere, cui commune sit peccare? quapropter abstine noxiam lictor securim*, caussantur male

Seneca

Lib II. variar.

uoli, (qui nihil aliud ſciunt quàm Diuis ipſis oppedere) non ſolum qui humeris ſacrum pignus geſtauerit bipedum nequiſſimum abſolui, ſed conſcios conſorteſque, etiam ſi plures facinus inquinat, nec vllum poſt geſtationem meliorem factum, atque ideo rem ſacram peſſimo vſu deprauatam, ac verè omnium ſcelerum eſſe ſentinam. Non diffitemur vſu inualuiſſe, vt qui nocentiſſimus ſit & caput flagitij, vt noxa ſocios obligauit, ſic venia participare illos, ſed quid aliud cœlitibus indulgetur, quàm quod ſibi reges principeſque merito tribuunt, nec illi ſolum ſed non vno loco vicarij, vt Neapoli & Auenioni, qui ſontibus noxam remittunt, atque etiam in pontificiis vrbibus, de more eſt vt ſi dum ad carcerem vel crucem quis rapitur, obuius factus ſit Cardinalis lictore ablegato vincula feralia relaxet, & è faucibus lethi hominem vitę reſtituat, ſic olim occurſu Veſtalis, homo iam coruis addictus, vita donabatur, hoc Deo & religioni, non fouendis hominum nequitiis indulgebatur, atque vſu cōpertum, ignominioſa traductione affectos homines, indictæ pœnitentiæ memores, in bonos viros euaſiſſe, vt enim egregia initia glorioſæ vitæ peſſimo exitu fœdantur, ſic intemperata adoleſcentia, decoro progreſſu firmatur & laudabili fine clauditur, exempla ſint quinquennium Neronis, quo exacto nemo mortalium facinoroſior fuit, Fabius Gurges & L. Lentulus, qui repundatum accuſatus fuit, ambo intemperatæ

M.D.CVII.

Valer. Max.

M.D.CVII. vitæ ætate prouectiores vbi cẽsores facti sunt, priora flagitia virtutum amplissimo cumulo extinxerunt. Plura hînc Motæi, illinc Rothomagensis capituli patroni, ad longæui priuilegii asserendas immunitates adiiciebant. Contra Halotij atrata coniunx, cædis nefandissimæ implacata vltrix, multa acerbè effundebat, Deorum aras hac colluuie facinorosorũ, vt plurimum inquinari, castitate & mundicia potius, quã victimis illos delectari, hinc prisci moris fuisse, vt præco ante sacrificia inclamaret, *procul ô procul este profani*, atque ipsi gentiles delubra à Diis præsentibus incoli credidere, sic enim ex illis non incelebris : *Vis dedicationis illa est, quæ Deum inducit, quæ sedi destinatæ locat, hoc ideo facere non cuique permittitur, nisi castæ manus, nisi familiaris sacris animus accesserit.* Alius quamquam Ethnicus sit, vt ita dicàm Christianè : *Animaduerto Deos ipsos, non tam accuratis adorantium precibus, quàm innocentia & sanctitate lætari, gratioremquè existimari, qui eorum delubris puram castamque mentem, quàm qui meditatum carmen attulerit.* Item alius ex eadem classe.

Quintili declam. CCC 33.

---- pura cum mente venite,
Et manibus puris sumite fontis aquam.

Nam vt eodem afflatu alius cecinit, quo sicarium ab aris excluderet.

Tolle Deos, & quæ tangendo sacra profanas,
Non bene cœlestes impia dextra colit.

At quis ferat, deorum puluinaria, homicidarum latronum deterrimorum, qui contactu omnia fœdant, vel ipso halitu contami-

nari inceſtarique, quàm rectius, veteris Galliæ ſacerdotes Druidæ, piaculares homines ſacris longe ſubmouebant. *Si quis priuatus au publicus (inquit Cæſar) eorum decreto non ſteterit, ſacrificiis interdicunt, quæ pœna apud eos eſt grauiſſima, quibus ita eſt interdictum, ij in numero impiorum ac ſceleratorum habētur, ab his omnes abſcedunt, adytum ſermonemque diffugiunt, ne quid ex contagione incommodi accipiant.* Nonne illi ſuperis iniuriam faciunt, qui ſcelerum impunitate recreari credunt ac ritè illis litari, ſi mortalium nequiſſimi, ad ſua adyta profugi, lictoribus ſecuribuſque ſubducantur; vt efferatiores ad omnem immanitatem, illecebra alterius veniæ effundantur? de Diis illi malè ſentiunt quandoquidem,

Aſpiciunt oculis ſuperi mortalia iuſtis.

Nec gratior illis victima cadat, quàm ſceleſtus, at qui quæſtuariæ immunitati patrocinantur, ad fulciendum morem barbaricum, Ethnicorum, Hæbreorum, Chriſtianorumque exempla citant, perperàm illa, cum omnia Aſyla, non niſi ad perfugium illorum, qui fortuitæ cædis & incogitati flagitij rei eſſent, ſic enim præcipiebat vltor Deus, *Si quis odio habens proximum ſuum, inſidiatus fuerit vitæ eius, fugienſque percuſſerit illum, & mortuus fuerit, fugeritque ad vnam de ſupradictis vrbibus, mittent ſeniores & arripient eum, tradentque in manus proximi, cuius ſanguis effuſus eſt, & morietur.* Nec Eccleſiarum priſco æuo inconcuſſa ſecuritas, cum enim Meroueus, Fredegondæ nouercalibus odiis exagitatus, ad

M.D.CVII.

M.D.CVII.

Basilicam Diui Martini, (quæ vna stupenda religione ab omnibus colebatur) profugisset, Chilpericus pater sanguinariæ mulieri nimium indulgens, & cui Rex ancillabatur, sic ad Gregorium Turonensem, iracundè & minacitèr scribebat: *Eiice Apostatam de Basilica, sin autem totam regionem igni succendam.* Cæsares, non nisi oppressis, inuidia & potentia inimicorum laborantibus, sua simulachra auxilio esse voluerunt. Lucius 3. ab aris publicos latrones nocturnosque depopulatores agrorum, qui itinera & publicas vias obsident, auelli atque illis Ecclesiæ immunitatem negandam iubet. Vidus Papæ, Gallici iuris lucerna, suo æuo cũ Delphinalem Senatorem ageret, duos sicarios insidiatores ab aris ad pœnam raptos memorat: Ioannes Faber, æquè celebris iurium interpres S. Consultum recenset, quo cædis meditatæ reus, è Basilica ad restim perductus est: Petrus Feraríensis Transalpinus Antecessor, in sua rerum capitalium praxi, pontificiorum nimiam lenitatem arguit, atque huiuscemodi Asylorum frequentiam, his verbis insectatur: *Hæc introducta sunt ad placitum, & contra rationem, imò contra ius diuinum quo cautum est, Domus mea, domus orationis vocabitur, vos autem speluncam latronum fecistis.* Honorius Imperat. his verbis legem tulit, *addictos supplicio & pro criminum immunitate damnatos, nulli clericorum vel monachorum, eorum etiam quos Cœnobitas vocant, per vim atque vsurpationem vindicare liceat ac tenere, & reos ad locum pœnæ sub prosecutione per-*

L. vnica Cod. qui ad stat.

gentes, nullus teneat aut desudat. Tacitus, gentilium delubra hac colluuie hominum inquinata sic perhibet: *Complebantur* (inquit) *templa peßimis seruitiorum, eodem subsidio obærati aduersus creditores, suspectique capitalem sententiam receptabantur, nec vllum satis erat validum imperium, coercendis seditionibus populi, hominum flagitia cæremoniis protegentibus,* veteres quidem non malè aram misericordiæ vocarunt, ad quam fortunæ indignantis procellis deiectus, impar æri alieno, vel qui incogitanter percussit, aut in aliam fortuitam noxam incidit confugiebant, non erecta illa vt Caci, Polyphemi, Lestrigones, & teterrimi mortalium, publicam ibi vindictam frustrarentur, nec enim venialia rescripta, (abolitiones dicimus) indulta nisi incogitatæ cædis reis, cum enim Constantinus magnus, ob natalitia liberorum Crispi & Helenæ, hoc genus rescriptorum concessisset, ab illa gratia, sicarios, grassatores, veneficos, adulterosque exclusit: qui Diui Romani portentum astruunt, non ex membranis & Annalibus, sed solius antiquitatis vocali præconio fidem sibi arrogant, absoluendi malefici, sub priscis regibus morem inualuisse, miraculum augustius fore creditum, si minus commune haberetur, & populum ad illius celebritatẽ memori pectore quotannis recolendam, vehementius inflãmatum iri, cum quod ageretur scriptis nõ cõtineri, intelligeret, indeque fore maius studiũ, annuas religiones spectandi, quas legendi non esset copia, ac superuacaneum fuisse scribere, quod semper liceret cernere: in

M.D.CVII.

M.D.CVII. quæſitus color, vt res nullo ſcriptore fulta, credenda tamen quaſi Catholicæ fidei ſymbolum aſtruatur. At quis priſci & rudis æui ſcriptorum (qui pene omnes myſtici & Cœnobitæ fuerunt, quibus priuatim annales noſtros debemus) miraculum diualis potentiæ maximum, indictum præteriiſſe credat? cum inania & friuola ex hominum memoria excidere non paſſi ſint, apud omnes tamen, ſtola vincti, abductique à maleficio ad publicum rogum, & vſtulati ſerpentis altum eſt ſilentium, vt nunquam hoc portentum extitiſſe, meritò credi debeat, nec veriſimile eſt ſub pijs regibus, vnius ſontis priuata geſtatione capſæ, conceſſum, vt longa cathena ſceleſtorum, cathenis & publica vltione, (quę politicæ neruus eſt) eximeretur, potiſſimum ſub Lud. 9. qui reſcriptorum venialium parciſſimus fuit, & ſi quæ ægrè & titubanti manu annuebat, non niſi illa arbitris & ſuaſoribus, magno ſuo Eleemoſynario, qui ab arcanis conſcientiæ erat, ſed feramus, quod de Hæbræorum intimis myſteriis dicitur, illa nec paginis, nec litteratis arborum corticibus, vel ſaxis concredita fuiſſe, ne euulgatione vileſcerent, ſed longa annorum patrumque traditione ad poſteros tranſmiſſa, nihilominus vt ſartum ſaluumque velimus priuilegium, tamen nequiſſimus abuſus qui inualuit coercendus eſt, vel ex diui Romani peculiari arbitratu, qui cum in egregio illo facinore, non niſi vnum ſontem ſocium habuerit, niſi vni in poſte-

rum indulgendam veniam voluit. At noſtro æuo, quanta ſceleratorum eluuies, hac Ægide tuta leges publicas impune ludificat? nam ex conſortio maleficorum, quiſpiam nullo pudore ſuffuſus, de famæ æſtimatione nihil anxius, qui ora hominum non erubeſcat, ſacro oneri humeros, quos ad ſtipem ſubmiſit toties, clitellis oneribuſque baiulandis, ſubmittit, atque vnus ille ſua, omnium ignominiam deuorat, vel abſentes expiat & abſoluit, quod inſolens apud omnes gentes in omnibus ſubſelliis. Itaque longè grauiori expoſtulatione, viduæ patronus, Motæi caput, dilecto cineri victimam poſcebat: cauſa pluribus clepſydris dicta: actiones vero, vbi viciſſim typis excuſæ, non modo aduerſariæ faſtidio Rothomagenſi Clero, ſed qui crederet illis, contumelioſè ſua priuilegia appeti, & pro nugis anilibus explodi, contubernalis flaminis vſus calamo, tanquam ſpongia, Diui Romani honorem ſummum, vetuſtatis fidem, longæui vſus firmitatem, immunitatis ſecuritatem conſtare voluit. Paulò poſt, vbi ex priſcis membranis edita vita Diui Romani, occaſione ſumpta ex liminari epiſtola, pro Diuo Apologia ſcribitur, hæc omnia fide ſequeſtra, qui nedum de cœlitibus, ſed ne de mortalib⁹ iudiciũ ferre, nec velim, nec auſim: ſcripſi, ne quis mihi cruribus aſciã impingat, nã in narrationibus ſum ambidexter, nulli addictus niſi vero, nec declinandæ inuidiæ via tutior, quã hærere in verbis, aliis de rebus iudicium relinquere.

M.D.CVII.

M. DCVII. *Votum Ducis Vrbinatis ad Di. Franciscum de Paula.*

Regulorum Italiæ nō postremus Vrbinas, (vrbinum vero vetus est Italiæ ciuitas, cuius meminere Tacitus & Plinius, quem Papa. Sextus anno 1470. in ducatum erexit (alumnis Polidorio historiæ Anglicanæ scriptore, & Raphaele pictore illustribus eximia) cum serus & sine prole esset, veritus ne orbitate & obitu suo Dynastia caduca fieret, Diuo Frãcisco à Paula, vota nuncupat, vt si eo deprecatore masculum susciperet, ad Anachoretæ Calabri sepulcrum Augustæ Turonũ illa persolueret (sed ego maturè cachinno eorũ, qui nihil diuis tribuunt occurro, ac illo quantum voluerint hiulcis buccis, vel in Sardiniũ diducantur) non erubesco scribere, quod alij prius, quodque ipse Vrbinas nato sibi herede, profiteri & exsoluere non erubuit, ille igitur hoc anno ad beatos cineres legatos mittit, qui voti compotem factum eius religione liberarent: At ne qui in verbis & narrationibus mihi pedicas tendunt, (quamquam aranearum sint) vanitatis superstitionisque arguant, reuoluant illi nostros Annales, illis exploratum, Annam Britãnicam cœuam Archimandritæ Siculo, cum Ludou. XII. diu nuptias secundas steriles doluisset, facta voti nuncupatione Francisco à Paula, materfacta est: Lodoica etiam Sabaudica, diu se non prolificam gemuerat, vouit Diuo Cœnobium & primogenito suum nomen, suscepto mari, Francisci nomen imposuit, is fuit magnus ille litterarũ parens, cuius vxor Claudia, etiã Diui auspiciis prolem impetrauit: Sed vt recentiora nostri

aui memorem, Dux Montpenſerius ac coniunx, vbi diu thorum ſine liberis eluxerunt, inter cætera Diuo ſpondent, vt qui maſculus naſceretur, Franciſci titulo inſigniretur, nec vana ſpes, natus eſt illis, quem nunc pietatis virtutiſque paternæ, vt multarum ditionum, hæredem videmus. M.D.CVII.

In vrbe Mediomatricum, anteſignanus erat præſidiarię cohortis, titulo MOTÆUS, homo, in oppidanos impotens, diſſolutis moribus, effreni libidine, qui ſcitulā virginem ciuis cum efflictim deperiret, omnibus lenociniis demulcendam, vel ſi nequeat vi auellēdam ſtatuit, ad hoc ſcel⁹ vtitur opera merobibæ mulieris, de genere illarum, quæ lenocinium faciunt, deluſam virginem ſpecie rei honeſtæ, in militis domum imò ad proſtibulum, ouem ad lupum & lanienam abducit, concluſa in ergaſtulo vim pudoris patitur, ac diu imò ſemper miſeros parentes ſui deſiderio torquet, illi tota vrbe limphati prærep tam filiam inclamant, iuridicos ad inueſtigationem & vindictam concitant, illi accerſitis arcis vrbiſque præſidiariis Centurionibus, in quos raptæ virginis ſuſpicio incidebat, monitos faciunt, vt quamprimū ſalua pudicitia puellam querulis parentibus reſtituant, aſtabat raptor Motæus qui prætoris voce, & horrore ſceleris perculſus, quod proprium eſt nocentium, æſtuat, fremit, trepidat carnificē & ſecurim animo cōcipit, domū, abit, ſceleri ſcel⁹ addere cògitat, & perficit, ſi deuirginatam reſtituat, ſupplicij non eſſe effugium, prius flagitium altero occultandum putat, fruſtra tamen,

Summum ſcelus.

M.D.CVII.

Seneca.

nam vt eleganter ab Epicuro dictum, *Potest nocenti contingere vt non lateat, latendi fides non potest*, sed qui semel modestiæ & probitatis fines transilierit, eum gnauiter impudentem esse oportet, homo dirus qui sanguinem non pauere, ex bellica strage didicerat, à virginis cæde manus cruentas non temperat, vitam cum pudicitia eripit, neuè cædis vestigia extarent, in frustula membratim sectam & detruncatam, laxa mantica inuolutam, in proximum fluentum abiicit: Teterrimum scelus latuit, quousque hircosus ille Centurio & scortator, gregario militi aliam puellam, simili libidine ad stuprum abducit, qui non ferens rem obscenam, non minus cordatè quàm vi corruptus Tyro à signifero, ad Marium castrorum Imperatorem conquestus, ad Archianum arcis summum præfectum conqueritur, Motæus, cum læna iuuenculas subducere solita, & conscio lanienæ famulo, in vincula cōiectus, vrbani prætoris subsellium detrectat, at paulo post primum facinus, iam diuturnitate temporis vt sperabat inultum, ex abditissimis tenebris in lucem se se exerit, nam de læna & famulo seorsum habita quæstione, veritas ad exitum sibi rimas agere cœpit, causæ dictioni idoneus iudex deerat, sed tandem lis ad Prætorianum Senatum, principis rescripto dirimenda remittitur, vincti omnes Lutetiam abducti, vrgentur equleis, quorum cruciatus læna & famulus non ferentes, vltrò flagitij omnem diritatem detegunt, damnati illi ad furcam, Motæus ad securim,

gurim: vbi verò capitale iudicium audiit, ferox genua ſubmittere, vinciri, abduci ad patibulum negat, luctatur cum tortore & lictoribus, tandem humi ſtratum indignantem & immaniter ferocientem, funibus ſtringunt, in feralem traham multorũ humeris euehũt, vbi ventum ad tabulatum, nihilo mitior minus verecundè & ſtrenuè quàm primipilum deceret, vim & impetum redintegrat, circunſtantes amicos vrget, vt apud Regem veniæ deprecatores ſint, ille enim qui iam moriturus erat ſpe viuebat, Eſperonnius Motæi fortitudinis bellicæ memor, nequicquam ſaluum illi caput depoſcit, Margaris Auguſta Valeſia, iam ſummo veſpere Regem adit, qui nullis precibus victus, ſummum ſcelus vindicandum imperat, nunciatur Motæo fruſtra Regem de venia interpellatum, non potuiſſe illum exorari, vt fortiter ad mortem, quæ ceruici pronæ iam impendet, ſe componat, monetur, intemperiiſque quæ tam ſtrenuum bellatorem non deceant, abſtineat, in publico ignauiæ ſigna accipi, quam olim & toties per confertiſſimas acies mortem quæſierit, à ſpiculatore non exhorreat, ille tandem ſedatior factus, genua ponit, ceruicem inflectit, vultum ſindone obduci, ad palum deligari patitur, atque ad faces iam ſera nocte capite minuitur.

M. D. CVII.

Damnati inſolens ferocia.

Senatuſcõſult. magni Conſilij, au rapport de Monſieur Vigor.

M.D.CVIII.

RODOLPHI BOTEREI IN MAGNO FRANCIÆ Consilio Aduocati,

Commentariorum rerum toto orbe gestarum liber XV. qui anni 1608. seriem complectitur.

Asperitas hiemis.

ANNI ineuntis primordia sæuitia & pertinacia frigoris exitio satorum, vitium, arborum præcipuè medulatarum posteris memoranda sunt. Longæui enim ab anno quinquagesimo, duriorem hiemem non fuisse expertos affirmabant, sed res tam plana vt testimoniis non indigeret, amnes rapidissimi indurati & vincti tam alto gelu, vt plaustra & currus onerarios sustinerent, & inconcussè ac sine metu rotis sulcarentur, vt soluti solent nauigiis, callis & orbita quâ ibatur, tritura pedum amnes signabat, vt fit solido solo: palmes in vitibus ad imam radicem vi frigoris contabuit, nec nisi cæsæ stirpitus repul-

lularunt, nuces omnes quantumuis annosæ, dura & rugosa cortice penitus exaruerunt, & quod mirere Mespili arbores, ligni cõpacti & minime fistulosi similiter cõtabuerũt: stiria & spiritus calescens ab ore, illicò in nebulas & lanuginem albescebat, aqua admota foco vt contingebat humum durescebat, vinũ in amphoris, vel in subterraneis cryptis & cellis concretũ fluere desiit, impositus scyphus mẽsæ vinctus hærebat, & alicubi non appendi ad mensuram, sed in frusta secari oportuit, vt Bellaius inclitus & minimè vanus scriptor, narrat suo æuo contigisse, cum acies Gallica in Lucemburgensi agro statiua haberet, plurimi ineluctabili frigore dum cælo intractabiliter faciunt, riguerunt, qui tamdiu desiderati donec solutis niuibus, inuenta eorum cadauera concreta & penè sine fœtore, quæ agnita & collecta ab agnatis, humo condita sunt. Sequana tanta spissitudine glaciei solidatus, vt Rex & Aulici, atque omne vulgus quotidianis excursionibus intrepidè medium calcarẽt, plebs quæ in diem viuit, sine pænu, inopia ligni plurimum laborauit. At ego ipse laureti & arbustorum hortensiũ, quæ in delitiis sunt iactura offensus, Brumæ inclementiã carmine quod attexui, insectatus sum, audite, num ego vincta quam soluta illius sæuitatem expresserim.

M.D.CVIII.

Summi frigoris effectus.

Liure de memoire.

Qualis hiems, quam sæua gelu, quam dira pruinis
Frigore & immani, lethalis & aspera nostris
Corporibusque, satisque lues, pecorique gementi

M.D.CVIII. Ad præsepe, vicem tristem Telluris opertæ.
Audiat hæc ventura ætas, annumque Nepotes
Non solito do more notent, non Rege nec Vrbis
Consulibus, sed frigoribus niuiumque globosis
Molibus, in longum cœlo inclemente rigorem:
Sequana suetus aquis labentibus amne soluto
In pelagus rure, & Thetidi fluuiale tributum
Soluere, languet iners fluuiali compede vinctus,
Pro ratibusque, rotas & plaustra ingentia, rumpi
Indocilis patitur, calcabilis agmine ab omni,
Et metuens oneri, fert Regem tergore fido,
Et qua Nauta ibat sulcanti lintre, viator
Calcibus it siccis? sed sunt hæc ludrica Brumæ
Assuetæ: vinum quod protinus amphora fudit
Durescit, nec iam liquor est, in frusta secandum:
Sepia quemque vomit scribentibus atra liquorem,
Imbuit vt calamum, concretus constitit humor,
Stiria nare fluens, quod despuit ore calenti
Spiritus, vt terram tetigit, fit grandinis instar:
Scinduntur glacie silices, fit marmor hiulcum,
Dissilit in partes, vi hiberna fissilis Arbos:
Inuia non vnus riguit per rura viator,
Et multi in niuibus vitam posuere profundis,
Vt solet Alpinis in cautibus, aut super Hæmo,
Riphæisque iugis, & Atho candente perenni
Grandine, iucunda statione Aquilonibus aspris:
Lux Vincenti, alias vicit tua frigore luces,
Viniferam vim palmitibus, quæ inferre solebat,
Facta nouercalis, de vitibus hausit adustis,
Quas secat infœlix ima à radice putator,
Autumnum frustra expectans, Bromijque liquorem,
Mærens ad latices, & pura fluenta reduci;
Vrbicus & qui trans vrbem mihi plurimus vmbris,

Hortus erat, lauro multum frondosus opaca,
Marcidus, & Boreæ est flatu penetrabilis vstus,
Et quæ à rore maris sunt dicta arbusta, maligno
Diriguere gelu, seu ardentibus vsta fauillis,
Consita densè arbusta, nemus facientia odorum,
Gratũ apibus nemus, Hybla cui, vel suauis Hymetus
Cederet, exuuiæ dulces dum Bruma sinebat.
Quam benè at ipsa meos vlcisceris aspera iambos,
Vna propè è cunctis immansuetissima Brumis,
Scribere plura vetas, quæ atri lentore liquoris
Qui negat astrictus, tremulam signare papirum,
At mihi præcipuè tu exosa, & vindice versu
Digna, quod integro propre Iano, Nestora nostrum
Hacquauillam ista rediuiuum ætate Catonem
Clauseris æde sua, tantoque Heroe Senatum
Fraudaris, reddet quem nobis mitior aura,
Februus, & vernos properat qui adducere Soles.

M.D.CVIII.

Henricus Borbonius, Francici sanguinis & stemmatis princeps Montispenserius, Dombarum Regulus, à biennio lento morbo deficiebat, tanta macie vt vix ossibus hæreret, & cum cibum omnem auersaretur, ferunt vbere nutricis alitum: paulo antequam vita defungeretur, Rex filij Aurelianensis Ducis à Delphino secundi, hyemenis vnicam suam prolem dignatus est, hoc fulcro domo stabilita, monitore socero patre Angelo, rebus sæcularibus repudium misit, & totus in cogitationem mortis incubuit, huic vni curæ addictus, vt non sine viatico migraret. Brumæ asperitas, lentescens fatum maturauit: adeo enim vis huius penetrabilis, vt non solum illi pessimè affecto intestina dirigue-

Morbus & obitus Ducis Mõtpenserii.

Connubium Ducis Aurelian. cum vnica filia Montipẽserii.

M.D.CVIII.

rint, sed pluribus, qui mitescente frigore inſperatò deceſſerunt, ſic enim Medici diſſerebant. Ille ergo ea ætate quæ virum facit, vultu, oculis, capillo, & toto corpore decorus, potens opibus, regio fauore, aſſeclis, clientelis denique vel cum fœnore & ad faſtidium fortunæ bonis cumulatus, ſed animi dotibus inſignior, orthodoxæ fidei cõſtantia inuictus in vlnis ſoceri & coniugis, de Chriſto nouiſſima verba lingua morienti premens, nulla vi vt ſolet lichnus deficiente oleo, moritur. Funus regium adornatum eſt, Icon ex cera quamproximè ad ſimilitudinem viuentis compacta, in ſublimi thoro ſtrato aureis ſtragulis, liliorum ſtemmatibus intermixtis collocatur, per octiduum appoſitæ epulæ, ordine & ſumptu quo ſolebat viuenti, menſæ benedictio, limphæ ad proluendas manus in pelui, delibatio ciborum, propinatio vini, denique ritus conuiuiorum peragebantur. In æde primaria virginis, dum iuſta perſoluuntur Pettus Fenoillius regius cõcionator, deſignatus Epiſcopus Montiſpeſſulanus, pro more recepto luculenta oratione laudauit Principem. Aulici omnes atrati nedum pullatis veſtibus mortuo parentarunt, ſed cum in dies geniales hiliariorum funus incidiſſet, à ſtadiis Circenſibus, equeſtribus haſtiludiis, certaminibus gymnicis ſpectaculiſque, quæ via Appia quotannis (Antonianam intelligo) exhiberi ſolent, temperatum, plurimis ſumptus in hanc pompam factos dolẽtibus, puerilis ſaltatio, quam Delphinus cum coęuis didicerat, quod in luctu importuna eſſet dilata

Obitus & elogium Ducis Montispenserii.

Ordo in exequiis principum.

est, donec pro dignitate defletus esset Montispenserius. M.D.CVIII.

Hinc corpus rhedæ impositum, quatuor iugalibus serico atroque pãno instratis tractum, & Campaniacum (palatium est in agro pictonico, Lupara aliaue regia non inferius, quod prouaui tanquam secessum ab aula amœnissimum sibi posterisque suis posuerunt) ibi in familiari Mausoleo conditur, ea pompa exequiarum, quæ huius celsitudinis principem decuit. Ignatiani coerceri vno regno nõ ferebant, vt gallico sic Nauarreo, & tota Asturia, liberum accessum religionis ibi instaurandæ & propagandæ caussa, deposcebant, vna hac ratione non esse differẽtiæ caussas, cur vno regno potius quam altero, quod vni domino gẽtilitiũ est & hæreditariũ foueãtur, obstabant contra Asturũ acerrimæ postulationes, qui Ignatianos non secus quam Philippus Demosthenem, aliosque Atheniensiũ primarios ciues, quia libertatis Atticę vindices, oderãt, Rex anno 1599. dũ Blæsis ageret, articulo 7. Edictalis sanctionis pro regno Nauarreo & Asturia, magistratui, & indigenis cauentibus de sua noua religione annuerat, ne Iesuitę in hos fines accederent, ne quid noui importarẽt, quo publica quies turbaretur, nihilomin⁹ Episcopis gẽtilitiis cõtrariũ deposcẽtib⁹, mutata pagina, Rex q; decreuit, vt æq; ac cæteri ordines passim liberè, & promiscuè admitterentur, abrogata contraria sanctione, quinimo professus est sibi in animo esse, illuc transmittere Ignatianos, qui episcop. sociam

Elatum cadauer familiari sepulchro infertur in palatio Campaniaco.

Iesuitis ad regnũ Nauarra permissus incolatus.

Sanctio de Iesuitis depellendis à regno Nauarra noua abrogata est.

M.D.CVIII.

operam adhibeant, & orthodoxam religionem quasi post liminio reducem faciant. Paliensis curia, & cæteri ordines implacabiliter edictum tulerunt, nam præ cæteris mortalibus Ignatianum genus, cane & angue peius oderunt, & longe à finibus suis propulsarunt, repertosq; anteà vt Synones exploratoresque morte affecerunt: sed regia maiestas Henrici IIII. eò prouecta est, vt in iugis Pyreneis quæ Galliam ab Hispania disterminant, eius imperium æquè ac Lutetiæ formidetur, pareaturque illi non segnius, rara principis fœlicitas, quæ paucis contigit, quorum præsentia in pretio est, vbi recesserint quemadmodum Sole obducto nebulę exoriuntur, sic factiones & illorum despectus.

Inauguratio filij regis Hispaniæ vix trimi ad regnũ Castellæ.

Rex Hispaniæ, Castellæ regni proceres in verba filij iurare voluit, inaugurationi dies octaua Ianuarij indicta, in cœnobiali æde Hieronymitanorum vrbis Madricianæ, Bernardus Rizas Cardinalis Archiepisc. Toletanus, sacris operabatur, princeps nondum trimus erat patre cum Augusta & puellula sexenni cumque insigni delectu ducum & procerum, potissimum regni Castellæ assidentibus de more gentis ritus peracti. Post Liturgiã Toletanus Antistes, stans ad aram vt admoneretur nouellus princeps nutu monet, Dux Lerneus illum proximè solio patris assidentem, erigit & in vlnis gestat, cõfirmationis sacramentũ illi cõfertur, fideiussore duce illo, cũque Antistes leni tactu instar alapæ genas vellicasset, pusio exasperatus illachrimari cœpit,

Ordo inaugurationis.

Nota pusionis puerilem iracundiam.

ſed blãditiis emollitus flere deſiit: hinc preco regni, tam celebris conſeſſus cauſa enunciata, Auguſtula ad Toletanum propius acceſſit, & pro fratre Philippo IIII. fideiubet, conceptiſque verbis ſuper codicem Liturgicũ, eum hoc ritu Regẽ Caſtellæ pronunciat, mox fratri ſororium oſculum admouet, hoc peracto proceres, officiales, magiſtratuſque regni, lõgo ordine pro ſua dignitate principi ſe deuinciunt, exigente ſacramentum Mirandæ Comite, & pro ſymbolo obſequij, manum principis exoſculantur, ſeries longa & operoſa inaugurationis, quæ in veſperam protracta, ita vt puſio non ferens moras, in ſericis puluinaribus, leui ſopore correptus fuerit, exhinc ad regale epulum, in triclinio cœnobij diſceditur, & repetito palatio iam nocte prouecta ſerotinis choreis indulgetur, ex longiore tractatu rei geſtæ, iſta ſtrictim delibauimus.

M.D.CVIII.

Nota ſomnũ pueruli & vide an futurus ſit ominoſus.

Fuſius verò, memorabile facinus & ferale exitium hominis inſignis nequitiæ multarũque artium, quibus toti Europæ ſummus impoſtor innoteſcet, narrabimus. Is vt erat verſipellis & Proteus in omnes formas, nunc ſe Cæſarem florium, nunc Franciſcum Fauam, modo Ligurem, modo Parthenopeum, nunc Medicũ, nunc negotiatorem ſe ſe ementitus eſt, in capitali cauſa tamen Franciſcum Fauam quod ſe dixerit, hoc titulo Vertumnum notabimus. Ille in oppido Liguſtico, vulgò *Capriola* natus, adoleſcentiam variis peregrinationibus exercuit, medicum profeſſus,

Impoſtoris Italici longam cathenã ſcelerum perlege & admirare.

Franciſcus Faua impoſtor varium ſe facit.

M.D.CVIII.

factus annorum triginta quatuor, Nouariam migrat arte medica quæstum faciens; ibi cõiugii initium, facit, cum Catharina Oliua filia mercatoris, qui veritus hominem exterum, alibi esse vxoratum, de gente & natalibus certior fieri voluit, ille vt erat syngrapharum æmulandarum peritus artifex, cui merito tribui posset, quod Antonio Tullius exprobrat, *quo me teste conuinces, an chyrographo in quo habes quæstuosam scientiam?* manu propria exarat & effingit diploma, cum sigillo, quo iuridicus vrbiculæ S. Seuerini propè Neapolim, omnibus testatum facit, Fauam esse huius loci indigenam, hominem frugi ex tribu & familia, quæ *fiori* vetus nec obscura nuncupatur. Mercator Nouariensis nescius doli, filiam nuptui collocat, tandem loci & nominis pertæsus, in oppidum Placentinæ ditionis vulgo Castelarca cum vxore & tribus liberis superstitibus & curta supellectile emigrat, impatiensque suæ sortis, cum in re tenui alendæ familiæ imparem se crederet, ad incredibilem stupendamque nequitiam animum adiicit, collectis quinquaginta nummis aureis Neapolim accessit, vbi cum subolfecisset, ex mensularijs Alexandrum Bossa esse primarium, veste promissa mentitur Abbatem, Mensulario egregiè os sublinit, suasumque facit sibi Venetiis esse nepotem, qui res suas procuraret, rogat vt acceptis quinquaginta aureis, det litteras quibus tantundem pecuniæ à consorte trapesita Ve-

netiis accipiat, Bossa nihil doli metuens, literas conscribit & nummis acceptis impostori tradit, illas perdius & pernox exscribit, rescribit, exarat, effingit, æmulatur, totiesque actum agit, donec manui & annotationi Bossæ assueuisset. Post dies quindecim, Bossæ litteras reddit, suumque recipit, caussatus nepotem confecto negotio, Venetiis discessisse. Dum ille cum Mensulario diutius versatur, aliquot suæ manus litteras humi sparsas quod nullius momenti essent intercipit, cumque ille domo abesset, adit institorem, rogat vt chartam & sigillum commodet, quibus ad amicos ex tempore pro oportunitate nuncii geminas epistolas conscribat, quandoquidem otium sibi suppetat, dum Bossæ ab vrbe reditum moraretur, atque vt ille erat manu præpes, sex epistolas celerrimè exarat & obsignat sigillo Bossę, eam fraudem confinxit, vt chartę formam & sigilli symbolum notaret, Neapoli cum eius notæ charta non esset, Anchonæ simillimam emit, sigilla integra eximit, seruatque in vsum nequitiæ. Dum Neapoli diuersaretur, illecebra veniæ meditatum scelus audentius perficit, vidit enim falsarium, ob confictam epistolam mensularij furcæ damnatum, cum ad pœnam raperetur occursu proregis Parthenopæi, & Cardinalis *Aquauiuę* morti subductum, similem sibi spondebat veniam si in facinore deprehenderetur. Ille mox Patauiū aduenit.

M.D.CVIII.

Hen? hominis miras artes suspice.

Augurium Faua quod in malam partem accepit.

M.D.CVIII. *Simulat presbyterum.*

veste ac raso vertice presbyterum simulat, sic personatus iam dubia luce Episcopum concordiæ adit, salutat, seque Episcopum diocæsis vulgo De venafrei in Neapolitano regno profitetur, qui vertere solũ coact⁹ sit, ob suspicionem stupri cum nepte Ducis Caietani, cuius ab inuidis & maleuolis falsò insimulatus sit, extorrem patria, eiectumque domo iuisse Romam, vt apud S. Pontificem tantum scelus dilueret, sed inimicorum potentibus odiis, coactum tantisper cedere inuidiæ, qui non semel toxico & vi aperta vitæ suæ insidiati sint, ægrè admodum veste gregarij sacerdotis, clam Roma dilapsũ, confugere ad eum tanquam ad aram salutis & Asylum, rogat vt misero & erranti propitius sit, vtque eius opera fidum aliquem nancisci possit, sub cuius nomine mille decem aureos ducales nummos, quos Neapoli fidei Iani Baptistæ Carraciolæ Marchionis sancti Elmi religione depositi crediderat, Venetiis tutò elicere possit. In aduersis rebus Marchionem illum, & Archiepiscopum Barensem fratrem, solos auxiliatores habuisse, vtque hanc fidem singulari aliquo beneficio pensaret, Marchioni, cum centum quinquaginta mille aureis nummis neptem despondisse, diem hymenei instare, depositam pecuniam in emptionem monilium, torquium, gemmarum mundi muliebris, & huiuscemodi pretiosæ gasæ destinasse, quibus per aulicos & magnates in patriam, & præsulatum reditum sibi conciliaret. Episco-

Impostura obtentus & caput.

pus concordiæ, vt consortis infulati vicem sortemque doluit, pollicetur omnem operam, fidumque tractandi negotij sequestrum, nempe Anthonium Bertholonium mensarium, per quem securè pecunias depositas Neapoli Venetiis transmissas reciperet. Pseudosacerdos, id perquam opportunum sibi videri respondet, & peractis gratiis se subducit clanculum, præstigias confirmauit vnus ex famulitio Episcopi Concordiæ, qui Romæ vidisse hominem, pontificia veste & infulis ornatum affirmauit, quod si fraudis aliqua suspicio incidisset, eam Episcopus veterani famuli testimonio facilè exuisset: Faua autem Neapolim ad Carraciolam scripsisse fingit, & tot dierum elapso spatio, quo per veredarios Patauio Neapolim, & Neapoli Venetias iri potest, dat Octauio Fauæ fratri vxoris sincophantiæ conscio, fasciculum litterarum, quas seu pegaseus cursor ocreatus & puluerulentus, Angelo Bossa trapesitæ Venetiis auunculo Alexandri Neapolitani detulit, resignato fasciculo Angelus inuolutam ad se Epistolam legit, aliasque tres compactas à Marchione Caraciola, vnam, ad Concordiæ, alteram ad Venafrensem Episcopos, alteram ad Anthonium Bertholonium. Tres illæ epistolæ, Venetiis ad Concordiæ Episcopum Patauium mittuntur, perlecta, quæ ad eum scribebatur, falsum illum Episcopum accersit, suamque tradit, ter-

M.D.CVIII.

Nota ad imposturã confirmandam casum.

Adeste qui legitis.

M.D.CVIII. *Facinus primum vltimũ impostura literarum syngrapharum æmulatio.*

tiam ad Bertholonium tunc Venetiis agentem, cum mãdato vt pro socio & amico præsule nummos acciperet. Quotquot erant epistolæ falsæ omnes, & à Faua conscriptæ, quæ erat Alexandri Bossa, exarata erat ea charta Anconæ empta, obsignata sigillo illius, altera Marchionis Carraciolæ, pro nutu & re ad fraudem composita. Epistola Alexandri Bossa ad Angelum hæc complectebatur: *Certum habeas, Marchionem sancti Elmi, infra triduũ cum Neapoli frater Archiepiscopus successerit, decẽ mille ducales nummos mihi numeraturum, vt totidem Anthonio Bertholonio, negotiatori Veneto in emptionem Margaritarum, gemmarum moniliumque huius generis reddas.* Epistola ad pseudo-Episcopum de Venafrei conscripta in hũc sensum erat. *Per tuas didici, te nunc tutò agere in domo Episcopi Concordiæ, qui tibi fidam & sequestram operam Antonij Bertholonij Veneti negotiatoris promisit, eo intermedio mille decem ducales nummos recipias, quos apud me deposuisti, cum frater Archiepiscopus, intra triduum Neapolim redierit, mittam epistolam sub elogio Bertholonii, vt in emptionem Margaritarum eam pecuniam accipias.* Quæ verò scribebatur ad Bertholonium, his verbis erat conscripta. *Certior factus sum, à parte domini Episcopi concordia mihi persoluendos esse decem mille ducales nummos, ad gemmeas merces comparandas, intra triduum accederit qui pecuniam daturus est, accepta illa è vestigio Alexandro Bossa numerabo, à quo rescriptum accipiam, vt tibi Venetiis tantumdem*

persoluatur. Triduò post, Faua fingit per alium tabellarium veredarium, quinque epistolas accepisse, vnam scriptam ad Franciscum Bordenali Alexandri Bossę institorem, alteram eiusdem Alexandri ad Angelum, tres alias, ad se falsò nuncupatum Episcopum de Venafrei : ad Concordiæ Episcopum & Bertholonium falsò conscriptæ omnes, sed illa quæ vulgo cambij dicitur his verbis : *Perlecta hac epistola, triduo post vel ocyus, non expectata alia, numera Anthonio Bertholonio Veneto negotiatori & nummulario mille decem ducales nummos, quos à Marchione sancti Elmi accepimus, pro emptione Margaritarum, quod si Bertholonius vltra hoc pretium mercari voluerit, ne dubita adiicere, Marchio enim penes nos deposuit mille alios ducales nummos.* Quæ ad Bertholonium conscripta erat epistola, sic eum alloquebatur : *Mitto ad te litteras cambij decem mille nummorum ducalium, quorum prioribus ante triduum mentionem feci, mensulariis exhibebis, & acceptis nummis gemmas & Margaritas, torques aureos, & id genus ex præscripto Domini Episcopi concordiæ mercaberis.* Ille Fauæ dat consilium, vt ipsemet proficiscatur Venetias, atque ex voto pretiosam illam gasam seligat, quæ fraudi & fuco multum obnoxia sit, monenti gerit morem, acceptisque litteris commendatitiis ad Bertholonium, Iano Petro Oliua altero vxoris fratre comite sibi adhibito adit

M.D.CVIII.

M.D.CVIII.

Venetias, salutat Bertholonium, dat litteras Episcopi Concordiæ. Ille nescius quantum scorpionem sinu conderet, quam hirundinem tecto suo tegeret. Fauam hospitio suscipit, vt Antistitem colit, acceptam ab eo Cambij epistolam Angelo Bossæ exhibet, ratam ille habuit, & dicta die numerationem pollicetur, accepta fide Bertholonius in seligendis margaritis operatur, aurifici seriem & nomenclaturam tradit, explorațis mercibus, conuentum precium persoluit, à Bertholonio dum negotium peragitur, aliquot dies moratur personatus Episcopus In æde Bertholonij, qui specie oris & æqui insigniter imponit, moribus ad pietatem mirum in modum compositis, nocturna diuinaque manu quod breuiarium vocant, versabat, labiis preces immurmurans, adeoque Simiam effinxit, vt pro religiosissimo haberetur, cumque in publicum progrederetur, eam induebat frontem, vt à notis ignotisque Antistitis venerandi famam acquireret, cumque magni fecit præfectus nauis prætoriæ Venetorum, à Bertholonio de fama, & moribus tanti præsulis sedulò inquisiuit: vt cautius ludificaret Bertolonium, de aduersa sorte sua, proscriptione, maleuolorum inuidia, prius habitum sermonem Episcopo Cõcordiæ repetit, adiicitque sibi in animo esse proficisci Taurinum, vt Marchionem Estensem, qui in Hispaniam de coniugio filiæ Ducis Insubriæ, cum filio Mantuani Ducis verba

Artes impostoris.

verba facturus profectionem adornabat, vt sibi deprecatorem haberet, quo intermedio impetratis litteris ad proregem Neapolitanum, in patriam & episcopale solium reuerteretur, dum epularetur, Bertholonium accurata oratione de rebus arduis, potissimùm de dissidio Venetorum cum Pontifice Maximo demulcebat, sæpius eorum partes tueri visus est, explosis pontificiorum scriptionibus, ea tamen moderatione vt religionis solo intuitu à Venetis discreparet. Sæpius opportunè sermones de casibus sibi oblatis interserebat, se olim nuncium Apostolicum à Clemente 8. missum ad Cæsarem Rodolphum, præter stipendium sibi attributum, de priuato, vt legationem suam luculentiorem faceret, decem quinque millia scutorum expendisse, cuius dispendij nullam accepisset gratiam, cum vel iudicio Archiepiscopi Barrensis, aliorumque in re politica virorum insignium, rubrum galerum esset promeritus. Bertholonius dum in mēsa eum defixiore obtutu conspicit, sic eum affatur; *Ni fallor, alicubi gentium te vidisse aliquando conijcio.* cui Faua id ipsum sibi videri affirmat, *& nisi mens & oculus oberrat, credo id contigisse in palatio marchionis Palauicini, ad amnem de Salo, vbi nos piscatu recreati sumus.* Verum erat Fauam neutiquā rei narratæ interfuisse, tamen seu ab aliquo Bertholonium Palauicini marchionis domo exceptum, piscatu aliisque oblectamentis, quæ narrabat, recreatum, seu à pithonico spiritu didicisset,

M.D.CVIII.

M.D.CVIII.

ita appositè suæ fabulæ rem veram attexuit, vt Bertholonius adactus sit verum fateri, id quod nusquam contigisset. Rebus ita compositis à pseudo-præsule, ad Concordiæ Episcopum rescribit, ex voto gemmeas meretrices comparatas, Venetiis discessurum postridie & diluculò cum Bertholonio vt ante meridiem Patauij succederent, rogat vt profecturo in Insubriam Martinum ex famulis veteranum sibi viæ comitem adiungi pateretur. Bertholonius, accepta fide ab Episcopo Concordiæ gemmas, margaritas, torques aureos & id genus Fauæ tradidit, data apocha accepti, iamq; complicatis sarcinis Faua Bertholonio præter proxeneticæ & institoriæ negotiationis stipendiũ, pro tam diuturno & singulari officio effusa manu multa obtulit, quæ Bertholonius intuitu Episcopi Concordiæ attingere nefas putauit. At posteri audite nequissimi hospitis scelus, impostor tam auro & argento quàm probitate vacuus, ne si exponeret gemmas, cum egestate fraudem proderet, cum in domo Veneti, vt erat emissitiis oculis, in cubiculo vbi pernoctabat, reconditos nummos in arca obseruasset seram cõuellit, expilat hospitem, ea vafricie vt de eo Martialis illud dictũ putes:

Furtum Fauæ in domo sui hospitis.

Callidus effracta nummos fur auferet arca.

Quingentos aureos nummos furatus est, arca obsignata & pessulo obducto, ita vt furti nulla vestigia extarent, cum Bertholonio ignaro tam versipellis sycophantiæ Patauiũ aduenit, habitisque Episcopo Cõcordiæ plu-

M.D.CVIII.

timis gratiis, laudata immortaliter comitate & beneuolentia illius, qui tam ſedulum hoſpitem & inſtitorem illi conciliaſſet, moræ impatiens, vt qui Taurinum feſtinare diceret, ſe ſubducit. Bertholonius domum redux, excuſſa arca & loculis expilatā arcam deprehendit, ſed ſuſpicari de furto præſulem, viri & infularū dignitas vetabat. Poſtridie Bertholonius, ab Angelo Boſſa mille nouem ducales nūmos accepit, nec mora ecce Neapoli pegaſeus curſor aduolat, vt monitum faceret Angelum nullas litteras cambij ab Alexādro nepote traditas Marchioni S. Elmi. Fraude deprehenſa, Angelus per capitales iuridicos in Carolū Piritum profitentē ſe Epiſcopū de Venafrey inquirit, & ius prehenſionis impetrat, Epiſcopo Cōcordiæ Bertholonius Boſſa ſycophantiæ fallaciā explicat, ab homine inſigniter deceptus vterq; explorare iter, legere veſtigia, ſcrutari diuerſoria, ire, redire, ſiſcitari vndiq; ſed incaſſum laborant tota Italia; At ſparſim apud gentes exteras, de hominis nequitia, latrocinio, fuga, exportatis mercibus ſeries omnis deſcripta mittitur, ſed priuatim gēmarū, margaritarū pondus, ſigilla rubei coloris, recōditoria ſeu dactilothecæ, delineatio ad exploratione tanti latrocinij Lumagnio menſulario Lutetiano demandatur, qui ſigillatim cuiliber aurifici rem detegendā cōmittit. Faua autē non Taurinū, vt ſimulauerat, ſed domū iit, coniugi & liberis de migrādo in Galliā mētē aperit, aurū & gaſam pretioſam ſibi affatim ſuppetere,

Detegitur impoſtura.

Quo aſtu Lutetiæ deprehēſus impoſtor.

M.D.CVIII.

& dicto ocyus mutat sedes. Ille cum coniuge, tribus liberis Octauio & Petro Oliua consobrinis, Pado Venetias repetit. Octauius Gallicæ profectionis pertæsus, domum reuertitur, dehinc cũ omni familia per Rhętos Heluetiosq; iter faciens, mense Nouẽbri Lutetiæ succedit, atque in conducta camera noui hospitis moratur, Faua ratus loco esse tuto, cogitauit de laribus defigendis, non quidem Lutetiæ ob frequentiam Italorum omniumque gentium, infortunij, quod contigit sibi semper metuens, sed Pictonico vel Andegauensi solo: scribit ad Franciscum Corsinam pharmacopolam, qui Bruxellæ officinæ erat præpositus, vt quamprimum Parisiis eum inuiseret, abundè sibi æris esse quo aromaticas merces compareț, quibus officinam simul instruant Medicinæ, & operarum societatem adæquato quæstu simul ineant. Dum à Corsina responsum moratur, gemmas venales depromit Aurifici nuncupato Bourgoing, ab eo proxenetam sibi indicari rogat, quo internuncio vim gemmarum vẽdere possit, aurifex non alienam operam sed propriam pollicetur, deponitque quatuor dactilotechas accepta pro fide depositi syngrapha aurificis: Ille vnam Mauricio & Turquetio gemmariis mercatoribus exhibet, inspecta ex notis forma & colore rubeo rem furtiuam coniiciunt, inuicem in pollicita mercede pro reciperatione mercium se adæquant, hisque initis pactis sub præfecto capitali Dionysio de Quiquebeuf

Venit Lutetiã ibi prodi nihil metuens.

Sorex suo indicio proditur.

rem aperiunt. Ille deposito procinctu, veste promissa mercatorem ementitus, Fauę reditum præstolatur, Faua mox adest ab aurifice quæsiturus, num sibi emptorem gemmarum nactus esset, *Commodum* (inquit aurifex) *en adsunt optimæ fidei & locupletissimi*, quod verum esse ratus Faua qui tandiù personatus alios deceperat, nesciens se illico deceptum iri, à personato quæsitore, omnia gemmarum reconditoria depromit, quæ omnia ex Venetorum indiciis ipsissima esse, quæ desiderabantur agnoscunt, Faua cum defixius hærentes in sigillis notis & symbolis mercatores videt, pauere cœpit metum intus præmens, vtque se subduceret, fingit ipso momento sibi rem esse domi cum alio mercatore, rediturum quamcitissimè dum illi gemmas & margaritas explorarent, num proba merx esset. At iuridicus deposita persona, professus qualis esset, Fauam comprehendit, rogat de cæteris dactilotechis, ille sibi adhuc esse decem non inficiatur, quæ vt suæ tanquam furtiuæ condici non possint, quæsitor cum aurifice Bourgoin, Fauæ subit conductitiam domum, numerum dactilothecharum, pondus auri & gemmarum reperit & tabulis exarat. Homo subdolus vt in has angustias se redactum vidit, exporrecta fronte obtestatur iactura tant preciosæ mercis nõ percelli, cum vita, fama, incolumitas coniugis & liberorum sub clipeo legum & iustitiæ sint, anxium esse, num si ille ab ignoto, fure aut alio quopiam res huiuscemodi vt

M.D.CVIII.

Faua agnitis insidiis de fuga cogitat.

Capitur Faua.

M.D.CVIII.

furtiuæ condici & vindicari poſſent, ſic homo exterus Francicum morem in iudicijs elicere tentabat. Ipſo die quo comprehenſus reus, inquiritur cuias & quot annorum, cuius artis, reſpōdet vocari Franciſcum Fauam, Capriolæ oppido Liguriæ natum, profeſſorem artis medicæ, quadrageſimum quintum annum attigiſſe, cumque Medicinæ peculiarem operam impendiſſet, tamen aſſueuiſſe negotiari de annulis, gemmis & margaritis, emiſſe Placentiæ huiuſcemodi merces ab vno noto quidem & à duobus ignotis & circumforaneis, eo animo vt in Flandria vel Gallia res emptas diuenderet. die altera 13. Ianuarij iterata inquiſitione in genua vltro ſe demittit, à iudicibus clementiam & veniam deprecatur, falſa eſſe quæ pridie reſpondiſſet, ipſum eſſe reum latrocinij cuius eſſet quæſtio, omnemque ſeriem nequitiæ eo ordine quo retulimus recenſet.

Capitalis interrogatio Fauæ.

Confitetur ſcelus.

At ille de ſemetipſo ſtatuens, quod à iudicibus expectabat, morte vltronea publicæ infamiam præuertere decreuit, veſtibus ſtraguliſque inuolutus, vt incaleſcens cruor liberius flueret bruma impotenti vtroque brachio ſubrepto ſcalpello venas ſibi ſecuit; ſed vis frigoris ſanguinem ſiſtit, & volentem mori viuere coegit, viribus deficiens Commentarienſem accerſit faſciis brachia ſtringuntur, & nolenti vita ſeruatur. Interea per veredarios curſores, de homine intercepto fama peruolat Venetias, vrgetur

Mortem ſibi inferre nititur.

ſamen quotidie Faua nouis quæſtionibus, iuſſuſque eloqui, cur ab Epiſcopo Concordiæ, Martinum viæ comitem poſtulaſſet, reſpondit argutè id factum, vt callidius imponeret. Inquiritur, cur poſt tam memorabile facinus Venetias rediјſſet, reſpondet illinc iter vt tutiſſimum ſelegiſſe, quod longiſſimè ab hac via digreſſum inſecutores crederent, vt venatores feram longè à ſaltu ex quo exiliit, inquirunt. Quærenti iuridico, num coniunx tot ſcelerum ſocia vel conſcia eſſet, reſpondet tam ardui negotij arcanum muliebri ingenio non fuiſſe euulgandum, eam eſſe moribus innocuis & ſubactis, vt ſunt omnes vxores Italicæ, quibus coniugium ingenua ſeruitus eſt, habuiſſe ſemper pudicam & morigeram, nec de rebus ſuis percunctatricem; nihilominus vxor ſeu teſtis foret, marito ad frontem proponitur, illa hæret collo elinguis, ſingultu vocem præpediente, cordatior illè ſic eam affatur. *O coniunx, aut ſalua vita aut mihi certa mors: ſi viuo, amato coniuge potieris, ſi morior, dolendi cauſas amittes.* Vbi illi in conſpectu fuere, dactilotechæ cum gemmis & margaritis, cæcam mentem incuſabat, qui eas ipſas in conditorijs cera rubea, ſigillis obſignatas, literaſque ſymbolicis notis Venetorum reliquiſſet, mox imprudentiam excuſat dicto „ Galeni, qui peritiorem medicum affirmabat, „ qui minus rariuſque erraret. At ſæpius inqui- „ renti Iuridico, num opis ſuæ & induſtriæ

M.D.CVIII

Verba Faua ad cōiugem.

M.D.CVIII.

fuerit tot epistolas & syngraphas confixisse nisi aliena opera adiutus, quandoquidem cum ad præsulem scriberet, non nisi pontificijs verbis locutus, cum ad Marchionem militaribus & aulicis, ad negotiatores planè suis & in emporio assuetis: respondet tot fallaciarum vnum fuisse artificem, elogiorum formularumque loquendi non fuisse imperitum, eam habuisse scientiam in cuiuslibet æmulanda manu, vt intra paucas horas varias scribendi notas graphicè æmulari posset, ea similitudine veri, vt pro germanis haberentur, in sigillis verò æqualem habuisse peritiam, ita vt cera semel expressa illa sæpius effingere posset, tam peritè vt cum quolibet cælatore de gloria artis certaret. At verò dum capitalis causa moram trahit, ipse Bruxella per litteras accitus serò quidem Corsina adfuit, captiuum inuisit, arte & consilio iuuat, omnem operam pollicetur, vt ex vinculis eximat. Faua amicum hoc vnum rogat, vt in dies & in horas certior sit, quid apud oratorem Venetum de hoc omni negotio agatur. Corsina eam adhibet operam, vt nihil illi abditum sit de rebus Venetis. 25. Februarij cursor veredarius Venetijs adfuit, Bertholonium altero die adfore nunciat, de quorum aduentu Corsina Fauam monet, vt de effugio iam seriò & celeriter cogitet, habito inter eos colloquio, Faua Corsinæ mentem suam de fuga aperit, vt custodia dillaberetur, furtim in cameram Commentariensis illapsurum, cum abfuerit hînc per fenestram in

Maximum se fuisse falsarium Faua confitetur.

Consilium Fauæ de fuga.

aream descensurum, si adiuuetur canabina textura in modum scalę, illa in muri fastigium euasurum, & illînc in publicam viam, quæ Sequanam respicit. Corsina seu quilibet alius, consilium opera exequitur, scalam huiusce-modi circa sextam vespertinam muro applicat, funemque in aream carceris inijcit, quo scalam Faua traheret, res à fœlici exitu non longè absfuit 27. Februarij atra iam nocte, Faua per famulum captiuorum, foras vinum sibi afferendum mandat, interea cameram Commentariensis remoto pessulo vacuam subrepit, vestem, thoracem, calceos exuit, funem alligat, & sensim se in aream dimittit, alius funis qui scalæ alligatus erat, nō opportunè iniectus erat, quem diù per tenebras & imbrem effusissimum Faua perquirit, inuento scalam penes se attrahit, cōscendit sed cum ad summum gradum venisset, quod esset breuior, fastigium æquare haud potuit, per rimam Corsinam admonet, vt laxius dimitteret, sed dum vterque morosius laborat in re, quæ ex vestigio conficienda erat, eccè qui vinum Fauæ referebat, vt non extare hominem videt, Commentariensi indicat, ille & famuli reperto spolio Fauæ, è carcere iam alterum pedem habentem corripiunt, & accuratiore custodia vinciunt, foras è regione carceris vnde scala stupea iniecta erat, admotis facibus scrutantur, obuium habuere hominem stricto mucrone fugientem. Commentariensis & famuli de meditata fuga inquirunt Fauam, super scala rogatus, vltrò

Laborat circa fugam.

M.D.CVIII

rem omnẽ aperit, nescire tamen num à Corsina vel alio, machina illa expediendæ salutis parata fuerit. Bertholonius vt accessit Lutetiam, cum literis commendatitijs Reipubl. Venetæ, per eius Legatum Regi sistitur, placidè exauditus à Rege, rei benè gerendæ spem capit. Illè enim Cancellario mandat, vt inultum scelus non sinat. Bertholonius vt reum perageret, mandatum Angeli Bossæ, inquisitionem capitalem & præhensionem Veneti Quæsitoris, apocham solutionis pecuniæ, denique quicquid ad nequitiæ inuestigationem pertinebat exhibuit. Super huiuscemodi tabulis, actore Angelo Bossa, capitis iudicium instruitur. Vt verò Faua omnem spem salutis sibi præreptam vidit, vitæ pertesus moriendi vias omnes scrutatur. 4. Martij, tonsorem ad demetendum capillum accersit, rogat vt auripigmenti semiunciam accinos Corinthi, rosas & saccharum, quibus cum vitellis ouorum ad tumorem oculorum collirium conficeret, afferret, Tonsor morem gerens rogata facit, sed cum toxici vim admixtam videret, Commentariensi inspectore, quæcumque erant tradit, sed mox adempta Fauæ, qui rogatus in quem vsum comparari voluisset, respódet ad ocularium morbum, & quamuis stibium pro toxico habeatur, tamen tritum & temperatum vim noxiam amittere, tantum abesse vt de morte sibi inferenda cogitaret, quinimò semper post venas incisas valetudinem suam curasse. Damnari ad triremes pluri-

Aduentus Bertholonij Lutetiam.

mum horrescebat, mortem deprecatus quæ illi mitior esset illa seruitute, cum valetudo & lacertorum ex illatis sibi vulneribus debilitas huic labori longè imparem effecisset. Probationib⁹ ritè & liquidò discussis à Quæstore ferendo iudicio Causidici adhibentur, 22. Martij peruigilio dominicæ lucis capitales tabulæ discutiuntur. Faua vt subolfecit instare iudicium capitis ignominiam spontanea morte præuertendam statuit, vis frigoris vim cruoris cohibuerat, venenum illi ademptum erat, epotum crebris eggestionibus eructauerat, iam non frustra mortem esse tentandam, vxorem rogat, vt illi nescio quam placentam conficeret & concoqueret, quam per natu maiorem filium cum misisset, in frustis inuoluto arsenico bolum glutiit, non lõgè post toxicum sæuit, torminibus cruciatur, coniugi instare supremam horam nunciat, de veneno reticens sacerdotem ad veniam delictorum poscit, & inualescẽte toxico stratis eximi abiiciq; super stramẽ voluit, non mollius sibi esse moriendum obtestatus, & paulo post vt venenum erat præsens & immoderatè haustũ moritur 24. Martij, exenteratur cadauer & in præcordiis reperto toxico, mortuo datur curator absolutisque capitalium iudiciorum formulis: Faua mutati nominis, alterius syngraphæ & manus ementitæ, furti, gemmarum & auri & in semetipsum veneficij reus peragitur, damnaturque cadauer humi inuerso vultu, ad scalas gemonias vbi morticinia conduntur, raptari & deorsum furcæ alligari,

M.D.CVIII.

Intoxicat se Faua.

Iudicium in cadauer Fauæ.

M.D,CVIII.

Fauæ bonis omnib. fisco addictis, persoluta in antecessum mercium æstimatione, prehensione indicta aduersus Octauium & Petrum tot nequitiarum consortes & administros, fortassis plusquam par sit, tot impostrarum telam retexui, sed stupendum facinus ab ouo ad coruum, enarrandum putaui, vt à scabie huiuscemodi nebulonum posteri caueant, sapiãtque nostri mercatores exemplo & damno Venetorum.

Audax & cruentum facinus Vallersani Mussardi.

Subnectam aliud sine dolo & versutiis, sed feritate maius. Valerianus Mussardus, apud Morinos non ignotus, vt qui virtute bellica nuper dum Gallia fureret, innotuisset, indocilis pace frui, & domi quiescere, nobilem vicanum interficit, vidua atrata & flebilis ad genua Regis prouoluta, de nece mariti vltionem petit, iubetur hospitij Augustæ domus præfectus, homicidam comprehendere, illico factus certior in munitissimum castrum vulgò *Moyencourt* se se abdidit, per tubicinem monetur, vt Regi se sistat, abnuit negatque loco cessurum, nisi prius sibi concesso veniali rescripto seu abolitione maiori sigillo munita, vel nisi Crequius aut Comes de Saulx frater, incolumitatis fidem darent. Capitalis quæsitor, vt hominem frustra moneri videt, nec blando affatu posse eliceri, vicinarum vrbium præsidiarios milites accersit, coactis illis vi eruere laborat, dumque propius se admouent, quinque vel circiter sclopis percutit, cumque sola manu ineluctabilis crederetur, Nouiomo cubita-

Mussardus nõ paucos vulnerat.

les creperoſque tubos aduehendos curant qui priuſquam admouerétur, rurſus per claſſicum monetur, vt mandato regio audiens ſit, ſcyrpum eſſe aduerſus vim ferream, regibus eſſe longas manus, quas nullæ priuatorum vires effugere poſſunt, ſed ſurdo canebat, cum rurſus emolliendum eſſe per paſtorem ſeu paræcum viſumfuit, qui cum propius eum de ærumnis & ludibrio præſentis vitæ; de futura beatitate vel æternis ſuppliciis, hominem allocutus, oleum & operam perdidiſſet, ferro expugnandum eſſe, qui blanditiis demulceri nollet ab vniuerſo ſatellitio decernitur. Interea dum vis bellica adornatur, placuit matrem focariæ, quam audaciæ & pertinaciæ comitem ſecum incluſerat mitti, illa in arcem admiſſa voce, prece, lachrymis filiam & procum ad ſanitatem & deditionem vrgere, fide facta lenitatis regiæ diu fruſtra laborat, ſed infelix anus, vtrumque flecti neſcium, quibuſque non alia ſalus eſſet, quam prorſus ſperare nullam dimiſit, retulitque ad præfectum vtrique in animo eſſe, vltronea & ſocia morte infamiam carnificinæ præuertere. Ille filiam & puerum à pedibus, in ſporta demittit, vt ſupereſſent incolumes, dehinc vbi ſe è ſpecula conſpicuos fecere, rogatis inſpectoribus vt Deum ſibi precibus propitium facerent, in pinnaculum ſeſcedunt, nec cum diutius deditionem morari poſſent, ruptis ianuis obicibuſque, vi ſulphurea tubi creperi, viciſſim in ſemetipſos ſclopum excutiût, mutuiſque

Rurſus monetur vt deditionem faciat.

M. D. CVIII. globis ſe ſe transfodiunt, de quorum efferata morte, priſcum illud dici poſſet,

Hoſtem cum fugeret ſe Fannius ipſe peremit
Dic rogo quis furor eſt ne moriare mori?

Arce expugnata, vtriuſq; cadauer cruentum & ſemiuſtulatum (nam vt abſumerentur circum ſtramen ramalia & quæ pabulum igni faciunt collegerant) repertum eſt, conditum aromatibus vtrumque, vt publicæ infamiæ ſeruarentur. Curatores dati cadaueribus à ſub-præfecto domus Auguſtæ, ad magnum Conſilium prouocant, cauſſanturque intemperiis ſuis, cæco impetu globo militum, terrore machinarum & incendij vtrumque adegiſſe ad mortem, vel quod verius ſit, irruptione facta iugulandos curaſſe. Sed ritè geſta quæcumque à ſub-præfecto, à Senatu prætorio pronũciatum. Tertia proles maſcula dux Andegauẽſis, nouum ſubſidium Aulæ, columenque regni naſcitur, in regia Fontis bellæi 25. Aprilis, eo ipſo die quo olim proauus Ludouicus 9. Piſiaci ad Sequanam è cælo datus eſt terris, vt primogenitum Delphinalis titulus, alterum Aurelianenſis inſignit, ſic tertius ab Andegauenſi ducatu elogium capit, expectamus quartum qui Alenconius nuncupetur, nec plures quod ſciam ſimul Auguſtulos mares Gallia vidit: ab Henrico 2. genitos vidit totidem, ſed breuis æui nec fælicis exitus: At Auguſta fœcundior beatiorque priori

Naſcitur Dux Andegauenſis.

Medicæa, plures multo diuturnioresque spondet, nec tenaciori glutino vincire regni quietem, aut amicos fœderatosque beare, hostes verò acerbius mulctare, Galliæ optata illa Berecinthia, tot regum parens potuit, verè turrita vt vetus Cybele, hoc estque tot propaginibus, quasi munimentis & turribus regnum sepiat & circumdet. M.D.CVIII.

Peruigilio Diui Ionnis Baptistæ in viculo, non longius tribus milliaribus ab vrbe & vno à Meudone, malefici & incantatores conueniunt, vt qui longè antea locum suis deuotionibus opportunum selegissent cum auius sit in valle reducta, obsita nemoribus & stagnis, vulgò *Porcher Fontaine.* Presbyter quidem vt ibi sacra sacertima faceret, à vicario parœciæ clanculum celebrandæ liturgiæ potestatem habuerat, sed quę prærepta fuerit, nam fortè contigit vt parochus mihi familiaris inexpectatus adesset: ne scelus patesceret, ille cum vicario in proximam ędem loco campestri & semoto emigrat, clausis ianuis missam celebrat, sacra synaxi cibat sectorem lapidum nomine Iustinium consortem maleficij, re peracta dum reuerterentur in priorem locum, presbyter ille nequam, scarabeum multipedem in aggere & sepimento stagni vulgo de *Clagny* offendit, & quem vestigio erat calcaturus, legit inuoluitq; charta siscitantique vicario comiti, in quem vsum tam fędum insectum seruaret, respondit

M.D.CVIII. vt illo bolo malum genium placaret. Paulo ante noctem ille pseudo sacerdos, Iustinus, Empiricus, quidam nobilis & longe plures quorum nominibus sciens parco, duo custodes ouium, Typographus vnus, aliique conquisita omnino albescenti columbula nec infuscata maculis, sub noctem in densissimum nemus Cælestinorum abeunt, suas deuotiones peragunt, lemures laruasque orci exciunt, feruntque cum illis multa infanda esse locutos. Meus ille familiaris, ex turbis hominum ignotorum, interdiu noctuque sevotim coeuntium ratus aliquid esse malarum artium, vicarium adigit fateri, quod genus sit, hominum quid tacitè moliantur & procurent, cum illis loco peregrino nihil sit negotij, habere suspectũ vicarium, qui cum illis antea ignotis, tam repentè consortium inierit, credere illos esse latrones & siccarios, qui ante biduum annonarium multis vulneribus confecerint, minatur vicario carcerem & crucem si ab eo scelus indictum sit. At ille hominem mihi sistit, moneo vt re detecta se saluum faciat, fortè in numen & Regem nefariam illam fuisse coitioné, euulgata non modo impunitatem sed præmium, obducta præsentem pœnam imminere, ille pauens omnem seriem explicat, adiicitque cum impium illum sacerdotem priuatim interpellaret, quid occultis illis sacrificijs deuotionibusque, moliretur, respondisse ante anni exitum ingens bellum exortum iri, pace ipsa vulgus esse miserum, æris egens anteacto bello

bello nummatiorem fuisse Galliam, recondi thesauros, quos depromi oportebat si ad arma iretur. Plura effatus est, quorum conscius, vt quæ tacenda sint prætermitto, vt ignis ille sub cinere doloso conditus erumperet, sacerdotem illum comprehēdi oportebat. Interea ne vicarius apud nos vltrò fassis fidem abrogaret, curauimus illicò per capitalē quæsitorem Dominū *Morel* inquiri, apud quem eadem ipse constanter professus est. At ille Acheronticus impostor, ad similes præstigias longè erat profectus, ita vt per mensem desideratus sit. De reditu postquam certiores facti sumus, anxiè admodum explorato hospitio monemur diuertisse in paræciam non longè à fano Diui Germani vulgo *Lucianæ*, ibique curioni vicariam operam locasse, illuc mittitur satellitium, & diluculò interceptus vinctus abducitur. Rogatus à capitali iuridico, num diffiteretur res magicas, sed quas innocenter ab eo tentatas diceret, vt defossas pecunias geniorum reuelatione detegeret, vtque erueret die sancta Veneris in parasceuæ, subiisse cellam subterraneam propè ædem sancti Landerici, humum altam effodiisse, euocasse genios, qui quod minus quædam rite & ad vnguem obseruasset, conspectum colloquiūque negassent, repetitis vicibus interogatus, vbi codices inuocationum omnemq; feralem officinam abdidisset, tandem locum vbi arcā deposuisset aperit, quæ in domum iuridici vt allata fuit, patuitque, illico far-

M.D.CVIII.

M.D.CVIII.

rago artis negromanticæ reperta est, libri tres rituales euocãdorum Dæmonum, membranæ abortiuorum, caluariæ, præsegmina vnguium, tabulæ variis crucibus, lineis, orbiculisque notatæ, annuli loris coriaceis impliciti, acus & claui, & multa infanda quæ reticeo, ne non tam execrari quàm patefacere videar, quæ sempiterna obliuione tenebrisque condi oportet, pactum cum Dæmone, conscriptum minusculis litteris legebatur, quo vicissim mortalis & familiaris genius obligabantur, ea lege vt si pacti tæderet, alio suffecto iisdem conditionibus solueretur. Missas in breuiculo altari, nouies ordine præpostero & inuersis precibus, tum in saltu Bononiensi, tum ferali loco, vbi cadauera punitorum furcis alligantur, celebrasse, confessus est. Dæmonibus sacrificasse, non longè à cœnobio Monialium vulgo *Malenoue*, vulpe tosta adhibitis præstigiis, quas referre magnitudo sceleris prohibet. Iustinus primũ laqueo suffocatus publico rogo exuritur, præsbyter post diuturnum carcerem 5. Iunij anni insequentis ante ædem virgineam nudus & tædifer, eiurato scelere & à numine deprecata venia facti pænitens, easdem pœnas dedit.

Supplicium de maleficis.

Mense Maio dux Lotharingię cõtubernio mortalium eximitur, magno tum suorum prouincialium, tum finitimorum luctu, fuit enim sæculi sui delicium, miti & liberali ingenio, pacis & concordiæ & auitæ religionis tota vita, quæ illi lõgæua fuit, amãtissimus,

Obitus & Elogium Ducis Lotharingiæ.

M.D.CVIII.

quam magis exemplo & probitate morum, quam pœnis tota sua ditione stabiliuit, mortui desiderium filij iam æuo prouecti mansuetudinis patriæ, cæterarumque virtutum hæredis successio, atq; etiam cum Mantuani Ducis heroide fælices nuptię prole insequuta leniuerunt, rex vt gentili optimo in æde primaria, pullato senatu aliisque Ordinibus atratis assidentibus, iusta persolui curauit. Paulus 5. Franciscã Rom. conditricẽ ordinis puellarum turris de speculo, beatam pronunciauit, & diuali calendario ascripsit, nouæ indigetis institutũ, mores, vitam, cooptationem in cælites Andreas Valderadius theologus ex professo laudauit.

Legatio Hispanica.

Mense Iulio Petrus à Tolledo legatus à Catholico, Christianiss. Regẽ in regia fontis bellęi, principũ nobiliũ asseclarũ cum ingẽti comitatu adiit, Conuiuiis, spectaculis, venationibus, choreis, delitiisque aulæ Gallicæ in illo secessu Elysio, vel ad fastidium expletur, vbi eum loci satietas cœpit, vrbem accessit, siue illius amplitudo & celebritas, seu legationis arduę pondus diù Hispanum, Lutetiæ detinuit. At verum esse quod rusticorum paræmia dictat, hoc anno cõpertum est, asperrimam & intractabilẽ Brumã, æstatem solibus rapidis intolerabilem vel sæpius consequi, vt gelu viatores riguerãt, sic æstu messores elanguerũt, nec pauci non aliter quã in Marmaricis arenis, calore extincti sunt, vt carmine plusquã Sciticam hiemem deuouerã; sic plusquã Lybicã æstatẽ, quæ gracilem vindemiam

M.D.CVIII. ſuperſtiteſque ab hiberna ſtrage racemos exuſſit. Nam penè integro trimeſtri ſudũ & ardens cęlum imbres negauit. Audite carmẽ.

En furit, inſanis nunc torrida Solibus Æſtas,
Pandit hiulca ſinum tellus, rimaſque fatiſcens
Intus agit, manes penetrabilis Æſtus ad imos
Vrget, & exhauſti feruore medulitus agri
Gramina ſubmittũt languentia, Iuno maritum
Æthera damnat hians, rorem & fomenta negantem,
Cælum obſignatum credam, oblitumque pluendi
Jamque nec imbriferas Phario velut Æthere nubes:
Fraterno igne rubẽs, non Cinthia mitior vmbris
Ardet, nec blandum conſueto humore ſaporem
Allicit, ingeminant æſtus nocturna diurnos
Sydera, pro lectis dat amica cubilia tellus:
Perdius & pernox Olitor luctatur in hortis,
Stillet vt humorem gratum ſitientibus herbis,
Flauentes Cereris tondet qui falce capillos
Sub Ioue torrenti, ſeu Tantalus alter anhelat,
Puluereum per iter, terram ſpuit ore viator,
Belſia ſeu Lybiam te damnat, honore carentem
Syluarum, & reſidet ſi qua rara incubat Arbos:
Iam canis accenſus, febres & dira minatur
Excidia, humanæ ſydus ferale ſaluti,
Spumant vina cadis, mutantq; inuerſa ſaporem
Icta calore graui, in vappãque euanida aceſcũt:
Penſilis atque virens in palmite, cortice querno
Bacchè fores vtinam clauſus, nam diceris æſtu
Deficere, auulſus ſeu matris ab vbere alumnus,
Inuidiam rurſus cæli Soliſque maligni
Sentis, non aliter quàm cum Iouis igne triſulco

M. D. CVIII.

Ictus, sulphur olens nitrumque tonantis Olympi
Naiadas ambustus, fluuiosque lacusque petebas;
Stramineæ segetis facilis iactura, falerni
Vix toleranda ipsis etiam potantibus Amnes,
Gallia quãdoquidem Bromij de mercibus aurum
Pertrahit, & vites sibi habet pro ditibus Indis:
Vror ego, nec pars Boream quæ respicit ædis,
Nõ satis admisso me Aquilone refrigerat, ima
Sub tellure canos languens inquiro recessus,
Opto Boristenidas, pictosque habitare Agathirsos,
Et pro Sequaniis vndis, potare rigentem
Strimona, mi tanto tam frigus amabile in æstu:
Ipse domum vt redii, terso sudore forensi,
Frigus ego capto per clausa triclinia opacum,
Palmitis exuuiis, fluuiali humentia & alga,
Posco merum mersum puteo, limphasque recẽtes:
An viuam anne bibam potius sum incertus, amœnum
Ingeminare sciphos potando vincere & æstum
Vsque per Icarij væsanos Syderis æstus.
Quàm fuit acris hiems, Bruma & Borealior omni,
Feruida tãtum æstas, lybicis vt quæ ardet arenis
Ambustos apud Aethiopas, Garamãtas & Indos
Vt dubium, an riguit plus Bruma, vel arserit Æstas.

Apparatus Archiducis ad bellum.

Archidux Mathias multa priuatim caussatus, in Bohemiã & Morauiam ex Austria & Vngaria ingentem exercitum educit, trepidantibus imparatisq; Bohemis, Oratores mittit Episcopos Iauariensem, Vesprimẽsem aliosque primæ nobilitatis, qui Mathiæ pro-

M.D.CVIII. pensissimum animum in Cæsarem fratrem, Bohemosque obtestarentur, & quia imperio duobusque regnis iam inclinans ad senium Cæsar ipse superesse non possit, deprecari vt Regni Bohemici successor designetur, quod cùm annuissent ordines certis conditionibus, Archidux eas minus probauit, viribus confidẽs, vt qui aduersus detrectantes vsurpare, posset: Cæsareum illud ensem contrectans *hic faciet*: Cæsar de fraternis copiis non satis securus, cum nec inter fratres iura regnorum satis tuta sint, Pragæ omnibus munimentis & bellico apparatu se instruit, & repentè collecto milite exercitum Archiducis adæquauit; sed ille virtute bellica longè superior quàm Cæsar, in cuius castris non nisi homines gregarij, & ab aratro & ligonibus ad signa tumultuariò euocati, contra Archid. veterani omnes ex Vnguaria, Turcicis bellis tādiù exercitati militabant. Res erat sub ancipiti marte, Hũguaris in dies Bohemos lacessentibus, ita vt Praga obsessæ vrbi non esset dissimilis. Pontifex, Rex Hispaniæ per oratores, Septemuiri electores medios & sequestros pacis se interponunt, quibus intermediis tandem his pactis coaluit. Cæsar caussatus senectutem variasque curas, quæ moles imperij ingerebat, Mathiam desiderio quietioris vitæ fratrem, Archiducatus Austriæ vtriusq; supra & infra Hensam, summum præfectum & vicarium creauit, omne ius in illo, cum omnibus latifundiis dominiis fisci & cameræ iuribus, Mathiæ futurisque

Pax inter Cæsarem & Archiducem.

liberis masculis cedit & abdicat, remisso sa- M.D.CVIII.
cramento subditis, vt dicto Mathiæ nouo & clientelari obsequio se deuinciant: quoad regnum Hunguaricum Cæsar penitus omni illius iure se exuit, soluitque sacramento subditos, assentiturque inaugurationi Mathiæ ex decreto ordinum regni, promittitque auxilia ad coercendos fidei hostes, tutandosque Hungariæ limites. Præterea ex eius assensu, Mathias regni Bohemici successor designatur, si modo nulla mascula prole relicta Cæsar decesserit, quod si nascantur mares, hisque impuberibus moriatur, ad Mathiam tutela & procuratio regni adhibito in consortium Senatu, pertinebit. Ne tamen Cæsar tot insignibus titulis prouentibusque exutus, nimium dispendium pateretur, & superstiti vi ablata hæreditas videretur, Mathias Tyrolensem Comitatum & quod singulari iure in vicinis regionibus possidebat Cæsari remittit. Hoc fœdere vicissim ab armis discessum est, pluribus frementibus, queis victus in præda, & diuturnitas belli, vindemia quædam est: ex voto enim ominabantur, longum & intestinum fore bellum, quale prædicant inter Cadmeos fratres de regno Thebarum, tanta acerbitate contendentes, vt cum eorum cadauera simul vrerentur, flamma bipartita in busto, post funera viuax odium testaretur. Nouis honoribus cumulatus Mathias regno Hungarico proximè inaugurandus, Viennam ingreditur, exceptus stupendo apparatu

Vice permutationis quæ Cæsari cesserint.

M.D.CVIII. tota vrbe in publicam lætitiam effusa, quod ocyssimè & incruentè ab intestino bello inter fratres discessũ sit, atq; in posterũ Mathia iam non administratore sed rege Vnguariæ ab insultu turcico munitius securiusq; futurũ sit. Solent enim mortales cautius rebus propriis quam alienis prospicere. 25. Maij die Dominico & solenni Pẽtecostes, in æde monastica Fauernaij (viculus est apud Sequanos) ex Gasophylacio deprompta argentea capsa ligneo fulcro, qua Eucharistia continebatur, cũ altari esset imposita, ex lichno & scintillis cereorum noctu lucẽtium conceptus ignis in linea stragula dilabitur, hinc sequaci tractu capsæ stylobares conflagrauit, exusto fulcro Theoteca aere vacuo pensilis stetit per biduum, suo pondere nequiquam depressa, res fuit in omnium conspectu, turmatim omnis vicinia confluit, nec credibile est tot spectantium oculos fascinatos excecatosque, nec enim vel à maleficis, qui perstringunt aciem, multitudini illuditur. 3. Feria dum lithurgiam sacerdos celebrat, capsa sensim vi nulla impellente altari illabitur, & subsidet. Ferdinandus Archiep. Vesontionensis, per iuridicos habita fide publica, exauditisque quinquaginta & amplius melioris notæ testibus, programmate publico posteris miraculum sciendum reliquit.

Sponsalia Ducis Vindocinensis. Rex Christianiss. Filij Ducis Vindocinensis sponsalia, cum ducissæ Mercolij vnica prole peregit: pactum fuerat coniugium Andegaui Aprili mẽse 1598. mulcta indicta æris

M.D.CVIII.

grauissimi, in detrectanté nuptias. At non alienum ab historia & notatione temporum facio, qui memoranda placita Curiarum recenseam, audite verò æquitate & seueritate posteris stupendum, quo impuberes à meretricis amoribus, imparibusque nuptiis & parentum despectu damnatorum exemplo caueant. Iacobus Drouetius, patre nobili, computorum regiorum in camera Neustriæ auditore genitus, philtro & illecebris Ioannæ Andrieu gregariæ mulierculæ pellectus, clam auiis locis aliquot sacrificulis consciis & administris, nuptias contrahit, vterque parens apud P. Conscriptos conqueritur, aduersus pellicem de raptu iuuenis, impuberes lege diuina & sanctione Aurelianensi, inscio patre, semotis arbitris, inire coniugium vetari, indictumque paræcis ne operam & assensum furtiuis illis coitionibus præbeant, caussantur parentes ab incantatrice muliercula obscuri generis, ac dubiæ pudicitiæ, adhuc sub ferula pubescentem iuuenem subreptum, non aliter quam aucupis cantu illice, auis nidularia in retia pertrahitur, filium sui iuris non fuisse, vim sibi illatam, Edictis non semel furtiua hæc coniugia coercita fuisse, & verissima voce raptus nuncupata. Denique grauissimis expostulationibus parentum, & seueritate publicæ disciplinæ lite capitali instructa impulsus, Senatus hoc Arrestum quod paternæ vltionis merito fulmen dicere possis, protulit. Iacobi Drouetij, cum Iana Andrieu, con-

Formula Arresti 22. *Aug.* 1608.

M.D.CVIII.

iugium furtiuum, nullum & irritum, clam & malis artibus, parentibus insciis contra regias sanctiones initum damnatur. Iana tædifera obducto capite linea vitta collo resti incucta noxam à Deo, Senatu, & parentibus Drouetij deprecari, mox compitatim per triduum scuticis nudo tergore cæsa, toto regno perenniter facescere iubetur, ni decreto audiens sit, furcæ indictum supplicium, bonis, omnibus fisco addictis, litis impensis prius persolutis. Ipse verò Iacobus paternis maternisque bonis existentibus futurisque penitus exuitur, anni integri carcere castigatur, donec parens de eximendo vinculis Senatum roget, 2.3.& 4. Feria non nisi pane & aqua alatur, vetitum Drouetio & Ianæ ne in posterum se videant & alloquantur, voce, epistolis internunciisque vllum consortium habeant, neue huiuscemodi nuptias redintegrēt, sacrificuli qui clandestino matrimonio contra decreta synodi Tridentinæ, & Blesensis Edicti fœderauerant, similiter damnati accensa tæda, poplite minores, frequenti Senatu in recitationibus causarum, à Numine, Curia, & parentibus veniam poscere, mulctari insuper grauiære, cautum arresto, vt primus & alter articulus sanctionis Henrici II. latæ anno 1556. & 24. Henrici III. in Blesensibus comitiis, in minoribus subselliis totius Neustriæ quę Senatui subiacent, quotannis certa die promulgentur, indictumque omnibus parœcis, vt huiuscemodi articulos districtè

Pœna in vtrumque.

Pœna in sacrificos.

obseruent, neue pręconium coniugiorum, quod banna vocant, per vicarios conductosque presbyteros fieri patiantur, sed ipsimet pro suggestu pronuncient, terque repetitis quolibet die dominico, nisi pręsentibus parentibus & consciis coniugalem benedictionem impertiantur. Officialibus propterea indictum ne huiuscemodi proclamationum, siue bannorum gratiam faciant, ni à parentibus & agnatis rogentur. Iacobus & Ianna, sacerdotes, cleri Neustrię delegatis in litis consortium adiunctis, in priuato Regis consilio, huiuscemodi Senatusconsultum conuelli & nullum pronunciari postulant, sed religio fuit, tam religioso decreto vim facere, hoc tamen adhibitum temperamentũ, vt mulctam pecuniariam proscriptionemq; infœlici mulierculæ Rex cõdonare rogaretur. Clerus Gallic. per vicarios suos Lutetiæ lõga comitia habuisse diximus anno priore, quod illis decretum in abdito erat nunc vero liquet; ex concione Andreæ Feniotij Archiepiscopi Bituriensis ad Regem habita assidentibus Ioieusa, Gondio, de Sourdis, Perronio Cardinalib. sic ille totius Cleri querelam habuit. Inuictissime mortalium, si dolori fas fari, si miseros nihil torquet acerbius quàm indictum silentium, Ecclesia tot prępedita ærumnis, tam alto dolore demersa est, quæ quâ incedit omnia dumis vepribusque instrata calcat, cuius calix absynthium, & fex amarulẽtissima præstura-

M.D.CVIII. rum, non parum hodie recreabitur, si tua regia maiestas, æqua suo dolori querelis expostulationibusque aurem accommodauerit, cruciatus, lanienas, omnemque feritatem Iuliani Apostatæ decretum superauit, quo Christianis gemitus lachrymasque inhibuit miserisque hoc acerbum solatium inuidit, scelestior Ethnico qui cecinit.

Flete meos casus, est quædam flere voluptas,
Paccatur lachrymis egeriturque dolor.

At nunc victrix impietatis Tyrannicæ Ecclesia, hostium exuuiis onusta & laureata, Cæsarum Regumque culta officiis, fulta imperiis, sua prodere Regi vulnera non veretur; Regi inquã cuius proaui Ecclesię sponsalia, pronubo annulo & monilibus decorarunt, æternum monumentum regię Gallicæque pietatis; quamuis autem indecorè indignanterque offensæ, non semel suspiria & singultus ingemiscentis exaudieris, inque vlnas tuas imperitam acceperis, fidentius ex primordiis auspiciisque aurę benignæ & salutaris, rursus sęculi impuritate & corruptelis, cute tenus deformata, tota effusa in lachrymas ad tua genua prouoluitur, nec intrepidè aut susurro, sed libera voce, apud tę profatur, te illi meritissimè obuinctam quę pro tua salute, inque regium solium euectione, tot preces lachrimasque ad Diuum penetralia effudit, nec te illa sperat tam luculentæ pietatis immemorem.

At *Henrice* puta religionis colendę, seruandę, propagandę studio nullum esse, quod

M.D.CVIII.

magis Regē deceat, illa imperij oculus est, fomes vitalis regiminis, brachiū tui brachij, & vt verbo dicā non firmiore fulcro regnū innititur. Persatū Reges rati idesse verissimū, vel in Ethnica superstitionė non ferebant suos liberos regno admoueri, quin prius, mysteriis patriæ religionis imbuti forent. Religio enim & imperium duo sunt fulcra & columina humanæ societatis, fœlix vtriusque copula & consortium, si cum alter alterius poscat opem, amicè conspirent, Israëlitica tribus, quàm viget Mose deprecatore & supplice apud Deum, Iosua pugnatore & victore, dum orat & exorat Moses, in carbasa & tentoria Iacob gratia numinis influit, arca fœderis præeunte: falluntur lōgissimè totoque cœlo aberrant, qui imperiorum occasus & exitia, annorum sæculorumque orbibus climactericis, criticis, & fatalibus tribuunt. Longè alia mens Christianis, qui veriùs à religione regnorum pendere fatum, ea sospite & incolumi stare, cum illa collabi & occidere credunt: illa enim diuinæ particula est auræ, mortalium immortaliumque geniorum confœderatio, qua auspice summa imis, ima supremis, veluti paranimpho conciliantur, sigillum vinculumque æterni fœderis, quod fata cōiurata dissoluere nequeant, hinc sapientissimi hominum Quirites, geniorum Deorumque tutelarium nomina hostibus tecta esse voluerunt, ne elicerētur à propriis in exteras vrbes; rati enim Saguntum non posse expugnari, nisi euocato genio qui eius

M.D.CVIII. custodiæ præsidebat, eoq; symbolo Ethnici alioquin consultissimi, coniunctionem religionis & imperij, inexpugnabile munimentum crediderunt: Rex Christianiss. id ipsum puta, teque religione ipsa cum Deo vinciri nullumque certius augurium inclinantis & iam caduci imperij, quàm si religio ab eo exulet, cum exemplis vetustatis liquidò constet, numen ex mortalium cœtu aufugere, cum apud eos religionis, sacrificiorum Deorumque cultus intermittitur. Puta ô Rex inuictissime, non politico regimine, non prudentum consiliis, regnum hoc tuum firmari, vis occulta numinis, & infusa cælitus tantam molem agitat, quique sceptra dat & adimit Deus, peruigil ad tuum columen, geniorum cælestium clypeo, seu antemurali, te ab hostibus æmulisque seruat incolumem, palmisque victricibus virescentem totique Europæ spectabilem facit. Id ipsum numen, iugũ quo vincta Gallia ingemiscebat cõfregit, lachrymas abstersit, ciuiles motus cõpescuit, pacis delubrum prostratum erexit, vulnera sanauit, leges profugas, Astreamq; iam euolantem reuocauit, & ne sim verbosior, à funere ipso Galliam rediuiuam fecit, quæ nunc altius caput exerens, iam reliquis imperiis est formidini. Adeò in altum tua gloria se euexit, vt ex fœda tempestate laceram & naufragio proximam nauem, in fælicem portum deduxeris, coniuratas acies, sociata agmina, factiones vndique cõgestas vnus infregeris, discussisque nebulis, gloriam spectandam

M.D.CVIII.

ſtupendáque inſpectantibus feciſti tot ſuperatis exhauſtiſque periculis, totus hoſtium manubiis onuſtus refulges, Galliam elanguidam ſoſpitaueris, quæ omni abiecta ſpe ſalutis impar morbo ineluctabili, ſponte ruebat in exitium, ni victricibus tuis lacertis erecta, mali procaciam magnitudinemque ſuperaſſet. Hæc ſunt ô Henrice æterna monumenta, quibus poſteros deuinxiſti. At gloriæ non vltimum eſt faſtigium, quod immortalitati facinorum adiiciatur, ſupereſt aliud, quodq; Eccleſia manu ſua perpoliat faciatq; omnibus ſeculis indelebile, ſcilicet vt poſtulatis noſtris æquior, quod toties expetitum, Trident. ſynodi decreta ſeruari iubeas, quo vno obice, corruptelę, immũdicię, ſordes, nefaria pacta ſymoniæ, fiduciarię nũdinationes huiuſq; generis ſcelerum fœdiſſima illuuies coerceãtur. Synodus eſt Oecumenica, totius orbis comitiis celebrata, cui præluxit flamen tanquam fax ætheris, ſuiſq; reſpõſis & oraculis patrum decreta confirmauit, quæ ab vniuerſis Chriſtianis colitur & cuſtoditur, quod ſi eius promulgationi refragaris non alio forcipe, veſtis indiuiduæ & inconſutilis, non alio turbine velum templi diſcindetur: vetuſtas quæ vna conſcia & incorrupta teſtis, luculentiſſimis titulis Galliam nec immeritò eſt proſequuta, nempe quod Eccleſiæ laboranti, auxilio ſemper fuerit, portus naufragatis aduerſus procellas inſultantiũ, ager quem cæleſtis agricola manu ſua fodiebat, perpurgabatque à lolio lappis tribuliſque, vt lilium adoleſceret, ſub cuius opaco tegmine, in ęſtu

M.D.CVIII. & meridie conquiesceret, viridarium exquisitissimis floribus consitum, adytum votis
„ tholis pensilibus, victimisque quo nullum
„ crebrius, thure & suffitu sacrificiorum cultius, nec enim alibi gens pastoribus & sacrifi-
„ ciis obsequentior, præclara huiuscemodi
„ elogia Gallia amittet, & frustra sibi arrogauerit, si vna illa Tridentinæ synodo repudiũ
„ miserit, scientiæ syderalis indagatores, non
„ alio motu & giro planetas moueri & circum-
„ agi, quam cæli, omnium machinam impellentis, lunam vero peculiari & contrario af-
„ firmāt non aliter, ab œcumenicis cōsiliis pen-
„ dere sacrorum oracula certum est, maioréque esse rotam currus Dei, quam vidit Ezechiel,
„ quæ sua vertigine cæteras impellit. Triden-
„ tina Synodus instar sphere videri potest, quæ Gallicanæ Ecclesiæ sydus circumagit, quam
„ obtentu priuilegiorum immunitatumque
„ priuatarum subducere synodalibus decretis,
„ quid aliud est quam instar lunæ, priuatum illi oppositumque motum tribuere? vna quę
„ non vno vultu nos mortales aspicit, nũc glo-
„ bosa nunc gracilescens, nunc orbe pleno, nunc in deliquio, circulata, corniculata si-
„ nuata diuidua, nascens senescens intermen-
„ strua: qui res abditas naturæ altiùs speculantur, oculum fenestram corporis humani
„ ferunt, septem arteriis circundatum, quo-
„ rum impulsu mouetur, oculo tamen inest,
„ vt nisi vltrò moueatur, Gallicanæ Ecclesiæ libertati res non dissimillima, quæ à maiore
„ motu pendeat, nec elata priuilegiis, in oculum

M.D.CVIII.

lum cuius radius est, moueri haud debet, nisi ad impulsum synodalium constitutionum, « Romana & vniuersalis Ecclesia cynosura est, ad quam Gallicanã moueri, & dirigere cur- « sum oportet, nec vlla illi fœlicior liberiorq; « libertas, quam si quibus obnoxia est obse- quiis, seu filia vltrò matrem demereatur. Ni- « hil exhinc tuæ maiestati imminutũ, nec alia « expostulatione Astream olim Galliæ, beati- tatem regni, peculiare suum numen electio- « nes sublatas ingemiscimus, quod si liberius « acerbiusque excandescimus, res ipsa loquen- « di dat veniam, quandoquidem hoc sublato palladio, sacra profanis miscentur, Ecclesiæ « hierarchia turbatur, thuribulum è manu sa- « cerdotum tollitur, intermedius paries quo sacrarium secernitur, disrumpitur, & taber- « naculi mysticum oleum suffunditur; at quod « electionum desiderium vtcumq; lenit, tuum est singulare iudicium in deligendis pasto- « ribus, quos non ad aulicum ambitum, sed « homines das sacerdotiis, non hominibus sa- cerdotia, illo delectu coruscat Ecclesia, ad « inclinantis fulcrum, lapides angulares selegi « sti, naucleros prudẽtes naui mysticę dedisti, « iam que ordo leuiticus solito ornatior mun- diorque, aras & sacra tuetur: quamuis enim « hoc sæculo, multa ad mundiciem Ecclesiæ « desiderentur, tuæ tamen gloriæ acceptum referri debet, vt cum præsules meritissimos « infulis ornaueris, non est quod virtus se ne- « glectam sterilemque doleat. Perge illam « amplecti, præmiis honoribusque prosequi,

M.D.CVIII.

vt illa in omni artium & disciplinarum genere editiore loco emineat. Superest, quam indignanter & stomachosè patimur, quâque meritissimè execramur Symoniam, veneficium beneficiorum, probrum & inquinamentum Ecclesiæ, giesieticam negotiationem, fiduciarias possessiones ex prouentu sacro laicis attributas, fundorum alienationes, fori Ecclesiastici proculcationem, & prouocationes ex abusu, adeo crebras & impunè receptas, vt sagittam in die volantem nuncupemus, ita vt quod olim piaculum ingens, ex vsu esse desierit, est veluti Leuiatham malusque genius Iobi, qui iam non tenebris & latibulis se continet, sed consuetudine lucem nec ora erubescit, huiuscemodi scelera velut Abelis innocuus sanguis effusus, vindictam inclamant, his vbi se fœdauit Ludouicus pius, à Carolo magno patre diuus, calcatis eius legibus, non modo Galliæ opprobrium, sed liberorum contumelia & ludibrium fuit, quorum intemperiis Deus ad vlciscendum vsus est. Oculus ille numinis, qui penitissima mortalium scelera intuetur, quàm toruè & minaciter palpebrisque indignantibus despicit, sacra pignora Ecclesiæ, pretia peccatorum, pias, erogationes, panem esurientium, nudorum indumentum fædissimis vsibus ministeriisque laicorũ deputari? atque vt olim gentilitate domina, in despectũ Christianorum ab impio Cæsare factũ, in Christi cunis & præsepio, Adonidis simulacrũ denuò collocari, vasa cratere[s]qi sanctuarij ad meretricios vsus, in conuiuio

M.D.CVIII.

Regis Assyrij pollui, tanta indignitate sceleris, vt manu cælesti litteratus paries numinis vindictam ostentaret. Annue, & ne rogo ô Rex, mihi sit noxæ, si dixerò nunc ipsa cunabula & præsepia Christi idolo Adonidis, vasa sacra pollui, sanctuariũ temeratũ, lapides & fulcra illius quassata & diuulsa, si diutius feras ab hominibus cõiugatis, equitib⁹ militibusque, quorũ dextera magis ferro & cædibus assueta, quã thuri & rebus mysticis, ex aris panes propositionis & Leuitici ordinis, sacrã annonã expilari. In cantico, mystica sponsa, per tenebras in satellitiũ vrbanũ incidit, ab eo vittas & stolã capitis præreptã ingemiscit, bona Ecclesi. Regũ piæ largitiones, pro vittis & velo Ecclesiæ vsurpari possunt, quod si pateris suos cẽsus reditusq; stipendiis in aulicos exhauriri, quid aliud est, quã sponsã diripiendã denudãdãq; vrbanis militib. cohortibusq; relinquere & quamuis ex assensu Cleri, huic malo indultũ, tamen non vltra fouẽdam rem piacularẽ, multa religiosissimè vrgent & deposcunt. Adamus, vt vetitæ arboris fructum decerpsit, nudum se illicò erubuit, census Ecclesiæ instar est arboris, quam Deus contrectare vetat, cuius fructus decerpti nuditatem nostram illicò produ͂t. Sacrilegio isto res patriæ auitæ & aliàs partę dispereunt, & à sacro occulta cõtage & edaci tinea profanum pereditur. Plura sunt de quibus conqueri possimus, apud tuam Regiam celsitudinem, sed ne longior oratio fastidio sit, hæc mandata codicillis discutienda opportunè

M.D.CVIII. relinquimus: atque vt finem faciã, quotquot adſunt Antiſtites, Gallicani Cler. lumina, te ,, rogatum volunt, vt indulta ordini noſtro ,, rata eſſe velis, quæ ſæpius irrita & neglecta ſunt, quod Patres Conſcripti calculum non ,, adiecerint. Vt verò res tuæ proſperè cedant, ,, aſpiretque numen, tuumque regnum beet, & longæua fælicitas iam non volucris, ſed ,, quaſi clauo defixa ſit neue ſeneſcat imperiũ, ,, aut liliorum candor marceſcat, nec aliũ habeat quàm totus orbis occaſum, laboranti ,, Eccleſiæ manũ porrige, opẽ fer, dole vicem ,, huius, ærũnis pone modum, vulneribus medelam, hen? pius & illachrymans tot parochorum ,, intuere centurias, qui cum ſacra ſynaxi ,, & pane Angelorum ſuas oues paſcant, vix mortalium panem edunt, duriter & ,, aſperè victitant; ita pietas refrixit, & parca ,, manu diis litatur. Iam ipſe apud te conſcius, ,, ſponde Deo te illi fore deinceps victimam, non alio igne quam ſacrificiorum arſurum, ,, ariſque diuturnè operaturum, Relicto poſteris ,, teſtimonio regales curas ad cultum numinis ,, & Eccleſiæ perẽnes fore: Tribub. Iſraëliticis ,, piaculum erat, extra cognationem nuptias ,, facere, præterquam in tribu Iuda, quæ ,, quod imperaret reliquis, & ſceptro poriretur, ex tribu Leui ſibi gentem aſciſcere fas habebat, ,, quod illa aris & ſacerdotio præeſſet, ,, hocque ſymbolo, ab Hæbreis ſcitè notatum, ſacerdotii & imperij optimam eſſe coniun- ,, ctionem & firmiſſimum vinculum. At Rex ,, Chriſtianiſſ. æquum eſt te affari Eccleſiam

M.D.CVIII.

his verborum cupediis, quibus olim gens Israëlitica Regem suum demulcebat : *Caro de carne , sanguis de sanguine meo ; ossa ex ossibus, vnum simus deinceps, & indiuidua copula, vnum sit velle & vna cupido , flere tuum mihi lachrymas, singultus suspiria eliciat, conuersusque alter in alterũ , te hac voce solari possim. Filia Syon atrata & flebilis , iam pone modum lachrymis , is ego sum qui tibi pullatam vestem, saccum , cilicium* , cinerem , & sordes abstergam , & myrrino oleo , balsameisque odoribus vnctam & delibutam nitescere faciam, vtque Hæbreorum nurus, olim suo Regi hac voce blandiebatur. *Volo sciant posteri à me purpura & coccino te vestitam , primitiis frugum ditatam , tua sabbatha , feriasque calendarum , mihi summo fuisse cultui , muniui te clypeo fortium , accinxi femur tuum gladio Ionatæ aduersus hostem , nescio retundi & hebescere , eiusque cruore tingi solito. Exolue ergò Rex Ecclesiæ sua munia & tributa , gratulare matri , quæ te primogenitum suum nuncupauit, ac primo osculo suauiata est, quem in vlnis & sinu suo , præ cæteris conquiescere voluit.* Pro tot insignibus titulis indulge vt libera sit. Quod si Thianeus Philosophus, de Tito Cęsare hæc aliquãdo iactauit, *Titus Iudæã vicit; Apollonius verò Titũ*, Ecclesia profari possit istud: *Henricus totus laureatus , fœlicitatis & victoriæ remigio euectus , aduersas acies subegit, sed Ecclesia , lachrymis suisque expostulationibus Henricum emolliuit vicitque.*

Hanc ego Cleri defixis quasi in orbita

M.D.CVIII.

vestigiis Fremiotij concionem verè sed operosè expressi, redeamus in semitam.

Nouelli Episcopi Aureleianensis infulatú susceptio, & in vrbem aduentus, propter res scitu dignas haud reticeri oportet. Albaspineus ordinatus Antistes, 1. Septembris per tubicines publicauit 14. eiusdem mensis de more recepto & antiquis ritibus, Aureliæ sacra facturum, pollicita reis impunitate, homicidiorum non modo fortuitorum, sed cuiuscumque notæ, vel si compositis insidiis aliorumque criminum: ad classicum adsunt nequissimi mortalium: 13. pernoctauit Episcopus in cœnobio Diui Euuertij, vbi postera illuxit, coenobiarcha operante audit sacrum, peracto infulas & tiaram induit. Ibi morantem adeunt sanctæ Crucis Canonici, iuris antecessores, Academicique officiales, Decuriones Ædilesq; vrbis, Episcopus nudipes in publicum exit, vt Diui Aniani ædis vestibulum subiit, canonici excipiunt manibusque pectinatim compressis, ab eius censione & iurisdictione se immunes profitentur, nihilominus in ædē deducunt ad aram, mox illi pedes abluuntur, induunturque sericis calceis candidi coloris, præstito sacramento Canonicis in eorum iura & sanctiones nihil molitutum, à quatuor primariis huius sodalitij, in sella trans pomerium deuehitur: euocantur Barones quatuor, clientelari iure Episcopo obnoxij, quiq; anniuersario die inuentionis

Ordo adeundi nouelli Pontificis.

M.D. CVIII.

ſanctæ Crucis, votiuæ ceræ pondera, quæ collicias vocant, perſoluere tenentur, deuehendo Epiſcopo ſe ſe offerunt, ſed Albaſpinæus euectionis gratiam Baronibus fecit, ex animi propenſione, non ex contentione humerorum lacertorumque, ius ſuum clientelare metiens. Hinc longo ordine Cleri proceditur, præeunte qui pedum paſtorale antea faſciis inuolutum, tunc amoto velo conſpicuum deferebat. Vbi ad portam veterem Burgundiæ ventum eſt, Prætor, proprætor, ille vrbanus iſte totius Aurelianenſis præfecturę, capitaliſquæſitor togatus, & ſuccinctus, viri conſulares, quos præſidiales vocant, nouello Pontifici occurrunt, ibique facinoroſi omnes carcere emiſſi ſi ſunt, qui certatim inconditis clamoribus, propitiationem & miſericordiam deprecantur, Antiſtes verò, lictores & Commentarienſem profari iubet, num carcer & ergaſtula vacua ſint, num alij noxij detineantur, à quibus fide accepta, huiuſcemodi feras omnes ſeptis emiſſas, iubentur bini ſontes, omnes iuridicorum ordines antecedere. vbi ventum ad ædem ſanctę Crucis, Epiſcopus tintinabulum fune impellit, Ambroſij hymnus canitur, dũ Epiſcopus operãdis ſacris ſe accingit, quibus peractis itur ad pontificium epulum, ſeorſim cum collegis prandet Epiſcopus, iuridici priuatim in alio triclinio, malefici in ſuggeſtu, inque area Palatij Epiſcopi. poſt

Emiſſi carceribus noxij omnes.

Progreſſus ſontium.

M. D.CVIII.

dapes præco theologus, eos acerrima expostulatione castigat, & in posterum emendatiores esse iubet: Episcopus concionem alternat, qua habita inclamatur denuo à noxiis, ter & sæpius *misericordia*. Quos tandem Episcopus impertita benedictione missos facit, lege imposita, vt capitalium iudiciorum pecuniarias mulctas impensasque forenses, illicò & ad vltimum quadrantem persoluant; vt innotuit Aureliæ aram esse Misericordiæ, & præconium Episcopi, Romulei Asyli titulo non esse dissimile.

Impuniti remittuntur captiui omnes.

Quilibet huc dixit confuge, tutus eris.

Ecce regionatim latibulis erumpentes latrones, sicarij, & ne scelera omnia perstringam, bipedum nequissimi Aureliam adeunt, quasi tot carnificinæ nocentissimorum hominum vel toto Ligeri ablui possint; tamen ne deducar in illud pistrinum, quod perpessi sunt qui Rothomagensi asylo minus creduli fuere, an ritè, religiosè, probè & politicè fiat, aliorum iudiciis relinquo. Pateret autem æquius, vnum aut alterum solui recordatione, non quidem Iudaicæ superstitionis vt quidam scripsit, sed dominicæ passionis & redemptionis, vt solet die florido palmarum Lutetiæ, non teterrimi hominis, sed alicuius ære alieno deuincti, Nouelli præsulis aduentum liberatione insigniri, à quo plusquam centum furciferi redempti sunt, parentibus, liberis, viduis de prærepta sibi, legibus indicta vltione frementibus.

Qui soluti carceribus.

Anno superiore Murathes Rays *Liguſti-*

cum mare, Phocensis prouinciȩ & Occitaniȩ littus Gallicum, latrociniis immaniter fœdauerat, Christianorum expilatis mercibus, hisque Turcicæ seruituti mancipatis, magnus dux Ethruriȩ non ferrens barbarum tam audaciter euagari, per octo suas triremes, coercendum parique damno & vastitate oram Affricȩ afficiendam curauit. A longinqua nauigatione iactatas refecit, nouoq; milite & comeatu muniit, addiditque quinque naues, quas à tereti forma britãnicas vocant; vtque defessis nauseantibusque naucleris militibusque noui succederent, tota Ethruria de ingenti facinore in barbaros famam prȩdicat, non alio classico ducenti & plures militia & nobilitate illustres adsunt. Syluius Picolomini, qui Vngarico & Belgico bello plurimum inclaruit, Connestabilis sacræ militiæ Diui Stephani naumachiȩ præficitur, Florentia Liuorniam abiit, vbi rei naualis & bellicæ instructissimum est armamẽtarium, ex effusissimis copiis duo millia seligit. Ducenti illi nobiles à stipendiariis seorsim militabant, Duce inuicto equite de Beauregard. 30. Quintilis triremes pelago se credunt, triduoque britãnicas naues præierunt, quæ vt velificarunt, salo iactatæ in Siciliam depulsæ sunt. Syluius non nisi per tenebras remigabat, ne per lucem prodita classe, barbari se subducerent, sed nullis littoribus reperti, de intercipiendo aliquo propugnaculo Affricæ, à Syluio & comilitonibus cogitatum, placuit. Hipponem Diui

M.D.CVIII.

Triremiũ Florentinarũ egregium facinus.

Præfectus classis Syluius Picolomini.

M.D.CVIII. Auguſtini inſulis celeberrimum oppidum, cuius ſitum, acceſſum, murum, vallum & foſſam delineari iuſſit, capto augurio fœlicis expugnationis, quod meditullium de effformatione vrbis, in crucem papiri incogitanter incidiſſet. 13. Septembris in Siculo littore triremes optatiſſimè ſucceſſerunt, potiſſimum, quod quinque naues Britannicas illuc tempeſtate actas offendiſſent. In appulſu, tormentorum nulli editi fragores, ne claſſis barbaros commonefaceret. Syluius ducentos illos nobiles nauibus britannicis vectos, triremes cum ſcalis cubitiſque creperis conſcendere iuſſit, vt opportunè ad expugnationem præirent. 15. Septembris tranquillo mari nauigatur. Vt Syluius, manipulis quid priuatim ſibi eſſet agendum edixit ſymbolum ſeu verbum diſcriminandorum Chriſtianorum à Barbaris voluit eſſe, *Diuus Auguſtinus*, quod à ſingulis pro fœlici omine captum eſt, rati proſperum fore, quod vrbem ſuo pontificatu claram, ab improbis poſſeſſoribus vindicandam peragerent.

Le mot.

Media nocte in continentem Africæ appulit. Re in conſilium, deducta nonnullis viſum fuit, (quandoquidem niſi alto Sole ciuitas Hipponenſis adiri inuadique poſſet) vt in altum claſſis ſeſcederet ne exploraretur; ardor tamen expugnandæ moras omnes reiecit, viſumque in littus euadere, ſed lentius turbidiuſque id factum, naucleris

non pro dicto Imperatoris, ſed pro nutu rem gerentibus. Cæleſtinus pater Ianus de Boſco, religione & magnitudine animi bellatoribus ſe ſocium dederat, non ignarus militiæ, quam ante monaſticem erat expertus, morantes concitat ad præclarum facinus, Eques de Beauregard, triariique cum ſcalis & cubitis præeunt, ſubſequente omni acie, quæ mille quingentis conſtabat. Hipponenſes longè antea de inſultu Chriſtianorum certiores facti, munimentis & inſomni cuſtodia ſe præmunierant. Ipſa nocte quam lux inſequuta fuit, equitatus Turcicus circa littus maris vigilias egit, qui orto Sole nullis exploratis inſidiis vrbem repetit, cuius regreſſu ianiſſarij rati foris tuta omnia, mœnibus relictis ſtationes deſerunt, tanta fiducia vt ea porta, quà ſe receperant barbari equites, Chriſtiani vrbē ſubrepſiſſent, niſi cubitorum crepitus oppidanos ad obſtruendam celerrimè concitaſſet. Longè inferius eſſe propugnaculum exploratores, quique chartis vrbem delineauerant, Chriſtianis ſuaſum fecerant, cum in conſpectu ciuitas Hipponenſis, alto muro crebris turribus munita patuit, vnde pauor nonnullis, quibus referre pedem viſum fuit, & in proximam noctem dilata expugnatio placuit. At cordatus monachus, & ſummus bellator de Beauregard, iam non de receptu, ſed vel de inſigni victoria aut glorioſa morte cogitandum, totis manipulis vociferantur,

Ex improuiſò vrbs penè incuſtodita inuaditur.

M.D.CVIII.

Ipſe Cæleſtinus precibus ferrum adiunxit, ſumpta bipenni cohortes ad immortale factum cohortatur. Nec mora irrumpunt vrbem, expilant domos, incendunt, vinctos mancipia faciunt, ſed Hipponenſes vbi ex pauore animos receperunt, in turres & propugnacula ſe recipiunt, alij poſtico dilabuntur, & omnem viciniam in exitium Christianorum concitant. In agris barbarorum diri vlulatus, voces incōditę, & ex omnibus municipiis ad arma coitiones, ita vt ab illis non paruus metus eſſet, tandem vbi perſpectum, vrbem tuto nec diutinè à noſtris non poſſe retineri, tum ob paucitatem, tum quod in tota illa Affricana ora, nullum eſſet Christianis munimētum & perfugium, Ethruſci post editam intus foriſque ingentem vaſtitatem, cum multa præda & mancipiis, ad Triremes ſe recipiunt, magis illato damno Barbaris, quàm vllo alio fructu victoriæ.

Edictum de bonis Eccleſiaſticorum ab emptoribus redhibendis.

Iam à biennio Rex Christianiſſimus, Edicto indulſerat Clero Gallicano, vt intra quinquennium cenſus & fundos Eccleſiæ, ob penſitationes regiarum indictionum, à quadrageſimo quarto anno diſtractos, ab emptorib. poſſeſſoribuſq; redhibito precio impēſiſq; in rē neceſſariò & vtiliter verſis perſolutis, reciperent, probauit magnū Conſilium ſanctionem, cautione adhibita ne Eccleſiaſtici obtentu gratiæ edictalis, clam & ſemotis arbitris, apophoreta & vt Latio verbo noſtratem ſermonem adęquem, propinationes accipiant, Edicti violatoribus inflicta

mulcta quadrupli. Vt se dedit in lucem Edictum, certatim præsules, aliique ordinis Leuitici, ac primum Burdigalensis diocæsis, Archiepiscopo suo Cardinale, apud patres Prætorianos rem vrgente, fundos suos repetunt, vt nouæ leges illis commodum, sic istis dispendium afferunt. Variis animis nouum Edictum accipitur, astipulatores laudatoresque habuit, quibus scriptum; possessores verò & emptores in illud querulos & expostulatores, quo vno tot annorum possessiones & iuris antiqui radices conuellerentur. Præcones Edicti vt pium & religiosum prædicabant, cuius promulgatione, Rex Constantini pietatem adæquasset, qui res sacras à profanis possessoribus vindicari, arisq; restitui quod his deuotum, constituit. prædiorum Ecclesiæ redhibitionem iuris esse perpetui, vt quæ cum rebus fisci & censu dominij æquo iure censeantur, oppignorari quidem posse, sed quæ luitione pignoris ad dominos æquum sit reuerti. Nihil mirum optimum principem, plusquam quadragenariam præscriptionem sustulisse, cum bellis ciuilibus nullæ res mortalium magis concussæ fuerint, quàm Ecclesiarum, quæ exustæ, expilatæ, & è cartophylaciis subrepta autographa, exhausta æraria decumationibus indictionibusque, vt vix ad ferenda onera res suppeterent. Contra emptores, noua hac sanctione ius publicum tolli, leges conuelli, fidem hastæ fiscalis euerti, familias turbari, implicita cathena controuersias & longo

M.D.CVIII.

De Edicto varia sententia.

Pro Edicto.

M.D.CVIII.

fune contentiones duci, nedum aduersari Edictum iuri Cæsarum, sed Pontificum, qui quadragenaria possessione aduersus quascumque basilicas, iura præscribi decreuerunt, cum aduersus Roman. Ecclesiam, ob primatum sæcularis præscriptio exigatur; decere potissimum Ecclesiasticos, innocenter viuere, quod si à cæteris mortalibus bona fides exularet, & deficeret, profugam, terrasque relinquentem ab illis retineri oportere, non pudere tamen illos, hoc vinculum societatis humanæ dissoluere, commercia ludificare, emptiones tollere, & post tot annorum sæcula, vocem illam vsurpare, *veteres migrate coloni.* Latere nocentissimum ignem, quo tota Gallia ardeat sub cinere doloso, non nisi erumpentibus controuersiis, damna & exitia, quæ de Edicto futura sunt, dignosci posse, oculatissimos tamen velut ex alta specula, quæ proximè impendeat, tempestatem prospicere: nam cum aduersus iussa & sanctiones principis nulla sit euictio, continget vt infœlicibus liberis, quibus fundus ab Ecclesia publicatus, addictusque prætoria venditione, auo vel patri traditus fuerit, nulla sit euictio aduersus cohæredes, vel quod iure ciuili præstare casum vltra leges, hoc est factum principis non teneantur, vel quod diuturnitate temporum, qui fundum fruendum tradiderint, iampridem nulla relicta prole, in summa egestate de-

L. Lucius Titius ff. de Euictionibus.

cesserint, vel si fuerint superstites, nihil illis sit reliqui, euenietque sæpius, vt filiæ fundús ille, cum nuptui locaretur, datus sit, quem cum sperasset sibi dotalem, ecce bonus Ecclesiæ minister, pauperculæ multorum liberorum matri dotem auferet, cuius repetendæ illi nulla sit actio, vel saltem inanis, vt pote quam authoris egestas excludat, & quod ab omnibus emptoribus æqualiter lugetur, pro vberrimo prædio exile pretium redhibetur. At tantum, (inquiunt) quantum emptor persoluit, sed iniquitatem facit diuersitas temporum, quandoquidem prioribus annis, quibus res Ecclesiæ cœperunt distrahi, minimi prædia væniebant, quæ decursu temporum, prætij incrementum acceperunt: tamen non nisi antiquum, quod tantillum est, pretium redhibere Ecclesiastici Edicto iubentur: potuerant verò emptores non pluris cõparare profanorum census & fundos, qui ab emptoribus condici non possent. Ex variis controuersiis, vna incidit sudore forensi luculenter agitata, & secta iudicio, quod subnectere operæ precium putaui, fuit enim status causæ vel dignus vindice nodus: Charthusiani Lutetiani bello ciuili, ingens æs alienum contraxerãt, vt dissoluerent, feudum fundũq; amplissimũ cliẽtelis censu annuo & iugeribus, vicinitate vrbis commendabilem, impari certè pretio, qui fundi vbertatem non æquaret, distraxerant: rati

M.DC.VIII.

Villeneuue le Roy.

M.D.CVIII.

Edicto, priuatas vltroneasque venditiones dissolui, vrbanas ædiculas vt condicerent ab emptoribus, in Magno Cōsilio diem dicunt, prædij rustici emptor, is erat dominus *Marcel* regij ærarij olim præfectus, liti se obtulit in aliena controuersia, ne quod præiudicium sibi fieret. Chartusiani intempestiuè agentem foro dimouent, cum in eum nulla esset edita actio: Ille contra cum emptoribus vrbanarum ædium æquum sibi ius esse, si dolo & data opera lite ceciderint, opposituros exceptionem rei iudicatæ, in re simillima desiderare æquitatem paria iudicia, peruicitque Marcellus, vt liti nonmodo inspector sed actor adesset. Magnis contentionibus & glorioso certamine res agitur, negotio ad altiorem indaginem remisso: hoc vnum vrgebat emptor, inherendum mordicus verbis Edicti, sanctiones quæ publicum ius vellicant, si non sint coercendæ, tamen non esse prorogandas vltra suos cancellos, Edicto caueri Ecclesiasticis, quo ad publicas prætoriasque venditiones duntaxat, ad quas propter nummariam indictionem, Pontificiis regiisque tabulis iussam, viritimque exæquatam impulsi fuerint, nec immeritò pro his venditionibus hoc indultum fuisse cum illis temporum angustiæ, salus Regis & regni causam dederint, à Rege iustas dari vindicias, vt antiquos auitosque reditus repetant; at non eam esse causam priuatarum venditionum, quibus nulla publica ratio patrocinatur, cum spontaneæ & iniussæ fuerint, vel si

Par arrest du mois de Mars 1609.

ſi neceſſitas extorſit, mortalium vna & æqua lex eſt. Adiiciebat emptum fundum duris temporibus, cum ære alieno laborarent Chartuſiani, reſque ſuæ haſtæ ſubiacerent & funditus mergerentur, feciſſe quod ſolent Naucleri lege Rhodia de iactu, vt nauem ſaluam facerent, non ieciſſe quidem, ſed abdicaſſe prædium, cuius pretio edacitate fœneratitiæ pecuniæ ſe liberaſſent. Chartuſiani contra, Edicto non eſſe vim inferendam, expreſſo verbo Principem de publicis priuatiſque venditionibus gratiam feciſſe Eccleſiaſticis, cauillari emptorem, & ludificare mentem Principis, qui eas referri velit ad eas, quę indictione clericali indictæ ſint. Vt autem omnem ſcrupum eximerent, à Principe iuſſionem impetrant, qua promiſcuè de quacumque venditione Edictum tuliſſe, iuridicis planum faciebat. Nouo reſcripto obluctabatur Marcellus, media lite legibus vetitum reſcripta impetrari, etiamſi apertè Edictum de priuatis venditionibus verba faceret, tamen ad publicas & Prætorias coercendum fuiſſe, quandoquidem nouellum illud ſubſidium ſit priſcorum, quæ quoquot fuere, non niſi de publicis ſanxerunt. At dum argutando ſcriptionibus res trahitur, tandem poſt repulſam, Senatus Pariſienſis Edicto ſubſcripſit, concepta formula ne ad priuatas iniuſſaſque venditiones prorogaretur. Marcellus hoc ariete iam inclinantem murum concuſſit, concordibuſque ſuffragiis magnum Conſilium decreuit, poſtulationi Chartuſiano-

M.D.CVIII

Rationes Chartuſianorum.

Sacram iuſſionem lite pendente Chartuſiani impetrant.

M.D.CVIII

rum non esse consentaneum Edictum, submotique litigantes foro & Curia.

Magnus Ethruriæ Dux Ferdinandus, Cosmum principem filium cum Magdalena Austria Archiducis Caroli filia desponsauerat: Tres Gratiæ seu Charites, potius quàm Gratzenses Heroinę, excelsas nuptias sortitæ, Prima Philippo Hispaniarum Regi, Altera Poloniæ nupsit, Tertia quæ nunc principi Ethrusco. Ferdinandus pater, pactis nuptiis Fabritium Colliredum camerę Ducalis præpositum, Gratzem, (vrbs est in Austria, non modo natalis principibus Austriis, sed quam peculiari delectu incolunt) ad futuram nurum celerrimè transmittit, qui de fœdere matrimonij abundè gratuletur. Interea Florentiæ connubialis pompa adornatur, qua Dux Ethruriæ, Regum omnium sumptus & certamina superasse, ex delibatione insequenti omnibus planum fiet. Paulò post, postquam æstas (quæ hoc anno rapidissima, Ferdinandum ad nemorum fontiumque secessus coegerat) deferbuit, cum exquisitissimo Aulicorum comitatu, Paulus Iordanus Vrsinus Dux Braciani mittitur, qui vicarius Cosmi sponsalia perageret, vt Ticini successit, amne secundo Tridentum dillabitur, dehinc quadrigis, quæ tota Germania celerrimè voluuntur, Gratzen aduenit, excipiturque stupendis honoribus, inaugurationi hymeneorum lux 14. Septembris deligitur. Vbi illuxit, Magdalis ornatu nuptiali fulgens, media illa inter Vrsinum & Ferdi-

Legatio Iordani Vrsini ad sponsam.

nandum Archiducem, ad ædem Iesuitarum deducitur, proximè comitantibus Maximiliano & Carolo fratribus, illo bellatore inclyto, isto summis sacerdotiis & rubro galero insigni, hînc Iordanus, illînc sponsa ad aram accedunt. Nuncius Apostolicus, qui paranymphus sacris operabatur, connubiales tabulas & Cosmi principis mandatum recitari iubet: Mox ad Vrsinum cõuersus, de assensu nuptiarum percontatur, qui cum annuisset, similiterq; Magdalis, Vrsinus pronubum annulum dat sponsę, illa Vrsinum vt vicarium itidem annulo oppignorat, peractisque ritibus, post decantatas serotinas preces, habitamque orationem, de laudibus gẽtis Austriæ & Medicæę, in proximum palatium ad regale epulum disceditur. Primo loco accubuit Iordanus, proximè sponsa, dehinc Pontificius orator; Principes & Heroinæ longo ordine, choreis, spectaculis, circensibus ludis, tota vrbe effusissimè indultum. 22. Septembr. desponsata dat se itineri, stipantibus cataphractorum militum alis, atque ipso fratre Maximiliano Archiduce Rodolphi Cæsaris oratore. 7. Octobri Tridentum accessit, mox Venetis triremibus, nauarcho Augustino Michaele Rauenam vsque deuehitur, vbi à Cardinale Caietano, conuiuiis & regali penè apparatu excipitur, datis quieti aliquot diebus, Fauentiam, longè comitantibus Pontificiis cohortibus, vsque in fines Ethruscos Magdalis

M.D.CVIII

Ordo & ritus sponsaliorum.

M.D.CVIII

deducitur, vbi primis acclamationibus Augusta Ethruriæ nuncupari cœpit. Ab Antonio Medicæo, & primæ nobilitatis aulicis inuisitur. Vbi verò longius progressa, dumque in castro *Ronta* ad meridianum epulum se parat, improuisus adest sponsus, *libatisque* primis suauiis, illi vna cum Archiduce Maximiliano mensæ accubuerunt: At Christiana Lotharingia Archiducissa Ethruriæ, videndæ nurus desiderium cum vltra non ferret, ad eam non longius, quàm duobus milliariis à Florentia morantem, cum liberis aduolat, ruit in amplexus, deosculatur, miratur, vt longo & defixo obtutu animum expleuit, vrbem repetit, formam, suauissimos mores, egregiásque dotes sponsæ passim prædicat. Postridie magnus Dux moræ impatiens, eam inuisit, reditque celer, vt ingressum & pompam maturaret. Die sancto Lucæ sacra, omnes vrbis ordines ouationi & publicæ lætitiæ se accingunt. Præsules infulati, sacerdotes & Leuitæ, crucibus vexillisqueDiualibus præeuntibus, agminatim ad cœnobiũ di Ripoli procedunt. Equites cataphracti, ad portam aduentum Augustæ præstolabantur, extra pomeriũ in cuneos subsidebant armatæ cohortes equitum peditumque, galeis loricisque fulgurantes, fasciis multicoloribus discriminatæ, vt se Augusta in conspectum dedit, *lectæ* in manipulos bipartitã aciem effecere, bombisq; catapultarum alternantibus pugnæ speciem ediderunt, vt portam subiit, omnes machinæ disploduntur, carpento aureo

Cosmi ad sponsam primus aditus.

Ingressus in vrbem.

M.D.CVIII

ſubtegmine inſtrato quatuor iugalibus illa compactiori biga Archidux Maximilianus vehebatur, ingens ligni ſtrues ſuggeſtum efficiebat, quo ſymphoniaci & lyriſtæ concinentes aſſidebant, ſtemmata Auſtriæ & Mediceæ domus, lauro implicita frondebant, hoc addito programmate: *Urbem fœliciſſimis auſpiciis, ad Ethruſcæ regiæ prolem Auguſto ſanguine propagandam ingredienti, quod fauſto connubio ſummos Europæ Principes, arctiori amoris nexu deuinciat, prouinciæ ſecuritatem, principibus fiduciam, populis hilaritatem augeat, Florentia exultans feſtis acclamationibus, obuiam effuſa fortunatum aduentum, læta ac fœlicia omnia precatur*: à dextra veſtibuli, os humeroſque Diuæ ſimillima Herois prominebat, quâ terra patet Ethruſcum imperium referens, aurea veſte, longo ſyrmate ſuperinduta pellibus interulis diſtincto, Corona Diuæ redimitum erat caput, manu geſtabat ſceptrum, quo ſubjacentem latè regionem, omni fœcunditate frugum & bellatorum inexauſto robore exuberantem oſtendebat. A læua ſtabat ſymbolum, quà mare patet Ethruſcæ poteſtatis, Diua nempe paludamento candido circumamicta, circa pectus rubra cruce inſignita, Diui Stephani Papæ & martyris ſacram & nauticam militiam referens, triremes, naues, phaſeli, Liburnicæ, & omne æquoreum armamentum, circumſtabant, in ipſa porticu viſebatur Clemens VII. qui Carolum V. imperij diademate & infulis cingebat, elogio ſic referente:

Icones terreſtris & maritimi imperij Florentinorum.

M.D.CVIII *Carolus V. Bononiæ à Clemente VII. Pontifice Max. imperatorio diademate insignitur, Italiæ fessis rebus consulitur, iunctisque animis inter Austriacos & Medicos amoris & affinitatis semina iaciuntur.*

Proximè pictus erat Alexander Medicæus, qui cum Margareta filia Caroli V. nuptias firmat, hoc indice connubiali, *inter Margaritam Caroli V. Imperatoris filiam, & Alexandrum Medicæum Florentiæ Ducem, Neapoli ipso Cæsare auspice, connubia firmantur, iuncti fœderis & amoris fructus colliguntur.* Desiliens ex rheda, demittit se Magdalis in puluinar sericum auro fimbriatum, inflexæ Lanfredinus Fesulanus Episcopus, crucem deosculandam porrigit, infulatus illè mysticis ritibus, quibusq; solēt nouelli principes inaugurat, erecta in pedes sub tentorium aureæ texturę à 25. Ephebis nobilibus deducitur, illi omnes vt florentes ęuo, sic argento textili vestibus corruscabant. Magnus Dux Ethruriæ ad nutum accedit, à Borgesio Archiepiscopo Senensi, acceptam regiam coronam Austriæ sponsæ capiti imponit. Mox promiscuè & inconditè a vulgo & proceribus mixtis, Princeps Ethruriæ inclamatur. Dehinc sonipedi candido phaleris sericis gemmeisque instrato, deuehenda imponitur. Vestis erat Augustæ, ex argēto textili, more Theutonico, manicis ad humum fluitantibus, hoc ornatu non vno loco deducitur, sed cum ad compitum seu viam fossarum deuenisset: eccè oculis duæ statuæ, humana statura pro-

ceriores eminent: vna Florentiam, altera Gratzensem vrbem referebat, Ethruscæ stemma erat Arnus fluuius, Leo & lilium adhibito hoc carmine. M.D.CVIII

Venisti tandem Austriadum generosa propago, *Insigne vrbis Florentinæ.*
O desideriis vna petita meis:
Quos mihi iam video Reges, quod surgere nomen,
Quas mihi iã cumulat Thrax cumulatus opes?
Scilicet hac tecum generis fœlicia ducis.
Omina, dum tanta fers decora alta domus.

A læua in tabula videbatur fluere Danubius, cum aquila bicipite globum vnguibus premente, cnm huiuscemodi Epigraphe. *Insigne vrbis Gratzensis.*

Ausonias olim veni nouus hospes in oras,
Virginis Austriacæ dum comitarer iter:
En iterum, tanta comitor de stirpe puellam,
En iterum tædas coniugiumque fero.
Quod ferrem nil maius erat, cui tanta dedissem
Munera, non Cosmo dignior vllus erat.

Prætergressa Augusta plateam, quæ virginis vulgo dicitur arcem seu concamerationem suspicit, cum huiuscemodi Austriacæ domus præconiis *Mariæ Mag. Archiducis Austriæ Caroli filiæ, Ferdinandi Cæsaris neptis, Florentina ciuitas, quod Principum domum fœlici coniugio auxerit, Austriacis imaginibus ornarit, Reipublicæ decus addiderit.*

In platea Diui Laurentij, duo simulachra alto vertice stabant, *Strenuitas & Gloria*, quibus supereminebant, insignia domus Austriæ, cum triplici Cæsarum redimiculo, super imposita tabula inaugurationis coronationisque Rodolphi I I. hoc addito carmine;

M.D.CVIII

En cruce munitus dextram, virtute Rodolphus
Pectora, cunctantes cogit ad obsequium.
Ille triumphalem dat circum tempora laurum,
Illaque dat fasces imperiumque regit.
Hinc genus Austriadum, non tantū sydere fido
Quam certa didicit religionis ope.

Alibi ab arcuato & fornicato opere pensilia erant stemmata trium Gratiarum Gratzentium sororum, quæ Hispano, Polonoq; Regibus, & Tusco Principi nupserunt, his subiectis versibus

Aspice, magnanimos tibi quos dedit Austria mater
Heroas, terris nomen fatale regendis,
Hinc Tagus agnoscit Reges, agnoscit & Ister,
Quique vident ortus, & quos tenet vltima tellus;
Oceanusque pater, virtutem atque inclyta facta
Demirans, panditque sinum & noua regna ministrat.

Post longa diuortia viarum, vbi ventum est ad primariæ ædis vestibulum, ecce à dextra Florentina Synodus picta conspiciebatur, qua Ecclesia Græcanica, Romana & Apostolica efficiuntur seu corpus vnum, pictura sic loquente *Eugenius IV. habito Florentino Concilio, iugulatis peruersis opinionibus, Armenios Græcosque Catholico gregi Catholicus pastor coniunxit*: A læua verò Diuæ Reparatæ templi ab ipso Eugenio consecratio, depicta conspiciebatur, cum hoc indice, *Eugenius IV. illustri pompa, publicis precibus celebratis solemnibus ceremoniis, Florentino Senatu spectante, templum Diuæ Reparatæ sacrum fecit.*

Prætereà adnotabantur tria insignia huius Ædis, nempe eius prima strues anno 1295. altera Sedis diocesanæ in Metropolim sublimatio sub Martino 5. Tertia Stephani 9. Papæ in hac æde, Pontificia electio & inauguratio, cõspiciebantur etiam picti quatuor, qui ex gente Medicæa fuere Pontifices Max. Vt sacrum limen attigit Augusta, ab Archipræsule Florentino excipitur, beaturque sacris orationibus, & in intimum templum ad maiorem aram deducitur, ad quam aduoluta cùm sibi numen propitiaretur, eccè aëre vacuo nubes pensilis disploditur, ex qua Diuorum chorus effulsit, mox symphoniaci melos lyricis metris concinunt, quod nos ex vernaculo Italico sic expressimus.

M. D. CVIII.

Spectacula edita in templo Florentino.

O lux candida, lux beata, qualis
Terras indigetum petit caterua,
O lux candida, lux beata, Cælos
Sponsa ô Regia intuere, Olympi
Linquunt Cœlicolæ domos micantes,
Vt tædas faciant beatiores.

Diuorum ex discrimine vestium agnita species, nẽpe Diuorũ Ioannis, Zanobij, & Sãctæ Reparatæ, qui tria Florentinorum peculiaria sunt numina, itidẽ Leopoldus Austriæ, Sancta Brigita Bauariæ, Gotthofredus Lotharingiæ Diui tutelares, sic Augustam in mortalium celsitudine collocatam, ad suspiciendam cœlorum beatitatem, sempiternasque sedes cohortabantur:

Sume, ô Regia Magdali, potentis
Arui sceptra, caput corona Ethrusca

M.D.CVIII

Cinge, at crede polo parari & astris
Lucentes magis, ac magis coronas,
Post hæc ludicra, mentibus beatis.

Post modulos reditumque Diuorum in Cœlum, peractaque ab Archipræsule Liturgia, Augustam precationum auspiciis denuò prosequitur, & vltra fores comitatur. Conscendit sonipedem, pergitque ad palatium *Dipitti* cui longum iter non ambitus viarũ, sed obelisci, fornices, theatra, suggesta, stẽmata, tituli & elogia faciunt, quæ magna ex parte prætermissa facio, multitudo enim impedit electum, & copia parit fastidium. Vt palatio propius successit, Corinthij operis procera strues, columnis ingentibus fulta, vrbem Solymorum, & Gothofredi aduersus Ægyptium Saladinum, delineata trophæa ac Lotharenę gentis decora, ad quam Cosmus maternum genus refert, exhibebat, his notis: *Gothofredus Bullionius, Hierosolymæ Rex, vna die, vno prælio ad Ascolonem triginta millibus Ægyptiorum hostibus obtritis, cæteris desperata salute dispersis, vrbe domita, sublatis armis, fundata pace, fixo imperio toti Syriæ fœliciter ius dixit.*

Alibi Heroum gentis Medicæ simulachra conspiciebantur, quatuor nempe Pontifices Max. duæ Galliarum Reginæ, tres magni Ethruriæ Duces, addito hoc carmine.

Hi Medicũ de stirpe sati, cui Gallus & Vmber,
Cui debet gens Thusca duces, Regũque parẽtes,
Sequana Reginas, cui sacros inclyta debet
Roma patres, Europa decus Latiumque salutem.

Tot ſpectaculis, & operoſo ordine pompæ defeſſa Auguſta, vt palatium attigit, à Principe ſpōſo deſiliens ab equo, ſuſcipitur: Ducifla Ethruriæ, cum liberis & Heroinarum Italidum exquiſitiſſimo flore eam morabatur, ad primos gradus teſtudinis, innixo brachio ſub axillis ſponſæ, Coſmus Princeps aſcendentem ſubleuat, ſiſtitque quieti, ſubmotis aulicis ne defeſſæ oneri eſſent. Maximilianus, & Germanici nobiles, in parata ſibi hoſpitia deducti, abiit in noctem publica lætitia, nec finem nox impoſuit, quādoquidem Florentia tota ignibus, bombis creperis, iaculis aliiſque ludicris ex puluere pyrio confectis refulſit, ſed nos ſatis ſuperque genialibus hymæneis immorati, læta triſtibus temperemus, ſic enim ſors & natura vices alternant. Pater Angelus à Ioieuſa, à Gallia digreſſus pedes & nudipes Alpes tranſmiſerat, iturus quô ab ordinis ſui præfectis iubebatur. Taurini febrem ille contrahit, quam vt præſenſit, iam non ferens iter pedeſtre, lectica ad cœnobium Riuolij deuehitur. Dux Inſubriæ vt laborantem audiuit, Archiatrum, medicos, pharmacopolam, aromatum, balſamorum, omniumque antidotorum ſalutarem officinam, & qui eſculenta condiret mittit, atq; de valetudine ægri tantopere anxius, vt bis in die per celeres equos de inualeſcente, & increſcente morbo certior fieret: nihil ars humana intentatum reliquit, ſed peruicacia æſtuſq; febris, omnem operam periciamque

Mors patris Angeli à Loyeuſa.

M.D.CVIII

superauit: Decimo enim postquam decubuerat die, hoc est 25. Septembris fœlix anima è carcere corporis ad cœlos emigrauit. Mortuus vt vixit, non in palatiis Insubriæ, non in holosericis puluinaribus, & plumea mollicie thori, sed in cilicio, in stramine, vilibus hispidisq; stragulis decumbens, in ergastulo cœnobii carnis sarcinam deposuit. Renatus Gualterus Triumuir Regius in magno Consilio, vt viuo erat charissimus & contubernalis, dum fortuitò ibi gentium, principis Regij sanguinis res procuraret, decumbenti semper accubuit, vltimosque vitæ anhelantis collegit spiritus. Conditum odoribus cadauer Riuoli mansurum, donec Galliæ sui indigenæ, & nunc indigetis beati depositum reposceret (vt anno sequenti repetet) Gualterus, litteris ad Regem datis 27. Septembris, morbi seriem, fœlicem obitum, Ducis Insubrum singulare officium, nouissima verba defuncti, quibus filiæ suæ Montispensierii Ducissæ, fatalem suam horam per patrem Iosephum eiusdem sectæ nunciari vellet, rescribit, sic enim prospexit optimus pater, vt molliore iaculo filia perfoderetur, sciebat enim, Iosephum illum placandarum mentium in eo acumine doloris, egregium esse artificem, vt re vera non parum acerbitatem feralis nuncii emolliuit.

Inundatio Ligeris.

Ligeris repenté improuiso incremento tantopere intumuit, vt defrenato impetu iam non se capiens, ripis aggeribusque cuulsis in agros talè effusus, omnia inusitatis vor-

ticib⁹ obtexerit, ſata, nemora, annoſas arbores, armēta, cumque ſtabulis greges, domos, incolas & quidquid obuium habuit, repagula obiceſque omnes indignatus auulſerit, & demerſerit. Blæſis, Ambaſiæ, & paſſim in finitimis vrbibus, fornicati pontes deiecti, dum exæſtuat amnis & inexpectatus fuit, multos obruit. Expertus eſt non ſine damno hortendam illuuiem Dux Sullius; cum enim in caſtro ſuo ad Ligerim, nihil minus cogitaret quàm de impetu fluuij, eccè inſperatò deſpumans illè, tantis vorticibus caſtri aliquot turres cœmento & ſpiſſitudine munitiſſimas concutit, vt mole vndarum auulſæ ſint. Viſi ſunt accolæ in tabulata euadere, alij vlmos & faſtigia collium conſcendere, alij natatu anxio fatum vitare, denique vt verbo dicam, omnia pontus erant. Fluuiuſque ferè omni loco vadoſus, imbribus niuibuſque ſolutis exæſtuans æquor adæquauit, ſtragem vaſtitatemque, plus quàm humana ingenia æſtimare poſſint, edidit, quodque in multos annos agricolis exitiale erit, lapidibus, arenis ramētiſque tam altè & densè aggeſtis agros fœdauit, vt non niſi incredibili impenſa & labore eruderari poſſint, nam quod ex Aruerniæ cautibus oriatur, fragmina & ramenta ſaxorum ſecum voluit & eructat, vnde agri ſterileſcunt. Nilo penitus diſſimilis, cuius limo Pharia arua impingueſcunt, & quo fit, vt ait ſcriptor indigena, *Ægyptus ſine nube ferax*.

M.D.CVIII

Sullij Caſtri ab illuuie concuſſio.

Rex Chriſtianiſſimus ad Paulum 5. Legationem luculentiſſimam, ſi qua olim vlla

M.D.CVIII

fuit, obsequij exhibendi causa adornauit; oratore suo Carolo à Gonsaga Cliuensi Duce Niuernensi. Ille & regia & priuata munificentia, cum tanto muneri obeundo præclara & stupenda omnia Lutetiæ sibi comparasset, post nouissima verba à Rege digressus, Malsilia vbi se omnemque comitatum sisterat, quatuor Gallicis triremibus vectus, Sauonam & Genuam appulit, à Duce & Respub. Genuensi summis honoribus excipitur, præmissis cohortibus armatis, quæ venienti occurrerent: sed nota præcipuè indiget, admissum in vrbem à quatuor Senatoribus in Senatum deductũ, supremo solio fuisse collocatum, ferendi suffragij iure indulto. Genuensibus habitis gratijs, repetito itinere, vrbem, quæ vulgò Vetus ciuitas nuncupatur, accessit, adueniens machinarum bombis salutatur, à Pontificiis præfectis (est enim ditionis Apostolicæ) nihil prętermissum, quo Niuernensem regio apparatu exciperent. Ne quid deesset aut desideraretur, Fabius Gonsaga Mantuani Ducis vicarius, Abbas, Aumalius aliique complures proceres Galli, Niuernensi gratulatum venerant, digredientibus auream catenam grauissimi ponderis obtulit, quod munus longè auersati sunt, non in despectum offerẽtis, sed quod nullum aliud pignus à regio oratore percuperent, quàm eius summam beneuolentiam. Longius progressus Niuernensis, obuios habuit dominum *de Breues*, apud Põtif. oratorẽ, Marchionem Malatestam, Episcopum Abrincensem, Mar-

M.D.CVIII

chimontium & Gallicæ nobilitatis plurimos Romæ & in Italia hoſpites, vt portas ſubiit, eccè Roma foras effuſa in occurſum proruit, ex patriciis ſummiſque viris, præuij erant Dux Carpineti, Marchio Pallauicinus, Marcus Antonius Victorius Pauli 5. nepos, quem Niuernenſis præcipua comitate obſequiiſq; eſt demeritus: Illum enim priuatim carruca excepit, & officioſiſſimo alloquio ſibi deuinxit. Stabant purpurati Patres in primo limine & aditu vrbis, qui Gonſagam exciperent, Aſtabant Archiepiſcopi & cæteri primores infulati: præmiſerat S. Põtif. tubicines, leuioris armaturæ & cataphractos ſuos equites, ac domeſtici ſatellitij, centũ ſtipatores Heluetios,. æquabant omnes duo millia armatorũ, Niuernenſi verò comites iuerant, trecenti & plures nobiles Galli, inter quos præcipui ſtẽmatis erãt, Comes Thornodutenſis, Marchio de Reſnel, vicecomes Bordinenſis, vicedominus Carnutenſis, Marchio Aſceracenſis Armoricus, plureſq; alij, Ibericis, Affricanis & Parthenopæis equis vecti, ſericis veſtibus ex auro textili fulgentes. Porta qua ad S. Angeli caſtrum itur, vrbem ſubiit Niuernenſis, poſt machinarũ tonitrua, excipitur modulis ſymphoniacorũ, cithararum omniſq; generis artis muſicæ: Senatores, Patricij, cõiuges ipſæ feneſtras ſpeculaſque implebãt, vix turbas ipſas latiſſimis triuiis capientibus, vt biduũ quieuit Niuernenſis, adit Pontificem, regias litteras obſequij exhibuit, quæ poſtquam reſignatæ & perlectæ fuerunt, in Diui Petri Palatium deducitur, accubuitq; cum oratore

M.D.CVIII

Palatium deducitur, accubuitque cum Oratore *de Breues*, mensæ pontificię, peractoque conuiuio seorsum cum illis de Legatione grauissimisque negotiis verba habuit, publicam veniam delictorum, quam Iubileum vocant, indixit orbi vniuerso Paulus V. in promerenda Lutetiæ summus feruor emicuit, stationarię preces sigillatim decretæ ab Antistite Lutetiano, in quinque Basilicis longe dissitis; vt longinqua & anxia peregrinatio ad noxarum expiationem prodesset.

In luculentis cõtrouersiis edita S. Consulta quæ ad similia ius prorogant, non mihi visa sunt esse extra orbitam, cùm mihi sit propositum scribere memoranda, at quid magis *scitu* dignum est, quàm quæ foro solemnibus iudiciis direpta sunt? quibus posteri monentur ne in huiuscemodi Symphlegadas impingãt, sed tanquam ad Pharon, ad Curiæ oracula respiciant. Nulli rerum Gallicarum forensiumque vel mediocriter perito dubium est, ratione directi dominij, patronatus feudalisque clientelæ, ius antiquum esse Regibus, quod Regaliam nuncuparunt veteres, ab etymo rem ipsam signantes, illud est, vt quamdiu viduæ Ecclesię orbitatem pastorum lugent, Rex vice custodię & depositi, caduca beneficia conferat, nec id commentitio aut nupero vsu, cum in Lugdunensi Concilio, ius istud à Gregorio X. sancitum sit. At cum vetustati fides abrogari non posset, ad dioceses quæ sunt citra Ligerim, nonnulli coercitã Regaliã esse voluerũt, & ad nouissima hæc

Senatusconsultum de iure regaliorũ ad omnes Galliæ dioceses extenso.

M.D.CVIII.

hæc tempora dubitatio illa animos occupauit, quæ tamen pluribus arreſtis ſublata eſt, neue in poſterum de iure illo nullis finibus circumſcripto fluxa fides eſſet, obiter indictum aduocatis, ne vltra rem controuerſam facerent. Sed dubitandi cauſa recens extitit, num ad Seguiſianos nouiſſimè regno additos, ius iſtud porrigatur. Belleiſſeus Epiſcopatus cum vacaret, Rex iure regaliæ poſſeſſoris obitu caducum decanatum contulit, S. Pontifex itidem, ſodalitium vero flaminum, ſortitionibus atque vrna electionis de ſuo gremio vnum aſſumpſit: inter Triumuiros lis ardua, electus, pontificiuſque contendebant, regaliam regni veteribus terminis conſcriptam, ad Seguiſianos non proferri, qui nuper acceſſiſſent cum priſcis ſuis legibus immunitatibuſque, contra candidatus regius, partem illam Allobrogũ regno ita coaluiſſe, vt diuerſa, & diſcriminata ab illo cenſeri non debeat, appendices induere naturam rei, cui adiunguntur, non aliter quàm minora flumina maioribus obruuntur, nomen & famam amittunt. Poſt arduam eluctationem fori dicentibus Doleo, Mauguineo, & Monterolio, etiam ad Seguiſianos olim Allobrogicæ ditionis ius regaliç porrigi decretum fuit.

L'Eſueché de Bellay au païs de Breſſe de nouuelle conqueſte vaquant en regale, le Roy confera le Doyenné qui fut adiugé à ſon collataire.

Appetente Bruma, conſcripti pedites in Gallia ad bellum Sueciæ, nullo quidem delectu, ita vt impuberes & quemlibet obuium ex triuio conductores albo inſcriberent, vt autem innoxiè tranſirent, in qualibet præfectura latrũculatores cum ſatellitio, Dieppam

Galli conducti ad bellũ Suecicum.

M.DCVIII. vſque deduxerunt, ibi ad quatuor millia collectos, cum cẽturionibus naues conſcendunt, pugnaturi cum procellis tempeſtatibus & hyeme, Sarmatiſque intractabili cœlo aſſuetis, & aſſuetudine pugnacioribus.

Vno probro videtur laborare Lutetia, vt à luto dicta putetur, quanquam falſo etymo, licet id ipſum inficiari nemo poſſit, facit enim quaſi orbis in vrbem concurſus, vt minus munda ſit, vt nomen & probrum amitteret, fit edictum quo iubetur mundior eſſe Lutetia, inſtitutis ad hanc rem ſcrutariis, aurigis, eſſedis, indictũq; accolis ædium, vt cum procederent admoniti tintinnabulo, ſordes & eluuiem in plauſtra efferrent, operis inſtituti egregium & feruens initium, ita vt per menſem Lutetia lutoſa eſſe deſineret, quo elapſo ſordes & volutabra rediere.

Inane edictũ de mundicie vrbis.

Facinoroſiſſimi latrones, Pictonicum ſolum, Andinum, Armoricam & conterminas gentes cædibus & rapinis immaniter infeſtabant, tanta audacia, conſortioque perditorum, vt ſuccinctos quæſitores, armatumque magiſtratũ, maioribus copiis repellerent, quã ab ipſis appeterentur, ita vt tãto furori cũ impares eſſent, graſſari latronibus (ab anteſignano Guillerij nuncupabantur) liceret, illi bellis ciuilibus, ad ſæiuitiam & prædationem educati, cum pace res parta domi ad libidinem nõ ſufficeret, ſoliti rapto viuere priſcam nequitiam redintegrant, accitis in ſyluas & auia loca decoctoribus, falſariis, tergore inuſto liliatis, furciferis & Lauernionibus, ſimilique colluuie ſceleſtiſſimorum bipedũ, ferunt

Latronum ſtupenda flagitia.

Guillerium natu maiorem, in latrocinio aliquid excelsi præ se tulisse, nã si forte viatorem euntẽ nec satis nummatum offendisset, non modo nihil ademisse, sed addidisse quantũ ad reliquum iter misero opus esse iudicauit. Si alius fortunatior, in eius manus incidisset, nec præsens pecunia esset ad redemptionem, syngrapha accepta hominẽ dimittebat ea tamen lege, vt si die dicta fidem nõ impleret, nullum genus sęuitiæ aduersus moratorem frustratoremque prætermitteret, Guillerius maior, ita latrunculatores despicere solitus, vt sæpius persequentibus illuderet, fugaret & cæderet illos: abiit ille in diuersoriũ, quo Rhedonensis quæsitor cũ satellitio iam cœnaturus subsidebat, vbi ex equo desiliit, cũ illis accumbit, conuictores fabulis nugisque alea etiam, in multam noctem moratur, diluculò excitatus, latrunculatoris & comitũ suumque noctis, & cœnæ vbi persoluit stipendiũ hospitæ, dat in mandatis, vt præfecto Rhedonensi & stipatoribus à somno excitatis nunciaret, minimè esse perspicaces, qui frustra & tã peregrè Guilleriũ inquirerent, quo cũ heri cœnassent, comiter egisse illũ, qui ex alea partis nũmis, totius cœnæ sumptus exsoluisset. Ex ea nequitia coniiciãt omnes, quã interritus fuerit, & omniũ latronũ audentissimus Guillerius, audite nũc qua ille Cacus spelũca stabulabat, in penitissima valle ad extremã orã syluæ dẽsissimæ, anfractibus viarũ meandrisq; inobseruabilis, latibulũ ille instar propugnaculi cõstituerat, non infimæ notæ nobilẽ comprehẽsum illuc

M.D.CVIII.

M.D.CVIII. deducit obductis oculis, vbi admissus fuit recectis, omnem officinam latrociniorum recludit, penum refertissimum, armamentarium instructissimum, ad vim propellendam murum vallum & fossam ostentat, oppiparè pransum in spelunca demittit, exacto iureiurando ne rem visam proderet, ille fidei tenax, quam obductis luminibus non vidit, monstraquam obductis luminibus nonvidit, monstrare haud potuit, sed vt syluam indicauit, omni aditu exituque obseruato, hoc filo facilè ad Minotaurum itum est, qui non nisi cinctus obsidione, propugnaculo quatuor machinis campestribus concusso, haud eliceri potuit, vt vidit à succinctis quæsitoribus vicinis vndique collectis, nobilibus prouincialibus, & plebe circumfusa, machinis fumo, igne, & ferro vrgeri, eruptione facta cum suorum equitatu, ipse Pegaso, vt videbatur vectus, confertissima agmina prærumpit, sed globis militum obicibusque coercitus, vt se publicæ infamiæ subduceret, vel nolentes sibi mortem inferre coegit, ita ferox prementibus exitium minabatur: Iunior Guillerius, ac sexaginta vel plures capti, cæteri fuga dilapsi, cum iam solo nihil tutum putarent, salo ipso pyraticam acturi se crediderunt, vincti omnes Xantones, Rupellam deducti, rotæ cruciatu, qui ad latronum & grassatorum publicam vindictam, priuatim excogitatus est, laceri & discerpti pœnas dedere.

Hoc mense ponti olim molitorum vltima manus addita, cœpitque calcari & incoli, ille qui depressus aquis, nunc luculentior, ex rui-

na incrementum, ex naufragio gloriam accepit, antea vili miniſterio ignobilis, nunc inſignibus opificiis clarus, ante tectis carioſis deſpicabilis, nunc bina & compari ædium ſtrue inclytus, vetuſtatem & nomen ſimul amiſit, ne iam à molis piſtriniſque, ſed ab auium iconibus, quæ domos notant, vel à ſuo conditore nuncupatur, quod hoc diſtico marmorato, noluit latere viatores. M.D.CVIII. *Pons olim molitorum.*

Pons olim ſubmerſus aquis, nunc mole reſurgo,
Mercator fecit, nomen & ipſe dedit.

M. D. CIX.

RODOLPHI BOTEREI
IN MAGNO FRANCIÆ
Consilio Aduocati,

Commentariorum rerum toto orbe gestarum liber XVI. qui anni 1609. seriem complectitur.

TÆDET me ab obitu magni Scaligeri huius anni initium facere, ille ante biennium, socio gloriosi laboris iusto Lipsio, carmine prorsus immortali parentauerat: sed ille non pugnacior in fatum, hoc anno ineunte, vitæ & tot irrequietis lucubrationibus finem imposuit, Iulio Cæsare genitus, cuius manibus pace salua, de filio Horatianum illud vsurpare non dubitem, *Tydides melior patre.* At Dij boni, quæ arcana, quæ penetralia & adyta scientiarum non inuestigauit, non peruasit, non explicauit. Lipsio ad Belgas reuertente Bataui, non ferentes ab æmulis gloria litterarum vinci, nostratem Scaligerum ingentibus præmiis ad se euocant, Gallia renitente & si

Obitus Iosephi Scaligeri.

Scaliger è Gallia ad Batauos euocatur.

poſſet retinente, ſi quidem ille eius votis acquieuiſſet, quamuis ea tempeſtate tam turbido eſſet rerum ſtatu, vt magis de bellatoribus quàm de litteratis, cogitare neceſſum eſſet. At ille tempeſtatem belli non ferens, quieti & Muſis in Batauia ſeceſſum ſibi delegit, defixis ibi perpetuis ſedibus, vt qui hoc ſolo funeratus fuerit: morienti pacis in dies coeuntis ſolatium defuit, quæ paulo poſt mortem eius inſecuta eſt. Qui laudauit in funere, Daniel Heinſius, conquiſitis ex omnium litteratorum pœnu elogiis, Abyſſum eruditionis, Scientiarum mare, Solem doctorum, diuini patris ſobolem diuinam, genus Deorum, perpetuum litterarum dictatorem, maximum naturæ opus & miraculum, ac extremum eius conatum vocat, ſed ego non tam eloquens, nec operoſus nomenclator, puto ſatis ad poſteros Scaligerum nominari, illo amiſſo iacturam litterariam hoc vno diſticho deſignaui.

M. D. CIX.

Moritur 21. Ianuarij.

Scandere ne ſperate, biceps Helicona cacumen,
Scala hæc, qua ſoliti ſcandere, rupta iacet.

Heinſius ille, Hugo Grotius. D. Baudius, Bonauentura Vulcanius, pluresq; Batani eruditionis fama incliti, eruditorũ principi litterarũ parẽti, nænĩis epicœdiiſq; parẽtarunt: Lugdunẽſi-Batauæ Bibliothecæ libros M.SS. græcos, Hebraicos, Chaldaicos, Syriacos, Arabicos, Æthiopicos, Perſicos & Armeniacos legauit, Academiæ curatores vrbiſque Conſſ. viro incomparabili ſepulchrum, his notis litteratum excitarunt.

M. D. CIX.

D. O. M.
Sacrum.

Æternæ memoriæ Iosephi iusti Scaligeri,
Iul Cæsaris A Burden F, Principum
Veronensium nepotis viri, qui inuicto
Animo, vna cum parente Heroë maximo,
Contra fortunam assurgens, ac ius suum
Sibi persequens, imperium maioribus
Ereptum ingenio excelso, labore indefesso
Eruditione inusitata, in litteraria Rep.
Quas si fataliter recuperauit, sed præsertim
Eius modestia quod sibi fieri vetuit:
Iidem qui in vrbem hanc vocarunt,
Curatores Academiæ, ac vrb. Conss. hoc loco
Monumentum P. E. L. C.
Ipse sibi æternum in animis hominum reliquit.

Aula Gallicana, (quod illi de more est) Hilariis redeuntibus, tota in choreas, ludicra certamina, equestres, circensesque ludos effundebatur, aque ipsa Augusta, cum gynecæo Nympharum chorum referens, personansque rythmos admirandam se præbuit, delibatio erat maioris apparatus, iamque Anthoniana via conspersa arenis, conclusa stadiis & cancellis, hastiludia vrgebantur, instabatque dies, cum ecce de Ferdinandi Medices Ducis Ethruriæ gentilis amantissimi, nuncium ferale sub occasu affertur. Rex ne Augustæ epulas, nocturnamque quietem turbaret, rem tacitè gerit, & postquam illuxit, ingenioso commento, minus acerbum nuncium fecit. Ille enim cum iam alto Sole Augusta se comeret, vt salutauit, rogat num illi nox tran-

Obitus Ducis Ethruriæ quo ludicra omnia Aulæ intermittũtur.

quilla fuiſſet, vt annuit, Rex contra ſibi turbidam fuiſſe, veniſſe illi in ſomnium, magnum Ducem Ethruriæ fato functum: vt audiit exhorruit, omen verita ne verum eſſet, cui Rex quid ſi verum? fatis & neceſſitati eſſe parendum, cumque cogitantius ſtuperet. Hem? inquit ita ſe res habeat, nolo te eſſe diutius nec immoderatius anxiam. Illicò apparatus omnes ludicri pictorum, ſtatuariorum, omniumque artificum, qui voluptati inſeruiuut molimina conquieuerunt. Quæ antea fulgens erat auro, picta & verſicolor omnis Aula, fit pullata & mœrẽs, ita vt Hilaria nomen & laſciuiam amiſerint. Ferdinando elogium dicere, tanti principis celſitudo & ingenij tenuitas vetant, ille non tam à magno ducatu Tuſciæ, quàm ab ingentibus factis magnus dici meruit. At publicum mœrorem filij ætas, iam matura imperio, & quod ſupra delibauimus cum Maria Auſtria coniugium, quodque prolificum ſperatur leniuit.

M.D. CIX. *Aſtus Regis qui Auguſtæ minus graue nuncium fecit.*

Luctus in Aula.

Dux Sullius, (ante Rhoſnius) à Niuernenſi dynaſtiam in agro Bituricenſi, exiguis quidem finibus conſcriptam, ſed meri & ſupremi imperij emerat, eam recenti & inſigni oppido nobilitare conſtituit, vtque ad colenlendum hoſpites & aduenas alliceret, aream ad ponendas ædes viritim diuiſit, ibique ædificare Lutetianos proceres non paucos deuinxit, ergò vbi ille vrbem aratro deſignauit, euerſis domunculis ruderibuſque inglorij oppiduli, inſigniorum fabrorum arte, nouum & luculentum molitur, ſuperataque loci

Dux Sullius ſupre. Dominus ditionis vulgò boiſbelle.

M. D. CIX.

iniquitate qui auius & syluosus erat, vrbanum & fœtum gentibus efficiet, sic potentia & ingenio pollentibus nihil imperuium.

Coronatio Mathiæ Archiducis & vnctio in Regem Vngariæ.

Anno superiore, notauimus ex assensu Cæsaris, Archiducem Mathiam, ab vniuersis ordinibus Vngariæ, amplissimo regno insignitum, ipsumque Cæsarem fratri, coronam, sceptrum, infulas, stollam, paludamentum & cætera inaugurationis regiæ prisca insignia vltrò tradidisse, nunc ritus coronationis strictim referamus. Mathias & Maximilianus frater, Vngarico more promissa & tallari veste induti, phaleratis & ferocientibus equis vecti, cum exquisitissimo nobilium equitatu, Presseburgo in castrum ritibus peragendis ex omni æuo delectum abeunt. Præibant duo vexilliferi, qui insignia & stemmata regni Vngarici anteferebant, subsequebatur fæcialis succinctu Vngarico, manu pedum seu baculum candidum ferens. Dehinc procedebant, qui regia ornamenta deferebant, Croatiæ Palatinus regale paludamentum, Butianus crucem qua dominicæ ligneum fragmentum includitur, Comes zerinus pignus sacrum seu auream capsam, Comes Erdecius, sceptrum regiæ celsitudinis, symbolum, Sigismundus Iorgats globum aureum, Comes Georgius Thurlo ensem regium, Palatinus Helias Hazi coronam auream margaritis & vnionibus crebris coruscantem deferebant. Regi præuius ibat Sifridus Tribunus militum stricto mucrone, is est Vngariæ Conestabilis

castrorumque summus præfectus, hoc ordine & progressu aditur Diui Martini Basilica, Baro Maximilianus de Liethtensein, Georgiusque Scieczij inaugurationis ritibus obseruandis præerant, vtque religiosè & inturbidè fierent submoto vulgo, cuilibet pro dignitate & ministerio accubitus decreuerant. Strata & compita auleis vestita, frondibus virentia erant, vsque ad vestibulum ædis primatiæ, in cuius meditullio suggestum seu regale solium eminebat, serico opere auroque textili instratum, super imposito tentorio eiusdem texturæ & opificij. Vt sacrum limen subiit Iauarini & Iagabrię infulati Antistites, cum vniuerso Clero nouellum Regem excipiunt, deducuntque ad aram primariam, cui assidebat purpuratus Archipręsul Strigoniensis, ille cum amplissimo consessu præsulum inaugurationi sę accingit. Iauarinensis Episcopus rogat Strigoniensem, vt quem illi sistebat inuictum equitem, in Regem Vngaricum vngere dignaretur. Ille annuit & stanti ad aram precationē infudit, qua numen exorat cuius auspiciis,& gratia reges regnāt & fortes dominantur, vt nouellum Regē in semitā iustitiæ deduceret, afflatūq; aura cœlesti bearet, qua sic populo præesset, vt robore nobilium & amore subditorum fultus, nulla hostium molimina formidaret. Vt precari desiit Antistes Strigoniensis Liturgiam operatur, post recitationem Epistolæ seu lectionis, adempto syrmate coccineo, sacro oleo Mathiam humero & brachio perlinit, hoc symbolo

M. D. CIX.

M. D. CIX.

Priscus mos regiæ vnctionis à regibus Iudæ emanauit.

imperandi poteſtas innuitur. Mos ille inoleuit ab Hæbreis Regibus, in veteri lege inungi ſolitis: ſic olim ſacro oleo delibuti Saul, Dauid, Aſaël, Iehu & complures qui tribubus Iſraëliticis imperarunt, vis arcana numinis in eos hac myſtica vnctione eliciebatur. Saul poſtquam lenticula olei perfuſus eſt cęleſtem auram hauſit, inque alium virum immutatus eſt, hinc Dauidi inuncto ſuperum gratia cælitus infuſa eſt. Vt Strigonienſis vngere Mathiam deſiit, ſtola ſeu interula linea induit, (Dalmaticam ſeu tunicam vocant) non diſſimili ab ea qua lectores & Diaconi ſuperinduuntur, hoc ſymbolo innuens myſticum aliquid & Leuiticum ineſſe Regibus. Paludamentum, quo regia celſitudo & imperium indicatur ſuperaddidit, gladium precationibus admotis lateri admouit, quo vagina deprompto, Rex velut iconem crucis in vacuo exarans, aërem diuerberat, hoc ritu innuens victrici gladio armiſque potentibus crucis gloriam, ad impias nominiſque Chriſtiani inimicas gentes porrecturum. Dextra ſceptrum, altera globum orbis ſimulachrum geſtandum dedit. Priuſquam verò capiti diadema imponeretur, Palatinus Strigonēſi purpurato proximè aſſidens, vernaculo idiomate ter ab vniuerſo conſeſſu exigit, num Mathiam ſibi Regem vellent, redditoque aſſenſu votiſque conclamatis Mathiam diademate cingit, & de more gentis inaugurationem abſoluit, regio hoc ornatu fulgentem, dextra apprehenſum ſolio regio imponit, mox Ambroſia-

num canticum exorditur Strigonienſis, quod alternantibus muſicis decantatum, foras toto caſtro machinis lætum reboantibus, nummum aureum precio & põdere quinquaginta aureos æquantem, operanti ſacrum Rex obtulit, iamque penè abſoluto, ſacra ſynaxi reficitur, peracta inauguratione ad Franciſcanorum ædem digreditur, ibique quadraginta equites torquatæ militiæ aſcripſit, dum iter facit, numiſmata ex auro & argento tum antiquæ, tum recentis cælaturæ conflata crebris miſſilibus in vulgus ſparguntur, nũmus hac icone percuſſus erat, Dea muliebri ſpecie dextra palmam, læua cornu fœcunditatis ferens viſebatur, ambiente orbiculum hac notatione *Matthias 2. Rex Vngariæ coronatus*. Equitibus torque militari inſignitis, Rex cum vniuerſo delectu nobilium trans portam Diui Michaëlis abiit, conſcenditque ſuggeſtum iuſiurandi religionem apud vulgus profeſſurus, præſtito acclamatur magnis contentionibus *Viuat Rex*. Ille in locum leniter faſtigiatum, equum effuſis habenis concitat, & ſuperato cacumine diſtringit gladiũ, ad quatuor orbis plagas cõuerſus ſæpius aërem diuerberat, rurſus machinæ diſploduntur & concrepant, mox in caſtrum ad regale conuiuium diſceditur, cum Rege Archidux Maximilianus, Cardinalis Strigonienſis, Nuncius Apoſtolicus, Palatinus *Helias haſi* menſæ accubuerunt, à pincernis dapiferis, aliiſque regni primoribus accumbentibus opiparè & magnificè miniſtratur. Ecce vero à genialibus ſpecta-

M. D. CIX.

L'offerte.

Torque militari nouellus rex quadraginta equites inſigniit.

M. D. CIX.

Summum flagitiũ eiusque vltio à Senatu Tholosano.

culis ad ferale transit oratio. At Dij boni, quid nõ mortalia cogit, pectora cæcus amor. Audite stupendum & cruentum facinus, Petrus Arrias Burdeus gente Hispanus, secta Augustinianus sodalis, professor Theologiæ, celebritate eruditionis, quam vocant publicam cathedram Tholosæ ab æmulis peruicit, præter dissertationes scholasticas, præconio verbi diuini, probitate vitæ, sinceritate morum, cæteris antistabat. In præfectura præsidiali, consenuerat Franciscus Gairaldus, vir consularis æqui obseruans, fraudis abstinens, toto æuo apud omnes bona fama notus, sed non nisi ex vltimo actu vitæ fabula dignoscitur. Vterque castigatis moribus, & tetricæ professionis, lenociniis illecebrosæ puellulæ inescatur, capitur & perit. Illa Lusitana erat, Tholosam cum patre & familia emigrauerat, Violantilla à castro nominabatur, tam loquaculis oculis forma pellaci, vt effetum consularem, elanguidum, acheronticum, & Stoicæ seueritatis monachum exusserit, nec capitis niues, nec frontis rugas dedignatur exoculatus cupido, quandoquidem in homine capulari, eius faces exæstuant, vir togatus cum cucullato, amoris consortium iniit, Violantillæ amplexus & oscula inuicem diuidunt, & soli duo illi riuales benè conueniunt, cum tædæ pares & æmulos non ferant, vtrique vnum studium, quo liberè ad æquato dominio puella potiantur, tandem placuit sub cinere hymenei furtiuum & impudicum ignem cælari. Gai-

raldus illi conciliat nuptias, cum aduocato M. D. CIX.
sibi contubernali indigena proximi oppidi à Tholosa, fit coniugium, vterque sollicitator nuptiarum dotem numerauit: post cõuiuia & tripudia nuptiarum, nouus sponsus domum ad suos gentiles nuptam deducere constituit, obnitentibus procis, potissimum Gairaldo, qui vt peregrini fori aduocatum pelliceret in Tholosanũ senatum, vel saltem in præfecturã vberrimam clientelam pollicebatur. At ille seu vrbanæ facundiæ minus se parem sentiret, seu quod de vxoris pudicitia, à riualibus nonnihil suspicaretur, mente illi immotum stetit, vxorem ad suos lares abducere. At illi discessu mulierculæ plurimum indignati, quod nuptiæ ad furta amorum conciliatæ, ex voto non responderent, de reducendis Tholosam cogitant. Gairaldus coniugatos insequitur, cum illis per mensem conuiuit, reditum in Metropolim suadet, sed cum surdo verba faceret Gairaldus, anxius admodum de mariti ferociori imperio, domum redit, Burdæo hominis duros & asperos mores, contumaciam, seruitutem mulierculæ enunciat, de vindicanda asserendisque amoribus vicissim deliberant, cogitantque quo fato hominem tollerent, veneno experiri non satis certum, vtrique visum est, ferro vitam adimendam, vtque expeditè res fiat, maritum specie litis quę sub iudice erat Tholosam euocant, Gairaldus cum scholari aut potius sicario, nomine

M. D. CIX.

Candolas alioque nomine *Esbaldit* de necando pacifcitur, nefarij pacti dimidio numerato. Vt infelix nefciufque infidiarum, Tholofæ adfuit, à Gairaldo ad folemnes dapes euocatur, conuiuis Burdæo, Candolas & Esbaldit, eftu, portatur, nihil nifi amicum & beneuolum, poft epulas fubducit fe *Burdæus*, alij ambulatum exeunt Iulio feruente, cùm dies noctis decremento augefcunt. Gairaldus protracto fermone in multam noctem, maritum morabatur, ne lux ficarios proderet, tandem tenebris fiduciam facientibus, poftico dimittitur & mox necandus in loca auia & folitaria deducitur, ibi iam prouecta nocte, à ficariis feptemdecim vulneribus traiicitur. Ipfe fuafor cædis, inclamat amicum & hofpitem à Lauernionibus, qui zonam nummariam intercipere conabantur, repugnantem iugulatum. Decuriones vrbis & præfectum vigilum accerfit. Esbaldit æftuans, magnitudine fceleris perterritus, fugiens comprehenditur, cadauer in publicam domum ædilium deducitur, fodalis cucullatus, vt vnum ex conductis ficariis comprehenfum audiuit, fuga fibi confulendum decreuit, nec mora cum conforte cædis Candolas, Thoninum oppidum à nouatoribus in religione occupatum excucullatus abiit. Ille præfentem geftans in pectore teftem furdo verbere percuffus, rogatà miniftro feu prædicante, num? fecuro loco confifteret, fed vitæ dubius illicò in aliud oppidum Ruthenorum vulgò Millau profugit, nec ibi tamen nec alibi confiftens, atque hinc

Apoftafia impunitatẽ quærit.

M. D. CIX.

hinc Nemausum abiit, fuga hominis & abiectæ cucullæ piaculum, sceleris conscium fecere apud patres conscriptos, qui aduersus desertorem trãsfugamque monachum, quam vocant manus iniectionem statuunt. Princeps Senatus Verdunius, vndique latrunculatores cum satellitio, vel priuatis impensis regionatim mittit, excuculatus frater Nemausi comprehenditur, sectarij à publico magistratu vinculisque abducunt, religionis suæ nouellum hominem inclamant, hoc prætextu maleuolè & probrosè incusari, non nisi à bipartita camera iudicandum obtestantur, inualuitque adeo nouatorum vis & clamor, vt coram iudicibus cameræ exhiberetur, vtrisq; de foro ambigentibus. At Verdunius de controuersia per litteras cum Regem consuluisset, tandem sacri consistorij decreto, capitale iudicium ad Curiam Tholosanam remittitur. Incassum frementibus sectariis caussantibusque edictis vim inferri, hominemque reum peragi, quod ad suum cultum transisset, cęlitusque afflatum cucullam superstitionis papisticæ ludibriũ exuisse. Talia viri boni quiritabãtur, nescio an satis modestè & politicè, quasi alieni thori temerator, adulterij homicidiique conscius, à numine afflatus sit, quinimò vindicantes huius notæ hominem, liquidò probabant, suam religionem omnium impuritatum sordiumque esse sentinam, ad quam adulteri, sicarij, seu ad aram nequitiæ confugiebant. Tandem Burdæus & Candolas, ex carcere edictalis camerę vincti Tholosam

A nouatoribus sicarius monachus vindicatur.

Remittitur ad Tholosanum Senatũ.

M. D. CIX.

Le procez party.

abducuntur, in Regia Senatus super Burdæi capite exæquatis suffragiis anceps hæsit iudicium, alij presenti fato addicentes, alij tantisper morandum donec equleo subiectus *Candolus*, rem omnem proderet. In prima classe ambigui iudicij vrna vertitur, visumque non vltra cunctandum in Burdæi supplicio, vt recitatum capitis iudicium, conspecto equleo sceleris omnem seriem quo ordine recensuimus, aperuit. Nocentem fecit Consiliarium cædis suasorem & consortem, vt qui sicariis secum pro facinore precium numerasset. Curiam de æquitate iudicij laudat, numini agit gratias, quod momentaneo supplicio eum à volutabro scelerum, & ab hæreseos iam ingresso præcipitio reuocasset, confugisse ad nouatores sola impunitatis illecebra, *Candolam* & *Esbaldit* reos agit, vt qui cruenta manu, ab eo meditatum scelus peregissent. Ad pœnam rapitur, oculis vbertim fluentibus, corde admodum contrito & facinus plurimum auersante, vt sodalium Augustinianorum cœnobium præteriit, loco immoratus ad saniorem sanctioremque vitam cohortatus, noxam deprecatur, quod ordinem suum, nequissimo isto scelere plurimũ contaminasset, at vt pœnæ locum subiit, sic precatum ferunt. O Seruator mortalium, qui vaticinio prophetarum de temetipso loquebaris, ego vermis & non homo, opprobrium humanum & abiectio plebis, Scribæ crudelissimi, Pharisæi nequissimi, iniustæ morti addictum, omni sæui-

Burdæus Senatui grates agit.

Precatio Burdæi iam morituri.

M.D.XCIX.

uescente Alpibus traiectis, Cáberiacũ Senatus sui summũ tribunal aduenit, ibi tãtillum moratus, Lugdunũ properat, qui vicem regis agit, honorib9 apparatu pompa & hospitio ducem regi adæquauit, venienti exquisitissimo equitum delectu longè occurrit, vt portam subijt, Decurionum primicerius equitanti renunciat, Ædilitati omnibusque ordinibus cõciuibusque imperatum, vt Regis loco haberent, dicto non impar dignatio & obseruantia, ab ingressu, hospitio, inempto epulo, vini, cupediarum, fructuum tam effusa & stupenda erogatione affectus, vt supra modum Dux Lugdunensium lautitiam prædicauerit, triduana vrbis quiete recreatus, per stationarios equos municipium appetit, vbi Ligeris pati rates incipit, infero flumine Liburnicis Aureliã deuehitur, ibi à gentilitio duce Nemorosio, priuato officio excipitur, vbi præsciuit in occursum suũ, regiũ equitatum parari, quò illũ anteuerteret tertia vigilia noctis, quæ decimum tertiũ Decemb. antecessit, comitatũ omnem & certè numerosum ac insigniter cultum fallit, assumptis enim non pluribus nouem, conductitios celeresque equos conscendit, habitus pro veredario & velite Ducis Insubriæ, vt Regiã Fontis bellæi exili famulitio subijt, longè alter ab illo agnitus, pergit ad regium triclinium, maturius visus quàm præuisus & expectatus, altero genu minor Regem salutat & veneratur, ille pronum erigit, stringit amplexibus, in vtramque genam osculatur, semotè obambulãt, dehinc itur ad symposium,

M.DXCIX. ferè integra hebdomade rex ducem Fontisbellæi amœnitate, diurna venatione, serotinis choreis symphoniacorũ & citharistarum modulis recreauit, sed nihil defixius Insuber demiratus est, quàm palatij magnificam & stupendam molem, loco aspero inuio, syluis quaquauersum obducto, qui magis Anachoretis quam Aulicis conditus videatur, vt olim nostri Annales memorant, indigetem Ludo. IX. ibi priuatarum meditationũ sibi solitudinem fecisse: subsidet regia depresso loco, quam in modum circi syluarum annosa densitas vndiquaque præcingit, in quibus ferarum alta spælea, tanta copia vt gregales pabulentur, errant innoxiæ à sclopis & sagittis securæ, cum cerui cædes & hominis (vt olim in Thessalia Ciconiæ) adæquetur: hîc exili membrana pingere, aut verbis incõditè referre Regiam, nec opis nostræ est, nec propositi. At cum instaret dies natalitius Seruatoris, illinc aula Lutetiam migrat, peruigilio D. Thomæ Insuber Regi proximè & ad latus obequitans vrbem subit, gẽtilitatis priuato intuitu, in palatio Annæ Estensis Ducissæ Nemorosi hospitatur, post Natalitias ferias, qua potissimum causa tam peregrè aduenisset, explicat, quasi aliud agens præmissis facundiæ lenocinijs, de Salussiano marchionatu verba facit, vel in limine primo regem auersum & reluctantem agnouit, succiso sermone aspera dulcibus tẽperãs, Regi in omnibus morem gerere visus est, priuatim tamen de restituendo loquentibus iratior, facturum negabat, etiamsi totus obluctaretur orbis. At principum exterorum

Descriptio Regiæ Fontisbellæi.

ſecuris fecit, cæſa ceruix, & truncus in quatuor fruſta ſectus eſt. Poſt monachi ſupplicium, vir conſularis pernegat tam pertinaci ſilentio, vt ſe alieniſſimum à ſcelere, omnibus teſtatum eſſe vellet, equleo ſubiicitur, vis & acerbitas fidicularum, nullam vocem excuſſit, cumque tenax ſilentij perſtaret, ſummus Præſes prudenti commento, nulla vi adhibita ad verum adegit, homini enim minatur, filium equuleo ſubiectum iri, cui pater, immeritò torqueri, inſontem eſſe, ac neſcium prorſus maleficij, cumque vrgetur vt rem explicaret, filiumque præſenti malo ſubduceret, paterno affectu magis quàm cruciatibus emollitus, fractuſque pater, reum ſe fatetur, vt à filio noxam depelleret: omnia ex ordine, vt Burdeus recenſuit, ſimileſque pœnas dare damnatur. Burdeus 5. Februarij, Gairaldus XII. Condolas XIII. Esbaldit XIV. Violentila XVI. quæ vna libidinis fomes, quæ vna adulterij & homicidij cauſam dedit, publicè necantur. Illa autem, cum ad feralem locum raperetur, conceptis verbis, ore non infacundo ſic precatam fuiſſe fido relatu accepi. O qui ferali ſpectaculo aſſi- "
detis, vos amicos alloquor, poſtquam à "
numine ferendæ mortis fiduciam accepi, "
iam imminente fato auxilium precum ve- "
ſtrarum obnixè depoſco: ex infœlici ſorte mea diſcite, quàm fallax & lubrica aura vanitatis, en ego illa ſum, quæ nuper for- "
mæ deluſa lenocinio, cæteras deſpectui ha-

M. D. CIX.

Gairaldi ſupplicium.

Oratio damnatæ mulieris.

M. D. CIX.

bens me vnam omnibus anteferebam, rata
non esse aliam, quæ scitula forma & argutia
„ ingenij me adæquaret, hẽ! lasciuiæ & proter-
„ uitatis, quos ego nunc lego fructus, mundi
„ illecebræ, conuiuia, lusus, & similes nequi-
„ tiæ dementarunt, & hanc *scenam proximè*
„ iugulandam conscendere *impulerunt*, æter-
„ ni opprobrij quo ad mortales inustio, sed
„ apud Deum, contriti animi & pœnitentis
„ vobis inspectantibus testimonium, laudibus
„ illum op. max. effero, gratiis prosequor, cuius
„ fortasse in alio genere mortis oblita fuissem,
„ Exactæ pubertatis in lasciuiis intemperiisque
„ hi sunt fructus, vigesimo sexto anno non pro-
„ uectior, ludibrium vulgi, scopus ignominiæ
„ hic morior, & heu, bone Deus, *vtinam ab*
„ exordio vitæ, proximè cunas insequtus esset
„ tumulus. At fortunata & opportuna *mors*, si
„ vita diuturnior, mihi & nequior contamina-
„ tiorque, & sceleri cumulum anni adiunxis-
„ sent, vix vnquam humanitus morienti, pœ-
„ nitere contigisset, peccatrici Deus veniam
„ indulgeto, peccatrici inquam, quæ magni-
„ tudine facinorum cæteros mortales longè su-
„ perat, non tu noxas, sed iaculo pœnitentiæ
„ animam transfixam intuere, ignosce scelestæ,
„ qui tot martyribus ignouisti, illi sanguine suo
„ tuam gloriam sanxerunt, ipsa meo *pro-*
„ *prium* facinus eluo, mihi soli sum victima,
„ quamuis coniuratæ cædis prorsus sim nes-
„ cia, satis tamen nocens, cuius mores im-
„ pudici, tot præmortuis exitio fuerunt. *Hoc*
vnum medullitus dolet, quod infami hoc

spectaculo gentem meam, germanas longè dissimiles contamino, si monentibus acquieuissem, non hîc litarem publicæ infamiæ, at innocuas ne meo scelere despicabiles facite. Rursus vos monitas facio, ô Tholosanæ virgines & matronæ, ne procis sitis credulæ, neue eos (quod primum est pudicitiæ seruandæ præceptum) calamistris, fucis, operoso cultu, alloquiis liberioribus, conuiuiis, carrucarum euectionibus, vobis insidiari sinatis, sunt enim ista illices & pedicæ ad pudicitiam, piguit nimis formosam fuisse, nec tantum placuit natiuus decor, quem arte & exotico medicamine ementita sum. At cur istud? nempe vt monachum Iberica ferrugine nigricantem, effœtum & capularem togatum exurerem, qui ambo mercati pudorem meum, turpitudinis societatem inierant, sed quid diutius aures vestras mea obscœnitate offendo, quin potius scelerum pœnitens, vos in preces & vota vltima, pro expiatione vrgeo, ne euolanti animæ hoc negate in cælos remigium. Pergebat loqui cum nouissima verba securis excepit & imperfecta reliquit.

M. D. CIX.

Mense Martio Dux Clinēsis diutino morbo vexatus elāguerat, vegetioreque se fore adulto vere cū speraret, venatu se recreantē mors intercepit, lugentibus nō modo indigenis, sed omni tractu Vbiorū, ne Duce sine liberis extincto, ambiguo certamine hæreditatis multorū hęredipetarū ambitū grauissimis cladib9 luāt, vt omnia hînc portēdere bellū videntur,

Obitus Ducis Cliuensis.

M. D. CIX. &c quæ statim ab eius funere scintilla emicuit, latè incendium datura timetur, quid proxima æstas & vltimus annus molietur aut peraget, expectabimus.

In vrbe Suessionensi vetus est cœnobium Vestalium Benedictinarum, cui præfuere regij sanguinis Antistitæ, vt prioribus annis Borbonia Regis amita, nunc virgineum sodalitium sanctissimè moderatur Lodoica Lotharingia, inter dicatas Heroides clara natalibus & mundicie vitæ & morum, erat Maria de Hericourt, annos nata triginta quatuor, grauissimis doloribus cruciata, cum pedis vena in balneo imperitè à Chirurgo secaretur, intumuit, mox ingrauescente malo, contractis arteriis pes & crus atrophia exaruerunt, ita vt lenta tabe cutis ossa tantum contegeret, monialis amisso pedis vsu, fulcimentis subalaribus innixa, nunc obreperet, nunc baiularetur, cùm septem menses pessimè affecta decubuisset, omnisque ars medica & humana, atrophiæ impar esset, ecce ope diuina & medela cælesti, integram & insperatam valetudinem recepit. Sacer ille cœtus virginum, accingebat se Iubileo celebrando, vtque augustius solennia ageret, & sacram veniam promereretur, 22. Martij ex arculis capsisque depromuntur sacra pignora, seu reliquiæ Crispini & Crepiniani martirum, Leodegarij Heduensis Episcopi, Osualdi martiris Regisque Angliæ, Dum vero incedunt virgines, eo ordine qui processio nuncupatur, vno pede & crure debilis, humi

obuoluta, in ædis sacræ larario, quod à sacra perfunctione prohiberetur lugebat, obnixè deprecans vt priscæ sanitati redderetur, præter ea quibus se sacro ordini deuinxisset, quartum votum adiiciens precum, quas conceptis verbis, perenniter ad venerationem corporis dominici emissuram promittit, vix effata & totis artubus ingenti tremore corripitur, qui vt discussus fuit, ecce repentè in pedes vegeta & alacris exilit, pes ille qui contractus aruerat, solutis neruis terram premit, non suspenso vt ante vestigio, fugit atrophia, fulcimenta reiicit, & addita choro sororum, vltrò profitetur à numine mirabilem curationem: obstupuere omnes ambulantem, quam tandiu claudam & mutilam, aliarum humeris vectam, pedamentisque suffultam, ægrè obrepentem viderent, sanitatis hoc edito testimonio, aduoluta ad aras & cōditoria sacrorū pignorum, Deo gratias agit, quod conclamato morbo opem tulisset, stupendo miraculo adeò perspicaci, vt testimoniis non indigeret, re in claustris primū agnita & patefacta, vt totam vrbem & viciniā fama peruasit, Deo publicæ gratiæ habentur, Ambrosianum canticum cum classico cāpanarū decantatur, vtque res cōspectior foret, craticulata fenestra seu clathrū qua inclusæ moniales introspiciuntur recluditur. Hieronymus Hannequinus Suessionēsis Episcopus, ne pietati fucus fieret, vicariū in cenobiū trāsmittit, qui morbi & curationis omnē seriē perspicacissimè inquireret, ille Antistitam Lotharingiā, prouectiores

M. D. CIX.

Miraculum in cænobio puellari Suessionum.

M. D. CIX.

sanctimoniales ipsam quæ miraculo locũ dedit, Petrum Chartonium Gaspardum Brager Medicos, Carolum Lespicierum pharmacopolam, Ianum Mesuardum Chirurgum, & plures de re tota percõtatur, à quibus fide miraculi accepta, in æde totius rei gestæ ad memoriam posterorum monumentum erigitur, quod nostro hoc sæculo haud videri debet insolens, cum Theodoretus suo id factum sacra sua historia testetur. At ne quis rem vt fictam & ludicram irrideat, ipsa quam Deus sospitauit nõ modo professa ore est, sed pede eorum pertinaciam peruincit & conculcat, nec mirum est eum, qui dixit olim paralytico *surge & ambula*, imo in eius nomine qui idem dixit fecitque Petrus, in dicata sibi virgine mirabiliter fuisse operatum.

Ex autographo Domini Ianini.

Mense Aprili, post arduã eluctationẽ, tandẽ in annũ duodecimũ inter Hispano-Belgas, & Germano-Batauos pactæ sũt induciæ, nũc finẽ exsoluo, qui ex priuata annotatione Ianini præsidis (penes quẽ initarũ gloria immortalis manet) belli Hollandici semina, excussum iugũ, detrectatũ obsequiũ Hispanorũ, comitiorũ studia cõtraria & tanquã in salo turbines, non nisi ab vno Ianino sedãdos recẽsere pollicitus sum: audite loquentem quanquam impari fasum: audite loquentem quanquam impari fascundia, licet in eius orbita defixus, nec verbulum prætermissum voluerim.

„ Eo ipso tẽpore, quo Rex Christian. cum Ca-
„ tholico, Veruini fœdus pacis pepigit, percu-
„ piit ille Anglicanã illo cõprehẽdi, eo ipso no-
„ mine, quod cũ illa & amicitia, & re cõiunctus

esset, à proposito Rex Hispanus non alienus erat, sed Rex Christianiss. negotiũ frustra tẽtari putauit, quod præscriptis ab Elisabetha cõditionibus, Hispanũ neutiquam audiẽtem fore crederet. Ille ipse Christianiss. Rex, vt fœderatis prouinciis, altã & securam pacem cõciliaret, nõ mediocriter laborauit, defixusque huic cogitationi, Hispanũ vel nolentẽ ad hoc fœdus impellere satagebat, sed inani opera & consiliis, cum iste Batauos perduelles ad obsequiũ, vi ineluctabili coacturum spem sibi faceret, illi omnia pacis lenocinia, quibus ad illud cogi possent auersabãtur: Elisabetha spe auxiliorum, & fide data nunquã cum Hispano, illis præteritis, de pace vel induciis acturã, tumidos Batauorũ spiritus alebat, cuius fidei non ita tenax, qui regno successit, eo ipso principibus summis consueto & ingenito more, vt priuata commoda verius, quàm antecessorum iurata pacta sequantur.

M. D. CIX. *Narratio rerum Hollandicarum ex ipso Dominiani autographo.*

Verui neo fœdere, Rex Christian. nocere Batauis, inque eos infesto esse animo non erat adactus, nõ futurũ auxilio tãtũ fidẽ fecerat, tamẽ illa cautione, in formula iurisiurãdi, vsus vt fas esset, æs in sũmis rerũ angustiis ab illis mutuò acceptũ dissoluere, nec perperã hoc adhibitũ, quandoquidẽ solutione ingẽtis æris, non parũ res Batauæ proueherẽtur. Aliquot ab inita pace insecutis annis, Rex non alia ope iuuit Hollandicos, nisi æris debiti redhibitione, vrgebat tantum, vt Hispanus in eos remissius ageret, vt verò ab omni paccata tractatione cum Batauis, Hispanum auersum nonmodo præsensit, sed in regni

M. D. CIX. Gallici penetralibus, per suos emissarios res nouas moliri, quorum tacitis consiliis Bironius impulsus, exitialia propediem peracturus erat, ni sua opportuna morte, initia nascentis mali compressa fuissent, vt vmbone vmbonem, clauum clauo retunderet, adhinc non clam, neque tacitis auxiliis iuuare Batauos constituit, adhibito in consortium Rege Anglicano, vt communibus suppetiis Hollandici aduersus insultantem Hispanum se tuerentur, nec vano rei exitu, quandoquidem Archiduces Belgici, atque ipsi consortes Hispani, cum bello & vi armorum, gentem esse ineluctabilem tandem perspexissent, pertæsi longiores miserias, sumptus, ærariique angustias priuatim de pace nonnihil interserebant, rumusculi illi non iniucundi, neque iniquis auribus accipiebantur, ab his quibus tam diuturnum bellum erat fastidio, sed Batauos potissimum demulcebat, quod Hispanobelgæ agere & pacisci cum illis, tanquam solutis liberisque suo imperio prouinciis, non detrectabant, quod elogium pro vindiciis erat tam diuturni belli: delibationis illius pauci conscij, videlicet Mauricius fœderatorum summus imperator, gentilis suus Guillelmus Nasoniuus, Barneuelitius, paucique primores, paulò post in publicis comitiis, res abdita fit palam, visum consessui, vt cum Hispano-belgis fiat colloquium, ac de omni re Christian. & Anglicanũ Reges certiores fiãt, ille Ianinum presidem, in timi sui consistorij Consiliarium ad fœderatos Batauos, rei benè

tem gestans, altera maleolum argenteum M. D C.
quo ter maceriam concutit, quæ illicò à Latomis impulsa & deiecta corruit, dum porta illa panditur à mysticis, à symphoniacis Deo psallitur, tubicines lituis lætum personant, ad fragmina maceriæ ruit effusum vulgus, & rapta in æstu & turba, vt amuleta religiosè seruat: porta illa vbi peruia facta est, cœlos aperit, thesauros Ecclesiæ recludit, & quod vocant Iubilæum, omnibus Christianis demerendum facit. Romam veniæ sæcularis adipiscendæ causa, plures Galli adierũt, quàm promiscuè, ex omnibus Europæ regnis & gentibus, ita auitæ pietatis tenax & religiosè cultrix Gallia; hînc Romanis, falsò de Gallis concepta opinio concidit, eos penè omnes esse Lutheranos, in suscipiendis peregrinis Clement. VIII. & purpuratorum assidẽtium effusissima liberalitas & cura solers, ita vt nullis mensa nec hospitiũ defuerit: credidit Roma, vt olim sub Augusto describi & recenseri orbem, & verè recensitus cum tot mortales deposito veterno venia illa, Christo rursus nomen dederint, atque illi renouati sint. Clemens Gallorum effusissimos globos demiratus, fertur sæpius exclamasse, Deus bonè! quanti hominum vnius gentis regnique verè Christianissimi; quid si Rex ipse Romam adiret? Vix Roma, vel ipsa Italia hospites illos caperet, & pasceret. Reguli omnes Itali ad limina Petri accesserunt, Pontificiam gratiam promerituri, Rainutius Parmensis Dynasta, magni inuictique illius & verè Ale-

M. D C. xandri Farnesij non degener filius, à Clemente hoſpitio & menſa luculentiſſimè exceptus, cum nepte Clementis Iani Aldobrandini filia nuptias pactus eſt, quæ ob puellulæ teneritudinem vix annos duodecim natæ dilatæ ſunt, donec viro *matureſceret*. *Ex* ciſalpinis vnus princeps Lotharingus quod ſciam, Romam profectus eſt, vt pactum cum Catharina Auguſta Nauarræa gentili coniugium, ſine Pontificis aſſenſu, excuſaret, quod cum infectum Clemens optaſſet probare factum, adactus eſt. Allobrogis cum rege colloquia repetamus, nihil Rex quod oblectaméto illi eſſe poſſet, prætermiſſum voluit, peragratis Lutetiani agri amœnioribus locis, noctibus in choreis ad lucem protractis, Senatus Pariſi. amplitudo ſpectanda ſupererat, hanc illum Rex latere *noluit*, vt quid diſtet à ſuo ſubalpino reputaret: cauſa ardua ſuper horrendo & ferali facinore iactatur, Roberto & Arnaldo orantibus, ſtatus cauſæ is fuit: Ioannes Proutius, in litibus ſolicitandis à clientibus merebat ſtipendia, apud panificem hoſpitabatur, à tribus ſicarijs conuictoribus, vt aurum & arcam expilarent trucidatur, minutim ſectum cadauer in domeſticam fæcis lacunam deijciunt, cuius cædis cum nulla extarent veſtigia, mater filium tandiu abſentem & deſideratum ab ipſo hoſpite repoſcit, iugulaſſe & in furno membra decoxiſſe accuſat, in vincula coniectus tantum ſcelus pernegat, ſimplicitate morum, & anteactæ vitæ teſtimonijs innocen-

M. D. CIX.

externiſque auxiliis fidentes ſæpius à præcipiti caſu non longè abeſſe, quas Archiduces cōditiones proponebant, ita procliues in res Batauas, vt ab integra victoria maiora ſperare haud potuiſſent, nempe vt Hollandici, ſeu liberi ſolutique alieno imperio, rebus partis fruerētur, ideoque nō ſubeſſe cauſas, cur tam opimæ conditiones pro deſpectu ſint, præſertim, Regibus ſuaſoribus ſponſoribuſque fœdus inuiolatum fore, ita vt ſi Hiſpano-belgæ ludificare illud velint, illi qui in propinquo ſunt, illico vndicaturi ſint.

Alij verò, qui fœdera auerſabantur, cauſſabantur primū, talia ad illudēdū Hiſpanos poticeri, quibus de more ſit, vt huiuſcemodi blanditiis incautos ineſcant, nec verò proximū eſſe, Regē Cathol. certè potētiſſimū, qui vana ſpe totius orbis ſibi imperiū ſpōdet, ad ingloriū huiuſcemodi fœdus, iniquis indecoriſque cōditionibus demitti velle, quibus ſcilicet imbecillitatē, ignauiā, imprudentiāque dominādi, vltro proderet, vnde reliquis gētibus deſpicabilis, atq; ex cōtēptu non leue detrimētū cōſequeretur, res Hollādicas nō modo bello imminutas quin auctiores, quandoquidē vrbes & municipia nūc vberiora opibus, & populis crebriora ſint, quàm antea in otio & pace fluiſſent, ad alendū bellū ex ipſo bello ſtipēdia fluxiſſe, quæ vbi deſierint exauſta erunt, cum tamen pace ipſa, vix leuiores impenſæ futuræ ſint, quandoquidem vrbes & propugnacula quæ Belgicis contermina, milite præſidiario tueri opporteat, ac valdè pertimeſcendum, vt quas ab hoſte

M. D. CIX. metus vrbes & prouincias glutino constrinxit, vbi cū bello desierit, pace dissoluātur, neue simultates & recondita odia, inter priuatas vrbes, regionesque quæ bello conquieuerint, vbi ab armis otium erit, prodeant in apertum, & vehementius recrudescant, *ita vt non* modo inuicem diuellantur, sed rupta compage in manifestum exitium ruant. Insuper quæ in re nautica, summisq; nauarchis magnæ sunt vires opesque elidentur, assuetique exteris quæstuosisque nauigationibus, concordia cum Hispano, gloriam nauticam amittant, solitumque lucrum ad hostes redibit, qui ingentibus præmiis naucleros exercitatissimos in suas partes pelliciāt, commerciū cum Hispano, quod tātopere quęstuariū iactatur, sub inaurato cortice supremū exitiū condere, specie enim negotiādi, Batauorum ditissimos peritissimosque, Ibericis littoribus *subsidētes* in nictu cōprehendi posse, atque hinc summo robore Batauiā exhaustā viris opibusque iri, verendumq; ne res factū haud multum difficilis, audēdi votū ingerat, gloriosumq; hostis putet, ac prudētiæ tribuendum, in perduelles esse fœdifragū, potissimū cū vindicta ingenti lucro exasperatur, huiuscemodi sermocinationes nō modo in publicis comitiis habitæ, sed euulgatæ typis, tāquā missilia in vulgus regionatim spargebātur, nec impunè & sine conuitiis audiebātur, qui pacis vel induciarū suasores erāt, nec ipsi etiā vtriusque regis oratores, à malignis rumorib⁹ immunes fuere, de vtroq; male sētiēdi, ansā præbebat Petri Tolerani

apud

apud Iberos magni nominis aduentus qui eo ipſo tempore Regem Chriſtianiſſ. adierat, vt ad hanc pacem conficiendam vrgeret, alijſque internuncijs ab Hiſpano Anglicanum regem impulſum fuiſſe contendebant: belli fouendi, pacis fœderiſque detrectandi, vel quibuſcumque conditionibus, ſuaſor erat princeps Mauricius, cuius tum à bellica ſua virtute, præclariſque facinoribus, tum à patris Arauſienſis principis veteri gloria, ſumma eſt auctoritas, ille palam concionibus & libellis profitebatur, præclaras in ſpeciem Hiſpanorum pollicitationes, eſſe decipulas, quibus fallere, diuellere & peſſumdare Batauos enituntur, ad pacem & bellum cohortationes æquo pondere rationum libratæ, ancipites animos faciebant: quibus vita militia eſt, Mauricio anteſignano aſtipulabantur, quod ſi ille ſententiam tueri armis voluiſſet, non dubium eſt quin numero aſſeclarum præualuiſſet, quin etiam pleræque vrbes, ac etiam Zelãdia in eius votum procliues ijſſent, mercatores itidem, qui in ſocietatem Indicæ nauigationis omne æs ſuum contulerunt, qui in vrbibus oppidiſque Hollandicis nec exili ſunt numero, nec potentia deſpicabili, vetus odium Batauorum in Hiſpanos, ingeniumque gentis ad vlciſcendum varium & tenax, tantopere omnia diſcordijs miſcuerat, vt quæ ratæ ſpes putabantur, in ſummam deſperationem adductæ eſſent, ni prudens ſolers patienſque animus publicæ quietis amantiſſimorum, ac Regis vtriuſque orato-

M. D.CIX.

M.D.CIX. rum amplitudo, moderatio, sagacitas in studia pacis inclinasset.

Hoc secto nodo, & reuulso obice, non „ mediocriter hærebatur in pluribus, ad pacem non ad inducias ibant suffragia, illam *Hispa-* „ nus detrectabat, istas apperebat, *ergò super* „ inducijs operosa tractatio & plurimi negotij, primum, fuit circa orthodoxæ religionis „ cultum, quem Archiduces nunc vt prius, „ cum de pace agereretur, Catholicis efflagitabant, Ianinus regius orator, postulantibus „ gnauius suam operam adhibebat, ac cupidius „ rem vrgebat, quam ipsi non exili numero or- „ thodoxi, qui alto pectore votū suum premebant, ne illi fortè intempestiuè spem rei assequendæ „ sibi præriperent & succiderent, si „ Archiducum postulatis sua ipsi adiungerent.

Anglicus orator acerrimè & vi aperta huic „ voto obluctabatur, fœderatarum vrbium & „ prouinciarum Legatos astipulatores habebat, quorum tribunitijs clamoribus, Catholici „ aliquot vrbium, vel pares numero aut supe- „ riores, cedere cogebantur, ita protestantes „ Bataui inualescebant vocibus, cum prisca religione Hispanū tacitè admitti, partam tantis „ sumptibus periculisque libertatem amitti, in- „ clamarent, atque adeò inconditis vocibus & fremitu comitia strepebant, vt qui pro auita „ religione retinenda, tenacius obniti voluis- „ set, illicò re infecta inuicem fuisset discessum, ex hinc Archiducum oratores, hæc præter- „ missa facere coacti sunt, Regis etiam Chri- „ stianiss. orator, ab hoc proposito temperauit, fide sibi data à primoribus Hollandici regi-

minis, firmatis induciis de cultu Orthodo- M. D.CIX.
xis indulgendo, prospectum iri.

Præterea, anxiè admodū insudatum in formula & elogio libertatis, & vt populariter loquar superioritatis, fœderatæ enim prouinciæ, ita expresso verbo supremū dominium sibi arrogabant, vt non tam res suas saluas ad posteros transmittere, quā dedecorosi exitus infamiā hostibus irrogare satagerent, illi verò prisci imperij vestigia & monumēta, post-futuris relinquere enitebantur, eamque fœderatarū prouinciarū libertatē, ita implicitè tituloq; ancipiti signare, vt induciarum spatiis eodemq; exitu clauderetur, res agitata variis molitionib. libellisque in vulgus emissis, quib. propugnādæ libertatis desideriū accenderetur, & ab induciis alienū fieret, scriptionibus huiuscemodi tum aduersariis, tum affatu ab vtriusque Regis oratoribus responsum est, scripto potissimū vt trāsmisso ad fœderatas vrbes & prouincias expenderēt, quid in rem suā esset. vbi labor ille exhaustus, non pauci æquè ardui & inexplicabiles supererāt, fœderatis prouinciis satisfieri oportuit, sin minus non modo omnis tractatio irrita, sed deteriora pugnātib. animis imminebant, negotij fastigiū erat Indica & Peruuiana nauigatio, atq; hinc auri exoticarumq; mercium exportatio, quā toties perfractè negauit Hispanus, & tandē ægrè dolēter & inuitè quandiu induciæ essent quacūq; vi hostili amota concessit. In extremo laboratū, quoad ostiū Antuerpiani fluminis, Archid. instabāt, vt qui

M.D.CIX.

nauticam faciunt, plenis velis appellerent, nec in Zelandia merces exoneratæ, quod
„ moris est in naues alias exportarentur, Ze-
„ landiæ prouinciales, defixi huic proposito, cæterorum assensui', priuato suo commodo,
„ Regis vtriusque oratorum suadæ & consiliis
„ monentium vt hac pertinacia absisterent, obluctabantur, nihilominus Zelandici pro-
„ positi tenaces, hoc vno vinci passi sunt, vt
„ pactis induciis priuatim de re illa tractaretur, hac lege tamen vt si ex voto non compone-
„ retur singulare hoc dissidium, nihilominus
„ induciarum fœdus inuiolatum esset.

„ Plura æstuantibus animis, ad priuatum colloquium remissa sunt, quæ vix vnquam
„ in isto rerum turbine paccata fuissent, atque
„ illa prudenter & opportunè admodum sub- ducta publicis comitiis, quæ si obstinatis ani-
„ mis vtrimque discussa fuissent, de induciis
„ omnino actum erat, quæ post variam eluctationem, habita quæstione de bonis principi
„ d'Espinæo redhibendis, pactæ obsignatæ, ac
„ etiam publico præconio tubicinum, incre-
„ dibili ouatione & Lætitia Antuerpiæ euulgatæ sunt, quamuis non omnino illæ ad vo-
„ tum Antuerpianorum, quod ex Zelandia
„ nauibus non exoneratis subire portum ne- gatum esset.

Tum actuoso opere peracto, vtriusque Regis oratores Hagam comitis redire, rogati illi vt habito colloquio cum legatis fœderatarum vrbium & prouinciarum, ne qua fraus publicæ quieti fieret caueretur, quod vbi

ſecurè præſtiterunt, Ianinus ille fortunatiſſimus omnium oratorum, cuius fœlicitatem facundia adæqueat, qui à forenſi noſtra palęſtra, ad hoc amplitudinis faſtigium euaſit, luculenta concione Catholicis religionis colendæ veniam impetrare enixus eſt. Sic ille ad ampliſſ. ordines Batauorum vice regia profatus eſt:

Domini Pet. Ianini pro Cathol. ad Batauos & Hollan. Oratio.

Dum ita anxiè de pace agitur, nę tam negotioſo operi aliud negotium ſuccreſceret, ita variantibus animis & diſcordibus, viſum mihi vt de his quæ nunc regia poſtulata facio, non niſi icto fœdere, vt rogator eſſem, illa importunè nec ſuo loco interſita, arduũ illud opus pacis interturbare potuerant, dilata in hunc diem, aptè & ex ratione temporum nunc fieri apud vos putaui, ne de poſtulatis diutius vos anxios habeã, rogat Rex Chriſtianiſſ. vt orthodoxis in fœderatis veſtris ditionibus, accolis & hoſpitibus, priſcæ religionis cultum indulgeatis, ſi annuitis, hoc ipſo rerũ ſtatu, quo vobis eſſe libertimis datum, vel vobis arbitris, res conceſſa vobis damno eſſe non poteſt, atque vltrò conceſſæ penes vos gloria manebit.

Duo ſunt potiſſimum, quę Regem Chriſtian. ad hęc poſtulata impellant, primum quod ille, vt ex veteri elogio Chriſtianiſſ. liquet, cum orthodoxus ſit, quacumque via datur, priſcam & orthodoxam religionem tueri & propagare obſtringitur, aliud quod cum ille, quæ fœderatis ordinib. veſtris conducibilia, vel exitialia futura ſint, penitiſſimè

M.D.CIX.

& sapiens præuisor apud se discusserit, nihil ad publicam quietē vestram stabiliendā opportunius duxit, ad nefarias molitiones tollendas, animosque conuellendos eorum, qui nouis rebus student, quam vt in posterum, vi & pœnis minacibusque Edictis in orthodoxos abstineatis, sed sacra sua operantes in cryptis, palpebris cōniuentibus, innoxiè feratis, sitque illis liberum clam & semotè ritus patrios colere, quandoquidē publicè negatis, ita vobis persuasum iri Rex Christianiss. sibi spem facit, si quæ adiiciuntur rationes, sedatis animis, non cōtumaci proposito vel non auditas intellectasque illas despiciendi, à vobis ponderentur, humanitatis est, cōprouincialium vicē dolore, qui vos iustè interpellant, cuius cum sitis debitores, tamen liberalitati & meræ gratiæ vltrò acceptum referēt.

At vos sapientissimi Bataui, animaduertite quæso, quanti hominum orthodoxorum, in agris, municipiis, vrbibus vestris agunt, qui pace & bello vobis mutuā operam nauarūt, opes, fortunas, vitas iisdem cum vobis periculis obiecerunt, intemerata semper fide publici fœderis, nec illi de adempto sibi orthodoxo cultu queruli fuerūt, quod putauerint, turbidis illis temporib. priscum colendi morem, à vobis non fuisse indulgendum, exhausto autem bello, hanc sibi libertatem non esse inuidendam, spem sibi fecerunt, cumque illi laborum, periculorum omniumque belli ærumnarum vobiscum socij fuerint, pacis tantilla lenitate recreari æquū putarūt,

Profectò vix vnquam liberi fœlicesque censeri possunt, quibus assuetis ritibus numen colere negatũ, nec iugum grauius magisque intoleranda seruitus, nihilq; acerbius mentes acuit, quam si vi & metu religio imperetur, vel experti nostis (ô Bataui) nec olim alia potior causa vos, ad sociale bellum, ad quęcumque dura & aspera impulit: vbique gentium, in nostrate etiam Gallia, non aliundè ciuiles motus exitu nõ infœlici, vt ita superis visum fuisse credatur, quo mortalib. innotescat, cœlo mõstrante viã religionem doceri, moneri & suaderi, vi & metu haud imperari posse, vtque Reges & principes, in posterum vel dispendio rerum suarum exciti, quæ in pubescentis & incontaminatæ Ecclesiæ primordiis ex vsu erant, castigationem morum, resque nequiter inuectas coercendas, decreta obseruanda caueant, qua vna re profectò quotquot sunt segreges Christiani, ad vnum gregem fidemque orthodoxam reuocari possunt.

M.D.CIX.

Dum vero rem augustissimã, votis & præcibus prosequimur, vt principes Christianos, atque ipsius Ecclesiæ caput, cæterosque Antistites penes quos cura est sacrorum, ad hoc emendationis studium Deus pronos faciat, Rex Christiañ quà latè patet Gallicum imperium, totus in hoc est, vt quam ciuilia bella pepererunt asperitatem, animorumque discrepantiam leniat, & paulatim ad mutuum amorem assuefaciat, neue rursus dissidia religionis in priuata excidia

M.D.CIX.

conuertant, cum rerum vsu compertum sit, antecessorũ regum, de vna colenda religione ,, seuerissimis indictionibus, exasperatos animos, ab omni cultu & pietate abalienatos ,, homines, hinc dissidia nata & factiones, quę ,, in omni imperio exitiales sunt, è conuersò ,, quam vos colitis, colendæ religionis non vt ante caducis sanctionibus, quam veniá con- ,, cedit promiscuè, subditos omnes vinculo ,, pacis & amicitiæ colligat, ita vt sedati homines, & qui consultiores sunt vtriusque cul- ,, tus, hoc vnum nunc satagunt, vt in gratiam ,, inuicem redeant, cum olim animorum summa esset diuulsio, ita vt non nisi horum vel ,, illorum vltima clade & internecione, de ,, religione dissidia dirimi falsò esset creditũ, ,, & quia illa medela publici mali Regis Christianiss. summo bono cessit, vtendam amicis ,, & fœderatis suadet, quamuis apud vos plura ,, sint domestica, quæ vltrò non mediocriter suasam faciant.

,, Longè enim diuersis rationibus censeri ,, debet, à supremo principe Edictum prohibitorium alterius religionis quam receptæ, ,, cui assueuit & qua cum adoleuit, & quod vos ,, de abroganda veteri tulistis, quo indigenis & conciuibus colendam illam vetatis, nam qui ,, supremus imperat, id iure statuere potest, ,, minus tamen cautè & prudenter, si negata ,, religio apud suos motus ciet, cum securius illi sit, prudentia lenibusque consiliis, quàm ,, summa vi & imperio experiri: At vos, cum ,, mutua opera & animorum conspiratione

M. D. CIX.

qua nunc fruimini, legum ferendarum libertatem, regnandique poteſtatem promiſcuè cum orthodoxis quæſieritis, æquũ eſt vtroſque rebus partis fruiſci, ac profectò acerbũ nimis eſſet, alios imperare, ius dicere, alios nedum ſubditos, ſed mancipiorum loco haberi, atque illos non ſolum partæ dominationis præmiis, ac rerum fœliciter geſtarum opimis exuuiis defraudari, ſed in poſterum grauioribus quàm antea malis obnoxios, reliquum vitæ curſum exigere: Vos igitur qui iuris veſtri æſtimatores eſtis, de alieno æquũ & idem ſtatuite, ac reputate, ſua opera, dicrimine, ſocialibus armis, communem hoſtem profligatum.

Vos autem potiſſimum, alta mente expungite, ſi hoc orthodoxis negaueritis, vt itidem damno cedet æmulantibus vos in religione, vbi numero & viribus exiles ſunt, qui apud principes orthodoxos, quotidianis efflagitationibus lachrimiſque, quam ego regius orator, apud vos conciuibus accolis hoſpitibuſque Catholicis, depoſco libertatem, deprecantur, recogitate cæco pietatis obtentu, ad auſus efferatos, vimque ſupremam principes populoſque impulſos fuiſſe, iuſtumque bellum videri, quo ad vniuerſam & receptam religionem amplectendam ſegreges adigantur.

At citra omne diſcrimen, iſtud orthodoxis indulgeri poteſt, ſi illi cum in ipſo bellorum æſtu, quamquam, aris adytiſque excluſi, apud vos conſtanti fide manſerunt, num de-

M.D.CIX. teriora ab illis possunt expectari? num illi ad publicæ libertatis vindicias minus fidi erũt? „ cum illos publicis muneribus & honoribus, „ communi omnium molimine partis adæ„ quaueritis? maiori certè beneficio tenebi„ tis obstrictos, quod qui superiores estis, cum „ inglorios, exutos potestate & magistratu fa„ cere possitis, nihilominus participare illos „ æquum putaueritis, quod si secus fiat, per„ timescendum valdè ne ex contemptu insur„ gant, & specie negatæ religionis exitialia „ moliantur.

„ Sunt qui vt mea postulata irrita faciant, „ insusurrant & caussantur apud vos, quo nunc „ fruimini placidè, rerum statu, stabiliendæ „ religionis cuius cultores estis, intuitu ere„ ctum innixumque fuisse, vt illo fulcro stat, „ sic dispari cultu ruiturum, quod si hoc vs„ piam verum est, equidem in paucos vis & „ sæuitia publica vtilitate pensaretur, nihil „ enim ad sollicitudinem magistratus magis „ attinet, quam tueri leges, quæ cum Republ. „ coæuæ & ingenitæ, ita vt omnia illi post sa„ lutem postrema & post-habita sint, At non „ pauci sunt adhuc superstites, qui perhibent „ & quibus Annales rerumque gestarum com„ mentarij astipulantur, cum à vobis primum „ arma sumpta sint, nihil aliud à prementibus „ vos quàm libertatem colendæ religionis ve„ stræ, orthodoxa vigente & asserta publicis „ Edictis & programmatibus, postulasse. Ipsi „ etiam Catholici vltrò se partibus vestris ad„ iunxere, sociam in bello operam nauarunt,

quibus seorsim agentibus, non mediocriter res vestræ attritæ fuissent, pro vindiciis publicæ libertatis duriore iugo oppressæ, vobiscum certarunt, non modo vt tyrannide patriam liberarent, sed quod non æquum putarint, ita vobis religionis assuetæ cultum inhiberi. M. D. CIX.

At vero inanis est metus quem iactant illi, si orthodoxis auita religio colenda feratur: vsu quotidiano exploratum est, ex diuerso cultu, non nasci imperiorum exitia & occasus, quinimo sub legum & dominorum obsequiis, promiscui cultus quietè & paccatè viuunt, omniumque vnum est votum, vt Respub. cui obnoxij sunt salua sit, ideoque non permissus sed prohibitus cultus, res turbidas facit, vbi enim negatur, exasperati homines student rebus nouis, & vi ipsa assequi, quod postulantib. sibi iniustè negatũ putant conãtur, toto orbe Christ, res ita plana est, vt testimoniis exemplisque non indigeat. Sunt verò, qui falsò putant vbi tandiu Catholici cultum suum desiderauerint, ad auersum transituros. At longè falluntur illi, cum ipsa repulsa, vi & suppliciis, in sua religione tuẽda colẽdaque pertinacius accẽdentur, atque in vetitum animosius enittentur, nec mors vel cruciatus extinguent zelum, quinimò ad liberos agnatosque transmittent, vel negato illo cultu, odio alterius in numinis conteptũ dilabẽtur, religio enim preter cultũ numinis, est vinculũ honestatis, quo ad probos mores adigimur, quippe veremur ne si segnius in

M.D.CIX.

his quæ ad pietatem ſpectant nos geramus, minus Chriſtiani videamur, vbi verò metus ille & veneratio concidit, facile ab officio aberramus, & in numinis deſpicatum obliuionemque impingimus. At veteris ſapientiæ cultores, in omni imperio ſuperſtitioné impietate tolerabiliorem putarunt, quandoquidem pauet ad omnia ſuperſtitioſus, & ſi humanis pœnis ſubductum ſe putat, æternas veretur, atque ideo politicis legibus dominiſque obſequentior eſt, labi & noxium deprehendi anxius timet, quam ille qui beatorum contempta cœli mercede, omnia ſibi licere putat, ſi tantum iuridicam cenſuram cauillis & ſpecie recti ludificare poſſit.

Sunt autem, qui obiiciant fas eſſe Catholicis aliò migrare, natale ſolum, parentes, liberos, gentiles, amicos, dulcia & blanda omnia quæ amor patriæ complectitur relinquere, vt myſticum illud pabulum verè Chriſtianis deliciis omnibus anteponendum, deguſtent: At deus bonè? hoc exilium, non ſolum nullius noxæ conſciis, ſed partæ dominationis ſociis ſine feritate haud imperari poteſt, atque etiam huiuſcemodi proſcriptiones, exhauſtas prouincias & vrbes propediem faciant ſolitudinem, & longe deteriora ſimul pertrahant, quæ vobis cogitanda priuatim relinquo, quamuis verò omnis iſta ſermocinatio, ad indulgendum Catholicis publicè auitum cultum, ſatis vrgeat, tamen regia maieſtas, pluribus vos impellere abſtinet, eo ipſo quod vos omninò auerſos proſpicit, vere-

M.D.CIX.

turque ne quorundam mens pertinacior iniquiorque postulatis, inter vos motus ciet, idcircò vt priuatim atq; intra parietes, ipsos colendæ religionis libertatem conclusam annuatis rogat, neue illis noxæ sit, & à publicis programmatibus in eos deinceps abstineatur, publicæ quieti & incolumitati, tam sedulò securisque adeo cautionibus à vobis prospicietur, vt qui meticulosiores sunt, nec publicæ rei nec religioni suæ aduersũ quidquam timeant: cauebitur autem securissimè, si mystici apud vrbanos prætores & iuridicos, nomina sua in publicis monumẽtis exaranda profiteantur, atque per idoneos vades se fore quietos & morigeros, nihilque in publicam salutem commissuros, fidem dederint sic initiati omnes, ex albo vobis erũt cogniti, atque huiuscemodi cautionibus de illis vobis secure erit, quod si præter relatos in numerum, alij sint qui latibulis se cõtineant, illicò oborietur suspicio, animo turbandi venisse illos, & de suis molitionibus vbi liquidò constiterit pœnæ exigentur.

Ergò Amplissimi Ordines, iam vobis liquet tantillum esse, quod à vobis vice Regis Christianissi. pro Catholicis prouincialibus deposco, quod à vobis concessum extra omnem aleam sit, eaque indulgentia municipes vestri vt plurimum recreati, in perpetuum obstricti, vobiscum ad fulcrum & quietem status publici, sua vota & studia collocabũt, qui communibus illis studiis in posterum roborabitur. Rex Christianiss. de concessa

M.D.CIX.

re gratulabitur, & saluberrimis consiliis acceptum referet, si secus feceritis, nunquam ille formidare desinet, ne repulsa illa Catholicorum mentes abalienet, diuellatque à vobis, vel forsitan ad peiora consilia impellat, tamen prouinciales orthodoxos monitos facit, vt æquanimiter imperata à vobis ferant, neue quid in publicam quietem moliantur, quod si nefaria audeant, ab ipso Rege castigatione potius quam suæ benignitatis patrocinio digni iudicabuntur.

Ianinus ille, qua est egregia oris specie, & plane digna legato, grauiter & facundè ad Batauorum ordines ista eloquutus est, & eo vocis fulmine animos vehementer concussit, eruditos auribus in suam sententiam traxit, sed belluam multorum capitum, hoc est plæbem in tribunitiis comitiis frementem, superantemque numero & vocibus inconditis emollire haud potuit, Catholicis tamen sortem minus anxiam fecit, & si Deo seruiliter seruire solatium est, id ipsum miseris conciliauit. At quandiu ab Apostolis sata & relicta religio nuperæ victrix erit (& profectò semper erit nec portæ inferi aduersus eam præualebunt) Regi Christianiss. & oratori suo, gratiæ immortales referentur, qui si non publicas aras, cryptas tamen antea negatas auito cultui impetrarunt, ex tam fausta & luculenta legatione, quæ penè in biennium abiit, ab Hispano-belgis, Batauo-Germanis sempiternam gloriam Ianinus est promeritus: Daniel Heiensius, opusculo epicæ-

diorum ad manes Scaligeri, ſic liminari epiſtola Ianini laudem delibat: *Tua ope Galli, tua Belgæ pacem videmus, tu ſpirantes adhuc ciuilem ſanguinem animos, diuina quadam moderatione temperaſti, gladios & arma ſola eloquentia tua & prudētia fregiſti, & à Rege miſſus qualem Gallia non vidit, in hanc ſcænam, in tragœdiam hanc planè intricatam, verè è machina Deus veniſti. Te hiſtoriæ omnes, te omnes populi loquentur, tu ingenia omnium, omnes ingentes ac præclaras animas æternitati tuæ vectigales habebis, neque maiorem famam accipies à quoquam, ſed dabis.*

Ex ordine temporum, res geſtas ſcriptaſque annotare, & quaſi Calendarium agere, cum operis mei ratio exigat, Petrus Matthæus hiſtoriæ Gallicanæ regius & Vernaculus ſcriptor, elegans ſane & eruditus, aliquot paginarum materiam fecit, cum enim res ab Hen. IV. immortaliter geſtas, breui gyro complexus eſſet, vtraque oratione ſoluta & vincta id ipſum conatus ſum, quod attexere & præuiam Epiſtolam ad Henr. Lomenium, heroicæ expectationis adoleſcētem non abſonum putaui.

Mitto ad te, ſtudiorum cauſa apud exteras gentes peregrinantē, quæ ad poſteros vernaculè ſcripta ſunt, de Regis immortalitate elogia, tum ab aliis, tum à me omnium quidem poſtremo: Latinè & vtraque oratione verti, ſi non ita fœliciter, verè tamen, vt qui verba ipſa preſſi, ſcriptorum in orbita & veſtigio defixus, maluique minus eſſe concinnus, quam ab eorum ſcopo aberrare. Æquanimitas Lectorum iudicet, num proſa

M. D. CIX. *quàm vorsa mihi fœlicius contigerit : si liuor obstrepit (qui vix vnquam quiescit, adeo peruicax est ad carpendum) eadem terat vestigia, hácque tundat incudem, sub lima & maleo experietur, quàm sit durum & vix superabile, argutos Authores, Laconicos, intercise, historicè, multa paucis constringentes, è Gallia aptè transferre in Latium:* MATTHÆVS *multum operæ exhibuit : nam vt ille primus in hoc genere laudandi præstat, sic ad imitandum anxiè torquet, qui Latinè aut Gallicè vertentibus bonos & extra vulgus authores, labor semper contigit : in causa est breuitas dicendi, verborum delectus & compages tam strictè herens, vt qui tantillum segnius omiserit, venustatem omnem orationis & sensum corrumpat. Sed ne domo ipsa, sit operosius latiusq; vestibulum, liminaris epistola ipsis elogijs, lege quantulumcumque quod de meo est, & quamprimùm ad nos reuertere, litterarum, rerumque omniũ cognitione onustus. Audiui enim sæpius à patre tuo, nihil peius odisse, quàm si filius illiteratus inanisq; domum rediret, quo illum metu securum facis, crebrò à te missis ingenij apophoretis. Vale, & suspice apud te, & prædica apud gentes illas, quanto* REGI *Pater tuus, in summis & intimis muneribus quotidiè & domesticè assideat, vt nulla hora, nullus locus* LOMENIVM *ab eo diuellat. Lutetiæ.* Kalen. April. 1609.

Virtus & fortuna simul fœderatæ vt Henricus, miraculis facinorum magnus, & nulli principum comparandus perenniter nuncupetur. Flexiæ mater fœcundata, Palum

puer-

M.D.CIX.

puerperio, Corasium crepundiis gloriatur: assueuit à puero locis asperis, educatione rusticana, ne molliore victu, vis animi relanguesceret: septimus annus aulæ regiæ admonuit, vt cum cognata progenie, ipse liliorum ramus pubesceret, quem sanguis & virtus suo ordine sceptro deposcebat. Illa auspicia patrium funus, matris ab aula diuortium, patrui infortunium, amicorum diuulsio, clientum seruorumque proscriptio, funestarunt: vt se in decimum sextũ annum extulit, nouarum partium fit antesignanus, quas infelici marte quater attritas & pessumdatas suo genio & fœlicitate imperandi pugnandique erexit. Vndeuigesimo, inconcessis, sed omnino in auspicatis hymenæis, matrisque obitu atratis, sibi præparatam libertatem, suorum lanienam proscriptionemque indoluit. Ex aulica custodia vt se in libertatem vindicauit, in grauiorem seruitutem dilapsus, quam seruiunt qui bella ciuilia summi duces exantlãt. Non illum, à gregarij militis perfunctionibus imperium castrorum discriminauit, donec quinquies percusso fœdere, commilitones suos paci restituisset. Sed ecce in speciem sedata tempestas, in grauiores æstus turbinesque immutata, cum vno quadriẽnio, decem regiæ acies, in eum ad glomeratæ sint. Coutracum prælium, expectationi blandioris fortunæ præluxit, æmulosque metu compleuit, qui eum amore mutuo non erant dignati: quæ tragœdia deuota in caput suum (cui Scenam Gallia dabat) ferro, flamma & san-

M. D. CIX.

guine exteris omnia permiſcétibus, ex principum fratrum internecione horrendum exitum habuit. Henricus III. à perduellibus coercitus Auguſtæ Turonùm, eum opportunè auxiliatorem habuit, tam fauſto armorum progreſſu, vt triumphator vrbis limen tereret, ni victori iam patentes portas, ſiccarij monachi parricidium præcluſiſſet. At Franci fidei illibatæ, tanta cæde conſternati, plurium Tyrannidem auerſati, vnius imperio aſſueti, vltrò ſe in eius clietelam dedunt. Ecce tota Europa, in eius exitium moliri, & in caſtra coire viſa eſt, ferociunt perduelles, Regiorum manipulus impar numero, fidem dubiam ferebat: tot illi exhauſta bella, quot caſtrorum metationes: in ſecretiore larario inexplicabiles ærumnas concoquit, quas foris ferro conficit. Dieppa profugum, angulo ad Oceanum hoſpitat, quod reliquæ vrbes obſequio æmulentur. Vicus Arcuenſis inſuperabilem experitur: Lutetia ſocors, quæ victum putauit, è veſtigio victorem vltorémque ſentit: Vindocinum, Cænomani, Lexouij, Ebroicenſes, Alenconij, Vernolium, Honoflorium, armis ſuis victricibus ſe ſubmittunt. Illo vindice Meulanum hoſtili prædæ ſubducitur, Iurienſis pugna, collapſum ſceptrum protritumque diadema erigit; Medunta, & Verno, à pugna recentem excipiūt: Melodunum audaciæ dat pœnas: Sandyoniſianum oppidum, auorū Mauſolea reſtituit: Perierat eſuriens Lutetia, ſi expugnaſſet, ſeruatam eſſe voluit incruenta

M. D. CIX.

reciperatione. Corbellium, obsidione Parmésem acié atterit, quod mox insomni solertia recipitur: pons Arsius, castrésem eius ordinationé, Carnutũ in statiuis & obsidionibus immotè hærentem, Nouiodunum animum ineluctabilem, Louuerium perpetuo insomnem excubitorem expugnatoremque experiuntur: Albomalium, pro suorum salute fusum cruorem testatur: Rothomagæi rebus conclamatis spe auxiliariorum recreati, sibi vt sperabant hostibus suppetiaturis, obuium euntem & in fauces angustiasque Sequanæ cogentem, obstupescunt. Iuetotium dispalantes sparsosque facit: Caldobequium nocturno dolo fugam tegit, Espernaium dedecoris initium facit, Drocenses peragunt: expugnatæ quotquot sunt vrbes, in obsidionibus potẽtissimũ & inuictũ, interceptæ Clementé & incruentũ prædicant, nunquã aduerso marte conflictatus, semper ouans victorq, qui cœlestis genius, illũ quasi manu ad auitũ soliũ deduxit, ille ipse eum fœdissimis in caput suum molitionibus parricidarũque telis ferro & veneno subduxit, solertiaq; incredibili præmuniuit, vt quæ sempiternæ videbantur, ærumnis mederetur, de hostibus partis triumphis, de semetipso maius tropheum addit, cum ipse expansis vlnis fidem excipit, & in Ecclesiæ sinum reuersus in vetustissimo orbis totius fano Virgi. quæ peperit cunabulis primæuo, sacro oleo perfusus inungitur. Ab illa mystica inauguratione, armis ciuilibus quæsitus colos, & sceleri præ-

M.D.CIX.

tenſum ius concidit, hinc malorum audaciæ frenum imponitur, bonis de fide cauentibus ſecuritas accedit. Meldæ, Lugdunum, Aurelia, Bithurix, factione eiurata ad obſequiũ redeunt: ille cuius præcordiis condit ſe fides, cuius ore fatur veritas, potentiſſimos fœderatorum vt ſibi ſecurè & innoxiè fidant ſuaſos facit: Lutetiam captam clementiæ æterno & vix ſperando beneficio deuincit: Themidis & legum adyta redintegrat, ſecuritas beatitaſque, ac rerum omnium copia vrbem ſubeunt: eius venia Hiſpano-belga intus pauens, foris armis fulgens exit, ſic annuente indole ſua, quæ hoſtes perhorreſcere neſcit. Laodunum eorum oſſibus albet: Franco-Fontanum prælium, ferocientem & faſtuoſum hoſtem, ad regia genua prouolutum victum & ſupplicem facit: quæ principum ciuitatum exemplo, oppida inſaniuerãt reſipiſcunt. Burgundia perduellibus ſubducitur: Sequanos populabundus & victor ingreditur, opimis hinc abductis ſpoliis: belli ciuilis facem comprimit, rerumque præteritarum acerbas recordationes, lethea obliuione demerſas eſſe iubet: pro pœnis præmia ſtatuit: Phocenſem prouinciam paccat: Feræ indomitam feritatem perdomat; Maſſilia, extincto qui tyrannide premebat, libertati redditur: Rothomagi, ordines & comitia regni cogit, promulgatis decretis, quæ regni quietem fulciant: Iberia, receptis Ambianis vt victoriam ſtare, vnde ius erat vidit, toties aduerſas belli vices experta, arbitro & feciali

M.D.CIX.

Chriſtianorum parente, pacem expetit, & tam diuturno bello captarum vrbium deditione impetrat: Armorica proſperè bellanti ceſſit: At ne quid gloriæ bellicæ deeſſet, Alpes ferro quatit: Arx Monmeillana conſpectis caſtris deditione vim Gallicam præuertit: Inſubria fit Galliæ limes: Mediolanum vicinum Gallum pertimeſcit: Italia ad tantos motus ſtupet: at inſontes metu liberat, cum ius ſuum armis tantum vindicet, nulla vis pugnantem aut victorem cohibet, ſed maioribus auſis publicam quietem anteferens, ſuo recuperato, canit receptui, laureatus domum reuertitur, Mariã Mediceam cœlo auſpice virtutẽ prius antiſtitam, quam Gallicam Auguſtam pronunciatã, thori conſortem fecit, vnde liliorum immarceſſibilis candor, regia propagine æternitati ſæculorum commendatur. Leges incruentæ mucronem non diſtrinxerant in aulicos, cum faſtus & exitialis audacia, benignitati illudẽs, caput inſanabile ferro demeti tulit, vt ad vnum pœna, metus ad plures, exemplum ad omnes pertineret. Hoc vno facinore, impias molitiones coitioneſque nefarias, nouis rebus ſtudentium profligat, qui pacis adipiſcendæ cauſa, cum arma haud induiſſent, vt bellum redintegrarent, pacis quieti inſidiabantur: feſtinatione ſanat vulnera, quæ ſi inueteraſcerent forent immedicabilia, ita opportunè rebus adeſſe profuit, *venit, vidit, vicit*. Sedanũ primã ſcintillam belli æſtuantis non tulit, reiecto probro in eos, qui vim

M.D.CIX.

maiorem omnibusque machinis fulminantem exoptassent. Eò fastigij processit eius gloria, vt velle suum pro lege, sensa animi pro sanctionibus sint. Pontificium Prætorium eius consilia demiratur, Italia summa veneratione colit, Batavi illi obnoxios vltrò se dedunt: hoc fulcro pacis innixo regni solio, quiete quam sibi suisque parauit, cruore tot vulneribus eliquato, septemque lustris sub casside & lorica ad caniciem deductis, perfruitur. Mentes subditorũ diuulsas ad commune studium cogit: intemperias motusque efferatos cohibet, artes collapsas restituit: tribunalium decretis proscriptos laribus reddit: emporia prius exhausta, opificiis & mercibus vberrima facit, ita vt Gallia ab hoste proculcata, ruinisque deformata videatur, vt victoribus eius lacertis erecta, floridior excelsiorque caput attollat. Immortaliter, *Augustus, Formidatus, Amatus*, quinas illas propagines, singulari numinis beneficio ad regni columen satas pubescere videt, in hisq; vultum mentemque suam intuetur, & post fata (ô cœlum quæ sera sint) rediuiuum se fore lætatur. Litat pietati, cultu diuino & vbi tandiu extorris fuit, longè lateque restituto, in fabrilibus arduisq; substructionibus, quis artem & impensam? annui & opimi stipendij erogationem? delectum in viris, argutiam extemporaneam in dictis, fortitudinem in aduersis, fidem in socios, prudentiam, æqui iurisque distributionem in omnes adæquat? At, quod in prouecto obstupescimus, labore

M. D. CIX.

improbo improbior, nunquam oſcitans & languidus: quæ autem illi intempeſtiuè coma caneſcit, non aliundè quàm ex curis exactiſque noctibus inſomnibus: ordinatis vtrinque aciebus, ter illi pugnata vniuerſalis pugna, triginta quinque fortuitæ exercituum occurſiones, centum quadraginta manipulatiæ præliationes, trecentæ vrbium & caſtellorum obſidiones, quæ ſua tempora ambiũt, laurus pepererunt. Ex iſto ſemine, gloriæ immortalis enatta ſeges, & quæ totum orbem perſonat fama, qua vi tacita numinis, quietis publicæ cuſtos, regni inſtaurator, Eccleſiæ brachium, Principum Chriſtianorum inuicem iurgantium conciliator & arbiter, & quod Tito Cæſari eripuit, orbis delicium eſt.

MATTHÆI GALLICVM SIC VERTI VINXIQVE numeris penè ad verbum.

ELEXIA concepit: Palij dat Lucia lucem:
Corasium immansuetè aluit: Sol septimus Aulæ
Admonet: agnata cum prole adolescit, auiti
Sceptri hæres, patriũ funus, digressaque ab Aula
Mater, & atrato Patrui sub iudice, nutans
Vita, auersi ab eo deportatique clientes,
Prima nouercantis fortunæ auersa fuêre:
Hunc decimus quartusq; ducẽ labentibus annis
Præfecit castris, quater ille attrita sinistro
Marte, suo instaurat ductu, auspiciisq; beauit.
Mox ad ferales, inconcessosque hymeneos.
Pellectus cum gente sua, post fata parentis,
Exilio exactos, doluit cæsosque sodales,
Par vincto, sed mox qui libertate recepta,
Relliquias legit, & dilapsos strage coegit
At dux ille vices, non dedignatur obire
Militis, assertor donec sit fœdere quinto,
Sed pax fluxa, graui mox illum concutit æstu,
Inde decẽ irrumpunt acies, quas sustinet annis
Quatuor illuxit seu Eoo Cinthius ortu
Coutraca pugna, suisq; osoribus vna tremẽdum
Efficit, illa sibi quæ scena cruenta paratur,
Heroas geminos, postremo intercipit actu,

Accensæ vnde faces regno, riuique cruoris,
Ciuia & effusis Bellona erupit habenis,
Tertius Henricus, *trepidat dum clausus in vrbe*
Ad Ligerim, dum poscit opem, citus adfuit illi,
Et ni heu? sæua manus monachi, manus impia vitam
Ferro adimat, Luparã victor subijsset vterque:
Frãcigenum at se fida manus perculsa, Tyrãnos
Horrescens plures, victricibus vnius vlnis
Sponte dat, arma in eum totam mouisse putares
Europam, insurgunt sorte arridente rebelles,
Pars stupet exilis quæ regia: castra quot, acres
Tot pugnæ: meditata domi, foris ense manuque
Exequitur, capit illum arcta statione Diepa,
Obsequiique viam monstrat qui dictus ab arcu
Viculus, inuictum probat, ipsa Lutecia socors,
Dum putat extorrem, & socios petiisse Britanos,
Victor adest portis: gentilia pergama auorum
Vindocinum *mox* Cenomani, *& velut agmine facto*
Neustria, Lexouij, *gens & quæ sumit ab Ebro*
Nomen, Alencony, quæque vrbs de nomine verno est,
Altera floris honos, cedunt victricibus armis:
Campus Iueriacus, Belgas qui & fudit Iberos,
Tollit humo lapsum diadema, & lilia seruat:
Verno *aperit portas, vicina* Meduntaque *ouanti:*
Das pœnas Melodune *doli:* Dionisè *reclusis*
Liligerorum adytis, patrum monumẽta dedisti,
Perdita tuque fores, ni te alma Lutetia *saluam*
Vellet: Corbolium *amissum, mille afficit hostem*
Cladibus, insomni quod protinus arte receptum:

M.D.CIX.

Progressum obstupuit Pons Arsius, *& pede firmo*
Hærentē in castris Carnutum: *robur in armis*
Inuictum Nouodunum: *acrem, indocilemque soporis*
Louuierum *sensere: videt fudisse cruorem*
Albomalum, *redimat quo damna necemque suorum:*
Rothomagum, *è pinnis videt obsidione relicta*
Parmensē premere, & cōcludere faucibus arctis,
Iuetotus *ager iactans se regulo, Iberos*
Turbat: Caldobecum *cellat nocturna latentis*
Probra fugæ; vrbs Druydum cito dedita dedecus auget:
Expugnata canunt fortem, subrepta dolosè
Clemētem, fidum quæ se oppida spontè dederūt:
Haud vinci, semper sed vincere contigit illi:
Numine quo ductus ad lilia auita, nocentum
Ille tot insidijs ab eo, & furialibus ausis
Seruatur, quaq; arte manus fugere ille nefandas
Exitiumque queat, suasore monetur Olympo:
Omnia qui domuit, nullique domabilis, ipse
Se domat, inque fidem & sacra prisca reuersus auorum,
Virginis ad veteres Carnutea inungitur aras:
Quas Ligeris, Rhodanusque vrbes, & inertibus vndis
Ditat Arar, Meldæ & prona ceruice Biturix
Ad vetus obsequium primæ rediere, rebelles
Fidere cogit, inest fidei tantum ore loquentis:
Vlcisci ignarum, subrepta Lutetia sentit,
Et quæ farris egens, fit fœta repentè, Themisq;
Antiquas repetit sedes: impunè reuerti
Hostibus armatis dedit, ossibus albet eorum

Laudunum, *fastum Mars Franci-Fontis. Iberum*
Sternit, quæque vrbes imitata fuere tumultu
Oppida, in obsequio sectantur, paruit omnis
Ante ferox veterisque tenax Burgundia noxæ,
Sequanus vltorem sentit, gens dedita Ibero:
Ciuica bella iubet, lethæa immersa palude,
Vertit & immites in præmia læta secures:
Paccatur regio Phocensis, & ipsa recepit
Libertatem ab eo, cui fecerat aurea nomen
Libertas, cæso gemuit quo serua Tyrano
Massilia: *ærumnis ciuilibus vtque mederi*
Possit, Frãcigenas proceres, magno ordine cogit
Rothomagi, Edicit regni fultura quietem.
Vrbe Morinorum tanta obsidione recepta,
Vt non esse parem, se sensit Iberia Gallo,
Sponte rogat pacem, quam conciliante redemit
Pontifice, ablatas bello dum restituit res:
Armorica ante ferox, cedit victricibus armis,
Mercuriusque Ioui galeam submittit inermis:
Alpinas sua castra niues, atque inuia nimbis
Irrumpunt claustra Allobrogum, tremit icta vel ipso
Obtutu, in scopulis arx Montmeillana ingosis,
Et propè fit Gallo conterminus Insuber acri,
Ausonis ora timet, propius sua castra mouentẽ,
Soluit at ille metu, dum ablata reposcere tantum
Ense probat, vis nulla inhibet, vel sistit euntem
Solus amor recti, & placidæ pia cura quietis
Victorem cohibet, belloque facessere cogit:
Ecce triumphator Mediceæ, *ad fausta iugalis*
Fœdera adest, Medicea, *prius cœlo auspice princeps*

M. D. CIX.

Virtutum, quam liligera est Augusta vocata,
Prole potens, nullo marcessere lilia saclo
Quæ vetat: at vindex nondum iustè excita ferrum
Nudarat Nemesis, feritas cum insana coegit
Tollere, quod facinus non emendare valebat:
Consilia audentum bellum instaurare coërcet,
Non vnum regni, sanat properante medella,
Quod si neglectum foret immedicabile vulnus:
Non tulit irarum fulmen, nec sorte Sedanum
Impare luctari, crepitu magis acre sonoro
Bellũ hocce, in fumos quod protinus ibit inanes.
Regius vsque ascendit honos, vt velle suum sit
Lex rata, nec fallunt huius consulta sequentem
Quod conclaue vocant (vbi voluitur vrna creandi
Pontificis) Tellus Oenorria, Belga. palustris
Suspiciunt quæ ritè monet, quæ suadet amicus.
At populis dat pace frui, quàm sanguine fuso
Quæsiuit lustris septem labentibus ætas,
Discordes animos sociat, decus artibus addit
Priscum, vt opes mercesque fluant facit vbere cornu.
Diruta vt hostili videatur Gallia ferro,
Altius Henrici dextra vt victrice resurgat,
Æternum Augustus, metuendus amatus amansque.
Quinq; videt teneras cœlo auspice, crescere stirpes
Insignis pietate, operum structura stupendas
Regni monstrat opes, huic prouida cura peculi,
Ritè viros legit, & rebus quos vsus agendis
Commendat, miro respondet acumine, constans
Auersis, sociis fidus, molimine in omni

Prudens, cuique suum tribuens, ignobilis oti
Detrectator, & hic quē non labor hauriat vllus:
Quæ coma nunc canescit ei, non albet ab æuo,
Ast vsu rerum & tenebris insomnibus actis:
Quam gerit innexā per tēpora florida laurum,
Ille Marathoniis natam demessuit aruis,
Per coniuratas acies, per castra per vrbes
Obsessas, hinc fama sata est, quæ se extulit ingēs
Præpete. qua, & monitore Deo est tutella quietis,
Regni inclinantis fulcrum, pietatis auitæ
Fit decus, ac Procerū, iurgantis & arbiter orbis
Deliciæque, olim laus Cæsaris aurea Titi.

Terralij comitisque sui interceptio & obitus.

Terralius strenuissimus eques, qui bellica fortitudine proauorum gloriam adæquabat, cùm à Gallis ad Belgas defecisset, immemor summi honoris quo eum Rex erat dignatus, attributa illi præfectura equestris cohortis Delphini filij, cùm in Belgio pactis in duodecimum annum induciis, sibi à Marte ferias dari videret, ne in pace neglectus ingloriusque tabesceret, vt erat irrequietus manu pugnax, sed mente leuis, & qui mutatione dominorum gauderet, ad Insubriæ Ducem se recepit, profectionem tegens voto ædis Virgineæ Lauretanæ, vt ingenti facinore eum demereretur, de Geneūa intercipienda mentem aperit, contubernalem habebat Gallum Burdegalensem nomine Bastidium, vrbium propugnandarum expugnandarumque, arte & machinamentis peritissimum, quo astu Geneua intercipi posset, non satis vterque conueniebat. Terralius tubis creperis, vi pulueris tormētarij cōuellendas portas

M.D.CIX.

contendebat, contra Demetrius ille, lacu Lemano quà nauigia appellunt inuadendam, Ducem in ſententiam trahit, cui Terralius acquieuit. Deliberatur inter eos, qua arte mortalium ſuſpicaciſſimos, & qui omnia tuta timent Geneuates fallerent, nec *enim milites* cogi, nauigia, nautæ, arma *machinæ* & id genus ita tacitè coaceruari poterant, quin ſubolfacerent, viſum tamen id poſſe cautè & tutò fieri, ſi in reductis vallibus auiiſque locis, miles conderetur; nauigia autem quæ ligna & annonam quotidiano itu & reditu Geneuam deuehunt, à naucleris cōductis & vænalibus aſſumerent, hoc inito conſilio Terralius, ab Inſubria ad Allobroges reuertitur, ſubſiſtitque Camberiaci, Burdegalenſis ille ſæpius Geneuam ingreſſus, tandiù ibi moratus eſt, donec ſitum vrbis, portarum, propugnaculorum, portus adituſque à lacu formam, mente primùm dehinc tabula expreſſiſſet, fortè accidit, vt dum Terralius Camberiaci pila plurimū deſudaſſet, dum ad ignem curatur & detergitur, Baſtidius aduenit, ac temerè chartam, qua vrbis forma erat expreſſa, non modo conſpiciēdam Terralio exhibet, ſed etiam enunciat, quo loco adeunda & inuadenda ſit, fortè aderat nebulo, ex eo genere qui paleſtritas pilæ defricant, & de quo propter ſtoliditatem & opificij vilitatem, minimè cauebant, qui cum exaudiiſſet de Geneua verba fieri, metuens fratri, qui ibidem præſidia-

rius miles ſtipendium merebat, forte Geneuenſi, qui Camberiaci tunc agebat, tacitum conſilium renunciat. Ille ad ſuos cõciues reuerſus arcanũ detegit, Geneuates inſomnes ad ſuam cuſtodiam, exploratores mittunt, qui in diuerſorio & vbique locorum Terralij vultum, mores, verba denique motus omnes penitiſſimè obſeruẽt, ac etiam hominem depingendum curant. Re peracta, inſidiiſque in dies multò certius ſe prodentibus, vndique per confœderatorum fines rogatum mittunt, vt Terralium ex pictura agnitum comprehendant. At ſuo fato accidit, vt cum ad explorandam omnem oram, quæ cis eſt lacum, illum traieciſſet, vno illo comite Burdegalenſi Bernam non agnitus tranſmiſit, dehinc vrbiculam appetit, qua egreſſus ſalutato illius præfecto, qui in pomerio ſuburbano ambulabat, dum iter facit, detegitur ab indigena qui recens Geneua aduenerat, rogatus vt ſi in hominem incideret, eum comprehendi iuberet. Vt de illo ſibi verius conſtaret, Terralium ſalutat, quem ex caluitie eum ipſum eſſe coniecit, illicò feſtinat ad Præfectum, monetque vt ad comprehendum ſatellitium mittat fecitque, ſed ſeriùs, ita vt longum iter emenſus eſſet Terralius; ſed cum malo ſuo fato, quod ex omine præſenſit equus in lacucunam & volutabrum dilapſus altero pede grauiter laboraret, coactus ſubſiſtere in diuerſorio ad radicem montis, quo præte-

M.D.CIX.

M.D.CIX.

ruecto ab insequtoribus tutus erat, summo vespere agnitus, diluculò comprehenditur, non vinctus, sed qui rogaretur vt præfecto se lubens sisteret, quod sine eius venia præter morem regionis transiisset. poterat ex quatuor ignauis & inermibus, cum comite se vel sine negotio expedire, sed fatis Geneuam ducebatur, morem gerit, Bernam ducitur, mox audito rumore Geneuates oratum mittunt, vt qui in suam salutem coniurasset mitteretur, detrectant Bernates, tandem peruicerunt, vt dederetur his pactis, ne exinde Geneuates, in eos quid iuris sibi vsurparent, sed publicis actis profiterentur, id precariò illis cōcessum. Deducitur ille ad vrbiculam, in qua moratus adeo præfectum inescauerat, vt, postquam Geneuates cum phaselo & satellitio ad eum deuehendum venissent, negauerit deditürum. Deditur paulò post Bernatium decreto, nocte media Geneuam appulit, pernoctátque in domo Ædilium. Luce orta, à iuridicis capitalibus de gente & capitalibus rogatur, vtqne nulla vi adhibita omnem seriem coniurationis recludat, si spontè & vltrò fecerit, sibi omnia in tuto esse, sin minus & ab inuito eruatur veritas, nullum postea veniæ locum fore. Non semel de salute monetur, cuius expediendæ vna sit via non inficiari, quod liquidò constare possit. At ille nescius inflecti blanditiis & pollicitationibus, peieratis numinibus, omne crimen à se diluit, negatq; rei vllius in Rempublicam esse conscium.

Vrgetur

Vrgetur rurſus, vt ſit confitens, cumque pertinacius inficiationi hæreret, illi exibetur teſtis gregarius quidam miles, cuius teſtimonij fidem penitus eleuauit. At Baſtidius Geneuam ſimiliter deductus equleo ſubiicitur, vim primam ſilentij tenax pertulit, repetitè cruciatu vltrò rem omnem aperuit. Illicò Terralio opponitur, qui pertinaciter fidem omnem illi abrogauit: Contra Baſtidius perſtat confiteri & id ipſum confirmare. Terralius ad machinã veritatis eruẽdæ cauſa iã alligandus, non ſine fletu omnia confitetur. Baſtidius occultæ molitionis omnẽ ſeriem retexit, nempe circiter quatuor menſes, cum à peregrinatione Lauretana cum Terralio reuerteretur, Taurini apud Ducem Inſubriæ conueniſſe, de arte & machinis expugnandæ Geneuæ, ab eo demiſſos beneuolè cum muneribus. Terralius quibus potuit officiis precibuſque mortem deprecatur, ſi vinctus ſeruetur, dolo Inſubriæ Ducem, in inſidias poſſe pertrahi, rogat muro & compedibus coerceri, vitam miſeram & infœlicem relinqui; ſed Geneuenſes rati nullam eſſe ſatis fidam cuſtodiam, quam ars & tempus non fallant, à ſuperſtite hoſte ſemper timeri, mortuũ deſpici & calcari, hoc metu vt ſe liberarent, 19. Aprilis Terralium ſecuri percutiunt, die poſtera Baſtidius, quod ignobilis ortu eſſet, furcæ alligatus ſtrangulatur. Geneuenſes de vtriuſque morte relatione excuſſa, iactant morituros, Papiſticam ſuperſtitionem puriore ſua doctrina mutaſſe, ſed ſibi falsò

M. D. CIX.

19. Aprilis vt computant Geneuenſes qui Calẽdariũ Gregorianũ odio pontificatus, non ſequuntur, dies enim illa apud nos Dominicus & Paſchalis.

M. D. CIX.

blandiũtur, cũ vterque auitæ religioni immotus hæserit, Terrali⁹ potissimũ ipsa fatali hora cordatissimus, eaq; fuit cõstãtia, vt vinciri recusaret vltrò prona ceruice securim expectãs. Interritum vnũ doluit, quod sacra exomologesis & viaticũ Christianorũ, ex ritu *Apostolico* in vrbe penitus auersa *negaretur. Frustra* sacerdotẽ sibi adhiberi inclamabat, in ea quæ tota Europa sacerdotes profligãdi reliquis vrbibus prima exemplum dedit.

Gõterius, inter societatis Ignatianæ veteranos, cõcionator eruditione & facũdia nulli ignotus, inter nobiles Heroinas, Caluinismo fascinatas, dominã de Masencourt scitã & acri ingenio, sed sectæ à puero tenacissimã, publicis cõcionibus priuatisque dissertatiobus, ad orthodoxũ cultum præmuniuerat, & tandem eiuratis erroribus perduxit, ille ad Regem arguto Epistolio, habitam cum Molinæo sectariorũ antesignano, disputationem, certaminis euentum & laureã recensuit, Rege totius rei cõscio & apprimè imbuto, cui palpare & imponere, Gonterio piaculum fuisset, quod Epistoliũ pressum verbis, vberrimũ sentẽtiis, stilo & prudentia scribẽdi exquisitissimum, subiungere ad fidem veritatis, instituto meo congruum putaui, sic Gonterius Regem affatur.

Epistola Gonterij ad Regem.

Rex Christianiss. inter cubicularios regis Darij orta contentione, de quatuor rebus, quæ fortitudine antistaret, nempe fœmina, vinũ, Reges, veritas, Darius veritati palmam tribuit, æquius tamen fuerat veritatem cum regibus cõiungi, vt quæ regũ potentia exsurgat, fortiorq; vires suas exerat, nam quisquis

regnat Dei icon eſt, cuius veritas anima foret, lumē & fulgor corpus (vt vetus ſapiens dixit) ſi Deus materiā & res cōpoſitas admitteret. M. D. CXI.

Tua regia maieſtas, patrocinata eſt veritati rei geſtæ ipſo peruigilio floraliorum, & admirando iudicio vnde ius, fuit iuſtitiam ſtare voluit. At tua fortitudo iampridem, ſemina radiceſq; bellorum ſtirpitus euulſit, vtque olim Alexander, variis nexibus implicitum quem Gordiacum vocabant nodum ſecuit. Tuum autem iudiciū rumuſculos illecebra quadam, ad aures regias ſubrepentes ſopiuit, illæ vt liuori, & mendacio obſtructæ fuerunt, (quid non poteſt ſcabra malignitas?) totam aulam famoſis mendacibuſque libellis illi cōſpurcarunt, opuſculo ſpurio quod pater erubeſcit, vagū & proiectū, vt meretricij partus illud ſine nomine teſſera & auſpiciis, ita vt qui fungorum more nato libello, aurem fidemque præbuerit, credulæ leuitatis non dubiū teſtimoniū fecerit. At qui mentē & ſalutē, velut prędæ expoſitā vltrò abiiciūt, hi ſunt qui deuij à ſanctionibus Apoſtolicis, ad omnem auram doctrinæ (vt ait Apoſtolus,) circumaguntur, de prędiolo vel gleba vēditio exploderetur, ſi formulæ iuris, & fidei publicæ teſtimonia deeſſent, at quantò magis recitatio ſeriæ tractationis, inuolucris fabularum & fuco mendacij perſonata irrideri debet?

Mazencuria, toto æuo cū ſectariā eſſet profeſſa, veri indagatione excita, me & publicè concionantem, & priuatim docentē audiuit, Sorores ſectæ eiuſdē, vt iſta ſubolfecerūt,

M. D. CIX. veritæ ne ad nos transiret, illi apud se mihi diem dicunt in peruigilio floraliorum, vbi Molineus se sisteret, Mazencuria sibi metuens ab eo, orthodoxi alicuius opem poscit, vltrò post repulsam alterius, dissertationi me offero, & ab ea efflagito *quid peculiariter à me deposceret, quo* aduersus Molinæum potior euaderem rogo, num sibi esset satis, si Molinæus vi numinis & veri adactus, sacræ scripturæ renunciaret? annuit illa & conditiones accipit, dummodo sacra Biblia essent interpretationis nouatorum. Hac lege fultus, ope Dei exercituum pugnam incruentam aggredior, & argumentis efficacissimis, Molinæũ ad hanc deditionem vrgeo & adigo, *Quod si in Eucharistia, Christus seruator, pro delictorum remißione sanguinem effudit, eo ipso Deo esse oblationem.*

Hoc proposito, duos Bibliorum codices expromo, vnum Geneuensibus typis, alium alibi nec vno tempore excussum, quibus hæc Mathæi verba habentur, cap. 26. vers. 28. *accipite, bibite, hic est meus sanguis noui testamenti, qui pro multis effusus, est in remißionem peccatorum*: Molinæus, ab ipso Geneuensi codice prouocat, asseritque voculam illam, *effusus est pro effundetur* accipiendam:

Illicò à Mazencuria sponsionis fidem exigo, videlicet vt impleta conditione, se orthodoxam profiteatur, illa aliquot dies stupens & nutabunda, quid agat voluit, confirmata plurimum præiudicio illo, aduersus nouatores, ac lectione patrum, de repudio

consilium firmat, nec mora sabbatho sancto, cum sepulto Christo errores eiuratos sepeliuit, vt cum eo ad lucem resurgeret mortalibus cœlestibusque geniis exultantibus? scribendi finem facerem veritus, ne longior epistolà maiestati tuæ esset fastidio, nisi quod plurimũ recreabitur, apud exteras gentes testatum facere, non modo pastores doctoresque orthodoxos tui imperij, sed etiam mulieres, quos vocamus ministros & prædicantes reos & pudibundos facere. Dum propria manu postulata à Molinæo obsigno, domina de Sallagnac, quæ Mazencuriæ sociam se adiunxerat, impetit & aggeditur Molineũ, obtestaturque præter vtriusque testamenti pro Catholicis testimonia, priorum sæculorum patres, in cunabulis Ecclesię, id ipsũ quod Romana Ecclesia profitetur, fuisse professos, cui cum refragaretur Molinæus, & obnixè contenderet, intra quinque priora sæcula, nihil tale apud Catholicos scriptores reperiri, illa fiducia memoriæ contrarium affirmat, citatque Diuum Cyprianum, qui diuos Hieronymum, & Augustinum æuo antecessit, quiquidẽ Antistes & simul fuso cruore Christi tęstis, refert decretũ prouincialium Episcoporũ, quo cautũ est, ne quis de Clericis & dei ministris tutorem vel curatorẽ testamento constitueret, ac si quis fecisset, non offerretur pro eo, nec sacrificiũ pro eius dormitione celebraretur, neq; enĩ apud altare Dei mereretur nominari, in sacerdotũ prece, qui ab altari sacerdotes & ministros suos voluit auocare: Illud telũ

M. D. CIX.

Diuus Cyprianus epist. 26. qua incipit Grauiter commoti.

M. D. CIX.

appositè selectum, & pharetra diuini iaculatoris, quo huius sæculi hæreses configuntur, Molinæus adigitur fateri, quod prius pernegauerat, intra quinq; priora secula, atas sacrificos, Liturgiam & sacrificia non extitisse, quibus functorum animæ, paci & quieti commendarētur, tunc temporis cœtu Christianorum & consortio rerum sacrarum, ob noxam nonnullos abdicatos fuisse, sacerdotum munia, in rebus mysticis circa altaria versari, sæcularibusque negotiis submoueri, Hen: Rex inuictissimè, pura & illibata rei gestæ hæc est relatio, vtq; res tibi certius cōstet, apud te obtestor, in sacra pagina nullum extare testimonium, quod nouatoribus astipuletur, atque id ipsū te inspectore, Sole & sideribus, probatum facere obtestor, cūque illi patres antiquos, & sacras traditiones, synodalia decreta, imò Ecclesiā ipsam abdicauerint, cūque ad vtriusque testamēti dogmata, rem omnē suam deduxerint, cum insigni audacia perpurgare velle ecclesiæ mores inconditos iactāt, cū Bibliorum astipulatione destituti sint, nequiter itaq; eos esse mendaces pertinacesque necesse est, quę væsania nullo pharmaco sanabilis est, vt verbo finiam. M. T. gatias habeo quas possum, quod de intēperiis sectariorū, monitū me fecerit, ne in posterum maleuolorū rumusculis tātillū cōmouear. At Deo mortalibusq; consciis, hic verè obtestabor, cū T. M. tā æquanimiter patiēterq; pertulerit, quæ aduersus ipsius testimoniū scripta sunt, de consessu habito in regia Fōtis Bellæi, aduersus procerū tuorū, arbitrorū etiā delectorū, omniūque assidē-

M.D.CIX.

stium fidem, tabulasq; ipsas ab ammanuēsibus conscriptas, à sectarijs mēdaciter & proteruissimè scripta sūt, quidquid dixerint scripserint confixerintque aduersum me, nihil his prorsus commouebor, cumque omnibus exploratum sit, certe non inglorium equitem, famam notitiamque tam insignis facinoris (quod ad tuam æternitatē & Cardinalis Peronij nō vltimum est) omni arte & atramento infuscare conatum fuisse, putaui fastum prædicantium despiciendum, quibus de more est, vt fugam consternationē & dedecus suum, pro victoria prædicent. Parcat mihi tua Regia maiestas, si audētius benignitati suæ fastidiosior sum, mihi persuasi veritatem, quæ sub tuo clypeo in tuto est, liuorem & mēdacium facile superaturā, vtq; longùm superet, Deus tibi annosam & beatam vitā faciat Lutetiæ 22. Aprilis 1609.

Quæstuosa segnicies fœnus plusquā nauticū, nōmodò vt olim apud trasypetas & mēsarios, sed in Palatinā areā paulatim irrepsit, tāta frequentia, vt vel ipsi qui iudicijs capitalibus fœnus improbū coërcēt, ipsimet nūmos fœnori mēstruo collocarēt, lenocinio inescati ingētis lucri, pluresq; qui otiosè viuūt, qui enim fundos emūt, aratro & vomere luctātur cū agris, at qui fœn⁹ exercet, dies noctesq; dum pascitur, & altū stertit, quam Calendis posuit Idibus relegit pecuniā, illorū auaritiā insigniter vlti sunt transfugæ, nōmodò institores, negotiatores, sed & Patricij, qui dū liberius fœnori nūmos accipiūt, incremento sortis & vsurarū depressi, tandem æri alieno impares, furtim se

In fraudatores creditorū quos vulgus vocat. Banqueroutiers.

M.D.CIX. subducere coacti sunt. Hi autem improbissimi, qui cum filios ad purpuram precio euexerint, filias nuptui insigniter & cum stupenda dote collocauerint, ad exteras gentes auri vi ingenti translata, mercibus, supellectile & omni gaza subductis, & apud gentiles concreditis, solum vertunt, quod non semel à paucis annis contigit, sed audacia & impunitas publici latrocinij, in vno vindicatur, quod in aliis neglectum. Fuit is mercator quidam nomine Pingræus, negotiatione luculenta nominatissimus, cui famam ante acti mores, mercium ingens copia, in Palatino Cambio habita fides conciliauerant. Ille cum fraudasset æs alienum, subductis mercibus nominibusque ad propinquos & familiares translatis, cùm in Belgium aufugisset, à creditoribus inuestigatus apud Valentiam, Lutetiam retrahitur, ac capitali lite instructa dãnatur, in Palatina area, nudus & tædifer culpam deprecari, hinc abduci per Dionysianam viam qua illi domus & emporiũ fuerat, ad scalas publicas vt circulari traductione, inspectante populo ter circũageretur, humero dependebat programma maiusculis notis, *æris alieni perfidus eiurator.* Hoc ipso tẽpore obuiã itum est nequitiæ eorũ, qui publicè fallunt, qui cõtracto ingenti ære alieno, se vulgo & emporiis furtim subducunt, liberisque ad fastigia honorũ perductis, cum ingenti marsupio longinquè abeunt peregrinatũ, duoque ordine & dignitate celebriores, tũc publicã fidem insigniter frustrati sunt, ac Edicto locum dedere, tam noti sunt vt nimis

Capitale iudicium magistrorum libelor. supplicum in Pingræum.

sint noti & notati. Vt verò in posterum gliscenti malo via radicitus præcluderetur, Rex in hæc verba edixit: *Statuimus, decernimus, voluimus & pro velle est, vt ex Aurelianensi Sanctione, à Francisco II. antecessore, in peieratores fidei publicæ, ærariique priuati creditorumque fraudatores, quos vulgò à rupta capsa seu arca rei nummariæ, banca ruptores nuncupamus, capitaliter animaduertatur, in institores, proxenetas, contubernales, administros, receptatores, reique furtiuæ conscios, cuiuscunque sortis statusue fuerint. quod si fraude fuga facta probetur, non aliter quam fraudatores publicos vltimo supplicio affici decernimus, & quia hoc genus hominũ, non egestate & fortunæ insultibus, ad hoc asylum confugit, quinimò ad locupletandos liberos, mercatorum creditorumq́ exuuiis, fraudem faciunt, vtq́ scelus abditum sit, proficiantq́ latibulis rerum suarum in liberos hæredesq́, agnatos, gentiles, contubernalesq́ bona omnia eiurant & abdicant, iure fiduciario, vice depositi & redhibitionis. Nos ideò huiuscemodi donationes, translationes, venditiones, cessionesq́ mobilium æquè ac immobilium, vt quæ fraudandorum, creditorum causa factæ & interpositæ sint, nullas irritasque pronunciamus, neve illis calculum adiiciant, iudicibus districtè iniungimus, quinimò si de fraude constiterit, donatarios, emptores, furum receptatores, rerumq́ furtiuarum occultatores, puniri volumus, similiter & qui falsò creditores, ementitis fictisq́ nominibus se professi fuerint (vt crebrò hæc fallacia confingitur) qua veros creditores ad paciscendum, deq́ minuendo*

M.D.CIX.

Edictum in fraudatores Creditorum.

Vnde vox illa bãqueroute.

M.D.CIX.

ære suo impellant, inhibemus, etiam ne quis hospitio, mēsa, transfugas illos suscipiat, supellectilem, nomina, instrumenta, Ephemerides occultet, aut vlla ope eos adiuuet, quin potius è latibulis erutos conspectui iudicum sistat, nêue creditores pacta induciasq; nundinentur; sed tribunalibus puniēdos relinquant.

Clades vitium.

19. Aprilis qui Dominicus & Paschalis dies, cum præcoci Martio vites intempestiuè gemmas & palmites trusissent, gelu matutino diriguere, orto Sole qui feruidè incaluit exustæ sunt, ita vt mēsis ille qui aperit, cum magnam spem ostentasset, lubricam fecit extinxitque, atque Autumnum sua annona & prouentu defraudauit, saltem agro Lutetiano gracilem reliquit, tantò acerbius quod à triennio tanta fuit vindemiarum gracilitas, vt sumptus à popinis vinarijs vulgus deterruerit, hinc acciti Lutetiam Belgæ, Ceruisiæ confectores conditoresque, tanta assuetudine, vt icones indices venalis, vbique suspendantur, ac symbolum vini vendibilis hedera rarior sit, hinc minus rixarum intemperiarumque, quas auidius sumptum merum concitare solet.

Gallia, feracibus luxuriātibusque agris non dissimilis est, qui cum segete, admixtas lappas & tribulos congenerant, sic illa genus vulturinum, omnibus publicanis furacius, qui sacra, profana, res hominum Deorumque in commercio habent, nihilque sciunt, quàm à misera plæbe succum exugere, versutiam omnem illi suam, cogitationes & consilia eò dirigunt, vt quod reliqui est corradāt, feralibus inuentis regni statū omnem labefactāt, hirudinum

M. D. CIX.

inſtar, quæ non niſi cruore turgidæ, cutim dimittunt, Regi nouarum indictionũ authores fuere, quas vbi minimi redemerunt, illarũ obtentu viuos homines exurgunt, exhauriuntque medulitus, ex polypis iſtis, hamatis manibus vnus & alter fuit, qui monetã expungendam decurtãdamq; ſuaſerit, qua vna nequitia omniũ fortunas turbatas, & ex deteriori nũmo, noſtratem, & exteram negotiationem penitus iacẽtem & collapſam iri certum erat, iamq; adeo principi publica iſta tabes obrepſerat, vt de innouandis numiſmatibus immotum maneret, & conſtitutio ſub incude eſſet propediẽ eruptura, quæ vel auerſantibus Patribus Conſcrip. promulgaretur. Illi, in quorum perpetua tutela regnum eſt, Regis in cõſiſtorio planum faciunt, quanto periculo vetus numiſma innouetur, quantos clamores motuſque res vna concitet, ſummum hinc imminere excidium, in Annalibus exempla legi, quæ in poſterum nos cautiores faciant, poſt bella ciuilia omniumque res attritas, ſupremum eſſe malum, monetæ deterius pondus & metallum, neruo illo colligatum eſſe mercimonium, quo reſoluto Gallia non aliter contabeſcet, quam artus ſolent ſi ſubducatur cibus. Peruicit fortitudo Achillis, aut potius facundia Galli illius Neſtoris Harllæi, in cuius ſententiam vltrò iuit conſiſtorium, Rexque ęquanimiter accępta laudataque concione, rerum nouarum ſuaſores longè à ſe fecit, hocq; vno facinore, in populũ beneuolentiam Senatuſque priſcam authoritatem ſanxit.

Edictum de moneta immutãda abrogatum.

Achilles Harlaus ne edictum feretur impetrat.

M. D. CIX.

Seuerissimũ sanctissimũque edictum de tollendis duellis.

Singularium certaminum væsania, prioribus edictis coerceri haud potuit, impunitate quæ vna est illecebra peccandi, calcabantur, in dies & in horas, penè in Regis conspectu furor ille tandiu bacchatus est, donec post effusissimam illuuiem cognati sanguinis, horrendasque lanienas, ferocientibus indomitisque potentius frenum legum impositum est. Vrgebant matres, coniuges, viduæ, seuerissimo edicto tot funera compesci, priora edicta ludificata tandiu, quod minis potius quàm pœnis essent pertimescenda, cum de sanctione rigidissima rumor præcrebesceret, festinatione moriendi gladiatores edictum anticipabant, ipsâ hebdomade quæ illud antecessit, quatuor extra vrbem se iugularunt, omnes enim si qua rixa intercessisset, Lutetiæ ad ostentationem belluinæ strenuitatis, velut in theatro totius orbis, Martis vadimonium dicebant. In regia Fontis-bellæi, Rex vt tot funeribus modum poneret, seruaretque ad bellorum vsus necessarios regnique columen nobiles, quibus nullum coronæ tutius munimẽtum, Connestabilem, Tribunos militum seu Marescallos, selectissimosque procerũ armatæ & togatæ militiæ coegit, à quibus exquisitis sententiis, post arduam disceptationem, edictum tulit, cuius sanctitas vt innotescat posteris exterisque, sigillatim & ad verbum exponere operæ precium esse putaui.

Subditis omnibus cuiuscunque ordinis, vt moderatè & quietè viuant præcipimus, neue conuitiis ad odium vicissim se concitant, qui secus fe-

terit noſtræ indignationi pœniſque publicis obnoxius eſto. M. D. CIX.

Vt ætate, dignitate, aliiſue titulis inſignitos, minores reuerenter habeant colantque, qui minus obſeruans fuerit, iniuriam pro merito offenſi penſabit.

Similiter, qui cæteris dignitate antiſtant, minores deſpectu offendere abſtineant, ſi proteruius eos habuerint, ſarciendæ exiſtimationi obnoxij ſint.

Quæcunque diſſidia, iurgia, rixæ, controuerſiæ inter ſubditos exorientur, quæque ſunt fori, iudicum ſuffragiis, ex iuris toto regno conſtituti ordine dirimentur.

Et quoniam, procacia & intemperiis potentiorum, interdum plures adeò truculēter ſe læſos arbitrantur, vt ſarciendæ iniuriæ nulla ſatis æqua via & ratio illis videatur, ita vt ſolo ferro ſe vindicandos putent, quod cum noſtris ſanctionībus diſtrictè vetitum ſit, per ſe, vel per conductos amicos gladiatores, calcatis regni legibus, marte vindictam repoſcunt, vnde cædium fœda & crebra laniena, quam vt ſeueriſſimè in poſterum compeſcamus, æquum & conducibile putauimus, vt qui læſam ab altero famam crediderit, apud Conneſtabilem, Tribunoſque ſeu Mareſcallos Franciæ quiritetur, ab illis campum & arenam depoſcat, quam prout videbitur concedemus.

Qui remotiores ab aula ſunt, apud proreges præfectoſque noſtros, querelam acceptæ iniuriæ referent, & ab illis ferro decernendi veniam depoſcent, qui quidem mitius, incruentè & via iuris huiuſcemodi diſſidia componēt, quod ſi ami-

M. D. CIX. cabiliter sedandis impares sint, resque nō nisi arbitro Marte componi possit, quid facto opus sit à nobis exquirant.

Qui alium læserit, vocatus apud nos Connestabilem, Franciæque Marescallos, præfectos, subpræfectos nostros sui copiam faciat, quod si vadimonio defuerit, iterum vocabitur adiuncta querela & libello prouocationis; quod si non se exhibeat; tribus præconiis publicè citatus, exauthorabitur prouocator ille titulis nobilitatis & militiæ, vtque edictorum pœnis subiaceat, ad proximum Senatum remittetur.

Si alteri partium, de iudicibus orta sit suspicio, vbi nos consuluerit prouidebitur, quod si minus, idoneis de causis iudices improbauerit, ad eos remittetur, mulcta vt videbitur coercendus.

Qui stadium ad decertandum ex leui causa petierit, nota aspersus repulsam patietur.

Qui alium insigniter offenderit, cum existimationis damno, in sexennium militiæ, præfecturis, perfunctionibus, stipendiis, aliisue titulis exuetur, nec restituetur dignitati & honoribus, nisi à nobis impetrata venia, & iniuriam ex decreto iudicum pensauerit, nouisque impetratis rescriptis, dumque priuatus aget, non propius quam decem milliaribus, ad Aulam comitatumque nostrum accedet.

At qui nullo munere publico, præfectura, militia stipendiisue defungitur triente, annui reditus per sexennium priuabitur, qui omni pignore hypotheca aliisue indictionibus immunis, in eas quæ paulo post indicabuntur impēsas, expendendus persoluetur; & cuius tertia pars bonorum du-

centis libris erit inferior, vel qui bonis prorſus carebit, biennio carcere caſtigabitur. M. D. CIX.

Quicunque pro alio fideiubens, prouocauerit ad certamen, vel programmate aut verbo alium laceſſet, tota vita ſtemmatibus nobilitatis armorumque titulis abdicatus, perpetuo carcere, aut ignominioſa morte, vt nobis vel delegatis iudicibus æquius viſum fuerit, mulctabitur, amiſſa in perpetuum bonorum parte dimidia.

Qui ſe læſum ratus, alium non petita venia prouocauerit armorum gloria perenniter exuetur, nec de accepta iniuria illi vnquam ſatisfiet, quod ſi prouocatus nos, Conneſtabilem Mareſcallos Frãciæ, noſtroſque prouinciales præfectos de inconceſſo certamine certiores fecerit, prouuocantis exuuias munus publicum, præfecturam, militiã, ſtipendium aliudue donatiuum, ſi modo non impari ſit ſtatu accipiet, ſi verò prouocatus in arenam deſcenderit, nobis inſciis iiſdem pœnis erit obnoxius, & vtriuſque munia, præfecturæ, annonæ & ſtipendia nobis caduca fiant, aliis vt erit lubitum addicanda.

Qui nitens in vetitum, manus conſeret aliumque occiderit, reus mortis erit, & quandiu fuga aberit, militiã & ſtipendiis abdicabitur, & in decennium media pars bonorum poſtea deſignatis ſumptibus addicetur, nulla tamẽ indicta mulcta hæredibus peremptì, hoc vno intuitu quod edicto obſequens non fuerit, quod ſi vterque gladiator campo ceciderit, inſepultus iacebit, triente bonorum caduco, & in eos vſus qui inferius exprimentur expendendo. Illis autem omnium bonorum egenis, liberi ignobiles & vectigales

M. D. CIX. per decennium manebunt. quod ſi non claris natalibus, obnoxijque erant tributis, in poſterum nobilitatis acquirendæ, vel magiſtratus dignitatiſue adipiſcendæ, ſpes omnis & facultas illis adimetur.

Qui pugnantibus commilitones fuerint, ferrumque diſtrinxerint, vita & bonis mulctabuntur, quod ſi inſpectores fuerint, vt qui conſenſu & oculis commune crimen fecerint, amiſſione cinguli militaris, præfecturarum ſtipendiorumque ferientur, quod ſi fortuito & incogitanter loco ſucceſſerint, ſi quidem otioſi dira voluptate oculos pauerint, non adhibita opera vt campiones à pugna dirimerentur, ſexennio exuti titulis dignitatum, vitam priuatam agent, nec prius ordini ſuo reſtituentur, quàm à nobis veniam & recens diploma munerum impetrauerint.

Nullo præmiſſo programmate, pugnantibus ſingulari certamine, mors vel carcer perpetuus, & dimidiæ partis bonorum amiſſio præſens pœna ſiet, & quandiu abfuerint, nobilitatis inſignibus & vſufructu rerum ſuarum exuentur.

Si loco verendo & celebri facta ſit iniuria, præter eas quas diximus pœnas, à quibus neminem fore immunem obteſtamur, conſcius grauioribus ex præſcripto priſcarum conſtitutionum regni ſubiacebit.

At leges quantumuis bonæ & ſanctitate commendabiles, nihilominus ſi exoleſcant, & minus caſtè ſeruentur, magis oneri quàm honori ſunt conditori & populis, ideo nouæ huiuſcæ ſanctionis, Conneſtabilem & Mareſcallos Franciæ vindices & aſſertores decernimus, quorum intereſt de mi-

de militaribus hisce dissidiis, & honoris quod vocāt praeiudicio, statuere, hisq; districtè iniūgimus, vt seueriter hanc legem inconcussam, nulla adhibita moderatione custodiant, nec obsignatis resignatisque nostris litteris, quas magnatum irrequieta flagitatio elicuerit, prorsus audientes sint vel morem gerant.

Eadem coronae officialibus, potissimum pro suis asseclis hominibusque sibi priuatim addictis, similiter & praefectis prouinciarum, quò ad incolas, qui pro componēdis huiuscemodi dissidiis eos adibunt, iniungimus, potestate nobis libera exasperandi pœnas, quas temporis & rerum vsus, ad coercendam illam feritatem monomachiarum exigent, vt hoc antidoto corporum & animarum, subditi nostri in posterum de vita & fortunis securi sint, aduersus aulicae opinionis inane praeiudicium, laesique honoris nebulas, quibus hominum mentes eo vsque infuscatae sunt, statuentes hoc edicto, in re leui viam Martis insanam, inhonoram, & exitialem, eam vero quam nunc decernimus gloriosam & salutarem.

At posteri audite votum, vt nostram hanc sanctionem superi beare, & ad suam gloriam subditorumque salutem prouehere dignētur, vouemus, dedicamus, consecramusque caduca omnia bona, census, reditus, mulctas indictionesque capitales iudicum, aduersus huius nostrae sanctionis temeratores, in egentium alimoniam, structuram & amplissimam dotationem Xenodochij regalis, quod molimur & ad proximarum Ecclesiarum sarciendas ruinas. Interea quaestori Xenodochij Lutetiani, illo vrgente & exigente res caduca-

Regis votū pro Edicti inuiolabili obseruatione.

M.D.CIX. *rias statuimus tradi donec aliter à nobis decretum sit.*

26 Iunij, in Senatu ex assensu regij cognitoris, probatum edictum, quod vt inuiolatum maneat, Deum obtestor, illud autẽ prioribus fore religiosius, viuacius & strictiori obseruẽtia spem capimus, quod illo vno rex nuncupatim aduersus indictas pœnas nullam indultuum veniam sacramento se addixit. Vt Roma Pub. Valeriũ Publicolam, Athenæ Thrasibulum, sic Lutetiani vrbanum suum prætorem Francis. Myronem humanitus sublatum luxerunt: quandiu ille Ædilitate seu præfectura mercatorum perfunctus est, vrbem ædificiis exornauit, fõtibus irrigauit, angustas vias latiores fecit, bello ciuili dessuetas obstructasque portas reclusit, nouas addidit, ripas fluminis saxo muniit, in vestibulo Regiæ Decurionum, principi equestrem statuã posuit, suam vero in animis ciuium æternùm defixit, egregiisque operibus insignem & cognominem statuarium æquauit. Sed quid ego tenui charta viri ampli. laudes complector? quas parietes ipsi, litteratis marmoribus publicisque monumentis altius loquuntur.

Obitus & elogium Francisci Mironis.

Vt posteri sciant, vel nostro æuo nequiore, Paulos, Anthonios Hilariones, & Macharios, non defuisse, audiant priscæ illi sanctitati mores simillimos: agri Lutetiani in monte editissimo Eremus est, asperitudine iugi, scabricie loci expauescendæ solitudinis, ibi se ergastulo iam adolescentior Ioannes indigena se inclusit; duodequadraginta annos limẽ non egres-

Obitus & elogium fratris Ioannis Anachoretæ qui in monte valeriano duodequadraginta annos solitarius vixit.

ſus, niſi quod furente bello ciuili, cum nec à predonibus ipſa paupertas tuta eſſet, ad Chartuſianos tantillum ſeceſſit, coactus ſilentium & ſolitudinem abrumpere; quod peculiare fuit Anachoretis, omnino illiteratus ille, nam vel ex profeſſo huic generi monachorum affectata inſcitia, vt ſpeculationi altius ſe defigant, ille tamen qui ortu & cultu ſubagreſtis fuerat, in Eremo cũ collocutoribus ſæpius de fidei apicibus, tã acutè diſſerebat, vt Sorbonicus nec acutius, nec rectius ad fidem, ita vt qui ignarus erat edoctum cœlitus nulli ſit dubium, cum nõ eſſet initiatus neque myſticus, ſic priſca modeſtia ęmulabatur, quos dicimus Paulos Anthonios, Macharios, & hoc genus verè monachorum: ex Sureneo pago proximus ſacerdos, quotidiano ſacrificio & pane illo vitali reficiebat, Lutetiani aliquot ciues, qui in amœniſſima valle ad Sequanam, Tuſculanos poſſident, viro qui beabat omnem viciniam, & ſuis precibus vbertatem conciliabat, cibaria abſtemio dietim ſubminiſtrabãt. Ille tandem & ex ſpontaneo Eremi & ex corporis carcere, ad ſempiternam libertatem & beatitatem euolauit.

M. D.CIX.

Ineunte Sextili, in conſiſtorio Regis Chriſtia. cœpit deliberari de bello gerendo in Ducatu Cliuenſi, ad certum diem equeſtres cohortes ſtatis locis adeſſe iubentur, expediuntur machinæ, foris conſcribuntur milites, & ad bellum fit apparatus, remiſsè tamen, vt ex initiis non fore arduum progreſſum concipitur, cœpitque ex hinc per fœciales de pace

Rumuſculus in Gallia ad bellum Cliuenſe.

M.D.CIX.

agi non dubio euentu cuius maxima spes affulget: Dux Niuernensis, cuius mater vel indice auito nomine, ex gente Cliuensium Herois erat, itidem Henricus Marchius, qui ad comitatum Marchianum non despicabile ius prætendit, ad comitia habita *Delspordij* oratores mittunt, exauditi illi iussique tabulis explicatis postulatorum fidem facere, Brandeburgicus & Neoburgicus, totum campum sibi vindicabant, isti glebam, nulli ego eorum patronus, dum priuatas ago, suis cõtrouersiis abstineo. Richardotius Belgici consilij Antistes, dum à legatione Gallica paucorum dierum, seu verius à colloquio Regis Christiani. domum reuertitur, ipso itinere morbo correptus, coactusque subsidere, placidè ex hoc salo in hunc portum, quò parui properamus & ampli emigrauit, pium senem, tot gloriosis vitæ laboribus perfunctum emeritumque nihil tam anxit quã quod Archiducẽ affari, & supremum alloqui non potuerit. Illius Nestor fuit, Veruineam pacem, Hollãdicas inducias, & si quid in Belgio serium & fœlix tractatum gestumque, Richardotio acceptum referri æquissimum est.

Obit⁹ & elogiũ Richardotij.

Turca Lutetiæ tinctus fidem Christianam profitetur.

Bysantinus Turca, iam æuo prouectus, à Melitensibus equitibus interceptus, cum Syriacam linguam egregiè calleret, & illius notas luculenter calamo exararet, (habeo enim penes me ab illo nitidè pictas) *Dominicanus Melitensis*, sacræ & Aristotelicæ Sophiæ insigniter gnarus, linguarum orientalium percupidus, donatum libertate

M.D.CIX.

Luteтiam abduxit, ac rudimentis fidei Catholicæ imbutum, ipso die quo natalitia Virginis anniuersario ritu coluntur, sacro lauacro tingendum, in paræciâ Diui Benedicti Parisiensis exhibet. Ille ad prætoriam portam rogatus, de postulatis, interprete Dominicano, Christianum velle fieri respondet ac eiurata Alcorana superstitione, lustricis spōsorib. Alphōso Dornano, summo Galliæ Marescallo, & Regis in Aquitania vicario, ac Maria de Seneton primæ nobilitatis fœmina, tingitur, tam effusis turbis, vt non paucis, spectaculum damno fuerit, qui eiecti collisi, volutati, ægrè se subduxerunt.

Dux Niuernensis, ad Mosam vrbem in suprema sua ditione ædificat.

Carolus Gonsaga Dux Niuernensis, in supremæ dynastiæ exiguis finibus ad Mosam, positis mœnibus, ad futuras ædes per agrimensores distributis areis, compitis triuiisq; designatis, vrbem nouam molitur, æmulatus Sedani, Iametij, similesque regulos, qui quò propius Germanię accedunt, ex Aquila olim vnguibus orbem premente, subductis plumis, hoc est à fonte diductis riuulis, quædam simulachra dominationis effingunt, nouos incolas inempta arearum partitione, lenociniisque immunitatum, ad ponendas sedes inuitauit, ac nouæ Carthagini imposito prænomine, Carolopolim nūcupari voluit, hînc percussit nummum æreum, hac epigraphe circulari, *Carolus Gonzaga Dux Niuer. & Rethel. supr. Princeps Archensis.*

Charleuille.

Ioachinus de la Chetardie Senator Parisiensis, de classe mysticorum, Sextili mense

M.D.CIX.

Laudatio Ioachini de la Chetardie qui Petro Ronsardo tumulum posuit.

moritur, cur, virum probis ſane moribus, nec purpura indignum, ſed non ita propagata fama magnis heroibus interſeram, facit pium eius & immortalitate omnibuſque linguis dignum facinus, ille Diui Coſmi in *ſuburbano* agro Turonùm ad Ligerim, *monaſtico* prioratu titulo commendæ affectus, lacerum ſqualentemque ruinis & ruderibus, bellorum ciuilium tempeſtate & anteceſſorum incuria reſtaurauit, longæuamque deformitaté loci olim ſanctiſſimi & amœniſſimi, (vt qui ſitus ſit in Eliſiis campis Galliæ) nonmodo abſtulit, ſed cum magni Ronſardi cineres populari loculo, muto & illiterato iacere videret, melior æquiorq; illis qui eius opimis exuuiis ditati ſunt, tandiu manes eſſe neglectos non tulit, ac Ronſardum illum, (cuius gloriam exili charta conſtringere minus facile eſt quam pugillo Mũdum cõtinere) Chetardius marmoris alta ſtrue, ſtatua ad viuentis ſimilitudinem veriſſime expreſſa, à Phidia Lutetiano donauit, breui nota & elogio: nam ſatis fuit viatorem monuiſſe, ibi iacere Ronſardum, nec enim hac mortalium cura & impenſa indigebat, qui viuus æternitatem ſuam vidit, cuius poſthuma gloria non poteſt ſuperare eam, quam ſuperſtes iamque gloria immortalis percepit, tamen pius & liberalis Senator, de nobis omnibus qui litterarum ſacra veneramur, hoc vno officio egregiè eſt promeritus, & vt de Romano olim dictum, qui cum alterius collapſam ſtatuam erexiſſet, propriam ſtabiliuit, ſic

Chitardius, dum Ronsardi in muto marmore posuit, propriam in vocalibus scriptorum monumentis collocauit, at ille his notis locum signauit: M.D.CIX.

Epitaphium Petri Ronsardi Poetar. Principis, & huius Cœnobij quondam Prioris,

D. M.

CAVE VIATOR, SACRA HÆC HVMVS EST, ABI NEFASTE, QVAM CALCAS HVMVM SACRA EST, RONSARDVS ENIM IACET HIC, QVO ORIENTE ORIRI MVSÆ, ET OCCIDENTE COMMORI, AC SECVM INHVMARI VOLVERVNT, HOC NON INVIDEANT, QVI SVNT SVPERSTITES, NEC PAREM SORTEM SPERENT NEPOTES.

In cuius piam memoriam Ioachi. de la Chetardie, in supr. Paris. Curia Sena. & illius viginti post annos in eodem sacro Cœnobio successor, posuit.

Nicolaus Rapinus deliciũ Phœbi, terris subductus est, Latiæ poësis æuo nostro Antistes, argutus, elegans, ad mundiciem & sales procliuior, quam ad ampullas, alij tangunt, vellicant, mouent quidem, sed ille vnus rapit, *Obitus & elogium Nicol. Rapini.*

M.D.CIX.

ita vt vi carminis potentiam nominis adæquet, quæ scripsit sparsa & hiulca circumferuntur, tanquam scopæ dissolutæ, sed audio Iacob. Gilotium primæ classis Senatorem, amico sepulto, à posthumis operibus cumulum gloriæ moliri, vt qui tot violas flosculosque in fasciculum & sertum legi & colligari curet, ego illi longè alio carmine, quàm quod fundere solebat ossa sua oneraui:

Hoc te non decuit, fuerat quod nomen auitum,
Vita insons, mores ingenuique negant:
Orphea debuerant, qui te dixere Rapinum,
Threiicia hic traxit saxa ferasque cheli,
Auritasque ornos testudine duxit eburna,
Sed rapis Ausoniis corda animosque modis.
Quis succinctũ hominẽ credat, cecinisse Togati
Sagatique omnes, quod stupuere viri?
Palladis armigera & paccatæ ad munus vtrũq;
Gnauus, & hac Martem molliit arte ferum.

Accipitres piscatores.

Quid non effingit mens hominum, cura & studium aucupij: quis crederet accipitres non modo ad prædam minorum volucrum cicuratos, sed quod nulla ætas vidit, ad piscatum ita efformatos, vt stagnis fluuiisque illi superuolitantes, & summo cœlo dilapsi vncinis pedib⁹, ex imo gurgite pisces eruãt, & in siccũ exportent, mox herili pugno insideãt, & à domino visceratione demereantur, Magnus Britaniarũ Rex Iacobus, hoc genus mãsuefactorum accipitrum, ad Christianiss. misit, quibus interdum Rex in illimi & limpidissimo lacu, qui sua Bellæi fontis viridaria irrigat, sine retibus ingentes pisces, ad

mensæ

mensæ suæ cupedias & obsonia capit, credo huiuscemodi aues esse de genere illatum, quas audiui, à Iaco. Bethonio Archiepisc. Glacuacensi esse in Caledonia, quæ pedem hamatum vnum habent, alterum latum & anserinum & anatinum, illo Salmones expiscantur, altero innatant præstolantes prædam, quam vbi fluctibus exemerunt, in arduas rupes, quæ littus Oceani præcingunt, euolant, ac depasto rostro Salmonum (illius enim abdomine maximè capiuntur) quod reliqui est fastidiunt, mox pueri accurrunt & partem prædæ auferunt. M.DC.IX.

Diximus anno 1606. ex angustiis valetudinarij ad Diui Marcelli suburbia, non mediocriter luis tabificæ auctas vires & virus, hinc à Decurionibus Curatoribusque publicæ sanitatis, decretum fuisse, vt inauersa parte vrbis longè amplius valetudinarium poneretur, cõsilium res æquauit, nam in Diui Martini suburbiis ædificatum, tam arduo & luculento opere, pomerij latitudine, structura marmorea, muro coctili, ceruleo tecto, concamerationibus, porticibus, areis spatiisque vt Luparam adæquet, & Regum plurimorum Regias longe superet, quod triennio penè opus absolutum, præfixumque vestibulo Basilicæ hoc marmoratum elogium.

HENRICVS IIII. FRANC. ET NAVAR. REX CHRISTIANISSIMVS. BONO REIP. NATVS. PACE. DOMI. FORIS-

M.DC.IX. QVE. PARTA. AD ORNANDAM. VRBEM. CONVERSVS. INTER. CÆTERA. ANIMO. INVICTO. DIGNA. OPERA. PROPTER. QVÆ VRBIS RESTITVTOR. NON. MINVS. QVAM. PATER. PATRIÆ. ET REGNI. FVNDATOR. DICI. MERVIT. HOC. QVOQVE: PTOCHOTROPHIVM. VETVSTATE. COLLAPSVM. PRO. SVA. ERGA. DEVM. OPT. MAX. PIETATE. ERGA. AFFLICTOS. LIBERALITATE. ERGA. OMNES. CLEMENTIA. RESTITVENDVM. CVRAVIT.

25. Nouembris, diluculò Augusta Medicæa, propitia Iunone & Lucina, fœminam enixa est, Gallia regijs maribus satis fulta, à fœminis non parum roboris expectat, quarum coniugiis exteros principes fœderatos sibi faciat, illa vt plurimum Ethruriæ obstricta est, quæ tot liberorum parentem imò Diuorum Berecynthiam ad se transmisit, cuius si vnquam opportuni partus fuere, certè hac ipsa sunt tempestate, qua veteres hostes Galliæ, priscas artes renouant, quibus de more suo primores obsequio & fidei, quã in principẽ & patriam obnoxij sunt, subducunt, profugos suscipiũt, cogitantes cupientésque reuerti, sub certissima sponsione securitatis, longè ablegant,

Regina fœminã enixa.

inani molitione ad perniciem Galliæ, quandoquidem olim transfugæ, Austrijs semper exitio fuerunt. Sic auorum memoria Burgundus, à Carolo VII. filium abalienatum suscepit, paterno imperio iussum reuerti, per septennium aluit retinuitque, cumque Carolus Burgundo exprobrasset, fouere in sinu vulpem, quæ postea suas gallinas deglutiret vaticinium expertus est, nec desiit Ludouicus vi & dolo, receptatorem nutriciumque suum insectari, donec tandem suo infelici exitu, in Nancæia obsidione, Gallum, Lotharenum, Heluetios, ac penè finitimos omnes paccatos reliquit, nec vox vlla vnquam verior, & ad Christianam pietatem accommodatior, quod „ alteri nequiter feceris, id ipsum tibi aliquando factum iri puta, hæc ego sub inuolucris vera tamen & nimis veraa lijs explicanda relinquo; apertius fusiusque scripturus, vbi res & tempus fiduciam dabunt.

M.DC.IX.

Ego obscurus scriptor, ex alieno igne fumo meo lucem dare laboro, vt hedera vappam commendat, bona merx malæ adiuncta venalem facit, sic ex aliorum operibus, mea minus despicabilia facio: Isacus Casaubonus, eruditorum ex tanta clade penè vnus Reip. litterariæ dictator, hoc anno Polybium, antea fœdè laniatum, purè & castigatè cùm vertisset, Historiæ militaris principem scriptorem, Henrico IV. militiæ principi, quique scribendis Annalibus vberrimam segetem in dies præbet, dedicauit obtulitque, præmissa operi epistola, verè aurea & digna planè Regum auribus.

Versio Polybij ab Isaco Casaubono.

M.DC.IX. Ille nonmodo vultu leni, affatu blando offerentem prosequutus est, sed aureo muneri aurum addidit, quantum nescio, & si fortè sciam efferre nolim, regia tamen liberalitas nũquam illaudata, nec enim Musæ benefactorum memoriam interire patiuntur, viget adhuc post tot sæcula, fama illius Cæsaris, qui Græci poëtæ de venatione singulos versus, nummo aureo donauit, his præmijs sese erigunt iacentes litteræ, vt verum cecinerit ille,

Sint Mœcenates, non deerunt Flacce Marones.

Alius miserabilem vicem, ieiunam inopemque vitam eruditorum, sic defleuit.

Sola pruinosis horret facundia pannis.

Annus, qui ab orbiculari forma annulus dicitur, qui instar est anguis ore caudã prementis, cuius exitus est initium alterius, coronam referens me admonet, ne dum annum absoluo, de luculento opere Caroli Paschalij, apud Rhætos Legati Regis Christia. taceam. ille de Coronis libros decem edidit, Dij boni! quanta, quam abdita, penitissima, penetrabili, inexhausta, insuperabili, stupẽdaque rerum omnium inuestigatione, quis ex titulo putet de coronis sermonem, in decem libros exercuisse? superauit ille ingenium Glyceræ Coronariæ, quæ in conficiendis sertis & coronis, ea arte fuit, vt cum ea Pausias pictor, de variandis coloribus certamen instituerit: nonnè ergô de Paschalij mirabili solertia, verè Nasonis illud effari possum?

Opus Caroli Paschalij de Coronis.

Materiam superauit opus

Nihil tamen in longo & serio opere, ludi-

erum, absonum, ieiunum, hiulcum, omnia ita apposité compacta, vt quæcũque ex Latij & Græciæ vberrimo pœnu collegit, ad coronas scripta credideris, sic res alienas suo ingenio inseruire cogit, vis dicam? dum ille de coronis scribit, non sibi lauream, quernam, æsculeam, gramineam, vel aliter frondeam & virescentem, sed immarcessibilem & æternam coronam texuit, ita vt veteris legis 12. tabula. elogium meritissimè illi conueniat, *qui coronam parit ipse, virtutis ergô arguitur*, longè ille Mnestheum, Callimachum, & Theophrastum, qui de coronis priuatim scripsere, superauit, illi delibarunt suauia illa, iste plena falce odoratam illam messem demessuit, ita vt non nisi aurea corona, & si Dijs mortalibus placet, dum ille inter mortales agit, auro Coronario puro & puto dignissimus, vbi iam nõ viuus sed Diuus esse incipiet, illa corona,

M. DC. IX.

Plin. in histo. nat. li. 21. c. 3.

Syderibus quæ cincta nouem, Minoia fulget,
Gnosidis auulsam capiti, quam iunexit Iachus
Et lucere polo dedit, & radiare Coronam:

Lectori non maleuolo.

SEXDECIM annorum opere absoluto, cum annus qui nunc voluitur, in tertium mẽsem abijsset, res gestas, (quæ tantillæ sunt, & vt verius eloquar gerendarum consilia) si non attigissem, instituto operi omnino defuissem, rem pollicitam ratam haberi putaui, si prælium cum Martio desineret, ne auidus rerum sciẽdarum, quidquam à me desideraret, breuibus membranis notisque, hæc anni primordia complexus sum, quod res adhuc sub incude & malleo sint, ac quasi hyberno torpore vinctæ lateant, erupturæ sub initium veris, cuius non tam gratam vicem temperiemq́, quàm Augustæ inaugurationem & coronationem expecto, nec nobis gratior Fauonius aspirauerit, quàm lux illa, Augustali gloriæ quæ supremum fastigium adijciet, spectandi desiderio efflictim dispereo, omnesque boni amantesque Reginæ, omnium quæ extitere vel extabunt optimæ, vt (ô Lector non inuide) qui fortè longinquus eris à spectaculo, tibi veri nuntius omnia quamproximè referam, & quasi oculis subijciam. Vale & amanti te ac plurimum obseruanti, aduersus tui dissimiles æquus esto.

RODOL. BOTEREIVS.

RODOLPHI BOTEREII IN MAGNO FRANCIÆ Consilio Aduocati, huius anni ineuntis 1610. Trimestris delibatio.

M. D. CX.

SVPERIOR annus in colloquijs, internuncijs, Legationibus & tandem comitijs de re Cliuensi & Iuliacensi abiit: num de petitione hæreditatis iurgium posset componi tentatum, sed variantibus animis, hûc vsque nondum finis impositus controuersiæ. Sigismundus Marchio & elector Brandeburgicus, priusquam armis experiretur, ius suum publicè editis in hûc ferè modum tabulis constare voluit: Videlicet ante annos centum, initum fuisse coniugium Mariæ, Guilelmi Iuliacensis & Bergensis Ducis Comitisque Rauenspergij filiæ, cum Ioanne Duce Cliuensi & Comite Marchiano, ac tunc pactum, vt ditiones omnes illæ, simul copularentur indissolubili vinculo, ita vt nusquam diuelli & discindi possent, quemadmo-

Electoris Brãdeburgici rationes.

M.DC.X.

dum enim colligata simul virgulta enixius frangũtur, quàm dissoluta, sic gentes inuicem coadunatas, concuti & expugnari difficilius putarunt: ex huiusmodi nuptijs Mariæ & Iohannis, nati Guilelmus, Sybilla & Amalia: anno 1526. Sybilla Ioanni Federico Saxonum Duci nupsit his pactis, vt si vterque sine maribus mortalium necessitati cederet, omnes illæ simul colligatæ ditiones, ad Sybyllam primogenitam & Ioannem Federicum Saxonem coniugem suum deuenirent, ea lege vt duabus sororibus dotem pro generis splendore persoluerent. At Guilelmus ille anno 1545. Mariæ Vngaræ copulatur, postquam in gratiam Caroli V. Cęsaris rediit, à quo defecerat Gallo fœderatus, ab illo impètrat, vt si ex illo & Maria fortè mares non suscipiantur, aut editi humanitùs desinant, omnis illa trigemina dynastia, ad Guilelmi tunc extantes filias, vel illis penitus sublatis ad illarum hæredes omninò pertineret, post excessum Caroli V. vbi Ferdinandus frater Imperio successit, ipsam huiuscemodi ditionum coniunctionem probauit, & indissolubilem esse voluit, dehinc Maximilianus 2. & postmodum qui viuus adhuc Aquilas regit Cæsar Rodol, hoc prius decretum renouarunt, lege familiari & perpetua, vt hæredes Guilelmi ex recta linea, promiscui sexus mares siue fœminæ, in solidum ditiones illas possiderent, vbi verò Guilelmus ille, Cæsarum calculis, suæ dominationis copulam indissolubilem fecisse putauit, anno 1572. natu maiorem filiam Mariam Leonoram, Alberto

M. DC. X.

Frederico Marchioni Brandeburgico Duci Borrusiæ nuptui collocauit, tabulis connubialibus hoc pacto interposito, vt si ille & vxor Maria, sine mascula prole decederet, Iuliacensis, Cliuensis, Bergensis, Marchianus & Rauenspergicus principatus, appendicesque omnes, Mariæ Leonoræ eiusque desponsi Alberti Ferderici Ducis Borrusiæ essent, ea tamen lege, vt Albertus priuato suo ære, assem designatum à Guillelmo socero Mariæ Eleonoræ coniugis sororibus, pro omni iure prætenso in huiuscemodi ditionibus persolueret, ac præmortua vna sorore, pecunia illa vt quæ non modo dotalis, sed in vicem rei hæreditariæ succederet, ad superstites sorores deueniret, hac tamen cautione, vt dum Albertus modum illum pecuniæ numeraret, dictarum sororum futuri coniuges, omni iuri hæreditatis renuntiarent: Ex Maria Leonora & Guilelmo, natu maior fuit Anna, Ioannis Sigismundi Brandeburgici coniunx, quæ ex dispositione Guilelmi Ducis, defectu prolis masculæ, ad huiuscemodi copulatos principatus accita sit. Accedit etiam, secundam filiam, dum nuberet Philippo Ludouico Comiti Palatino Neoburgico, decretum confirmasse, vt quæ iure substitutionis, præmorienti sorori primogenitæ sine liberis successuram, expresso verbo sibi reseruauerit, id ipsum etiam cauisse vltimam sororum Magdalenam, dum Ioanni Comiti Palatino copularetur, atque illa cautione Brandeburgici ius stabilitũ, vt qui à primogenita ortũ duxerit, quandoquidẽ pa-

M. DC. X.

ctis connubialibus Mariæ Leonoræ cum Alberto Frederico, non solū illa & mares nasci-turi, sed fœminę iure substitutionis ad succes-sionē vocatæ sint, contrariis tabulis Neobur-gicus suas partes tuebatur, sed audio conue-nisse cum Brandeburgico, atque inuicem in alios hæredipetas obniti, ex maiori *Sylua* ser-mocinationum, hunc manipulū selegi, vt ex-ploratū sit omnibus, Regē Christianiss. opti-mo iuri iusta arma & auxilia principibus Ger-maniæ fæderatis negare haud potuisse. Bran-deburgico autē grauiorē controuersiam fa-ciunt Elector Saxonicus, & Leopoldus, qui à Cæsare ius & inuestiturā habet. Cōtendit ille Cliuensē & Iuliacensem Ducatus, esse plumas ex Aquila, ramos ex stipite, à fonte scaturigi-nes, à Sole radios, ideoque in muliebre genus feuda mascula non cadere: nā si quis antiqui-tatis rudera altius scrutetur, inueniet profe-ctò non solum Germanicos sed & Romanos Cæs. partas bello regiones, agros, fundos ho-stium, in præmium militiæ veteranis assignas-se, ea lege vt quoties bellica opera imperium egeret, vectigales illi vltrò & ex necessitate feudorum illam nauarent, vnde feudorum ortus. At nemo negat, Germanici Imperij ele-ctores, primicerios, administros, officiales ve-ctigales obsequio virili, bello & pace ad nu-tum Cæsaris teneri? Cæsareas leges à foro, à publicis muniis exclusisse mulieres, vel in priuatis & popularibus causis, tanto *magis* vbi de maiestate Imp. agitur: Galliā verè for-tem & masculā, quæ in colum lanā & stamina

Rationes Leopoldi & Cæsaris beneficiarij.

L. Lucius Titius De euictio.

M. DC. X.

non cadat masculam ditionem Sequanorum (Burgundicum Comitatum vocant) post obitum Caroli, qui in Nanceia pugna cecidit, Comes Niuernensis iure optimo sibi vindicare potuisset, quia dispositio & lex familiaris facta in gratiam Philippi audacis, ad fœminas etiam porrigebatur, quæ tamen publicis legibus Imperij exclusæ sunt, quo exemplo dicta lex in pactis connubialibus Mariæ Leonoræ, cum Alberto Ferderico inanis, inefficax & irrita habenda sit. Tacitus in moribus Germanorum annotauit, illos non modo masculæ virtutis fautores, osoresque muliebrium stirpium, sed etiam apud illos in vsu fuisse, vt summa hæreditatis ad primogenitos deueniret, ne secta in plures robur amitteret, armentis, pecore, auro, argento, & supellectile, ad natu minores relictis. Ita ex sparsis libellis non in gratiā Leopoldi, nam nulli patrocinor, sed veri & rerū sciendarū cura attigi. Elector verò Saxonicus, duplici iure res Cliuenses sibi vindicat, nempe veteri beneficio & decreto Ferderici III. Cæsaris qui in Albertū Saxonē ob res pro Maiestate Imp. fortiter fœliciterque gestas, Cliuensem Iuliacensemque ditionem tanquam feudum erogauit, atque id ipsum Ernesto Electori Saxonico fratri, Maximil. I. indulsit. Ius alterum ex connubialibus pactis Sybillæ cum Ioanne Ferderico, Saxo sibi constituit, verbis rem ipsam ita signantibus: *Quod si dux Ioannes & Maria Ducissa Cliuensis, Iuliacensis & Bergensis coniuges, nulla relicta prole*

Rationes Electoris Saxonici.

M. DC. X.

mascula decesserint, vel si ab illis mares geniti nullos hæredes reliquerint, eo casu vicissim pactum & conuentum, vt Ditiones omnes suæ perpetuo nexu copulatæ, ad Sybillam filiam, liberosque ex illa & Ferderico Saxone deueniant.

Brandeburg. ad Leopoldi & Saxone ius pratensũ responsio.

At Brandeburgicus, longiore programmate ius Saxonicum sic conuellebat, vt Ferderici III. & Maximil. I. Cæsarum, beneficium illud Alberto & Ernesto Saxonibus concessum, pro derelicto habitũ sit, nam post Guilelmi Ducis Iuliacẽsis & Bergensis excessum, Saxones illi meram possessionem soli, quam feudorum interpretes, dominium vtile nuncupant, numquam adepti fuere, vel si fortè adepti, illud desuetudine amiserunt. Is enim est feudorum vsus, vt qui feudi inuestituram alteri factam patiatur, nec intra annũ de vindiciis agat, feudo exclusus sit, tanto magis qui intra decimum, vicesimum, tricesimum, & quadragesimum annum, nulla querela interposita, feudum penes alium esse tulit? nec iuuat Saxones de iure suo protestatio, quæ nullis iudiciorũ formulis absoluta fuerit, quæ longa proscriptione exoleuit, cum lis contestata triennio derelicta perimatur, & fiscales etiã causæ, quod suis tẽporibus prolatæ non sint, post longa interstitia tollantur. Accedit, Guillel. Ducẽ, ac Ioannẽ Guillel. filium recẽs sublatũ, à Cæsar. Imperiiq; candidatis, (quos Romanorum Reges vocant) huiuscemodi ditionũ inuestituram, Saxonibus non obnitẽtibus quiritantibusque accepisse, nullã querelã iurisque pretensi obtestationem interposuisse, ita vt prior illa protestatio verbo tenus fa-

I.. Iust. Cod. de Iure fisci.

M. DC. X.

cta, pro nulla & irrita habéda sit, nam iure ciuili receptum, protestationes inanes esse, quæ singulares nec vicibus repetitæ nullisq; fori & iudiciorũ formulis roboratæ, ideoq. Saxonũ incuria & neglectione si quod ius fuit, amissum penitus. *Nam vel optima nomina, non appellando, non exigendo, fieri mala, fœnerator Alphius dicebat.* Nec ferẽdus Saxo, qui fortitudine bellica Alberti, beneficium inuestituræ à Cæs. promeritum tantopere iactat, cum ille & Ernestus 80. annorũ intercapedine & diuturnitate silẽtij, tacitè abdicauerint, quinimò quãdiu superstites illi, epistolis priuatisq; scriptionibus, elogiis titulisq; Ducatus Iuliacensis Cliuensisque, Guilelmum Ioannem, suosque heredes affecerunt. Nihil autẽ facit ad cõtrouersiã, num sit masculinũ feudum, muliebrisque regiminis impatiẽs, nã quę Frederici III. Cæsaris rescripto clausula continetur, *si contigerit Ducum Iuliacensiũ mares deficere.* ad priorem casum qui extitit referẽda est, hoc est cũ Ioãnes & Maria sine maribus vita emigrarẽt, idq; ex antecessorũ iuris calculis, quibus visũ *vt quælibet dispositio de actu aliquo loquens, de primo tantũ intelligi debeat, argumento L. Boues §. hoc sermone ff. de verb. signif. & semel à successione feudi exclusus, nõ amplius admittitur.* nam ius semel extinctũ denuò non oritur, quẽadmodum enim anno 1511. Marię Guillel. Ducis filiæ à Maximil. I. res Cliuenses concessæ fuẽunt, sic à Carolo V. alio & recentiore rescripto; Guilelmi filiabus suisque hęredibus omnium huiuscemodi ditionum ius concessum.

Columella li. 1. de re rustica cap. 7.

Sed Annalibus liquet, falsò masculinũ feu-

M. DC. X. dum res Cliuenses Iuliacensesque nuncupari; cum his exploratum sit, Arnaldū Gueldrensem & Iuliacensem, in Carolum Burgundicum Ducem, Gueldriam, Iuliacum, Comitatumque Zurfensem eiurasse, qui vbi viuere desiit, ad Mariā vnicam filiā Maximilia. *Cæs.* vxorem deuenêre; ergo merè res est vxoria, hînc factum est, vt anno 1511. cum Guilel. Iuliacēsis viuere desiisset, non gens Saxonū, sed filia Ioannis Cliuensis vxor, res paternas sibi vindicauit, cui nulla vnquam de hæreditatē controuersia facta est. Inualuit etiam ab omni æuo, vt quatuor dynastiæ Iuliacum, Cliuia, Bergū & Gueldria, postquā desiderati mares ad fœminas iure hæreditario transeāt, *Maria* enim post fatum Edouardi fratris, Gueldriam assecuta est, & postmodum vbi nupsit Guilel. Iuliacensi, illam vt peculiarem & sibi dotalem asseruit.

Reginaldus etiam, Ioannē sororē Gueldriæ & Iuliaci hæredē testamento scripsit. Engilbertus Comes Bergēsis amisso mare filio, Comitatū ad superstitem filiā intestatò reliquit. Filia etiam Theodorici Cliuensis Astolphi Marchiani coniunx, hæreditate Cliuiam nacta est, atque in Hannonia & Hollandia receptum est, vt ditiones huiuscemodi ad filias deueniant, nec in potentissimis Regnis ius illud insolens, nec antiquitus mulieres ad fusos & pensa relegatæ, siquidē apud Schytas Thomiris, apud Ægyptios Semyramis, Arsinoe, Cleopatra regnarunt, & nūc regnū Hispanicū Anglicanum, Scoticum Hibernicum, Parthenopæum, muliebria sunt imperia, quinimò

non solum hæreditario iure, sed testamento ad huiuscemodi regna capessenda mulieres vocantur. Carolus enim V. supremis tabulis anni 1554. & codicillaribus 1558. edixit, vt si Philippus fatis cederet, Maria filia Augusta Bohemiæ, omnibus suis Regnis potiretur. Ipsemet Philippus testamento 1597. similiter cauit, vt si filius Philipp. II. sine legitimis hæredibus vita defungeretur, Clara Eugenia filia, omnium Regnorum & ditionũ hæres esset, hisque exemplis & pluribus recepti est iuris, vt non modo ad supremas Dynastias, sed ad augustiora Imperia mulieres vocentur. At muliebri regimini obnoxiam esse Cliuiam, Cornelij Neostadij opere feudistico comprobatum, qui lib. 7. pag. 33. affirmat, *merã feudi Cliuici esse naturam, vt masculis non extantibus, fœminæ suo ordine, ad successionẽ vocãdæ sint* M. DC. X.

Quod verò Saxo, aliiq; de hac omni cõtrouersia Cæs. arbitrũ cõtendũt, nec ad aliud tribunal disceptationẽ pertinere, sibi falsò blãdiũtur: quãuis enim Imperialibus edictis cautum sit, vt si de Ducatu, Comitatu, aliisue insignioris notæ feudis, interdictũ suboriatur, Cæs. ipse tanquã caput feudorũ adeũdus sit, vt de possessione constituat, iubeatq; qui possessoribus vim faciunt, esse quietos, tamẽ hoc perpetui iuris nõ fuit, cui sæpius derogatum, in aliisq; tribunalibus experiri, atque etiã ipsis Saxonibus, cũ imperiali seueritate atq; inuidorum potentia premerẽtur licuit. Præterea quæ Leop. rescripta impetrauit, nõ à Cæs. ipso nec æquis suffragiis, sed Aulicorũ ambitu & malis artibus elicita; quę nõ modo ab Ele. Im-

M. DC. X. perij cliẽtibus vrbibusq; improbata fuere, sed per Legatos vt irrita & nulla pronũtiarentur nuper postulatum. Saxonẽ priuatis domesticisq. exemplis habere exploratũ, in luculẽtis huiuscemodi cõtrouersiis, nihil priuatim Cesares sanxisse, sed Electores, Principes, Imperij vicarios & administros accersiuisse, in programatibus, longè accuratiores formulas adhibuisse, quam his quæ in gratiã Saxonis & Leopoldi cõcessa sint. Nemo autẽ nescit, Electores Principesque edictis libellisq; citra Germaniã, ad longinquũ & peregrinum forum euocari nõ posse, vt Pragenses & Bohemi, qui patriis legibus è finibus suis aliò distrahi nõ ferunt: nulli verò ignotum, Leopoldũ illicò via iuris & æqui relicta, cum in iure nullũ præsidium haberet, omne illud in armis constituisse, militẽ cõscripsisse, fœderatorũ auxilia aduocasse, vrbes arcesq; expugnasse, noua propugnacula cõdidisse, mysticos in societatem belli acciuisse, qui auriti ad tubã, quasi de aris aditisq; & de religione, nõ de re profana agere tur, decumanũ nummũ ad bellũ gerẽdũ promiserũt, si Saxo non cecutit, videbit profectò nõ ad rem suã, nec ad dignitatẽ & amplificationẽ domus Saxonicæ, huiuscemodi molitiones fieri, sed vt Hispanis, in Germania liceat esse potẽtiorib⁹, qui iã pridẽ illã spe hauserunt, vt concutere labefactare, & penitus illã euertere valeãt, quod proaui Saxones, à pluribus annis vel priuato damno experti sunt, & verè illi Germanici, amãtesq; patriæ & libertatis vim illã latius se effũdentẽ represserunt. Plura

ra cum ex professo, vni vel alteri causam non dicam, annotare piguit, quod sciam potētum huiuscemodi cōtrouersias, nō iure ciuili, non mucrone incruēto legū, tabulis gradibusque substitutionum dirimi, sed Marte arbitro, ita vt ei qui commentitio iure, bello iniusto causas obducit, vetus illud meritò conueniat, M. D. C X.

Iura negat sibi nata, nihil non arrogat armis.

Brandeburgicus, qui gentilitate & iure hæreditario potiorem se contendit, cum tota Germania & Belgio, cliētum more tabulis publicis ius suum professus esset, tamen veterum exemplis præmonitus, lites Principum, non in foro & subselliis dirimi, sed ius esse in armis, ne si fortè æmuli ferro decernere velint, imparatum opprimerent, gentiles confœderatosque Germaniæ Principes, in suas partes trahit, illi non segnes ad eas tuendas se præstitere, Elector Palatinus, Dux Vitembergicus, & Anhaltinus Princeps, qui cæterorum Legatus cum Regem Christianiss. adijsset, de auxiliaribus copijs interpellator, ad postulata pronum & exoratum habuit, vel hoc nomine potissimùm, quod cum suis hæredibus negetur, vel præripiatur hæreditas, iustis armis vindicanda, & ab improbis possessoribus vi auellenda sit, ad societatem belli vrgebant Anhaltini deprecatoris, cæterorumque Germanicorum Principum, dum ciuili bello Rex premeretur, missæ auxiliares nec despicabiles copiæ, non negandas suppetias his, qui priores illum opportunè iuuissent, putauit. At ne amicis laborantibus deesset, vimque om-

M.D.CX.

nem ab illis auerteret, ad publica comitia Boësisæum sui intimi consistorij consiliarium, præclaris anteà Legationibus, ad exteros Principes probè & fœliciter defunctum misit, dumque ille vice regia, consiliorum inspector hortatorque horum, quæ ad dignitatem libertatemque Germaniæ spectant, moratur, dum in illo consessu pugnatur verbis & concionibus, in Gallia fiunt ad bellum apparatus, & castrorum præludia, ad conscribendum militem Centurionibus & antesignanis pecunia traditur, puluis, globi, tormenta ex armamentario plurima maiorisque molis educta, nauibus onerarijs imposita, supero flumine in Campaniam euehuntur, vt si forte de re Cliuensi, grauior controuersia in apertum bellum erumpat, omnis illa militiæ suppellex in expedito sit, & Christianiss. Rex, quam verbis obtulit, opere fidem præstet, dum verò quis futurus sit comitiorũ exitus, auida aure expecto, Boësisæum apud Principes Germanicos, legationis suæ causas facundè explicantem audite.

Boësisæi Legati Regis Christian. ad Germaniæ Principes & ordines concio.

Impositi mihi muneris exordium erit (illustrissimi, excellentissimi, excelsi, & potentes S.R. Imperij Electores, principes, illustres & generosi Comites, magnifici & spectabiles ciuitatum Imperij Legati) à multiplici salute, qua vos impertit Henricus Francorum Nauarræque Rex Christianissimus D. meus, optatque vos sana consilia, in hoc conuentu inire, quibus mala quæ impendent Germaniæ, arceantur, benèque & fortiter res vestras peragere, insuperque ea vos sub-

ſidia & officia à ſe expectare iubet, quæ à Rege amiciſſimo, conſanguineo & ſocio, vobiſque multis nominibus obſtricto ſperare fas eſt. Cæterum poſtquam Dei munere clementiaque ſingulari, victricibus armis Regis Domini mei ferociſſimorum hominum conatus ceſſerunt, & ſedatis bellorum ciuilium fluctibus, Gallia priſtina quiete gaudere cœpit, non ſatis ad gloriam, nominiſque ſui amplitudinem inuicti animi princeps eſſe putauit, niſi & publicæ orbis Chriſtiani paci & tranquillitati conſuleret, cuius tam laudabilis propoſiti teſtes ſunt, induciæ decennales in Belgio, conſilio eius & auctoritate pactæ, quibus prouinciæ illæ nunc recreantur, & Italia ſæuiſſimi belli metu liberata, reconciliatis cum Pont. Max. Venetijs, ſed optimum principem nihil æquè ſollicitum habuit, quàm Germaniæ veſtræ ſalus atque libertas, quam cum multis modis infringi & imminui videret, eius ſe vindicem & aſſertorem maiorum ſuorum exemplo lubenter profeſſus eſt. Hoc etenim ſe vobis debere putauit, cum propter veterem Francorum Regum & Imp. principũ amicitiã & coniunctionẽ, tum maximè propter merita & officia in ſe regnũque ſuum, difficillimis temporibus collata, quibus vt parem gratiam aliquando referret, rem ſe dignam facturum exiſtimauit, ſi pro veſtra omnium ſalute excubaret. Cùm itaque ante aliquot annos, multa in perniciem veſtram fieri animaduerteret, veluti ditionum veſtrarum populationes vrbiumque occupationes, contra fas & imperij iura, & inter principes ali diſſidia, non potuit, quin vos pro iure amicitiæ

M. ÐC. X.

M. DC. X. moneret, ad istas iniurias propulsandas, vobis concordia & coniunctione animorum opus esse, eoque accuratius fecit, cum iam præsagiret, Cliuiam & Iuliacum ceterasque prouincias familiæ Cliuiensis, turbarum & dissidiorum in Germania materiam fore, qua de re sæpius, Duce superstite vobiscum egit, eo verò vita functo, quoniam ea res maximè ad Germaniæ pacem pertinere videbatur, quàm propensus fuerit ad legitimorum hæredum patrocinium suscipiendum, vobis omnibus notum puto. Et quo magis in illa causa, in qua Germaniæ salus vertitur, animum suum patefaceret, omnibus per Europam principibus testatum voluit, amicis & sociis principibus, ad quos bona illa legibus redierant, in tam iusta causa se nunquam defuturum, quod non ideo fecit, vt principes illos temerè bello implicaret, quis enim incerta bellorum melius nouit? imò sapientissimo Regi D. meo valdè placuit tractatus, opera & consilio prudentissimi principis D. Landgrauij Hassiæ, de adipiscenda possessione illarum prouinciarum habitus, & litibus quæ inter principes hæredes essent, amicorum iudicio permittendis, quæ res vt tutiorem exitum sortiretur, aliquot equitum signa ad Regni fines præmisit, ad quoscunque casus principibus illis præsto futura, neque enim ignorabat vicinos principes, iampridem multa moliri, quò prouincias illas ditionibus suis adiicerent. Adepta vero possessione, cum animi principum nonnihil remolliuisse viderentur, neque quid sui consilij esset Regi aperirent, veritus ne mora illa dãnum aliquod rebus eorũ adferret, propter bel-

licos apparatus, qui in eos fiebant, monendos principes duxit, per litteras & internuncios, cauerent ne in ipsa consultatione negotij opprimerentur. Sed dum vltrò citròque super his rebus nuntij comeant, eccè commodum Luteriam venit illustrissimus Princeps Anhaltinus, Regi D. meo meritò acceptissimus, cum ob fortem & egregiam vestris auspiciis illi in bello nauatam operam, tum propter bellicam laudem & prudentiam, qua inter æui nostri Duces eminet, qui literis ab illustriss. & potentiss. P. P. Electore Pallatino, & D. Duce Vuitembergo allatis, Regi D. meo significauit. Certum PP. fœderatis esse, possessionem P P. hæredum armis tueri, si modò quod sperabant, Rex illis auxilia subministraret. Hic quàm Regiè & amicè exceptus fuerit, quam facilem & impetrabilem Regem habuerit, ex ipso principe audiistis. Egit prætèrea de mittendo legato, qui fœderatorum animos confirmaret, & Regia mandata & consilia ad illos deferret, ad quod munus me licet imparem, Rex delegit, misitque vt Regiæ voluntatis & beneuolentiæ, apud vos interpres, essem: Nunc igitur illustrissi. vestræ sunt partes, videre ne quid Respub. vestra detrimenti capiat, neue P P. consanguinei vestri, auitis sedibus indignè deiicientur, ab extraneis vobisque parum æquis Principibus, qui occupatione istarum prouinciarum, sibi viam muniunt ad inuadendam Germaniam. Quantum verò ad Regem D. meum attinet, & si non ignoret partes vestras tuendo, mala multa sibi & incommoda accersere, tamen apud illum, semper po-

M.DC.X.

M. DC. X.

tior erit causa amicorum. Vos vestraque consilia opibus, militibus, omniq; genere auxiliorum, quæ parata & expedita habet, proteget, & aduersus omnem vim & iniuriam tuebitur, in quo tamen Cæsaris Maiestati, aut iuribus nihil quicquam detractum vult, neque priuatum ille compēdium spectat, sed hoc tantum, vt Germania Reip. Christianæ propugnaculum, læta pace & securitate fruatur, vtque amicis & sociis PP. de se benè meritis, sua iura & rationes constent, si modo quod maiores vestri præstiterunt, vosque constanter fecistis, in fœdere & amicitia cum Rege D. meo permanseritis.

Huius anni initio, Lutetia virorū illustrium funeribus crebris fuit tota feralis, quasi cœlū terris sua lumina inuideat: nam penè vno spatio trimestri quod delibo, primæ notæ, probitatis, eruditionisque viri desiderati sunt. Calendis Ianuarij, Franciscani Sorbonicique sodalitij primicerius Franciscus Feuardentius, in cœlum abiit, illum fato functum immortalitati commendare inane est, quandoquidem ipsemet viuus æternitati suæ interfuit, cui adhuc superstiti Ioannes Roënus Rothomagensis Academicorum eloquētissimus, panegyricum dixit: Ille ortu clarus, gētilitiæ nobilitatis calcatis honoribus, cucullam Frāciscanā, lato clauo & baltheo, opibusq; auitis votiuam mendacitatē cœnobij Baiocenēsis antetulit, quadraginta quatuor annis publicis dissertationibus, concionibusque, in Gallia & Belgio rē Christianā acerrimè, & vt plurimū prouexit. Tandē inter varias arduasque animi lucubrationes, portēta hæreseon & ci-

Obitus & Elogium Fran. Feuardentij.

gantũ more diis ipsis indicta bella ab hæreticis, in sua Theomachiâ profligauit. M. DC. X.

Coiffetæus Dominicani ordinis laureatus Theolog⁹, hoc anno ineũte, in monitoriã Epistolã Iaco. VI. Britãniarũ regis sedatè adm odũ & cũ Regiæ maiestatis summa obseruãtia, facun dia vernacula, patrum testimoniis ad rem ipsam vrgentibus & præpilatis argumẽtis, luculentã responsionẽ edidit, non vt alij intemperiis acti, qui magis deuios arcent quàm ad caulas reuocant, dicacitate incondita, obstrepit, sed vt ita dicã, bombicinis verbis, Regi literatissimo indicat, quã longè à vero cultu aberret, faxit deus vt rectè, & obsequiosè monentis opusculum sibi legi patiatur: nam si patientem aurem adhibeat, non dubito quin à lectione alter futurus sit.

Marescallus Dornano, gloria bellica nulli nõ cognitus, sub patre antesignano exterorũ militũ, qui à Gallis Regibus stipendia merent, educatus in castris, militiæ tyrocinium egit, dehinc sub Carolo IX. & Henric. III. Valesiis, præliationibus secũdis plurimũ inclaruit, anno enim 1587. Castilloneum pro nouatoribus, duo millia Heluetiorum auiis itineribus per Aruernos ducentẽ fudit, signa plurima intercepit, eorũq; partes nõ mediocriter afflixit. Illo Henri. III. diriter necato, Alphõsus fœderationis inuictus & acerrimus oppugnator fuit, cui Lugdunũ atque huius oræ multas vrbes oppida, & municipia subripuit, tandem à fœderatis interceptus, libertatis inemptæ summa apud illos præfectura castrorum, *Obitus & Elogium Marescalli Dornano.*

M. DC. X. omniumque præmiorum illecebra & magnitudine tentatus, quinquaginta millibus aureorum nummûm, quam defectione ad illos, liberum se facere malluit, quod albo coruo penè simile est, in viro militari, multus & frequens numinis cultor fuit, impensiorque in precationibus, quàm multi mystici & sacris inaugurati, vt qui quotidie psalterium canere de more habebat. At illi cum interclusus esset vrinæ meatus, & per stillicidium vesicā cruciabiliter exoneraret, secandum se præbuit, quod cum minus fœliciter cessisset, ex lethali morbo Lutetiæ moritur, suoque obitu Regem omnesque publicæ rei amantes, non mediocri dolore affecit, ille enim non solum pugnando, quantum in Galliam benè animatus esset docuit, sed mense Sextili, Edicta plebi grauia & acerba nimium, cōstanter & cordatè apud Regem dehortari non trepidauit, tantumque valuit proba & mascula oratione, vt nescio quas hyrudines mangonesque, qui negotiantur animas nostras, pudefecerit, èque faucibus bolum eripuerit; illo sublato, quàm paucos Alphonsos Aula habet, qui palpum non obtrudant, & recti monitores sint? Nouissimis verbis edixerat, Burdegalam efferri, & quia testamenti omnis interit potestas, si viui imperia mortuorum negligant, cadauer à polinctoribus vnctum, impositumque carpento, stragulo serico & exequiali inuoluto, à quatuor iugalibus pullatis tracto, delatumque ad illud quod sibi designauerat sepulchrum. Aquita-

niæ omnes ordines, non modo vt Regis vicarium, sed vt parentem luxere, & mortui desiderium quàm probus fuerit indicauit.

M. DC. X.

Desdiguerius fit Mareschal lus Franciæ.

Postquam verò Gallia Alphonsum desiderauit, Desdiguerium pari fortitudine æquantem vel superantem, Rex Christian. in summum militiæ Tribunatum suffecit, à Duce Vindocino effusissimoque militum delectu, ad P. Cons. deductus, publicè forensi facundia ob res præclarè gestas, & summa facinora laudatus est, vt profectò hoc nupero & ciuili bello, Regi strenuissimam operam præstitit, paulò post missus ad Allobrogem de grauissimis rebus acturus, quas vbi in lucem se dederint, narrare persequar, quidquid enim scitu dignum isto, & labentibus annis geretur, adiiciam Commentariis, si modo succidere tempus, & à litibus otium furari dabitur.

Superiori anno, Terralij & Bastidij, nonmodo infectum facinus in Geneuam, sed vtriusque morte publicè vindicatum diximus, isto non ab extraneis & Catholicis, sed ab indigenis & ciuibus, non dissimile renouatum & vltum fuit. Ita ab insidiis & molitionibus, intra muros & extra non cessabitur, donec capta vel expugnata, dominationis occasum sortiatur. Canalis, arte medica & linguarum cognitione non incelebris, in suspicionem proditionis venit, obscuris signis insimulatus, inconsultè loqutus illam auxit, nam ea est vis veritatis, vt ab inuitis erumpat, tortus aperto pectore omnia effu-

Noua coniuratio in Geneuam.

M. DC. X.

dit. Ille cum inter ædiles Decurionesque vrbis, non postremus esset, omnia ciuium consilia, per emissarios Allobrogico renunciabat, pollicitus omnem fidam operam, & si quando ille nocturno dolo, tentato iterum per scalas ascensu, vel tubis creperis nouum excidium Geneuæ pararet, tormentario pulueri ignem furtim iniecturum, quo latè incendium tota vrbe effusum, Geneuates sparsos ad restinguendum, ab hoste depellendo auerteret: nec sceleris peragendi facultas deerat, cum armamentarij & pyrotecniæ Canali custodia concredita esset. Mailletiũ quemdam antea expilati ærarij reum captiuumque, Blondellum etiam cuius frater hac ipsa de re antea pœnas dederat, flagitij participes fecit, quid de eorum capite statuatur, incertum est: Canalem verò audio, primariæ illius coniurationis quam supra memorauimus, quæque ab exitu non longè abfuit, anteâ & nunc recentis reum peractum, damnatum fuisse, membra artusque quati verbere ferreo, lacerumque non rotæ seminecem alligari, sed in subiectum rogum comburendum deiici. Nouum est tam paucis annis, tam crebras fuisse in Geneuam molitiones, imò vix completo anno, priore infecta & vlta Terralij, intus enatam aliam.

Quotidie æui nostri ornaméta decrescunt, & nos proles vitiosior meliores in cœlum receptos lugemus, prioribus noua clades addita, & post tot extincta lumina, Prætorianus Senatus antesignanum suum Carolum Bu-

cherium Dorſeium deſiderat. Ille nonmodo auo & patre Conſulibus, ſed gente patricia & veteri ſatus, longam ſeriem maiorum, ſtemmata, pictos vultus purpuratorum patriciorumque numerabat, quorum claritati propriam addidit, raræ probitatis, recti & æqui vindex, fraudis & abſtinens, fuit Publiblicola & Decius patriæ, vt qui in vindicanda vrbe ab Iberico ſatellitio, egregiam & fidam operam nauauit, tandem diuturnis glorioſiſque togæ vrbanæque ædilitatis muniis defunctus, non ita affecta ætate vita defungitur. Vbi gentiles, ad inferias cohoneſtandas Magni Conſilij patres vocarunt, collegam optimum Allamanus Vadopeanus Præſes, publicè & facundè laudauit, vbi fari deſiit, Andreas Hacquauillæus, qui in eo Senatu principem locum obtinet, qua cæteris mortalibus frontis decora ſpecie, & facundia antiſtat, non fictis elogiis, inanibuſque titulis, ſed ab illuſtribus vitæ actis, merita & ſolida laude proſecutus eſt, népe Dorſeium quibus vitam auſpiciis inchoauerat, iiſdem clauſiſſe, à probitate æui feciſſe tyrocinium, ab illa deſiiſſe, bonam clauſulam impoſuiſſe, vitalem vixiſſe vitam, non ſegnem, non cœno voluptatum immundam, ſed vegetam, actuoſam, & verè dignam ſempiterna illa, qua nunc in cœlo perfruitur, vt qui vitam ſine curis mare mortuum credidiſſet, nulli vnquam verius conueniſſe Horatianum illud præconium, M. DC. X.

--- *Vir bonus eſt is*

M. DC. X.

Qui consulta patrum, qui leges iuraque seruat,
Quo multæ magnæque secantur indice lites.

In gloriosa illa palæstra, toto æuo aduersus tricas & nequitias sæculi virtutis pugilatum exercuit, & monstrorum profligator Alcidem egit, sed quid mero meridie lampadem accendo, hoc est lucidissimas incomparabilis viri laudes illustrare laboro, tua enim virtus (ô inclytè Heros) indiges Diuis additè,

Claudia. in consulatum Manilij.

Illa quidem virtus pretium sibi, solaque latè
Fortunæ secura nitet, nec fascibus vllis
Erigitur, plausuue petit clarescere nostro,
Nil opis externæ cupiens, nil indiga laudis,
Diuitiis animosa suis, immotaque cunctis
Casibus, ex alta mortales despicit arce.

Obitus & Elogiũ Phillippi Canaij Fresnai.

Sempernè ego inter polinctores Vespilones & Sandapilarios? ecce recens à funere Dorseij, nondum siccis genis, ad nouas exequias Cannaij Fræsnei euocor: Illius adhuc superstitis eruditionem & probitatem singularem supra delibaui, sed vltimus actus vitæ supremæ laudis cumulum addidit, nam ex illo tota vitæ series iudicatur, nec enim quandiu nos, sed quam benè vixerimus inquiri solet: finem gloriosum supremæ metæ imposuit, apud Venetos longa & illustri legatione defunctus est, dehinc in principis penitius consistorium admissus, fidei & probitatis rara monumenta reliquit, paulò antè supremam horam, de Xenodochio insolentis pietatis, ad tollendum probrum mendicitatis apud Regem propositum vrgebat, quo suscepti lanificio, texturis, aliisque sellulariis

vmbraticisque operis, seu glebæ addicti ignauiam inopiáq; vitarent, nunc verò cælo receptus, Canaius piæ mentis in egenos plenissimam mercedem consecutus est.

Fraxineo, qui superstes aliquid esse meas nugas putauit, sublato hos flebiles elegos negare non potui.

Adria miratus, non exaudita tonantem,
Qualia, Romuleo Tullius antè foro,
Flet Soph⁹ hũc, nouies refluẽte sub æquore mersus,
Pectore cui docto Fraxinus hospes erat,
Cumque togatorum meritò omnis defleat ordo,
Quã Musæ & Phœbus, sed magè nemo dolet,
Cinthiè, sola tibi fuerat de pluribus arbos,
Quæ de conuersa virgine nata fuit,
Posthabita at lauro, & nunc Daphnide fronde relicta,
Fraxinus auricomum cinget Apollo caput.

Fraxineus Aristotelem ex germanis codicibus insigniter callebat.

Ita neglecta est rerum sacrarum cognitio, vt qui nomine Christianos se profitentur, opere nomen exequi fastidiant, pueri in fide, adeo vt rudimenta illius nesciant, quique oculatissimi sunt in rebus profanis, in mysticis penitus cæcutiunt, quod cum summo despectu religionis salutisq; dãno fieri anim aduerteret N. Pellegeusin camera regiorũ ratiociniorũ magister, vir pietate & eruditione singulari, ex Dominicanorũ familia annuo stipẽdio sacrũ præconẽ instituit, qui ex publico suggestu, totius anni luce dominica, pubi & plæbi fidei tyrocinia, (catechesim vocant) per elenchos dilucidè enunciaret, de re Christianæ

Pium institutum.

M. DC. X. egregiè promeritus Senator, qui Ecclesiæ pubescentis pium institutum renouauit, volentes enim dare nomen Christo, priusquam tingerentur, viuæ vocis præconio sacris mysteriis imbuebantur, qui mos sensim incuria & imperitia parochorum defecit, atque ex tot centuriis Ecclesiasticorum, soli Ignatiani in suis Musæis, hoc lumen fidei extingui non passi sunt. Nugacem me nonnulli dicent qui rei popularis meminerim, quamuis nihil magis posteros sciri oporteat, quam ea quæ ad benè beatèque viuendum instituta sunt, nec mihi probro cedere debet, quod summæ gloriæ Protestantes Sleidano tribuunt, qui totus est in laudibus mutatæ religionis, & in acerbitate ac conuitiis Orthodoxæ, ita, vt si quis in pontificiam & ceremonias sannas, ludibria, & scurriles narrationes subduxerit, in commentariis, sane elegantissimi scriptoris nihil sit reliqui.

Sub exitū Februarij Cardin. Perronio, Augusto Thuano, aliisq; rei litterariæ amātissimis procurātibus, de amplificādo Regio seu Cameracēsi musęo, professorū numero, & stipēdio augēdo, seriò deliberatū, ac etiā de ędiculis excidēdis, quę areā & pomeriū præpediūt, iāq; mēsores radio locū finierūt, quamuis tot annos vacua Academia, & propè in solitudinem versa, non tam spatiis tectisque amplioribus, quàm accolis indigeat.

Consilium de amplificando Regio collegio.

Pauli V. Breuia Apostolica, & Cardinalis Bellarmini ad Blakuellū Archipræsulē Anglicanū Epistolā, Matthęi Torti in Apologiā pro iure.urādo fidelitatis cēsionem, nque omnia

M. DC. X.

Apologia Bellarmini.

illa pontificia ſcripta Iacobi V. magnæ Britāniæ Regis Apologiam, monitoriam Epiſtolam ad Rodol. Cæſarem, cæteroſque Chriſtiani orbis reges & principes, illiuſque torturam in Tortum, quem à ſacellis Cardinalis vocat, annotauimus. At Bellarminus ipſemet, illa tortura torqueri appetique, vel expreſſo verbo cum videret, ne ſilentio ſe victum fateretur (tacendo enim agnita probra videntur) omnes iſtas Britannicas ſcriptiones vnâ Apologia refellit, effusè, eruditè, Theologicè, ſedatè, & qua debuit in regium nomen moderatione, de illa ſatis monuiſſe habeo lectorem, cui de vtraque ſcribendi lucta, vt de arduis omnibus iudicium relinquo: quòd ſi quis vel ab inuito ſententiam exigat, Iacobus mihi profectò, non modo magnus & inuictus Rex, potens, prudens & liberalis, ſed quod peculiare eſt ſuum elogium, & quo reliquos vnus ſuperat, inſigniter eruditus eſt. Bellarminus vero, is eſt, quod omnes ſciunt, ſummus Theologus, in hac palæſtra pugil inelu-ctabilis, in qua tantum valet quantum in re politica & caſtrenſi Iacobus ipſe, Regeſque potentiſſimi.

Leopoldum & Saxonem, cum Brandeburgicis conflixiſſe audio, magis velitatione manipulari & fortuita, quam meditato & vniuerſo prælio. Marchio Brandeburgicus, mille circiter pedites vel ſine machinis, ad expugnandum, aut verius præripiendum oppidulum præmiſerat, ipſe, vt fortè laborantibus præſtò eſſet, non longè in ſtatiuis cum

M. D. C XI.

Pugna inter Leopoldum & Brandeburgicos.

peditatu se continuerat, ex voto cum res non cessisset, dumque Brandeburgici in expugnando diutius morantur, vt quibus nulla essent tormenta in expedito, Leopoldus de oppidanorum angustijs certior factus, cum effusissimo equitatu, præeuntibus campestribus machinis improuisus adest, quarum eiaculatione prima, Comes de Solms antesignanus, altera fatali etiam subpræfectus necantur, cæteri eorum morte, ac Leopoldi copijs maioribus territi, in pedes se conijciunt, Brandeburgicus, ex prodromis (qui ocyus domum redeunt, quam locum pugnæ adeunt) audita suorum fuga, celerrimè cò cum aliquot equitum alis aduolat, & Leopoldum opportunissimè compescit. cui cum in manu esset victoria, illa vti nesciit, si enim ille turbatis animis dispersos palantesque Brandeburgicos, concitatius fuisset insequutus, penè illos ad internecionem redegisset: his primitijs pugnæ ineuntis, præmoniti Brandeburgici, vt in posterum sibi cautius prospicerent. Sed ô rerum vices, vt nulli genti constans tranquillitas, & quasi impacto clauo defixa quies, ecce Germani & Theutones, qui ab excessu Caroli V. tàdiu bellis domesticis abstinuere, qui ad fouenda externa alijs operam locabant, nunc sibi illam ablubent, alienamque poscunt, mucronibus rubiginem, ac tot annorum torporem excutiunt.

Maiores nostri (inquit M. Tullius) nemini vnquam infirmo patronum deesse voluerunt, in Gal-

In Gallia cum multi prę inopia, sumptibus litium impares Aduocatorum ope destituti, implicitas sed opimas hæreditates, aut quid aliud pro derelicto habere, & potentioribus cedere cogerentur, in Regis Consistorio decretum, vt in quolibet Senatu & præfecturis Regalibus, causidici & cognitores notæ probitatis seligerentur, qui nulla mercede miseris piam operam impenderent, adeo districtè iussa illis lex Cincia, vt quasi essent manci & mutili, ne hilum quidem ab egenis clientibus acciperent, sed vt regio stipendio contenti, maius in cælis expectarent, nam vel apud Ethnicos miseris succurrere, oppressos tueri & erigere, gloriosum fuit, vt desere-re & fallere clientē, piaculare & sacerrimum: Marcus enim Cato, contra Lētulum inclamabat, nihil sanctius maiores habuisse, quam defendere pupillos, clientem non fallere, ita vt aduersus cognatos aduocatis pro cliente testimonium dicere fas esset aduersus cliētem, pro cognatis nefas; pium sane decretum, sed æque bonis præclarisque legibus non viuacius, quarum ab ortu occasus non longè distat.

Arrestū Regij consistorij de aduocatis & procuratoribus egenis miserisque adhibendis.

Reges Christianiss. vngere, cœlesti illo oleo, quod Rhemis asseruatur, religio & consuetudo imperant, vt Isacidarum Regibus Hæbrea lege indicta erat vnctio, Augustas verò magis de consuetudine est quàm de præcepto: nihilominus inoleuit, vt Gallicanæ, Christianis ritibus inaugurentur, non inuidendus hic honos illis, qui liliis surculos &

Augustarum laudatio.

propagines sufficiunt, quæ thori septrique consortes, quæ peregrè profectis vel fato functis Regibus, Regni vicariæ sunt, quibus vna lex Salica solium inuidit, per quas tamen nunquam est vacuum: pari honorum fastigio Cæsares, Augustas illarumque contubernales cum suis, præmiis immunitatibusque adæquarunt: Principes enim (inquit Papinianus) eadem Augustis priuilegia tribuunt, quæ ipsi habent, & Vlpianus fiscum Cæsaris & Augustæ, æquo iure prosequitur, hinc in vetustis marmoribus & nummis, Principum & Augustarum imagines, lauro corollisque redimitæ conspiciuntur: post Indiarum detectas aurifodinas, auro illo primo & recenti, Ferdinandus & Isabella nummum percussere cum icone vtriusque, mutuo obtutu inuicem se spectantis Catharina Medicæa itidem aureum nummum solarem, ab eius elogio nuncupatum excudit, & nuper Albertus & Isabella in Belgio, numismati vultus suos ducales insculpsere. Thorus facit Augustas consortes, ita vt vetus illud verbum fæminarum, in dimidio imperio domus sibi vindicando, effari possint, *vbi tu es Caius, ibi ego sum Caia*, ex tribus votis Diui Augustini illud referunt, vt Cæsares Consulesque triumphantes, laureato curru Capitolium conscendentes videret, ego verò Augustam quadrigis aureis inuectam, spectare aueo.

L. Cubicularios Cod. de præpositis sacri cubic.
L. Principes ff. de constit. Princ.
L. Fiscus ff. de iur. fisci.

——— *Quali Berecynthia curru*
Inuehitur Cybele, Ideas Turrita per vrbes.

Nunc verò Senàtus, (quod de more illi eſt) in luculentis auſpicatiſque Regum & Auguſtarum ouationibus, è veteri domicilio Themidis & legum, in proximum Cænobium Auguſtinianum emigrare parat, rediturus in antiquas ſedes, vbi publicum ſpectaculum deſierit: non inmeritò interdum & rariſſimè euolutis annis pluribus, in paucos dies P. Conſ. Regibus & Auguſtis, iuris & æqui hoc ſacrariũ cedunt, quibus Reges illud perpetuò ceſſere, illò enim ſuam Regiam, ſuam Lupa-ram habuerunt. Ter verò quod ſciam, ex Annalibus penè à ſæculo emigratiò illa contigit, antiquior cum Carolus V. Cæſar ex Hiſpania per Galliam data publica fide itineris, Gandauenſium ferociam coerciturus abiit, altera cum Henr. II. filiam Eliſabetham Philippo II. Hiſpaniarum Regi ſororem Philberto Emmanueli duci Allobrogũm deſponſauit. Tertia anno 1562. quod longior ſim in re futura & infecta, videndæ cupido vrget, & voluptatem fruendi deſiderium præripit.

FINIS.

INDEX

Rerum singularium & scitu digniorum, quæ D. R. Botereij Commentariorum Tomo secundo continentur.

A

ACcipitres piscatores. 568
Achmat vocatus is imperat Turcis. 256
Achmat nouus Turcarum Imperator. 169
Adulterorum cædes memoranda 7
Adulteria sæpe comitantur homicidia. 496
in Aduocatos decretum Senatus Parisiensis. 44
Aduocatorum encomium. 46
Aduocati Parisienses foro se vltro abdicant. 48
Aduoyer de Berne. 62
Alberti programma aduersus Hispanobelgas deficientes rebellantes. 71
Albignius Geneuam intercipere tẽtat. 79. 80
Alepiensi Persarum rex se sociat. 326
Alepiensis Baschiæ de pluribus ingentes & repetitæ victoriæ. 325
Allobroges Geneuam intercipere tentãtes capiuntur & laqueo ne-

cantur. 83
Amedeus VIII. factus Pontifex max. dictusque Fælix. 86
Amedeus VIII. primus Sabaudiam in ducatum erexit 86
Amoris flagitiosi cruenta tragedia. 494
Amor egregius patronus. 233
Amoris oratio. 234
Anglia olim Albiō. 128
Anglia excludit penitus auitam religionem Catholicam. 119
Angli cur Angliæ & Scotiæ regna confundi nolint. 177
Angliæ regem Legatus Hiſpanobelgicus à Batauorum auxiliis dimouere nititur. 148
Angliæ Regis feſtiuū iudicium. 56
Archiducis Auſtriȩ ad bellum apparatus. 437
Archidux Mathias vngariæ Rex factus. 491
Archiep. Magunti primas eſt Germaniæ. 163
Arreſtum contra clancularias nuptias. 441
Arreſtum de iure Regaliorum ad omnes galliȩ diȩceſes extēſo 480
Arreſtū aduerſus Carthuſianos ab emptoribus bona redhibetevolentes. 463. 464
Arreſtū in Adulteros & homicidas. 494. 495. 501
Artifices noui in Galliam aduentant. 182
Aſlàn. 99
Aſtomi populi ſine ore circa Gāgis fontē odoribus violarū viuūt. 52.
Auguſtæ Franciæ ſummum diſcrimen. 322
Aurelia quàm antiqua ſit 349
de Aurifodinis Edictum in Gallia. 50
Aurum in Galliæ foſſum. 53
Azylorum quæ impunitatem tribuūt exempla. 389

B

BAronij Card. ſentētia ſuper excōmunicatio. venetorum. 303
Baronius moritur. 311
Batauorū nauigatio ad

insulam Iaua. 98
Bellarmini epistola ad Blakuellum Archipresbyterum Angliæ. 371
Belleuræus missus ad Elisabetam saluum caput Reginæ olim Franciæ & Scotorum saluum non fecit. 381
Belleuræi epitaphium aureis notis incis. 382
Belli Cliuensis rumusculus in Gallia. 563
Bellum Pauli V. cum Venetis ardet. 331
Bellũ Venetorum cũ Paulo V. Papa. 270. caussa belli interdicto Põtificio expressa. 270. 271. 272
Bezæ Nouatoris natalis dies, patria, parentes summa eruditio. 249. mors. 250
Bironius verbo Marescalli Franc. vnus intelligebatur. 11
Bironio inquirenti vaticinium ab astrologo dicitur de morte infami. 39. cõspiratio in Regẽ à Finęo detegitur. 9
Bironius præmonetur de periculo vitę si adeat Regem sibi infensũ 10
Bironij ad Finæum de Rege adeundo pręcautiones. 14
Bironij aduentus ex insperato ad Regiam Fontis-Bellæi. 15
ad Bironiũ Regis verba & audax responsum Bironij. 16
de Bironij scelere Iuridicorum responsa. 17
Bironius capitur & Comes Aruerniæ. 18
Biron. epistola ad Regem deprecatoria falsò tributa. 21
Bironij gentiles apud Regem capiti suo deprecantur. 21
ad Bironij agnatos deprecantes pro eius salute responsio Regis. 23
Bironius deducitur in curiam Parlamenti. 26
Biron. Oratio ad Patres cõscriptos Parisiens. 27
Bironij publicæ necis ignatiam Rex ademit. 30.
Bironij iamiam morituri spectantibus perti-

mescēda indignatio. 35
in Bironio necando carnificis dolus. 37
Bironij forma & vultus qualis. 38
Bistricū obsidet Georgius Bastius. 89
Bombycum ars à Rusticis neglecta. 98
Botereij Carmen res ab Henr. IV. immortaliter gestas complectēs. 527. 528
Botereij carmen in cupidinem Marchionissæ Vernoliæ patronum 23. 234
Botereij horum Commentariorum auctoris carmen funebre in necem fratris. 247
Boteræi Carmen in FontemPalatij Lutetiæ extructum in loco Pyramidis. 339
Botereius brumæ inclementiam carmine insectatur. 403
Botereij fratris Auctoris nefandissima cædes. 245
Botereij carmen funebre in obitu N. Rapini. 568
Boteræi Carmē in obitū Renati Choppini. 315
Boteræi Carmen funereum in obitu iusti Lipsij. 320
Bothkaius cum Turcis fæderatus. 254
Bothkaius suos supplicio afficit. 254
Botkaij obitus & pœnitentia. 344
Brandeburgici Electoris rationes pro Cliuensi Ducatu. 575
Breue secundum Pontificium ad Anglos Catholicos. 369
Buda caput regni vngarici. 60
Buda intercepta & derelicta. 60
Burdæi Monachi dānatio ad mortē ob adulteriū & homicidiū. 498
Burdæi iam morituri præcatio. 498
Bysantij tumultus ingens. 100

C

CÆdes proditoria domini Halotij. 385
Cameræ iuridicæ erectio in Gallia, vulgo

de la charité Chrest. 326
Cācellarius est in Frā-cia primus prę̄ses magni Consilij. 231
Carceribus emissi noxij omnes in Episc. Aurelianensis nouelli aduentu. 455
Cardinalibus purpurā attribuit Innoc. III. 200
Carmelitanæ ex Bætica in Galliā accitæ. 189
Carmen Botereij breui gyro res gestas Henr. IV. cōplectens. 536. 537. 538
Carmen D. Botereij in publica ouatione pro Leonis XI. Pontificatu. 223. 224
Carolus Sueciæ vicarius à Sarmatarum rege fusus. 265
Casaubonus Polybiū Latinè vertit. 571
Castenerius Reginā Fācíæ fluctibus eripit 322
Catharinæ sororis vnicæ Regis Franciæ elogium. 171
Ceremoniæ decretæ in comitiis Haptēscurij quæ ad Pontificias proxime accedunt. 180
Chirurgica operatio cum ferro & vstionibus prohibita sacerdoti. 143
Choppini Aduocati opera. 311
Choppini summa fælicitas & elogiū. 312. 313
Christiana natu minor filia Regis Franc. 328
Christiani omnes sub vexillis Franciċis in ditionibus Turcicis securè nauigant. 145
Cibi abstinētia triēnalis notabilis in puella. 51
Clementis Papæ egregia facinora in Remp. Christianam. 221
Cleri gallicani querela ad Reg. 443. 444. & seq
Cliuensis ducatus controuersus. 571
Coloniēsis Archiprę̄sul nouans in religione ac vxorem ducens abdicatur. 165
Comes Aruernię soluitur custodia. 44
Concilia Cleri Gallicani Lutetiæ celebrata. 384. Concio Frenotij pro Clero Gallicano.

444.445.446. Coniuratio Bironiana à Fineo Regi detecta. 9. Coniuratio Comitis Aruerniæ. 231. Coniurationis Bir. semina det. 237. 238
Conjuratio in Iacobú Regem Angliæ detecta. 250
Coniuratio prima in Regem Angliæ. 150
Conjurationis causa quæ fuerit. 150. 151
Conjuratores ad pœnam damnati more Anglicano. 151
Connestabilis Castellæ aduentus in Galliam, dum pergit in belgium 154
Connestabilis regem salutat. 155
Connubium Ducis Aurelianensis cum vnica filia Montispenserij. 405
Coronarum libri X. a Carolo Paschalio conscripti & recens in lucé editi. 572
Coronatio Mathiæ Archiducis & vnctio in regem vngariæ. 490
Cosmi Ethruriæ principis ad spõsam primus aditus. 468
Cotonęus Iesuita eloquentissimus. 167
Cotonæi patris Iesuitæ elogium. 115
Cotonæus à pedissequis proditoriè vulneratur. 115
Domini de Courtenay se à Petro de France & Ludouico Crasso oriúdos contendunt. 161
Cyprus à fertilitate olim dicta Macaria. 516

D

Delphinales legati Delphinum franciæ salutatum veniunt. 57
Delphinatus quomodo accesserit dominio Franciæ. 58
Delphinus dum baptizatur ad Præsulis rogantis postulata respondet concinne. 329
ad Delphinum infantulum oratio legatorum Delphinatium. 58
Delphini & regię prolis baptismus. 328

Delphini Franciæ vix biennis ad vocem Hispani plusquam puerile facinus. 155
Diuiodunum Metz. 105
Donauerdæ vis illata Orthodoxis. 354
Duelli origo. 54
ad Duella tollenda Edictum Principis Melphij proregis in Insubria. 55
Duellium vesania reprehensa ac Edicto coercita. 53
Duellorum licentia Edicto coërcita. 561
Dux Andegauensis nascitur. 430
Dux Aurelius Regi Franciæ nascitur. 349

E

ECclesiastica bona ab emptoribus redhiberi permissa Edicto ad hoc lato. 460
Ecclypsis maxima solis Lutetiæ maxime cōspicua. 248
Edictum de bonis Ecclesiasticorū ab emptoribus redhibēdis. 460. 461
Edict de la Paulette. 218
Edictum Regis Angliæ in Iesuitas. 174
Edictū aduersus Monomachias & *duella*. 561
cōtra Edictum Inquisitionis Romanæ in Venetos. 289
Elisabetha regina scientissima fuit. 124
Elisabetha regina dolet à se occisum Comitem Essexæ. 125
Elisabetha Regina sacris vult præesse. 120
Elisabetha à multis procis expetitur. 121
Elisabethæ Reginæ Angliæ coniugium expetit Henricus III. postea rex Franciæ. 122
Elisabetha Regina titulum sepulchri sibi cōscripsit. 122
Elisabetha cognatæ cædis rea. 123
Elisabethæ Angliæ reginæ obitus & mores. 117
Elisabetha adhuc in cunis pronuntiatur Regina. 117

Elisabethæ Reginæ Angliæ funus. 128
Episcopi Aurelianēsis nouelli infulatum susceptio & in vrbem aduentus. 454
Epistola Bellarmini ad Blakuellum Archipresbyterū Angliæ. 371
Epistola monitoria Iacobi Magnæ Britanniæ Regis. 377. 378. 379
Epistola monitoria Iacobi VI. Angliæ Regis ad Cęsarem Rodulphum. 360
Epist. Zetirieli Thomassij Bouij Veronēsis de excommunicatione Venetorum. 331
Epitaphiū Petri Ronsardi Poëtarum Principis, 567
Euaristus seu Marcellus Cardinales instituit. 200
l'Eueschê de Bellay au pays de Bresse de nouuelle conqueste, vaquant en Regale, le Roy confera le Doyenné qui fut adiugé à son collataire. 481
Exequiarum Ordo in Principibus Frācię. 406

F

FAlsariū maximum se fuisse Faua confitetur. 424
Falsario ad furcam dānato venia donata. 411
Fauæ impostoris miranda historia. 409
Fauæ furtū in domo sui hospitis. 418
Faua impostor quo astu Lutetiæ detegitur. 420
Faua capitur. 421
Fauæ capitalis interrogatio. 422
Finæus Bironis coniurationem Regi detegit. 9
Flexiæ oppido Andegauensis agri cōceptus Rex Henricus IV. 112
Fluuiorū illuuies extrema in Anglia. 346
Fœdus inter Venetos & Rhetos. 158
Fœdus inter Hispano belgas & Germano bataυos. 510. 511. 512. 513 514
Fœdus à Gallis renouatum cum Heluetijs procurantibus Sillerio & Vicio. 3.

Fontes nuperi & ſalutiferi in agro Lingonēſi. 49
Fontes Pugeaci celeberrimi. 50
Fontes medicati tota Gallia exorti, ijſque explorandis ſumma præfectura Riuerio tribuitur à Rege. 235
Frigoris ſummi effe- 403
Fuentius cum Rhætis de limitibus contendit. 357
Fulienſium monachorum origo. 90
ad Fulienſem Abbatiam nominationi renuntiat Rex Henricus. IV. 90
Funus Eliſabethæ reginæ Angliæ. 130
Funerum ritus perantiquus, quos Romana Eccleſia adhuc ſeruat. 130

G

GAiraldi viri conſularis ſupplicium ob puellulæ clandeſtinos amores. 494. 495. 501
Gallorum horrenda laniena. 57
Garretus Ieſuita ob ſulphuream *conſpiratione* ad ſupplicium *rapitur* in Anglia. 309
Geneuates arma contra Allobrogas mouentes quieſcere iubet vicinis mandato Regio. 84
Geneua olim dicta Aureliana. 85
de Geneuæ vrbis priuato aut mixto imperio priſca diſſidia comitum Sabaudiæ cũ epiſcopo Geneuenſi. 86
Geneuæ proditio detegitur. 81
Geneuam ſuam eſſe contendit Allobrox. 77
Geneuam intercipere tentat Albignius. 79
Gergobia *Clermont en Auuergne*. 213
Germanici principes Regem Franciæ ſalutatum veniunt. 106
Grauia conceſſa precario à Mauricio, deſertoribus Alberti. 72
Grauia obſidetur à Mauricio. 67

Grauiæ deditio. 68
Grolla deditur. 323

H

Heluetii ad fœderis iusiurandum lutetiam veniunt. 61
ad Heluetios oratio præpositi Mercatorum. 61
Heluetiorũ in castris & ad machinas fidissimum præsidium. 4
Heluetii Delphinum salutatum eunt. 63
Heluetiorum iusiurãdi stata & solemnis dies 63. eius forma. 64
Heluetiorum Auoyeri oratio ad Regem. 64
ad Heluetios Regis oratio. 64
Heluetii conuiuio publico excipiuntur. 65
Henrici IV. rex gestas carmine & prosa complexus est Dom. Boteræus. 528.529.530
Henricus IV. Rex podagra laborat. 168
Henricus VIII. multos morte mulctauit quod nollent eum vocare caput Ecclesiæ Anglicanæ. 178
Henrici IV. Regis Frãciæ studia pacis. 166
Henricus IV. Rex Franciæ conceptus fuit Flexiæ oppido agri Andegauens. 112
Henrico IV. Franciæ Regi elogia tributa ab imperatore Byzantino 157
Heresis eiuratio duorum ciuium lausanensium. 211
Hispani querela quod Rex Franciæ Hollandicis auxilietur. 182
Hispanica classis inuadendæ Angliæ parata tempestatibus dissoluitur. 123
Hispano-belgarum defectio. 70
Hipponæ vrbis interceptio à Christianis. 459
Hollandici ordines pro liberis haberi volũt 348
Hollãdicus exercitus lustratur. 66
Hollãdicarum rerum narratio ex ipso Domi-

ni Iquini antographo. 507
Hyemis asperitas. 402

I

IAcobi regis aduentus in Angliam. 131
Iacobi Regis & Reginæ vnctio. 131
Iacobus 6. Regni Angliæ hæres publicatur. 126
Iacobus VI. rex excitatus à somno vt de regno Angliæ illi delato nuncium audiat, numini gratias agit. 127
Iacobi VI. Regis Scotiæ & Angliæ de vtriusque regni coitione & vniuoca denominatione consilium. 175. 176
Iacobo Regi Catholicorum Anglo Britannorum libellus supplex 133. 134. 135
Iacobi regis fidei professio. 137
Iacobi Regis ad filiũ institutio 138. eius elogium ab eruditione. 138
Iacobus VI. Rex Angliæ ex coniuratis nonnullos solo metu mortis affecit. 151. 152
Iacobus VI. a legato Hispaniæ rogatur vt ne ferat auxilium Hollandicis ordinibus. 153
Iacobi VI. ingressus in vrbẽ Londin. & spectacula exhibita. 174
in Iacobum VI. Anglię regem altera coniuratio pulueraria. 250
Iana Sulfocia regnum Angliæ inuadit. 117
Ianini Prædis Oratio pro Catholicis ad Batauos & Holland. 517. 518 519
Iesuitis nouum Musæũ Flexiæ conditur. 167
Iesuita Anglus ad supplicium raptus ob sulphuream coniurationẽ 309
in Iesuitas edictum Regis Angliæ. 174
Iesuitarum virodunẽsium de reditu in Galliã deprecatio. 106
Iesuitis ad regnum Nauarræ permissus incolatus. 407

de Iesuitis depellendis à Regno Nauarræ sanctio noua abrogata. 407
Iesuitæ Patris Cotonei elogium. 115
Iesuitarum Virodunensiũ ad Regem oratio. 106.107.108.109
ad Iesuitæ Orationem Regis responsum. 110
Iesuitæ reditũ in Galliam vrgent. 111
in Iesuitas impediendi reditus aduersariæ rationes. 112
Impostoris Italici mira historia. 409
Impostoris artes. 416
Impostura Fauæ quo astu Lutetiæ detegitur. 419
Imposturæ confirmãdæ mirus casus. 413
Inauguratio filij Regis Hispaniæ vix trimi ad regnum Castellæ. 408
Inaugurationis ordo 408
Induciæ inter Hispano belgas & Germano batauos. 506
Induciæ inter Archiduces & Batauos. 348
Indultum Caroli Borbonij Cænobiarchæ maioris monasterij. 358
Interdictũ Papæ Pauli V. latum aduersus Venetos. 270.271.272
Inundatio ligeris. 476
Ioeusæ Patris Capussini dicti Angeli, mors & elogium. 475
Iracundiæ puerilis filij Regis Hispaniæ. 408
Isaacus Casaubonus Polybium vertit latine. 571
Iurisiurandi formula quod sibi præstari vult à subditis Iacobus rex Angliæ 365. 366. Breue Papæ quo damnat eiusmodi iusiurandum. 366 367

L

Latronum stupenda flagitia 482. expugnatio & maceratio 484.
Lauallæi nobilis Galli elogium & obitus. 264

Legatio Hispanica. 435
Legati Hispanici pro incarceratione sui Amanuensis expostulatio ad Regem. 259
Legatio luculẽtissima Regis Christianis. ad Paulum V. 477. 478. 479
Legatio Iordani Vrsini ad Spõsam Ethruriæ Principis. 466
Leone XI. ad Pontificatum elato, publica Galliæ ouatio 223. carmine celebrata ab auctore horum Commẽtariorum. 223. 224 225
Lhostæi cum Hispano consortium quo arcana Galliæ patefaceret. 184
Lhostei proditio detegitur. 186
Lhosteus ne in manus insequentis deueniret mergitur. 188
Lipsii obitus & elogium. 317
Lipsius sibi carmen sepulcrale fecit biennio ante obitum. 318
Litteræ Ducis Venetorum oppidatim missæ ad subditos in obsequio & fide continendos aduersus anathema & interdictum Papæ. 282. 284
Lotharingus Cardinalis fascinatus ab exorcista Monacho sanitatẽ recipit. 196
Lutetia palatiis ornatur. 116
Lutetiæ mũditiei edicto cautum. 482
Lutetiæ contagio. 330

M

Machina ingens & stupenda. 190
Magistratus à quo tẽpore venales in Gallia. 218
Mahometes filiũ suffocandum, vxorem demergendam curat. 100
Mahometis litteræ ad Regem Franciæ. 157
Mahometis obitus. 156
Maleficus presbyter deprehensus in viculo non longè à Mendoue. 431

de Maleficis supplicium. 434
Matthias 2. Rex Vngariæ coronatus. 493
Medicinam incruentam profiteri permissum sacerdotibus. 140. 141.
Mediolanenses Borromæum Cardinalem Diuis ascribi postulant. 198
Mehomet vrbs Affricana expugnata & incensa. 74
Melitensis ordinis decreta. 168
Melite insula quæ & quanta sit. 74
Merargus de dedenda Massilia cum Hispano consilia agitat. 254
Merargus reus proditionis peractus damnatur ad securim. 259. 262.
Mercolij encomium. 6
Mercolius Galliam repetens moritur. 5
Metensis tumultus. 104
Miraculum in Cœnobio puellari Suessionensi. 504. 505.
Miraculum de puella quæ toto triennio nullum cibum cæpit. 51
Mœchi sæpe homicidæ fiunt quò liberius fruantur illicitis amoribus. 496
Monachus sicarius à Nouatoribus vindicatus. 497
Montij altera nauigatio in eam partem Orbis quæ vulgo Canada. 217.
Montis martyrum Abbatiæ nominationi Rex Henricus IV. renuntiat. 91
Montpenserij Ducis morbus & obitus. 405
Morbo curando ritus adhibiti ab exorcista monacho. 194
Morbus stupendus Lotharing. Cardinalis. 192
Mororum satio tota Gallia edicto Regio iubetur. 96. 97
Mors & elogium Mariæ Austriæ Vngariæ &

Bohemiæ reginæ. 130
Motæi summum scelus qui virgini pudicitiam cum vita eripuit. 400
Motæi damnati insolens ferocia. 401
Motæus ad faces iam sera nocte, capite minuitur. 401
Mussardi audax & cruentū facinus. 428
Mussardus sibi mortem conscifcit, ne in manus Latrunculatorum viuus incidat. 429
Mutinados seu militiæ desertores ad Albertum redeunt. 209

N

NAualis pugna in littore Gaditano. 347
Nauarricarum rerum cum Francicis confusio. 353
Naucleri Anglici indignun facinus. 144
Nauigatio Montij ad Canada. 217
Niuernensis Legatio ad Paulum V. 478. 479
Niuernensis Dux vrbem nouam ædificat ad Mosam vulgo Charleuille. 565
Nummis additū pretium Edicto. 50
Nuptiæ impuberum sine consensu parētum clanculū factæ Senatusćōsulto dānatę 442. 443

O

OBitus & elogium Francisci Mironis. 562
Obitus & elogiū fratris Ioannis Anachoretę qui in mōte Valeriano duodequadraginta annos solitarius vixit. 562
Obitus Ioannis Adami Archiep. Moguntinensis 163
Obitus Lauallæi nobilis Galli. 264
Obitus & elogium Richardotij. 564
Obitus Ioan. Passeratij. 160
Obitus Simonis Marij Regis in Paris. aduocati. 228
Obitus Ducis Cliuensis. 503
Obitus & elogium

Patris Angeli à Ioyeuſa. 475
Obitus & elogium Ducis Lotharingiæ. 434
Obitus Ducis Ethruriæ quo ludicra omnia Lute. intermittũtur. 488
Obitus & elogium Florid Remondi Senator. Burdigal. 91
Obitus & elogium Nicol. Rapini. 567
Obitus & elogium Iuſti Lipſi. 317
Obitus Eliſabetæ reginæ Angliæ. 117
Obitus Catharinæ ſororis vnicę Regis Franciæ. 170
Obitus Renati Choppini. 313
Obitus & elogiũ Cardinalis Baronij. 351
Obitus & elogium Ducis Mõtpẽſerij. 406
Obitus & elogium Mercolij. 5
Obitus & elogium Philippi Portęi. 337
Obitus R. Belnei & elogium. 338
Obitus Iacobi Bethonij Scotorum regis Legati. 139
Obitus Mahometis. 156
Obitus & elogium Pompon. Bellæurei Franc. Cancellarij. 381
Obitus Ioſephi Scaligeri. 486
Obitus & elogiũ Card. Arnaldi Oſſati. 199
Oratio damnatæ mulieris ob adulteriũ. 501
Oratio Cantuarienſis Archiep. in publicis Comitiis. 179
Oratio Domini P. Ianini pro Catholicis ad Batauos & Holland. 517. 518
Oſtendę ſimulata deditio Albertum Archiduc. valdè exaſperat. 1.
Oſtenda ſumma vi inuaditur. 2.
Oſtenda Bombardicis ictibus grauiſſimè concuſſa. 191
ab Oſtendæ obſidione vt Mauricius Albertum auerteret in Belgium omnibus copiis irrumpit. 191

Ostendæ summus Labor. 210
Ostendæ à stationibus miles Alberti tempestatibus depellitur. 95
Ostentum natum Lutetiæ. 226. 227

P

PÆstum à Christianis ignauiter deseritur. 215
Paschalij de Coronis opus recens editum. 572
Passeratij elogium & obitus. 160
Pax inter Cæsarem & Archiducem Austriæ. 438. 439.
Peculatus consciis Iuridici capitales dati. 384
Perronius fit Cardinalis ob singularem eruditionem. 202
Persa in Turcas. 370
Pestis Lutetiæ. 336
Pestis Lutetiæ. 328
Pestis tota Anglia acerrima. 132
Podagra Rex Franciæ tentatur. 168
Polybium Latine vertit Casaubonus. 571
Poloniæ noui tumultus à Sarmatica nobilitate concitantur. 352
Poloniæ Rex domesticis factionibus vexatur. 340
Pontis molitorum Lutetiæ restauratio. 484
Pons olim molitorum ab auibus nomen accipit. 485
Precatio Burdæi Monachi iam morituri ob adulterium & homicidium. 498. 499
Proditio Mairargui detecta Ianini Præsidis, & Lomenij prudentia. 263
Pugeacarum fontium encomium per Remon. Massacum medicum Aurelianensem. 50
Pyramis litterato marmore & iambis Iesuitas deuouentibus extructa ante Palatium, solo

adæquatur. 235

Pyratæ edicto coerciti à Iacobo 6. Angliæ Rege. 240

Q

QVerela Cleri Gallican. ad Regē Henricum IV. 444. 445

Querela Regis Christianissimi de portorio impositio mercibus ab Hispano. 183

R

RAptus Virginis à Motæo commissus & supplicium inde sequutum. 399

Ratiascum Limoges. 238

Regaliæ ius ad omnes Galliæ diocœses extensum Senatusconsulto. 480

Rhodiorum militum expeditio. 101. 102

Rhosnius Marchio Legatus ad Angliæ Regem mittitur. 144

Rhosnius Marchio Angliam subit. 145

Rhosnius Legationis mandata exponit. 146

Rhosnij cum Rege Angliæ familiare colloquium. 147

Ronsardo Poëtę Tumulum posuit Ioachinus de la Chetardie. 566

S

SAbaudia in ducatum erecta ab Amedeo VIII. 86

Sacerdoti medicicinam incruentam profiteri permissum Senatusconsulto Prætoriano. 140

Saligniacus Baro Legatus Regis Christianiss. Bysantinum appellit. 226

Sanlucius eques Rhodius occiditur. 76

S. Romani Antistitis Rhothomag. priuilegiū controuersum. 387

Sanualierus eques ad palum religatus metu expirat. 30

Sarmatæ tumultuantur. 357
Scaliger è Gallia ad Batauos euocatur. 486
Scipio Italus vxorem in adulterio deprehensam occidit. 8. 9
in Sclusa obsessa summa inedia. 206
Sclusæ obsidio. 202
Sclusæ deditio. 208
Scribianus in Asia vicarius rebellat.
ad Sedani obsidionem proficiscitur Rex Franciæ. 308
Sequanã Ligeri iungere aggreditur Henricus IV. Rex Franciæ. 181
Silerij exempla & rationes quib⁹ Heluetios ad fœdus renouandum compellit. 4
Simon Marius Gallicę eloquentiæ princeps à Guillelmo Vairio iudicatus. 229
Symonis Marij Regis aduocati mors, & elogium. 228
Sorores de passione. 189
Spectacula edita, in Templo Florẽtino. 473
Spinola Rimbergam recipit. 323
Spinolæ summa vis in Mauritianos. 204
Spinola in expugnatione Ostendæ egregiã operam nauat Alberto, 190
Sponsalia Ducis Vindocinensis. 440
Spinolæ summum facinus. 207
Spinolæ pręclara facinora. 322. 323
Spinola cum Bucoio feliciter præliatur. 241
Sponsalia Magdalenæ Austrię Archiducis Caroli filię cum Principe Ethrusco. 466. 467
Strigonij obsidio dissoluitur. 216
Strigonij obsidio. 215
Strumas sanant solo tactu Reges Franciæ. 142
Suecicum ad bellum Galli conducti. 481. 482
Sullij Castri ab illuuie concussio. 477

Sullius Dux supremus dominus ditionis vulgo Boisbelle. 489

Sulfocia regnum Anglię vbi inuasit capite damnatur. 118

Synodus prouincialis Nouatorũ Insulæ Francicæ. 229

T

Terralij comitisque sui interceptio & obitus. 541. 542. 543

Triremes Turcicæ exstæ à Christianis. 180

Triremes Hispanicæ pessimè acceptæ à nauibus Hollandicis. 140

Tumultus in Vngaria & Sarmacia. 357

Tumultus in Brunsuicensi ducatu. 243

Turca Lutetiæ tinctus fidem Christianam profitetur. 564

Turrenius cum Rege Frãcię in gratiam redit. 309

V

Valetudinarium extructum Lutetiæ in D. Martini suburbijs. 360

Vaticinium Bironio inquirenti dicitur de morte infami. 39

Vbertas Galliæ. 53

Venditionibus publicis bonorum Ecclesiæ, Edictis cautum. 464

Veneti cum Pontifice Maximo conciliantur, procurante Cardinal. à Ioyeusa. 351

pro Venetis contra excommunicationem à Paulo V. ipsis illatam Epistola Zetirieli Thomassij Bouij Veronensis. 331

Venetos inter & Paulum V. dissidium. 267

Veneti anathemate percussi à Paulo V. 268

Venetiarum Dux Dei gratia se Ducem profitetur. 268

super Venetorum excommunicatione sententia Cardinalis Columnæ. 305

Venetorum & Papæ sedãdis animis medium

se præbet Rex Franciæ. 307

Veneti fœderis cum Rhætis pacta. 158.159

Venetorum Lutetiæ ad Paulum V. aduersus interdictum. 300

Venetorum super excommunicatione, sententia Baronij Cardinalis. 303

Venetorũ Ducis Litteræ ad subditos oppidatim continendos in obsequio aduersus Interdictum Papæ. 282. aliæ litteræ aduersus Anathema Papæ. 284. cõtra Edictum Inquisitionis Romanæ. 289

Ventorum vis magna Lutetiæ. 322

Ville & fort qui parlemante est à demi redu. 12

Vnctionis Regiæ priscus mos à Regibus Iudæ manauit. 492

Votum Ducis Vrbinatis ad D. Franciscum de Paula. 398

FINIS.

Bayerische StaatsBibliothek

Münchener DigitalisierungsZentrum Digitale Bibliothek

Boutrays, Raoul, 1552-1630

De rebus in Gallia et pene toto orbe gestis commentaria Rodolphi Boterei
de rebus in Gallia et pene toto orbe gestis commentariorum lib. XVIII

Bd.: 2. (1610). - 603, [21] S.

Parisiis 1610

Augsburg, Staats- und Stadtbibliothek -- Gs 1143 -2
urn:nbn:de:bvb:12-bsb11247317-6